

АНРИ ШАРИЕР ПЕПЕРУДАТА

Превод от френски: Вера Джамбазова, 1992

chitanka.info

ПРЕДГОВОР ОТ ФРЕНСКИЯ ИЗДАТЕЛ

Тази книга сигурно никога нямаше да се появи на бял свят, ако през юли 1967 година след земетресението, разрушило Каракас, един шестдесетгодишен мъж не бе прочел във вестниците за Албертин Саразен. Тя току-що беше починала — този малък черен диамант, излъчващ толкова блясък, смях и кураж. Беше се прочула из целия свят, след като за малко повече от година публикува три книги, две от които посветени на изживяванията ѝ по затворите и бягствата от тях.

Мъжът се наричаше Анри Шариер и идеше отдалеч. За да бъдем по-точни, идеше от Кайен, където бе изпратен през 1933 г. — млад парижки престъпник, осъден доживот, т.е. до смърт за убийство, което не бе извършвал.

Произхождащият от френско учителско семейство Анри Шариер, роден през 1906 г. в Ардеш и назован някога от престъпните среди Пеперудата — Папийон, е венецуелец. Защото венецуелският народ предпочел да вярва на очите и на думите му, а не на криминалното му досие, и защото след тринадесет години, прекарани в бягство и непрекъснати опити да се измъкне от ада на каторгата, той предпочел да гледа в бъдещето, а не да мисли за миналото.

И така, през юли 1967-а Шариер влязъл във френската книжарница в Каракас и си купил „Гривната“. На корицата пишело „123 хиляди продадени екземпляра“. Изчел книгата и си казал: „Хубаво, но щом тази мацка е продала 123 хиляди екземпляра само благодарение на това, че се е местила от скривалище на скривалище със счупен крак, значи аз, дето имам зад гърба си тридесет години, изпълнени с авантюри, ще продам три пъти повече.“

Умозаклучение само по себе си логично, но същевременно и опасно, защото след успеха на Албертин бюрата на издателите бяха затрупани с десетки безнадеждни ръкописи. Приключението, страданието, дори и най-възмутителната несправедливост невинаги правят добра книга. Нужно е още да съумееш да ги опишеш, тоест да притежаваш онзи несправедливо разпределен дар божи, благодарение

на който читателят вижда, чувства, изживява всичко видяно, почувствано и изживяно от автора, като че ли е с него.

И точно тук Шариер имал голям късмет. Нито за миг той не помислил да литературствува — той, човекът на действието, на живота, горещото сърце, щедрата стихия с насмешлив поглед, с топъл и леко дрезгав средиземноморски глас, който можеш да слушаш с часове наред, защото Шариер разказва както никой на света, или с други думи — като всички велики разказвачи. И така, чудото станало — неизкушен от каквито и да било литературни амбиции (изпращам ви приключенията си, дайте ги на някой от занаята да ги опише, бяха първите му думи), той започнал да пише като че ли разказва. Човек го вижда, чувства, изживява и ако за лош късмет поискате да оставите книгата в края на някоя страница, докато ви обяснява как се запътил към клозета (важно и уважавано място на действие в каторгата), ще бъдете принудени да обърнете страницата, защото вече не той, а вие ще сте тръгнали нагам.

Три дни след като прочел „Гривната“, той изписал на един дъх двете първи тетрадки — ученически тетрадки със спирала. Минало малко време, докато посъбере мнения за тази своя нова авантюра — може би по-смайваща от всички предишни, — и в началото на 1968 г. се заел с продължението. За два месеца приключил с тринадесетте тетрадки.

Както и в случая с Албертин, ръкописът му стигна до мен по пощата. Беше през септември. Три седмици по-късно Шариер дойде в Париж. Бях издал Албертин с Жан-Жак Повер. Сега Шариер на свой ред ми повери книгата си.

Писана по все още горещите следи на спомена, преписвана от многобройни, ентузиазирани, но невинаги френски ръце на машинописки, тя нямаше нужда да се пипа, образно казано. Позволих си само да поправя пунктуацията, да подменя някои твърде неясни испански изрази и да редактирам местата, където смисълът се объркваше поради инверсиите в изпъстрения с чужди думи жаргон, който авторът бе възприел в Каракас.

Що се отнася до автентичността на книгата, мога напълно да гарантирам за нея. Шариер идва на два пъти в Париж и ние дълго разговаряхме. По цели дни, а понякога и по цели нощи.

Беше ясно, че тридесет години по-късно отделни детайли са избледнели или са били изменени от паметта му. Но това са все незначителни неща. А за основното достатъчно е да погледнете труда на професор Дъовез „Кайен“ и веднага ще се уверите, че Шариер не е преувеличил в описанието на каторжническите нрави и на ужаса на каторгата. Напротив.

Взехме принципно решение да променим всички имена на каторжници, на надзиратели и началници от затворническата администрация, тъй като задачата на книгата не е да изобличава отделни личности, а да обрисова типове характери, както и един непознат свят. Същото се отнася и до датите. Някои са много точни, други са само ориентировъчни. Това е достатъчно. Защото Шариер не е искал да напише исторически труд, а да разкаже за прежеждията, през които е преминал с твърдост и вяра. Така се е получила невероятната епопея на един мъж, отказващ да приеме недостойните за един цивилизован народ жестокост и крайности, до които понякога стига обществото в естествения си стремеж да се предпази от престъпността.

Жан-Пиер Кастелно

*На народа на Венецуела,
на скромните рибари от залива Париа,
на всички интелектуалци, военни и други,
които ми помогнаха да започна живота си отново,
на Рита, моята съпруга и най-близка приятелка.*

ПЪРВА ТЕТРАДКА В БЛАТОТО

ПРОЦЕСЪТ

Ударът бе толкова жесток, че успях да се изправя отново на крака едва след тринадесет години. Не, не ставаше дума за някое обикновено шамарче и те всички се бяха постарали да го изработят, както трябва.

Двадесет и шести октомври 1931 г. Изведоха ме от килията ми в Консиержери, където бях живял през последната година, още в осем сутринта. Бях гладко избръснат и докаран в костюма, ушит от известен майстор. Бяла риза и бледосиня папионка довършваха целия ми фасон.

Бях двадесет и пет годишен, а изглеждах едва на двадесет. Леко стреснати от „джентълменския“ ми вид, стражарите се държаха внимателно. Даже ми свалиха белезниците. Седяхме шестимата — петимата жандарми и аз — на две пейки в една гола стая. Навън бе мрачно.

Намирахме се в Съдебната палата на брега на Сена в Париж и вратата срещу нас водеше право към съдебната зала.

След няколко мига щях да бъда обвинен в предумишлено убийство. Адвокатът ми Реймон Юбер надникна да види как съм: „Няма никакви сериозни доказателства против вас. Вярвам, че ще бъдем оправдани.“ Подсмихнах се, като чух „ще бъдем“. Все едно че господин Юбер щеше да се явява като обвиняем заедно с мен и също да излежава евентуалната присъда.

Най-после се появи разсилният и съобщи, че е дошъл нашият ред. И така, обкръжен от четирима стражари и един сержант, аз пристъпих през широко зейналите врати в огромната зала. Добре се бяха погрижили за декора. Всичко — килимите, завесите на огромните прозорци, чак до мантиите на съдиите, които щяха да се занимаят с мен след няколко минути, тънеше в кървавочервени тонове.

— Господа, Съдът!

От страничната врата вдясно един след друг влязоха шестима мъже — председателят и петима съдии с церемониални шапки на глава. Председателят се спря пред стола в средата, около него от дясно на ляво се наредиха колегите му. В самата зала, където всички,

включително и аз, бяхме останали прави, тегнеше пълна тишина. Съдът седна, след него и останалите.

Председателят — човек с розовобузесто строго лице, ме гледаше в очите, без да изразява каквито и да било чувства. Казваше се Бьовен. Оттук нататък щеше да ръководи процеса справедливо и с цялото си държане да покаже на всички, че той — професионалният съдия, не е твърдо убеден в искреността на свидетелите. Нямахше вина за нанесения ми удар, но послужи като инструмент на останалите.

Прокурорът се казваше Прадел. Имаше тъжната слава, че е изпратил на гилотината и на каторга повече жертви от който и да било друг и всички адвокати трепереха пред него.

Като служебен обвинител Прадел беше лишен от всичко човешко. Той олицетворяваше закона, той държеше везните и щеше да направи всичко възможно да ги наклони в своя полза. Отпуснал клепачи, прокурорът ме наблюдаваше като лешояд от цялата висота на своето положение. А това значеше, първо — от висотата на катедрата си, която го поставяше над мен, и, второ — от собствените си най-малко метър и осемдесет, които арогантно изтъкваше. Не свали червената мантия, но постави пред себе си шапката и се облегна на дланите си, големи като хилки. Златна халка показваше, че е женен, а на кутрето си носеше като пръстен излъскан гвоздей от конска подкова.

Когато се наклони над мен, за да изрази по-добре превъзходството си, обвинителят сякаш изрече: „Много се лъжеш, ако си мислиш, че ще успееш да ми се измъкнеш, малък фукльо. Ръцете ми не приличат на клещи, но в сърцето си крия нокти, с които ще те разкъсам на парчета. Всички адвокати се боят от мен, а в магистратурата ме уважават като опасен прокурор, защото никога не оставям плячката да ми се измъкне. Не ми трябва да знам дали си виновен, или не, моята задача е просто да използвам това, което имам срещу теб — разгулния ти живот в Монмартър, скалпените от полицията свидетелски показания, изявленията на самите полицаи. С всички тези гадни дрънканици, събрани от следователя, аз ще успея да те обрисувам толкова отблъскващо, че заседателите ще те изтрият от лицето на обществото.“

Не знам дали сънувах или действително го чух да говори — толкова бях потресен от този „човекоядец“: „Не се бунтувай,

обвиняеми, и най-вече не се опитвай да се защитаваш — аз ще те натикам в блатото. Надявам се, че не разчиташ на заседателите. Не си прави илюзии. Тези дванадесет души не знаят нищо за големия живот. Погледни ги как са се наредили пред теб. Добре виждаш — дванадесет нещастници, домъкнати в Париж от някоя задънена провинция. Дребни буржоа, пенсионери, търговци. Няма нужда да ти обяснявам. Нали не си въобразяваш, че те разбират твоята младост или живота ти в Монмартър? За тях Пигал и Плас Бланш са самият пъкъл, а онези, които водят нощен живот, са врагове на обществото. Всичките ужасно се гордеят, че са съдебни заседатели в Палатата край Сена. И отгоре на всичко, повярвай ми, страдат от съзнанието за собствената си ограниченост.“

„А ти пристигаш — млад и хубав. Нима и за момент си очаквал, че ще се поколебая да те представя като среднощен монмартърски Дон Жуан? От самото начало ще направя от тези заседатели твои врагове. Пък и прекалено добре си се докарал. Можеше да се облечеш по-скромно — тук ти е голямата тактическа грешка. Не виждаш ли, че ти завиждат на костюма? Те си купуват дрехи от сергиите и никога, дори на сън не са се виждали в костюм, ушит по поръчка.“

Беше станало десет часът и процесът трябваше да започне. Имах срещу себе си шестима съдии, между които един нападателен прокурор, готов да използва цялата си хитрост, интелигентност и сила, за да убеди онези дванадесет чичковци, първо, че съм виновен и, второ, че само каторгата или гилотината са подходящи присъди.

Щях да бъда съден за убийството на един сутеньор и полицейски доносник от нашата среда в Монмартър. Нямах никакви доказателства, но ченгетата, които получават сухо всеки път, щом открият извършителя на някое престъпление, поддържаха версията, че аз съм го направил. Поради липса на доказателства заявиха, че разполагат с „конфиденциални показания“, които не оставяли място за съмнение. Най-силният им коз се наричаше Полен и всъщност беше истинска грамофонна плоча в панталони, записана на Ке дез Орфевр 36. По едно време, тъй като твърдах, че не го познавам, председателят съвсем резонно ме запита: „Казвате, че този свидетел лъже. Добре. Но защо му е да го прави?“

— Господин председателю, откак съм арестуван, прекарвам безсънни нощи, и то не от угризения заради убийството на Ролан льо

Пти — не аз съм виновният. Търся мотива, който е тласнал този свидетел да се озлоби толкова много срещу мен, че всеки път, когато обвинението започваше да губи убедителност, той изобретяваше нови уточнения, за да го подсили. И така, господин председателю, стигнах до извода, че полицаите са го заловили в сериозно престъпление и са се спазарили с него — ще си затворят очите, ако той обвини Папийон.

Тогава дори не подозирах колко близо съм бил до истината. Няколко години по-късно Полен, представен в съда като честен и неосъждан човек, беше заловен и съден за търговия с кокаин.

Господин Юбер се опита да ме защитава, но не можеше да се мери с обвинението. Единствен адвокатът Буфе в един момент успя благодарение на искреното си възмущение да затрудни прокурора. Уви, твърде за кратко. Прадел ловко спечели и тази схватка. Отгоре на всичко той непрекъснато ласкаеше заседателите и те се бяха надули от гордост, че тази важна личност се държи с тях като с равни и дори като със сътрудници.

В единадесет часа вечерта играта приключи. Защитниците ми се оказаха в шах и мат. И аз — невинният — бях осъден. Френското общество, представено от прокурора Прадел, зачеркна завинаги един двадесет и пет годишен младеж. Сметката ми бе сервирана с равния глас на председателя Бьовен. Без намаление.

— Обвиняеми, станете!

Ставам. В залата цари абсолютна тишина, не се чува даже дишане. Сърцето ми бие малко по-бързо. Някои заседатели ме наблюдават, други са навели глави — изглеждат засрамени.

— Обвиняеми, заседателите отговориха положително на всички въпроси, с изключение на този за преднамереност на деянието. Вие сте осъден на доживотна каторга. Имате ли нещо да добавите?

Не трепвам, държанието ми е нормално, само се хващам по-здраво за преградата на подсъдимата скамейка, на която съм се облегал.

— Да, господин председателю, искам да кажа, че действително съм невинен и станах жертва на полицейски машинации.

От ъгъла, където се бяха разположили като изискани гости на процеса елегантните дами, се чу шепот. Без да повишавам тон, се обърнах към тях:

— Млъкнете, богаташки, които сте дошли тук от мръсничко любопитство. Фарсът свърши. Едно убийство беше щастливо разгадано от вашата полиция и вашето правосъдие — бъдете доволни!

— Стража — извика председателят, — отведете осъдения.

Преди да изчезна, чух един вик: „Не се безпокой, мили, аз и там ще дойда да те намеря.“ Моята прекрасна смела Ненет даде по този начин воля на любовта си. Хората от нашата среда, които присъстваха в залата, изръкопляскаха. Те знаеха много добре как стоят нещата с убийството и така ми показаха гордостта и одобрението си за това, че не издадох никого и не прехвърлих другиму вината.

На връщане в малката стая, където седяхме преди процеса, стражарите ми сложиха белезници и един от тях прикова с къса верига дясната ми китка към своята лява. Никой не продумваше. Помолих за една цигара. Старшината ми даде и ми я запали. Всеки път, когато вдигах ръка, за да си дръпна, стражарят, за който бях окован, трябваше да повтаря движението ми. Изпуших прав около три четвърти от цигарата. Останалите продължаваха да мълчат. Аз бях този, който погледна старшината и каза: „Да вървим.“

Спуснах се по стъпалата, заобиколен от дузина стражари, и стигнах до вътрешния двор на палатата. Там ни очакваше арестантската кола — от ония, дето са с пейки за сядане, а не с клетки. Старшината каза: „Към Консиержери.“

КОНСИЕРЖЕРИ

Щом пристигнахме в последния замък на Мария-Антоанета, мен ме връчиха на главния надзирател, който подписа нещо като квитанция за получаването ми. Стражарите си тръгнаха, без да кажат нищо, но преди това старшината стисна двете ми оковани ръце — виж ти изненада!

— Колко ти друснаха? — попита главният надзирател.

— До живот.

— Не може да бъде! — Един поглед към стражарите го убеди, че това е истината. И този петдесетгодишен тъмничар, който беше видял немалко и който добре познаваше моя случай, намери начин да изрази съчувствието си: „Тези мръсници трябва да са откачили!“

Той внимателно ми свали белезниците и има добрината лично да ме заведе до една от онези килии, които бяха специално пригодени за осъдените на смърт, лудите, особено опасните и каторжниците.

— Кураж, Папийон — каза той, докато затваряше зад мен вратата. — Ще ти изпратим вещите и храната от старата ти килия. Кураж!

— Благодаря, шефе. Имам си достатъчно кураж — можете да ми вярвате. — Дано да им се затъкне в гръкляна моята доживотна присъда!

След две-три минути чух някой да драска по вратата.

— Какво става?

— Нищо, закачам тук една бележка — отговаря някакъв глас.

— Защо, какво пише на нея?

— Доживотна каторга. Подлежи на усилено наблюдение.

Ама тия наистина бяха откачили! Изглежда мислеха, че шокът от всичко, което ми се стовари на главата, ще ме побърка дотам, че да се самоубия. О, не! Аз съм и ще бъда смел. Ще се боря срещу всички и всичко. Още от утре започвам да действам.

Докато пиех кафето си на следващата сутрин, се запитах — да обжалвам ли? Какъв смисъл? Ще имам ли повече късмет пред друг съдебен състав? И колко време ще загубя? Година, може би

осемнадесет месеца... за какъв дявол? — да получа двадесет години вместо доживот.

Тъй като твърдо бях решил да бягам, срокът на присъдата нямаше значение — сецах се какво беше казал един осъден на председателя на съда: „Господине, колко трае във Франция доживотната каторга?“

Започнах да се въртя из килията си. Бях изпратил по пневматичната поща две думи на жена ми, за да я утеша, и една бележка на сестра ми, която се опита да защитава брат си сама срещу всички.

Край, завесата падна. Моите сигурно страдат повече от мен, а далеч в провинцията бедният ми баща с мъка носи този толкова тежък кръст. Изведнъж се сепвам: но аз съм невинен! Добре, но кой го знае? Кой? Казвам си: само не си прави майтапа да ги разправяш тия на някого — ще те спукат от подигравки. Да плащаш доживот заради някакъв път, а отгоре на всичко да не си го пречукал ти — това вече е прекалено. Най-добре е да си държиш ченето затворено.

Докато лежах в Санте и в Консиержери по време на предварителното следствие, изобщо не бях предполагал, че мога да получа толкова тежка присъда и затова не се бях интересувал какво представлява „блатото“.

Добре. Задача първа: да се свържа с осъдени, които са склонни да ми станат спътници в бъдещото бягство. Спрях се на един марсилец — Дега. Бях сигурен, че ще го срещна при бръснаря. Той ходеше там да се бръсне всеки ден. Помолих и аз да отида. И наистина, щом пристигнах, го мярнах да стои, опрял нос в стената. Видях как пропуска другите покрай себе си, за да чака по-дълго на опашката. Поразбутах останалите и заставах точно до него. „Как е, Дега?“ — прошепнах бързо.

— Добре, Папи. Петнадесет, а ти? Казаха ми, че са те натопили.

— Вярно. Доживот.

— Ще обжалваш ли?

— Не. Това, което сега ми трябва, е хубаво да се храня и да правя упражнения. Трябва да бъдем силни, Дега, защото сигурно ще имаме нужда от здрави мускули. Ти зареден ли си?

— Да, имам десет бона^[1] в лири стерлинги. А ти?

— Не съм.

— Съвет от мене — бързо се зареждай. Юбер ли ти е адвокат? Той е скапаняк, никога няма да успее да ти осигури патрон. Прати жена си със зареден патрон при Данте. Да го предаде на Доминик льо Риш и ти гарантирам, че ще го получиш.

— Шшт. Копоят ни наблюдава.

— Гледаме да си поприказваме, а?

— А, нищо сериозно — отвърща Дега. — Вика, че бил болен.

— Какво му е? Съдебно разстройство? — и дебелогъзестият копой се задави от смях.

Това е животът. Вече бях нагазил в блатото. Тук подигравките над едно двадесет и пет годишно момче, осъдено до края на съществуването си, предизвикваха залпове от смях.

Патрона го получих. Представляваше великолепно излъскана алуминиева капсула, която се развинтваше точно по средата.

Имаше мъжка и женска половина. Съдържаше 5 600 франка в новички банкноти. Когато ми предадох тубата, дълга шест сантиметра и дебела колкото палец, аз я целунах. Да, целунах я, преди да я сложа в ануса си. Поех дълбоко въздух, за да я напъхам до дебелото си черво. Това беше моята каса. Сега можеха да ме съблекат до голо, да ме карат да се разкрявам, да кашлям, да се прегъвам на две, но нямаше да разберат дали нося нещо в себе си. Патронът се беше качил високо в червата ми. Беше станал част от мен. Носех в себе си своя живот, своята свобода. И пътя към отмъщението. Защото аз наистина мислех да отмъстя. Всъщност мислех само за това. Навън бе нощ. Бях сам в килията. Силната лампа на тавана позволяваше на копой да ме наблюдава през малка дупка на вратата. Светлината ме заслепяваше, нараняваше очите ми и затова ги покрих с нагънатата си кърпичка. Проснат върху дюшека на железното легло без възглавница, виждах отново всички детайли от кошмарния процес.

Сега тук може би ще стана малко отегчителен, но за да разберете останалото от тази предълга история, за да разберете откъде извираха силите ми в моята борба, трябва да разкажа всичко, което ми се привидя и което осъзнах в онези първи дни, след като ме погребяха жив.

Какво трябваше да сторя след бягството? (Сега, когато вече имах патрона, дори за момент не се съмнявах, че ще успея да избягам.) Най-напред трябваше да се върна колкото е възможно по-скоро в Париж.

Първия, когото щях да убия, беше лъжливият свидетел Полен. После двете ченгета, които разследваха случая. Но само две ченгета не е достатъчно — те заслужаваха да ги избия всичките. Или поне колкото мога повече. Да, сещам се. Веднъж да се освободя, и ще се върна в Париж. В един куфар ще сложа колкото е възможно повече експлозив. Не знам точно колко — десет, петнадесет, двадесет кила. И започнах да пресмятам колко ще е нужно, за да бъдат убити повече хора.

Динамит? Не, по-добре ще е тротил. А защо не нитроглицерин? Добре де, „там“ ще поискам акъл от онези, които разбират повече от мене. А ченгетата могат да са спокойни — ще си направя сметката как най-добре да ги обслужа.

Продължавах да лежа със затиснати под кърпичката очи. Много ясно си представях безобидния наглед куфар, пълен с експлозив, и часовника, нагласен да задейства детонатора. Внимание — той трябва да избухне точно в десет сутринта в залата за заседания на първия етаж в сградата на Следствено управление на Ке дез Орфевр 36. По това време там се събират най-малко сто и петдесет ченгета, за да изслушат сводките или да получат задачи. Колко са стъпалата до горе? Не бива да сбъркам.

Трябва най-точно да изчисля времето, за да може куфарът да стигне от улицата до предназначението си точно в секундата на взрива. Кой ще го носи? Мога да блъфирам. Пристигам с такси точно до вратата на Следственото управление и казвам властно на двата боклука, които стоят на стража:

„Качвайте този куфар към залата за заседания, аз сега идвам. Кажете на комисаря Дюпон, че главният инспектор Дюбоа му го праща и пристига след малко.“

Само че ще ме послушат ли? А ако случайно в това море от тъпащи попадна на единствените двама по-умни? Тогава ще пропадна. Трябва да намеря друг вариант. Отново и отново си напъвам мозъка. Непременно трябва да открия стопроцентово сигурен метод.

Ставам да пия вода. От толкова мислене ме заболя главата. Лягам без превръзката на очите. Минутите текат бавно. И светлината, тази светлина. Господи, боже Господи! Намокрям кърпичката и отново я слагам. Хладната вода ме облекчава и от тежестта на водата кърпичката прилепва по-добре върху клепачите ми. Отсега нататък все така ще правя.

Дългите часове, през които подготвях бъдещото си отмъщение, бяха толкова напрегнати, че въображаемите ми действия започваха да придобиват някаква реалност. Всяка нощ и дори през част от деня пътешествах из Париж, като че ли вече бях избягал. И, разбира се, първото, което правех, беше да представя сметката на Полен и на ченгетата. А съдебните заседатели? Нима тези копелета щяха да продължат да си живуркат? Сигурно тогава са се върнали у дома много доволни от изпълнения дълг. Много важни и дуещи се от гордост пред съседите и пред размъкнатите си жени, които ги чакат да им претоплят вечерята.

Хубаво де, какво ще правя със съдебните заседатели? Нищо. Бедните глупаци. Тях никой не ги е подготвял за съдии. Тези, които бяха пенсионирани стражари и митничари, се държаха като пенсионирани стражари и митничари. Или като млекари, или като въглищари. Просто вървяха след прокурора, на който не му беше трудно да ги сложи в малкия си джоб. Всъщност те не носеха вина. Значи претеглено и решено — на тях нямаше да им сторя никакво зло.

Описвайки всички тези мисли, които са ми минавали през ума преди толкова години и които сега си спомням с ужасна яснота, виждам до каква степен абсолютната тишина и пълната изолация, наложени на един затворен в килия младеж, могат да развихрят въображението му, преди да го тласнат към лудостта. Той започва да води толкова наситен и сетивен въображаем живот, че буквално се раздвоява. И заминава да се шляе където си ще: у дома, при майка си, баща си, семейството си, детството, различните периоди от живота си. И най-вече сред приказните замъци, които щедрият му разум изгражда с толкова невероятна яснота, че в своето раздвоение той започва да вярва, че изживява всичко, което му се присънва.

Тридесет и шест години са изминали оттогава и при все това перото ми описва всичко, което съм мислил в онзи момент от живота си, без ни най-малко усилие.

Не, няма да сторя нищо на заседателите. Но прокурорът? О, него не бива в никакъв случай да изпускам. За него впрочем си имам готова рецепта, взета от Александър Дюма. Ще действам точно като с онзи тип от „Граф Монте Кристо“, когото бяха оставили да пукне от глад в една пещера.

Да, прокурорът е виновен. Този обвинител в червено лешояд направи всичко, за да си заслужи най-жестоката екзекуция. Точно така, след Полен и ченгетата ще се заема с онова влечуго. Ще наема вила с много дълбок зимник, плътни стени и здрава врата. Ако вратата не е достатъчно дебела сам ще ѝ направя звукоизолация с дюшек и кълчища. Когато осигуря вилата, ще го проследя и ще го отвлека. Вече ще съм зазидал две железни халки в стената и, като пристигнем, първата ми работа ще бъде да го окова. Ела да гледаш тогава. Заставам лице в лице с него — виждам го абсолютно отчетливо през затворените си клепачи. Наблюдавам го точно така, както той ме гледаше мене в съда. Застанал съм съвсем близо до него — лицата ни почти се допират и картината е толкова ясна и жива в съзнанието ми, че усещам дъха му.

Ястребовите му очи са заслепени и ужасени от светлината на един много силен фар, който съм фокусирал върху него. Големи капки пот се стичат по налятото му с кръв лице. Чувам своите въпроси, слушам неговите отговори... (Господи, как изживявах тези моменти!)

„Позна ли ме, мерзавцо? Аз съм Папийон, когото ти с лека ръка изпрати да се бъхти доживот. Мислиш, че си е струвало толкова години да зубриш, да четеш по цели нощи римски закони и всякакъв боклук, да кълвеш латински и гръцки, да пожертваш младостта си, за да се научиш да ораторстваш. И за какъв дявол? За да създадеш някой нов добър закон за обществото? За да убедиш тълпите колко хубаво нещо е мирът? За да проповядваш духа на някоя чудесна религия? Или просто за да влияеш върху другите и със силата на университетското си образование да ги направиш по-добри и по-малко зли? Кажи за какво използва знанията си — за да спасяваш хора, или за да ги погубваш? Не, тебе те тласка само едно вдъхновение. Да се издигаш все по-нагоре. Да изкачваш стъпалата на мръсната си кариера. За теб славата значи да си най-добрият снабдител на каторгите, на палачите и на гилотината. Ако Дебле^[2] имаше малко чувство за признателност, трябваше да ти праща каса шампанско за всяка Коледа. Нали благодарение на тебе, мръсна свиньо, е отрязал пет-шест глави повече тази година. Само че карай. Сега аз съм те пипнал и съм те заковал здраво тук.“

„Помня усмивката ти и победоносния ти вид, когато прочетоха присъдата ми след твоята реч. Като че ли беше вчера, а оттогава

минаха години. Колко — десет, двадесет?“

Ама чакай, какво става с мен — защо десет, защо двадесет години? Стегни се, Папийон — ти си силен и млад, носиш в корема си 5 600 франка. Кълна ти се, че ще изкараш максимум две години от доживотната си присъда. Две — не повече. Хайде, взел си да откачаш, Папийон! Килията и тишината ще те побъркат.

Бях свършил последната цигара предишния ден. Започнах да вървя. Вече нямах нужда да затварям очи, нито да ги покривам с кърпичка, за да виждам като наяве това, което щеше да стане по-нататък.

Изправих се. Килията беше дълга четири метра, което значеше пет ситни крачки от вратата до стената. Започнах да крача с ръце на гърба. И продължих оттам, докдето бях стигнал: „Добре. Както ти казах, ясно помня твоята победоносна усмивка. Сега обаче аз ще я превърна в гримаса. Разбира се, ти имаш едно предимство пред мен — можеш да крещиш, ако искаш, докато аз не можех. Викай колкото си щещ и колкото сили имаш. А как ли ще действам с теб? Може би по рецептата на Дюма? Да те оставя да пукнеш от глад — не, това не е достатъчно. Първо, ще ти избода очите. А ти пак си доволен? Мислиш, че като ти избода очите, поне няма да ме виждаш, пък и аз ще съм лишен от удоволствието да познавам по зениците ти какво изпитваш. Да, имаш право, не трябва да ти вадя очите, поне не веднага. Това ще го оставим за по-нататък. Сега ще ти изтръгна езика — този ужасен език, който режеше като острие. Не, като бръснач! Курвенският език, който си продал за славната си кариера. Същия език, с който казваш нежни думи на жена си, децата си, любовницата си. Ами, ти и любовница! По-скоро някое момченце. Като те гледам, не може да си друго освен лигав пасивен педераст. Да, първо ще премахна езика ти, защото след разума ти той беше изпълнителят. Нали знаеш толкова добре да си служиш с него, че благодарение на това накара заседателите да отговорят с «да» на всички зададени въпроси. Благодарение на езика си представи ченгетата като светци, отдадени на дълга, благодарение на него издържаха свидетелските показания. Благодарение на него ония дванадесет копелета видяха в мен най-опасния човек в Париж. Ако не беше този език — този толкова коварен, ловък, убедителен, умел в изкривяването на хората, фактите, нещата език, сега щях да си седя на терасата на Гран кафе на Плас

Бланш, откъдето изобщо нямаше да съм мръднал. Ясно, значи, ще ти го изтръгна: Обаче с какво?“

Кречех, кречех, зави ми се свят, но продължавах да стоя лице в лице с него... докато внезапно лампата изгасна и през решетките на прозореца в килията ми се процеди слаба дневна светлина. Сутрин ли е вече? Значи бях прекарал в от мъщение цялата нощ. Колко хубави часове! И колко кратка се оказа дългата нощ!

Седнал на леглото, се ослушвах. Нищо. Пълна тишина. От време на време леко почукване на вратата. Пазачът, обут в пантофи, за да не прави шум, вдигаше металното капаче над дупката на вратата, откъдето можеше да ме наблюдава, без аз да го виждам. Засега създадената от Френската република машина действаше без грешка — тя вече успя да елиминира един човек, който евентуално би могъл да ѝ създаде проблеми. Само че това не ѝ се стори достатъчно. Важно беше този човек да не умира твърде бързо, да не се измъкна чрез самоубийство. Той беше нужен. Какво щеше да прави администрацията на затворите, ако нямаше затворници? Щеше да върви на майната си. Значи този човек трябваше да бъде наблюдаван. Той трябваше да стигне до каторгата, където щеше да оправдае заплатите на други чиновници. Повтарящото се леко почукване ме накара да се усмихна.

Не бой се, мухльо, няма да ти избягам. Във всеки случай не по този начин — чрез самоубийство. Единственото, което искам, е да продължа да живея и да остана колкото се може по-здрав, за да замина възможно най-бързо за същата Френска Гвиана, където ме пращате благодарение на собствената си глупост. Знам, стари надзирателю, дете непрекъснато надничаш, че твоите колеги там съвсем не са ангелчета. И че в сравнение с онези копои ти си същински Дядо Коледа. Знам го отдавна, защото когато запитали създателя на каторгата Наполеон: „Кой ще ги пази тия престъпници?“, той отговорил: „По-големи престъпници от тях.“ Имах по-късно възможността да се уверя, че основателят на кайенската каторга не беше излъгал.

Трак-трак — едно прозорче двадесет на двадесет сантиметра се отвори във вратата на килията. Подадох ми през него кафе и комат хляб от 750 грама. Понеже вече бях осъден, няхах право да ползвам ресторанта, но все още можех да си купя цигари и нещо за хапване от

павилиона. След няколко дни и това щеше да е невъзможно. Консиержери беше преддверие към изолатора. Изпуших с наслада една „Лъки Страйк“ по 6.60 пакета: Бях купил два. Гледах да си похарча мангизите, защото и така щяха да ми ги приберат за покриване на разходите по делото.

Дега беше накарал да пъхнат в хляба ми малка бележка, с която ме викаше да ида в стаята за обезпаразитяване: „В кибритената кутийка има три въшки.“ Извадих клечките и открих трите въшки — тлъсти и в добро здраве. Знаех, какво ще рече това. Трябваше да ги покажа на надзирателя и утре той щеше да ме изпрати с парцалите ми, включително и дюшека, в парната зала, където изтребваха всички паразити — без нас, естествено. И наистина, на другия ден там беше и Дега. В парната надзирателите не влизаха. Останахме сами.

— Длъжник съм ти, Дега. Благодарение на теб получих пълнителя.

— Убива ли ти?

— Не.

— Всеки път, когато ходиш до клозета, го измивай добре, преди да си го сложиш отново.

— Знам. Мисля, че е добре уплътнен, защото нагънатите банкноти са тип-топ, пък го нося вече седем дни.

— Е, значи е добър.

— Ти какво смяташ да правиш, Дега?

— Ще се престоря на луд. Не искам да ходя в Гвиана. Ще изкарам сигурно тук, във Франция, осем-десет години. Имам връзки и ще мога да изклинча петарка.

— На колко си години?

— Четиридесет и две.

— Ти си луд, бе! И да изкараш само десет от петнадесетте, пак ще излезеш оттук старец. Да не те е шубе от онзи пандиз?

— Да, страх ме е от каторгата и не се срамувам да ти го призная, Папийон. Знаеш ли, Гвиана е същински ад. Годишно там измират осемдесет на сто от осъдените. Един конвой заменя друг, а всеки конвой е от по хиляда и осемстотин — две хиляди души. Ако не пипнеш проказа, ще е жълта треска или някоя от ония дизентерии, които не прощават, или туберкулоза, блатна треска, инфекциозна малария. Ако се спасиш от всичко това, най-вероятно е да те убият, за

да ти отмъкнат патрона или да умреш по време на бягство. Повярвай, Папийон, не ти го разправям, за да те обезкуража — познавам няколко каторжници, които се върнаха във Франция след кратки присъди — пет до седем години, така че знам какво говоря. Бяха се превърнали в истински дрипи. Сега изкарват девет месеца годишно по болници и казват, че да избягаш оттам, съвсем не е такава играчка, каквато си я мислят много хора.

— Вярвам ти, Дега, но вярвам и на себе си. Аз няма да се застоявам там, да знаеш. Моряк съм, познавам морето и ти гарантирам, че бързо ще се чупя. А ти виждаш ли се десет години в изолатора? И да ти опростят пет, което никак не е сигурно, мислиш ли, че ще понесеш пълната изолация, без да полудееш? Виж ме мене — сам в единичната килия, без да мога да чета, да излизам, да говоря с когото и да било по двадесет и четири часа на ден — тия часове не по шестдесет, а по шестстотин минути да ги умножиш, пак няма да ти е ясно какво е.

— Може и така да е, но ти си млад, а аз съм на четиридесет и две.

— Слушай, Дега, кажи честно. От какво се страхуваш най-много? От другите каторжници, нали?

— Да ти кажа честно, така е, Папи. Цял свят знае, че съм милионер и като нищо някой ще ме убие, защото си мисли, че нося в себе си петдесет или сто хиляди кинта.

— Слушай, искаш ли да сключим договор? Ти обещавах да не се правиш на луд, а аз обещавам да съм винаги близо до теб. Ще се облягаме един на друг. Аз съм силен и бърз — научих се да се бия още като малък и добре умея да си служа с ножа. Така че за другите каторжници бъди спокоен. Не само ще ни уважават, а и ще треперят от нас. Що се отнася до бягството, нямаме нужда от никой. Ти имаш мангизи, аз имам мангизи, мога да си служа с компас и да управлявам лодка. Какво искаш повече?

Дега ме погледна в очите. Прегърнахме се и договорът беше сключен. След две минути вратата се отвори. Той тръгна с вързопчето си на една страна, аз на друга. Тъй като килиите ни не бяха далеч, щяхме да се виждаме от време на време при бръснаря, доктора или в параклиса в неделя.

Дега беше загазил по аферата с фалшивите полици на Министерството на отбраната, които някакъв гениален гравьор изработвал по много хитър начин. Той съвършено отпечатвал надпис за 10 000 франка върху полица от 500. Понеже всичко ставало на оригинална хартия, bankerите и търговците ги приемали най-доверчиво. Всичко това продължило няколко години и финансовият отдел на правителството вече не знаел къде да се дене, докато един ден някакъв си Бриуле не бил задържан направо на местопрестъплението. В същото време Луи Дега си седял съвсем спокойно в собствения си бар в Марсилия, където всяка нощ се събирал каймакът на престъпния свят от цяла Южна Франция и който служел за явка на прочути мошеници от цял свят. През 1929-а Дега вече бил милионер. Една вечер в бара дошла млада, хубава и елегантна мацка. Попитала за него.

— Това съм аз, госпожо. С какво мога да ви услужа? Минете, ако обичате, в съседната стая.

— Вижте, аз съм жената на Бриуле. Той е в затвора в Париж, обвинен в продажба на фалшиви полици. Бях на свиждане при него в Санте, той ми даде адреса на вашия бар и ми каза да дойда да ви поискам 20 000 франка за адвокат.

И в този момент, изправен пред опасната жена, която знаела за неговата роля в аферата с полиците, Дега — един от най-големите мошеници на Франция, не намерил нищо друго да ѝ каже освен най-неуместното:

— Госпожо, въобще не познавам вашия човек, а ако имате нужда от пари, можете да отидете на пиацата. Каквато сте хубавичка, ще спечелите дори повече, отколкото ви трябват.

Бедната жена изхвърчала от бара възмутена и цялата обляна в сълзи. Отишла да разкаже всичко на мъжа си. Вбесен, Бриуле още на следващия ден изпял това, което знаел, пред следователя и директно обвинил Дега като основен разпространител на полиците. Веднага екип от най-изпечените полицаи на Франция тръгнал по следите му. Месец по-късно Дега, фалшификаторът и още единадесет съучастници били заловени по едно и също време на различни места из страната и тикнати зад решетките. Били изправени заедно пред съда и процесът продължил четиринадесет дни. Всеки от обвиняемите бил защитаван от голям адвокат. Бриуле обаче така и не склонил да се откаже от показанията си. Поуката е: заради някакви си нещастни двадесет

хиляди франка и една глупава фраза най-големият мошеник на Франция — разорен и остарял с цяло десетилетие, получи петнадесет години каторга. Ето това беше човекът, с когото бях сключил договор на живот и смърт.

Адвокатът Раймон Юбер дойде да ме посети. Не беше много в настроение. Аз обаче не го упрекнах за нищо.

Едно, две, три, четири, пет, кръгом... Едно, две, три, четири, пет, кръгом. Вече няколко часа крачех напред и назад между прозореца и вратата на килията. Пушех и се усещах трезв, уравновесен и готов да понеса каквото и да било. Обещах си на този етап да не мисля за отмъщение: нека засега да оставим прокурора там, където си беше, закован с вериги за стената срещу мен, без да съм решил как точно да го ликвидирам.

Изведнъж един вледеняващ писък на отчаяние и ужас проникна през стените на килията. Какво беше това? Като че ли изтезаваха някого. Но ние не се намирахме в следственото управление. Нямаше начин да разбере какво става. Среднощните писъци ме потресоха — каква ли сила трябваше да имат, за да минат през непроницаемата врата! Сигурно крещеше някой луд. Съвсем не беше трудно да откачиш в тези килии, където нищо не достига до теб. Започнах сам да си говоря и да се разпитвам на висок глас: „Какво ти пука? Мисли за себе си, само за себе си и за новия си другар Дега.“ Наведох се, изправих се, после с все сили забих юмрук в гърдите си. Заболя ме много, значи всичко беше наред: мускулите на ръцете ми действаха добре. Що се отнася до краката — можех да се поздравя. Крачех вече от шест часа, а още не се чувствах дори изморен.

Китайците са изнамерили мъчението с вода, която пада върху темето ти капка по капка. А французите са открили тишината. Премахнали са всичко, което може да отвлича вниманието ти. Нито книги, нито молив и хартия. Препреченият с решетки и почти затулен прозорец процежда няколко тънки снопчета светлина.

Отчаяният вик ме беше извадил от равновесие и аз се въртях из килията като животно в клетка. Изпитвах ужасното усещане, че съм забравен абсолютно от всички, че съм погребан жив. Бях сам, съвсем сам и единственото, което можеше да стигне до мен, беше писъкът на някой луд.

Вратата се отвори. Влезе стар свещеник. Застана срещу мен и изведнъж престанах да се чувствам изоставен.

— Добър вечер, синко. Прости ми, че не съм те посетил досега, но бях на почивка. Как си?

И доброто старо кюре влезе протичко в килията ми и седна на моя одър.

— Откъде си?

— От Ардеш.

— А родителите ти?

— Мама умря, когато бях на единадесет години. Татко много се грижеше за мен.

— Той с какво се занимаваше?

— Беше учител.

— Жив ли е?

— Да.

— Защо тогава говориш за него в минало време?

— Защото, ако той е още жив, аз съм вече мъртъв.

— Не говори такива неща! Какво си сторил?

Като светкавица ми мина абсурдната мисъл да му кажа, че съм невинен, но бързо отговорих:

— Полицията твърди, че съм убил човек, а щом тя го казва, значи сигурно е истина.

— Някой търговец ли?

— Не, сутеньор.

— И са те осъдили на доживотна каторга заради разчистване на сметки в престъпния свят? Не разбирам. Предумишлено убийство ли?

— Не, непредумишлено.

— Бедни ми синко, това наистина е невероятно! Какво мога да сторя за теб? Искаш ли да се помолим заедно?

— Извинете ме, отче, но аз не съм получил религиозно образование и не знам нито една молитва.

— Това няма значение, синко, аз ще се моля за теб. Господ обича всички свои чедра независимо дали са покръстени или не. Ще повтаряш моите думи, съгласен ли си?

Очите му бяха така благи и цялото му кръгло лице излъчваше толкова доброта, че ми беше срамно да му откажа. И тъй като той беше коленичил, направих като него. „Отче наш, който си на небето...“

Очите ми се напълниха със сълзи, които милият отец забеляза. С дебеличкия си пръст той пое от бузата ми една голяма сълза, поднесе я към устните си и я изпи. „Твоите сълзи, синко, са за мен най-голямата отплата, която Господ можеше да ми изпрати, и тя дойде чрез теб. Благодаря.“ Той се изправи и ме целуна по челото. И отново седяхме на одъра един до друг.

— От колко време не беше плакал?

— От четиринадесет години.

— Какво се случи тогава?

— Смъртта на мама.

Той хвана ръката ми в своята и каза:

— Прости на тези, които ти причиниха страдание.

Изскубнах ръката си от неговата и без да се усетя, с един скок се озовах в средата на килията.

— Не! Това не! Никога няма да простя. Да ви призная ли нещо, отче? Ако искате да знаете, аз всеки ден, всяка нощ, всеки час, всяка минута мисля само за това: как, кога и по какъв начин да унищожа тези, които ме изпратиха тук.

— Сега мислиш така, синко. Ти си млад, много млад. С годините ще се откажеш и от наказанието, и от отмъщението.

Оттогава изминаха тридесет и четири години и сега разбирам колко е бил прав.

— Какво мога да направя за теб, синко?

— Едно нарушение, отче.

— Какво нарушение?

— Отидете в килия 37 и кажете на Дега да накара адвоката си да подаде молба за преместване в Централния затвор в Кайен. Кажете му, че моята молба вече е подадена днес. Трябва да се измъкнем от Консиержери и да попаднем в някой от централните затвори, където се формират конвоите за Гвиана. Защото, ако пропуснем първия кораб, ще трябва да чакаме още две години в изолятора, докато дойде време за следващия. След като го видите, отче, елате да ми кажете.

— Как да обясня защо се връщам?

— Кажете например, че сте си забравили молитвеника. Ще чакам отговора ви.

— А защо толкова бързаш да стигнеш до онова страшно място каторгата?

Погледнах в очите този свещеник, този истински божи посредник, и убеден, че няма да ме издаде, му казах: „За да избягам колкото е възможно по-бързо, отче.“

— Господ да ти помага, синко. Чувствам, че ще успееш да започнеш нов живот. По очите ти виждам, че си добро момче и носиш благородна душа. Отивам в 37-а килия. Чакай за отговора.

Върна се много бързо. Дега се беше съгласил. Свещеникът ми остави молитвеника до следващия ден. Благодарение на този свят човек килията ми беше като озарена. Господи, ако те има, защо позволяваш на толкова различни хора да тъпчат една и съща земя? Прокурорът, полицаите, Полен и, от друга страна, този свещеник — кюрето на Консиержери.

С посещението си светият човек облекчи душата ми и освен това ми направи услуга. Резултатът от молбите не закъсна.

След седмица в четири сутринта седем души бяхме подредени в коридора на Консиержери. Надзирателите бяха там в пълен състав.

— Съблечи се!

Всички бавно свалихме дрехите си. Беше студено и аз настръхнах целият.

— Оставете вещите си пред вас. Кръгом и крачка напред.

Всеки от нас се озова пред един пакет.

— Облечи се!

Хубавата ленена риза, която носех допреди миг, беше заменена с груба риза от кораво, необработено платно, а хубавият ми костюм — с панталон и връхна дреха от шаяк. Обувките ми изчезнаха и на тяхно място сложих чифт налъми. До този ден все още бях запазил вид на нормален човек. Сега погледнах останалите: какъв ужас! Свършено беше с индивидуалността на всеки от нас — за две минути бяха успели да ни превърнат в каторжници.

— Равнис, надяс-но! Напред, ходом марш!

Конвоирани от двадесетина надзиратели, стигнахме до двора, където един по един бяхме вкарани в тесните долапи на арестантската кола. И така — напред към Болийо — централния затвор в Кайен.

[1] 10 000 франка по курса от 1932 г. или 5 000 от 1969-а. ↑

[2] Екзекуторът от 1932 г. ↑

ЦЕНТРАЛНИЯТ ЗАТВОР В КАЙЕН

Едва що пристигнали, ни въведоха в кабинета на директора. Той царуваше върху еднометров подиум зад бюро в стил ампир.

— Мирно! Директорът ще ви говори.

— Арестанти, тук сте за временен престой в очакване да отпътувате към мястото за изтърпяване на наказанието. Това не е обикновен затвор. Задължително мълчание по всяко време, никакви посещения и никакви писма. Или ще се подчинявате, или ще ви пречупим. Тук можете да избирате между два изхода — единия, ако се държите добре, ще ви отведе в каторгата, а другия — в гробището. За случаите на лошо поведение най-малкото неподчинение ще се наказва с шестдесет дни в карцера на хляб и вода. Никой досега не е успял да оживее след две поредни наказания. Толкоз. Който е имал уши, да ме е чул.

Той се обърна към Лудия Пиеро, екстрадиран от Испания:

— Каква професия сте упражнявали на свобода?

— Бях тореадор, господин директоре.

Вбесен от отговора, директорът изкрещя:

— Разкарайте го светкавично!

Преди да мигнем, тореадорът беше свален на земята от четирима или петима копои, които бързо го отнесоха. Чухме го да вика:

— Хвърляте се пет срещу един, мръсни копелета, а отгоре на това с палки!

Веднага след това изстена като смъртно ранено животно и после настъпи тишина. Чуваше се само как влачат нещо по циментовия под. Ако и след това изпълнение не бяхме разбрали какво е имал предвид директорът, значи никога нямаше да го разберем. Дега беше до мен. Той помръдна един пръст, само един, и докосна панталона ми. Разбрах го: „Дръж се добре, ако искаш да пристигнеш жив в Гвиана.“ Десет минути по-късно всички ние се озовахме в килиите си в дисципа на затвора, с изключение на Лудия Пиеро, когото бяха завлекли в някоя мръсна дупка на подземиято.

За късмет двамата с Дега ни настаняха в съседни килии. Преди това ни представиха на един червенокос едноок звяр, грамаден около метър и деветдесет, че и повече, който държеше съвсем нова волска жила в ръка. Това беше отговорникът на дисципа — затворник като нас, когото тук използваша за палач. Всяваше ужас сред събратята си, но беше ценен помощник за надзирателите, защото чрез него те можеха да ни пребиват с тояга или с бич, без да се изморяват лично. Ако някой загинеше вследствие на боя, не носеха отговорност пред началството.

По-късно, по време на кратък престой в лазарета, научих историята на този звяр в човешки образ. И трябваше да сваля шапка на директора на затвора, задето толкова добре беше подбрал палача си. Въпросният тип бил каменар по професия. Живеел в малко градче във Фландрия, където един хубав ден решил да се самоубие, като при това премахне и жена си. За целта използвал голям сноп динамитни пръчки. Легнал си една вечер в спалнята, която се намирала на втория етаж в шестетажен блок. Жена му спяла. Той си запалил цигара и с нея подпалил фитила на снопчето с динамит, което държал в лявата ръка между главата на жена си и своята глава.

Страхотна експлозия! В резултат жена му станала на кайма и трябвало да я събират с лъжичка. Част от къщата се срутила, като под развалините загинали три деца и една седемдесетгодишна старица. Останалите обитатели също били по-тежко или по-леко ранени. Що се отнася до въпросния Трибуяр, той загубил част от лявата си ръка, от която му останал само малкият пръст и половината от палеца, и окото и ухото от лявата си страна. На главата си имал рана, достатъчно сериозна, за да се нуждае от трепанация. След като го осъдили, станал отговорник в дисципа на затвора. Ето този полуидиот разполагаше, както си поиска, с нещастниците, попаднали в неговите владения.

Едно, две, три, четири, пет, кръгом... едно, две, три, четири, пет, кръгом... и отново започна безкрайното крачене между стената и вратата на килията.

Нямахме право да лягаме през деня. В пет сутринта една пронизваща свирка събуждаше всички. Трябваше да станем, да оправим леглата си, да се измием и или да закрачим, или да седнем на седалката, закована за стената. Врѳх в изтънчеността на наказателната система беше леглото, което през деня трябваше да стои вдигнато

срещу стената, така че затворникът да не може да се отпусне в нито един момент и да бъде по-удобен за наблюдаване.

Едно, две, три, четири, пет... четиринадесет часа крачене. За да овладея по-добре механизма на това непрестанно движение, трябваше да се науча да ходя с наведена глава и скръстени зад гърба ръце, нито твърде бързо, нито твърде бавно, да правя еднакво големи крачки и да се обръщам автоматично — в единия край наляво, а в другия — надясно.

Едно, две, три, четири, пет... Килиите бяха по-светли, отколкото в Консиержери, и човек можеше да дочуе нещичко от външния свят — до мен достигаха не само отделни звуци от дисципа, но понякога и откъм полето. Нощем успявах да доловя свирукането или песните на селяните, които се прибираха у дома доволни, че са обърнали някоя и друга чашка ябълково вино.

На Коледа дори получих подарък. През един процеп в дървения капак на прозореца успях да зърна побелялото от сняг поле и няколко големи черни дървета, осветени от пълната луна. Гледката приличаше на новогодишна картичка. Под напора на вятъра дърветата бяха отхвърлили дебелия си снежен кожух и се открояваха ясно на фона на всеобщата белота като големи черни петна в нощта. Беше Коледа — за всички по света и дори за една част от затворниците. Началството се беше смилило над онези от нас, които очакваха транспортиране в Гвиана — получихме право да си купим по две шоколадови пръчки. Наистина по цели две пръчки, а не по две таблетки. С тези две шоколадови пръчки отпразнувах Бъдни вечер на 1931 година.

... Едно, две, три, четири, пет... Наказателната система ме беше превърнала в махало. Целият свят за мен се беше ограничил до това непрестанно движение напред-назад. Тук всичко бе изчислено с математическа точност. В килията не биваше да остава нищо, абсолютно нищо странично, което би могло да разсее затворника. Ако ме бяха заловили, докато надничах през процепа на дървения капак, щях да получа строго наказание. Всъщност те имаха право — нима в техните очи не бях просто един жив мъртвец? Какво право имах аз да се наслаждавам на природните гледки?

Една пеперуда влетя — бледосиня с тънка черна лента, а някъде близо до нея зад прозореца зажука пчела. Какво ли правеха тези живинки тук? Дали ги беше объркало зимното слънце, или търсеха да

се скрият в затвора от студ? Пеперудата зиме е случайно възкръснало същество. Как ли се е спасила от смъртта? А пчеличката защо ли е напуснала кошера си? Каква неосъзната храброст — да дойдат тук! Добре че отговорникът няма криле, защото иначе няма за дълго да ги остави живички.

Този Трибуайар си беше един гаден садист и аз предусещах, че ще имам неприятности с него. За нещастие предчувствието не ме излъга. На другия ден след посещението на двете мили насекоми рапортувах, че съм болен. Не издържах повече, задушавях се от самота, имах нужда да видя човешко лице, да чуя човешки глас — макар и неприятен, но глас, да чуя да ми казват нещо.

Чисто гол стоях в ледения коридор с лице към стената, носа на четири пръста от нея. Бях предпоследен в редицата от осем души и очаквах да вляза при доктора. Приискало ми се беше да видя малко народ и успех. Отговорникът ни хвана в момента, в който прошепнах няколко думи на Жюло, по прякор Човека чук.

Реакцията на този рижав дивак беше ужасна. Той едва не ме уби на място с неочакван юмручен удар в тила, от който главата ми отхвърча и носът ми се заби в стената. Бликна кръв, аз се надигнах от пода, където се бях срутил, и се поотърсих, без да мога все още да разбера какво става. Опитах се да направя някакво движение на протест, но великанът, който само това и чакаше, с един ритник в корема ме просна отново на земята и започна да ме налага с волската жила. Жюло това не можа да го понесе. Метна се върху онзи и се започна една страшна борба, в която надзирателите не се намесваха, защото Жюло така и така губеше. Мене съвсем ме забравиха и в това време успях да се надигна. Огледах се да намеря нещо като оръжие. Забелязах доктора, който, надвесен над стола си, се опитваше да види какво става в коридора. И изведнъж зад него мярнах една тенджерка, чийто похлупак щеше да хвъркне от струящата водна пара. Беше поставена върху печката в докторския кабинет, по всяка вероятност за да пречиства въздуха.

Грабнах я със светкавична бързина за двете дръжки — изгориха ме ужасно, но аз не ги изпуснах — и с едно движение лиснах врящата вода в лицето на отговорника, който беше толкова зает с Жюло, че изобщо не ме забеляза как се приближавам. Звярът грозно изрева. Явно добре го бях засегнал. Замята се по пода, като се мъчеше да

изхлузи трите ленени фланели от гърба си. С голяма мъка ги съблече една по една и заедно с последната смъкна част от кожата си. Беше му толкова тясна по врата, че при усилието да се измъкне от нея кожата на гърдите, част от тази на врата и цялата кожа от едната му буза се свлече, залепена за дрехата. Бях изгорил и единственото му око и сега беше съвсем сляп.

Най-после го видяхме да се надига — отвратителен, кървящ, живо одран. Жюло се възползва от момента, за да му забие един ритник право в ташаците. Онзи гигант отново се свлече и започна да повръща и да се лигави. Беше си получил заслуженото. Що се отнася до нас, не чакахме дълго да ни обърнат внимание.

Двамата надзиратели, които присъстваха на тази сцена, нямаха достатъчно кураж да ни нападнат сами и включиха алармата за подкрепление. А то нахлу от всички страни и ударите с палки заплюяха върху нас като градушка. Аз имах късмет, защото много бързо загубих съзнание и престанах да усещам каквото и да е. Събудих се два етажа по-долу чисто гол в една наводнена килия. Бавно започнах да идвам на себе си. Опипах болезненото си тяло. Имах поне дванадесет-петнадесет цицини на главата. Колко ли беше часът? Нямах как да разбера.

Денят и нощта не стигаха дотук. Някъде далеч се чуха удари по стената.

Чук, чук, чук, чук, чук, чук. Това беше звукът на „телефона“ — нашият начин да се свързваме един с друг. Ако исках да разговарям, трябваше да почукам два пъти. Да почукам, ама с какво? В тъмнината не можех нищо да различа. Нямах смисъл да опитвам с юмрук — така не се получаваха достатъчно отчетливи удари. Започнах да лазя в посоката, в която мислех, че се намира вратата — там беше малко по-светло. Блъснах се в някакви решетки, които не бях забелязал. Опипах наоколо и изведнъж си дадох сметка, че вратата на килията е на около метър разстояние от мен. Целта на решетката беше да ми попречи да достигна до нея. Всъщност бях затворен в клетка.

Хитро! За надзирателите това означаваше, че могат да влизат при опасните затворници без страх. Че могат да им говорят, да ги препискават, да им дават храна или да ги псуват на воля. Но в тази система имаше предимство и за мен — никой не можеше да ме удря безнаказано, защото, за да ме стигне, трябваше да отвори решетката.

От време на време отново чувах почукванията. Кой ли се опитваше да се свърже с мен? Това момче заслужаваше да му отговоря, защото поемаше дяволски риск. Както се движех наоколо, за малко не си разбих мутрата. Бях се подхлъзнал на нещо твърдо и кръгло. Оказа се дървена лъжица. Бързо я грабнах и се приготвих да отговарям. Зачаках, долепил ухо до стената. Чук, чук, чук, чук, чук — стоп, чук, чук. — Отговорих — чук, чук. Тези два удара означаваха за онзи, който ме викаше — давай, приемам съобщението. От другата страна почукванията започнаха — чук, чук, чук... буквите от азбуката бързо се редят... а, б, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, стоп. Той спря на буквата п. Аз ударих веднъж — чук, така той знаеше, че съм разбрал буквата. По-нататък дойдоха а, п, и и прочие. Питаше: „Папи, добре ли си? Зле те наредиха. Аз съм със счупена ръка.“ Беше Жюло.

Говорихме си така повече от два часа, без да ни е страх, че ще ни хванат. Бяхме направо пощурели, че можем да си разменяме цели изречения. Аз му казах, че нямам нищо счупено, че главата ми е покрита с подутини, но не съм ранен. Той беше видял как са ме смъквали дотук — влачели ме за единия крак и главата ми се тътрюзела от стъпало на стъпало. Той самият нито за момент не беше губил съзнание. Смяташе, че Трибуяр е получил сериозни изгаряния, а благодарение на фланелите и доста дълбоки рани нямаше вероятност скоро да се оправи. Две серии от по три бързи почуквания ми подсказаха; че се е появила опасност. Спрях да „телефонирам“. И действително след минута вратата се отвори.

— Марш назад, куче! Строй се в дъното на килията и внимавай!
— Това беше новият отговорник. — Името ми е Батон^[1] — истинското ми име. Както виждаш, подхожда ми на службата.

Той освети килията и голото ми тяло с голям моряшки фенер.

— На, дръж да се облечеш. Не мърдай оттам. Ето хляб и вода.^[2]
Не изяждай всичко наведнъж, защото до утре нищо друго няма да получиш.

Той ми се накрещя като дивак, след което вдигна фенера и освети лицето си. Видях, че се усмихва, но не злобно. Направи ми знак да мълча и посочи към нещата, които беше оставил. Сигурно искаше да ми подсказе, че не е неприятел, без да го види надзирателят в коридора. И наистина, в къшея хляб намерих голямо парче добре сварено месо, а в джоба на панталона — направо потресаващо! —

пакет цигари и огниво с малко прахан. Тук тези подаръци струваха милиони. Беше оставил също две ризи вместо една и ленени гащи, които ми стигаха до глезените. Винаги ще го помня този Батон. Всичко това означаваше, че ме възнаграждава, задето съм елиминирал Трибуайар. Преди случката той беше само помощник-отговорник. Сега благодарение на мен стана началник. С други думи — на мен дължеше повишението си и ми доказваше своята признателност.

За да се разбере откъде идват почукванията по затворническия телефон, беше нужно индианско търпение и само отговорникът можеше да се справи с това, тъй като надзирателите бяха твърде лениви. Понеже бяхме спокойни откъм Батон, с Жюло си телеграфирахме цял ден. Научих от него, че отпътуването за Гвиана предстои след не повече от три-четири месеца.

Два дни по-късно ни изкараха от килиите и ни отведоха при директора — всеки от нас заобиколен от по двама надзиратели. Срещу входа зад едно бюро бяха седнали трима. Нещо като съд. Директорът щеше да бъде председател, а заместник-директорът и главният надзирател — съдебни заседатели.

— А! Ето ви и вас, пиленца. Нещо да имате да ми кажете?

Жюло — много блед и с подути очи, сигурно имаше треска. Счупената му от преди три дни ръка явно го мъчеше много. Кротко каза:

— Ръката ми е счупена.

— Изпроси си да ти я счупят. Това да ти е за урок да не се нахвърляш друг път върху хората. Докторът ще те види, когато дойде след около седмица. За теб ще бъде здравословно да почакаш, защото от болката може и да ти дойде акълът в главата. Вярвам, не мислиш, че ще викам тук лекар специално заради някой като теб? Всичко това не ми пречи да ви осъдя и двамата да стоите в карцера до второ нареждане.

Жюло ме погледна в очите, сякаш искаше да ми каже: „Този добре охранен господин изглежда много лесно се разпорежда с човешкия живот.“ Отново се обърнах към директора и го изгледах. Той помисли, че искам да говоря и рече:

— На теб като че ли не ти се нрави моето решение? Какво желаш да ми кажеш?

— Съвсем нищо, господин директор. Ще ми се да ви плюя в лицето, само че ме е страх, че ще си изцапам слюнката.

Онзи беше толкова шашнат, че почервения и не схвана напълно какво съм казал. За сметка на това главният надзирател разбра и се развика към тъмничарите:

— Разкарайте го и хубаво се погрижете за него! Надявам се след един час да допълзи на четири крака да моли за прошка. Ние добре ще го укротим. Ще ми оближе обувките — отгоре и отдолу! Не си пестете силите. Ваш е!

Двама от тях увиснаха на дясната ми ръка и други двама — на лявата. Свалиха ме на земята по корем и ми извиха китките чак до ключиците. Сложиха ми окови с напръстници, с които стегнаха левия ми показалец към десния палец и главният надзирател ме вдигна за косата като животно.

Да не ви разправам какво правиха с мен. Достатъчно е да ви кажа, че стоях с оковите зад гърба си единадесет дни. Дълга живота си на Батон. Всеки ден той хвърляше в килията полагащия ми се къшей хляб, но аз не можех да го изям, без да си служа с ръце. Дори и да го затиснех с глава срещу решетката, пак не успявах да отхапя. Батон обаче ми хвърляше натрошен на залци хляб — достатъчно, за да не умра. Събирах ги на малки купчинки с крак, после лягах по корем и ядях като куче. Дъвчех добре всяка хапка, за да не загубя нищо от храната.

На дванадесетия ден, когато дойде време да ми свалят оковите, се оказа, че стоманата е проникнала в месото и на места желязото беше покрито с подута плът. Като видя това, главният надзирател се изплаши, още повече че аз припаднах от болка. След като ме съживиха, ме заведоха в лазарета и ми почистиха раните с кислородна вода. Санитарят настоя да ми сложат ваксина против тетанус. Ръцете ми се бяха схванали и не можеха да заемат нормалното си положение. Наложих се да ги разтриват половин час с камфорово масло, за да ги отпусна покрай тялото си.

Свалиха ме отново в карцера и главният надзирател, като видя единадесетте къшея хляб, рече:

— Сега ще можеш да си устроиш цял пир! Странно, не си изкльощавял чак толкова след единадесет дни глад...

— Пих много вода, господин началник.

— А, ясно. Яж много, за да се възстановиш.

И си отиде. Горкият глупак! Даде ми този съвет, защото беше убеден, че от единадесет дни не съм сложил нищо в уста и че ако сега се натъпча, ще умра от преяждане. Не си беше направил точно сметката. Привечер Батон ми донесе тютюн и цигарена хартия. Пуших и пуших, като издухвах дима през дупката за отоплението, което, разбира се, не работеше. Така поне за нещо успя да ми послужи.

По-късно се обадох на Жюло. Той също мислеше, че не съм ял от единадесет дни и ме посъветва да внимавам. Не му казах истината, защото се боях да не би някой минаващ мръсник да дешифрира телеграмата. Ръката му беше гипсирана, чувствуваше се в добра форма и ме поздрави, че съм издържал. Според него денят на отпътуването приближавал. Санитарят му казал, че ампулите с ваксина, предназначена за затворниците преди заминаването им, вече са пристигнали. Жюло прояви и една непредпазливост, като ме попита дали съм успял да опазя патрона си. Да, бях успял да спася малкото си богатство, но не мога да ви опиша какво ми костваше това. Имах жестоки рани на ануса.

Три седмици по-късно ни извадиха от карцера. Какво ли означаваше това? Осигуриха ни по едно фантастично къпане със сапун и топла вода. Просто възкръснах. Жюло се смееше като дете, а Лудия Пиеро излъчваше доволство от живота.

Понеже излизахме от тъмницата, не схващаме защо е всичко това.

Бръснарят не пожела да ми отговори, когато шепнешком го попитах какво става. Един непознат тип с мръснишка физиономия каза:

— Май са ни опростили карцера. Страхуват се от някакъв инспектор, който щял да минава. Най-важното е да останем живи.

Отведоха ни всички в нормални килии. По обяд в първата топла супа, която получавах от четиридесет и три дни насам, намерих парче дърво. Върху него пишеше: „Тръгваме след осем дни. Утре е ваксината.“

Кой ли ми го изпращаше? Така и не разбрах. Сигурно някое момче от изолатора беше решило да ни предупреди. Знаеше, че е достатъчно новината да достигне до един от нас, за да я научат всички.

Бележката явно беше попаднала при мен по случайност. Бързо се обадох на Жюло и му казах: „Предавай нататък.“

Цяла нощ слушах как телефонът работи. Що се отнася до мен, след като изпратих съобщението, замълчах. Чувствах се чудесно в леглото си. Не исках неприятности. Хич не ме привличаше идеята да се завърна в карцера. А него ден още по-малко от когато и да било.

[1] Baton — палка (фр.). ↑

[2] 450 г. хляб и литър вода. — Бел.авт. ↑

ВТОРА ТЕТРАДКА НА ПЪТ ЗА ГВИАНА

СЕН МАРТЕН ДЪО РЕ

Вечерта Батон ми изпрати три цигари и бележка, в която пишеше: „Папийон, знам, че когато си отидеш оттук, ще ме запомниш с добро. Приел съм да бъда надзирател, но се опитвам да причинявам колкото се може по-малко зло на осъдените. Върша тази работа, защото имам девет деца и много се надявам да ме помилват. Ще се опитам да си заслужа помилването, без да върша злини. Сбогом. Наслука. Конвоят тръгва вдругиден.“

И наистина, на другия ден ни събраха на групи по тридесет в коридора на дисципа. Бяха дошли санитарни от Кайен, които щяха да ни ваксинират против тропическите болести. На всеки се падаха по три ваксини и два литра мляко. Дега стоеше до мен умислен. Вече не спазвахме заповедта за мълчание, защото знаехме, че не могат да ни тикнат в карцера веднага след като са ни ваксинирали. Разговаряхме тихо под носа на копоите, които не смееха да ни направят нищо заради санитарите от града.

— Дали ще имат достатъчно арестантски коли, за да ни отведат наведнъж? — попита Дега.

— Не ми се вярва.

— Сен Мартен дьо Ре е далеч и ако извозват по шестдесет човека на ден, това ще продължи десет дни — тук сме поне шестстотин.

— Най-важното е да ни ваксинират. Това означава, че сме в списъка и скоро ще потеглим към Гвиана. Горевата, Дега, предстои ни нещо ново. Разчитай на мен, както аз разчитам на теб.

Той ме погледна с блеснали от радост очи, сложи ръка на рамото ми и повтори:

— На живот и смърт, Папи.

По време на пътуването с колите не се случи нищо кой знае колко интересно, освен че се изпозадушихме в тесните долапчета на камионите за арестанти. Стражарите отказваха да отворят поне малко вратите, за да влезе въздух. Когато пристигнахме в Ла Рошел, двама от другарите в нашия камион ги намериха умрели от задушаване.

Сен Мартен дьо Ре е остров и трябваше да ни натоварят на кораб, за да стигнем дотам. Затова слязохме направо на кея и зяпачите, които се бяха събрали, видяха как изваждат двамата сиромаси. Но не изразиха каквото и да било съчувствие към нас — искам да подчертая това. А стражарите, понеже знаеха, че трябва да ни предадат в цитаделата живи или мъртви, натовариха труповете в кораба заедно с нас.

Преходът не беше дълъг, но успяхме да поемем глътка морски въздух.

— Мирише ми на бягство — казах на Дега. Той се усмихна, а Жюло, който беше до нас, рече:

— Да, мирише на бягство. Аз се връщам там, откъдето се измъкнах преди пет години. Оставих да ме пипнат като пълен глупак, точно когато се готвех да си уредя сметките с онзи доносник, дето навремето ме изпорти. Нека да се опитаме сега да останем заедно, защото в Сен Мартен ще ни разпределят, както дойде, в килии за по десетина.

Жюло обаче грешеше. Веднага щом пристигнахме, него и още двама ги извикаха настрана и ги сложиха отделно от нас. И тримата бяха избягали от каторгата и сега ги връщаха обратно, след като ги бяха заловили във Франция.

Разпределиха ни по десет души в килия и започнахме да живеем в очакване. Имахме право да говорим, да пушим, хранеха ни добре. Единствената опасност беше да не ти открият патрона. От време на време, без да знаем защо, привикваха внезапно този или онзи, караха го да се съблече чистак гол и внимателно го претърсваха. Първо цялото тяло от главата до петите и после вещите. „Обличай се!“ Това беше всичко.

Килията, столовата, дворът, където в продължение на часове обикаляхме в индианска нишка. Раз-два! Раз-два! Раз-два!... Крачехме в групи по сто и петдесет души. Една дълга стоножка с тракаци нальми. Разговорите — абсолютно забранени. След това — „Свободно!“ Сядахме на земята по групички, като всеки търсеше земяци или хора от своята черга. Закоравелите престъпници, за които землячеството не значеше нищо, сядаха всички заедно — корсиканци, марсилци, тулузци, бретонци, парижани. Имаше дори и един от Ардеш — и това бях аз. Трябва да ви кажа, че в целия конвой от хиляда и

деветстотин души имаше само двама от Ардеш — един пъдар, който убил жена си, и аз. А това доказва, че в Ардеш хората са почтени. Останалите затворници също си оформяха групички, от които ние не се интересувахме, защото глупаците и скръндзите бяха повече от широките души. Тези дни се наричаха период на наблюдение. Действително ни наблюдаваха във всяко отношение.

Един ден подир обяд бях седнал на слънце, когато към мен се приближи някакъв тип. Беше дребничък, слаб, с цайси. Опитах се да го преценя, но беше трудно заради еднаквите униформи.

— Ти ли си Папийон? — Имаше силен корсикански акцент.

— Аз съм. Какво искаш?

— Ела в клозета — вика той и се отдалечава.

— Някой задръстен корсиканец — рече Дега. — Сигурно е планински бандит. Какво ли ще иска?

— Сега ще видим.

Влязох в клозета, който беше в центъра на двора, и се престорих, че пикая. Онзи до мен направи същото. Заговори, без да ме поглежда.

— Аз съм зетят на Паскал Матра. Когато ми беше на свиждане, каза, ако се наложи, да се обръщам за помощ към теб.

— Да, Паскал ми е приятел. За какво става дума?

— Не мога да си нося патрона — имам дизентерия. Не зная на кого да се доверя, а ме е страх да не ми го откраднат или да не го намерят копоите. Моля те, Папийон, поноси го няколко дни вместо мен. — И той ми показва един патрон, доста по-големичък от моя.

Това можеше да е капан, за да се разбере дали самият аз нося нещо. Затова хладнокръвно попитах:

— Колко има вътре?

— Двадесет и пет хиляди франка.

Без нито дума повече взех патрона, който между другото беше много чист, и направо пред него си го пъхнах в ануса, като се питах, дали един човек може да носи два наведнъж. Нямах си и понятие. Изправих се, вдигнах си панталона... Всичко беше наред, не ми убиваше.

— Казвам се Иняс Галяни — рече онзи, преди да изчезне. — Благодаря ти, Папийон.

Върнах се при Дега, дръпнах го настрана и му разказах всичко.

— Не е ли много тежко?

— Не.

— Тогава да не говорим повече за това.

Опитвахме се да се свържем с някой от неуспелите бегълци, по възможност с Жюло или Гиту. Бяхме жадни за сведения — как е там, как се държат със затворниците, какво трябва да направиш, за да не те разделят от другаря ти, и прочие. Случаят поиска да се сблъскаме с един терк със съвсем необичайна съдба. Той беше корсиканец, роден в Гвиана. Баща му бил надзирател и живеел с жена си на Ил дьо Салю — Островите на спасението. Тези острови бяха три — Роаял, Сен Жозеф и Дяволският. Нашият човек се беше родил на Роаял. И сега — каква съдба! — връщаше се там не като надзирателско дете, а като каторжник.

Имаше присъда двадесет години каторга за кражба с взлом. Беше деветнадесетгодишно момче с открито лице и чисти честни очи. С Дега веднага забелязахме, че случайно е загазил. Нямахме си никаква представа от престъпния свят, но можеше да бъде много полезен с познанията си за живота, който ни очакваше. Той ни разказа за детството си на островите, където беше прекарал четиринадесет години. Научихме например, че за гледачка му служел прочут със своята коравосърдечност бандит, изпратен на каторга заради едно монмартърско сбиване с ножове, което всъщност си било истински дуел за любовта на някаква русокоса хубавица.

Той ни даде няколко много ценни съвета. Бягството било възможно само от континенталната част, но не и от островите. Трябваше да внимаваме да не ни сложат в списъка на опасните, защото с такава препоръка, едва стъпили на пристанището в Сен Лоран дьо Марони, щяха да ни интернират за дълъг период или дори доживот в зависимост от провиненията. Общо взето, интернирали на островите не повече от петстотин души от всеки конвой. Другите оставали на континента. Климатът на островите бил здравословен, докато континентът, както ми обясни Дега, изсмуквал каторжника малко по малко чрез всякакъв вид болести, различни опасности, убийства.

Ние с Дега се надявахме, че няма да ни интернират на островите. Но нещо ме свиваше под лъжичката — ако бях в списъка на опасните? С доживотната си присъда, с историята около Трибуяр и директора? Добре се бях подредил.

Един ден се пусна слух — не отивайте за нищо на света в лазарета, защото тези, които са твърде слаби или болни, за да понесат пътуването, ги изтравят. Сто на сто беше партенка. И наистина, едно момче парижанче — Франсис Бардака, ни каза, че това са глупости. Вярно, че имало отровен, но брат му, който работеше като санитар, му обяснил за какво иде реч.

Въпросният тип се бил самоубил. За него преди това се говореше, че бил голям касоразбивач и че по време на войната по поръчка на френското разузнаване пребарал немското посолство в Женева или в Лозана — ще ви излъжа. Взел оттам някакви много важни документи и ги предал на френските служби. За благодарност ченгетата го пуснали от затвора, където излежавал петгодишна присъда. И от 1920 г. нататък си живеел спокойно, като правел по някой и друг удар веднъж или два пъти годишно. Всеки път, щом го пипнели, леко притисвал Второ управление и те бързо му се притичвали на помощ. Този път обаче изнудването не хванало дикиш. Лепнали му двадесет години и му дали пътен лист за Гвиана. За да пропусне кораба, той се беше престорил на болен и беше легнал в лазарета. Според брата на Франсис Бардака, цялата история била приключена с малко цианкалий. Касите за разбиване и Второ управление можеха да си отдъхнат.

Дворът гъмжеше от слухове — някои истински, други лъжливи. И в двата случая ги изслушвах до края — така времето минаваше по-леко.

Всеки път, когато ходех до клозета — на двора или в килията, Дега идваше с мен — заради патроните. Той заставаше отпред, докато действах, и ме скриваше от прекалено любопитните погледи. Един патрон вече е достатъчно голяма досада, да не говорим за два. А Галяни се разболяваше все повече и повече. Странна работа — патронът, който вкарвах последен, винаги излизаше последен, а този, който вкарвах първи, излизаше първи. Как се обръщаха из червата ми, не знам.

Вчера се опитаха да убият Клузио, докато беше при бръснаря. Два удара с нож в сърдечната област. Оживя по чудо. После научих цялата история чрез един негов приятел. Това било уреждане на сметки. Онзи, който тогава не успя да убие Клузио, умря шест години по-късно в Кайен. Сипали му бяха хромова киселина в лицата с

леца. Умря в страшни мъки. Санитарят, който помагаше на доктора при аутопсията, ни донесе да видим десетина сантиметра от червото му. Само това парче имаше седемнадесет дупки. След два месеца убиецът му беше намерен заклан в леглото си. Така и не се разбра от кого.

Навършиха се дванадесет дни, откак пристигнахме в Сен Мартен дьо Ре. Крепостта беше така препълнена, че се цепеше по шевовете. Часовоите денонощно се разминаваха по стените ѝ.

В банята избухна страшно сбиване между двама братя. Сръфаха се като кучета и единият от тях беше преместен в нашата килия. Наричаше се Андре Байар. Казаха ми, че не можели да го накажат, защото всичко било по вина на началството. Надзирателите получиха заповед по никакъв повод да не позволяват повече на двамата братя да се срещат. Ако научите тяхната история, веднага ще разберете защо.

Андре убил някаква бабичка с малко парици, а Емил скрил откраднатото. Веднага след това го хванали за друга кражба и го тикнали за три години на сянка. Брат му обаче не му пратил пари за цигари и Емил се ядосал. И като се ядосал, седнал да обяснява в килията, че ще си го върне тъпкано, дето брат му е такава скръндза, защото Андре теглил ножа на бабичката, но мангизите ги взел той и като излезе навън, няма да му даде нищо. Един от другите затворници веднага побързал да изпее всичко на директора на затвора. След това нещата бързо се задвижили. Андре го арестували и двамата братя били осъдени на смърт. В пандиза ги сложили в две съседни килии за смъртни. Всеки от двамата пуснал молба за помилване. След четиридесет и три дни молбата на Емил била приета, а на Андре отхвърлена. Все пак от чувство за човещина спрямо Андре Емил не бил преместен веднага от килиите за смъртни и двамата братя всеки ден правели разходка един зад друг, свързани с една верига.

На четиридесет и шестия ден в четири и половина сутринта вратата на Андре се отворила. Всички били там в пълен състав: директорът, секретарят на съда, прокурорът, който му издействал тази присъда. Дошъл бил часът за екзекуцията. Но точно в момента, когато директорът тръгнал да произнася речта си, дотичал адвокатът заедно с един непознат, който връчил на прокурора някакъв документ. Всички се отдръпнали в коридора. Гърлото на Андре било толкова свито, че не можел да преглъща слюнката си. Случвало се нещо невиджано и

нечуто — екзекуция никога не се прекъсва. И все пак точно това станало. Чак на другия ден, след часове на страх и мъчителна неизвестност, Андре научил от адвокатата си, че в навечерието на екзекуцията президентът Думе е бил убит от Горгулов. Думе обаче не умрял веднага. Цяла нощ адвокатът висял пред клиниката, като преди това бил съобщил на министъра на правосъдието, че ако президентът умре преди часа на екзекуцията (между четири и половина и пет), ще поиска отлагане поради отсъствието на държавен глава. Думе умрял в четири часа и две минути. Докато предупредят в министерството, докато грабнат такси с човека, който носел заповедта за отлагане на екзекуцията — и пристигнали три минути, след като вратата на килията била отворена. Присъдите и на двамата братя били сменени с доживотна каторга. Защото в деня на избора на нов президент адвокатът отишъл във Версай и веднага щом Албер Льобрюн бил избран, му пъхнал в ръцете молбата за помилване. Никога президент не е отхвърлял първата подадена до него молба. „Льобрюн подписа и ето ме, братче, жив и здрав на път за Гвиана“ — завърши разказа си Андре. Гледах този тип, който се беше спасил от гилотината, и си казах, че моите страдания са нищо в сравнение с това, което той беше преживял.

Въпреки това не се сближих с него. Мисълта, че беше убил някаква бедна старица, за да я ограби, ме отблъскваше. Между другото на този Андре страшно му вървеше. По-късно, на остров Сен Жозеф, той успя да убие брат си пред очите на няколко каторжници. Емил ловял риба, изправен върху една скала, и мислел само за риболова. Грохотът на вълните заглушавал всякакви други шумове наоколо. Андре се промъкнал зад гърба на брат си с дебел триметров прът от бамбук и само с един удар го съборил във водата. Точно това място гъмжало от акули, които побързали да се наобядват с Емил. Когато по време на вечерната проверка открили, че го няма, го писали като изчезнал при опит за бягство. Никой повече не споменал за случая. Само четири-пет каторжници, които събирали кокосови орехи на близкия хълм, бяха видели точно какво е станало. Разбира се, всички, с изключение на копоите, знаели истината. Андре Байар никой не го бутнал с пръст.

За „примерно поведение“ бил върнат на континента, в Сен Лоран дьо Марони, където се ползвал с облекчен режим. Разполагал с малка

самостоятелна килия. Един ден нещо се заял с друг каторжник и най-коварно го подмамил при себе си, където го убил с нож право в сърцето. Признали му, че е действал при законна самозащита и го оправдали. По-късно, когато премахнаха каторгата, той отново бил помилван заради „примерно поведение“.

Сен Мартен дьо Ре беше претъпкан със затворници. Те се делиха на две съвършено различни категории. Между осемстотин и хиляда каторжници и около деветстотин заточеници. За да отидеш на каторга, трябваше да си извършил нещо сериозно или поне да си обвинен в голямо престъпление. Най-леката присъда в Гвиана беше седем години каторга, а най-тежката — доживот. Тези, които бяха получили опрощение на смъртната присъда, автоматически попадаха сред доживотните. При заточениците положението беше друго. След три до седем по-леки присъди човек можеше да бъде заточен. Истина е, че всички тези хора бяха непоправими крадци и стремежът на обществото да се опази от тях е напълно разбираем. И все пак е срамно за един цивилизован народ да използва заточението като присъда. Сред нас имаше крадци на дребно — толкова неумели, че непрекъснато ги залавяха. И те бяха осъдени на заточение — т.е. същото като доживотна присъда. А през цялата си кариера като крадци едва ли бяха откраднали повече от десетина хиляди франка. Тук е една от най-големите безсмислици на френското общество. Един народ няма право нито да си отмъщава на онези, които създават проблеми на обществото, нито да ги изхвърля зад борда така набързо. В по-голямата си част това са хора, които се нуждаят от лечение, а не от подобни безчовечни наказания.

Така изтекоха седемнадесет дни, откак бяхме пристигнали в Сен Мартен дьо Ре. Вече знаехме името на кораба, който ще ни отведе в Гвиана — „Ла Мартиниер“. Той щеше да натовари хиляда осемстотин и седемдесет осъдени. Тази сутрин осемстотин-деветстотин каторжници бяхме събрани в правоъгълния двор на крепостта. От около час стояхме прави, строени в редици по десетима. Най-сетне се отвори една врата и видяхме да се появяват някакви хора, облечени различно от стражарите, с които бяхме привикнали. Носеха добре ушити дрехи с военна кройка в небесносин цвят. Не бяха жандарми, нито войници. Всички имаха по един широк колан с кобур за револвер. Дръжките на револверите се виждаха. Бяха приблизително осемдесет

души. Някои от тях имаха нашивки. Всички изглеждаха загорели и бяха на различна възраст — между тридесет и пет и петдесет години. По-възрастните ни се сториха по-симпатични от младите, които се надуваха и си придаваха важен и високомерен вид. До офицерите им стояха директорът на Сен Мартен дьо Ре, един полковник от жандармерията, трима или четирима доктори в колониални униформи и две кюрета в бели раса. Полковникът взе един мегафон и се приготви да говори. Очаквахме да ни кресне „Мирно!“, но нищо подобно. Той извика:

— Слушайте всички внимателно. От този момент нататък минавате под разпореждане на силите на Министерството на правосъдието, представляващи затворническата администрация на Френска Гвиана, чиято столица е град Кайен. Господин комендант Баро, предавам ви тук присъстващите осемстотин и шестнадесет осъдени, фигуриращи в този списък. Проверете дали всички са налице.

Проверката започна веднага: „Този и този — тук; този и този и прочие.“ Това продължи два часа и всички си бяха на мястото. След това видяхме как представителите на двете администрации си размениха подписи върху една малка масичка, донесена специално за случая.

Комендантът Баро, който имаше толкова нашивки, колкото и полковникът от жандармерията, само че златни, а не сребърни, взе на свой ред мегафона:

— Каторжници, отсега нататък това е начинът, по който ще се обръщат към вас: каторжник този и този или каторжник такъв и такъв номер — в зависимост от номера, който ще ви сложат. Отсега нататък вие се намирате под специалното законодателство и ред на каторгата и решенията относно вас ще се взимат, когато това се налага, от вътрешната система за правораздаване. За различни престъпления, извършени на територията на каторгата, автономните вътрешни съдебни органи могат да ви дадат каквато преценят присъда — от затвор до смърт. Наказанията като затвор или изолатор естествено се прилагат в различни учреждения на територията, подчинена на управата. Служебните лица, които виждате пред себе си, се наричат надзиратели. Към тях ще се обръщате с „Господин надзирател“. След като се нахраните, всеки от вас ще получи по един моряшки сак с каторжническите ви дрехи. Всичко необходимо е предвидено — в

Гвиана няма да се нуждаете от нищо друго освен от това, което сме ви дали. Утре ще се качите на „Ла Мартиниер“. Ще пътуваме заедно. Нека това, че заминавате, да не ви отчайва. В Гвиана ще се чувствате по-добре, отколкото в изолаторите тук. Разрешава ви се да разговаряте, да играете, да пушите и да пеете. Докато спазвате реда, нямате основание да се боите от телесни наказания. Ще ви посъветвам да изчакате с разчистването на личните си сметки, докато пристигнем в Гвиана. Надявам се, ще разберете нуждата от сурова дисциплина на кораба. Ако между вас има такива, които смятат, че не могат да понесат пътуването по здравословни причини, нека се обадят в лазарета, където военните лекари, придружаващи конвоя, ще ги прегледат. Пожелавам ви добър път.

С това церемонията приключи.

— Е, Дега, какво мислиш?

— Добри ми Папийон, виждаш, че бях прав, като ти казвах, че най-страшната опасност за нас ще бъдат останалите каторжници. Чу ли го като каза: „Изчакайте да стигнем до Гвиана и тогава разчиствайте личните си сметки.“ Това значи много неща. Кой знае какво клане и какви убийства стават там!

— Не се бой, имай ми доверие.

Открих Франсис Бардака и го питам:

— Брат ти още ли е санитар?

— Да, той не е истински престъпник, а е заточен.

— Свържи се с него колкото се може по-бързо и му поискай да ти намери един скалпел. Ако иска пари, ще ми кажеш колко и ще платя, каквото трябва.

Два часа по-късно притежавах скалпел със здрава стоманена дръжка. Единственият му недостатък беше, че се оказа доста големичък, но при всички положения това си беше опасно оръжие. Седнах в средата на двора до клозетите и изпратих да ми доведат Галяни, защото исках да му върна патрона. Но сигурно беше трудно да го открият сред огромната тълпа от осемстотин души, които бяха изпълнили двора. Откак бяхме пристигнали например, никой не беше успял да мерне нито Жюло, нито Гиту, нито Сузини.

Това наше всекидневие имаше своите предимства. Човек живееше, говореше, принадлежеше към едно ново общество — ако то изобщо можеше да се нарече общество. Имаше толкова много неща да

си кажем, да чуем, да направим, че не ни оставаше време да се замисляме. Като гледах как миналото избледнява и минава на втори план по отношение на това, което изживяваме в момента, мислех, че щом пристигнем в Гвиана, най-вероятно почти веднага ще забравим кои сме били, как сме попаднали там и кои са били причините да се провалим и че ще заживеем с единствената мисъл — как да избягаме. Оказа се, че съм сгрешил. Защото преди всичко трябваше да се справим с една друга много по-важна задача — да оцелеем. Къде бяха останали ченгетата, заседателите, процесът, съдиите, жена ми, баща ми, приятелите? Да, те всички бяха тук като живи и имаха своето място в сърцето ми, но в треската на заминаването, във възбудата от големия скок в непознатото, от новите приятелства, от разнообразните запознанства те като че ли бяха загубили предишното си значение за мен. Това, разбира се, беше само повърхностно впечатление. Когато пожелаех, можех да отворя онези вратички в съзнанието си, които водеха към всеки от тях, и те отново щяха да застанат пред мен.

Ето го, Галяни се появи. Водеха го, защото въпреки дебелите си цайси той почти не виждаше. Вече изглеждаше съвсем здрав. Приблужи се и безмълвно ми стисна ръката. Рекох му:

— Искам да ти върна патрона. Сега си наред, можеш да си го носиш сам. За мен той беше много голяма отговорност по време на пътуването, пък и кой знае дали в Гвиана ще бъдем близо един до друг и дори дали изобщо ще се видим. Така че най-добре е да си го вземеш обратно. — Галяни ме изгледа с нещастен вид. — Хайде да вървим в клозета и да ти го връщам.

— Не, не го ща, дръж го ти, подарявам ти го, твой е.

— Защо, бе?

— Не искам да ме заколят заради този патрон. Предпочитам да живея без парите, отколкото да пукна заради тях. Давам ти ги, защото в крайна сметка няма причина да рискуваш живота си, за да пазиш моите мангизи. Ако рискуваш, поне да си е за твоя полза.

— Шубе те е, Галяни. Да не са те заплашвали вече? Сигурно някой те подозира, че си зареден.

— Така е. Непрекъснато ми се мъкнат по петите трима араби. Аз затова досега не бях идвал да те потърся — за да не разберат, че си имам вземане-даване с теб. Всеки път, когато отивам до клозета, независимо дали денем или нощем, един от тримата идва и застава до

мен. Намерих начин да им покажа много ясно, че не съм зареден, но въпреки това те не престават да ме следят. Сигурно смятат, че съм дал патрона си на някой друг, без да знаят на кого точно, и ми ходят по стъпките, за да ме пипнат в момента, в който си го взимам обратно.

Погледнах Галяни и видях, че наистина го преследват и са му изкарвали акъла. Викам:

— В коя част на двора стоят обикновено?

— Около кухнята и пералнята — казва.

— Добре, стой тука, аз ще се върна. Всъщност не, ела с мен.

Тръгнах заедно с него към арабите. Извадих скалпела от кепето си и го хванах с дясната ръка за дръжката, така че острието да остане скрито в ръкава. И наистина, като пристигнахме на мястото, ги забелязахме. Бяха четирима — трима араби и един корсиканец, който се казваше Джирандо. Веднага схванах номера — нашите хора бяха чупили корсиканеца и той веднага отишъл да изпее работата на арабите. Трябва да е знаел, че Галяни е зет на Паскал Матра и няма начин да е без патрон.

— Здравсти, Мокране, как е, върви ли?

— Върви, Папийон. А при теб как е?

— При мен не върви, мамка му. Идвам да ви кажа, че Галяни ми е приятелче. Ако нещо му се случи, ти първи ще си го отнесеш, Джирандо. И на останалите няма да им се размине. Разбирайте го, както си щете.

Мокране, единият от арабите, се изправи. Беше висок колкото мене — около метър седемдесет и четири и също толкова як. Атаката ми го беше засегнала и той тъкмо понечи да ме нападне, когато аз бързо извадих чистак новия скалпел и му рекох:

— Да не си мръднал, че те убивам като псе.

Той се сепна, че ме вижда въоръжен въпреки непрекъснатите проверки; моето държание и дължината на оръжието също го стреснаха и той каза:

— Станах, за да обсъдим въпроса, а не да се бием.

Аз знаех, че това не е вярно, но беше в мой интерес да спася авторитета му пред неговите приятели. Оставих му начин да се измъкне от положението:

— Е, хубаво, щом си станал, само за да обсъдим...

— Не знаех, че Галяни ти е приятел. Мислех, че е някой от задръстените, пък и ти трябва да ме разбереш, Папийон, когато си без мангизи, все отнякъде трябва да намериш сухо, за да можеш да духнеш.

— Така е. Ти, Мокране, имаш всички основания да се бориш за живота си. Само тук няма да пипаш. Търси другаде.

Той ми протегна ръка, аз я стиснах: Уф! Измъкнах се, слава богу! Защото, между нас казано, ако бях убил този тип, нямаше да замина на другия ден. Малко късно бях забелязал, че работата става дебела. Галяни се върна с мене. Казах му:

— Не разправяй на никого. Не искам старият Дега да ми чете конско.

Опитах се да убедя Галяни да си вземе патрона, но той пак каза:

— Утре преди тръгване.

На следващия ден обаче така хубаво се беше покрил, че аз се качих на кораба с два патрона.

Тази нощ никой от килията, в която бяхме единадесетима, не продума. Всички повече или по-малко мислехме, че това е последният ни ден на френска земя. Всеки повече или по-малко беше обхванат от мъка, че ще остави завинаги Франция и ще потегли към непозната земя и непознат живот.

Дега мълчеше. Бяхме седнали двамата до решетестата врата към коридора, защото тук подухваше малко по-свеж въздух. Чувствах се напълно объркан. Сведенията за това, което ни очакваше, бяха толкова противоречиви, че не знаех дали да се радвам, дали да тъжа или направо да се отчая.

Хората от нашата килия принадлежаха към престъпния свят. С изключение на онзи малък корсиканец, който беше роден в Гвиана. Всички те сякаш бяха загубили способността си да мислят и да реагират. Като че ли бяха онемели под тежестта на този момент. Течението в коридора изсмукваше цигарения дим от килията като облак. Трябваше да се навеждаме под тютюневите облаци, за да не ни лютят очите. Никой освен Андре не заспа. Но като се знае, че той веднъж беше губил живота си, това не трябваше да ни учудва. Отсега нататък за него всичко щеше да бъде като неочаквано намерен рай.

Животът ми минаваше бързо пред очите ми като на филм: детство в семейството, където царяха любов, учение, внимателно

възпитание и благородство; полските цветя, ромоленето на ручеите, вкусът на лешниците, крушите и сливите, които растяха в изобилие в нашата градина; уханието на здравеца, който цъфваше всяка пролет пред вратата; обстановката около къщата и в нея, когато нашите си бяха у дома — всичко това пробягваше бързо пред очите ми. Беше като в говорящо кино, в което чувах гласа на бедната ми майка, която толкова ме обичаше, после гласа на баща ми — винаги нежен и внимателен, лая на татковото ловно куче Клара, което ме викаше да си играем навън; момчетата и момичетата от моето детство — другарчетата от най-хубавите моменти в моя живот... Този филм, който гледах, без да съм го пожелал, прожекцията на магическия фенер, запален против волята ми от моето подсъзнание, изпълниха нощта на очакване преди големия скок в непознатото със сладки и нежни спомени и вълнения.

Това беше и моментът да си направя равносметка. И така — бях двадесет и шест годишен, чувствах се добре, носех в корема си пет хиляди и шестстотин собствени франка и двадесет и пет хиляди, които принадлежаха на Галяни. Дега до мен разполагаше с десет хиляди. Значи можех да разчитам на четиридесет хиляди франка, защото ако Галяни не можеше да опази мангизите си тук, още по-малко щеше да се справи на кораба или в Гвиана. Той си го знаеше и затова не дойде да ме потърси. Така че можех да разполагам с неговите пари, като, разбира се, щях да го взема със себе си при бягството — все пак парите си бяха негови, трябваше и той да изкяри от тях. Щях да ги използвам за негово добро, но и аз щях да имам полза. Четиридесет хиляди бяха много пари, така че с тях щях лесно да подкупувам съучастници, други каторжници и надзиратели.

Резултатът от равносметката излезе положителен. Веднага щом пристигнехме, трябваше да избягам заедно с Дега и Галяни и това беше единственото, което трябваше да занимава мислите ми. Докоснах скалпела и усетих хладината на стоманената му дръжка. Това ме изпълни със задоволство. Притежаването на толкова страшно оръжие ми вдъхваше сигурност. Вече бях успял да изпитам въздействието му при сблъсъка с арабите.

Около три часа през нощта затворници от изолатора подредиха покрай решетката на килията единадесет моряшки торби от грубо платно, които бяха натъпкани до пръсване. На всяка от тях имаше

закачен голям етикет. Успях през решетката да разгледам един от етикетите, който висеше, обърнат към нас. Прочетох: К... Пиер, тридесетгодишен, висок метър седемдесет и три, четиридесет и втора мярка, обувки номер четиридесет и едно, номер Х... Този Пиер К... беше Лудия Пиеро от Бордо, осъден на двадесет години принудителен труд заради убийство.

Той беше свястно момче, пряк и коректен човек от престъпния свят, когото познавах добре. От етикета разбрах колко старателна и добре организирана е административната система на каторгата. Нещата бяха по-изпипани дори отколкото в казармата, където си избирахме униформите на око. Тук всичко беше регистрирано, записано и всеки от нас щеше да получи дрехи по мярка. През една цепка видях, че униформата е бяла на червени вертикални райета. С подобен костюм явно не можеш да минеш незабелязан.

Насила започнах да си представям картини от процеса, съдиите, прокурора и прочие. Мозъкът ми категорично отказваше да ми се подчини и успявах да си представям само най-обикновени неща. Разбрах, че за да преживея отново онези сцени така наситено, както ги бях усещал в Консиержери и в Болийо, трябваше да бъда сам, напълно сам. Когато осъзнах това, изпитах огромно облекчение и разбрах, че комуналният живот, който ме очаква, ще породи други нужди, други реакции, други планове.

Лудия Пиеро се приближи до решетката и попита:

— Как е, Папи?

— А при тебе?

— Е, знаеш, аз винаги съм мечтал да стигна до Америките, но не можех да спестя за пътя, понеже съм комарджия. Ченгетата са помислили за мен и ми осигуряват безплатно пътешествие. Не можеш да отречеш, че имам късмет, нали, Папийон? — Говореше естествено, в думите му нямаше самохвалство. Усещаше се, че е напълно сигурен в себе си. — Това безплатно пътешествие до Америка си има своите предимства. Предпочитам да ида на каторга, отколкото да се скапвам петнадесет години в някой изолатор във Франция.

— Ако можехме да научим как ще свърши всичко това, а, Пиеро? В крайна сметка обаче да откачиш, или да се скапеш в карцера или в изолатор някъде из Франция, е много по-лошо, отколкото да пукнеш от проказа или от жълта треска — това е моето мнение.

— И моето също — каза Пиеро.

— Виж, това е твоят етикет.

Той се наведе, втренчи се, за да го прочете, и бавно засрича.

— Бързам да ги сложа тия дрехи. Имам желание да отворя торбата и да се облека — какво ще ми кажат. Така и така, вещите тук са предназначени за мене.

— Недей, бе Пиер. Изчакай един час. Не е сега моментът да си създаваме проблеми. Имам нужда от малко спокойствие. — Той разбра и се оттегли към дъното на килията.

Луи Дега ме погледна и каза:

— Това е последната нощ, малкият. Утре ще се отдалечим от нашата хубава страна.

— Нашата хубава страна няма хубаво правосъдие, Дега. Може би един ден ще намерим други страни, които няма да са хубави като нашата, но ще знаят да се отнасят по-човечно към онези, които са съгрешили.

Не знаех колко близо съм до истината. Бъдещето щеше да покаже, че съм бил прав. Отново се възцари тишината.

ЗАМИНАВАНЕ КЪМ КАТОРГАТА

В шест часа настъпи страшна олелия. Първо дойдоха затворници, които ни донесоха кафе, а после и четирима надзиратели. Този път бяха облечени в бяло, но носеха, както и предишния ден, револвери на бедрата си. Копчетата на безукорно белите им куртки бяха позлатени. Единият от тях беше с три златни нашивки във формата на „V“ на левия си ръкав и нямаше нищо на раменете.

— Каторжници, излезте двама по двама в коридора. Всеки да си намери торбата, предназначена за него, по етикета, на който е написано името му. Вземете торбата и се отдръпнете до стената, с лице към коридора. Поставете торбата пред себе си.

След двадесетина минути всички бяхме строени със саковете.

— Съблечете се, сгънете на купчина дрехите си и ги направете на вързоп във ватенката. Така. Ти там, събери вързопите и ги сложи в килията... Облечете се — гащи, потник, раиран шаячен панталон, шаячна куртка, обувки и чорапи... Облечени ли са всички?

— Да, господин надзирател.

— Добре, оставете ватенката извън торбата за в случай, че завали, и за да се завивате, ако ви е студено. Торбите на лявото рамо! В колона двама по двама, след мен!

Онзи с нашивките най-отпред, двама отстрани и последният надзирател най-отзад, малката ни колона пое към двора. За по-малко от два часа осемстотин и десет каторжници бяха строени. Извикаха отделно четиридесет човека, между които ние с Дега и тримата заловени бегълци — Жюло, Галяни и Сантини^[1]. Строица ни по десет. Отстрани на всеки ред в оформящата се колона заставаха по един надзирател. На три метра отпред през целия път вървяха заднешком десетина стражари. Бяха обърнати с лице към нас и държаха пушките си така, че да могат да се прицелят във всеки момент. Водаха ги други десет стражари, които ги теглеха за коланите.

Голямата порта на Цитаделата бавно се отвори и колоната запълзя. Докато се изнизвахме от крепостта, нови стражари с пушки и картчници се присъединяваха към конвоя и тръгнаха с него, като

пазеха на около два метра разстояние от колоната. Стражарите отблъскваха умиращите от любопитство зяпачи, които бяха дошли специално, за да присъстват на заминаването на каторжниците. Някъде по средата на пътя от прозореца на една къща се подсвирна. Вдигнах очи и видях жена ми Нинет и приятеля ми Антоан Д... на прозореца. Паула — жената на Дега, и неговият приятел Антоан Жилети бяха на съседния. Дега също ги видя и ние вървахме с погледи, приковани към двата прозореца, докато можехме. Тогава за последен път видях жена си, а също и приятеля си Антоан, който загина по-късно в Марсилия по време на бомбардировка. Никой не продумваше, цареше пълна тишина. Нито затворниците, нито надзирателите, нито стражарите, нито зяпачите нарушаваха този разтърсващ момент, в който всички осъзнаваха, че хиляда и осемстотин мъже напускат завинаги обикновения човешки живот.

Качихме се на борда. Нас, първите четиридесет човека, ни пратиха право в трюма, в една клетка, обградена с дебели решетки. Над нея висеше голям картон с надпис: „Помещение № 1, 40 души специална категория. Непрекъснато и строго наблюдение.“ Раздадоха ни по един навит хамак, който трябваше да окачим на висящите от тавана халки. Някой ме прегърна — беше Жюло. На него всичко това му изглеждаше познато, защото преди десет години вече беше изминавал този път и знаеше как стоят нещата.

— Бързо насам — ме придърпа той. — Закачи си торбата там, където ще си окачиш хамака. Тук сме близо до два люка — те сега са затворени, но като навлезем в открито море, ще ги отворят и ще имаме повече въздух, отколкото където и да било другаде.

Запознах го с Дега. Както си говорехме, се приближи някакъв тип. Жюло му прегради пътя с ръка и изръмжа:

— Не си пъхай носа тук, ако искаш да пристигнеш жив в Гвиана. Ясно ли е?

— Да — рече другият.

— Знаеш ли защо?

— Да.

— Тогава чупка.

Типът се чули. Тази демонстрация на сила много впечатли Дега и той не се опита да го скрие:

— Благодарение на вас двамата ще мога да спя спокойно.

А Жюло го увери:

— Тук с нас си на по-сигурно, отколкото в някоя тузарска вила с отворен прозорец на долния етаж.

Пътуването продължи осемнадесет дни, през които се случи само едно произшествие. Една нощ всички се събудихме от смразяващ писък. Някакъв тип беше намерен наръган с нож между плешките. Бяха го продупчили от долу на горе през хамака. Бая голям нож, подълъг от двадесет сантиметра. Веднага двадесет и пет — тридесет надзиратели ни заобиколиха с насочени револвери и пушки и закрепяха:

— Всички голи, светкавично!

Съблякохме се до един. Ясно — ще пребъркват. Сложих скалпела под десния крак, като прехвърлих тежестта на левия, защото острието ме режеше. Босото ми стъпало го покри изцяло. Четирима от надзирателите влязоха при нас и започнаха да претърсват обувките и дрехите. Преди това оставиха револверите си отвън и затвориха зад гърба си вратата на килията. Останалите зад решетките продължаваха да ни държат на мушка.

— Първият, който мръдне, е мъртъв — предупреди един от началниците.

При претърсването откриха три ножа, две подострени обуцарски шила, тирбушон и един златен патрон. Шестима души бяха изкарани все още голи на палубата. Началникът на конвоя — комендантът Баро, пристигна заедно с двама военни лекари от колониалните войски и капитана на кораба. Когато копоите излязоха от нашата клетка, всички бързо се заобличаха, без да дочакат разрешение. Аз си прибрах скалпела.

Надзирателите се отдръпнаха в дъното на палубата. По средата застана Баро, а останалите — до стълбището. Пред тях стояха мирно, строени в редица, шестимата голи мъже.

— Това е негово — започна да обяснява копят, който беше пребърквал, като взе един от ножовете и посочи собственика му.

— Да, мое е.

— Добре — отсъди Баро, — този ще продължи пътешествието в карцера над моторите.

Един по един строените бяха обвинявани, че притежават някое от шилата, тирбушона, ножовете и всеки си признаваше. След което

все така гол се изкачваше по стълбата, придружаван от по двама надзиратели. На земята останаха един нож и златният патрон. И само един човек за двете. Беше млад, между двадесет и три и двадесет и пет, добре сложен, най-малко метър и осемдесет, с атлетично тяло и сини очи.

— Това е твое, нали? — запита копоят, като протегна златния патрон.

— Да, мое е.

— Какво съдържа? — попита комендантът Баро, като го взе.

— Триста английски ливри, двеста долара и два диаманта по пет карата.

— Да видим — той го отвори. Тъй като беше заобиколен от останалите, ние нищо не виждахме, но го чухме да казва. — Точно така. Как се казваш?

— Салвидиа Ромеро.

— Италианец?

— Да, господине.

— Няма да те наказваме за патрона, но за ножа не може да ти се размине.

— Извинете, ножът не е мой.

— Не ми ги разправяй тия, намерих го в твоите обувки — каза копоят.

— Повтарям ви, че ножът не е мой.

— Значи излиза, че аз съм лъжец, а?

— Не, просто сте сбъркали.

— Чий е тогава ножът? — попита комендантът Баро. — Ако не е твой, значи принадлежи на някой друг?

— Не е мой, и това е всичко.

— Ако не искаш да те напъхаме в карцера над парните котли, където жив ще се изпържиш, кажи чий е ножът.

— Не знам.

— Ти подиграваш ли се с мен? Намират нож в обувките ти и ти не знаеш чий е? Да не ме взимаш за глупак? Или е твой, или знаеш кой го е напъхал там. Казвай.

— Ножът не е мой и не е моя работа да ви казвам чий е. Аз не съм доносник. Да не би случайно да приличам на някой гаден тъмничар?

— Надзиратели, сложете му белезници. Скъпо ще платиш за тази демонстрация на неподчинение.

Комендантът и капитанът започнаха да се съвещават. Капитанът даде заповед на помощника си, който се качи на палубата. След минута пристигна един моряк — бретонец, цял великан, който носеше ведро с вода — сигурно морска, и дебело колкото юмрук въже. Накараха момчето да коленичи и го завързаха за последното стъпало на стълбата. Морякът натопи въжето във водата и започна бавно, с всички сили да шиба бедрата, слабините и гърба на бедния нещастник. Кръвта потече по бедрата и хълбоците му, но той нито веднъж не извика. В гробовната тишина, която беше настанала, изведнъж откъм нашата килия се чу вик на протест:

— Банда мръсници!

Това се оказа искрата, която ни възпламени, и от всички страни проехтяха викове: „Убийци! Мръсници! Садисти!“ Колкото повече ни заплашваха, че ще стрелят по нас, толкова повече ние крещяхме. Изведнъж капитанът извика:

— Пуснете парата!

Двама моряци завъртяха крановете и срещу нас засвистяха струи пара с такава мощ, че за секунда всички се озовахме залегнали по корем на земята. Полудяхме от страх. Онези, които получиха обгаряния от парата, не смееха да се оплачат. Цялата акция продължи по-малко от минута, но потресе всички.

— Мисля, че разбрахте за какво става дума, дебелоглавци. Отсега нататък при най-малкото неподчинение ще обръщам парата. Стани!

Само трима души бяха сериозно пострадали от парата. Заведоха ги в лазарета. Момчето, което пребиха, се върна при нас. Шест години по-късно то щеше да загине при опит за бягство с мен.

През осемнадесетте дни на пътешествието имахме време да понаучим това-онова и да получим някаква представа за живота в каторгата. По-късно нещата не се развиваха така, както си ги представяхме, но все пак Жюло направи възможното, за да ни осветли. Разбрахме например, че Сен Лоран дьо Марони е седалище, което се намира на сто и двадесет километра от морето на брега на река Марони. Жюло обясни:

— В това селище са затворът и административният център на каторгата. Там новопристигналите се разпределят по категории. Заточениците заминават директно на сто и петдесет километра оттам в наказателната колония Сен Жан. Каторжниците ги разпределят на три групи. Най-опасните ще бъдат отделени още в момента на пристигането си и ще изчакат в дисципа да ги прехвърлят на Островите на спасението, където ги интернират за ограничен срок или доживот. Островите се намират на петстотин километра от Сен Лоран и на стотина от Кайен. Наричат се Роаял, най-големият; Сен Жозеф, където е изолаторът на каторгата; и най-малкият — Дяволският. Каторжниците не ги изпращат на Дяволския остров освен в много редки случаи. Там са политическите.

— После идват опасните втора категория. Те остават в лагера в Сен Лоран, където се занимават с градинарство и земеделие. Всеки път, когато стане нужда, ги изпращат в тежките лагери: Горския лагер, Шарвен, Каскадата, Червения залив, 42-ри километър, наречен Лагерът на смъртта. После идва обикновената категория — тях ги вземат за чиновници в администрацията, за готвачи, за чистачи в градчето или в лагерите или за друга занаятчийска работа — в шивашките работилници, дърводелството, бояджийството, ковачниците, поддържането на електрическите инсталации, тапицерството, пералните и прочие.

— Най-важният момент е този при пристигането: ако ви отделят и ви сложат в килия, значи ще бъдете интернирани на островите и трябва да изоставите всяка надежда за бягство. В такъв случай имате само един шанс — бързо да се самонараните, да си разцепите коляното или корема, за да ви изпратят в болницата и да избягате оттам. На всяка цена трябва да избегнете заминаването за островите. Има и друг начин — ако корабът за островите още не е готов за отплаване, дайте пари на санитаря. Той ще ви направи инжекция с терпентиново масло в някоя става или ще ви прекара през някоя раничка накиснат в урина косъм, за да се предизвика инфекция. Или ще ви намери сяра, която да дишате и да успеете да вдигнете 40° температура. През тези няколко дни, докато чакате, трябва на всяка цена да попаднете в болницата.

— Ако пък не ви отделят и ви оставят заедно с другите в лагерните бараки, ще имате време да действате. В такъв случай не бива да търсите работа във вътрешността на лагера. Ще платите нужното, за

да получите работа като клозетни чистачи, метачи или в резачницата на някой частник. Като излизате за работа извън лагера, както и всяка вечер на връщане, ще имате възможност да установите връзки с освободени каторжници, които живеят в селището, или с китайците, които могат да подготвят бягството. Трябва да избягвате лагерите непосредствено около селището — там скоро ще изпукате. Има лагери, в които никой не е успявал да оживее повече от три месеца. Там направо в джунглата те карат да нарязваш по един кубически метър дървесина всеки ден.

Тази ценна информация Жюло ни я повтаряше по време на целия път. Той самият се беше подготвил. Знаеше си, че със слизането от кораба директно ще го пратят в карцера като заловен беглец. Затова се беше снабдил с едно съвсем малко ножче, което държеше в патрона си. Веднага щом пристигнем, щеше да го извади и да разцепи коляното си. На слизане от кораба щеше да падне от стълбата пред всички. Вярваше, че ще успее да попадне от кея направо в лазарета. Впрочем точно така и стана.

[1] Понякога в спомените си Шариер обърква имената на своите приятели. — Бел.ред. ↑

СЕН ЛОРАН ДЪО МАРОНИ

Надзирателите тръгнаха да се преобличат на групи по няколко души. Връщаха се в белите си униформи с колониални каски вместо фуражки.

„Пристигаме“, рече Жюло. Бяха затворили люковете и ние не можехме да дишаме от жегата. През тях вече виждахме храсталаците на брега. Значи плавахме по река Марони. Водата ѝ ставаше за пиене. Девствените гори наоколо тънеха в зеленина и будеха възхищение. Прелитаха птици, обезпокоени от корабните сирени. Движехме се много бавно, което ни позволяваше да разглеждаме внимателно тъмнозелената гъста и изобилна растителност. Забелязахме първите дървени къщурки с ламаринени покриви. Излезли пред домовете си, десетки черни мъже и жени наблюдаваха как минава корабът. Бяха свикнали да гледат как той стоварва човешкия си товар и затова не отправяха към него никакви поздравии. Три изсвирвания на сирената и шумът от витлото ни показаха, че пристигаме, после машините спряха. Муха да беше бръмнала, щеше да се чуе.

Никой не продумваше. Жюло беше извадил своето ножче и разряза панталона на коляното си, така че да изглежда като че ли е бил разкъсан. Коляното си щеше да разцепи едва на мостика — не биваше да оставя следи от кръв. Надзирателите отвориха вратите на килията и ни подредиха по трима. Ние бяхме четвъртата подред тройка — Жюло стоеше между мен и Дега. Качихме се на палубата. Беше около два следобед и огненото слънце ме блъсна по остриганата глава и очите. След като се подредихме на палубата, ни подкараха към мостика. При лекото разбъркване в колоната, което се получи, щом първите стъпиха на мостика, аз подхванах торбата на Жюло, за да я придържам на рамото му, а той обтегна кожата на коляното си, заби ножа и с единствен удар отцепи седем-осем сантиметрово парче месо. След което ми подаде ножа и хвана сам торбата си. В момента, когато стъпихме на мостика, той се спъна и се изтъркаля чак до долу. Вдигнаха го и като видяха, че е ранен, извикаха носачи. Всичко се

разви по предварителния сценарий — двама души отнесоха Жюло на носилка.

Пъстрата тълпа ни оглеждаше с любопитство. Негри, мулати, индианци, китайци и някакви подобия на бели хора — сигурно освободени каторжници, изучаваха всеки, който стъпваше на земята, за да заеме своето място в редицата. От другата страна се бяха подредили надзиратели, добре облечени цивилни, жени в летни рокли, деца — всички добре предпазени от слънцето. Те също бяха дошли да видят новопристигналите. Когато от кораба слязоха около двеста човека, колоната се задвижи. Вървахме десетина минути и стигнахме до една много висока порта от дебели дъбови греди, на която пишеше: „Наказателна колония Сен Лоран дьо Марони. Вместимост 3 000 души.“ Портата се отвори и ние започнахме да влизаме през нея в редици по десет. „Раз-два! Раз-два! Марш!“ По прозорците и по големите камъни се бяха накачулили множество каторжници, които искаха да ни разгледат на идване.

Щом стигнахме до средата на двора, се чу:

— Спри! Оставете торбите пред себе си. Останалите да раздадат шапките!

Дадоха на всеки от нас по една сламена шапка и това ни дойде доста добре — двама-трима вече бяха покосени от слънчев удар. Един от копоите с нашивки се приготви да чете някакъв списък и ние с Дега се спогледахме. Сетихме се за разказите на Жюло. Първо привикаха Гиту:

— Насам!

Двама надзиратели го заобиколиха и го отведоха. После Сузини, Жиразол по същия начин.

— Жюл Пинар!

— Жюл Пинар (това беше Жюло) се нарани и остана в лазарета.

— Добре — явно това бяха хората за интерниране на островите.

Надзирателят продължи:

— Слушайте внимателно. Всеки, който си чуе името, да излиза напред с торба на рамо и да се подрежда пред жълтата барака с номер 1. Този и този — налице, и прочие.

Дега, Карие и аз се озовахме в редицата пред жълтата барака. Отвориха ни вратата и ние влязохме в правоъгълно помещение, дълго двадесетина метра. По средата имаше пътека за минаване, широка

около два метра и преградена от двете си страни с метални прътове, които стигаха от единия до другия край на помещението. Между преградите и стената бяха окачени вместо висящи легла платнища, върху тях имаше завивки. Всеки сам си избра къде да легне. Дега, Лудия Пиеро, Сантори, Гранде и аз се наредихме един до друг. Веднага започнаха да се заформят групички. Отидох до дъното на помещението — отдясно имаше баня, отляво бяха клозетите. Течаща вода — ниц. Накачихме се по прозорците, за да зяпаме какво става с тези, които идват след нас. Луи Дега, Лудия Пиеро и аз сияехме — щом ни бяха сложили в обща барака, значи нямаше да ни интернират. Иначе щяхме да сме в килии. Така поне ни беше обяснил Жюло. Всички бяхме спокойни и доволни чак до пет часа привечер, когато цялото настаняване приключи. Тогава Гранде каза:

— Странно, от целия конвой не интернираха нито един човек. Толкова по-добре, разбира се, но нещо не е наред.

Гранде беше човекът, който навремето обра сейфа на един от централните затвори и накара цяла Франция да се скъса от смях.

На тропиците нощта и денят идват без здрач и без зазоряване. През цялата година те се сменят внезапно в един и същи час. Нощта се спуска рязко в шест и половина. И тъкмо в този час двама възрастни каторжници донесоха два петролни фенера и ги окачиха на тавана, откъдето те хвърляха мъждукащата си светлина. Три четвърти от помещението остана неосветено. В девет вече всички спяха, натръшкани от жегата след изтощителните вълнения около пристигането. Не полъхваше нито помен от ветрец, всички се бяхме събули по гащи. Аз лежах между Дега и Лудия Пиеро. Поговорихме си шепнешком, после заспахме.

На следващата утрин тръбата изсвири, още преди да се е разсъмнало. Станахме, измихме се и се облякохме. Раздадоха ни по къшей хляб и кафе. На стената имаше една закрепена дъска, върху която можехме да оставяме хляба, панерката си и всички останали свои вещи. В девет влязоха двама надзиратели и един млад каторжник, облечен в бяло, без райета. Двамата копои бяха корсиканци и се разговориха на своя диалект със земляците си. През това време санитарят обхождаше залата. Когато стигна до мен, запита:

— Как си, Папи? Не ме ли помниш?

— Не.

— Аз съм Сиера Алжиреца, срещаме се в Париж при Данте.

— А, да, сега се сещам. Ама тебе те заточиха през 29-а, сега сме 33-а. Как не си избягал досега?

— Е да, не е толкова лесно да се измъкне човек. Запиши се в листата на болните за преглед. А тоя кой е?

— Това е Дега, моят приятел.

— Тогава и него ще го туря в списъка. Ти, Папи, ще имаш дизентерия. А ти, старче — астматична криза. Ще се видим по време на прегледа в единадесет. Имам какво да ви кажа.

Той продължи пътя си, като викаше високо „Кой тук е болен?“ Отиваше при тези, които вдигаха ръка, и ги записваше. Когато отново мина покрай нас, с него вървеше един стар и изгорял от слънцето надзирател.

— Папийон, това е моят началник, надзирателят-санитар Бартилонни. Господин Бартилонни, тия двамата са приятелите, за които ви споменах.

— Добре, Сиера, ще уредим прегледа, разчитай на мен.

В единадесет ни извикаха. Бяхме деветима болни. Преминахме на крак през целия лагер между бараките. Стигнахме до сравнително нова барака, измазана в бяло с червен кръст на нея. Влязохме в чакалнята, където вече се бяха събрали шестдесетина души. В двата края на чакалнята стояха по двама надзиратели. Сиера се появи, облечен в чисто бяла лекарска престилка. Каза: „Ти, ти, ти и ти — минавайте.“ Влязохме в стаята, където явно се намираше кабинетът на лекаря. Сиера размени няколко думи с другите трима на испански. Единия от тях го познах веднага — беше Фернандес, който на времето уби трима аржентинци наведнъж в Кафе дьо Мадрид в Париж. След като поговориха, Сиера го изпроводи в друг кабинет, с врата към чакалнята, а после се върна при нас.

— Папи, позволи ми да те прегърна. Щастлив съм, че мога да ви услужа — на теб и твоя приятел. И двамата сте интернирани. Не, остави ме да говоря! Ти, Папийон — доживот, а ти, Дега, за пет години. Имате ли мангизи?

— Да.

— Тогава дайте ми по петстотин франка на човек и още сутринта ще ви приберем в болницата. Тебе за дизентерия. А ти, Дега, започни да блъскаш по вратата през нощта. Или още по-добре, някой друг да

извика вместо тебе копия и да му каже, че се задушаваш. За останалото аз имам грижа. Само за едно нещо ще те помоля, Папийон — предупреди ме навреме кога ще се чупиш. Аз ще ти помогна с каквото мога. В болницата ще ви задържат за един месец, ако си плащате по сто франка на седмица. Налага се да действате бързо.

Фернандес излезе от кабинета и връчи пред нас петстотин франка на Сиера. След него аз влязох там и на излизане му дадох хиляда и петстотин франка вместо хиляда. Той отказа да вземе петстотинте в повече. Не настоях.

— Мангизите, които ми даваш, са за копия. Аз не искам нищо за себе си. Нали сме приятели? — каза той.

На следващия ден Дега, аз и Фернандес се озовахме в една огромна килия в болницата. Дега го бяха прибрали посред нощ. Санитарят в нашата стая беше тридесет и пет годишен мъж на име Шатал. Сиера го беше инструктирал за нас. Щом минеше докторът, той трябваше да му представи едни изследвания, от които да си проличи, че аз съм разяден от разни амеби. А за Дега десет минути преди визитата щеше да запали малко сяр, която му бяхме осигурили, и да му помогне да подиша от изпаренията с кърпа на главата. Що се отнася до Фернандес, той просто имаше чудовищно подуто лице — беше пробол на няколко места кожата от вътрешната страна на едната си буза, след което я беше надувал в продължение на цял час. Явно го е правил достатъчно старателно, защото отокът закриваше едното му око. Килията се намиреше на първия етаж и в нея имаше около шестдесет болни, повечето от които с дизентерия. Запитах санитаря къде е Жюло.

— В сградата точно отсреща. Да му предам ли нещо? — попита той.

— Да, предай му, че Папийон и Дега са тук и нека се покаже на прозореца.

Санитарят можеше да влиза и излиза от помещението, когато си пожелае. За целта трябваше само да почука на вратата и един арабин му отваряше. Арабинът беше. „мекере“ — каторжник, който помага на надзирателите. От двете страни на вратата седяха трима надзиратели с пушки на коленете. Решетките на прозорците бяха направени от железопътни релси. Питах се, как ли ще успеем да ги прережем. Седнах до прозореца.

Между двете сгради имаше градинка с хубави цветя. Жюло се появи на своя прозорец с една керемида в ръка, на която беше изписал с креда „БРАВО“. След около час санитарят ми донесе писмо от Жюло. Той пишеше: „Опитвам се да се преместя във вашата стая. Ако не успея, гледайте вие да дойдете в моята. Кажете им, че имате врагове в помещението. Значи сте интернирани? Смело! Ще им разкажем играта.“ Случката в централния затвор в Болийо ни беше сближила много. Навремето Жюло се беше специализирал в работата с дървен чук и затова го наричаха Човека чук. Той пристигал с кола пред някоя бижутерия посред бял ден — когато най-ценната стока е по витрините. Колата, карана от съучастник, спирала, без да изключва мотора. Жюло слизал бързо, въоръжен с голям дървен чук, строшавал витрината с едно замахване, награввал колкото се може повече бижута и се мятал на колата, която изхвърчавала така, че от нея оставало само свистенето на гумите. След като направил големи удари в Лион, Анжер, Тур, Хавър, решил да атакува една от известните парижки бижутерии в три часа следобед и отнесъл стока за около милион. Така и не пожела да ми обясни защо и как са го пипнали. Осъдили го на двадесет години и в края на четвъртата той духнал. Хванали го, както ни обясни, когато се върнал обратно в Париж, за да търси и да убие пласьора на плячката, защото оня му дължал тлъста сума пари и не я бил върнал на сестра му. Пласьорът обаче го мярнал да се върти из неговата улица, предупредил полицията и ето го Жюло обратно в каторгата с нас.

Вече от цяла седмица киснехме в болницата. Вчера дадох на Шатал двеста франка — седмичната такса за нас двамата. За да си спечелим приятели, раздавахме тютюн на всички, които си нямаха. Един бандит на шестдесетина години — марсилец на име Карора, се сдуши с Дега. Стана му нещо като съветник. По няколко пъти на ден му повтаряше, че ако има много пари и това се знае в селището (а чрез вестниците, които пристигаха, тук се научаваше за всички по-големи процеси), по-добре да не бяга, защото освободените каторжници веднага ще му видят сметката, за да му измъкнат патрона. Дега ми сподели за тези свои разговорки със стареца Карора. Сто пъти му повторих, че на онзи дъртак не бива да се има вяра, защото виси тук от двадесет години и вече трябва да е изкукуригал. Но Дега беше силно впечатлен и на мен ми струваше много усилия да го поддържам в щогоде добра форма и настроение.

Предадох на Сиера бележка да ми доведе Галяни. Наложих се да чакам дълго. На следващия ден Галяни беше доведен в болницата, но в стая без решетки. Какво да направя, за да му върна патрона? Споделих с Шатал, че е абсолютно необходимо да говоря с Галяни — нарочно му създадох впечатление, че се приготвяме за бягство. Той ми обеща, че ще го доведе за пет минути точно в дванадесет на обяд. Щеше да го качи на верандата, откъдето можеше да разговаря с мен през прозореца, докато се сменя охраната. При това безплатно. Доведоха ми Галяни на прозореца в дванадесет и аз направо му тикнах патрона в ръцете. Той си го сложи прав пред мен и се разплака. След два дни получих от него списание, в което бяха пъхнати пет банкноти по хиляда франка и бележка с една-едничка дума — благодаря.

Като ми предаваше списанието, Шатал видя парите. Не каза дума, но аз реших да му предложа една част от тях. Той отказа. Рекох му:

— Искаме да се чупим. Ще дойдеш ли с нас?

— Не, Папийон, хванал съм се на друго място. Не искам да мърдам, преди да се е върнал съдружникът ми, който ще се освободи след пет месеца. Така по-добре ще подготвим бягството и всичко ще ни е по-сигурно. Разбирам, че на тебе ти е много напечено, защото си интерниран, но ще ти е трудно да избягаш оттук при тези решетки. Не разчитай на мен за помощ, не искам да си рискувам мястото. Тук ще изчакам спокойно приятелят ми да се освободи.

— Добре, Шатал. Хубаво е, дето си откровен — няма повече да повдигам въпроса.

— Все пак — каза той — ще пренасям бележките ти.

— Благодаря, Шатал.

Тази нощ чухме откоси от картечница. На следващия ден узнахме, че Човека чук е избягал. Господ да му помага — беше добър приятел. Сигурно му беше попаднал подходящ случай и се беше възползвал. Толкова по-добре за него.

Петнадесет години по-късно, през 1948, попаднах в Хаити, където с един венецуелски милиардер се готвехме да сключим с президента на казиното договор да въртим хазарта из тези места. Веднъж на излизане от някакво кабаре, където бяхме пили шампанско, едно от момичетата в компанията — черно като катран, но възпитано,

като че ли е расло в добро провинциално френско семейство, се обърна към мен:

— Баба ми е вуду жрица и живее с един стар французин беглец от Кайен. Живее с нея вече от дванадесетина години и е винаги пиян. Казва се Жюл Чука.

Аз моментално изтрезнях.

— Мацка, води ме веднага при баба ти.

Тя каза нещо на таксиджията на хаитянско наречие и ние изфучахме с пълна сила. Като минавахме покрай един бляскав нощен бар, казах: „Спри!“ Влязох и купих бутилка перно, две бутилки шампанско и две стъкла местен ром. „Карай сега.“ Стигнахме до кокетна бяла къщичка с червени керемиди на брега на морето. Вълните почти заливаха стълбите на входа. Момичето удари няколко пъти по вратата и от къщата излезе висока негърка с чисто бели коси и риза, която ѝ стигаше почти до петите. Двете жени си поговориха на наречие и тя ме покани: „Влезте, господине, чувствайте се тук като у дома си.“ Петролна лампа осветяваше чистата стая, пълна с птици и рибки.

— Жюло ли искате да видите? Почакайте, сега ще го извикам. Жюл, Жюл! Дошли си ти гости.

Появи се възрастен мъж в синя раирана пижама, която ми напомни за каторжническата униформа.

— Какво става, Снежанке, кой иска да ме види по това време? Папийон! Не, това не може да бъде! — Той ме сграбчи в прегръдките си и каза:

— Дай лампата, Снежанке, искам да видя по-добре лицето на моя другар. Наистина това си ти, човече! Вярно, ти си! Добре дошъл. Колибата, малкото мангизи, които имам, внучката на жена ми — всичко е твое. Само кажи.

Изпихме перното, шампанското, рома и от време на време Жюло запяваше.

— Все пак им разказахме играта, нали, приятелю! Виждаш ли, нищо не може да се сравни с приключенията. Аз прекосих Колумбия, Панама, Коста Рика, Ямайка и ето — преди двадесетина години стигнах дотук и заживях щастливо със Снежанка, която е най-добрата жена на света. Кога си заминаваш? Задълго ли си дошъл?

— Не, само за седмица.

— Какво правиш тук?

— Сключвам договор да въртя хазарта в казиното — преговарям направо с президента.

— Слушай, приятелю, бих искал да останеш цял живот с мен в тази проклета пустош, но щом ще сключваш договор с президента, нека да ти кажа — не прави нищо с този тип, защото той ще те очисти веднага, щом бизнесът ти процъфти.

— Благодаря за съвета.

— А ти, Снежанке, подготви твоя танц вуду, но не като за пред туристи, а истински танц за моя приятел.

Някой друг път ще ви разкажа за този страхотен танц вуду „не като за пред туристи“.

И така, Жюло беше успял да избяга, а аз, Дега и Фернандес продължавахме да чакаме. От време на време, без да ме видят, разглеждах решетките на прозорците. Бяха истински железопътни релси — нищо не можеше да се направи. Значи оставаше вратата. Денем и нощем тя се пазеше от тримата въоръжени надзиратели. След бягството на Жюло охраната беше усилена. Патрулите се сменяха по-често, докторите се държаха по-строго. Шатал влизаше в помещението само по два пъти на ден — колкото да направи инжекциите и да измери температурите. Втора седмица изтече и аз отново платих двеста франка. Дега говореше за всичко останало освен за бягство. Вчера той мерна скалпела и ми рече:

— Ама ти още ли го пазиш това? Защо ти е?

Отговорих му раздражено:

— За да защитавам моята и твоята кожа, ако се наложи.

Фернандес не беше испанец, а аржентинец. Беше свестен човек, истински авантюрист, но също лапна по брътвежите на стария Карора. Един ден го чух да казва на Дега: „Изглежда, че на островите климатът е много здравословен, не е като тук и не е толкова горещо. А в това помещение можем да пипнем дизентерия, само като ходим до клозета, защото там гъмжи от микроби.“ Всеки ден в помещението, където имаше около седемдесет човека, един-двама умираха от дизентерия. Струва си да се отбележи нещо любопитно — всички те измираха по време на следобедния отлив или вечерта. Нито един от болните не умря сутрин. Защо? Тайна на природата.

Тази вечер се скарах с Дега. Казах му, че понякога нощем ключарят арабин има непредпазливостта да влиза в помещението и да

повдига чаршафите на тежко болните, които са се завили презглава. Можехме да го повалим и аз да взема дрехите му (всички ние носехме само по една риза и сандали — нищо друго). Веднъж облечен, щях да изляза и изненадващо да отнема пушката на един от копоите, да ги заплаша и да ги вкараме в помещението, след което да заключим вратата отвън. После щяхме да прескочим стената на болницата откъм река Марони, да се хвърлим във водата и да се оставим на течението да ни отнесе. След това щяхме да видим. При положение, че имаме пари, можехме да купим лодка и провизии и да тръгнем по море. И двамата категорично отхвърлиха проекта ми и даже си позволиха да го разкритикуват. Тогава усетих, че напълно са се разкапали и горчиво се разочаровах. А дните продължаваха да се изнизват.

Стояхме тук вече три седмици без два дни. Оставаха ни само десет, максимум петнадесет дни, ако искахме да вдигнем гълъбите. И тогава, на паметната дата 21 ноември 1933 г., в стаята влезе Жоанес Клузио, човекът, когото се бяха опитали да очистят при бръснаря в Сен Мартен. Той не можеше да си отвори клепачите и беше почти сляп — очите му бяха гноясали. Отидох при него веднага след като Шатал се разкара. Клузио бързо ми обясни, че останалите интернирани са заминали за островите преди петнадесет дни, но него нещо го забравили. Преди три дни един от счетоводителите го предупредил. Той си напъхал рициново семе в очите и благодарение на загнойването им могъл да дойде тук. Беше страхотно навит да се чупи. Каза ми, че е готов на всичко, дори на убийство, но иска да избяга. Разполагаше с три хиляди франка. Ако си измиеше очите с топла вода, известно време след това можеше да вижда ясно. Обясних му моя план за бягство и той го одобри, но каза, че за да се справим с надзирателите, трябва да изскочат двама, а по възможност и трима души. Можехме да отвинтим краката на някое легло и, въоръжени с по един метален прът, да ги нападнем. Според него, дори ако държахме пушка в ръка, те не биха повярвали, че ще стреляме, и биха могли да повикат на помощ останалите копои от съседната сграда, откъдето успя да избяга Жюло, а тя беше на по-малко от двадесет метра от нас.

**ТРЕТА ТЕТРАДКА
ПЪРВО БЯГСТВО**

БЯГСТВО ОТ БОЛНИЦАТА

Същата вечер притиснах първо Дега, после Фернандес. Дега ми каза, че няма вяра в плана ми и ако трябва, би платил скъпо, за да се отърве от интернирането. Помоли ме да пиша на Сиера, че прави таква предложение и да питам дали ще стане. Още същия ден Шатал ми донесе отговора: „Не плащай на никого да те освобождава от интерниране, тези наказания се определят във Франция и никой тук, дори директорът на колонията, не може да ги отмени. Ако нещата в болницата ви се струват безнадеждни, постарайте се да излезете в деня след като «Мана» — корабът за островите, отпътува.“

По този начин можехме да останем още осем дни в тукашния затвор, преди да тръгнем за островите, и може би щеше да се окаже по-лесно да се измъкнем оттам, отколкото от болничното помещение, в което се бяхме нахакали. В същата бележка Сиера пишеше, че ако искам, би могъл да ми изпрати един освободен каторжник, с който да уговорим лодка за нощта на бягството.

Ставаше дума за така наречения Исус от Тулуза, който беше подготвил бягството на доктор Бугар преди две години. За да се срещна с него, трябваше да отида на рентген в специално оборудвания кабинет. Кабинетът се намиреше в страничното крило на болницата, където освободените можеха да проникват с фалшив талон за снимка. Сиера пишеше да си извадя патрона, преди да ида на преглед, защото докторът щеше да го забележи, ако погледнеше по-долу от белите дробове. Писах на Сиера две думи, за да му кажа да изпрати Исус на рентген и да уреди с Шатал да отида там по същото време. Още същата вечер Сиера ми извести, че уговорката е за другия ден, в девет часа.

На следващия ден Дега и Фернандес помолиха да ги изпишат. „Мана“ беше заминал същата сутрин. Те се надяваха да избягат от килиите в лагера — аз им пожелах на добър час, но им казах, че няма да си променя плановете.

Срещнах се с Исус. Стар освободен каторжник, изсушен като скумрия, с изпечено лице, обезобразено от два страховити белега.

Едното му око непрекъснато сълзеше, докато ме гледаше. Отблъскваща мутра, мръсен поглед. Не ми вдъхна никакво доверие и по-късно се оказа, че това е било основателно. Той бързо заговори:

— Мога да ти осигуря лодка за четирима, максимум петима. Буре с вода, храна, кафе и тютюн, три весла, празни брашнени чували, игла и конец, за да си ушиеш сам платна, и кливер, компас, секира, нож, пет литра тафия (гвиански ром) — ще струва две хиляди и петстотин франка. След три дни е новолуние. Ако приемаш, след четири дни, броено от днес, ще те чакам с моята лодка всяка нощ от единадесет до три в продължение на осем дни. След като мине първата лунна четвърт, няма да те чакам повече. Лодката ще стои точно срещу най-ниския ъгъл на болничната стена. Придържай се към стената, защото, ако не си в лодката, няма да можеш да я различиш дори от два метра разстояние.

Нямах му доверие, но въпреки това казах „да“.

— А мангизите? — попита Исус.

— Ще ти ги пратя чрез Сиера. — Разделихме се, без да си подадем ръка. Не може да се каже, че срещата мина блестящо.

В три Шатал отиде до лагера, за да занесе на Сиера парите — две хиляди и петстотин франка. Помислих си: „Мога да си го позволя само благодарение на Галяни, защото е много рисковано. Дано копелето да не излочи тези две хиляди и петстотин кинта на тафия.“

Клузио сияеше, той имаше доверие в себе си, в мен и в плана. Само едно го притесняваше — арабинът ключар идваше често, но не всяка нощ, и най-вече рядко се случваше да влезе в помещението късно нощем. Възникваше и друг проблем — кого да поканим за трети човек. Имаше един корсиканец от престъпния свят на Ница, казваше се Биаджи, каторжник от 1929-а. Лежеше при нас в усилено охраняваното крило, защото неотдавна беше извършил убийство, което сега се разследваше. Ние с Клузио обсъждахме дали да говорим с него и кога точно. Докато си приказвахме шепнешком, към нас се приближи една осемнадесетгодишна кукла — момче, красиво като жена. Наричаше се Матюрет и седемнадесетгодишен беше получил смъртна присъда заради убийството на шофьор на такси. Бяха го помилвали заради младостта му. Двама са били обвиняемите на процеса — единият на шестнадесет, а другият на седемнадесет, и вместо да прехвърлят вината един на друг, всеки от тях твърдял, че именно той е застрелял

шофьора. В трупа обаче намерили само един куршум. Поведението на хлапетата по време на процеса им беше спечелило симпатията на всички каторжници.

Женствено Матюрет се приближи към нас и с глас на девойче ни поиска огън. Дадохме му, а аз освен това му подарих четири цигари и един кибрит. Той ми благодари с кокетно подканяща усмивка и се оттегли. Изведнъж Клузио каза:

— Папи, спасени сме. Арабинът ще влиза тогава, когато поискаме, и по времето, което искаме — в джоба ни е.

— Какво имаш предвид?

— Много просто — ще говорим с малкия Матюрет да му завърти главата. Нали знаеш, че арабите обичат крехки момченца. След това ще е лесно да го накараме да идва нощем да чука хлапетото. То може да покапризничи, да каже, че го е шубе да не го забележат, и така арабинът ще влиза, когато на нас ни е удобно.

— Добре, остави на мен.

Приблжих се към Матюрет и бях посрещнат със съблазнителна усмивка. Той си мислеше, че ме е пленил с кокетството си. Аз веднага казах:

— Бъркаш. Върви към клозета.

Той тръгна към клозетите и там аз започнах:

— Ако повториш някъде само една дума от това, което ти казвам, ще те пречукам. С две думи — готов ли си да направиш това, това и това срещу заплащане? За колко пари? Само услуга ли ще ни правиш, или искаш да се чупиш заедно с нас?

— Искам да тръгна с вас, става ли?

— Става. — Стиснахме си ръцете.

Той отиде да си ляга, аз размених няколко думи с Клузио и също си легнах. Вечерта в осем Матюрет седна на прозореца. Нямахше нужда да вика арабина — онзи веднага доприпка сам и двамата се разговориха шепнешком. В десет Матюрет си легна. Ние кротувахме, ококорени в креватите, още от девет. Онзи влезе в помещението, обиколи два пъти и намери един умрял. Почука на вратата и след малко влязоха двама носачи, които вдигнаха трупа. Мъртвецът ни свърши добра работа, защото оправда обиколките на арабина, независимо по кое време на нощта ги правеше. Посъветвахме Матюрет да му определи среща за единадесет часа следващата нощ.

Ключарят се появи в уречения час, мина край леглото на малкия, дръпна го за крака, за да го събуди, и потегли към клозетите. Матюрет го последва. След четвърт час ключарят излезе и се упъти директно към изхода. Изчезна на секундата. Матюрет се прибра в леглото, без да ни обели дума. Накратко казано, следващата нощ същото се случи в дванадесет. Всичко беше тип-топ, арабинът идваше, когато малкият му каже.

На 27 ноември 1933 два железни крака от креватите ни бяха готови — прерязани, а аз чаках следобед Сиера да ми изпрати знак. Санитарят Шатал пристигна, без да носи бележка. Само ми каза: „Франсоа Сиера рече, че Исус ще те чака на уговореното място. На добър час.“ В осем същата вечер Матюрет каза на арабина:

— Ела в полунощ, защото по това време можем да останем заедно за по-дълго.

Арабинът отговори, че ще дойде след полунощ. Точно в полунощ бяхме готови. Към дванадесет и четвърт се появи арабинът, отиде до леглото на Матюрет, дръпна го за краката и продължи към клозетите. Матюрет след него. Аз изтръгнах единия крак от моето легло и той леко издрънча, като падна на земята. Откъм Клузио не се чуваше нищо. Аз трябваше да застана зад вратата на клозетите, а Клузио да тръгне към арабина, за да привлече вниманието му. След двадесетина минути очакване всичко се завъртя много бързо. Онзи излезе от клозетите и, изненадан, че вижда Клузио, се сопна:

— Ти какво правиш тук, наред помещението, по това време? Я върви да си лягаш.

В същия момент силен удар се стовари върху тила му и той се свлече безшумно. Бързо нахлузих дрехите и обувките му, завлякохме го под едно от леглата и преди да го скрием съвсем, аз го цапнах още веднъж по темето. Получи си заслуженото.

Нито един от осемдесетте души в помещението не шукна. Тръгнах бързо към вратата, следван от Клузио и Матюрет — и двамата само по ризи, и почуках. Надзирателят отвори и аз стоварих желязото си върху главата му. Бам! Отсреща колегата му беше изпуснал пушката си — сигурно беше заспал. Повалих го, преди да се е събудил. Моите двама не гъкнаха, но човекът на Клузио изохка, преди да се строполи. Моите останаха в безсъзнание по столовете си, а третият се беше прострял на пода. Спряхме да дишаме. В нашите уши това изохкване

изкънтя така, че едва ли не събуди всички. Наистина беше високо и въпреки това никой не мръдна. Не ги завлякохме в отделението, а тръгнахме веднага с трите пушки. Отпред Клузио, малкият по средата и аз накрая — спуснахме се по зле осветената от фенера стълба. Клузио беше зарязал желязото си, а аз още държах моето в лявата си ръка — в дясната носех пушката. Долу — нищо. Ноцта беше тъмна като в рог. Трябваше доста да се оглеждаме, за да разберем накъде е оградата, която гледа към реката. Бързо тръгнахме натам. Щом стигнахме, аз се наведох, за да подложам гръб. Клузио се изкачи, възседна стената и изтегли първо Матюрет и после мен. След това скочихме в тъмното от другата страна на оградата. Клузио падна зле в някаква дупка и си удари крака, а ние с Матюрет се приземихме добре. Двамата се надигнахме — преди да скочим, бяхме зарязали пушките. Когато Клузио се опита да стане, се оказа, че не може — рече, че си е счупил крака. Оставих Матюрет при него и хукнах към ъгъла, като се придържах с една ръка към стената. Беше толкова тъмно, че не разбрах кога съм стигнал до края на оградата и ръката ми внезапно увисна във въздуха, а аз паднах по лице. Откъм реката се чу глас:

— Вие ли сте?

— Да. Исус ли е?

— Да.

Той драсна клечка кибрит. За част от секундата светна. Разбрах къде точно се намира, скочих във водата и доплувах до него. Бяха двама.

— Качвай се първи. Кой от тримата си?

— Папийон.

— Добре.

— Трябва да се върнем по реката, Исус. Приятелят ми си счупи крака, като прескачахме оградата.

— Тогава взимай греблото и давай.

Три весла се потопиха във водата и кануто с лекота покри стотеметра до мястото, където предполагах, че са останалите. Нищо не можеше да се види. Подвикнах „Клузио!“

— Млъкни, по дяволите! — изшътка Исус. — Дебелак, щракни запалката.

Прехвърчаха няколко искри, от брега ги забелязаха. Клузио подсвирна през зъби, както го правят в Лион — абсолютно безшумно,

но се чува. Все едно че съска змия. Той продължи да свири и ние се ориентирахме по звука. Дебелака слезе, взе Клузио на ръце и го сложи в кануто. После се качи Матюрет, Дебелака след него. Бяхме петима и водата стигаше на два пръста от ръба на лодката.

— Не правете нито едно движение, без да сте предупредили — рече Исус. — Папийон, спри да гребеш, извади веслото и го сложи на коленете си. Дебелак, давай! — И лодката се понесе бързо в нощта, тласкана от течението.

Километър по-надолу, когато минавахме покрай зле осветения от слабото електричество затвор, вече бяхме в средата на реката и летяхме по течението с невероятна скорост. Дебелака беше извадил веслото си от водата. Само Исус използваше своето, подпрял дръжката му на бедрото си, като поддържаше чрез него равновесието на лодката. Нямахме нужда да гребем, трябваше само да я направляваме.

— Сега вече можем да говорим и да пушим. Мисля, че дотук мина добре. Сигурен ли си, че не сте пречукали някого? — попита Исус.

— Май че не.

— Мамка му! Метнал си ме, Исус! — възмути се Дебелака. — Каза, че това ще си е едно простичко бягство, без усложнения, а доколкото сега успявам да схвана, става дума за интернирани.

— Да, интернирани са, Дебелак. Не исках да ти го казвам, защото щеше да откажеш да ми помогнеш, а имах нужда от още един. Не се кахъри. Ако закъсаме, ще поема цялата вина.

— Така ще е правилно, Исус. Заради стоте кинта, които ми даде, не си струва да рискувам главата си, ако има трупове, или доживотна присъда, ако има ранени.

Казах:

— Дебелак, ще ви дам да си поделите хиляда франка.

— Така бива, мой човек. Така е справедливо. Благодаря ти, защото в селото пукаме от глад — да си освободен е по-тежко, отколкото да излежаваш. Каторжника поне го хранят всеки ден и му осигуряват дрехите.

— Момче, боли ли много? — попита Исус Клузио.

— Търпи се — отвърна Клузио. — Само че сега, Папийон, какво ще правим, като ми е счупен кракът?

— Ще видим. Къде отиваме, Исус?

— Ще ви скрия в едно заливче на тридесетина километра от устието. Там ще останете осем дни, докато на копоите и ловците на хора им попремине първоначалният ентузиазъм да ви търсят. Трябва да им оставите впечатлението, че още тази нощ сте преплували Марони и сте излезли в открито море. Ловците на хора са най-опасни, защото се движат в безмоторни лодки. Гледайте да не палите огън, да не говорите и да не кашляте, защото, ако дебнат някъде наоколо, за вас това може да се окаже фатално. Копоите се движат в моторници, които са твърде големи, за да влязат в заливчето, без да заседнат.

Започна да се развиделява. Около четири сутринта след дълго търсене най-после открихме ориентира, който само Исус си знаеше, и свърнахме направо в храсталаците. Лодката мина върху растителността, — която отново се изправи зад гърба ни като дебела защитна завеса. Трябваше да си магьосник, за да познаеш дали водата е достатъчно дълбока, за да се движи лодка по нея. Повече от час прониквахме навътре в храсталаците, борейки се с клоните, които ни препречваха пътя. Внезапно стигнахме до нещо като канал и там спряхме. Брегът му беше покрит с чиста зелена трева, а дърветата наоколо имаха толкова гъсти корони, че дневната светлина не успяваше да ги пробие, макар да беше вече шест сутринта. Под тези внушителни сводове отекваха гласовете на хиляди непознати за нас животинки. Исус каза:

— Тук ще трябва да изчакате осем дни. На седмия ще дойда да ви донесе провизии. — Той изкара изпод гъстата растителност една малка пирога, дълга около два метра. В нея имаше две весла. С нея той щеше да се върне в Сен Лоран по време на прилива.

Трябваше да се погрижим за Клузио, който лежеше на брега. Краката му се белееха голи, понеже все още беше само по риза. С брадвата издялкахме два сухи клона като дъски. Дебелака започна да намества крака, а от Клузио рукна пот, докато в един момент каза:

— Спри! В това положение ме боли по-малко, сигурно костта си е дошла на мястото.

Сложихме дъските и ги овързахме около крака му с новото конопено въже, което намерихме в лодката. Болката му се пооблекчи. Исус беше купил четири панталона, четири ризи и четири вълнени ватенки, каквито носеха заточениците. Матюрет и Клузио се облякоха, аз останах в дрехите на арабина. Пийнахме по една глътка ром. Това

беше втората бутилка, която отпушвахме, откак бяхме потеглили. Хубавото му е, че ни стопляше. Комарите не ни даваха мира — наложи се да пожертваме пакет тютюн. Сложихме го да покисне в една кратуна и си натрихме лицата, ръцете и краката с никотиновия сок. Ватенките бяха от чудесна вълна и ни държаха топло въпреки влагата, която проникваше навсякъде.

Дебелака рече:

— Да тръгваме. Какво става с обещаните хиляда кинта?

Аз отидох настрани и скоро се върнах с нова-новеничка банкнота от хиляда франка.

— Довиждане и не мърдайте оттук осем дни — рече Исус. — Ще дойдем на седмия. На осмия ще поемете към открито море. Дотогава ушийте платното и кливера, подредете лодката, сложете всяко нещо на мястото му и оправете пантите на кормилото, понеже то не е сглобено. Ако не се появим до десет дни, значи са ни арестували в селото. Щом в работата е замесено нападение над надзирател, значи ще се разсмърди яката.

За сметка на това Клузио ни каза, че той не е оставил пушката си подпряна от вътрешната страна на оградата, а я е прехвърлил, без да знае, че на онова място реката минава досами оградата и сигурно ще я отнесе. Според Исус това беше добре дошло за нас, защото, ако не я откриеха, ловците на хора щяха да решат, че сме я задържали. По принцип те бяха най-опасните, но така заплахата от тях отпаднаше — те разполагаха само с револвери и мачете и при положение, че ни мислеха за въоръжени с пушка, нямаше да посмеят да рискуват. Е, хайде, довиждане — довиждане. В случай че ни откриеха и се наложеше да изоставим кануто, трябваше да тръгнем нагоре по рекичката, да достигнем до незаблатената земя и оттам с помощта на компаса да поемем на север. По всяка вероятност така след два-три дни път щяхме да стигнем до лагера на смъртта „Шарвен“, където да платим на някого и той да доведе Исус при нас. Двамата дърти каторжници се ометоха. Само за няколко минути пирогата им изчезна яко дим и повече ни я чухме, ни я видяхме.

В храсталака денят навлиза по много особен начин. Човек би казал, че е под някакъв свод, който не пропуска ни един слънчев лъч. Започна да става топло. Матюрет, Клузио и аз бяхме останали съвсем сами. Първата ни реакция беше да се разсеем — всичко мина по мед

и масло. Единственият фал беше счупеният крак на Клузио. Той твърдеше, че след като сме го стегнали с клоните, се чувства добре. Решихме веднага да си стоплим кафе. Стана бързо — направихме огън и всеки от нас изпи по една кана черно кафе, подсладено с непреработена захар. Беше прекрасно. Толкова енергия бяхме изхабили от снощи до този момент, че нямахме сили да надникнем в провизиите и да разгледаме лодката. Оставихме това за по-късно. Бяхме свободни, свободни, свободни. Точно тридесет и седем дни след пристигането ни в Гвиана. Ако бягството ни се получи успешно, моята доживотна присъда нямаше да се окаже чак толкова дълга. Произнесох на висок глас:

— Господин съдия, колко време трае доживотната присъда във Франция? — И избухнах в смях. Матюрет, който също имаше доживот, се разсмя с мен.

Клузио каза:

— Нека да не бързаме да ликуваме. Колумбия е доста далеч, а тази обгорена дървена лодка няма вид на нещо, с което можем да поемем през открито море.

Нищо не можах да му отговоря, защото, искрено казано, до последния момент си мислех, че въпросната пирога само ще ни докара до мястото, където е скрита истинската лодка за морското пътешествие. Когато открих, че съм се излъгал, не посмях да кажа нищо. Първо, за да не обезкуража другарите си. И, второ, за да не показвам пред Исус, който се държеше напълно естествено, че не знам какви лодки се използват обикновено при бягства.

Прекарахме първия ден в разговори и опознаване на природата около нас. Маймунките и някакви дребни катерици правеха над главите ни невероятни прескоци. Дойде, за да се напои и изкъпе, цяло стадо бакири — вид малки диви прасета. Трябва да бяха около две хиляди. Навлязоха в заливчето и започнаха да плуват, като изскубваха висящите корени. Отнякъде изскочи крокодил и улови едно прасе за копитото, то запищя като заклано и тогава останалите прасета нападнаха крокодила, накачулиха го и се заопитваха да ухапят ъглите на огромната му паст. С всеки удар на опашката си крокодилът изпращаше по някое прасе наляво или надясно. Успя да утрепе едно от тях и то заплува с корема нагоре. Приятелчетата му веднага го излапаха. Заливчето почервения от кръв. Представлението продължи

около двадесет минути. Крокодилът изчезна във водите и повече не го видяхме.

Поспахме добре и на сутринта си направихме кафе. Съблякох ватенката си, за да се измия с големия марсилски сапун, който намерихме на дъното на лодката. Матюрет ме обръсна надве-натри с моя скалпел, после обръсна и Клузио. Той самият нямаше още брада. Когато вдигнах ватенката си, за да я облека наново, от нея изпадна огромен космат черно-виолетов паяк. Космите му бяха много дълги и завършваха с малки лъскави топчета. Сигурно тежеше около петстотин грама — беше грамаден и аз го стъпках с отвращение. Извадихме всички вещи от лодката, включително и малкото буре с вода. Тя имаше виолетов цвят — сигурно Исус ѝ беше сипал твърде много перманганат, за да я опази от жабунясване. Кибритените клечки и драскалата се пазеха в добре запушени бутилки. Компасът беше прост като ученическа играчка — показваше само север, юг, запад, изток и не беше дори градуиран.

Мачтата беше висока само два и петдесет. От брашнените чували ушихме трапецовидно платно и го поръбихме с въже, за да е по-здраво. Направих и един малък кливер с формата на равнобедрен триъгълник — това щеше да помогне на лодката по-леко да прескача вълните.

Щом започнахме да закрепяме мачтата, забелязах, че дъното на кануто не е стабилно — отворието, в което трябваше да влезе мачтата, беше проядено и сериозно захабено. Когато понечих да закрепя пантите на кормилото, винтът потъна в дървото като в масло. Лодката беше скапана. Мръсникът Исус просто ни изпращаше на смърт. Нямах право да крия това от другите двама — макар и с нежелание, трябваше да им разкрия истината. Какво да правим при това положение? Само да се върнеше Исус, щяхме да го накараме да ни намери по-здрава лодка. Първо щяхме да го обезоръжим и после аз с брадвата и ножа в ръка щях да сляза с него до селото за друга лодка. Рискът беше голям, но все пак по-малък, отколкото да излезем в открито море с тоя ковчег. Относно провизиите нямахме претенции — беше ни сложил дамаджанка с олио и няколко кутии брашно от маниока. С тях можехме да стигнем далеч.

Една сутрин присъствахме на любопитен спектакъл. Група маймуни със сиви мутри се биха с други маймуни, чиито мутри бяха

черни и космати. В разгара на битката Матюрет получи един удар с клон по главата и му поникна цицина, голяма колкото орех.

Изминаха пет дни и четири нощи, откак бяхме пристигнали. Последната нощ валя проливен дъжд. Скрихме се под листата на диви бананови дървета. Водата се стичаше по гладката им повърхност и ние останахме сухи, с изключение на краката. На сутринта, докато пиех кафе, се размислих за това какъв престъпник е Исус. Как можа да се възползва от нашата неопитност, за да ни пробута скапаната лодка! За да си спести петстотин или хиляда франка, той изпращаше трима души на сигурна смърт. Чудех се, дали след като го накарам да ни осигури нова лодка, да не взема да го убия.

Крясък на сойка разтърси нашия малък свят — толкова остър и дразнещ, че казах на Матюрет да вземе мачетето и да провери какво става. Той се върна след пет минути и ни направи знак да го последваме. Стигнахме на около сто и петдесет метра от кануто и там видяхме да виси окачен във въздуха един възхитителен фазан или някакъв друг вид птица, два пъти по-голяма от петел. Беше хванат с ласо за крака и висеше на един клон. С удар на мачетето му отсякох главата, за да престане с отвратителните си писъци. Претеглих го на ръка — най-малко пет кила. Имаше шипове като на петел. Тръгнахме да го изядем, но после се сетихме, че някой е заложил примката и тази тук не ще да е единствената. Добре, да проверим. Върнахме се обратно и открихме нещо странно — истинска бариера, висока тридесетина сантиметра, сплетена от листа и лиани. Бариерата опасваше брега на около десет метра от заливчето. Тук-таме беше оставена вратичка и във вратичката, покрито с вейки, стоеше по едно ласо от медна жица, закачено в свободния си край за превит клон. Веднага разбрах, че животните сигурно обикалят покрай бариерата да търсят изход. Когато стигнат до вратичката, тръгват да преминат, но лапата или кракът им се хваща в примката и клонът отскача. Така животното остава да виси във въздуха, докато не дойде собственикът на капана да го прибере.

Откритието ни вгорчи настроението. Бариерата изглеждаше добре поддържана, а не като изоставено старо съоръжение. Това ни поставяше под заплахата да бъдем открити. Значи не биваше да палим огън денем — нощем ловецът сигурно не идваше. Решихме да дежурим подред и да наблюдаваме капаните. Скрихме лодката под клоните, а провизиите — в храстите.

Застъпих на пост на следващия ден от десет. Тази нощ изядохме въпросния фазан или петел — както и да се нарича. Бульонът ни дойде много добре, а месото, макар и само сварено, беше чудесно. Всеки омете по две канчета. Та значи дойде моят ред да дежуря, но заинтригуван от едрите черни мравки маниока, които мъкнеха към огромния си мравуняк големи парчета листа, забравих, че съм на пост. Този тип мравки са дълги по сантиметър и половина и имат високи крака. Всяка от тях носи много голямо парче листо. Проследих ги до растението, чиято кора олющваха, и видях, че всичко е подчинено на страхотна организация. Първо — резачките, които само подготвят отделните парчета. Те бързо разкроиха един огромен лист от типа на банановите и с невероятна сръчност го нарязоха на еднакви по големина парчета, които падаха на земята. Долу чакаше опашка от мравки — хем от същата раса, хем по-различни. Отпред на челюстта си имаха сива черта. Те стояха в полукръг и наглеждаха носачите. Носачите пристигаха отдясно в редица и продължаваха наляво към мравуняка. Те бързо поемаха товара си, преди да се наредят в редицата, но от време на време в старанието си да правят всичко по-бързо, предизвикваха задръстване. Тогава мравките полицаи се намесваха и подбутваха всяка от работничките към полагащото ѝ се място. Не разбрах какво тежко провинение извърши една от работничките, но нея я изкараха от редицата и две мравки стражари ѝ прерязаха главата и тялото на две точно по средата. След което полицаите отклониха други две работнички, които оставиха товарите си, изкопаха с крачката си малка дупка и трите части на мравката — главата, гърдите и задницата — бяха погребани и покрити със земя.

ОСТРОВЪТ НА ГЪЛЪБИТЕ

Опитвах се да проследя войниците, за да разбера дали продължават да надзирават другите чак до входа на мравуняка и бях толкова погълнат от този малък свят, че бях абсолютно изненадан, когато един глас ми каза:

— Ако мръднеш, си мъртъв. Обърни се.

Стоях пред мъж по кафеникави къси панталони, гол от кръста нагоре, обут с ботуши от червена кожа. Беше среден на ръст, набит, изпечен от слънцето и съвсем плешив. Очите и носът му бяха покрити с татуирана в синьо маска. Точно в средата на челото му се мъдреше татуирана хлебарка.

— Въръжен ли си?

— Не.

— Сам ли си?

— Не.

— Колко сте?

— Трима.

— Заведи ме при приятелите си.

— Не мога, защото единият от тях има пушка и не искам да те застреля, преди да е разбрал намеренията ти.

— А, ясно. Можеш да се движиш свободно, но говори тихо. Значи вие сте тримата симпатяги, дето са се чупили от болницата?

— Да.

— Кой е Папийон?

— Аз.

— Да знаеш, човече, твоето бягство направо обърна селото с главата надолу! Половината от освободените са арестувани в жандармерията — той отпусна пушката към земята и се приближи към мен с протегнатата ръка. — Аз съм Маскирания бретонец, чувал ли си за мен?

— Не, но виждам, че не си ловец на хора.

— Прав си, залагам тук капани, за да ловя хоко. Сега гледам, че ми е отмъкната една от птиците — някой тигър сигурно. Освен ако не

сте били вие.

— Ние бяхме.

— Кафе искаш ли? — Той извади термос от раницата си и ми сипа малко кафе, после сипа и на себе си.

— Ела да видиш приятелите ми — му казах.

Той дойде и седна при нас. Посмя се незлобливо на номера, който му изиграх с пушката.

— Повярвах ти — каза, — още повече че нито един ловец на хора не пожела да тръгне да ви търси, защото всички мислеха, че сте гепили пушката.

Обясни ни, че е в Гвиана от двадесетина години и от пет години вече е свободен. Бил на четиридесет и пет. Възможността да се върне във Франция не го интересувала заради глупавата маска, която на времето си татуирал. Обожавал храсталака и там си изкарвал прехраната — от змийски и тигрови кожи, а най-вече от лов на хоко — птицата, която току-що бяхме изяли. Продавал живите хоко по двеста — двеста и петдесет франка едната. Предложих му да му платим за загубата, но той възмутено отказа. Ето какво ни разправи:

— Тази птица е див петел, който се въди из храсталака. Тук естествено той никога не е виждал нито кокошка, нито петел, нито човек. Хващам, значи, един от тях, занасям го в селото и го продавам на някой пилчар — те много ги търсят. Така. Без да му режеш крилата, без изобщо да правиш каквото и да било, ти го слагаш вечерта в кокошарника и когато на заранта отвориш вратата, го виждаш курдисан отпред, като че ли брой билетата на излизане. Тръгва след тях и както си кълве точно като останалите, гледа с четири очи във всички посоки, нагоре, надолу в храстите наоколо. Някое овчарско куче не може да се сравни с него. Вечерта сам застава на вратата и дявол знае как разбира, че липсват едно-две пилета, разбира го и тръгва да ги търси. И независимо дали са кокошки или петли, ги прибира с бой, за да се научат по кое време трябва да са си вкъщи. Убива плъхове, змии, мишки, паяци и гъсеници и в момента, в който на небето се появи граблива птица, бие тревога и кара останалите да се изпокрият в тревите, а той самият се приготвя за бой. И никога нито за момент не напуска кокошарника.

Ето такава беше тази изключителна птица, която ние изядохме като най-обикновен петел.

Маскирания бретонец ни каза, че Исус, Дебелака и още тридесетина освободени са в затвора на жандармерията в Сен Лоран, където ги държали, за да проверят дали някой от тях няма да бъде разпознат, че се е мотаел около сградата, от която избягахме. Арабина го тикнали в карцера. И то в изолятора, защото го обвинили в съучастничество. Двата удара, с които го повалихме, не му били оставили никакви рани, а двамата копои имали само леки цицини.

— Мен въобще не ме закачаха, защото всеки знае, че аз с подготовка на бягства не се занимавам.

Каза ни още, че Исус бил голям мръсник. Споменах му за лодката и той поиска да я види. Щом я зърна, извика:

— Ама той ви е изпращал на смърт, този мерзавец! Тая пирога няма да издържи повече от час в морето. Щом тръгне да се спуска от първата по-силна вълна, ще се разцепи на две. В никакъв случай не тръгвайте с нея — ще си бъде чисто самоубийство.

— Какво да правим тогава?

— Имаш ли мангизи?

— Да.

— Ще ти кажа какво да правиш и даже нещо повече — ще ти помогна, защото го заслужаваш. Не искам да ми плащаш, искам само да успееш — ти и твоите приятели. За нищо на света не бива да се доближаваш до селото. За да намерите сваятна лодка, ще идете на Острова на гълъбите. Там живеят около двеста души, болни от проказа. Няма надзиратели и въобще здравите хора не стъпват на този остров — дори и лекарите. Всеки ден в осем часа им докарват с лодки провизии, достатъчни точно за двадесет и четири часа. Болничният санитар оставя сандък с лекарства на други двама прокажени болногледачи и оттам нататък те лекуват останалите. Никой — нито тъмничар, нито ловец на хора, нито свещеник, никой не слиза на острова. Прокажените живеят в мънички колиби, които сами са си построили. Имат едно общо помещение, където се събират. Отглеждат кокошки и патици и разнообразяват с тях дневните си дажби. По закон няма право да продават извън острова каквото и да било и затова въртят незаконна търговия със Сен Лоран, Сен Жан и китайците от Албина в Холандска Гвиана. Всички те са опасни убийци. Рядко се нападат помежду си, но вършат много престъпления, когато се измъкнат нелегално от острова. След набезите си се връщат обратно,

за да се покрият на сигурно място. За тези екскурзии използват няколко откраднати от съседното село лодки. Най-тежкото нарушение там е да притежаваш лодка. Копоите стрелят по всяка, която влиза или излиза от Острова на гълъбите. Затова прокажените потопяват лодките си, като ги натоварват с камъни. Щом им потрябва някоя, се гмуркат, изваждат камъните и тя сама се издига на повърхността. На острова са се събрали от кол и въже — има представители на всички раси и всички области от Франция. Та така — твоята пирога може да ти послужи само за да поплаваш по Марони, и при това ако не я претоварваш! За да излезеш в открито море, трябва да си намериш нещо друго и най-добре е да го потърсиш на Острова на гълъбите.

— Как по-точно да стане това?

— Виж сега. Аз ще дойда с теб по реката чак до мястото, откъдето се вижда островът. Ти сам няма да го намериш, може да се объркаш. Той е на петдесетина километра от Сен Лоран и на около сто и петдесет километра от устието, така че трябва да се върнем назад. Ще вържем моята пирога за твоята, аз ще те оставя колкото е възможно по-близо, после ще отплавам и оттам нататък ти ще трябва да се справяш сам.

— Защо не дойдеш на острова заедно с нас?

— Божичко! — рече Бретонеца. — Веднъж само слязох на мостика, където по принцип спира лодката на администрацията. Беше посред бял ден и това, което видях тогава, ми стига. Прощавай, Папи, но никога няма да стъпя на този остров. Пък и, от друга страна, няма да мога да превъзмогна отвращението си от това, че стоя до тях, че приказваме и преговаряме. Така че повече ще ти навредя, отколкото да ти помогна.

— Кога тръгваме?

— На свечеряване.

— Сега колко е часът, Бретонецо?

— Три.

— Добре, тогава ще легна да поспя малко.

— Не, ще трябва да натовариш и подредиш пирогата.

— Не, няма нужда — ще тръгна с празна лодка и после ще се върна да взема Клузио, който през това време ще седи тук да пази провизиите.

— Невъзможно! Никога не би могъл да намериш мястото, дори и посред бял ден. А през деня ти и без това не бива да се мотаеш по реката. Ловът за вас не е прекратен. Реката все още е много опасно място.

Дойде вечерта. Той отиде да докара своята пирога, която закачихме за нашата. Клузио се настани до Бретонеца, който пое лоста на кормилото, Матюрет застана по средата, а аз — отпред. Измъкнахме се трудно от залива и в момента, когато излязохме в реката, нощта започна да се спуска. Огромното червеникавокафяво слънце възпламени хоризонта откъм морето. Хилядите огънове от огромния фойерверк се надпреварваха — все по-наситени, от червени по-червени, от жълти по-жълти, един от друг по-разноцветни там, където различните оттенъци се смесваха. На двадесет километра пред нас ясно се виждаше устието на величествената река, която се вливаше в морето, блестейки със сребристорозовите си пайети.

Бретонеца каза:

— Това е краят на отлива. След час ще почувстваме прилива и ще го използваме, за да се изкачим по Марони, и без много усилия, тласкани от него, бързо ще стигнем до острова.

Изведнъж нощта ни покри.

— Напред — каза Бретонеца. — Гребни силно, за да доплуваме до средата на реката. Не пушете.

Веслата се потопиха във водата и ние се плъзнахме бързо напреко на течението — прас, прас, прас. Двамата с Бретонеца поддържахме добър ритъм и синхрон с греблата. Матюрет също правеше, каквото можеше. Колкото повече напредвахме към средата на реката, толкова по-силно чувствахме как ни тласка приливът. Плъзгахме се бързо, на всеки половин час усещахме разликата. Приливът набираше сили и ни влечеше все по-бързо. След шест часа бяхме вече доста близо до острова и тръгнахме право към него — голямо петно почти в средата на реката, малко повече в дясната ѝ страна. Там е, прошепна Бретонеца. Нощта не беше чак толкова тъмна, но не бяхме успели да го забележим по-рано заради мъглата, която пълзеше по водата. Доближихме се. Когато вече можехме да различим по-ясно очертанията на скалите, Бретонеца се качи на своята си пирога, отвърза я бързо от нашата и просто каза тихо: „Късмет, момчета!“

— Благодарим ти.

— Няма за какво.

Лишена от управлението на Бретонеца, лодката беше изтласкана напреко право на острова. Опитах се да я върна в правилното положение, като я извъртя, но не успях и, тласкани от течението, се забихме в растителността, която висеше над водата. Въпреки че се опитвах да намаля скоростта с веслото си, се блъснахме толкова силно, че ако вместо на клони и листак бяхме попаднали на скала, щяхме да се разбием и да изгубим всичко — провизии, материали, всичко. Матюрет скочи във водата и изтегли лодката и така се приплъзнахме под един огромен облак от растения. Матюрет продължи да тегли и накрая я завързахме. Изпихме по глътка ром и аз се качих на брега, като оставих двамата си другари в лодката.

Тръгнах с компас в ръка, като счупих няколко клона и вързах тук-там парчета от брашнените чували, които предварително си бях приготвил. Видях светлинка и внезапно различих гласове и три колиби. Приблжих се и понеже не знаех как да заявя присъствието си, реших да ги оставя те да ме открият. Запалих цигара. В момента, в който светна огънчето, върху мен се спусна, лаейки, малко куче. Започна да скача около краката ми, като се опитваше да ме ухапе. „Ох, дано то поне не е прокажено — си помислих. — Кретен, кучетата не ловят проказа.“

— Кой идва? Кой е там? Ти ли си, Марсел?

— Беглец съм.

— Какво търсиш тук? Да ни ограбиш ли си дошъл? Да не мислиш, че сме богаташи?

— Не, имам нужда от помощ.

— Гратис, или ще си плащаш?

— Затваряй си плювалника, Кукумявко!

Четири сенки се измъкнаха от колибата.

— Приблжи се внимателно, приятел. Хващам се на бас, че ти си човекът с пушката. Ако я носиш, остави я на земята — тук нищо не те заплашва.

— Да, аз съм, но пушката не е в мен.

Приблжих се, стигнах съвсем близо до тях, но беше тъмно и не можах да различа чертите им. Като последен глупак им протегнах

ръка, но никой не я пое. Твърде късно осъзнах, че това е жест, който не бива да се прави тук — те не искаха да ме заразят.

— Да влезем в колибата — каза Кукумявката.

Сламената хижа беше осветена от едно кандило, което стоеше на масата.

— Сядай.

Седнах на един сламен стол без облегалка. Кукумявката запали още три кандила и сложи едното точно пред мен. Пушекът от фитила на лампите, пълни с кокосово масло, вонеше отворително. Аз седях, а те петимата останаха прави и не можех да различа лицата им. Моето беше на равнището на лампата, изцяло осветено — явно те това искаха. Гласът, който каза на Кукумявката да си затваря плювалника, рече:

— Ей, Змиорка, върви да питаш в общото помещение дали искат да им го заведем там. Бързо ни кажи да или не и най-вече какво мисли Все светии. Приятелче, тук с нищо не можем да те почерпим, освен ако не ти се ядат яйца. — И сложи пред мен един плетен панер, пълен догоре с яйца.

— Не, благодаря.

Единият от тях седна от дясната ми страна съвсем близо до мен и тогава за първи път в живота си видях лицето на прокажен. Беше ужасяващо и аз направих голямо усилие, за да не се отвърна или да не изразя усещането си. Носът му беше напълно прояден — нямаше нито плът, нито кост, а направо дупка в средата на лицето. Казвам ви — даже не две, а една дупка, голяма колкото монета от два франка. Долната устна от дясната му страна също беше разядена и оставяше на показ три зъба без венци — дълги и жълти. Виждаше се как подпират оголената кост на горната челюст. Имаше само едно ухо. Той сложи на масата бинтованата си ръка. Дясната. С двата пръста, които му бяха останали на лявата, крепеше дълга дебела пура със зеленикав цвят. Сигурно си я бе свил сам от листа на полуузрял тютюн. Имаше клепач само на лявото око — над дясното се виждаше единствено дълбока рана, която пресичаше челото и се скриваше в гъстите сиви коси.

— Ще ти помогнем, момче. Не бива да оставаш тук толкова дълго, че ще заприличаш на мен. Никога не бих ти го пожелал — каза той прегракнало.

— Благодаря.

— Викат ми Безстрашния Жан. От Париж съм. Когато пристигнах в каторгата, бях по-хубав, по-здрав и по-силен от тебе. Ето какво остана от мен за десет години.

— Не те ли лекуват?

— А, лекуват ме. Откак започнаха да ми бият инжекции, съм по-добре. Виж — той обърна глава и ми показа лявата си страна. — От тази страна вече започна да съхне.

Обзе ме силно чувство на състрадание и за да изразя другарските си чувства, понечих да докосна лявата му буза. Той отскочи назад и каза:

— Благодаря ти за желанието да ме докоснеш, но никога не се допирай до прокажен, недей да ядеш или пиеш от паницата му.

До този момент не бях видял лицето на никого от останалите болни — този беше единственият, който има смелостта да понесе погледа ми.

— Къде е онзи тип? — На прага стоеше сянката на дребен човек, съвсем малко по-висок от джудже. — Все светии и останалите искат да го видят. Доведете го.

Безстрашния Жан се изправи и ми каза:

— Последвай ме.

Всички излязохме в тъмното — четирима или петима отпред, после ние с Безстрашния Жан и останалите — след нас. След три минути стигнахме до нещо като площадка, слабо осветена от луната. Това беше платото на острова. По средата стоеше къща. От двата ѝ прозореца се процеждаше светлина. Пред вратата ѝ ни очакваха двадесетина души и ние тръгнахме към тях. Щом стигнахме до вратата, те се отдръпнаха, за да ни направят място да минем. Влязохме в правоъгълно помещение, приблизително десет на четири метра, с нещо като камина, заобиколено от четири огромни камъка с еднаква големина, в която горяха дърва. Стаята се осветяваше от две големи газени лампи. Мъж на неопределена възраст с много бяло лице и черни очи седеше на табуретка. На пейката зад него се бяха разположили пет-шест души. Онзи каза:

— Аз съм корсиканецът Все светии, а ти трябва да си Папийон.

— Така е.

— В каторгата новините се движат бързо — едновременно с действията ти. Къде тури пушката?

— Хвърлих я в реката.

— На кое място?

— Срещу оградата на болницата — точно там, където я прескочихме.

— Значи е възможно да се намери?

— Мисля, че да, защото там не е много дълбоко.

— Откъде знаеш?

— Бяхме принудени да нагазим във водата, за да пренесем ранения ми приятел до лодката.

— На него какво му е?

— Счупи си крака.

— Ти какво направи за него?

— Накърших клони и оплетох нещо като клетка около крака му.

— Боли ли го?

— Да.

— Къде е сега?

— Остана в пирогата.

— Казваш, че си дошъл тук, за да търсиш помощ. С какво искаш да ти помогнем?

— С лодка.

— Искаш да ти дадем лодка?

— Да, имам пари, за да си платя.

— Добре, ще ти продам моята — много е добра и е съвсем нова. Откраднах я миналата седмица от Албина. Не лодка, ами лайнер. Липсва й само кил. За два часа можем да ти го сложим. Иначе всичко й е наред — кормило с лост, четириметрова мачта от желязно дърво и чисто ново платно от лен. Колко ще дадеш?

— Ти определи цената — аз не знам каква стойност имат нещата тук.

— Три хиляди франка, ако можеш да платиш в брой, ако не — върни се утре през нощта и извади пушката. В замяна ще ти дам лодката.

— Не, предпочитам да си платя.

— Добре, значи — пазарлъкът е приключен. Хей, Бълха, донеси кафе.

Бълхата се оказа онова почти джудже, което дойде да ме извика. Той отиде до полицата над огнището, взе едно блестящо от чистота

канче, сипа в него кафе от някаква бутилка и го сложи да се топли. След малко дръпна канчето от огъня, разпредели съдържанието му в няколко съда, оставени до камъните, и Все светии ги раздаде на хората зад себе си. Бълхата ми протегна канчето и каза:

— Пий спокойно — това канче е само за посетители. Никой от болните не го пипа.

Поех канчето, отпих и го подпрях на коляното си. В този момент забелязах, че на него виси залепен един пръст. Докато схвана какво става, Бълхата рече:

— Я, загубил съм си още един пръст! Къде ли, майка му стара, се е дянал?

— Тук е — казах аз и му посочих канчето. Той го отлепи, хвърли го в огъня и ми го върна.

— Пий си спокойно — вика, — моята проказа е суха. Аз само се разпадам на парчета, без да изгнивам. Не съм заразен.

В този момент до носа ми достигна миризма на печено месо. Това трябва да е пръстът — помислих си аз.

— Ще се наложи да прекараш тук целия ден, за да изчакаш вечерния отлив — каза Все светии. — Трябва да идеш да предупредиш приятелите си. Прибери ранения в някоя колиба, извадете всичко, което имате в кануто, и го потопете. Ние тук не можем да ти помогнем — ясно ти е защо, нали?

Върнах се бързо при моите хора, хванахме Клузио и го пренесохме до колибата. Един час по-късно всичко беше извадено и товарът от пирогата — грижливо подреден. Бълхата помоли да му я подарим заедно с едно гребло и отиде да я потапя на някакво място, което само той си знаеше. Нощта мина бързо. Лежахме и тримата в колибата върху чисто новите одеяла, изпратени ни от Все светии. Донесоха ни ги опаковани в дебела амбалажна хартия. Изтегнат на тази постеля, разказах подробно на Клузио и Матюрет за всичко, което ми се беше случило на острова, и за сключения с Все светни договор. Без да размисли, Клузио изтърси една глупост:

— Значи дотук бягството ни струва шест хиляди и петстотин франка. Аз ще ти дам половината от тази сума, Папийон — трите хиляди франка, с които разполагам.

— Не сме се събрали тук, за да правим бакалски сметки. Докато имам мангизи, ще плащам. После ще видим.

Никой от прокажените не припари до колибата. Когато се съмна, Все светии пристигна:

— Добро утро. Можете спокойно да излизате. Никой няма да ви безпокои. Горе на хълма на една палма се е качил наш човек, който ще следи за лодките на копоите по реката. Докато се вее бял парцал, значи всичко е наред. Ако се появи нещо, той ще слезе да ни предупреди. Когато огладнеете, съберете си плодове от папая.

— Все светии, а килът? — попитах аз.

— Ще изкъртите дъски от вратата на лазарета. Тя е от яко тежко дърво. Две дъски ще ви стигнат за кила. Тази нощ извадихме лодката на брега. Ела да я видиш.

Отидохме. Оказа се прекрасна лодка, дълга пет метра, чистак нова, с две скамейки, едната от които беше пробита, за да минава през нея мачтата. Беше тежка и ние с Матюрет бая се озорихме, докато я обърнем. Платното и въжетата също бяха съвсем нови. От двете страни имаше халки, на които да закачаме товара — като бъчвата с вода например. Хванахме се на работа. По обяд килът, който изтъняваше отзад напред, беше здраво захванат с дълги болтове и с четирите винта, които имах в себе си.

Наредени в кръг около нас, прокажените мълчаливо наблюдаваха как работим. Все светии ни обясняваше кое как трябва да се направи и ние изпълнявахме. Все светии нямаше рани по лицето и изглеждаше като нормален човек — но когато заговореше, си проличаваше, че движи само едната половина на лицето си — лявата. Самият той ми обърна внимание на това и ми каза, че има суха проказа. Торсът и дясната му ръка бяха парализирани и той очакваше всеки момент да се парализира и десният му крак. Дясното му око беше втрещено в една точка като стъклено — той виждаше с него, но не можеше да го движи. Не искам да споменавам истинското име на никой от прокажените. Може би тези, които са ги познавали и обичали, така и не са научили по какъв ужасяващ начин са се разложили живи.

Докато работех, си говорех с Все светии. Никой друг не продума. Освен веднъж — посегнах към пантите, които те бяха откъртили от някаква болнична мебел, за да захвана по-здраво кила, и един от тях ми каза:

— Чакай, не ги вземай! Остави ги там. Порязах се, като ги откъртвах тази сутрин, и въпреки че ги избърсах, е останала кръв.

Друг прокажен ги заля с ром и ги запали, после повтори операцията:

— Сега — каза той — можеш да ги ползваш.

Докато работех, Все светии каза на един прокажен:

— Ти на няколко пъти си бягал, обясни на Папийон какво да прави, защото и тримата са новаци.

Онзи веднага подхвана:

— Следобед в три започва отливът. Около шест часа, когато нощта се спусне, вече ще има много силно течение, което за около три часа ще те отнесе приблизително на сто километра в посока на устието. Когато дойде време да спреш, ще бъде вече девет. Ще завържеш лодката за някое дърво на брега и ще изчакаш шест часа да мине приливът — което значи до три сутринта. Не тръгвай веднага, защото по това време течението към морето още не е достатъчно силно. Ще се спуснеш до средата на реката в четири и половина. Ще имаш час и половина преди изгрева, за да изминеш петдесет километра. От този час и половина зависи всичко. В шест часа, в момента, в който слънцето изгрее, ти трябва да излезеш в морето. Тогава копоите, дори и да те видят, няма да могат да тръгнат да те преследват, защото ще успеят да стигнат до устието точно когато започне да се надига приливът. Целият ти живот виси на този километър преднина, който трябва на всяка цена да имаш, когато те забележат. Тук виждам само едно платно. Ти какво носеше в пирогата?

— Платно и кливер.

— Тази лодка е тежка, нужни са й два кливера — единият опнат от върха до долната част на мачтата, другият — издут най-отпред, за да повдига носа й. На излизане от реката трябва да опънеш всички платна и да се врежеш направо във вълните — при устието морето винаги е бурно. Накарай приятелите си да легнат на дъното, за да стабилизират лодката, а ти дръж здраво лоста на кормилото. Не връзвай въжето за краката си — прекарай го през някоя от халките и го дръж омотано само веднъж около китката си. Ако се случи вятърът и някоя голяма вълна да се опитат да те преобърнат, пусни всичко и лодката сама ще се изправи. Дори да стане така, не спирай, остави платното да си плющи свободно на вятъра и продължавай с пълен напред само с двата кливера. Чак когато стигнеш в открито море, ще можеш да оправиш

платното, да го вдигнеш отново и едва тогава да поемеш пак. Знаеш ли пътя?

— Не. Зная само, че Венецуела и Колумбия са на северозапад.

— Така е, но внимавай течението да не те отнесе към брега. Холандска Гвиана, която е отсреща, връща бегълците на френските власти, Британска Гвиана също. Тринидад няма да те върне, но ще те принуди да напуснеш територията му в рамките на две седмици. Венецуела също ще те върне, но след като те използва една-две години да работиш в строителството на пътища.

Бях се превърнал цял в слух. Той каза, че от време на време прави подобни пътешествия, но тъй като е прокажен, отвсякъде го връщат. Призна, че никога не е стигал по-далеч от Джорджтаун в Британска Гвиана. Проказата му личеше по това, че беше изгубил всички пръсти на краката си. Ходеше бос. Все светии ме накара да повторя току-що чутиите съвети и аз го направих без грешка. Жан Безстрашния попита:

— Колко време трябва да държиш курс към открито море?

— Три дни в посока север, североизток. Като се вземе предвид течението, това означава право на север. На четвъртия ден ще се завъртя на северозапад, което ще ме отведе право на запад.

— Bravo — каза прокаженият. — Последния ден плавах на североизток само за два дни и накрая се натресох на Британска Гвиана. Ако държиш курса три дни, ще заобиколиш Тринидад и Барбадос откъм северната им страна, ще подминеш, без да усетиш, Венецуела и ще попаднеш в Кюрасао или Колумбия.

— Все светии, за колко продаде лодката? — попита Жан Безстрашния.

— Три хилядарки. Много ли ти се струва?

— Не, нямам това предвид. Питам просто, за да знам. Можеш ли да платиш, Папийон?

— Да.

— Ще ти останат ли някакви пари?

— Не, това е всичко, с което разполагаме — три хиляди франка. Носи ги моят приятел Клузио.

— Все светии, ще ти дам пистолета си. Искам да помогна на тези момчета. За колко ще го вземеш?

— За хиляда — рече Все светии. — Аз също искам да им помогна.

— Благодарим ви за всичко — рече Матюрет, като погледна Жан Безстрашния право в лицето.

— Благодаря — каза и Клузио.

В този момент аз се засрамах, че съм излъгал и рекох:

— Не, не можем да приемем подобен подарък от тебе, няма причини да ни даваш каквото и да било.

Той ме погледна и каза:

— Напротив, има причина. Три хиляди франка са много пари и въпреки това, при такава цена Все светии губи най-малко две хиляди от сделката, понеже лодката, която ви дава, е дяволски добра. Защо при това положение да не направя и аз нещо за вас.

И тогава се случи нещо невероятно: Кукумявката сложи шапката си на земята и прокажените започнаха да хвърлят в нея банкноти и монети. Отвсякъде заизлизаха прокажени и всеки от тях даваше по нещо. Аз потъвах в земята от срам. Само че вече беше късно да призная, че всъщност имаме още пари! Какво да правя, Господи! Пред проявата на такова благородство аз постъпвах като подлец.

— Умолявам ви, не правете подобна жертва!

Един черен като въглен и напълно обезобразен негър с две чукачетата, без нито един пръст вместо ръце, ми каза:

— На нас тези пари не ни служат за прехрана. Вземи ги, без да се притесняваш. Използваме ги само за хазарт или плащаме с тях на прокажените курви, които понякога идват от Албина. — Тези думи облекчиха съвестта ми и ме възпряха да си призная, че имам пари в себе си.

Прокажените бяха сварили двеста яйца. Донесоха ги в сандък с червен кръст на него. Беше сандъкът, получен тази сутрин с дневната дажба лекарства. Донесоха също две живи костенурки от по тридесетина кила едната и внимателно ги сложиха на гърбовете им, листа от тютюн и две стъкла с кибритени клечки и драскала, торба с най-малко петдесет килограма ориз, два чувала дървени въглища, примуса от лазарета и дамаджанка с дестилирано масло. Всички тези толкова нещастни хора се чувстваха съпричастни към нашия случай и искаха да допринесат за успеха ни. Човек би казал, че става дума за тяхното бягство. Изтеглихме лодката близо до мястото, където спряхме

на идване. Преброиха парите в шапката — осемстотин и десет франка. На Все светии трябваше да дам само две хиляди. Клузио ми даде своя патрон. Отворих го пред всички — съдържаше една банкнота от хиляда франка и четири по петстотин. Връчих на Все светии хиляда и петстотин от тях, той ми върна триста и каза:

— На, вземи револвера. Подарявам ти го. Играете на живот и смърт, не бива да се провалите в последния момент поради липсата на оръжие. Надявам се, че няма да ти се наложи да го използваш.

Просто не знаех как да му се отблагодаря — на него и на всички останали. Санитарят беше приготвил малка кутия с памук, спирт, аспирин, бинтове, йод, чифт ножици и пластири. Един от прокажените донесе тънки, добре рендосани дъсчици и два чисто нови антисептични бинта — така както си бяха в опаковките. Беше ги приготвил, за да сменяме превръзката на Клузио.

Към пет завая. Жан Безстрашния отбеляза:

— Шансовете ви се увеличават. Вече не рискувате да ви забележат, можете да тръгнете веднага и така ще спечелите половин час. Ще стигнете по-близо до устието и когато тръгнете в четири и половина, ще ви остава да изминете по-кратък път.

— А как ще знаем колко е часът? — попитах.

— Ще отгатваш по това дали нивото на реката се качва или слиза.

Спуснахме лодката в реката. Тя беше съвсем различна от пирога. Издигаше се поне четиридесет сантиметра над водата, при това натоварена с всички провизии и нас тримата отгоре. Мачтата, омотана в платното, стоеше наведена, тъй като трябваше да я изправим едва когато излезем в морето. Нагласихме кормилото и подпряхме лоста да не мърда, след което постлахме изплетеното от лиани чердже, на което да седна аз. Използвахме одеялата, за да нагласим едно удобно гнезденце в дъното на лодката за Клузио. Той не пожела да се смени превръзката. Легна в краката ми между мен и бъчонката с вода. Матюрет също се сви на дъното, но отпред. Веднага усетих чувство за сигурност, каквото в нито един момент не бях изпитвал в пирога.

Продължаваше да вали, аз трябваше да се спусна към средата на реката, като се придържам по-скоро в лявата половина, откъм холандската страна. Жан Безстрашния извика:

— Сбогом, тръгвайте бързо!

— Наслука! — пожела Все светии и силно оттласна с крак лодката.

— Благодарим ти, Все светии, благодарим ти, Жан, хиляди пъти благодаря на всички! — И ние се понесохме бързо, влачени от започналия преди два и половина часа отлив, който образуваше невероятно силно течение.

Все още валеше и не можехме да видим нищо на десет метра пред себе си. Тъй като по-надолу имаше две малки островчета, Матюрет се наведе и втренчи поглед напред, за да не би да се блъснем в техните скали. Нощта се спусна. Едно голямо дърво, което плуваше по реката заедно с нас, но, слава Богу, с по-малка скорост, в един момент ни препречи пътя с клоните си. Бързо се откопчихме от него и продължихме да летим надолу с най-малко тридесет километра в час. Пушихме и пиехме ром. Странно — никой от нас не споменаваше ужасните рани, които видяхме у прокажените. Единствената тема на разговора ни беше тяхната доброта, щедростта им, честността им. Какъв късмет имахме да срещнем Маскирания бретонец, който ни доведе до Острова на гълъбите. Дъждът се усилваше, аз бях прогизнал до кости, но вълнените ватенки бяха толкова хубави, че дори и мокри, продължаваха да ни топят. Не ни беше студено. Само ръката ми, която държеше лоста, се схвана под дъжда.

— В момента се движим с повече от четиридесет километра в час — отбеляза Матюрет. — Преди колко време според тебе тръгнахме?

— Сега ще ти кажа — рече Клузио. — Чакай малко — преди три часа и петнадесет минути.

— Ти да не си откачил, бе. Откъде знаеш?

— Откак тръгнахме, отброявам по триста секунди и ги отбелязвам, като откъсвам по парче картон. Имам тридесет и девет парчета. По пет минути на всяко — това прави три часа и четвърт, откак се спускаме по реката. Ако не съм сбъркал, след петнадесет-двадесет минути вече няма да се спускаме, а ще започнем да се връщаме обратно, откъдето дойдохме.

Завъртях лоста надясно, за да прекося реката и да се приближа към склоновете на Холандска Гвиана. Преди да успеем да се блъснем о брега, течението замря между прилива и отлива. Продължаваше да вали. Вече нито пушихме, нито разговаряхме, а само шепняхме:

„Хвани веслото и греби.“ Аз самият също гребях, държейки лоста затиснат под дясното си бедро. Леко докоснахме земята, изтеглихме се за клоните и се скрихме под тях. Потънахме в тъмнината под навеса от растителност. Реката беше сива, покрита с мъгла. Ако човек не държеше сметка за прилива и отлива, щеше да му е невъзможно да определи накъде е морето и накъде реката.

ГОЛЕМИЯТ СТАРТ

Приливът щеше да трае шест часа. Плюс час и половина от времето на отлива, които трябваше да изчакаме — можех, значи, да поспя седем часа, въпреки че се чувствах превъзбуден. Налагаше се обаче да заспя, защото щом веднъж вече излезехме в открито море, нямаше да ми остава никакво време за сън. Излегнах се между бъчонката и мачтата и, скрит добре на завет, заспах дълбоко. Нищо не разтревожи съня ми — нито сънища, нито дъждът, нито неудобното положение. Спах, спях и спях до момента, когато Матюрет ме събуди:

— Папи, мислим, че вече е време или съвсем скоро ще стане. Отливът започна отдавна.

Лодката се беше обърнала с нос към морето и когато потопих ръката си във водата, усетих бързото течение. Дъждът беше спрял и лунният сърп ни позволяваше да виждаме ясно на стотина метра пред себе си как реката влачи треви, дървета, някакви огромни черни предмети. Опитах се да определя границата между реката и морето. Там, където бяхме ние, не се усещаше никакъв полъх. Дали в средата на реката беше същото? Силен ли беше там вятърът? Излязохме изпод храстите. Лодката все още се държеше завързана за един голям корен. Вглеждайки се в небето, успях да различа границата, където свършва реката и започва морето. Бяхме успели да стигнем много по-надолу, отколкото си мислех, и аз имах чувството, че се намираме на десетина километра от устието. Глътнахме по малко ром. Посъветвахме се дали да издигнем мачтата оцетук. Решихме да я изправим и тя чудесно прилепна в леглото си и в дупката на скамейката. Закачих платното, без да го опъвам — оставих го увито около мачтата. Двата кливера щеше да ги опъне Матюрет тогава, когато преценим, че им е дошло времето. За да влезе в работа платното, трябваше само да отпуснем въжетото, което го придържаше към мачтата — с тази маневра щях да се справя аз, без да ставам от мястото си. Отпред Матюрет с едно весло, отзад аз с друго. Трябваше енергично да се отблъснем от брега, към който ни тласкаше течението.

— Внимание. Напред и Бог да ни помага!

— Бог да ни е на помощ — повтори Клузио.

— В твоите ръце поверявам съдбата си — извика Матюрет.

И разсякохме възела. Двамата с Матюрет едновременно потопихме веслата си дълбоко във водата — и енергично загребахме. Отлепихме се лесно от брега. Не бяхме се отдалечили от него и на двадесет метра, а течението вече ни носеше сто метра по-надолу. Внезапно усетихме вятъра, който ни изтласка в средата на реката.

— Опъвай кливерите — бързо!

Вятърът нахлу в платната, лодката се изпъна като жребец и полетя като стрела. Трябва да е било по-късно, отколкото самите ние предполагаме, защото изведнъж над реката стана светло като посред бял ден. Лесно различавахме френския бряг на около два километра от дясната ни страна, а отляво — холандския на един километър. Точно срещу нас ясно се открояваха белите гребени на разпенените вълни.

— По дяволите! Объркали сме часа — процеди Клузио. — Как мислиш, дали ще имаме време да излезем в морето?

— Не знам.

— Виж колко са високи вълните и колко бели са гребените им! Ако морският отлив е започнал?

— Невъзможно е, виждам разни неща, които реката влачи надолу.

— Няма да успеем да се измъкнем, няма да стигнем навреме — заяви Матюрет.

— Затвори проклетата си уста и не мърдай от въжетата на кливерите. Ти също млъквай, Клузио!

Бам... бам... бам... Изстрели от карабина прозвучаха покрай нас. Втория го разбрах откъде идва не откъм копоите, а от страната на Холандска Гвиана. Отпуснах платното, което се изду толкова силно, че за малко не изхвърчах във водата, повлечен от въжето, вързано за китката ми. Лодката се наклони на четиридесет и пет градуса. Зацепихме с възможно най-голяма скорост. Не беше трудно — вятърът беше достатъчно. Бам, бам, бам — после нищо. Течението ни беше отнесло по-близо до френския бряг и вероятно заради това изстрелите престанаха.

Летяхме с главозамайваща скорост и с платна, опънати до скъсване. Движехме се толкова бързо, че, хвърляйки се в устието, за малко не обръснахме френския склон. Съвсем ясно видяхме хора,

които тичаха към брега. Колкото е възможно по-внимателно извих лодката, като дърпах въжетата на платното с всички сили. Обърнахме се отново по посока на вятъра, двата кливера сами ме послушаха. Лодката направи завой на 90 градуса, аз отпуснах платното и ние излязохме от реката, обърнали гръб на вятъра. Ох, най-последно! Само десет минути по-късно се опита да ни препречи пътя първата морска вълна — преодоляхме я лесно и плъзгането на нашето корабче по реката се смени с равномерно поклащане. Издигахме се над високите вълни с лекотата на хлапак, който играе на прескочикобила. Хоп-хоп, лодката се изкачваше и спускаше по гребените им, без да вибрира и да се разтърсва. Чувахе се само как носът ѝ се удря в морето при спускането от всяка вълна.

— Ура! Ура! Измъкнахме се! — закрещя Клузио с пълни гърди.

И сякаш за да приветства победата на нашата воля над природните стихии, Бог ни изпрати един ослепителен изгрев. Вълните се следваха една друга със същия ритъм. Колкото по-навътре в морето напредвахме, толкова повече се успокояваше то. Водата беше мръсна и тинеста. Отсреща на север тя изглеждаше черна, но по-късно стана синя. Нямах нужда да прибягвам до компаса — слънцето надничаше над дясното ми рамо и аз зацепих с пълен ход право напред. Но поизправих лодката, като стегнах леко платната. Сега те бяха издути, без да се изпъват до краен предел. Така започна голямата авантюра.

Клузио се надигна. Искаше да подаде напред главата и тялото си, за да вижда по-добре. След като Матюрет му помогна да се настани, седнал срещу мен, с гръб, подпрян на бъчонката с вода, той ми сви цигара, запали я и ми я подаде. И тримата запушихме.

— Я подай тафията, за да полеем измъкването — рече Клузио.

Матюрет наля по една щедра глътка в три тенекиени канчета и ние се чукнахме. Матюрет седеше до мен, от лявата ми страна. Тримата се погледнахме. Лицата им сияеха от щастие, моето сигурно изглеждаше по същия начин.

Клузио запита:

— Извинете, Капитане, накъде отивате?

— В Колумбия, ако е рекъл Господ.

— Ще рече, мамка му! — отвърна Клузио.

Слънцето толкова бързо започна да напича, че хич не ни беше трудно да изсъхнем. От болничната си риза спретнах арабски тюрбан.

Добре намокрен, той ми държеше хладно и ме предпазваше от слънчасване. Морето стана преливащо се синьо, а триметровите вълни се следваха една друга на големи интервали, което ни помагаше да пътуваме по-удобно. Вятърът оставаше силен и ние бързо се отдалечихме от брега, към който от време на време хвърлях по един поглед, за да гледам как се стопява на хоризонта. Колкото повече се отдалечавахме от зеления масив, толкова по-ясно различавахме изящните му извивки. Докато гледах назад, една зле посрещнатата вълна ми припомни каква отговорност нося за живота на приятелите си и за моя собствен.

— Ще приготвя ориз — предложи Матюрет.

— Дай аз ще държа печката, а ти дръж тенджерата — каза Клузио.

Газената бутилка беше закрепена на носа, където пушенето беше забранено. Пърженият ориз миришеше вкусно. Изядохме го още горещ, омесен с две кутии сардини. После си угодихме и с по едно кафе. „Глътка ром?“ Отказах — заради жегата. Всъщност аз изобщо не съм пияч. Клузио ми свиваше цигара след цигара и ми ги палеше. Първото угощение на борда мина добре. Според разположението на слънцето предположихме, че е около десет сутринта. Плавахме в открито море едва от пет часа насам и въпреки това усещахме, че водата под нас е много дълбока. Големината на вълните намаля и лодката вече спокойно ги цепеше, без да се удря в тях. Денят беше прекрасен.

Забелязах, че през деня изобщо нямаше да се нуждаем от компас. Само от време на време сверявах разположението на слънцето с посоката на стрелките и после се ориентирах по него — беше много лесно. Отблясъците от слънцето уморяваха очите ми — съжалих, че не съм помислил да си намеря отнякъде чифт черни очила.

Изведнъж, така както си седеше, Клузио възкликна:

— Какъв късмет, че те срещнах в болницата!

— Това беше късмет колкото за тебе, толкова и за мен — спомних си за Дега, за Фернандес... Ако се бяха решили, сега и те щяха да са с нас.

— Не е точно така — каза Клузио. — Можеше обаче да имаш проблеми да вкараш арабина в помещението точно в нужния момент.

— Да, Матюрет много ни помогна и аз се радвам, че го взехме със себе си, защото е много предан, смел и находчив.

— Благодаря — рече Матюрет, — благодаря и на двама ви, че ми имате доверие въпреки младостта ми и въпреки че съм такъв — разбирате, нали? Ще се постарая да остана достоен за вашето доверие.

После аз продължих:

— А Франсоа Сиера — толкова бих искал да е тук сега, а също и Галяни...

— Така, както се извъртяха нещата, Папийон, това щеше да е невъзможно. Ако Исус беше свестен човек и беше осигурил добра лодка, можехме да ги изчакаме някъде на скрито, а Исус да им помогне да се чупят и да ни ги доведе. В крайна сметка те те познават и разбират, че щом не си пратил човек да ги измъкне, значи това просто е било невъзможно.

— Абе, Матюрет, а ти всъщност как попадна в най-строгото охраняваното крило на болницата?

— Аз не знаех, че съм интерниран. Отидох на преглед просто защото ме заболя гърло, пък и за да се поразходя малко. Докторът, като ме видя, рече: „Гледам, че според картона си интерниран на островите. Защо? — Не знам, докторе, какво ще рече интерниран? — Добре, добре. В болницата!“ И така се озовах там — това е всичко.

— Искал е да ти помогне — предположи Клузио.

— Дявол знае защо го направи и какво щеше да поиска в замяна. Сега сигурно си вика: „Онова мойто момче с невинната физиономия явно не е било чак толкоз задръстено, щом е успяло да се чупи.“

Дрънкахме си глупости. По едно време аз се сетих:

— Дали пък няма да срещнем Жюло — Човека чук. Сигурно е стигнал далече, освен ако не се крие още из джунглата.

— Аз на тръгване пяхнах под възглавницата си бележка: „Заминал, без да остави новия си адрес.“

И тримата избухнахме в смях.

Пет дни плавахме, без да възникнат неприятности. Денем за компас ми служеше пътят на слънцето от изток на запад. Нощем ползвах уреда. На шестия ден сутринта яркото слънце ни каза добро утро и внезапно морето се укроти като с магическа пръчка. Летящите риби се стрелкаха недалеч от нас. Аз умирах от умора. Тази нощ, за да не заспя, Матюрет ми мокреше лицето с един натопен в морето парцал

и въпреки това заспивах. Тогава Клузио ме опарваше с цигара. След като настъпи такова спокойствие, реших да поспя. Свалихме платното и горния кливер, оставихме само долния и аз заспах на дъното на лодката като труп, скрит от слънцето под навеса, който направихме от платното. Събудих се, разтърсван от Матюрет, който нареждаше: „Сега е пладне или един часът, но те събуждам, защото вятърът започна да охлажда, а на хоризонта, там, откъдето идва вятърът, е съвсем почерняло.“ Надигнах се и заех мястото си. Опънахме и другия кливер и литнахме по гладката повърхност на морето. На изток зад мен все повече се смрачаваше и вятърът ставаше все по-студен. Двата кливера бяха достатъчни, за да носят лодката с голяма скорост. Увихме платното около мачтата и аз го привързах добре.

— Дръжте се, защото идва буря!

Големи капки започнаха да падат върху нас. Черните облаци ни настигаха с главозамайваща скорост. За по-малко от четвърт час те се разпростряха от хоризонта чак до небето над главите ни. Ето, започваше се — вятър с невероятна сила връхлетя върху нас. С всяка изминала секунда морето ставаше все по-бурно, като че ли беше омагьосано — вълните разпениха белите си гребени, слънцето напълно изчезна, заизливаха се порои от дъжд. Вече не се виждаше нищо и вълните, които се блъскаха в лодката, заливаха лицето ми с щипещи пръски. Това беше истинска буря, моята първа буря, с цялата плътност на отприщената природна стихия — гръмотевиците, светкавиците, дъждът, вълните, виенето на вятъра, който връхлиташе върху нас и около нас.

Лодката, безпомощна като сламка, се издигаше до невероятни височини и пропадеше в толкова дълбоки пропасти, че не виждахме как ще излезем оттам. И все пак, въпреки безумните си мятания, тя отново се издигаше, преодоляваше поредната вълна и продължаваше — нагоре, надолу. Стисках лоста в двете си ръце и, виждайки насреща една вълна, по-голяма от всички останали досега, прецених, че трябва да се справим с нея другояче. Тръгнах към нея, за да я разцепя, но явно съм избързал, защото се нагълтах с много вода. Цялата лодка се наводни. Сигурно имаше повече от седемдесет и пет сантиметра вода. Притесних се и без да искам, застанах напреко на друга вълна, което по принцип е много опасно и лодката толкова се наклони — почти

преобърна, че сама изхвърли голяма част от водата, която бяхме нагълтали.

— Браво! — извика Клузио. — Наистина си знаеш работата, Папийон! Как само изпразни лодката.

— Ето, виждаш ли как става — викам му.

Само ако знаеше, че поради моята липса на опит за малко не загинахме, преобръщайки се в бурното море. Реших повече да не се боря с вълните, зарязах и грижата за посоката ни на движение — единственото, което ме занимаваше, беше да държа лодката в равновесие, доколкото това беше възможно.

Посрещах вълните, обърнат три четвърти към тях, оставих се на морето да ме спуска до основите на вълните и после да ме издига заедно с тях. Бързо си дадох сметка, че съм направил важно откритие и благодарение на него съм преодолял деветдесет на сто от опасността. По едно време дъждът спря, вятърът продължаваше да вие с всички сили, но сега вече можех да виждам ясно около себе си. Зад нас беше просветнало, отпред тъмнееше — намирахме се между тези две крайности.

Около пет часа всичко приключи. Слънцето отново блесна над нас, вятърът стихна, вълните станаха по-ниски, аз издигнах платното и ние отново поехме на път, доволни от себе си. Изгребахме водата от лодката с канчета. Извадихме одеялата — закачени на мачтата, те бързо щяха да изсъхнат на вятъра. Ориз, брашно, олио и двойно кафе, здрава глътка ром. Слънцето клонеше към залез, превръщайки с целия блясък на лъчите си синьото море в незабравима картина: небето беше червеникавокафяво, потънало наполовина в морето, слънцето изригваше големи жълти езици към небето и няколко бели облачета в него и към морето; надигащите се вълни бяха тъмносини, после ставаха зелени, а гребените им бяха червени, розови или жълти в зависимост от цвета на лъчите, които ги докосват.

Обзе ме едно непривично с мекотата си чувство за спокойствие и заедно с него ме заля усещането, че мога да разчитам на себе си. Измъкнах се добре и тази кратка буря ме научи как да действам в подобни случаи. Щях да посрещна нощта с пълна увереност.

— Та, значи, Клузио, ти забеляза какъв номер извъртях, за да изпразня лодката?

— Братче, ако не го беше направил и още някоя вълна ни беше захлупила отстрани, щяхме да се обърнем. Страхотен си!

— Във флота ли научи всичко това? — попита Матюрет.

— Да, виждаш ли, че и уроците от военния флот могат да послужат за нещо.

Сигурно много се бяхме отклонили. Иди разбери колко може да сме се отклонили от курса за четири часа с такъв вятър и подобни вълни. Реших да обърна на северозапад, за да оправя курса. Речено — сторено. Нощта внезапно се спусна в момента, в който слънцето изчезна в морето, изпрацайки последните лилави искри от своя фойерверк.

В продължение на още шест дни плавахме без усложнения, ако не броим няколко по-дребни бури и дъждове, които обаче не продължаваха повече от три часа и не можеха да се сравнят с онази първа безкрайна буря. Тази сутрин около десет часа морето беше гладко като стъкло и не се усещаше дори полъх от вятър. Бях спал почти четири часа. Когато се събудих, устните ми горяха. По тях, както и по носа ми, не бе останала кожа. Дясната ми ръка също беше цъфнала на живо. Матюрет и Клузио изглеждаха по същия начин. По два пъти на ден мажехме лицата и ръцете си с олио, но това не беше достатъчно — тропическото слънце бързо го изсушаваше.

Слънцето сочеше два следобед. Хапнах и после, тъй като беше съвсем спокойно, решихме да си направим сянка с платното. Около носа, там, където Матюрет беше измил посудата, се събраха риби. Хванах брадвичката и казах на Матюрет да хвърли няколко зърна ориз — така и така започна да ферментира, откак се намокри. Рибите се натрупаха около ориза на самата повърхност на водата. Една от тях почти извади главата си от водата, аз яко я цапнах и тя заплува с корема нагоре. Трябва да тежеше десет кила. Почистихме я и я сварихме със сол. Вечерта я изядохме с брашно от маниока.

Вече от единадесет дни плавахме в открито море. През цялото това време мярнахме само един кораб, и то далеч на хоризонта. Започнах да се чудя, къде по дяволите се намираме. В открито море — това е ясно, но в какво положение бяхме спрямо Тринидад или който и да е от другите английски острови. И тъкмо говорим за вълка... Точно пред нас се появи малка черна точка, която лека-полека започна да нараства. Дали беше кораб или риболовен катер? Само че не — той не

идваше към нас. Беше кораб — сега го различавахме добре, но плаваше встрани от нас. Действително се приближаваше, но встрани — посоката му не го водеше към нас. Тъй като нямаше вятър, платното тъжно висеше и от кораба сигурно не ни бяха забелязали. Внезапно прозвуча воят на сирена, после направлението му се смени и той се отправи насам.

— Дано не ни доближи много — каза Клузио.

— Няма страшно при това гладко море.

Оказа се танкер. Колкото повече приближаваше, толкова по-ясно различавахме хора на мостика му. Сигурно се питаха какво правят тия в ореховата черупка наред открито море. Внимателно ни приближиха и сега вече можехме да видим офицерите и други членове на екипажа, готвача, после видяхме да се качват на мостика жени в разголени рокли и мъже в разноцветни ризи. Явно бяха пътници. Пътници на танкер — това изглеждаше странно. Корабът внимателно се приближи и капитанът ни заговори на английски:

— Where are you coming from? (От къде идвате?)

— French Guayanne. (Френска Гвиана.)

— Френски говорите ли? — запита една жена.

— Да, госпожо.

— Какво правите в открито море?

— Пътуваме, накъдето ни отведе вятърът.

Дамата размени няколко думи с капитана и се обърна към нас:

— Капитанът ви кани да се качите на борда. Той ще качи и лодката ви.

— Кажете му, че му благодарим, но се чувстваме добре в лодката си.

— Защо не искате да ви помогнем?

— Защото сме бегълци, пък и не пътуваме във вашата посока.

— Къде отивате?

— Към Мартиника или още по-далече. Къде се намираме?

— Навътре в океана.

— Какъв път да поемем, за да стигнем до Антилите?

— Умеете ли да се ориентирате по английска морска карта?

— Да.

След минута ни спуснаха с въже една английска карта, кашончета цигари, хляб, печен овнешки бут.

— Разгледайте картата!

Аз я погледнах и казах:

— Трябва да завия на запад и една четвърт на юг, за да стигна до Английските Антили, така ли е?

— Да.

— Колко мили приблизително прави това?

— След два дни ще бъдете там — отговори капитанът.

— Довиждане и благодарим на всички!

— Капитанът на кораба ви поздравява за моряшката ви смелост!

— Благодаря и сбогом! — И танкерът полека се отдалечи, като почти обръсна нашата лодка. Отблъснах се от него, за да избягна водовъртежа от витлата, и в този момент един моряк ми хвърли отгоре кепето си. То падна точно на средата на лодката и така, докаран с това кепе със златен галон и котва на него, два дни по-късно без усложнения пристигнах в Тринидад.

ТРИНИДАД

Птиците ни възвестиха, че приближаваме брега далеч преди да го видим. Беше седем и половина сутринта, когато те започнаха да кръжат над нас. „Пристигаме, копелета! Пристигаме! Успяхме в първата, в най-тежката част на бягството. Да живее свободата!“ Викахме от радост като хлапета. Лицата ни бяха покрити с какаовото масло, което ни бяха подарили от кораба, за да облекчим изгарянията си. Около девет часа зърнахме земята. Свежият, не много силен вятър ни тласкаше бързо по кроткото море. Чак около четири следобед започнахме да забелязваме подробностите на дългия остров, сякаш поръбен с редица от бели къщи и похлупен от кокосовите палми на върха му. Още не можехме да различим дали това е остров или полуостров, нито дали къщите са обитаеми. Беше ни нужен още един час, за да забележим хората, тичащи към брега, към който ние се бяхме насочили. За по-малко от двадесет минути се събра шарена тълпа. Цялото малко село наизлезе, за да ни посрещне. По-късно разбрахме, че се нарича Сан Фернандо.

На триста метра от брега хвърлих котва и тя веднага се закачи. Направих го, от една страна, за да видя реакцията на тукашните хора, и, от друга — за да не разбия лодката при акостирането, ако дъното се окаже коралово. Свихме платната и зачакахме. Към нас се отправи малко кану. В него седяха двама черни, които гребяха, и един бял с колониална каска.

— Добре дошли в Тринидад — каза белият на чист френски. Черните се усмихваха така, че показваха всичките си зъби.

— Благодарим ви, господине, за добрите думи. Дъното около брега коралово ли е или пясъчно?

— Пясъчно — можете да стигнете до плажа без проблеми.

Изтеглихме котвата на борда и вълните полека ни тласнаха към брега. В момента, в който го докоснахме, десетина мъже нагазиха във водата и с едно-единствено движение извлякоха лодката на плажа. Започнаха да ни оглеждат и да ни докосват, а жените — негърки, китайки и индийки, с жестове ни канеха да отидем в домовете им.

Белият ми обясни на френски, че всички искат да им гостуваме. Матюрет загреба шепа пясък и я поднесе към устните си, за да я целуне. Бяхме полудели от щастие. Казах на белия какво е състоянието на Клузио и той нареди да го пренесат в неговата собствена къща, която беше съвсем близо до плажа. Той каза също, че можем да оставим в лодката всичко, както си е, до следващия ден — никой нямаше да пипне нищо. Всички ме наричаха „captain“ и аз се смеех на това кръщение. Казвах ми: „Good captain, long ride on small boat“ (добър капитан — дълго плаване с малка лодка).

Вечерта се спусна и след като помолих да издърпат лодката малко по-навътре и да я завържат за друга по-голяма, извадена на плажа, аз последвах англичанина в дома му. Той живееше в едно от онези бунгала, които човек може да види навсякъде в английските земи — няколко дървени стъпала, врата с метална мрежа против насекоми. Първи влезе англичанинът, Матюрет ме следваше по петите. Веднага видях Клузио, който, настанен във фотьойл, подпираше ранения си крак на друг стол и доволстваше, заобиколен от грижите на една дама и едно младо момиче.

— Жена ми и дъщеря ми — представи ги господинът. — Имам и син студент в Англия.

— Бъдете добре дошли в този дом — приветства ни дамата на френски.

— Заповядайте, седнете, господа — каза момичето, като ни предложи две плетени ракидови кресла.

— Благодарим ви, уважаеми дами, но не се притеснявайте заради нас.

— Защо? Бъдете спокойни, ние знаем откъде идвате. И отново ви повтарям — добре дошли в този дом.

Мъжът беше адвокат, наричаше се господин Боуен и имаше бюро в столицата на Тринидад Порт оф Спейн, на четиридесет километра отгук. Донесоха ни чай с мляко, препечени филийки, масло и конфитюр. Това беше първата ни вечер като свободни хора. Аз никога няма да я забравя. Нито една дума за миналото, нито един недискретен въпрос. Запитаха ни само колко дни сме пътували по море и как е протекло пътешествието ни, дали Клузио го боли много и дали бихме искали да известим за нашето пристигане на полицията още утре или предпочитаме да изчакаме един ден, дали имаме живи родители,

съпруги и деца. Предложиха ни да им пишем — те щели да пуснат писмата по пощата. Какво да ви кажа — бяхме посрещнати по изключителен начин както от хората на плажа, така и от това семейство, изпълнено с огромни грижи за тримата бегълци.

Господин Боуен се обади по телефона на някакъв доктор, който му каза да заведе ранения в клиниката му още на следващия ден следобед, за да му направят рентгенова снимка и да видят какво е нужно да се стори. Господин Боуен се обади и в Порт оф Спейн на коменданта на Армията на спасението. Той каза, че ще ни пригответи стая в техния приют, че можем да отидем там, когато поискаме, и че трябва да запазим лодката, ако все още става, защото ще ни потрябва при отпътуването оттук. Попита и дали сме каторжници или заточеници — казахме му, че сме каторжници. На адвоката, изглежда, му се понрави, че сме каторжници.

— Искате ли да се изкъпете и обръснете? — ме запита девойката. — Не се отказвайте, не ни притеснявате с нищо. В банята ще намерите вещи, които смятам, че ще ви станат.

Отидох в банята, изкъпах се и се обръснах и излязох оттам добре пригладен, в сив панталон, бяла риза, обувки за тенис и бели чорапи.

Един индус почука на вратата с пакет под мишница — даде го на Матюрет, като обясни, че докторът е забелязал, че аз съм горе-долу с неговия ръст и спокойно може да ми осигури дрехи, но не би могъл да намери вещи за нисичкия Матюрет, тъй като никой от домакинството му не бил толкова дребен. Индусът ни се поклони по мюсюлманския обичай и се оттегли. Какво можехме да кажем пред проявата на толкова много доброта? Сърцето ми се изпълни с неописуемо вълнение. Сложихме Клузио да си легне и после петимата си поговорихме за най-различни неща. Двете мили жени се вълнуваха най-много от това, как смятаме да построим отново своя живот. Не споменаваха дума за миналото — говореха единствено за бъдещето. Господин Боуен съжаляваше, че Тринидад не разрешава заселването на бегълци. Обясни ми, че на няколко пъти е пледирал за подобно разрешение, но винаги безуспешно.

Девойката говореше безупречен френски както баща си — без акцент и грешки в произношението. Беше руса и покрита с лунички. Имаше между седемнадесет и двадесет години — така и не посмях да я попитам за възрастта ѝ. Каза ни:

— Вие сте млади и животът е пред вас, не знам какво сте направили, за да ви осъдят, нито пък искам да го знам, но това, че сте посмели да се хвърлите в открито море с тази мъничка лодка и да направите такова дълго и опасно пътешествие, показва, че сте готови на всичко, само и само да бъдете свободни. А това е нещо, за което ви се възхищавам.

Спахме до осем сутринта. Когато станахме, намерихме масата сложена. Двете дами съвсем спокойно ни заявиха, че господин Боуен е тръгнал за Порт оф Спейн и ще се върне чак следобед, след като набере необходимите сведения за това, как може най-добре да ни помогне.

Този мъж, който остави къщата си с трима избягали каторжници в нея, ни даде неповторим урок: вие сте нормални човешки същества. Сами виждате какво доверие имам във вас, след като дванадесет часа след нашата среща ви оставям сами в дома си заедно с жена ми и дъщеря ми. Така без думи той ни каза: След като разговарях с вас тримата, разбрах, че сте напълно достойни за доверието ми — дотам, че ви оставям в домашното си огнище като стари приятели, без да се опасявам, че с постъпка или дума ще го обидите. Бяхме дълбоко трогнати от този жест.

Читателю (ако тази книга има един ден читатели), аз не съм интелектуалец, който да може да ви опише с необходимата сила, нито достатъчно живо възмущението, невероятното усещане за самоуважение, нещо повече — за опрощение, ако не и за началото на нов живот, което изпитвах. Това въображаемо покръстване, това пречистване, това издигане на личността ми над мръсотията, в която бях затънал, начинът, по който бях изправен пред реалните отговорности на идващия ден, неусетно направиха от мен нов човек. Те просто ме освободиха от онова чувство на каторжника, което го кара дори на свобода да чува дрънченето на веригите си и да се усеща непрекъснато под наблюдение. Всичко, което видях, понесох и преживях, всичко, което ми се случи и което можеше да ме превърне в долен, провален и винаги опасен човек — кротък и изпълнителен на повърхността и страшно опасен в бунта си — всичко това изчезна като с вълшебна пръчка. Благодаря, господин Боуен, адвокат на Негово Кралско Величество, благодаря, че за толкова кратко направи от мен съвсем друг човек!

Много русото момиче с очи, сини като морето около нас, седеше до мен под кокосовите палми в дома на баща си. Червените, жълтите и бледолилавите цветове на пълзящите храсти край нас придаваха на градината онзи поетичен дух, който моментът сякаш изискваше.

— Господин Анри (Тя ме нарече господине. От колко време никой не ме бе наричал така!), както татко ви обясни снощи, едно несправедливо решение на английските власти за нещастие не ви позволява да останете тук. Дават ви се само петнадесет дни, за да си починете и да поемете отново по море. Рано сутринта отидох да видя лодката ви — тя е достатъчно лека и добре снабдена за дългия път, който ви очаква. Да вярваме, че ще намерите по-гостоприемна и добронамерена нация от нашата. Всички английски острови постъпват по същия начин, както тукашните власти. Бих ви помолила, ако по време на бъдещото пътешествие изпитате силно страдание, да не вините хората, обитаващи тези острови. Те не са виновни за положението на нещата — заповедите идват от Англия и се издават от хора, които не ви познават. Адресът на татко е 101, Куин Стрийт, Порт оф Спейн, Тринидад. Бих ви помолила, ако Господ позволи, да ми драснете няколко реда, за да ми кажете каква е съдбата ви.

Бях така развълнуван, че не знаех как да отговоря. Госпожа Боуен се приближи до нас. Беше много хубава жена на около четиридесет години, със светлокестеняви коси и зелени очи. Носеше проста бяла рокля, хваната през кръста с бяло коланче, и светлозелени сандали.

— Съпругът ми няма да се върне чак до пет часа, господине. Той се опитва да получи разрешение да ви закара до столицата със собствената си кола, без полицейски ескорт. Би искал също да ви спести преспиването в полицейския участък на Порт оф Спейн. Вашият ранен другар ще бъде откаран направо в клиниката на един наш приятел лекар, а вие двамата ще отидете в приюта на Армията на спасението.

Матюрет се присъедини към нас в градината. Беше ходил да види лодката и каза, че е обградена от любопитни. Нищо в нея не бе докоснато. Като я оглеждал, един от зяпачите открил точно над кормилото забит куршум и попитал Матюрет дали може да го вземе за спомен. Матюрет отговорил: „Captain, captain“.

Индусят, който прислужваше, разбра, че за всичко трябва да се пита капитанът и се обърна към мен:

— А защо не пуснете костенурките на свобода?

— Костенурки ли имате? — запита момичето. — Хайде да идем да ги видим.

Тръгнахме към лодката. По пътя едно малко индусче без притеснение ме хвана за ръката. „Good afternoon“ — добър ден, ни приветстваше всеки от пъстрата тълпа. Извадих двете костенурки.

— Какво да правим с тях? Да ги пуснем ли в морето? Или искате да си играете с тях в градината?

— Басейнът в дъното е с морска вода. Ще ги пуснем там, така ще имаме спомен от вас.

— Дадено.

Раздадох на хората, които се бяха насъбрали, всички провизии от лодката, с изключение на компаса, тютюна, буренцето, ножа, брадвата, одеялата и пистолета, който скрих между тях, без никой да го забележи.

В пет часа пристигна господин Боуен.

— Господа, всичко е уредено. Аз сам ще ви закарам до столицата. Първо ще отведем ранения в клиниката, а после ние ще отидем до приюта.

Настаних Клузио на задната седалка на колата. Тъкмо се готвех да благодаря на момичето, когато майка ѝ се приближи с куфар в ръка и рече:

— Приемете, моля ви, няколко вещи на съпруга ми, които ви предлагаме от все сърце.

Какво можехме да кажем пред проявата на толкова човечност и доброта? „Благодаря, безкрайно ви благодарим.“ И ние потеглихме с колата, чието кормило беше от дясната страна. Пристигнахме в клиниката към шест без петнадесет. Наричаше се Сент Джордж. Болногледачите качиха Клузио на носилка до стаята му, в която имаше и един седнал на леглото си индус. Пристигна и докторът. Той се ръкува с Боуен, а после и с нас. Не говореше френски, но накара да ни преведат, че тук ще се грижат добре за Клузио и че можем да го посещаваме винаги, когато поискаме. Пообиколихме с колата на Боуен града и останахме удивени от светлините му, от пълните с автомобили и велосипеди улици. Бели, черни, жълти, индуси, мулати се срещаха и

разминаваха из улиците на този изграден от дърво град, наречен Порт оф Спейн. Най-сетне пристигнахме в приюта на Армията на спасението — един дом, чийто приземен етаж беше от камък, но всичко останало — от дърво. Приютът беше разположен насред добре осветен площад — успях да прочета името му — Fish market (Рибният пазар). Капитанът на армията ни посрещна заедно с целия си щаб — мъже и жени. Той говореше френски слабо, а всички останали се обръщаха към нас на английски, който ние не разбирахме, но лицата им бяха така усмихнати, а очите толкова приветливи, че веднага се разбираше колко мили неща ни казват.

Заведоха ни в една стая с три легла на втория етаж — третото легло беше предвидено за Клузио. До стаята имаше и баня със сапун и хавлия на наше разположение. След като ни посочи стаята, капитанът каза:

— Ако искате да хапнете, да знаете, че вечерята се сервира за всички в седем часа, значи след половин час.

— Не, не сме гладни.

— Ако искате да се поразходите из града, ето ви два антилски долара, за да си поръчате по едно кафе или чай или пък да хапнете сладолед. Гледайте най-вече да не се загубите. Като тръгнете да се връщате, питайте за пътя само с две думи: „Salvation army, please?“.

Само десет минути по-късно ние вече бяхме на улицата, ходехме по тротоарите, разминавахме се с хората, никой не ни обръщаше внимание и ние дишахме с пълни дробове, развълнувани от първите си свободни крачки из града. Доверието, което проявяваха непрекъснато към нас, оставяйки ни да се движим на свобода из този доста голям град, не само ни помагаше да вярваме в себе си, но и ни караше още по-силно да осъзнаем, че е невъзможно да излъжем това доверие. Двамата с Матюрет вървахме бавно, в центъра на тълпата. Блъскайки се в разминаващите се хора, ние потънахме в тази тълпа, станахме част от нея. Намъкнахме се в един бар и си поръчахме две бири. Изглежда толкова просто да кажеш: „Two beers, please“, толкова естествено. И въпреки това ни се струваше, че изживяваме някаква приказка, когато индуското момиче със златна обичка на носа ни поиска, след като сервира: „Половин долар, сър.“ Перлената ѝ усмивка, големите кадифени очи, леко издължени в краищата, черните коси, които падаха по раменете, полуотвореният ѝ корсаж, който показваше горната част

на гърдите ѝ и подсказваше колко красиво е останалото — всичко това беше всекидневие за останалите, но на нас ни изглеждаше като нечуван разкош. Чакай, Папи, това не може да го бъде, просто е невъзможно толкова бързо да се превърнеш от жив труп, от доживотен каторжник в свободен човек!

Матюрет плати и му остана само още половин долар. Бирата беше прекрасно охладена и той предложи: „Какво ще кажеш за още по една?“ Този втори тур ми се стори не съвсем в реда на нещата.

— Чакай сега, няма и половин час, откак си на свобода, и вече смяташ да се натряскаш.

— Ама моля те, Папи, нека не преувеличаваме! Има разлика между това да пийнеш две бири и натряскването.

— Абе може и да си прав, но аз съм убеден, че не бива веднага да се нахвърляме на удоволствията, които ни попадат. Нека да им се радваме малко по малко, а не да се нагълтваме като невидели. Пък и, първо на първо, тия пари не са наши.

— Вярно е, прав си. Ще се научим да бъдем свободни капка по капка — така е по-редно.

Излязохме и тръгнахме надолу по голямата улица Уотърс стрийт — основния булевард, който пресича града от край до край. Толкова се заляпахме по минаващите трамваи, теглените от магарета каручки, автомобилите, по искрящите реклами на кината и баровете, по очите на младите негърки и индуски, които се смееха около нас, че, без да усетим, стигнахме до пристанището. Пред нас се откри гледката на осветените кораби — туристическите с примамливи имена: Панама, Лос Анжелис, Бостън, Квебек; товарните Хамбург, Амстердам, Лондон, и плъзналите се от единия до другия край на кея, притиснати едно до друго кабарета, барове, ресторанти, препълнени с мъже и жени, които пиеха, пееха и се разправяха на висок глас. В този момент изпитах непреодолимо желание да се омеса с тази тълпа — може би просташка, но толкова пълна с живот. На витрината на един от баровете, подредени в съдове с лед, стояха изложени стриди, морски таралежи, речни раци, скариди, миди — цял панаир от морски дарове, който привличаше минавачите. Масите с кариани в бяло и червено покривки, при това заети в по-голямата си част, просто ни канеха да седнем. Момичетата с шоколадова кожа и фини лица — мулатки без нито една негроидна черта, стегнати в корсажи от всички цветове и с

широки деколтета, още повече ни изкушаваха да опитаме от всичко това. Приблжих се до една от тях и попитах: „French money good?“, като ѝ показах банкнота от хиляда франка. „Yes, I change for you.“ „ОК“. Тя взе банкнотата и потъна в препълнения салон. След малко се върна. „Come here“ и ме отведе до касата, зад която седеше един китаец.

— Вие французи?

— Да.

— Смени хиляда франка?

— Да.

— Всичко в антилски долара?

— Да.

— Паспорт?

— Нямам.

— Моряшка карта?

— Нямам.

— Имигрантски документи?

— Нямам.

— Добре.

Той прошепна две думи на момичето. То огледа залата и се приближи до някакъв тип, който изглеждаше да е моряк и носеше фуражка като моята със златен ширит и котва, след което го доведе при касата. Китаецът вика:

— Документите ти?

— Ето.

И китаецът най-хладнокръвно попълни фиша за обмяната на хилядата франка на името на непознатия, накара го да се разпише, след което мацката го хвана за ръка и си го отведе обратно до масата му. Той сто на сто не схвана какво става, аз прибрах двеста и петдесет антилски долара, петдесет от които на банкноти от по един и два долара. Дадох един долар на мацката, после двамата излязохме навън, седнахме на една маса и го ударихме на гуляй с разни морски работи, полети с чудно сухо бяло винце.

ЧЕТВЪРТА ТЕТРАДКА
ПЪРВО БЯГСТВО (ПРОДЪЛЖЕНИЕ)

ТРИНИДАД

Спомням си онази първа свободна нощ в английския град — като че ли беше вчера. Пияни от светлините и от топлината в сърцата си, ние обикаляхме навсякъде, попивайки с цялата си душа преливащата от щастие весела и засмяна тълпа. Ето ти бар, тъпкан с моряци и жарки момичета, които само гледат как да ги оскубят. Но в тези момичета нямаше нищо долно, те по нищо не приличаха на пропадналите жени от Париж, Хавър и Марсилия. Бяха съвсем различни. Наместо прекалено гримираните физиономии, белязани от порока, и трескавите лукави очи, тук виждахме момичета от всички раси — от жълти китайки до черни африканки с шоколадови лица под прави коси, индуски и явайки, чиито родители са се намерили един друг в плантацията за какао или захарна тръстика, метиски, родени от китаец и индийка със златна обица на носа, индианки с римски профил и медена кожа, с огромни черни блестящи очи и дълги мигли, с изпъчена открита гръд, която като че ли ти казва: „Погледни колко съвършени са гърдите ми“... Всички тези момичета, накичени с най-различни цветя в косите, изваждаха на показ любовта, предизвикваха желанието, без да влагат в това нещо долно или търгашеско. Те не създаваха впечатлението, че работят, а че се забавляват, и човек чувстваше, че парите не са най-важното за тях в живота.

Ние с Матюрет се люшкахме от един бар в друг като две нощни пеперуди около лампа. И тъкмо когато изплувахме на някакво малко, обляно със светлина, площадче, аз видях часовника на близката църква или храм. Два часът. Два през нощта! Бързо, по-бързо да се връщаме! Бяхме злоупотребили с положението. Капитанът от Армията на спасението сигурно си беше съставил доста специално мнение за нас. Бързо да се връщаме. Спрях такси, което ни закара — два долара. Платих и двамата засрамени се затътрихме към приюта. В приемната много учтиво ни посрещна доброволка на армията — руса, съвсем млада, между двадесет и пет — тридесетгодишна. Тя не изглеждаше нито изненадана, нито възмутена от късното ни връщане. Каза ни на английски няколко думи, които усетихме, че са приветливи и мили,

даде ни ключа от стаята и ни пожела лека нощ. Легнахме си. В куфара бях открил пижама. Когато посегнах да загася, Матюрет ме попита:

— Не мислиш ли, че все пак би трябвало да благодарим на Господ Бог, дето за толкова кратко време ни даде толкова много. Какво ще кажеш, Папи?

— Ами тогава му благодари и от мое име на твоя Господ Бог, той е свястно копеле. И ти добре го рече, той се оказа страшно щедър с нас. Хайде, лека нощ — и загасих.

Възкресението, завръщането от гроба, измъкването от гробницата, където бях зазидан, всички натрупани едно върху друго изживявания и накрая опиянението от тази нощ, в която отново се върнах към живота сред другите човешки същества, до такава степен ме бяха превъзбудили, че не можех да заспя. Под затворените ми клепачи като в калейдоскоп се въртяха образи, случки, цяло кълбо от усещания, които ме връхлитаха без ред и ми се привиждаха съвсем ясно, но без връзка между тях. Съдът, Консиержери, после прокажените, после Сен Мартен дьо Ре, Трибулар, Исус, бурята... Като че ли всичко преживяно от една година насам, вплетено сега в някакъв фантастичен танц, напираше да нахълта едновременно в галерията на спомените ми. Колкото и да се опитвах да изгоня образите, все не успявах. И най-странното е, че те се смесваха с крясъка на прасета и хоко, с виенето на вятъра, с шума на вълните — всичко това на фона на еднострунните цигулки на индусите, които досега бяхме слушали в разните барове.

Най-сетне на разсъмване заспах. Към десет часа някой почука на вратата. Усмехнат се появи господин Боуен.

— Здравейте, приятели. Още ли сте в леглата? Късничко сте се прибрали. Забавлявахте ли се добре?

— Здравейте. Да, късно се върнахме — извинявайте.

— Хайде, хайде. Това е естествено след всичко, което сте изживели. Имали сте нужда да се възползвате от първата си нощ като свободни хора. Дойдох, за да ви заведем до полицейския участък. Трябва да се представите там, за да декларирате официално, че сте проникнали нелегално в страната. След тази формалност ще отидем да посетим вашия приятел. Днес рано му направиха рентгенови снимки. Резултатите ще научим по-късно.

Бързо се поизмихме и слязохме долу в приемната, където господин Боуен ни чакаше заедно с капитана.

— Здравейте и двамата. Как сте?

Една жена от армията с нашивки на сержант ни запита:

— Как ви се стори Порт ъф Спейн? Хареса ли ви?

— О, да, госпожо! Страшно ни хареса.

Пийнахме по чашка кафе и тръгнахме към полицейския участък. Отидохме пешком — той се намираше едва на някакви двеста метра. Всички полицаи ни поздравиха и се отнесоха към нас без особено любопитство. Минахме покрай двама охраняващи с цвят на абанос в защитни униформи и влязохме в строг и внушителен кабинет. Около петдесетгодишен офицер с риза и вратовръзка в каки, целият покрит със знаци и медали, се надигна насреща. Беше по къси панталони и се обърна към нас на френски.

— Добър ден. Седнете. Преди да приемем официалната ви декларация, бих желал да си поприказваме. На колко сте години?

— На двадесет и шест и деветнадесет.

— Защо бяхте осъдени?

— Аз за непредумишлено убийство.

— Каква е присъдата?

— Доживотна каторга.

— Значи предумишлено, а не непредумишлено убийство?

— Не, господине, непредумишлено.

— Аз съм за предумишлено — намеси се Матюрет. — Бях на седемнадесет години.

— На седемнадесет години човек знае какво върши — отсече офицерът. — Ако в Англия престъплението ви беше доказано, щяха да ви обесят. Няма значение. Не е работа на английските власти да дават оценки за френското правосъдие. При всички случаи това, с което ние не можем да се съгласим, е изпращането на осъдените във Френска Гвиана. Знаем, че е нечовешко наказание, което е недостойно за една цивилизована страна като Франция. За съжаление обаче не можем да ви оставим в Тринидад или на който и да било английски остров. Това е невъзможно. Така че бих ви помолил да играете честно и да не търсите чрез хитрости разни претексти като болест и прочие, за да отложите заминаването си. Ще можете спокойно да си отдъхнете в Порт ъф Спейн в рамките на петнадесет до осемнадесет дни. Изглежда

лодката ви е добра. Ще наредя да ви я докарат тук, в пристанището. Ако има нужда от ремонт, дърводелците от кралската флота ще ви го направят. Преди да заминете, ще получите всички необходими провизии, както и хубав компас и морска карта. Надявам се, че някоя от латиноамериканските страни ще ви приеме. Не отивайте обаче във Венецуела, защото там ще ви арестуват и ще ви накарат да строите пътища до деня, когато ще ви предадат обратно на френските власти. Ако човек е допуснал голяма грешка, това не бива да означава, че е загубен завинаги. Вие сте млади и здрави, изглеждате свестни, така че се надявам след всичко, което сте изживели, да не позволите да ви смажат. Дори самият факт, че сте стигнали дотук, доказва това. Бих се радвал, ако се окажа един от онези, които ще ви помогнат да се превърнете в честни и добри хора. На добър час. Ако имате проблеми, позвънете на този номер — ще ви отговорят на френски.

Натисна звънеца и извика някакъв цивилен. Той записа декларацията ни в една стая, в която няколко полицаи и цивилни тракаха на пишещи машини.

— Защо дойдохте в Тринидад?

— За да си отпочинем.

— Откъде идвате?

— От Френска Гвиана.

— По време на бягството си извършихте ли някакво престъпление, предизвикващо телесни повреди или смъртта на определено лице?

— Никого не сме наранявали сериозно.

— Откъде знаете?

— Научихме го, още преди да отплаваме.

— Възраст, съдимост според френските закони? (И т.н.) Господа, имате от петнадесет до осемнадесет дни, за да си починете тук. В рамките на този срок можете да правите каквото желаете. Предупредете ни, ако промените адреса на местопребиваването си. Аз съм сержант Уили. Ето ви визитната ми картичка — единият телефон е служебният, а другият — домашният. Каквото и да ви се случи, ако имате нужда от мен, позвънете незабавно. Ние сме сигурни, че ще оправдаете доверието, което ви оказваме. Убеден съм, че ще се държите добре.

Веднага след това господин Боуен ни заведе в клиниката. Клузио много ни се зарадва. Ние не му разказахме нищо за предишната нощ, която изкарахме в града. Казахме му само, че са ни оставили да ходим свободно където си пожелаем. Той страшно се учуди и запита:

— Ама без ескорт ли?

— Да, без ескорт.

— А стига бе! Те били странни типове тия ростбифи.

Боуен, който беше отишъл да посрещне доктора, се върна заедно с него.

— Кой ви намести костта, преди да ви стегнат крака с дъските?

— запита той.

— Аз и един, дето сега го няма.

— Направили сте го толкова добре, че не е нужно да трошим крака отново. Счупеният пищял е много добре наместен. Ние само ще го гипсираме и ще му сложим желязо отдолу, за да можете да ходите по малко. Как предпочитате — да останете тук, или да идете при другарите си?

— Да ида при тях.

— Е добре, утре сутринта ще можете да го направите.

Скъсахме се да благодарим. Господин Боуен и докторът се оттеглиха и ние изкарахме останалата част от предобеда и малко след това с нашия приятел. Голяма беше радостта ни, когато на следващия ден се озовахме и тримата заедно в нашата стая в приюта — с широко отворен прозорец и пуснати вентилатори, които да разхлаждат въздуха. Хвалехме се един друг, че изглеждаме добре и спретнати в новите си дрехи. Когато усетих, че разговорът започва да клони към миналото, казах:

— Миналото сега трябва да го забравим колкото се може по-бързо и да гледаме към настоящето и бъдещето. Накъде сме тръгнали? Към Колумбия? Панама? Коста Рика? Трябва да попитаме Боуен в кои страни има шанс да ни приемат.

Звъннах на Боуен в бюрото му, но той не беше там. Тогава го потърсих у тях в Сан Фернандо и попаднах на дъщеря му. Разменихме си по няколко учтиви думи и тя каза:

— Мосю Анри, точно до приюта на Рибния пазар спират автобуси, които пътуват до Сан Фернандо. Защо не дойдете да прекарате следобеда у нас? Хайде, ще ви чакаме.

И ето че тримата пътувахме към Сан Фернандо. Клузио изглеждаше превъзходно в полувоенната си бежова униформа.

Завръщането в дома, където ни посрещнаха с толкова добрина, развълнува и трима ни. Явно двете жени разбраха чувствата ни, защото едновременно ни приветстваха: „Ето ви отново вкъщи, драги приятели. Разполагайте се удобно“. И вместо да ни викат „мосю“, всеки път, когато се обръщаха към нас, ни наричаха с малките ни имена: „Анри, бихте ли ми подали захарта? Андре (на Матюрет името му беше Андре), искате ли още пудинг?“

Госпожа и госпожица Боуен, надявам се, че Господ ви е възнаградил заради добрината, която проявихте към нас, и че вашите благородни сърца са познавали само радост до края на живота ви заради радостта, с която дарихте нас.

Разговаряхме с тях и разстлахме една карта на масата. Разстоянията се оказаха огромни — хиляда и двеста километра ни деляха от първото колумбийско пристанище Санта Марта; две хиляди и сто километра до Панама; две хиляди и петстотин до Коста Рика. По едно време се върна и господин Боуен:

— Телефонирах до всички консулства и нося добра новина — ще можете да спрете за няколко дни и в Кюрасао, за да си починете. Колумбия няма установено отношение към бегълците. Доколкото консултът знае, досега не е имало случай в Колумбия да пристигнат избягали по море. Същото се отнася и до Панама, и до останалите страни.

— Аз знам едно сигурно място за вас — заяви Маргарет, дъщерята на господин Боуен. — Но е много далеч оттук, най-малко на три хиляди километра.

— Какво имаш предвид? — запита баща ѝ.

— Британски Хондурас. Губернаторът ми е кръстник.

Погледнах приятелите си и произнесох:

— Посока Британски Хондурас!

Ставаше дума за едно английско владение, което на юг граничеше с Хондурас, а на север с Мексико.

Целият остатък от следобед посветихме на това да уточняваме пътя си. Маргарет и майка ѝ ни помагаша. Първи етап — от Тринидад до Кюрасао хиляда километра. Втори етап — от Кюрасао до някой остров по пътя ни. Трети етап — Британски Хондурас.

Тъй като никога не се знае какво може да ти се случи по море, решихме, че освен продуктите, които полицията ще ни даде, в една специална каса ще носим и запас от консерви — месо, зеленчуци, мармалад, риба и прочие. Маргарет ни обясни, че за супермаркета „Салвагори“ ще бъде истинско удоволствие да ни подари тези консерви.

— Ако пък те не щат — добави протичко тя, — мама и аз ще ви ги купим.

— О, не, госпожице.

— Стига, Анри.

— Не, в никакъв случай. Ние имаме пари и не би било редно да злоупотребяваме с щедростта ви при положение, че можем спокойно сами да си купим тези провизии.

Лодката ни беше закотвена в Порт ъф Спейн, приютена до един военен кораб. Разделихме се, като се уговорихме да се видим още веднъж преди окончателното ни отплаване. Всяка вечер излизахме точно в единадесет. Клузио седнаше на някоя пейка на най-оживения площад и ние с Матюрет се редувахме да му правим компания, докато другият се шляе из града. Изминаха десет дни, откак бяхме пристигнали. Благодарение на желязната пета, която му бяха прикрепили към гипса, Клузио можеше криво-ляво да се придвижва. Научихме как се стига до пристанището с трамвай. Често отивахме там следобед и редовно вечер. В няколко кръчми вече ни познаваха и почти ни бяха осиновили. Полицаяте отпред ни поздравяваха, всички знаеха откъде сме дошли, но никой никога не намекваше за това. Забелязахме обаче, че кръчмарите, които ни познават, ни взимат за храната и пиенето по-евтино, отколкото на моряците. Същото беше и с мацките. Обикновено когато сядаха на масата на моряци, офицери или туристи, те непрекъснато се наливаха, като ги караха да харчат колкото се може повече. В кръчмите, където имаше дансинги, те не ставаха никога да танцуват, без да са гаврътнали преди това няколко чашки. С нас обаче се държаха съвсем различно. Сядаха за дълго и трябваше насила да ги караме да пийнат нещо. Ако накрая приемеха, си поръчваха бира или уиски със сода, вместо някое миниатюрно коктейлче. Всичко това ни радваше, защото по този начин ни подсказваха, че разбират в какво положение сме и че искрено ни съчувстват.

В това време лодката беше пребоядисана и бордът ѝ вдигнат с още десет сантиметра. Заздравихме и кила. Отвътре ребрата ѝ не бяха пострадали и лодката си беше съвсем здрава. Сменихме мачтата с една по-висока, но по-лека от предишната, а платната, ушити от брашнени чували, бяха заменени с хубаво платно в охрен цвят. В местното управление на Марината един капитан на кораб ми връчи добре разграфен компас и ми обясни как с него и с помощта на картата мога да се ориентирам къде приблизително се намираме. За да стигнем до Кюрасао, трябваше да поемем посока запад и четвърт север.

Капитанът ме запозна с един офицер от Марината, който служеше като командир на учебния кораб „Гарпон“ и който ми предложи на следващия ден около осем сутринта да поизлезе малко с лодката извън пристанището. Не схванах идеята му, но обещах. Идния ден точно в уречения час цъфнахме в Марината с Матюрет. Едно моряче се качи на лодката с нас и аз напуснах пристанището при благоприятен вятър. Два часа по-късно, докато се лашкахме ту в посока към пристанището, ту напред към открито море, пред нас изскочи военен кораб. Целият екипаж плюс офицерите се бяха подредили на палубата — всички облечени в бяло. Като минаваха покрай нас, извикаха „Ура!“, обърнаха се кръгом и два пъти спуснаха и издигнаха знамето си. Това беше някакъв официален поздрав, чийто смисъл не успях да разбера. Върнахме се на пристанището — военният кораб вече се беше залепил до кея. Привързахме и нашата лодка. Морякът направи жест да го последваме и ние се качихме на борда, където командирът ни чакаше горе на мостика. Бяхме поздравени с едно изсвирване на сирената и след като ни представиха на офицерския състав, минахме покрай строените юнги и подофицери, които отдадоха чест. Командирът им каза няколко думи на английски, след което те разпуснаха редиците. Един млад офицер ми преведе, че командирът е обяснил на учениците от екипажа колко голямо уважение заслужаваме като моряци, задето с малката си лодка сме направили целия онзи дълъг преход и че ни предстои още по-дълъг и опасен път. Благодарихме на командира за тази висока чест. Той ни подари три моряшки мушамы, които по-късно ни дойдоха много добре. Бяха черни и непромокаеми с големи ципове и качулки.

Два дни преди отпътуването господин Боуен ни посети и помоли от името на полицейския суперинтендант да вземем с нас трима

заточеници, които бяха пристигнали тук миналата седмица. Според версията на тримата, те били слезли на острова, докато спътниците им продължили към Венецуела. Тази история хич не ми хареса, но тук се бяха отнесли с нас твърде благородно, за да откажем да качим с нас и онези трима мъже. Помолих поне да ги видя, преди да дам окончателния си отговор. Взеха ме с полицейска кола. Първо отидох да говоря със суперинтенданта — същия окичен с пагони и отличителни знаци офицер, който ни разпита при пристигането ни. Сержант Уили превеждаше.

— Как сте?

— Добре, благодаря. Имаме нужда да ни направите една услуга.

— С удоволствие, ако е по силите ни.

— Тук в затвора стоят трима френски заточеници. Живели са на острова незаконно в продължение на няколко седмици и твърдят, че спътниците им са ги зарязали и са заминали. Ние предполагахме, че те са потопили лодката си, но и тримата твърдят, че не могат да управляват морски съд. Мислим, че това е ход от тяхна страна, за да ни принудят да им осигурим лодка. Длъжни сме да ги отпратим — би било жалко, ако се видя принуден да ги предам на комисаря на първия френски кораб, който мине оттук.

— Господин суперинтендант, готов съм да направя и невъзможното, но първо бих искал да поговоря с тях. Разбирате, че би било опасно да кача на борда трима непознати.

— Разбирам. Уили, разпоредете се да изведат тримата французи в двора.

Исках да ги огледам насаме и помолих сержанта да се оттегли.

— Значи сте заточеници?

— Не, каторжници сме.

— Защо сте се представили за заточеници?

— Мислехме, че се отнасят по-благосклонно към престъпниците на дребно, отколкото към едрите риби. Явно сме сбъркали. А ти какъв си?

— Каторжник.

— Не те знаем.

— От последния конвой съм. А вие?

— Конвоя от 1929-а.

— А аз съм от 27-ма — уточни третият.

— Добре, вижте какво. Суперинтендантът ме повика, за да ме помоли да ви взема с моята лодка — а ние сме трима. Той ме предупреди, че ако откажа, тъй като никой от вас не умее да плава сам, ще бъде принуден да ви предаде на първия френски кораб, който мине оттук. Какво ще кажете за това?

— Имаме си причини, поради които не искаме да поемаме отново по море. Можем да се престорим, че тръгваме с вас, после ти ще ни оставиш в края на острова и ще си продължиш бягството.

— Не мога да направя такова нещо.

— Защо?

— Защото не искам да се отплащам с подлости за вниманието и грижите, с които ни посрещнаха.

— Слушай, приятел, според мен ти трябва да уважаваш каторжника повече от ростбифа.

— Защо?

— Защото самият ти си каторжник.

— Да, само че има толкова различни каторжници, че аз може би стоя по-далеч от вас, отколкото от ростбифите. Всичко зависи от гледната точка.

— Значи ще ги оставиш да ни предадат на френските власти?

— Не, но също така няма да ви оставя да слезете на земя преди Кюрасао.

— Чувствам, че нямам кураж да започна всичко това отначало — призна единият от тях.

— Слушайте, елате първо да видите лодката. Може би пък тази, с която сте дошли дотук, просто да е била калпава?

— Добре, да опитаме — съгласиха се другите двама.

— Решено. Ще помоля суперинтенданта да ви пусне да видите корабчето.

Сержант Уили ни придружи до пристанището. След като огледаха лодката, тримата, изглежда, се поободриха.

ОТНОВО НА ПЪТ

След два дни ние тримата и тримата непознати потеглихме. На изпращането се събраха семейство Боуен, капитанът от Армията на спасението и цяла дузина момичета от кръчмите, които Господ знае как бяха научили, че заминаваме. Едно от тях ме целуна и Маргарет ми се присмя:

— Анри, вие да не би вече да сте успели да се сгодите? Явно бързо сте действали.

— Довиждане на всички. Всъщност не — сбогом! Но искаме да знаете, че никой никога няма да заеме вашето място в нашите сърца.

Така в четири следобед, теглени от влекач, ние отново тръгнахме на път. Бързо излязохме от пристанището, но до последния възможен момент се вглеждахме в белите кърпи, размахвани за нас от групата, с която току-що се бяхме сбогували. Не можахме да се въздържим да не изтрием по някоя сълза. Откачихме се от влекача и в същия миг с добре издути платна се хвърлихме върху първата от милионите вълни, които трябваше да преодолеем по пътя към крайната ни цел.

На борда разполагахме с два ножа — единият беше в мен, а другият в Матюрет.

Брадвичката и мачетето се намираха в обсега на Клузио. Бяхме сигурни, че никой от останалите не е въоръжен. Взели бяхме мерки по време на пътуването винаги да има двама от нас, които да будуват. Някъде към залез-слънце учебният кораб поплава до нас за около половин час. Поздрави ни и отмина.

— Как те викат?

— Льоблонд.

— От кой конвой си?

— Двадесет и седем.

— Присъда?

— Двадесет години.

— А ти?

— Каргьоре. Конвойт от 29-а година, петнадесет години присъда, бретонец съм.

— Бретонец и не умееш да управляваш кораб!

— Не умея.

— А аз се казвам Дюфис и съм от Анжер. Заради две тъпи приказки, които изпуснах пред съда, получих доживот. Иначе щях да имам само десет години. Конвойт от 29-а.

— Какви бяха тия приказки?

— Ами вижте — убих жена си с ютия. По време на процеса един от заседателите ме попита защо съм я цапнал именно с това. Не знам откъде, но ми дойде да му река, че съм ѝ ударил една ютия, защото характерът ѝ е имал нужда от изглаждане. Според адвоката ми заради тия тъпи думи ме забиха за толкоз дълго.

— От къде се чупихте?

— От един дървосекачен лагер — Каскадата, на осемдесетина километра от Сен Лоран. Хич не беше трудно, защото там се радвахме на голяма свобода. Петимата просто си вдигнахме чуковете — нищо по-просто.

— Какво значи това „петимата“? Къде са останалите двама?

Неловка тишина. Клузио рече:

— Вижте, копелета, тук сме само мъжки момчета и след като плаваме заедно, трябва да знаем истината. Хайде кажете.

— Всичко ще ви обясня — каза Бретонеца. — Наистина потеглихме петима, но двамата типа от Кан, дето сега липсват, ни бяха казали, че у дома си били риболовци. Не дадох стотинка за бягството, понеже работата, дето щели да я свършат в открито море, струвала повече от всякакви мангизи. Е, щом тръгнахме, се разбра, че нито единият, нито другият разбира каквото и да било от корабоплаване. Поне двадесетина пъти за малко да се удавим. Влачихме се покрай брега — първо на Холандска Гвиана, после на Английска и накрая допълзахме до Тринидад. Някъде между Джорджтаун и Тринидад теглих ножа на онзи, който ни убеждаваше, че ще бъде капитан на лодката. Той си го заслужаваше, защото ни излъга за моряшките си умения, само и само да избяга гратис. Другият се уплаши, че също ще го убием, и се хвърли сам в морето, като заряза кормилото. А морето беше бурно... Оттам нататък се справяхме, както можем. Няколко пъти позволихме лодката да се напълни с вода, ударихме се в една скала и като по чудо успяхме да се спасим. Кълна ви се, че всичко, което ви казах дотук, е чистата истина.

— Вярно е — потвърдиха другите двама. — Точно така си беше и ние тримата се съгласихме, че онзи тип трябва да се ликвидира. Ти какво мислиш по въпроса, Папийон?

— Не ми е работата да раздавам оценки.

— Кажи все пак — настоя Бретонеца, — какво би направил ти на наше място?

— Трябва да размисля. За да отсъди човек правилно, трябва да е преживял ситуацията, иначе не би могъл да прецени.

— Що се отнася до мен, аз бих го убил, защото лъжата му е можела да доведе до това да загинете всички — отсече Клузио.

— Добре, не ща да разискваме повече. Все пак имам чувството, че страхът, който сте изпитали, още не ви е напуснал и че само принудата е причина отново да се намирате в открито море, не е ли така?

— Да, така е — отговориха онези в хор.

— Така че да ви кажа — тук няма да се паникьосвате, каквото и да ви се случи. Никой при никакви обстоятелства няма право да дава воля на страха си. Който го е шубе, да си трае. Лодката е здрава и това беше доказано. Сега сме с повече товар от преди, но затова пък бордът е с десет сантиметра по-висок. Това компенсира свръхбагажа.

Пушихме, пихме кафе. Тъй като бяхме хапнали добре на тръгване, решихме да не се храним преди сутринта на следващия ден. Беше 9 декември 1933 г. и бяха изминали четиридесет и два дни от момента, в който от блиндираната зала на болницата в Сен Лоран започна нашето бягство. Научихме това от Клузио — нашия счетоводител. Аз се бях сдобил с три скъпоценности, с каквито не разполагах на тръгване — водоустойчив часовник, купен в Тринидад, истински компас с много точно разчертани посоки и чифт слънчеви очила от плексиглас. Клузио и Матюрет имаха от своя страна по един каскет.

Изтекоха три дни, през които нищо особено не се случи, ако не броим това, че на два пъти попадахме на стада делфини. Те ни караха да изтръпваме, особено след като една групичка от осем от тях реши да си поиграе с лодката. Започнаха да се гмуркат под нея и да изскачат точно пред носа ѝ. От време на време докосвахме по някой от тях. Следващата игра обаче ни впечатли много повече: три делфина се подреждаха в триъгълник с муцуни към нас — един отпред и два на

равни разстояния зад него, и се спускаха направо срещу лодката с луда скорост. Точно в момента, в който буквално връхлитаха върху нас, те се гмуркаха и изскачаха от двете ни страни. Въпреки че вятърът беше силен и ние се носехме с опънати платна, делфините плуваха по-бързо и от нас. Играта продължи с часове и започна да ни омагьосва. Най-незначителната грешка в изчисленията им можеше да ни преобърне. Тримата новаци си мълчаха, но си струваше човек да види изкривените им мутри.

През нощта от четвъртото денонощие се развихри страхотна буря. Беше нещо наистина ужасяващо. Най-лошото беше, че вълните не следваха една и съща посока. Често се блъскаха и поглъщаха една друга. Някои от тях високи, други малки — човек не можеше да се ориентира. Никой не продумваше с изключение на Клузио, който се провикваше от време на време: „Дръж се, приятелю! И с тази ще се справиш, както с останалите!“ или „Внимавай, една изскача изотзад!“. Понякога вълните, ръмжейки, налитаха отстрани, целите в пяна. Както и да е — преценявах скоростта им и успявах да предвидя навреме под какъв ъгъл ще ме ударят. И тогава внезапно като изневиделица зад кърмата на лодката изскачаше в целия си ръст нова вълна. На няколко пъти водните масиви се разбиваха върху раменете ми и, разбира се, се изливаха в лодката. Останалите петима не преставаха да изгребват водата с тенджери и тенекиени кутии. Въпреки всичко аз в нито един момент не позволих да се напълни повече от една четвърт от лодката, така че ние фактически не бяхме изправени пред риска от потапяне. Целият този панаир продължи през половината от нощта — почти седем часа. Дъждът ни попречи да видим слънцето преди осем сутринта.

Когато бурята утихна, всички ние с радост посрещнахме блестящото утринно слънце. Първата ни работа — по едно кафе. Парещо кафе с мляко „Нестле“ и моряшки сухари, които са твърди като желязо, но веднъж потопени в кафето, стават чудесни. Бях скапан след нощната битка срещу стихията, не издържах повече и въпреки че вятърът все още оставаше силен, а вълните — високи и непокорни, помолих Матюрет да ме замести за малко. Исках да поспя. Не бях минали и десет минути, откак легнах, когато Матюрет се остави една вълна да го изненада отстрани и да наводни три четвърти от лодката. Всичко плуваше във вода — кутиите, печката, завивките... Потопен до

кръста, успях да стигна до кормилото и да го завъртя тъкмо навреме, за да избегнем една разпенена вълна, която се беше устремила право срещу нас. С един замах извъртях срещу нея задницата на лодката, така че тя не можа да ни залее, а ни тласна много силно, поне десет метра напред.

Всички изгребваха водата. Казанът, с който си служеше Матюрет, изхвърляше по петнадесет литра наведнъж. Никой не се грижеше да прибира каквото и да било, всички бяха обхванати от трескавата мисъл да изгребват, да изгребват колкото се може по-бързо водата, която правеше корабчето ни толкова тежко и безпомощно срещу вълните. Трябва да призная, че тримата новаци се представиха добре. Бретонеца дори в един момент, когато вълните му изтръгнаха тенекията, взе съвсем сам решението да излее бъчонката с вода, за да облекчи лодката, и без никакво усилие я обърна през борда. Два часа по-късно всичко беше изсушено, но бяхме изгубили завивките, примуса, печката, торбите с дървени въглища, тубата с газ и бъчонката с вода — единствено нея доброволно.

Беше вече по обяд, когато, решавайки да си сменя панталоните, забелязах, че вълните са отнесли и малкото ми куфарче, както и две от трите мушами. Съвсем на дъното на лодката открихме две бутилки ром. Бяхме изгубили или намокрили всичкия тютюн, тютюневите листа бяха изчезнали заедно с кутията от бяло желязо. Казах:

— Копелета, първо по една глътка ром, и то в добра доза, а после ще отворим сандъка със запасите, за да видим на какво можем да разчитаме. Има плодови сокове — това добре. Ще си ги разпределим на порции вместо вода. Има кутии с маслени бисквити — изпразнете една от тях и направете от нея печка. Ще наредим консервените кутии на дъното на лодката и ще накладем огън от дъските на сандъка. С основание всички си изкарахме акъла, но сега опасността премина. Всеки от нас трябва да се съземе и да бъде на висотата на положението. Оттук нататък да не съм чул някой да казва „Жаден съм“, да не съм чул някой да казва „Гладен съм“ или „Пуши ми се“. Разбрано?

— Да, Папи, разбрано.

Всички се държаха добре, а Провидението укроти вятъра и ни позволи да си сготвим супа от консерва с говеждо. С по едно канче супа, в което топахме моряшките сухари, успяхме да си подложим

вкусно и топло в стомасите до следващия ден. Сварихме и по съвсем малко зелен чай за всеки. Сред запасите намерихме кашон цигари — двадесет и четири малки пакета с по осем цигари. Останалите петима решиха само аз да имам правото да пуша, за да се държа буден, и за да няма повод за завист, Клузио се отказа той да ми пали цигарите, а само ми подаваше огънче. Благодарение на това разбирателство между нас не възникнаха никакви неприятни инциденти.

Вече шести ден, откак плавахме, аз не бях спал. Тази вечер морето беше гладко като стъкло и си позволих да заспя. Спах като заклан пет часа. Когато се събудих, беше десет вечерта. Всичко продължаваше да е спокойно. Останалите бяха хапнали, а мен ме чакаше едно канче с нещо като качамак от царевично брашно, който изядох с няколко пушени наденички. Беше много вкусно. Чаят беше почти студен, но това нямаше значение. Запуших в очакване вятърът да благоволи да се усили.

Нощта беше чудно обсипана със звезди. Северната звезда сияеше с целия си блясък и само Южният кръст я надминаваше по яркост. Ясно виждахме Голямата и Малката мечка. Пълната луна вече беше изгряла, а в звездното небе не плуваше нито едно облаче. Бретонеца зъзнеше от студ. Беше изгубил сакото си и стоеше само по риза. Дадох му мушамата. Започваше седмият ден.

— Слушайте, приятели, не можем да сме далече от Кюрасао. Имам чувството, че съм се качил прекалено на север, значи сега ще карам право на запад, защото не бива да пропускаме Холандските Антили. Сега, когато нямаме повече сладка вода и изгубихме всичките си запаси освен резервните, това би било съдбоносно.

— Вярваме ти, Папийон — рече Бретонеца.

— Да, вярваме ти — повториха в един глас останалите. — Прави, както знаеш.

— Благодаря ви.

Смятам, че това, което казах, беше най-правилното. Вятъра никакъв го нямаше цяла нощ и едва към четири сутринта се появи благоприятен бриз, който ни позволи отново да потеглим. Този бриз, който в утринните часове се усили, продължи да духа повече от тридесет и шест часа с достатъчна мощ, за да позволи на лодката да се движи с добро темпо, но без да предизвиква такова вълнение, че да ни разлюлее.

КЮРАСАО

Чайки. Първо се появиха крясъците им, защото беше нощ, после самите те закръжиха над лодката. Една кацна върху мачтата, отлетя, после пак се върна да кацне. Играта им продължи повече от три часа, докато жизнерадостното слънце възвести деня. Нищо на хоризонта не подсказваше, че приближаваме земя. Откъде, мамка му, изникваха тези чайки? Целия ден се вирахме напразно. Нито знак за приближаваща земя. Пълната луна изгря в момента, в който слънцето залезе, и тропическата ѝ светлина беше толкова ярка, че отблясъците ми пречеха. Нямах вече черни очила — те бяха отплували с оная страхотна вълна, която отнесе и каскетите ни. Около осем вечерта през този лунен ден забелязахме много далеч на хоризонта черна линия.

— Това със сигурност е земя! — извиках първи аз.

— Да, наистина.

Накратко, всички се съгласихме, че виждаме тъмна ивица, която трябва да е твърда земя. Цялата останала част от нощта прекарах наведен напред към тази ивица, която малко по малко изясняваше очертанията си. Пристигнахме. Никакви облаци, силен вятър и мощно, но целенасочено вълнение, и ние се устремихме право към нея. Тъмният масив насреща не беше много висок и по нищо не можеше да се познае дали брегът е отвесен, скалист или с плажна ивица. Залязващата от другата страна на хоризонта луна хвърляше сянка и тя ми пречеше да виждам каквото и да било, освен веригата от светлини на повърхността на морето, която постепенно се накъса. Приближавах, приближавах и на около километър от брега хвърлих котва. Вятърът беше силен и извърташе лодката с нос към вълните, които всеки път я изправяха отвесно. Разклащаше ни порядъчно, така че беше доста неудобно. Платната, разбира се, бяха спуснати и прибрани. Можехме да дочакаме утрото по този неудобен, но сигурен начин, само че за нещастие котвата внезапно поддаде. За да направляваш кораб, той трябва да е в движение — иначе губиш контрол над него. Опънахме кливера и стаксела, но странно — котвата отново не успя да се закачи. Другарите ми изтеглиха въжето на борда — то излезе без котва на края

си. Бяхме я загубили. Въпреки всички мои усилия вълните ни приближаваха с опасна скорост към скалите на непознатия бряг, така че реших да опъна и платното и доброволно да се устремя към тях с пълна сила. Маневрата ми излезе толкова успешна, че се озовахме затиснати между две скали с напълно разбита лодка. Никой не изкрещя „да се спасява кой както може“, но щом пред нас се надигна следващата вълна, всички скочихме в нея, за да се намерим на брега ранени, навехнати, но живи. Единствен гипсираният Клузио пострада по-сериозно от вълните. Ръката, лицето и дланите му бяха одрани и целите в кръв. Ние се отървахме с по няколко драскотини на коленете, дланите и глезените. На мен ми кървеше и едното ухо, което бях охлузил доста зле в някаква скала.

Независимо от всичко, бяхме живи и върху твърда земя — на завет от вълните. На разсъмване успяхме да си приберем мушамата и аз се върнах на лодката, която започваше напълно да се разпада. Успях да изтръгна прикования на задната пейка компас. В цялата околност не се виждаше жива душа. Потърсихме източника на онези светлини, по които се насочихме — по-късно разбрахме, че става дума за прожектори, сигнализиращи на рибарите, че мястото е опасно. Поехме към вътрешността на непознатата местност. Наоколо се виждаха само кактуси — огромни кактуси и магарета. По едно време додрапахме до някакъв кладенец — страшно уморени, защото двама по двама се редувахме да носим Клузио на столче. Около кладенеца се търкаляха изсушени трупове на магарета и кози. Той самият беше пресъхнал, а крилете на вятърната мелница, която навремето е изпомпвала вода от него, сега се въртяха на празен ход. Наоколо ни жива душа — само магарета и кози.

Напредвайки, стигнахме до малка къщурка, чиито отворени врати ни приканваха да влезем. Извикахме „Ало, ало!“ Никакъв отговор. Върху камината намерихме платнена торба, завързана с въже — аз взех да я отворя. В момента, в който я отварях, въжето се скъса и се оказа, че е пълна с флорини — холандски пари. Ясно, значи се намирахме на холандска територия — в Бонер, Кюрасао или Аруба. Върнахме торбата на мястото ѝ, без да вземем и стотинка от нея, потърсихме вода и всеки от нас пи от черпака. И отново пустош — никой в къщата или в околността. Бяхме потеглили отново — много бавно заради Клузио, когато един стар форд ни препречи пътя.

— Да не сте французи?

— Да, господине.

— Бихте ли се качили в колата.

Настанихме Клузио върху коленете на тримата, които седяха на задната седалка. Аз седнах до шофьора, а Матюрет до мен.

— Корабокрушенци ли сте?

— Да.

— Удавени има ли?

— Не.

— Откъде идвате?

— Тринидад.

— А преди Тринидад?

— Френска Гвиана.

— Каторжници или заточени?

— Каторжници.

— Аз съм доктор Наал, собственик съм на това парче земя, което е полуостров, залепен за Кюрасао. Нарича се Магарешкият остров. Тук магаретата и козите се прехранват, като опасват онези кактуси с дългите бодли, дето народът ги нарича „Госпожиците на Кюрасао“.

— Това не ще да е много ласкателно за истинските госпожици на Кюрасао — викам му аз.

Едрият дебел господин се разсмя с глас. Задъханият форд, който хъркаше като астматик, спря от само себе си. Посочих към стадото магарета:

— Ако колата я закъса съвсем, има кой да ни тегли.

— Абе, имам нещо от рода на ярем в багажника, само че номерът е да пипнеш две и да им го нахлузиш едновременно. Хич не е лесно.

Дебеланкото отвори капака и веднага стана ясно, че при друсането се е откачила жицата, която свързва свещите. Преди да се качи обратно в колата, той се огледа наоколо доста разтревожен. Поехме отново и след като дълго се люшкахме по изровените пътища, излязохме пред бяла бариера, която ни пречеше да продължим. Зад нея се виждаше бяла къщурка. Докторът поговори на холандски с някакъв чисто облечен негър със светла кожа, който на всяка дума повтаряше: „Я, мастър, я, мастър“. След което се обърна към нас и каза:

— Заповядах на този човек да ви прави компания и да ви почерпи, ако сте жадни, докато се върна. Слезте от колата, ако обичате.

Слязохме и се разположихме на тревата пред камионетката на сянка. Кашлюк, кашлюк, фордът се отдалечи. Едва беше изминал петдесетина метра и негърът ни рече на папиаменто — холандски диалект от Антилските острови, състоящ се от английски, холандски, френски и испански думи, че неговият господар доктор Наал е тръгнал да вика полицията, понеже много се бои от нас и че го е предупредил самият той много да внимава, защото сме избягали крадци. Бедният мулат се чудеше на каква маймуна да се направи, за да ни угоди. Пригответе ни кафе — доста редичко, но подходящо за тази жега. Чакахме повече от час, докато накрая пристигна някакъв камион, приличен на купа за салата, с шестима полицаи, облечени по немски, и една отворена кола, карана от шофьор в полицейска униформа, а на задната седалка — трима господа, сред които и доктор Наал.

Слязоха всичките и най-нисичкият, който имаше мутрата на току-що подстригано кюре, се обърна към нас:

— Аз съм началникът на службата за сигурност на остров Кюрасао. Тази ми отговорност ме задължава да ви арестувам. Извършвали ли сте от стъпването си на острова до този момент някакво престъпление и какво? Кой от вас е извършителят?

— Господине, ние сме избягали затворници. Идваме от Тринидад и преди не повече от няколко часа се разбихме с лодката си върху скалите. Аз съм водачът на тази малка група и мога да потвърдя, че никой от нас не е извършвал и най-малкото престъпление.

Комисарят се обърна към дебелия доктор Наал и му заговори на холандски. Двамата продължаваха да обсъждат нещо, когато се появи някакъв тип на велосипед. Той заприказва бързо и разпалено, като се обръщаше ту към комисаря, ту към доктор Наал.

— Господин Наал, защо сте казали на този човек, че сме крадци?

— Защото този човек, когото сега виждате, ме предупреди, преди още да ви срещна, че иззад един кактус ви е видял да влизате и да излизате от къщата му. Той работи при мен и се грижи за част от магаретата ми.

— Значи само това, че сме влизали в къщата му, вече ни прави крадци? Глупаво е това, което казвате, господине, ние само пихме малко вода — това ли наричате кражба?

— А кесията с флорини?

— Кесията аз наистина я отворих и дори скъсах сиджимката, като я развързвах. Не съм ѝ направил нищо, освен да проверя какви са парите, за да разбера в коя държава сме пристигнали. После съвсем съвестно върнах парите в кесията и дори я поставих обратно точно където си стоеше — върху плочата на камината.

Комисарят ме погледна в очите и после рязко се обърна към оня с велосипеда и строго му каза нещо. Доктор Наал даде знак, че иска да се намеси. Сухо — съвсем по немски маниер, комисарят го отрязва и не му даде думата. Той накара новодошлия да се качи в колата му до шофьора, след което се качи на свой ред с двама полицаи и отпраши. Наал и третият господин, който беше дошъл заедно с тях, ни поведоха към къщата.

— Нека да обясня — рече Наал, — този човечец ми заяви, че парите му са изчезнали. Преди да ви претърси, комисарят го разпита, защото го заподозря в лъжа. Ако се окаже, че сте невинни, ще ви се извиня заради инцидента, но грешката не беше моя.

Не мина даже и четвърт час, колата се върна и комисарят ми рече:

— Вие казахте истината, този човек е един безсрамен лъжец. Ще бъде наказан за това, че се опита да ви наклевети така грубо.

В това време горкият тип го качиха в купата за салата, останалите петима — след него, и тъкмо се канех да се кача и аз, когато комисарят ме спря и ми предложи:

— Седнете в моята кола, има място до шофьора.

Тръгнахме пред камиона и много бързо го загубихме от очи. Карахме по добре асфалтирани пътища, после влязохме в едно селище, застроено в холандски стил. Всичко в него блестеше от чистота и повечето минувачи караха велосипеди. Стотици хора, качени на по две колела, се движеха напред-назад по този начин. Влязохме в полицейския участък. Минахме през голяма канцелария, където седяха зад бюрата си няколко облечени в бяло полицаи, и влязохме в една стая с устройство за вентилация. Вътре беше прохладно. В един фотьойл седеше едър и висок рус мъж на около четиридесет години. Той се надигна и каза нещо на холандски. След като си размениха няколко реплики, комисарят се обърна към нас на френски:

— Представям ви началника на полицията в Кюрасао. Господин главен комендант, този французин е водачът на групата от шестима

души, които арестувахме.

— Добре, господин комисар. Дотолкова, доколкото сте корабокрушенци, приветствам ви с добре дошли в Кюрасао. Как се казвате?

— Анри.

— Добре, Анри, сигурно сте преживели не особено приятни моменти около инцидента с онази кесия с пари, но в крайна сметка това ви е от полза, защото доказва, че вие без съмнение сте честен човек. Ще се разпоредя да ви отделят някое хубаво светло помещение с диван, за да можете да си починете. Случаят ви ще бъде доложен на губернатора, който ще даде заповеди какво да правим с вас по-нататък. Комисарят и аз ще се застъпим за вас.

Той ми стисна ръката и ние излязохме. В двора доктор Наал отново ми се извини и ми обеща да се застъпи за нас. Два часа покъсно и шестимата бяхме затворени в голямо правоъгълно помещение с дванадесет легла и голяма дървена маса с пейки по средата. През решетките на прозореца извикахме един полицаи и го помолихме да ни купи тютюн, цигарени хартийки и кибрит срещу тринидадските ни долари. Той отказа да вземе парите и избъбри в отговор нещо, което не разбрахме.

— Тоя черньо — ядоса се Клузио — май се страхува да не би да си наруши задълженията. Пак си останахме без тютюн.

Аз тръгнах да почукам на вратата, за да извикам някого, но точно в този момент тя се отвори. Дребен метис със сиви дрехи, които приличаха на затворнически, и номер, защит отпред на гърдите, за да не можем да го объркаме какъв е, ни рече:

— Пари цигари?

— Не. Тютюн, хартия и кибрит.

След няколко минути той се върна, като носеше всичко това заедно с димящи кани, пълни с горещ шоколад и какао. Всеки пи от тях в големите глинени чаши, които затворникът донесе.

В следобедните часове дойдоха да ме извикат. Върнаха ме обратно в кабинета на началника на полицията.

— Губернаторът ми нареди да ви оставя да се разхождате свободно в очертанятията на двора на затвора. Предупредете другарите си да не се опитват да избягат, защото последствията от това ще бъдат тежки за всички ви. Тъй като сте капитан, вие ще имате право да

излизате в града за по два часа всяка сутрин от десет и всеки следобед от три до пет. Имате ли пари?

— Да, английски и френски.

— Един цивилен полицай ще ви придружава навсякъде по време на разходките ви.

— Какво ще правят с нас?

— Мисля, че ще се постарая да ви качим един по един на танкери от различни държави. Тъй като в Кюрасао се намира една от най-големите рафинерии в света, която преработва венецуелския петрол, тук всеки ден влизат и излизат от пристанището по двадесет, двадесет и пет танкера от най-различни страни. За вас това ще е възможно най-доброто решение, защото ще имате възможност да се прехвърлите в други страни без какъвто и да било проблем.

— Кои страни имате предвид? Панама, Коста Рика, Гватемала, Никарагуа, Мексико, Канада, Куба, САЩ, държавите с английско законодателство?

— Не, това е невъзможно. В Европа — също. Спокойно, имайте ни доверие, оставете ни да се погрижим за вас и да ви помогнем да започнете живота си отначало.

— Благодаря, господин началник.

Предадох всичко точ в точ на момчетата. Клузио, най-изпеченият мошеник между всички нас, кимна към мен:

— Ти какво мислиш за това, Папийон?

— Още не знам, боя се да не е някоя партенка, за да ни накарат да кротуваме и да не правим опити за бягство.

— Аз пък се боя, че ти имаш право — отвърна той.

Бретонеца хвана вяра на прекрасните обещания. Онзи другият, с ютията, беше направо във възторг:

— Няма повече лодки, няма повече опасности, сега ни е в кърпа вързано. Всеки си отплува с по някой тлъст танкер на майната си и съвсем легално си се скатаваме в различни държави.

Льору беше на същото мнение.

— А ти какво ще кажеш, Матюрет?

И това деветнадесетгодишно хлапе, тоя жълтоустко, станал каторжник по случайност, това момченце с лице, по-нежно отколкото на жена, каза с мекия си глас:

— И вие си въобразявате, че тези твърдоглави полицаи ще изработят за всеки от нас по едни фалшиви документи за самоличност? Аз не вярвам. Най-много могат да си затворят очите и да ни оставят да се изнижем и един по един да се качим нелегално на някой отплуващ танкер — не повече от това. А и него биха направили, за да се отърват от нас без много главоболия. Това е моето мнение. Не вярвам аз на тази история.

Аз излизах в редки случаи, обикновено сутрин, за да правя някои покупки. Вече от цяла седмица бяхме тук и нищо ново не се беше случило. Започнахме да се изнервяме. Един следобед видяхме три кюрета да обикалят килиите и останалите помещения, заобиколени от полицаи. Задълго се спряха в най-близката до нас килия, където се намираше един негър, обвинен в изнасилване. Тъй като предположихме, че ще минат и при нас, влязохме обратно в помещението и всеки седна на своето легло. И наистина — ето ги и тримата, придружени от доктор Наал, началника на полицията и един облечен в бяло, целият със златни нашивки, който трябва да беше офицер от Марината.

— Монсеньор, това са французите — каза на френски началникът на полицията. — Досега поведението им е било примерно.

— Здравейте, деца мои. Да седнем на пейките около тази маса. Така ще ни бъде по-удобно да разговаряме.

Седнаха всички, включително и придружителите на владиката. От двора донесоха една табуретка, която стоеше пред нашата врата, и я сложиха в края на масата, така че владиката да може да ни вижда добре.

— Почти всички французи са католици. Има ли сред вас някой, който да не е? — Никой не вдигна ръка. Аз реших, че свещеникът от Консиержери почти ме беше кръстил, така че също можех да се смятам за католик.

— Приятели мои, аз съм от френски произход, казвам се Иреней дьо Брюн. Предците ми са били протестанти — хугеноти, принудени да избягат в Холандия по времето, когато Катерина дьо Медичи ги преследвала до смърт. Така че и аз нося френска кръв, сега съм владика на Кюрасао — град, в който има повече протестанти, отколкото католици, но в който католиците най-ревностно изповядват своята вяра. И така, в какво положение се намирате вие?

— Чакаме да бъдем качени един след друг на танкери.

— Колко души от групата ви заминаха вече по този начин?

— Все още никой.

— Хм, какво ще речете за това, господин комендант? Отговорете ми, ако обичате, на френски — вие добре владеете този език.

— Губернаторът, монсеньор, най-искрено искаше да помогне на тези хора и му дойде наум, че може да се използва една подобна формула, но трябва искрено да ви призная, че до ден-днешен нито един капитан на кораб не е приел да вземе на борда си някой от тях — главно поради причината, че нямат паспорти.

— Ето отгук трябва да започнем. Не би ли могъл губернаторът да им издаде извънредни паспорти?

— Не знам. Никога не сме обсъждали този въпрос.

— Вдругиден ще произнеса проповед за вас. Бихте ли искали да се изповядате утре следобед? Ще се наема да ви изповядам лично, за да ви помогна да получите от Всевишния прошка за греховете си. Ще ги доведете при мен в катедралата в три часа. Възможно ли е?

— Да.

— Бих искал да пристигнат с такси или частна кола.

— Ще ги придружа лично, монсеньор — увери го доктор Наал.

— Благодаря, синко. Деца мои, не мога нищо да ви обещавам. Освен едно-единствено нещо, за което обаче гарантирам: от този момент нататък ще се старая да ви помагам с всички сили.

Като видяхме, че Наал и Бретонеца един след друг му целуват пръстена, ние също докоснахме с устни пръстена на владиката и го придружихме до колата му, която беше паркирана в двора.

На другия ден всички се изповядахме при него. Аз бях последен.

— Хайде, дете мое, започни първо с най-големия си грях.

— Първо, отче, аз не съм кръстен, но един свещеник в затвора във Франция ми каза, че независимо от това дали сме кръщавани или не, всички ние сме божии чеда.

— Прав е бил. Хайде ще излезем от изповедалнята и ще ми разкажеш всичко поред.

Разказах му подробно за целия си живот.

Дълго, търпеливо и много внимателно се вслушва в разказа ми духовният принц. Той задържа ръцете ми в своите, поглеждаше ме често в очите, а от време на време, когато се запъвах в мъчителни за

разказване неща, навеждаше очи, за да помогне на изповедта ми. Този шестдесетгодишен свещеник имаше толкова чисто лице и очи, че излъчваше нещо детинско. Кристалната му и сигурно изпълнена с безкрайна доброта душа осветяваше всяка негова черта и светлосивият му поглед проникваше в мен като балсам върху рана. Кротко, много кротко, държейки все още ръцете ми в своите, той ми заговори тихо, почти шепнешком:

— Понякога Господ кара своите чеда да понасят злобата човешка, за да може оня, когото Той е избрал за жертва, да излезе от изпитанието по-силен и по-благороден от всякога. Виждаш ли, сине мой, ако ти не беше принуден да понесеш своя кръст, ти никога не би могъл да се издигнеш толкова високо и да се доближиш така плътно до Божията правда. Бих казал дори, че хората, системата, колелцата от онази ужасна машина, която те е смазала, премного злите човеци, които по някакъв начин са те измъчвали и клеветили, са ти направили най-голямата възможна услуга. Те са събудили в теб нов дух, повисен от предишния, и ако днес ти усещаш кое е честно, добро и милозливо, ако имаш нужната сила, за да превъзмогнеш всички препятствия и да се извисиш, го дължиш именно на тях. Тези идеи за отмъщение, желанието ти да накажеш всекиго според мъката, която ти е причинил, не могат да намерят почва в душа като твоята. Ти си призван да спасяваш хората, а не да им причиняваш зло, дори ако мислиш, че това зло е справедливо. Господ Бог е бил милостив към теб, той ти е рекъл: „Помогни си сам и аз ще ти помогна!“ Той ти е помагал във всичко и дори ти е позволил да спасиш други същества и да им покажеш пътя към свободата. Най-вече недей мисли, че сторените от теб грехове са чак толкова тежки. Има много хора, поставени високо в обществото, които са виновни за далеч по-тежки простъпки от твоите. Само че те не са имали възможността да се извисят като теб чрез наказание, наложено от човешкото правосъдие.

— Благодаря, отче. Вие ми направихте едно добро за цял живот. Никога не ще го забравя — и аз целунах ръцете му.

— Ти ще поемеш отново на път, синко, и ще срещнеш нови беди. Бих искал да те кръстят, преди да заминеш. Съгласен ли си?

— Отче, нека засега да остана такъв, какъвто съм. Татко ме възпита без религия. Той има златно сърце. Когато мама почина, той съумя да възприеме някои нейни жестове, думи, прояви на внимание,

за да може да ме обича по-добре. Имам чувството, че ако се кръстя, ще извърша нещо като предателство срещу него. Оставете ме, докато бъда напълно свободен, с утвърдена самоличност и нормален начин на живот — тогава ще му пиша и ще го питам дали бих могъл да отстъпя от неговите възгледи и да се кръстя, без да го нараня.

— Разбирам те, синко, убеден съм, че Бог е с теб. Благославям те и моля Господ да те закриля.

— Вижте как монсеньор Иреней дьо Брюн цял се открива в тази своя проповед — забеляза доктор Наал.

— Да, разбира се, господине. А какво смятате да правите сега?

— Ще помоля губернатора да се разпореди пред митническите власти да ми дадат предимство при първата разпродажба на конфискуваните от контрабандистите лодки. Вие ще ме придружите, за да си кажете мнението и да изберете тази, която ви подхожда. Що се отнася до останалото — дрехи и храна, няма да има проблеми.

След като архиепископът произнесе проповедта си, имахме редовно посещения, най-често вечер около шест. Хората просто искаха да ни опознаят. Те сядаха на пейките около масата, всеки носеше по нещо, което оставяше на някое от леглата, без да подчертава: донесох ви това и това. Около два следобед пристигаха малките сестри на бедните, придружавани от игуменката си — те говореха френски много добре. Кошничките им винаги бяха пълни с приготвени от тях лакомства. Игуменката беше много млада — нямаше четиридесет години. Косите ѝ, скрити под бялото боне, не се виждаха, но очите ѝ бяха сини, а веждите — руси. Както ни обясни доктор Наал, тя произлизала от уважавано холандско семейство и била писала вече в Холандия, за да разбере дали не могат да постъпят с нас другояче и да не ни пращат отново на морско пътешествие. Прекарвахме заедно хубави часове и тя на няколко пъти ме караше да ѝ разказвам историята на нашето бягство. Понякога ме молеше да разказвам направо на монахините, които я придружаваха и които владееха френски. И ако се случеше да прескоча някой детайл, тя кротко ме поправяше:

— Не така бързо, Анри. Пропуснахте историята с онзи петел — хоко. Защо днес забравихте за мравките? Мравките са много важни, защото заради тях Маскирания бретонец е успял да ви изненада!

Ако ви разказвам всичко това, то е, защото тези мигове бяха така чудесни, така напълно се различаваха от всичко, което бяхме преживели до този момент, че виждахме как започва да изчезва пред нас пътят на развалата под свръхестествените лъчи на някаква небесна светлина.

Видях лодката — прекрасен съд, дълъг осем метра, със здрав солиден кил, много висока мачта и огромни платна. Действително беше строен за контрабандисти. Беше напълно екипиран, но целият покрит с восъчни печати на митницата. При наддаването първият клиент предложи шест хиляди флорина, което ще рече около хиляда долара. Абе, с две думи — получихме го за шест хиляди и един флорина, след като доктор Наал пошушна две думи на ухото на въпросния клиент.

За пет дни бяхме готови. Свежо боядисана, натъпкана с храни, подредени добре в трюма, лодката, която дори имаше нещо като палуба, можеше да се нарече царски подарък. Шест куфара с нови вещи за всеки от нас, обувки и необходимото облекло, бяха опаковани с непромокаемо платно и положени в трюма.

ЗАТВОРЪТ В РИО АЧА

Потеглихме на разсъмване. Докторът и монахините дойдоха да се сбогуват. Лесно се отлепихме от кея, вятърът веднага ни поде и ние заплавахме нормално. Яркото слънце се издигна над хоризонта — очакваше ни един спокоен ден. Веднага забелязах, че лодката е твърде лека за вятъра и няма достатъчно баласт. Трябваше да бъда повнимателен. Летяхме с пълна скорост. Това корабче беше като чистокръвен жребец, що се отнася до скоростта, но иначе беше капризно и лесно полудяваше. Пътувахме право на запад. Взехме решение да оставим нелегално на колумбийския бряг тримата, които се присъединиха към нас в Тринидад. Те не искаха и да чуят за дълъг преход, казваха, че имат доверие в мен, но не и във времето. Действително, според метеорологичните прогнози във вестниците, които бяхме чели в затвора, очакваше се лошо време и дори урагани.

Съгласих се, че имат право на това и се споразумяхме да ги оставя на един пуст и необитаем полуостров, наречен Гуахира. После ние тримата щяхме да продължим към Британски Хондурас. Времето беше чудесно и след слънчевия ден настъпи звездна нощ, изпълнена със силната светлина на лунния сърп, която улесняваше намеренията ни да оставим тримата на брега. Устремихме се право към колумбийския бряг, аз хвърлих котва и малко по малко започнахме да проверяваме къде биха могли да скочат. За нещастие водата беше твърде дълбока и се наложи да се приближим рисковано много до скалистия бряг, за да стигнем до място, където дъното да е на не повече от метър и половина дълбочина. Стиснахме си ръцете, те слязоха един по един, стъпваха здраво на крака и после с куфара си върху главата тръгнаха към брега. Гледахме всичко това с интерес и също с малко тъга. Тези наши другари се бяха държали добре с нас, бяха се оказали на висотата на всички премеждия. Съжалявахме, че напускат кораба. Докато се приближавахме към брега, вятърът окончателно затихна. По дяволите! Дано не са ни забелязали от селото, което е обозначено на картата под името Рио Ача! Това беше първото пристанище, където имаше управление на полицията. Да се надяваме,

че не са. Мислех, че сме се отдалечили достатъчно от него, защото се ръководех по малкия фар, кацнал върху ръкава, който току-що бяхме подминали.

Чакай, и чакай... Ония тримата изчезнаха, след като помахаха за сбогом с една бяла кърпичка. Мамка му и вятър! Де го вятъра, да ни отлепи от тоя колумбийски бряг, който е такова изпитание за нас! В крайна сметка не знаехме дали връщат или не избягалите затворници. При всички случаи и тримата предпочитахме сигурността на Британски Хондурас пред неизвестността на Колумбия. Вятърът се надигна чак в три следобед и едва тогава се появи възможност да потеглим. Опънах всички платна и лодката заплава, може би приведена прекалено много напред. Трябва да сме плавали около два часа, когато видяхме да се приближава към нас моторница, пълна с хора, които изстреляха няколко предупредителни залпа във въздуха, за да ни накарат да спрем. Вместо да се подчиня, аз надух още повече платната, опитвайки се да изляза в открито море извън териториалните води. Абсолютно невъзможно. След не повече от час и половина преследване мощната моторница успя да ни настигне. Притиснати от десетина въоръжени с пушки мъже, ние се видяхме принудени да се предадем.

Всичките тия войници или ченгета, които ни бяха пипнали, изглеждаха по един и същи начин: мръсни гащи, които някога са били бели, изпокъсани памучни фланели, които със сигурност не са познали пране, и боси крака. Изключение правеше „командирът“ — беше по-добре облечен и по-чист. Ако и да бяха зле облечени, поне бяха въоръжени до зъби: тъпкан с куршуми патрондаш вместо колан, добре поддържани войнишки пушки и като връх на всичко — ножници за огромни кинжали с удобни ръкохватки. Тоя, когото наричаха „командир“, имаше мутрата на метис убиец. Носеше револвер, окачен също на пълен с куршуми патрондаш. Тъй като говореха само испански, не разбрахме какво искат да ни кажат, но нито погледът, нито жестовете, нито тонът им бяха доброжелателни — всичко излъчваше враждебност.

Пътя от пристанището до затвора изминахме пешком, като прекосихме селището (то се оказа именно Рио Ача), заобиколени от шестима от въпросните негоджии, плюс трима, които вървяха на два

метра напред с насочени към нас пушки. С две думи, посрещането ни не бе от най-радушните.

Стигнахме до затворнически двор, обграден с ниска стена. В него седяха или стояха прави двадесетина брадясали и мръсни затворници. Те също излъчваха враждебност. „Вамос, вамос.“ Разбрахме какво искат да кажат — да вървим, да вървим. Точно това не беше най-лесното нещо за нас, тъй като Клузио, макар вече да се чувствуваше по-добре, все още стъпваше само върху желязото на гипсирания си крак, така че не можеше да подтичва. Тук с компаса и шушляка в ръка към нас се присъедини „командирът“, който беше изостанал от групата. Дъвчеше от нашите бисквити, потопени в нашия шоколад, и ние на секундата разбрахме, че ще ни оберат до шушка. По-късно се разбра, че не сме се излъгали. Затвориха ни в някакво гадно помещение с дебели решетки на прозореца. По земята имаше разпръснати дъски с нещо като дървени възглавници от едната страна — това им бяха леглата. „Французи, французи“ — прошепна през прозореца един затворник в момента, в който полицаите ни заключиха и си тръгнаха.

— Какво искаш?

— Французи, не добро, не добро!

— Кое не е добро?

— Полиция.

— Полицията ли?

— Да, полиция — не добро.

И си замина. Здрачи се и помещението остана да се осветява от една електрическа лампа — явно със слаб волтаж, тъй като светеше много слабо. Около ушите ни свиреха комари, напъхваха се дори в носовете ни.

— Е, на ти сега — добре се наредихме! Скъпо ще ни струва, дето приехме да оставим на брега ония трима глупаци.

— Чакай бе, какво искаш. Не можехме да предвидим. Бедата е, че не се надигна вятър.

— Ами ти прекалено много се приближи към брега — подметна Клузио.

— Млъкни! Не е сега моментът да се самообвиняваме или да се обвиняваме един друг. Сега трябва да стиснем зъби. Трябва да бъдем по-сплотени от когато и да било.

— Прощавай, Папи, прав си. Вината е ничия.

Боже господи, би било прекалено несправедливо бягството ни да завърши така след толкова много борба. Не ни пребъркваха. Носех патрона си в джоба — побързах да го преместя в себе си. Клузио направи същото. Добре постъпихме, че не пропуснахме да го сторим. Всъщност този патрон беше един наистина малко обемист, но непромокаем портфейл, който лесно можехме да пазим направо в организма си. Часовникът ми показваше осем вечерта. Раздадоха ни по едно голямо колкото юмрук парче кафява нерафинирана захар и три увити в нещо като кесии порции разкашкан ориз, варен само с вода и сол. „Буенос ночес!“

— Сигурно значи лека нощ — предположи Матюрет.

В седем сутринта на следващия ден направо в двора ни сервираха прекрасно кафе, което пихме от дървени съдинки. Около осем на оглед мина комендантът. Помолих го да ме пусне да ида до лодката, за да донеса оттам някои необходими вещи. Или не ме разбра какво искам, или се направи, че не ме разбира. Колкото повече го гледах, толкова повече ми приличаше на убиец. На левия си хълбок носеше кожен кобур с малка бутилчица вътре. Извади я, отвъртя капачката и ми я подаде. Това беше първият приятелски жест, затова я поех и отпих. Добре че глътнах съвсем малко, защото силният алкохол щеше да ме изгори. Глътнах го бързо, но се задавих и онзи се захили с глас, мамка му, и омешан с индианска кръв негър!

Около десет пристигнаха няколко цивилни, облечени в бели костюми, с вратовръзки. Бяха шестима или седмина и влязоха в зданието, където, изглежда, се помещаваше дирекцията на затвора. Повикаха ни. Бяха насядали на подредените в полукръг столове, а над тях в стаята властваше огромен портрет на отрупан с отличия бял офицер: „Президенте Алфонсо Лопес де Колумбия“. Единият от господата се обърна на френски към Клузио и го покани да седне. Ние двамата останахме прави. Онзи, който седеше в средата — хилав, с гърбав нос и очила с половинки стъкла, започна да ме разпитва. Преводачът нищо не превеждаше, а накрая каза:

— Господинът, който ви заговори и който ще води разпита ви, е съдията на Рио Ача, останалите негови приятели са старейшините на града. За преводач ще ви служа аз — аз съм хаитянец и поддържам електрическите инсталации в околията. Предполагам, че част от тук

присъстващите, може би дори и съдията, разбират по малко френски, макар да не си го признават.

Съдията изслуша този увод с нетърпение и започна своя разпит на испански. Честно и почтено хаитянецът превеждаше въпросите и отговорите.

— Французи ли сте?

— Да.

— Откъде идвате?

— От Кюрасао.

— А преди това?

— От Тринидад.

— И още по-преди?

— От Мартиника.

— Лъжете. Преди седмица нашият консул в Кюрасао беше предупреден, че трябва да охраняваме бреговата ивица, защото шестима бегълци от френската наказателна колония ще се опитат да слязат на наша земя.

— Е, добре, ние сме бегълците от колонията.

— Каторжници от Кайен, значи?

— Да.

— Щом като една толкова благородна страна като Франция ви е заточила толкова далеч и ви е наказала така сурово, значи вие сте много опасни престъпници?

— Може би.

— Крадци или убийци?

— Непредумишлено убийство.

— Значи „матадор“ — то е едно и също. Значи сте убийци? Къде са останалите трима?

— Останаха в Кюрасао.

— Пак лъжете. Оставили сте ги на шестдесетина километра отгук, в областта Кастилета. За щастие и те са били арестувани и след няколко часа ще бъдат доведени тук. Лодката ви крадена ли е?

— Не, подарък ни е от архиепископа на Кюрасао.

— Добре. Ще останете в затвора, докато правителството реши какво да правим с вас. Тъй като сте извършили престъпление, като сте оставили нелегално трима от вашите съучастници на колумбийска земя, а после сте се опитали да избягате в открито море, ви осъждам —

вас, понеже сте капитан, на три месеца затвор, останалите на по един месец. И пазете добро поведение, ако не искате да изтърпите физически наказания от тукашните полицаи, които никак не са мекушави. Имате ли да кажете нещо?

— Не, само бих желал да прибера вещите и хранителните продукти, които са на борда на лодката.

— Всичко в нея е конфискувано от митническите власти с изключение на по един чифт панталони, по една риза и по едни обувки за всеки от вас. Останалото е конфискувано, не протестирайте, законът е такъв.

Върнахме се обратно в двора. Съдията веднага беше наобиколен от нещастни местни затворници: „Докторе, докторе!“ Той мина покрай тях, без да им отговори, без да се спре, преизпълнен със съзнанието за собствената си важност. Посетителите излязоха от затвора и се стопиха от погледите ни.

В един докараха останалите трима, качени в камион и придружавани от седем-осем въоръжени мъже. Изсулиха се с куфарите си. Влязохме заедно с тях в помещението.

— Каква чудовищна грешка допуснахме и ви принудихме да я допуснете и вие — изстена Бретонеца. — Не заслужаваме прошка, Папийон. Ако искаш, на, убий ме — няма да се дърпам. Никакви мъже не сме, а педераста. Сторихме го, защото се бояхме от морето, а доколкото успях да опозная Колумбия и колумбийците, опасностите на морето са шегичка в сравнение с това да попаднеш в ръцете на тези симпатяги. Заради затишието на вятъра ли ви пипнаха?

— Да, Бретонецо. Никого няма да убивам, всички заедно допуснахме грешката. Ако бях отказал да ви оставя на брега, нищо от това нямаше да се случи.

— Прекалено добър си, Папи.

— Не, просто съм справедлив.

Разказах им за разпита.

— Е, хайде, дано губернаторът да ви пусне на свобода.

— Аха. Дето се вика, надеждата крепи човека.

Според мен, властите в тоя полуцивилизован пущинак не можеха да вземат решение по нашия проблем. Само от най-високо място можеше да се реши дали ще получим право да останем в Колумбия, дали ще ни екстрадират обратно, или ще ни пуснат да продължим с

нашата си лодка. Щеше да е адски несправедливо, ако тези хора, които не бяхме засегнали по никакъв начин, вземеха най-тежкото от трите решения, тъй като в крайна сметка не бяхме извършвали никакво престъпление на тяхна територия.

Измина цяла седмица, откак висяхме тук. Нищо ново, като изключим това, че заговориха за възможността да ни прехвърлят със силна охрана в Санта Марта — по-голям град на двеста километра оттук. Полицаяте с мутри на разбойници и пирати не бяха променили отношението си към нас. Вчера за малко да бъда застрелян от един от ония типове, защото посегнах да си прибера от него сапуна в умивалнята. Продължавахме да обитаваме все същото гъмжащо от комари помещение. Сега за щастие то беше малко по-чисто, отколкото когато се нанесохме в него, понеже Матюрет и Бретонеца го миеха всеки ден. Започнах да се отчайвам, да губя вяра. Караше ме да губя вяра именно тази омесена от индианци и негри колумбийска раса, тези метиси от испанци и индианците, които на времето са владеели земята. Един затворник колумбиец ми даде стар брой на вестника „Санта Марта“. На първа страница се кипреха нашите шест фотографии, а под тях — полицейският началник с огромната си мека шапка и снимка на дузина въоръжени с криви пушки полицаи. Успях да схвана, че историята на залавянето ни е романизирана, а ролите им са преувеличени. Човек би казал, че целокупна Колумбия е избягнала някаква огромна опасност благодарение на нашето арестуване. И въпреки това на снимките бандитите изглеждаха по-симпатични от полицаите. Престъпниците имаха вид на почтени хора, докато полицаите — ще ме извинявате! Като се започне от началника — всички бяха един дол дренки. Какво да правим сега? Като начало понаучих няколко думи на испански: да избягаш — фугарсе; затворник — пресо; убивам — матар; верига — кадена; белезници — еспосас; мъж — омбре; жена — мухер.

БЯГСТВО ОТ РИО АЧА

Мотаеше се в двора едно момче, на което никога не му сваляха белезниците и с което аз се сприятелих. Пушехме от една пура — дълга и тънка, много силна, но се понасяше. Разбрах, че пренася контрабандни стоки между Венецуела и остров Аруба. Беше обвинен, че е убил представител на бреговата охрана и сега изчакваше процеса си. В определени дни той беше изключително спокоен, а в други — нервен и възбуден. Успях да забележа, че става спокоен след посещение, когато дъвче донесените му листа. Един ден ми даде да опитам половин лист и веднага разбрах за какво става дума. Езикът, небцето и устните ми изтръпнаха. Това бяха листа от кока.

Този тридесет и пет годишен тип с космати ръце и гърди, покрити с къдрава черна растителност, трябва да притежаваше изключителна сила. Босите му ходила бяха толкова загрубели, че неведнъж той изчегъртваше полепили се парчета стъкло или някой и друг гвоздей, които се забиваха, без да успеят да наранят живата му плът.

„Фуга, ти и аз“ — рекох една вечер на контрабандиста. При едно от посещенията на хаитянеца му бях поискал френско-испански разговорник. Онзи дявол ме разбра и даде знак, че би искал да се омете, но белезниците! Те бяха американско производство, с винт. Имаха ключалка, която сигурно изискваше плосък ключ. Бретонеца му изобрети шперц от сплескана в краищата метална жица. След няколко репетиции се научих да отварям белезниците на новия ми приятел, когато си поискам. Нощем го затваряха сам в калабосо — килия с бая дебели решетки. При нас решетките бяха тънки — сигурно щяхме да успеем да ги раздалечим. Значи ни оставаше да прережем само решетките при Антонио — така се наричаше колумбиецът.

— Как да получа сачете (трион)?

— Плата (пари).

— Каунто (колко)?

— Сто песос.

— А в долари?

— Десет.

С две думи — срещу десетте долара, които му дадох, той намери две ножовки. Обясних му, като рисувах по пясъка, че всеки път, когато престърже малко, трябва да омесва железните стърготини с оризената каша, която ни дават, и да замазва добре прерязаното. В последния момент, преди да се прибере в килията си, аз му разкопчавах едната халка на белезниците. В случай, че искаха да ги проверят, беше достатъчно само да я натисне и тя щеше да се затвори от само себе си. Бяха му нужни три ноци, за да пререже едно от железата. Обясни ми, че за да го пререже съвсем, му трябва по-малко от минута и че със сигурност може да превие решетката с ръце. После трябваше да дойде да ме вземе. Тъй като валеше често, той каза, че ще дойде през „primera noche de lluvia“ (първата дъждовна нощ).

Тази нощ дъждът се сипеше като из ведро. Другарите ми бяха в течение на моите планове, но никой не искаше да тръгне с мен, защото смятаха, че областта, към която се стремя, се намира прекалено далече. Искях да достигна до края на колумбийския ръкав — до границата с Венецуела. Върху картата, с която разполагахме, беше изписано, че местността се нарича Гуаййра и е оспорвана земя — нито колумбийска, нито венецуелска. Колумбиецът обясни, че това е „la tierra de los indios“ (земя на индианците) и че там няма изобщо полиция — нито колумбийска, нито венецуелска. Само контрабандистите минавали оттам. Беше опасно, защото индианците гуахира не понасяли бели хора да проникват на тяхна територия. Колкото по-навътре в местността се навлизало, толкова по-опасни ставали. По крайбрежието живеели индианци риболовци, които с посредничеството на други, малко по-цивилизовани индианци, търгували със селището Кастилета и с една махала от колиби — Ла Вела. Самият Антонио не искаше да стига дотам. Негови приятели или може би дори самият той бяха убили няколко индианеца при схватка с тях веднъж, когато натоварената със стока лодка била принудена да акостира на тяхна територия. Антонио се нави да ме изпроводи съвсем близо до Гуаййра, по-нататък трябваше да продължа съвсем сам. Няма нужда да ви казвам, че за всичко това успяхме да се договорим едва след много мъки, тъй като той използваше изрази, каквито не се включват в разговорниците.

И така, тази нощ валеше като из ведро. Стоях до прозореца. Отдавна бяхме изкъртили от тая ясла една дъска, която щяхме да използваме като лост, за да раздалечим решетките. Преди две нощи опитахме да видим как ще стане и се оказа, че те леко поддават.

— Listo (готово).

Мутрата на Антонио се появи, залепена за решетките. С помощта на Бретонеца и Матюрет още при първия натиск не само раздалечих железата, но дори счупих едно от тях. Повдигнаха ме и ме избутаха, като в последния момент някой ме плесна по задника — вместо приятелско ръкостискане. Вече бяхме в двора. Поройният дъжд се стичаше по ламаринените покриви и вдигаше адски шум. Антонио ме хвана за ръка и ме завлече до стената. Тя беше само два метра висока и я прескочихме като на шега. Все пак порязах си ръката върху едно от стъклата на върха ѝ — няма значение, напред! Пустият му Антонио успяваше да намери пътя въпреки целия този дъжд, който ни пречеше да виждаме на три метра пред себе си. Той се възползва от обстановката, за да ме преведе през цялото село, след което поехме по пътя между джунглата и брега. Много късно през нощта видяхме светлина. Наложих се да направим дълго отклонение през джунглата, след което отново излязохме на пътя. Крачихме под дъжда до изгрев. На тръгване той ми даде едно листо от кока, което дъвчех така, както бях видял от него още в затвора. На разсъмване все още не чувствах никаква умора. Дали беше от листото? Сигурно. Въпреки дневната светлина продължавахме да вървим. От време на време той лягаше и долепваше ухо до разкаляната от водата земя. После продължавахме.

Антонио вървеше по особен начин. Той нито крачеше, нито тичаше, а правеше нещо като последователни прескоци с еднаква дължина, като люлееше ръце, все едно че гребе въздуха. Изглежда нещо му се счу, защото пак ме помъкна към джунглата. Продължаваше да вали. И наистина, пред очите ни мина трактор, влачещ зад себе си валяк за изравняване на буците земя по пътя.

Десет и половина сутринта. Дъждът беше спрял, а слънцето — изгряло. След като вървахме около километър по тревата, а не по пътя, навлязохме в джунглата. Легнахме върху някакъв кичест храст, заобиколени от гъстата бодлива растителност. Мислех, че вече няма от какво да се боим, но въпреки това Антонио не ми позволи да пуша, нито да шепна. Видях го, че не престава да гълта сока на онези листа и

последвах примера му, но по-умерено. Показа ми, че има торбичка с повече от двадесет листа в нея. Чудесните му зъби блясваха в тъмнината, когато се засмиваше безшумно. Тъй като наоколо гъмжеше от комари, той сдъвка тютюна на една пура и ние си намазахме лицата и ръцете със сместа от никотинов сок и слюнка. След което бяхме оставени на мира. Седем вечерта. Нощта се спусна, но луната продължаваше да хвърля прекалено силна светлина върху пътя. Той показа с пръст девет часа и каза: „Luvia“ (дъжд). Разбрах, че в девет ще вали. Наистина, в девет заваля и ние отново поехме. За да не изоставам от Антонио, и аз се научих да подскачам и да махам с ръце. Оказа се, че не е трудно, така се придвижвахме по-бързо, отколкото ходешком, без при това да тичаме. През тази нощ на три пъти ни се наложи да влизаме в джунглата, за да пропуснем по пътя една кола, един камион и каруца, теглена от две магарета. Благодарение на листата на изгрев-слънце отново не чувствах умора. Дъждът спря в осем и тогава, както и предишния път, крачихме кротко по тревата в продължение на около километър, след което влязохме да се скрием в джунглата. Неудобството на онези вълшебни листа беше, че не ти даваха да спиш. Не бяхме мигнали. Откак тръгнахме на път, зениците на Антонио бяха толкова разширени, че вече не се виждаше ирис. Моите сигурно бяха същите.

Девет вечерта. Отново заваля. Дъждът като че ли само чакаше да стане девет, за да потече. По-късно узнах, че на тропиците като почне да вали в един определен час, значи цяла седмица ще завалява точно в този час и ще спира горе-долу по едно и също време. В началото на прехода ни тази нощ чухме гласове, а после видяхме и светлини. „Кастилета“, каза Антонио. И този невероятен тип ме хвана за ръка без да се поколебае, натика ме в джунглата, през която мъчително крачихме около два часа, и после отново излязохме на пътя. Крачехме или по-скоро подскачахме цяла нощ и голяма част от сутринта. Слънцето изсуши дрехите ни така, както си бяха върху нас. Вече трети ден дъждът ни мокреше и не бяхме хапвали нищо освен по една буца нерафинирана захар през първия ден. Антонио като че ли беше почти сигурен, че няма да срещнем злонамерени хора. Той вървеше безгрижно и от часове не долепваше ухо до земята. Пътят се виеше досами брега. Антонио откърши една пръчка. Изоставихме пътя и тръгнахме по влажния пясък. Антонио спря, за да огледа някаква

широка около петдесет сантиметра следа от слегнат пясък, която излизаше от морето и стигаше до сухия плаж. Последвахме я и стигнахме до място, където браздата се разширяваше в кръг. Там Антонио заби пръчката. Когато я извади, по нея беше полепнала някаква жълта течност, прилична на жълтък от яйце. Помогнах му да изкопаем с ръце дупка в пясъка и скоро открихме яйца — може би триста или четиристотин, ще ви излъжа. Бяха яйца на морска костенурка. Те нямаха черупки, а само ципа. Антонио си свали ризата и я напълнихме цялата — взехме около стотина. Излязохме от плажната ивица и пресякохме пътя, за да навлезем отново в джунглата. На завет от чужди погледи започнахме да ядем — само жълтъците, ме предупреди Антонио. С едно движение на вълчите си зъби той разкъсваше ципата, оставяше белтъка да изтече и изсмукваше жълтъка — един за него, един за мен. Отвори така бая количество, като поглъщаше един и ми подаваше на мен следващия. Изтегнахме се, преяли до пръсване, като подложихме саката си за възглавници. Тогава Антонио рече:

— *Manana tu sigues solo dos dias mas. De manana en adelante no hay policias.* (От утре продължаваш сам още два дни. От утре нататък няма вече полиция.)

Преминахме последната гранична застава в десет вечерта. Познахме я по лая на кучетата и по обляната в светлина къщурка. Успяхме ловко да я заобиколим благодарение на Антонио. След което вървахме цяла нощ, без да вземаме никакви предпазни мерки. Пътят не беше широк, по-скоро пътека, която явно беше често използвана, защото никъде не беше обрасла с трева. Имаше около петдесет сантиметра широчина и се виеше покрай джунглата, на два метра над нивото на плажа. На места се виждаха отпечатъци от следи на конски и магарешки подкови. Антонио седна върху големия корен на някакво дърво и ми показа с жест да сторя същото. Слънцето печеше яко. Според часовника ми беше единадесет, а според слънцето — пладне: забих в земята една клечка и тя не хвърли никаква сянка, значи беше пладне и аз преместих часовника си. Антонио извади от торбичката си листата от кока — бяха му останали седем. Даде четири на мен и задържа три. Аз го оставих за малко, потънах в храсталаците и се върнах със сто и петдесет тринидадски долара и шестдесет флорина, които му подадох. Той ме изгледа шашнат, попипа банкнотите, без да

разбира как са се съхранили толкова новички и как така никога не са се измокряли, понеже не ме беше виждал да ги суша. Благодарни ми с всички тези пари в ръка, помисли, помисли, пък взе само шест банкноти по пет флорина — значи тридесет, и ми върна останалото. Отказа да ги приеме обратно въпреки настояванията ми. В този момент нещо в него се промени. Преди беше решил, че ще се разделим на това място, но сега показва, че ще ме придружи още един ден. Обясни ми, че след това ще заобиколи и ще се върне обратно. Така да е, продължихме, след като нагълтахме по няколко жълтъка и с дълги мъчения, блъскайки повече от половин час два камъка един в друг над малко сух мъх, за да получим огън, запалихме една пура.

Бяхме вървели три часа, когато видяхме право срещу нас да се приближава човек на кон. Той носеше огромна сламена шапка, ботуши и нещо като кожена препаска вместо панталон, имаше зелена риза, избледняло, също зелено сако, прилично на военна куртка. Въоръжението му се състоеше от една красива карабина и огромен, втъкнат в колана му, револвер.

— Карамба! Антонио, *hijo mio* (сине мой)! — Антонио беше разпознал ездача отдалеч. Не ми беше казал нищо, но очевидно знаеше кой иде насреща. Онзи скочи от коня — висок загорял здравеняк, най-малкото четиридесетгодишен, и двамата се потупаха по раменете. Покъсно открих, че навсякъде се поздравяват по този начин.

— А този кой е?

— *Companero de fuga* (другар в бягството), французин.

— Къде отиваш?

— Колкото се може по-близо до индианските риболовци.

— Той иска да прекоси територията на индианците, да влезе във Венецуела и там да търси начин да се върне в Аруба или Кюрасао.

— Индианци гуайро — лошо — рече човекът. — Ти не си въоръжен, *toма* (вземи). — И ми подаде една кама с кожен калъф и ръкохватка от полиран рог. Седнахме в края на пътеката. Свалих обувките си, краката ми бяха целите в кръв. Антонио и ездачът говореха бързо помежду си, ясно беше, че моето намерение да прекося Гуайра не им се нравеше. Антонио ми направи знак да се кача на коня: трябваше да остана бос, за да засъхне кръвта по раните ми, а обувките си можех да нося завързани през рамо. Всичко това ми беше казано чрез жестове. Ездачът се качи на коня, Антонио ми подаде ръка

и без да усетя, се видях отнесен в галоп, възседнал коня зад гърба на приятеля на Антонио. Препускахме целия ден и цялата нощ. От време на време спирахме и той ми подаваше бутилка с анасон, от която всеки път отпивах по малко. На разсъмване се спря. Слънцето изгря, той ми остави някакво твърдо като камък сирене, два сухара, шест листа кока и ми подари, за да ми е по-лесно да ги нося, непромокаема чантичка, която се закачваше за колана. Задуши ме в прегръдките си, тупайки ме по раменете, както беше направил с Антонио, възседна отново коня и изчезна в див галоп.

ИНДИАНЦИТЕ

Крачех, докато стана един следобед. Вече нямаше джунгла, храсталаци — нито едно дърво на хоризонта. Сребристото море проблясваше под изгарящото слънце. Продължавах да вървя бос, с окачени през рамото ми обувки. Тъкмо реших да си легна, и ми се стори, че забелязвам в далечината пет-шест дървета или скали, доста по-навътре от пясъчната ивица. Опитах се да пресметна разстоянието — десетина километра по всяка вероятност. Отчупих си половинка тлъсто листо и, дъвчейки го, поех напред с бърза крачка. Час по-късно можех да различа въпросните пет-шест неща: бяха сламени колиби с покриви от слама, клони или светлокафяви листа. Над една от тях се виеше дим. След това видях хората. Те също ме забелязаха. Долових виковете и жестовете на група от тях, които сочеха към морето. Тогава видях и четири лодки, които бързо се носеха към плажа и от които слязоха дванадесетина души. Всички се насъбраха край къщите и устремиха погледи към мен. Вече ясно виждах, че и мъжете, и жените са голи и носят само нещо, което им виси отпред да им скрие срамните части. Тръгнах бавно към тях. Трима се бяха подпрели на лъковете си и държаха по една стрела. Никакъв жест — нито приятелски, нито враждебен. Някакво куче излая и яростно се хвърли върху ми. Ухапа ме ниско по прасеца и отнесе част от панталона ми... В момента, в който се обърна да ме ухапе отново, получи малка стреличка в задника — така и не видях тя пък откъде изскочи (после разбрах, че ги издухват през тръба), побягна, виейки, и като че ли влезе в някоя от колибите. Приблжих, куцукайки, защото ухапването беше сериозно. Вече бях на не повече от десет метра от групата. Нито един от тях не се беше още помръднал, нито проговорил, а децата се криеха зад майките си. Тези хора имаха прекрасни тела — бакърени, голи, мускулести. Жените бяха със стегнати твърди гърди с огромни зърна. Една-единствена имаше големи увиснали цици.

Сред тях се открояваше мъж с толкова благородно излъчване, изящни черти и ярко изразено превъзходство над останалите, че веднага се запътих право към него. Той не носеше нито лък, нито

стрели. Беше висок колкото мен, с добре подстригани коси на голям бретон, дълъг до веждите. Много черните, почти виолетови коси скриваха ушите, а отзад бяха отрязани на височината на тила. Имаше стоманеносиви очи. Гърдите, ръцете и краката му бяха съвсем гладки — без едно косъмче. Бакърените му бедра и изваяните изящни прасци имаха само мускули. Беше бос. На три метра от него спрях. Тогава той направи две крачки към мен и ме погледна право в очите. Изпитът продължи две минути. Лицето му, по което не трепваше ни мускулче, приличаше на медена маска с присвити очи. Изведнъж той се усмихна и ме докосна по рамото. Тогава всички започнаха да ме опипват, а младата индианка ме хвана за ръка и ме отведе на сянка в една от колибите. Там тя запретна крачолата на панталона ми. Останалите насядаха наоколо в кръг. Подадох ми запалена пура и аз запуших. Начинът ми на пушене ги разсмя — те всички, и мъже, и жени, пушеха, като държаха в устата си запалената страна. Ухапаното място не кървеше повече, но имах рана, голяма, кажи-речи, колкото половината на монета от сто су. Девојката оскуба космите около нея и когато мястото беше добре почистено, го изми с морска вода, донесена от едно момиченце. Същевременно тя притисна раната, за да потече кръв. Понеже не беше доволна от резултата, младата жена разчопли всяка от дупките, като се стараеше да ги увеличи с парче изострено желязо. Впрегнах всичките си усилия, за да не трепна, тъй като всички ме наблюдаваха. Друга млада индианка се опита да помогне, но моята грубо я отблъсна. Жестът ѝ накара останалите да се разсмеят. Доколкото можах да схвана, тя е искала по този начин да покаже на другата, че принадлежа само на нея и това е предизвикало смеха. След това младата индианка отрязва крачолите ми над коляното. Доволна от свършената работа, тя ми направи знак да стана. Подреди върху камък донесените ѝ мокри водорасли, сложи ги върху раната и ги овърза с бинтовете, които направи от панталона ми.

Надигнах се и си свалих сакото. Разкопчаната ми риза ѝ даде възможност да забележи пеперудата, която е татуирана в долната част на врата ми. Тя се загледа и като откри и други татуировки, смъкна сама ризата ми, за да ги разгледа по-добре. Всички — и мъже, и жени, бяха силно заинтригувани от татуираното ми тяло: отдясно имах войник от наказателен батальон; отляво — женска глава; на стомаха — тигрова муцуна; по гръбначния ми стълб — разпънат моряк, и отдолу

по дължината на целия ми кръст — сцена от лов на тигри с ловци, палми, слонове и тигри. В момента, в който скиваха татуировките, мъжете изтикаха жените настрана и дълго и старателно опипваха и оглеждаха всяка отделна картинка. Вождът изказа мнението си, останалите след него. Оттук нататък мъжете безрезервно ме приеха. Що се отнася до жените — те ме бяха приели още в момента, когато вождът ми се усмихна и ме докосна по рамото.

Влязохме в най-голямата от сламените колиби и там аз окончателно се шашнах. Всъщност колибата беше изградена от керемиденочервена глина. Беше кръгла, имаше осем врати и във вътрешната ѝ част бяха окачени пъстри хамаци от чиста вълна, боядисани в ярки цветове. В центъра стоеше кръгъл плосък камък — излъскан и кафяв — и около него имаше плоски камъни за сядане. На стената висяха няколко двуцевни пушки, военна сабя и навсякъде наоколо — лъкове в най-различни размери. Забелязах също огромна черупка от костенурка, в която би могъл да легне човек, камина от обгорени камъни, подредени изрядно един върху друг като стена, без намек от цимент между тях. На „масата“ лежеше разчупена по средата кратуна, в която бяха насипани две-три шепи перли. Дадох ми да пия от дървена съдинка някакъв сок от ферментирали плодове — леко кисел, много приятен, след което върху бананов лист ми поднесоха тлъста, опечена върху жарава риба, която трябва да тежеше две кила. Щом ометох вкусната риба, все същото момиче ме хвана за ръка и ме заведе на плажа, за да си измия ръцете и устата с морска вода. Върнахме се обратно. Седнахме в кръг — младата индианка се настани до мен и сложи ръка на бедрото ми — и се опитахме с думи и жестове да се представим едни на други.

Вождът гъвкаво се изправи, отиде до дъното на колибата и се върна с парче бял камък, с който започна да рисува по масата. Първо голите индианци и селцето им, после морето. От дясно на техните колиби — къщи с прозорци, облечени мъже и жени. Мъжете държаха в ръцете си пушки или палки. Отляво — друго селище, мъжете отново с пушки и палки, навъсени, а жените облечени. След като добре огледах рисунката, той се сети, че е забравил нещо и начерта път, който води от индианското селище до къщите отдясно, и друг път — наляво, към второто селище. За да ми обясни разположението на двете чужди села по отношение на тяхното, шефът тури отдясно, откъм венецуелската

страна, едно слънце — кръг, от който излизаха чертички във всички посоки, а от страната на колумбийското градче — половин слънце, отрязано от нагънатата линия на хоризонта. Нямах начин да се объркаш: от едната страна слънцето изгрява, от другата залязва. Младият вожд изгледа творението си с гордост и останалите се изредиха да му се възхитят един по един. Аз схванах, че хората от двете села са според него лоши и че не иска да си има нищо общо с тях. Че от всички само неговото село е добро. Намерил на кого да го обяснява!

Избърсахме масата с мокър памучен парцал. Когато тя изсъхна, вождът ми тикна тебешира в ръката — беше мой ред да разкажа историята си в картинки. Задачата ми беше по-сложна от неговата. Нарисувах човек с вързани ръце, когото двама въоръжени наблюдават. После същият човек бяга, а двамата го гонят с прицелени пушки. Нарисувах тази сцена три пъти, но всеки път бях все по-далеч от преследвачите си и накрая полицаите се бяха спрели, а аз продължавах да бягам към тяхното селце, което изрисувах заедно с индианците, кучето и най-вече с вожда, протягащ към мен ръце.

Рисунката ми не ще да е била чак толкова лоша, защото след дълъг разговор между мъжете вождът протегна ръце като в рисунката. Бяха разбрали.

Същата тази нощ индианката ме отведе в своята колиба, където живееха още шест жени и четирима мъже. Тя опъна един чудесен хамак от съшити пъстри парчета вълна, който беше толкова широк, че в него напреко спокойно можеха да се съберат двама души. Изтегнах се в него по дължина и тя се настани в друг хамак, като легна напреко. Обърнах се и аз като нея и тогава тя дойде и легна до мен. Започна да докосва тялото, ушите, очите, устните ми с дългите си тънки, но много пъргави пръсти, набраздени от мънички рани и белези. Това бяха нарязванията от кораловите скали, които гмурците тук получаваха, когато събираха бисерни миди. Когато започнах на свой ред да галя лицето ѝ, тя взе дланта ми и остана много изненадана, че е гладка и без мазоли. След като полежахме в хамака, станахме и отидохме в колибата на вожда. Там ми дадох да разгледам пушките им — калибър 12 и 16, тип „Сент Етиен“. Имаха и шест сандъка с куршуми от олово.

Индианката беше средна на ръст, имаше сиви като на вожда очи и много чист профил, а дългите си до кръста коси носеше сплетени на плитки, разделени на път. Гърдите ѝ бяха възхитително оформени — стегнати, крушовидни. Зърната бяха по-тъмни от медената кожа и много издължени. Не знаеше как да целува и отначало ме хапеше. Бързо я научих да се целува по нашия начин. Когато вървахме заедно, за нищо на света не искаше да ходи до мен и упорстваше да пристъпва отзад. Една от колибите беше необитаема и се намираше в много лошо състояние. С помощта на останалите жени тя поправи покрива с палмови листа и укрепി стените с лепкава червена кал. Индианците разполагаха с всякакви видове метални оръдия — ножове, ками, мачете, брадви, мотики и една вила с железни зъбци. Имаха медни и алуминиеви съдини, лейки, тенджери, воденичен камък, една пещ, метални и дървени бъчви. Беше пълно и с огромни хамаци от чиста вълна, украсени с плетени ресни и изпъстрени с ярки шарки — кървавочервени, турскосини, катраненочерни, патешко жълти. Скоро къщата беше завършена и моята индианка започна да я пълни с всякакви вещи, които получаваше от останалите (включително и едно магарешко седло) — кръгла плоча върху железен триножник, на която да палим огън, хамак, върху който можеха да легнат напреко четирима възрастни, чаши, метални канчета, тенджери и прочие.

Вече почти от две седмици с нея се галехме и опипвахме един друг, но тя твърдо отказваше да стигне до края. Тази работа не ми беше ясна, защото именно тя ме възбуждаше и точно когато бях готов, се дърпаше. Никога не прикриваше тялото си с нищо, ако изключим набедреника, вързан с връвчица около тънкото ѝ кръстче, който оставяше голия ѝ задник на показ. Без много-много увъртания се настанихме в къщурката. Тя имаше три врати — централната в средата на окръжността и две по-тесни, разположени една срещу друга. Трите врати на кръглата колиба правеха нещо като равнобедрен триъгълник. Всяка от тях си имаше собствено предназначение: аз трябваше да влизам и излизам винаги през северната врата, тя — през южната. Не биваше да минавам през нейната, нито тя през моята. През централната врата можеха да влизат и излизат само гостите ни — ние не биваше да я използваме, освен ако придружаваме посетителите си.

Тя ми се отдаде едва в деня, в който окончателно се настанихме в нашата колиба. Не бих искал да описвам подробности, ще кажа само,

че тя имаше вродено умение да се люби страстно и сръчно и се увиваше около мене като лиана. Скришно от всички понякога решех и сплитах косите ѝ. Това ѝ доставяше огромно удоволствие и когато го правех, по лицето ѝ се четеше неизразимо щастие и в същото време страх, да не би някой да ни завари, защото, доколкото можех да схвана, там се смяташе за недопустимо мъж да реши жена си, да изглажда с пемза мазолите по ръцете ѝ или да я целува по устните и гърдите така, както правех аз.

И така, Лали — това беше името ѝ, и аз заживяхме в нашата къщурка. Едно от нещата, които ме учудваха, беше, че тя никога не употребяваше метални тенджери и канчета, нито пиеше вода от чашите — всичко правеше в глинени съдинки, изработени от съселяните ѝ.

Миехме се, като се поливахме с лейката. По нужда ходехме направо в морето.

Отивах често да гледам как отварят мидите, за да търсят перли. С тази работа се занимаваха най-възрастните жени. Всяка от младите, които ги ловяха, имаше своя торбичка. Намерените перли се разделяха така — една трета отиваше за вожда (той беше нещо като общинска каса), една трета за ловеца и последната трета се разделяше на две между тази, която отваря мидите, и гмуркинята. Ако жената живееше с родителите и роднините си, тя даваше своята част на чичо си — брата на баща ѝ. Така и не успях да разбера защо именно чичото беше човекът, който първи влизаше в къщата на младоженците, взимаше ръката на момичето и я поставяше на кръста на мъжа, после слагаше ръката на мъжа на кръста на момичето така, че показалецът му да е на пъпа ѝ. Щом веднъж стореше това, той си отиваше.

И така, ходех да гледам как отварят мидите, но не и на лов, тъй като никога досега не ме бяха канили да се кача в някое от канутата. Събираха миди доста далеч от брега — на около петстотин метра навътре в морето. Понякога Лали се връщаше с изподрани от коралите бедра и хълбоци. Случваше се порязванията силно да кървят. Тогава тя намачкваше морски водорасли и натриваше с тях раните си. Аз никога не правех каквото и да било, ако не ми покаже с жестове, че съм поканен. Никога не влизах и в колибата на вожда, освен ако някой друг или самият той не ме хванеше за ръка, за да ме заведе дотам. Лали подозираше, че всички млади индианки на нейната възраст се крият из

тревите наоколо, колкото е възможно по-близо до нашата врата, за да се опитат да видят или чуят какво правим, докато сме сами двамата.

Вчера видях индианеца, който свързваше индианското селище с най-близкото колумбийско, на два километра от границата — наричаше се Ла Вела. Индианецът имаше две магарета и носеше със себе си карабина „Уинчестър“, но също ходеше гол, като не броим набедреника. Не знаеше и дума испански — как ли въртеше търговията си? С помощта на един речник написах поръчките си на лист хартия: агухас (игли), синьо и червено китайско мастило и конци за шиене. Вождът често ме молеше да го татуирам. Индианецът за свръзка беше дребен и сух. Тялото му от левия хълбок до дясното рамо беше пресечено от грозен белег. Раната беше зараснала, образувайки дебел колкото пръст ръб. Сложиха перлите в кутия за пури с няколко отделения, в които бяха подредени по големина. Когато си затръгва, вождът ми даде знак, че ми разрешава за малко да го придружа. За да е сигурен, че няма да избягам, той с трогателно чистосърдечие ми тикна в ръцете една двуцевна пушка и шест куршума. Беше убеден, че това ще ме принуди да се върна обратно, тъй като вярваше, че никога няма да отнеса нещо, което не ми принадлежи. Магаретата не бяха натоварени и двамата с индианеца ги яхнахме. Цял ден яздихме по пътя, по който бях дошъл дотук, но на три-четири километра от граничния пост обърнахме гръб на морето и навлязохме във вътрешността.

Към пет часа стигнахме до едно поточе, около което се бяха скупчили пет индиански колиби. Всички се събраха да ме разгледат. Моят придружител говори, говори, говори, докато не дойде един тип с очи, коса, нос — изобщо всички черти на индианец, освен цвета. Беше бял като брашно и с червени очи на албинос. Носеше зеленикавокафяв панталон. Тогава разбрах, че онзи индианец, който беше посетил моето село, носеше стоката си само дотук, без да продължава по-нататък. Албиносът ме заговори.

— Buenos dias (Добър ден). Tu eres el matador que se fue con Antonio? (Ти ли си убиецът, който избяга с Антонио?) Antonio es compadre mio de sangre. (Антонио ми е кръвен побратим).

За да се побратимят двама мъже, те правят следното — завързват една за друга ръцете си и всеки рязва с ножа ръката на другия. После смесват потеклата кръв и всеки изблизва окървавената ръка на другия.

— Que quieres? (Какво искаш?)

— Agujas, tinta china roja y azul? (Игли, червено и синьо китайско мастило). Nada mas. (Нищо повече).

— Tu lo tendras de aqui a un cuarto de luna. (Ще го имаш след четвърт лунен цикъл, броено от днес).

Говореше испански по-добре от мен и се усещаше, че умее да установява контакти с белите, да организира разменната търговия и да защитава горещо интересите на своята раса. Щом тръгнах да си ходя, той ми даде гердан от сребърни колумбийски монети — хубаво светло сребро. Каза ми, че е за Лали.

— Vuelva a verme (Върни се пак да се видим) — ми рече белият индианец. И за да бъде сигурен, че ще се върна, ми връчи един лък.

Поех обратно сам и едва бях изминал половината от пътя, когато срещу мен се зададе Лали, придружена от малката си сестричка, на има-няма дванадесет-тринадесет години. Що се отнася до Лали, тя със сигурност беше някъде между шестнадесет и осемнадесет. Щом се добра до мен, тя се хвърли като луда и ми издра гърдите, понеже успях да си скрия лицето, после жестоко ме ухапа по врата. Едва можех да я удържа, използвайки всичките си сили. Внезапно тя се успокои. Качих сестричето ѝ на магарето и тръгнах зад него, прегърнал Лали. Вървахме бавно към селцето. По пътя убих една кукумявка. Стрелях по нея, без да знам какво е точно — просто бях видял две очи да святкат в нощта. Лали реши, че трябва на всяка цена да я отнесем у дома и я закачи на седлото на магарето. Пристигнахме по изгрев-слънце. Бях толкова уморен, че исках само да се измия. Лали ме изми, след което пред очите ми свали набедреника на сестра си, изми я и нея и чак накрая изми себе си.

Когато двете се върнаха, аз седях и чаках да кипне водата, която бях сложил на огъня, за да я изпия с лимон и захар. Тогава стана нещо, което едва по-късно проумях. Лали побутна сестра си между бедрата ми, нагласи ръката ми около талията на малката и чак тогава забелязах, че тя няма набедреник и носи на врата си гердана, подарен току-що на Лали. Не знаех как да се измъкна от конфузното положение и внимателно отблъснах малката, взех я на ръце и я сложих да си легне на хамака. Свалих ѝ гердана и го сложих на шията на Лали. После Лали легна до сестра си, а аз — до Лали. Чак по-късно разбрах: Лали решила, че аз проучвам как да се махна от селцето, защото не съм

щастлив с нея, и помислила, че може би сестра ѝ ще успее да ме задържи. Когато се събудих, Лали закриваше с длан очите ми. Беше късно — около единадесет сутринта. Малката се беше разкарала, а Лали ме гледаше любовно с големите си сиви очи и нежно ме ухапа по ъгълчето на устните. Беше щастлива, искаше да ми покаже, че е разбрала, че я обичам и че нямам намерение да заминавам, понеже тя не знае как да ме задържи.

Отвън пред колибата седеше индианецът, който обикновено водеше Лали на лов в своето кану. Разбрах, че я чака. Той ми се усмихна и затвори очи, като с хубавия си жест ми показа, че знае за успиването на Лали. Седнах до него и той заговори неща, които не можех да разбера. Беше много як, млад, с мускули на атлет. Дълго разглежда татуировките ми, изучава ги и накрая ми показва с жест, че иска да го татуирам. Направих с глава знак на съгласие, но, изглежда, той остана с впечатлението, че не съм го разбрал. Накрая се появи Лали. Беше намазала с олио цялото си тяло. Знаеше, че това не ми се нрави и се опита да ми обясни колко студена е водата в това облачно време. Мимиките, които правеше, наполовина смеейки се, наполовина сериозно, бяха толкова мили, че и аз започнах да се правя, че не я разбирам, за да я накарам да ги повтори няколко пъти. Когато за пореден път ѝ направих знак да ми обясни отново, тя се нацупи и сякаш ме попита с изражението си: „Ти ли си толкова загубен, или аз съм глупава, та не мога да ти обясня защо съм се намазала с олио?“

Покрай нас мина вождът с две индианки. Жените носеха огромен зелен гущер, тежък най-малко четири-пет кила, а той — лъка и стрелите си. Току-що го беше уловил и ме покани да отида по-късно на угощение. Лали го заговори и той докосна рамото ми, след което ми показва морето. Разбрах, че ако искам, мога да придружа Лали на лов. Поехме тримата — Лали, обичайният ѝ спътник и аз. Спуснахме леката лодка, издялана от корково дърво, във водата. Двамата тръгнаха навътре в морето, носейки лодката на рамо. Навлизането в морето се оказа любопитен ритуал — първи откъм задната ѝ част се качи индианецът, държейки в ръка огромно гребло. Лали, на която водата вече стигаше до гърдите, крепеше лодката в равновесие и ѝ пречеше да се върне назад към брега, после се качих аз и седнах по средата, след което с един скок вътре се оказа и Лали — точно в момента, когато с удар на греблото си лодкарят ни отпрати навътре в морето. Вълните

ставаха все по-високи, колкото по-навътре отивахме. На петшестстотин метра от брега попаднахме в нещо като канал, където вече се бяха установили две лодки. С помощта на пет ленти от червена кожа Лали закрепил около главата си дългите си плитки. Въоръжена с един голям нож, тя последва надолу към дъното едрата петнадесеткилограмова гира, която служеше за котва. Лодката беше закотвена, но не можеше да стои на едно място — тя се люлееше нагоре-надолу при всяка вълна.

Повече от три часа Лали се гмуркаше и изскачаше на повърхността. Дъното не можеше да се види, но ако се вземе предвид колко време ѝ трябваше, за да го стигне, трябва да имаше между петнадесет и осемнадесет метра дълбочина. Всеки път тя изнасяше горе миди в торбичката си и младият мъж я изпразваше в лодката. В продължение на целите тези три часа Лали нито веднъж не се качи в лодката. Почиваше си от време на време, като се задържаше за борда. На два пъти сменяхме местоположението си и отново Лали не се качи при нас. На второто място тя започна да пълни торбичката си с особено големи екземпляри. Най-после се върнахме обратно на брега. Старата индианка ни очакваше. Ние с Лали я оставихме да пренесе заедно с мъжа мидите от лодката на пясъка. Когато всички миди бяха на сухо, Лали каза на старицата, че този път ще ги отваря самата тя. С острието на ножа си тя бързо отвори тридесетина, преди да намери първата перла. Личеше си, че водата на дъното е ледена, защото месото им беше хладно и свежо. Лали внимателно измъкна перлата, голяма колкото грахово зърно — по-скоро от семейството на едрите, отколкото на средните бисери. Господи, как сияеше тази перла! Природата я беше надарила с няколко преливащи се тона, без при това да я прави ярка. Лали взе перлата между пръстите си, лапна я и я задържа известно време в уста, после я извади и я подаде на мене. С няколко движения на челюстта си тя ме накара да разбера, че трябва да сдъвча перлата и да я глътна. След първоначалния ми отказ тя така красиво започна да се моли, че в крайна сметка постигна своето — схрусках перлата и я глътнах. Тя отвори една след друга четири-пет миди и ми ги даде да ги изям, за да попадне в стомаха ми цялата перла. После ме накара да легна на пясъка и като дете отвори устата ми и занаднича в нея, за да не би някое парченце да е останало по зъбите ми. След това двамата си тръгнахме, като оставихме другите да продължат работата си.

Вече от месец живеех тук. Нямах начин да сбъркам, защото всеки ден отбелязвах на лист хартия деня и датата. Иглите и китайското мастило — червено, синьо и виолетово — отдавна бяха пристигнали. В колибата на вожда бях открил три самобръсначки „Солинген“. Той никога не ги използваше по предназначение, защото индианците са къосета. С една от тях оформяха на етажи прическите си. Направих на вожда — той се казваше Зато, татуировка на ръката. Измайсторих му индианец с разноцветни пера в косите. Той остана възхитен и ми даде да разбера, че не бива да татуирам никой друг, преди да изрисувам гърдите му. Искаше да има същата като моята озъбена тигрова глава. Засмях се на това, защото не умеех да рисувам достатъчно добре, за да докарам такава хубава мутра. Лали беше обезкосмила цялото ми тяло. В момента, в който зърнеш някъде косъмче, тя го отскубваше и ме натъркваше с морски водорасли, стрити и омесени с пепел. Космите, изглежда, започваха да поникват все по-рядко.

Тази индианска общност се наричаше гуахира. Обитаваха плажната ивица и вътрешността на равнината чак до полите на планината. В планината живееха други индианци, наречени мотилонес. Години по-късно щеше да ми се наложи да имам вземане-даване с тях. Гуахирите поддържаха индиректна връзка с цивилизацията свят посредством разменната търговия, за която вече говорих. Обитателите на плажната ивица даваха на белия индианец перли и костенурки. Костенурките се доставяха живи и понякога тежаха по стотина — сто и петдесет килограма. Те никога не достигаха големината на костенурките от Ориноко или Марони, които могат да тежат по четиристотин кила и чиито черупки достигат до два метра дължина при един метър широчина в най-издутата им част. Сложени веднъж по гръб, костенурките не успяваха да се преобърнат. Виждах съм някои от тях да прекарват на гръб по три седмици без храна и вода и после да ги откарват все още живи. Що се отнася до огромните зелени гуцери, те бяха много вкусни. Плътта им беше нежна, бяла и крехка, също така вкусни бяха и яйцата им, особено когато ги изпечеш на слънце в пясъка. Само външният им вид потискаше малко апетита.

Всеки път, когато ходеше на лов, Лали носеше вкъщи своя дял от перли и ми ги връчваше. Аз ги пусках в една дървена съдинка, без да ги сортирам — дребни, средни и големи — смесено. Бях отделил

настрана, в една кибритена кутия, само няколко — две розови, три черни и седем в металносив цвят — всичките удивително красиви. Пазех също и една огромна неправилна перла, с формата на бобено зърно, голяма колкото белия или червения боб, който расте у дома. Тази барокова перла имаше три насложени цвята, които се меняха в зависимост от светлината — черен пласт, стоманеносиво и сребристо с розови отблясъци. Благодарение на перлите и костенурките на племето не му липсваше нищо. Само дете разполагаха с абсолютно непотребни вещи, докато не познаваха други, които можеха да им бъдат от полза. В цялото селце например не можеше да се намери нито едно огледало. За да открия нещо, пред което да се бръсна, трябваше да се ровя из остатъците на някаква вероятно разбита и изоставена лодка, от която измъкнах парче, покрита с никел плоскост, и се оглеждах в нея.

Тактиката ми спрямо моите приятели беше проста: никога не правех нищо, което би засегнало авторитета и мъдростта на вожда, а още по-малко тези на стария индианец, който живееше сам на четири километра по посока към вътрешността на равнината, обграден от змии, две кози, десетина овце и агънца. Това беше шаманът на всички общности на гуахирите. Благодарение на това ми поведение никой не ми завиждаше и никой не ме гледеше накриво. В рамките на два месеца бях приет от всички. Шаманът имаше също двадесетина кокошки. Като се има предвид, че и в двете посетени от мене селища на гуахирите не бях видял ни кози, ни кокошки, ни овце, ни агнета, излизаше, че притежаването на домашни животни е привилегия на шамана. Всяка сутрин по някоя индианка тръгваше с кошница на главата да му носи прясно уловена риба и миди. Носеха му също царевични питки, печени същата сутрин върху камък. Понякога, но не всеки път, те се връщаха с яйца и прясно мляко. Когато пожелаеше да ме види, шаманът ми изпращаше лично три яйца и нож от полирано дърво. Лали идваше с мен до средата на пътя и спираше там да ме чака в сянката на огромните кактуси. Първия път, когато това се случи, тя сложи ножа в дланта ми и ми показа посоката с ръка.

Дъртият индианец живееше в отблъскваща мръсотия под навес от опънати кравешки кожи, обърнати с козината отдолу. По средата — оградено от три камъка огнище. Личеше си, че е винаги запалено. Не спеше в хамак, а в нещо като легло, стъкмено от клони и високо около метър. Навесът беше бая голям, трябва да имаше двадесетина

квадратни метра. Нямаше стени, само няколко клони бяха струпани откъм ветровитата страна. Забелязах две змии — едната триметрова, дебела колкото ръката ми, другата около метър с жълт V-образен знак на главата и си рекох: „Леле, колко ли яйца и кокошки изкльопват тия двете!“ Не можех да си представя как под същия този навес успяват да се подслонят кози, кокошки, агнета и дори едно магаре. Старият ме огледа по всички ръбове, накара ме да си сваля панталона, превърнат от Лали в къси гащи, и когато останах гол като охлюв, ме подкани да седна на един камък до огъня. После го покри с няколко зелени листа, които вдигнаха страшна пушилка и замирисаха на мента. Димът им ме обви до задущаване, но аз се стараех да не кашлям и изчаках така около десет минути. След това индианецът изгори панталона ми и ми подаде два набедреника — единия от овнешка кожа, другия от змийска, нежен като ръкавица. На ръката ми нахлузи гривна от сплетени ивици козя, овнешка и змийска кожа. Беше широка десет сантиметра и се затягаше с ремък според ширината на китката.

На левия си глезен шаманът имаше голяма колкото двуфранкова монета язва, накацана от мушички. От време на време ги пропъждаше, а щом станеха прекалено нахални, насипваше върху раната пепел. И така, шаманът ме хареса. За да ме отпрати, ми даваше дървен нож, помалък от онзи, с който ме викаше при себе си. По-късно Лали ми обясни, че ако аз на свой ред искам да го навестя, трябва да му изпратя малкия нож и ако той е склонен да ме приеме, ще ми върне големия. Преди да си тръгна, успях да забележа колко набръчкани са хилавото лице и шията на престарелия индианец. В кухата му уста бяха останали едва пет предни зъба — три отдолу и два отгоре. Очите му — продълговати като на всички останали, имаха толкова провиснали клепачи, че когато ги затвореше, на тяхно място се появяваха две топки от кожа. Нито мигли, нито вежди — за сметка на това редките му, но съвсем черни коси падаха добре подравнени чак до раменете. Носеше по тукашния обичай бретон на височината на веждите.

Тръгнах си, ужасно притеснен от голия ми задник. Чувствах се смешен. Но в края на краищата това е то бягството! С индианците човек не биваше да се шегува, пък и си струваше да понеса няколко неудобства, за да бъде на свобода. Когато Лали ме видя по набедреника, прихна така, че лъснаха всичките ѝ зъби — красиви като перлите, които ловеше. Огледа гривната и змийските гащи, а после ме

помириса, за да провери дали съм бил опушен с онзи дим. Между другото нюхът на индианците е много силно развит.

Започнах да привиквам към новия си бит и забелязах, че не трябва дълго да се застоявам тук, защото може така да ми хареса, че да не искам никога повече да си тръгна. Лали непрекъснато ме наблюдаваше, искаше ѝ се да взема по-активно участие в живота на комуната. След като ме видя да ходя за риба и разбра, че умея да гребам много добре и се справям без проблеми с малкото и леко кану, бързо изрази желание да ходим заедно за перли. Само че на мен това не ми влизаше в сметките. Лали беше най-добрата гмуркиня в селцето — нейната лодка винаги докарваше най-много и най-едри — значи уловени в най-дълбоките води — миди. Знаех също така, че момчето, което караше нейната лодка, беше брат на вожда. Ако аз тръгнах да водя Лали в морето, щях да ѝ причиня неприятности — значи трябваше да откажа. Всеки път, когато Лали ме виждаше замислен, хукваше да търси сестра си, която щастливо дотичваше и нахълтваше вкъщи през моята врата. Това явно означаваше нещо. Примерно казано, ако идваха заедно, щом стигнеха до голямата врата срещу морето, двете се разделяха, Лали заобикаляше и влизаше през своята си врата, а малката Зорайма — през моята. Зорайма имаше съвсем дребни цици — почти като мандаринки и къси коси, подстригани на черта на височината на брадичката. Бретонът ѝ покриваше веждите и стигаше почти до клепачите. Всеки път, когато сестра ѝ я повикваше, двете заедно се изкъпваха, махаха си набедрениците и ги окачваха на хамака. После малката винаги си тръгваше много огорчена, че не съм я поискал. Онзи ден тримата бяхме легнали на хамака — Лали беше по средата, но внезапно стана и ме остави притиснат до голото тяло на сестра си.

Индианецът, с когото Лали ходеше на лов, си поряза коляното много надълбоко. Мъжете го занесоха до колибата на шамана, откъдето се върна гипсиран с някаква бяла глина. Така че на следващата утрин трябваше аз да изведа Лали в морето. Пуснахме лодката във водата без проблеми и потеглихме. Навлязохме малко по-навътре от обикновено. Тя светеше от радост, ме сме заедно в кануто. Преди да се гмурне, се намаза цялата с олио. Надолу в черните дълбини водата сигурно беше дяволски студена. Три акулови перки се замотаха около нас — посочих ѝ ги, но тя не им обърна никакво

внимание. Беше десет сутринта, слънцето блестеше. Омотала торбичката около лявата си ръка, с добре прикрепен за кръста калъф за ножа, Лали се гмуркаше, без да се отблъсва с крака от кануто, както би направил всеки друг. С невероятна бързина тя изчезваше в тъмнината на дълбокото. Явно първото ѝ гмуркане беше за разузнаване, защото донесе малко миди в торбичката си. Тогава ми хрумна нещо. В лодката се търкаляше навит на голямо кълбо кожен ремък. Завързах здраво торбичката с него, върнах я на Лали и започнах да развивам кълбото, което тя повлече със себе си надолу. Тя, изглежда, схвана мисълта ми, защото изплува след доста време без торбичката. Хвана се за лодката, за да си почине от дългия престой под водата, и ми направи знак да издърпам товара. Започнах да навивам обратно ремъка, но в един момент зацепи — сигурно се беше закачил в някой корал. Лали се гмурна да го освободи, аз измъкнах напълнената до средата торбичка и я изсипах в кануто. Тази сутрин само с осем гмуркания на по петнадесетина метра дълбочина напълнихме лодката почти догоре. Когато и Лали се качи, водата стигна само на два пръста от ръба ѝ. Толкова се бяхме натоварили с миди, че имаше опасност да потънем, ако сложим и котвата при нас. Затова завързахме въжето на котвата за едно от веслата и го оставихме да плува на повърхността, докато се върнем да си я приберем. Стигнахме до сушата без затруднения.

Старицата и индианецът ни чакаха на сухия пясък, на мястото, където обикновено отваряха мидите. Ортакът на Лали се зарадва, че сме набрали толкова много. Тя започна да му обяснява какво точно съм измислил; спуснал съм завързаната торбичка, което я облекчава при изплуването и същевременно ѝ позволява да набере повече миди. Той огледа как съм завързал торбата и внимателно проучи двойния ми възел. Отвърза го и после от първи опит го повтори доста добре. Погледна ме много горд от себе си.

Като отвори мидите, старицата намери тринадесет перли. Лали, която обикновено не оставаше да наблюдава тази операция и се прибираше да чака вкъщи своя дял, сега стоя докато отвориха и последната мида. В това време аз изгълтах поне една дузина от тях. Лали само пет-шест. Дъртата започна подялбата. Всички перли бяха кажи-речи еднакво големи — с размерите на хубаво грахово зърно. Тя отдели три перли за вожда, три за мене, задържа две за себе си и пет останаха за Лали. Лали пое моите три и ми ги подаде. Аз от своя

страна ги взех и ги предложих на ранения индианец. Той не искаше да ги приеме, но аз ги поставих в дланта му и я затворих. Тогава той се съгласи. Жена му и дъщеря му, които до този момент бяха наблюдавали мълчаливо отстрани, се засмяха от радост и дойдоха при нас. Помогнах им да пренесат ловеца в колибата му.

Тази сцена се повтаряше почти две седмици поред. Всеки път връчвах своя дял на индианеца, но един ден задържах една от шестте перли, които ми се полагаха. Когато се прибрах вкъщи, накарах Лали да я схруска. Беше толкова щастлива, че пя през целия ден. От време на време ходех при белия индианец. Каза ми да го наричам Зорильо, което на испански означава лисичка. Предаде ми, че вождът питал защо не му татуирам тигровата глава — отговорих, че не умея да рисувам. Като си помагах с речника, му обясних, че искам да ми донесе голямо колкото гръдта ми огледало, прозрачна хартия, тънка четка, шишенце с мастило, индиго, а ако не намери индиго — много мек и дебел молив. Поръчах му също да ми намери панталони и три ризи в цвят каки и да ги скрие у тях. Научих, че полицията е разпитвала за Антонио и мен. Той отговорил, че аз съм минал през планината във Венецуела, а Антонио го ухапала змия и се поминал. Останалите французи били в затвора в Санта Марта — ми каза индианецът.

У Зорильо човек можеше да види същите разнородни предмети, каквито се намираха в дома на вожда: сума ти глинени съдини, изрисувани с любимите на индианците знаци — всичките различни, оригинални по форма, рисунки, цветове; прекрасни хамаци от чиста вълна — някои чисто бели, други шарени и с ресни; изсушени кожи на змии, гущери и огромни жаби; кошници, плетени от бели лиани и други, изплетени от цветни. Домакинът ми обясни, че всички тези неща се изработват от индианци, които принадлежат на същото племе като моите, но живеят в джунглата, на двадесет и пет дни път оттук. От техните владения пристигали и кокаиновите листа, от които той ми подари двадесетина. Ако се чувствах преуморен, беше достатъчно да съдъвча само едно от тях. На тръгване помолих Зорильо да ми осигури, ако му е възможно, всичко отбелязано в списъка плюс малко испански вестници и списания (благодарение на речника за два месеца бях понаучил доста думи). Що се отнася до Антонио, той нямаше никакви новини от него — знаеше само, че е имало нов сблъсък между

контрабандистите и митничарите. Били са убити пет митничари и един контрабандист, а корабът не е бил конфискуван. Никога дотогава не бях забелязвал алкохол в селото, ако, разбира се, не смятаме онази плодова гадория, която оставяха да ферментира. У Зорильо мярнах една бутилка анасонлийка и веднага го помолих да ми я даде. Той отказа. Ако исках, можех да я изпия там на място, но не и да я нося в селото. Хич не беше глупав този албинос.

Тръгнах си качен на едно магаре, което на следващия ден щеше да се върне при Зорильо самичко. Носех само голям пакет с шарени бонбони, обвити с тънка хартия, и шестдесет пакета цигари. Лали ме чакаше на повече от три километра извън селото заедно със сестра си. Този път не ми направи никаква сцена и се съгласи да върви до мен, като дори прие да я прегърна. От време на време спираше и съвсем цивилизовано ме целуваше по устата. Щом се прибрахме, отидох при вожда и му предложих част от цигарите и бонбоните. Седнахме пред вратата с лице към морето. Отпихахме от онова ферментирало питие, което успяваха да запазят хладно в глинените си делви. Лали седеше от дясната ми страна, прегърнала с две ръце бедрото ми. Отляво сестра ѝ се беше разположила по същия начин. И двете смучеха бонбони. Пакетът стоеше отворен пред нас и всички жени и деца си взимаха от него без шум. Вождът наклони главицата на Зорайма към мен и ми даде да разбера, че и тя би искала да бъде моя жена като Лали. Лали се размаха, показва гърдите си и после тези на Зорайма, като явно обясняваше, че не искам сестра ѝ, защото има малки цици. Вдигнах рамене под всеобщия кикот. Зорайма изглеждаше много нещастна. Какво да правя — обвих с една ръка шията ѝ и с другата я погалих по гърдите — тя светна от щастие. Изпуших няколко цигари, индианците ги опитаха, но бързо се отказаха от тях и запалиха отново пурите си, обърнати с огънчето в устата. След време се надигнах, поздравих всички и хванах Лали за ръка да си ходим. Тя тръгна след мен, а Зорайма — по нас. Изпекохме на жаравата няколко едри риби и си направихме угощение. Бях хванал една двукилограмова лангуста. Изядохме крехкото ѝ месо с огромно удоволствие.

Получих огледалото, тънката хартия и индигото, туба лепило, за което не бях молил, но все едно, можеше да ми влезе в работа, няколко сравнително меки молива, мастилница и четка. Окачих огледалото така, че да идва на височината на гърдите ми, когато седя. Сега можех

да виждам ясно и в детайли главата на тигъра. Заинтригувани, Лали и Зорайма внимателно ме наблюдаваха. Започнах старателно да очертавам образа, който виждах в огледалото с мастило, но тъй като то се разтече, използвах лепилото — смесих и двете и всичко тръгна по мед и масло. След три едночасови сеанса накрая имах върху огледалото точния образ на тигровата глава.

Пратих Лали да извика вождя, а в това време Зорайма хвана дланите ми и ги сложи върху гърдите си. Изглеждаше толкова влюбена и нещастна, очите ѝ бяха така изпълнени с желание, че без да се усетя, я обладах там, направо на земята, наскреде колибата. Момичето болезнено изстена, но тялото ѝ се изпъна от удоволствие и тя се уви около мен, без да иска да ме пусне. Внимателно се освободих от прегръдките ѝ и отидох да се почистя в морето, тъй като целият бях станал в пръст. Тя дойде след мен и двамата се изкъпахме заедно. Аз изтърках гърба ѝ, тя краката и ръцете ми, после тръгнахме обратно към дома. Лали седеше и ни чакаше на мястото, където бяхме лежали току-що — беше разбрала всичко. Стана, прегърна ме с две ръце и нежно ме целуна. После хвана сестра си за ръка и я изведе през моята врата, върна се и на свой ред излезе през своята. Чух, че някой започна да блъска отвън по стената на колибата. Излязох и видях Лали, Зорайма и още две жени да се опитват да пробият стената с някакво желязо. Явно искаха да отворят четвърта врата. За да не се пропука цялата колиба, намокриха мястото с лейка. Вратата беше готова за нула време. Зорайма измете навън отпадъците. Отсега нататък тя единствена имаше правото да влиза и излиза през този отвор и никога повече нямаше да използва моя.

Придружен от трима индианци и брат си, чиято рана вече беше почти зараснала, най-сетне пристигна и вождът. Първо огледа рисунката върху огледалото, после себе си. Не можеше да откъсне очи от така добре прерисувания тигър, радваше се и на собственото си отражение. Все още не можеше да разбере какво възнамерявам да направя. Изчаках мастилото да изсъхне, сложих огледалото на масата, покрих го с прозрачната хартия и започнах да прекопирам. Беше лесно и вървеше бързо. Мекият графит повтаряше послушно всяка от чертите. За по-малко от половин час пред смаяния поглед на останалите направих не по-лошо от оригинала копие. Един след друг индианците поемаха листа и внимателно сравняваха изображението с

тигъра на гърдите ми. Накарах Лали да легне върху масата, изтрих тялото ѝ с влажен парцал, после поставих върху корема ѝ индигото и отгоре току-що завършената рисунка. Повторих някои от линиите и за всеобща изненада те се оказаха отпечатани върху кожата ѝ. Едва тогава вождът разбра, че си давам целия този труд само заради него.

Незасегнатите от лицемерието на цивилизацията души реагират спонтанно на всяко едно събитие. Веднага показват дали са доволни или разочаровани, радостни или тъжни, заинтригувани или безразлични. Превъзходството на чистите индианци от рода на гуахиросите е удивително. Те ни надминават във всяко отношение, защото ако приемат някого, веднага са готови да споделят с него всичко свое и в същото време свръхчувствителните им души дълбоко се вълнуват, щом получат и най-дребния знак на внимание от свой приятел. Реших да очертая основните линии от рисунката с бръснач, така че още след първия сеанс да имам фиксирани контурите на тигъра. След това щях да изработя подробностите с помощта на три игли, закрепени към къса пръчка. Започнах работа още на следващия ден.

Накарах вожда да легне върху масата. Прекопирах рисунката от тънката хартия върху един по-дебел и устойчив лист и нанесох с твърд молив всяка от линиите по кожата на гърдите му, намазана предварително с разрежена бяла глина. Копието се получи чудесно и аз го оставих да изсъхне добре. Вождът се беше опянал върху масата и не смееше да мръдне, нито дори да надигне глава от страх да не развали рисунката, която му позволих да види в огледалото. След това започнах да работя с бръснача. Потече малко кръв, която аз непрекъснато попивах. След като минах по всички линии и на мястото на рисунката се появиха тънки кървави резки, разлях върху гърдите му шишенцето с китайско синьо мастило. То лесно попи, освен на местата, където бях натиснал по-силно с бръснача и имаше повече кръв. Общо взето, цялата рисунка изпъкна добре. Осем дни по-късно Зато имаше на гърдите си ухилената тигрова муцуна с розов език, бели зъби, черен нос, мустаци и очи. Бях предоволен от произведението си — изглеждаше по-добре от моето собствено и цветовете излязоха по-ярки. След като коричките от раните паднаха, повторих с игли някои места. Зато толкова се радваше, че поръча на Зорильо да снабди всяка колиба с огледало, а в своята окачи две.

Дните минаваха, превръщаха се в седмици и месеци. Стана април — значи бях тук вече от четири месеца. Радвах се на отлично здраве. Чувствах се силен, свикнах да ходя бос и можех да изминавам без умора големи разстояния, преследвайки гигантските гущери. Забравих да ви кажа, че след първото си посещение при шамана накарах Зорильо да ми намери йодна тинктура, кислородна вода, памук, бинтове, хинин на таблетки и стоварсол. В болницата навремето бях видял един каторжник с рана като на магьосника. Санитарят Шатал обикновено стриваше таблетка стоварсол и посипваше язвата. Получих всички тези лекарства плюс някаква помада, която пък използвал за себе си вождът на Зорильо. Изпратих жалкия нож на шамана, а той в отговор ми върна големия. Бяха ми нужни много време и усилия, за да го убедя да се лекува. Но след няколко проведени от мен сеанса язвата се сви наполовина. Това го накара да продължи сам лечението си и ето, че един хубав ден ми изпрати големия дървен нож, за да отида да видя, че напълно се е оправил. Никой никога не разбра, че това е станало благодарение на мен.

Моите две жени не ме оставяха на мира. Докато Лали беше на лов, с мен стоеше Зорайма. Щом дойдеше ред на Зорайма да се гмурка, на врата ми увисваше Лали. На Зато му се роди син. Щом започнаха болките, жена му отиде на плажа и се скри зад една скала, където друга от жените на вожда ѝ носеше сухари, сладка вода и пръчки кафява необработена захар. Трябва да е родила около четири часа следобед, защото по залез-слънце я чухме весело да вика нещо и да идва към селото, носейки бебето в протегнатите си напред ръце. Преди още тя да се появи, Зато вече знаеше, че си има момченце. Доколкото разбрах, ако беше момиче, вместо да го вдига нависоко и радостно да се смее, жената щеше да се прибере тихо и незабележимо. Това Лали ми го обясни с жестове. Индианката се приближи, вдигна детето над главата си и спря. Зато протегна към нея ръце и извика нещо, без обаче да се помести. На свой ред тя му отговори, повдигна отново бебето и направи няколко крачки, после пак се спря. И сега Зато не прекрачи прага на колибата си. Стоеше изправен пред главната врата, заобиколен от племето си. Майката вече беше на пет-шест крачки от него. Отново повдигна бебето си и извика. Чак тогава Зато тръгна към нея, подхвана малкото под мишничките му, вдигна го на свой ред над

главата си, обърна се с лице на изток и три пъти повтори един и същи вик. След това гушна бебето с дясната си ръка, притисна го до гърдите си и скри главичката му под мишницата на лявата си ръка. После, без да се обръща назад, влезе в колибата през главния вход. Останалите го последваха. Последна влезе родилката. Тази вечер изпихме цялото ферментирало вино на селото.

Цяла седмица след събитието всяка вечер и сутрин индианците поливаха пръстта пред колибата на вожда и я тъпчеха, за да се слегне. Така се получи голям кръг от добре разбъркана червена глина. Когато площадката стана готова, опънаха над нея навес от волски кожи — явно подготвяха голям празник. Под сянката складираха най-малко двадесет глинени делви, пълни с любимата им напитка. Подредиха някакви камъни и започнаха да трупат около тях сухи и свежи клони. Много от тези клони бяха отдавна извлечени от морето. Бяха успели вече да изсъхнат и да станат бели и гладки. Намираха се и дебели дънери, домъкнати далеч от вълните — иди разбери кога. Върху камъните подпряха две еднакво високи дървени вили — явно се подготвяше огромен шиш. Четири обърнати по гръб костенурки, повече от тридесет огромни гуцера, живи, с овързани по такъв начин лапи, че да не могат да се измъкнат, две овчици — цялото това животинско войнство чакаше да бъде заклано и изядено. Без да забравяме и най-малко двете хиляди яйца от костенурки.

Една утрин ни посетиха петнадесетина конници — всичките индианци, с огърлици на шиите и широки сламени шапки на главите, облечени с по един набедренник и елеци от обърната овча кожа. Всичките бяха окачили на кръста си по една огромна кама, двама имаха двуцевни ловджийски пушки, водачът им носеше истинска карабина, чудесна връхна дреха от черна кожа и пълен патрондаш. Конете също изглеждаха твърде добри — дребни, но живи, целите на сиви петна. Зад себе си всеки беше натоварил по един наръч изсушени треви. Далеч преди да пристигнат, те предупредиха за идването си с пушечни изстрели и тъй като препуснаха в галоп, много скоро се появиха пред нас. Странно защо, вождът им много приличаше на Зато и брат му, само дето беше по-възрастен. Той скочи от жребеца, приближи се до Зато и двамата докоснаха един другиму раменете си. После чужденецът влезе сам в колибата и излезе с бебето на ръце. Показа го на всички един по един и повтори жестовете на Зато от онзи

ден — обърна се на изток, откъдето изгряваше слънцето, скри го под мишницата на лявата си ръка и влезе обратно в колибата. Чак тогава ездачите скочиха на земята, завързаха конете си настрана и увесиха торбите със сухата трева на вратовете им. Към обяд в огромна каруца, теглена от четири коня, пристигнаха жените. Водеше ги Зорильо. Бяха най-малко двадесет млади индианки и седем-осем дечица, до едно момченца.

Преди още да се появи Зорильо, мен ме представиха на всички конници, като се започне от вожда. Зато ме накара да обърна внимание на това, че малкото пръстче на левия му крак е изкълчено и стърчи над съседния пръст. Брат му имаше същия недостатък, и пристигналият току-що вожд — също. След това ми показаха, че и тримата имат под мишницата си еднакви черни петна, нещо като бенки. Така разбрах, че новодошлият е третият им брат. Всички се възхитиха на татуировките, които бях направил на Зато, като особено харесаха тигровата глава. Индианките имаха разноцветни рисунки по телата си. Лали окичи някои от тях с коралови, а други със седефени огърлици. Забелязах в групата едно изключително красиво момиче, по-високо от останалите, които бяха, общо взето, средни на ръст. Имаше профил на италианка — човек би казал, че е изсечена на камей. Косите ѝ бяха синкавочерни, очите — огромни, нефритенозелени, обградени с дълги черни мигли и извити вежди. Беше подстригана като другите, но бретонът ѝ беше разделен на път и косите падаха от двете страни на лицето ѝ, скривайки ушите. Иначе не бяха дълги и стигаха до средата на шията. Изваяните ѝ гърди бяха приближени в основата си и симетрично се разтваряха встрани.

Лали ми я представи и я помъкна към дома ни заедно със Зорайма и още една млада индианка, която носеше със себе си канче и нещо като четки. Всъщност оказа се, че посетителките трябва да изрисуват момичетата от нашето село. Пред очите ми красивата индианка направи истински шедьовър върху телата на Лали и Зорайма. Четките се състояха от къса пръчка с прикрепено накрая ѝ вълнено парцалче, които художничките топяха в различните бои. Тогава аз реших да хвана моята четка и тръгвайки от пъпа на Лали, изрисувах едно цвете с две разклонения към гърдите ѝ, върху които направих розови листа, а зърната оцветих в жълто. Изглеждаха като полуразтворени цветя с тичинки. Останалите три веднага поискаха

същата рисунка. Трябваше да попитам Зорильо дали бива. Той отговори, че мога да ги шаря, както ми скимне, стига те да са съгласни. Тогава като ми дойде едно вдъхновение! За повече от два часа изрисувах циците на всички млади индианки — и гостенките, и тукашните. Зорайма настояваше за същото цвете като Лали. В това време индианците извъртяха двете овце на шиша, а две от костенурките се печаха, нарязани на парчета, в жаравата. Месото им изглеждаше червено и крехко като говеждо.

Седнах до Зато и баща му под навеса. Мъжете се хранеха на една страна, жените — на друга, с изключение на тези, които ни поднасяха. Празникът свърши много късно през нощта с нещо като танц. Един от индианците осигуряваше „музиката“ с дървена флейта, която издаваше еднообразни остри звуци, а друг отмерваше ритъма на два тъпана от овча кожа. Много от мъжете и жените се изпонапиха, но това не доведе до никакъв неприятен инцидент. Шаманът също пристигна, качен на магаре. Заоглеждаха розовия белег, останал на мястото на раната, която всички знаеха. Беше истинска изненада да я видят зараснала. Само Зорильо и аз знаехме на какво се дължи това. Зорильо ми обясни, че вождът на гостуващото село е не брат, а баща на Зато и се нарича Хусто, което ще рече Справедливия. Той бил съдията във всички дела между хората от своето село, както и между отделни села на племето гуахино. Каза ми също, че когато имат проблем с някое друго племе — например лапусите, се събират и заедно обсъждат дали да воюват или да се постараят да разрешат нещата приятелски. Ако някой индианец убие човек от друго село, двете общности обикновено се споразумяват да избягнат сблъсъка, като карат убиеца да плати нещо като обезщетение за причиненото зло. Понякога откупът стига до двеста глави добитък, защото живеещите във и около планините индианци се занимават много с животновъдство. За съжаление те не ги ваксинират против някои разпространени болести и цели стада измират от епидемии. В известен смисъл това си има добри страни, заяви Зорильо, защото иначе щяхме да имаме твърде много. Този добитък не можеше да се продава легално в Колумбия или Венецуела, за да не накара някоя зараза в тези две страни. Само че според Зорильо, в планините се въртяла голяма контрабанда със стада.

Вождът гостенин — Справедливия, ме покани чрез Зорильо да посетя селото му, в което имало около двеста колиби. Каза ми да взема

със себе си Лали и Зорайма — щял да ми даде една колиба само за нас и нямало нужда да нося никаква покъщнина — там съм щял да получа всичко необходимо. Помоли ме да взема само инструментите за татуиране, за да му нарисувам и на него тигрова глава. Свали черната кожена превръзка от китката си и ми я подаде. Според Зорильо това било голям знак — все едно ми казвал, че е мой приятел и не би могъл да откаже на нито една моя молба. Попита ме искам ли кон — отговорих му, че искам, но не мога да го гледам, защото тук почти няма трева. Каза ми, че Лали или Зорайма могат всеки път, когато се наложи, да ходят до едно място, на половин ден езда оттук, и да събират трева. Обясни ми къде се намира това. Тогава приех коня — той щеше да ми го изпрати скоро.

Възползвах се от дългия престой на Зорильо, за да му кажа, че му имам доверие и се надявам, че няма да издаде намерението ми да замина за Венецуела или Колумбия. Той ми описа опасностите, които дебнат, докато прекосиш първите тридесет километра след границата. Според сведенията на контрабандистите, венецуелският бряг бил по-опасен от колумбийския. Освен това Зорильо би могъл да ме съпроводи на колумбийска територия почти до Санта Марта. Аз също бях минавал вече по този път — в крайна сметка според индианеца най-добре би било да предпочета Колумбия, Съгласи се да ми купи още един речник или по-скоро учебници по испански, в които могат да се намерят стандартни фрази. Хрумна му, че ако се науча силно да заеквам, мога да извлека от това голяма полза, защото хората ще се изнервят, докато ме слушат, и ще завършват думите ми вместо мен, без да обръщат кой знае колко голямо внимание на акцента и произношението. Значи решено — той щеше да ми донесе учебници, една възможно най-подробна карта и щом настанеше решаващият момент, щеше да продаде моите перли за колумбийски пари. Зорильо ми обясни, че всички индианци, като се започне от вожда, със сигурност ще подкрепят решението ми да замина, щом толкова силно го желая. Щяха да съжаляват, разбира се, но без да осъждат стремежа ми да се върна към себеподобните си. Най-трудна щеше да е раздялата със Зорайма и най-вече с Лали. И двете, но особено Лали, бяха готови да ме застрелят, щом разберат за намерението ми. От горе на всичко от Зорильо научих нещо, което не знаех — Зорайма беше бременна. Нищо не бях забелязал и останах потресен.

Накрая празникът свърши, гостите се разотидоха, коженият навес беше сгънат, всичко, поне на пръв поглед, се върна на старото си място. Получих прекрасен петнист кон с дълга опашка, която почти метеше земята, и фантастична сребристосива грива. Лали и Зорайма хич не се зарадваха на подаръка и шаманът ме извика да ми каже, че двете идвали да го питат дали могат безнаказано да дадат на коня чукувано на прах стъкло, за да умре. Той ги предупреди да не го правят, защото аз съм бил под закрилата на не знам си кой индиански бог, който щял да прехвърли стъклото в техните стомаси. Накрая жрецът добави, че според него опасността за живота на коня преминала, но не можел да гарантира за това със сигурност. Явно трябваше да внимавам. А мен лично заплашваше ли ме нещо? Не, рече шаманът. Ако разберяха, че се готвя да заминавам, най-много, което можеха да направят — и особено Лали, — беше да ми теглят куршума. Дали можех да ги убедя да ме пуснат? Не, по никакъв начин — никога не биваше да показвам пред тях, че искам да замина.

Всичко това шаманът успя да ми го обясни, защото беше извикал при себе си и Зорильо, който служеше за преводач. Нещата бяха твърде сериозни, за да си позволя да погледна леко на тях — заключи Зорильо. Прибрах се у дома. Зорильо си тръгна по друг път, както и беше дошъл. Така и никой от селото не разбра, че двамата сме били викани по едно и също време.

Вече бяха изминали шест месеца и аз нямах търпение да замина. Един ден, прибирайки се у дома, заварих Лали и Зорайма надвесени над картата. Опитвах се да разберат какво означават странните дракулки върху нея. Най-много ги озадачаваха четирите стрелки, показващи посоките на света. Бяха объркани, но усещаха, че този къс хартия ще окаже важно влияние върху нашия живот.

Коремът на Зорайма беше вече силно наедрял. Лали малко ревнуваше и ме караше да се любим където ѝ падне, по всяко време на денонощието. Зорайма също искаше своя дял любов, но, слава Богу, само нощем. Отидох да посетя Хусто Справедливия — бащата на Зато. Лали и Зорайма ме придружиха. Носех със себе си рисунката, която за щастие бях запазил, и я използвах, за да отпечатам контурите на тигровата муцуна върху гърдите му. За шест дни татуировката беше готова, защото коричката от раните падна много бързо благодарение на смесената с малко негасена вар вода, с която Хусто се миеше. Остана

доволен и непрекъснато се оглеждаше в огледалото. Докато бях там, Зорильо дойде да ме види. С мое позволение той разказа на Справедливия за намеренията ми, защото исках от него да ми подмени коня. Петнистите сиви жребци на гуахиросите не се срещат в Колумбия. Хусто обаче разполагаше с три рижи, типично колумбийски коня. Още щом научи за плана ми, Справедливия прати да доведат животните. Избрах си онзи, който ми се стори най-кротък, а той нареди да му сложат седло, стремена и железен зъбалец, защото индианските коне караха без седло и с кокал вместо зъбалец. След като ме докара като истински колумбиец, Справедливия ми сложи в ръката кожените поводи и направо там, пред мен, наброи на Зорильо тридесет и девет златни монети по сто песо всяка. Зорильо трябваше да ги съхранява и да ми ги връчи в деня, в който потегля на път. Вождът искаше да ми даде и карабината си „Уинчестър“, но аз отказах, пък и Зорильо ми обясни, че нямам право да влизам така въоръжен на територията на Колумбия. Тогава Справедливия ми даде две дълги колкото пръста ми стрелички, увити в парче плат и пъхнати в малка кожена калъфка. Зорильо ми обясни, че това са отровни стрели, намазани с много силна и рядко срещана отрова.

Той самият никога не беше нито виждал, нито притежавал отровни стрели. И тях трябваше да пази до деня на заминаването ми. Не знаех по какъв начин да се отблагодаря на Справедливия за изключителната му щедрост. Той ми обясни, че Зорильо му е разказал нещичко за живота ми, а сигурно и онези периоди от биографията ми, които не познава, са богати на преживявания, защото — каза той — аз съм бил завършен човек. За първи път срещал бял човек и досега винаги ги е смятал за неприятели, но отсега нататък ще се отнася приятелски към тях и ще търси да срещне друг като мен.

— Размисли все пак — посъветва ме Хусто, — заминаваш за земя, пълна с твои врагове, а напускаш едно място, където имаш само приятели.

Обеща ми, че двамата със Зато ще се грижат за Лали и Зорайма и че детето ми от Зорайма винаги ще бъде на почит сред племето, ако, разбира се, е момче.

— Не ми се ще да заминаваш. Остани и ще ти дам за жена красивото момиче, с което се запозна на празника. Не е омъжена и е

влюбена в теб. Можеш да останеш тук с мен. Ще ти дам голяма колиба и добитък, колкото поискаш.

Разделих се с този чудесен човек и тръгнах обратно към селото. През целия път назад Лали не отрони нито дума. Седеше зад мен върху рижиия кон. Седлото нараняваше бедрата ѝ, но тя продължаваше да мълчи. Зорайма се беше настанила зад един индианец, който я взе върху своя кон. Зорильо беше хванал друг път към селото си. През нощта стана доста хладно. Подадох на Лали елека от овча кожа, който Хусто ми беше подарил. Тя ме остави да я облека, без да каже нищо, без да изрази каквото и да било чувство. Пълно мълчание. Просто прие елека и нищо повече. Колкото и да препускаше конят, тя не се хващаше за мен, за да се задържи. Щом пристигнахме, аз отидох да занеса поздрав на Зато, тя отведе коня, завърза го пред къщи с торба трева на шията му, но без да му сваля седлото и юздите. Прекарах около час при Зато и се прибрах у дома.

Когато са тъжни, индианците и особено индианките придобиват абсолютно безизразни лица, по тях не трепва мускулче, очите им са пълни с мъка, но никога не плачат. Може дори да стенат, но не плачат. През нощта се завъртях насън така, че притиснах корема на Зорайма и тя извика от болка. От страх това да не се повтори, станах и се преместих в другия хамак, който беше окачен много ниско. Лягам си и чувствам, че някой ме докосва. Направих се, че спя. На дънера до мен беше седнала неподвижно Лали и ме гледаше. Само секунда по-късно усетих присъствието и на Зорайма — тя имаше навика да се парфюмира, като натрива кожата си със смачкани портокалови цветчета, които една приходяща от време на време индианка продаваше в малки торбички. Когато се събудих, двете не бяха мръднали от мястото си. Слънцето вече грееше, беше около осем часът. Заведох ги до плажа и легнах върху сухия пясък. Двете седнаха до мен. Погалих Зорайма по корема и гърдите, но тя не трепна. Накарах Лали да легне и се наведох да я целуна, но тя стисна устни. По едно време дойде ортакът на Лали да я вземе, но само като видя изражението ѝ, разбра и се оттегли. Беше ми много мъчно и не знаех как да постъпя — можех само да ги галя и целувам, за да им покажа, че ги обичам. И двете не отронваха нито дума. Започнах да се плаша от тази голяма болка, която им причиняваше самата мисъл да заживеят без мен. Внезапно Лали започна да ме насилва да се любим. Отдаваше

ми се с някакво отчаяние. Защо го правеше? Можеше да има само една причина — искаше да забременее от мен. Същата тази сутрин за пръв път я видях да проявява ревност към Зорайма. Галех корема и гърдите на малката, а тя леко хапеше ухото ми. Бяхме легнали върху мекия пясък на плажа в скрита от вятъра падина. Лали дойде при нас, хвана сестра си за ръка и прекара ръка по издутия ѝ корем, а после по своя гладък плосък корем. Зорайма се надигна и ѝ отстъпи мястото до мен, като с целия си вид казваше — права си.

Двете жени ми готвеха всеки ден, но те самите не хапваха нищичко. Вече от три дни не бяха яли. Хванах коня и за малко не направих страхотен гаф — за първи път от пет и повече месеца насам тръгнах към къщата на шамана, без да съм го молил за разрешение. По пътя се сапикасах и вместо да нахълтам при него, преминах на около двеста метра от навеса му. Той ме забеляза и ми направи знак, че ме вика. Криво-ляво му обясних, че Лали и Зорайма са престанали да се хранят. Даде ми нещо като орех, който трябвало да пусна в делвата със сладка вода вкъщи. Върнах се и постъпих, както ми каза. Двете пиха на няколко пъти от водата, но не проядоха. Лали не ходеше вече на лов. Днес след четиридневна пълна гладна стачка тя направи истинска лудост — влезе без кану в морето, преплува около двеста метра навътре и се върна с тридесет миди за мене. Мълчаливото им отчаяние така ме потискаше, че и аз на свой ред почти престанах да се храня. На шестия ден Лали получи треска. През цялото това време едва беше изсмукала няколко лимона — нищо повече. Зорайма поне хапваше веднъж дневно — на обяд. Вече се видях в чудо. Седнах до Лали. Тя лежеше на земята върху един хамак, който бях нагънал като дюшек, и гледаше втренчено в тавана. Погледнах я, погледнах и Зорайма с издутия ѝ корем и без да разбере защо и как, се разплаках. За себе си ли плачех, или за тях? Не знам. Плачех и сълзите ми течаха по бузите. Зорайма забеляза това и изохка. Лали обърна глава и ме видя облян в сълзи. С едно движение тя се изправи и дойде да седне между краката ми, като тихичко стенеше. Целуна ме и ме погали. Зорайма дойде и ме прегърна през рамо. Лали започна да говори, да говори и да стене едновременно, Зорайма нещо ѝ отвърна. Изглежда в нещо я обвиняваше. Лали грабна буца необработена захар, голяма колкото юмрук, разтвори я пред мен във вода и я глътна на два пъти. След това двете със Зорайма излязоха навън и ги чух, че се разправят с коня.

Излязох след тях и видях, че са го оседлали, дори му бяха сложили юздите. Постлах овчия елек, за да седне върху него Зорайма, а Лали покри седлото с нагънат хамак. Първа се качи Зорайма и се настани много напред, почти върху шията на коня. Аз останах по средата, а Лали зад мен. Бях толкова объркан, че тръгнах, без да поздравя никого, без дори да предупредя вожда.

Лали издърпа юздата от ръката ми, защото, предполагайки, че отиваме при шамана, бях поел в тази посока. Не, Лали хвана юздата и каза: „Зорильо“. Трябваше да видим Зорильо. Пристигнахме в селото на Зорильо точно в момента, когато той самият се прибираше от Колумбия с три натоварени магарета и един кон. Влязохме в дома му. Първа заговори Лали, после Зорайма.

И ето какво ми преведе Зорильо — до момента, в който ме видяла да плача, Лали си мислела, че съм някакъв бял човек, който изобщо не държи на нея. Тя, Лали, си знаела, че един ден ще замина, но аз съм се показал коварен като змия, защото никога по никакъв начин не съм ѝ го казал или показал. Тя била много разочарована, защото вярвала, че момиче като нея може да направи щастлив един мъж, а доволният от живота си мъж не си заминава. Затова тя решила, че след като така се е провалила, значи няма повече смисъл да живее. Зорайма мислела същото — бояла се да не би синът ѝ да се окаже като баща си, човек, който не държи на дадената дума, лъжовен, изискващ от жените си такива сложни неща, че те, дете биха жертвали живота си за него, да не могат да го разберат. Защо бягам от нея, като че ли е кучето, дете ме ухапа първия ден? Отговорих така:

— Кажи, Лали, какво би сторила ти, ако баща ти беше болен?

— Бих минала боса върху бодлите, за да отида да го излекувам.

— Какво би направила, ако са те преследвали като животно, за да те убият?

— Ще търся навсякъде врага си, за да го заровя толкова дълбоко в земята, че да не може дори да се обърне в гроба си.

— Какво ще сториш, след като приключиш с всичко това, ако имаш две чудесни жени и знаеш, че те те очакват?

— Ще се кача на един кон и ще се върна.

— Ето и аз така ще направя.

— И ако аз остаряя и погрозна, докато се върнеш?

— Аз ще си дойда, преди да си остаряла и погрознила.

— Добре, ти остави сълзите да потекат от очите ти — това не би могъл да го направиш нарочно. Можеш да заминеш, когато си пожелаеш, но ще трябва да тръгнеш от селото посред бял ден, пред всички, а не скришом като крадец. Трябва да си тръгнеш така, както дойде, по същото време на деня, облечен от главата до петите. Ще определиш кой да се грижи за нас. Зато си е вожд, трябва да има някой друг мъж, който да ни пази. Трябва да кажеш на всички, че къщата си остава завинаги твоя къща и никой мъж, с изключение на сина ти — ако Зорайма носи в корема си момче, — не бива да стъпва в нея. Така че Зорильо ще трябва да дойде при нас в деня на заминаването ти. Да преведе всичко това.

Нея нощ спяхме у Зорильо. Беше удивителна нощ, изпълнена с нежност. В шепота от устните на двете дъщери на природата звучеше толкова вълнуващ любовен зов, че сърцето ми се преобърна. Върнахме се тримата с коня, като яздехме бавно заради корема на Зорайма. Щях да замина осем дни след новолунието, защото Лали искаше да знае със сигурност дали е бременна. При предишното новолуние не беше забелязала кръв. Боеше се да не би да греши, но ако и това новолуние не се появеше кръв, значи беше заченала. Зорильо щеше да донесе всичките ми нужни вещи и дрехи. Щях да се облека там пред тях, след като съм дал напътствията си по обичая на гуахирос — сиреч гол. В нощта преди отпътуването щяхме да посетим шамана тримата заедно. Той щеше да ни каже дали да зазидаме моята врата в колибата, или да я оставим така. Дългото заради Зорайма връщане назад не беше изобщо тъжно. Двете предпочитаха да знаят истината, отколкото да се окажат изоставени и да станат за смях пред другите. След като роди детето, Зорайма възнамеряваше да си хване някой добър ортак и налови много перли, които да пази за мен. Лали също смяташе да се гмурка по-често, за да се намира на работа. Съжалявах, че така и не съм научил повече от дузина думички на гуахиро. Исках да им кажа толкова неща, които не са за пред преводач. Пристигнахме. Първото, което направих, беше да се извиня на Зато задето съм тръгнал, без да го предупредя. Зато обаче беше благороден като брат си. Преди още да отворя уста, той сложи ръка на врата ми и отсече: „Уилу“ (Мълчи!). До новолунието имаше дванадесет дни. Като прибавим и осемте, които трябваше да изчакам, значи след двадесет дни щях да съм на път.

Огледах отново картата, промених някои детайли в плана за маршрута си и отново се сетих за думите на Справедливия. Къде на този свят щях да се почувствам по-щастлив, отколкото тук, където всички ме обичаха? Нямаше ли сам да си причиня зло, връщайки се към цивилизацията? Бъдещето щеше да покаже.

Последните три седмици от престоя ми преминаха като приказка. Лали разбра със сигурност, че е бременна, значи ако се върнех един ден, щях да заваря две-три собствени деца. Защо три? Лали ми обясни, че майка им на два пъти е раждала близнаци. Отидохме при шамана. Той прецени, че портата ми не бива да се зазижда, а само да се прегради с клони. Хамакът, на който сме си лягали тримата, да се вдигне високо до тавана. Двете да продължат да спят в едно легло, защото са едно цяло. Накрая старецът ни накара да седнем около огъня, извади зелените си листа и в продължение на десет минути ни опушва. Върнахме се вкъщи да чакаме Зорильо, който дойде същата вечер. Стъкмихме огън пред колибата и говорихме цяла нощ. Казвах с помощта на Зорильо по някоя мила дума на всеки от индианците, а те ми отвърщаха със същото. На изгрев-слънце се оттеглих с Лали и Зорайма. Любихме се цял ден. Зорайма ме възседна, за да ме почувства по-дълбоко в себе си, а Лали се извиваше като лиана, прикована към мен със слабните си, които пулсираха като сърце.

— Зато, вожде на това племе, ти, който ме прие и ми даде всичко, длъжен съм да ти кажа, че ви напускам за много луни.

— Защо напускаш приятелите си?

— Защото трябва да намеря онези, които ме преследваха като че ли съм звяр, и да ги накажа. Благодарение на теб в това село се чувствах в безопасност, живях щастливо, хранех се добре, имах благородни приятели и жени, които внесоха слънце в душата ми. Но всичко това не бива да превръща човек като мен в животно, което щом намери топло и удобно скривалище, се скрива в него за цял живот от страх, че ще му се наложи да се бори и да страда, ако излезе навън. Ще се срещна с враговете си, ще потърся баща си, който се нуждае от мен. Тук оставям сърцето си, при Лали и Зорайма и при децата, които ще се родят от нашата любов. Къщата ми принадлежи на тях и на децата ни. Надявам се, че ако някой забрави това, ти, Зато, ще му го напомниш. Бих искал също покрай твоята лична бдителност за семейството ми да се грижи денем и нощем един човек на име Усли. Обикнах всички вас

и вечно ще ви обичам. Ще направя каквото зависи от мен, за да се върна бързо. Ако загина, изпълнявайки дълга си, последната ми мисъл ще е за вас, Лали и Зорайма, за моите деца и за вас, индианци гуахирос, защото вие сте моето семейство.

Върнах се в колибата, следван от Лали и Зорайма. Облякох риза и панталон в цвят каки, сложих чорапи и боти.

Дълго се обръщах през рамо, взирайки се във всяко кътче на това идилично селце, в което прекарах шест месеца. Племето, от което се бояха и белите, и останалите индианци, се превърна за мен в несравнимо убежище от човешката лошотия, в пристанище, където можах да спра, за да си поема дъх. Тук намерих любов, мир, спокойствие и благородство. Сбогом, гуахироси, свободни индианци от полуострова между Колумбия и Венецуела. Вашата земя за щастие е останала незасегната от намесата на двете цивилизации, които ви заобикалят. Вашият първичен начин на живот и самозащита ме научи на нещо много важно — че е по-добре да бъдеш див индианец, отколкото образован адвокат.

Сбогом, Лали и Зорайма, мои несравними жени, толкова близки до природата, толкова далечни от всякаква пресметливост, толкова спонтанни в реакциите си, че в момента на заминаването ми просто събраха всички перли, които бяха добивали, и ми ги дадоха в малка платнена торбичка. Да, аз непременно щях да се върна. Кога? Как? Още не знаех, но се заклех в себе си, че ще го сторя.

Късно следобед Зорильо се качи на коня си, готов да поемем към Колумбия. Носех сламена шапка. Вървах до коня и го водех за юздата. Всички индианци от селото без изключение бяха скрили лицата си с лявата си ръка, а с дясната си правеха опит да ме задържат. Лали и Зорайма повървяха стотина метра с мен. Помислих, че ще ме целунат на раздяла, когато внезапно двете изпищяха и хукнаха към къщи, без да се обърнат нито веднъж назад.

ПЕТА ТЕТРАДКА
ЗАВРЪЩАНЕ КЪМ ЦИВИЛИЗАЦИЯТА

ЗАТВОРЪТ В САНТА МАРТА

Не беше трудно да напуснем територията на индианците гуахира — преодоляхме граничните постове около Ла Вела без проблеми. На кон успяхме да изминем само за два дни цялото разстояние, което ни беше отнело толкова време на Антонио и мен. Опасни обаче бяха не само постовете. Предстоеше ни над стокилометровата ивица до Рио Ача — селището, откъдето бях избягал.

С мълчаливата подкрепа на Зорильо направих първия си опит да проведя разговор на испански в един хан, където продаваха храна и напитки. Той каза, че съм се справил добре — силното заекване много помага да се скрие акцентът и изобщо начинът, по който се изразяваш.

Продължихме към Санта Марта. Някъде по средата на пътя Зорильо трябваше да ме остави и да поеме обратно.

И така, Зорильо си отиде. Двамата бяхме решили, че той ще отведе със себе си и двата коня. Защото, ако притежаваш кон, значи имаш свое домакинство, свързан си с определено село и така рискуваш да ти зададат някой и друг неудобен въпрос: „Познавате ли този и този?“, „Как се казва кметът?“, „Какво става с госпожа Х?“

Не, по-добре би било да продължа пешком, да пътувам с камион или автобус, а след Санта Марта с влак. Пред всички трябваше да се представям като „forastero“ (чужденец) в този край, който би се хванал на работа където и да е, и би вършил каквото и да е.

Дадох на Зорильо три златни монети от по сто песос, които той ми размени за хиляда песос. Тук добрият работник печелеше средно от осем до десет песос на ден — така че имах достатъчно средства, за да преживявам още дълго. Взех един камион, който стигаше доста близо до Санта Марта — голямото пристанище на стотина километра от мястото, където се разделих със Зорильо. Камионът отиваше да товари кози или козлета — нещо от този род.

На всеки шест или десет километра имаше ханче. Шофьорът спираше и ме канеше да ида с него. Той ме канеше, ама аз плацах. И всеки път гаврътваше по пет-шест чаши адски силен алкохол. Аз се правех, че изпивам по една. На петдесетия километър онзи беше

поркан като чвор. Така се беше подредил, че обърка пътя и се натика в някакво разкаляно отклонение, където камионът заседна, без да може да се измъкне. Колумбиецът не го взе присърце — легна си отзад в каросерията, а мен ме посъветва да спя в кабината. Не знаех какво да правя. До Санта Марта сигурно оставаха четиридесет километра. Присъствието на шофьора ме спасяваше от разпитите на случайно срещнатите и въпреки многобройните спирки с него напредвах по-бързо, отколкото пешком.

Така че призори реших да поспя. Някъде около седем сутринта, когато слънцето вече беше изгряло, по пътя се зададе каручка, теглена от два коня. Камионът ѝ пречеше да мине. Като реши, че щом спя в кабината, значи аз съм шофьорът, новодошлият ме разбута. Заеквайки, се престорих на много стреснат — все едно, че не мога веднага да съобразя къде се намирам.

В това време шофьорът се събуди и започна да се разправя с каруцаря. Направихме няколко неуспешни опита да измъкнем камиона. Беше затънал в кал до осите — никакъв шанс. В каруцата седяха две облечени в черно монахини с колосани бели забрадки и три малки девойчета. След доста спорове и разправи и двамата мъже се споразумяха да окосят една част от растителността наоколо, за да може каручката да заобиколи препятствието, стъпила с едното си колело на пътя, а с другото — в ливадата.

Всеки от тях извади своето мачете (брадвичка за сечене на захарна тръстика — оръжие, без което никой мъж тук не тръгва на път) и започнаха да разчистват, а аз подреждах отрязаните стебла, така че каруцата да не затъне в калта. Минаха не минаха два часа, и проходът беше готов. Тогава двете сестри поблагодариха и ме запитаха накъде съм тръгнал. „Санта Марта“ — отвърнах.

— Но това не е правият път — трябва да се върнете назад с нас. Ние можем да ви заведем много близо до Санта Марта — на около осем километра оттам.

Не можех да им откажа — това би им се сторило странно. Щеше ми се да обясня, че ще остана с шофьора, за да му помогна, но пред необходимостта да изговоря всичко това, предпочетох да отвърна просто „Грасиас, грасиас“.

И ето така се озовах на задната седалка на каруцата заедно с трите девойчета, докато двете сестри се разположиха до каруцаря.

Поехме напред и доста бързо изминахме онези пет-шест километра, с които камионът се беше отдалечил от целта. Стъпили веднъж на хубавия път, установихме добро темпо и около обяд спряхме да хапнем в едно ханче. Трите момичета и каруцарят седнаха на една маса, а ние с двете монахини — на съседната. Сестрите бяха млади — между двадесет и пет и тридесетгодишни. И двете имаха много бяла кожа. Бяха испанка и ирландка. Ирландката започна внимателно да ме разпитва:

— Като че не сте оттук?

— Не, от Баранкиля съм.

— Искам да кажа — май не сте колумбиец. Косите ви са по-светли, а лицето ви е мургаво само защото сте изгорели от слънцето. Откъде всъщност идвате?

— От Рио Ача.

— А там с какво се занимавахте?

— Електротехник бях.

— Ах, така ли? Имам приятел в тамошната електропроизводителна компания — Перес се нарича и е испанец. Дали пък не го познавате?

— Да.

— Колко хубаво.

Нахранихме се и двете отидоха да си измият ръцете. Ирландката се върна първа. Погледна ме и рече на френски:

— Няма да ви издам, но другарката ми каза, че е видяла снимката ви във вестника. Вие сте французинът, който е избягал от затвора в Рио Ача, нали?

Отричайки, щях само да усложня положението си.

— Да, сестро. Моля ви, не ме издавайте. Не съм толкова лош, колкото са ме обрисували. Обичам и почитам Бога.

Испанката се появи и другата ѝ каза само „да“, на което тя отговори много бързо нещо неразбираемо за мен. Двете дълго размишляваха, след което се надигнаха и отново отидоха в клозета. Изминаха пет минути, преди да се върнат, през което време аз светкавично прехвърлих през ума си всички възможни реакции. Да се опитам ли да изчезна, докато ги няма, или да остана? Ако и така и така бяха решили да ме издадат, това нямаше да има особено значение, защото дори да се скриех, пак щяха бързо да ме намерят. В областта, в

която се намирахме, нямаше джунгла и всички пътища и пътеки към градовете бяха лесни за наблюдение. Реших да се оставя в ръцете на съдбата, която до този момент винаги беше проявявала благосклонност.

Двете се върнаха ухилени, а ирландката ме попита как се казвам.

— Енрике.

— Е, добре, Енрике, ще дойдете с нас до метоха, който се намира на осем километра от Санта Марта. Докато сте с нас в каруцата, няма от какво да се боите. Ако не си отваряте устата, всички ще мислят, че сте работник в метоха.

Монахините платиха обяда на всички. Аз си купих цял картон с дванадесет пакета цигари и кибрит. Тръгнахме отново. През целия път сестрите не ми проговориха, за което им бях много благодарен. Каруцарят така и не разбра, че говоря езика зле. Привечер стигнахме до голям хан. Пред него стоеше автобус с надпис „Рио Ача — Санта Марта“. Обзе ме огромно желание да се кача в него. Приблжих се към ирландката и ѝ го казах.

— Би било много опасно — възрази тя, — тъй като преди Санта Марта се минава най-малко през два полицейски поста, които проверяват документите на пътниците. А ако сте в нашата каруца, никой няма да ви пипне за нищо.

Аз искрено и благодарих и в този момент страхът, който изпитвах, откак те двете ме разкриха, изчезна напълно. Какъв нечуван късмет имах да срещна двете мили сестри! Действително, по-късно ни спря полицейски пост (*alcabala* — на испански). Автобусът, пътуващ от Санта Марта към Рио Ача, беше претърсен основно. Аз лежах отзад в каруцата със сламената шапка върху лицето си и се преструвах на заспал. Едно от децата — около осемгодишно, беше подпряло глава на рамото ми и наистина спеше. Щом минахме покрай поста, каруцарят спря конете точно зад автобуса.

— *Como estan por aqui?* (Как се чувствате засега?) — попита испанката.

— *Muy bien, Hermana* (Много добре, сестро).

— *Me alegro, vamonos, muchanos* (Радвам се. Да тръгваме, деца.)

— И ние спокойно поехме напред.

Към десет вечерта на пътя ни се изпречи друг пост, силно осветен. Две редици коли от всякакъв вид чакаха да минат.

Подредихме се от лявата страна. Полицайте караха хората да отварят багажниците на колите си и бърникаха вътре. Видях как принудиха една жена да слезе — тя отчаяно търсеше нещо в чантата си. Отведоха я в полицейската барака. Вероятно нямаше „cedula“ — документи за самоличност. Какво да се прави — при това положение... Колите минаваха една по една. Тъй като заемаха и двете страни на пътя, никой не можеше да мине с предимство. Поради липса на място всички трябваше да се примирим и да изчакаме. Реших, че съм загубен. Точно пред нас стоеше малко автобусче, претъпкано с пътници. Покривът му беше натоварен с куфари и големи бохчи. На гърба му висеше нещо като мрежа, също пълна с чанти. Четирима полицаи накараха всички пътници да слязат. Имаше само една врата — отпред при шофьора. От нея се заизнизваха мъже и жени. Някои от жените носеха дечицата си на ръце. После пак се качиха обратно един по един.

„Cedula! Cedula!“. И всеки показваше някакво картонче със снимката си на него.

Зорильо изобщо не беше ми споменавал за това. Ако знаех предварително, щях да се опитам да си осигуря подправен документ. Мислех си, че ако успея да мина през този пост, ще платя колкото и каквото ми поискат, но на всяка цена ще си намеря „cedula“. А след това щях да тръгна от Санта Марта към Баранкиля — важен град на атлантическия бряг (според речника имаше цели двеста и петдесет хиляди жители).

Боже Господи, колко още ще продължава проверката на автобуса! Ирландката се обърна към мен — „Спокойно, Енрике“. Страшно се ядосах на това невнимателно подмятане — каруцарят сигурно го беше чул.

Най-сетне дойде наш ред и каруцата застана под ослепителната светлина. Реших да се надигна и да седна. Стори ми се, че ако продължа да лежа, мога да създам впечатлението, че се крия. Облегнах гръб на задната преграда на каруцата и се вторачих в гърбовете на монахините. Така полицайте можеха да ме видят само в профил, а и шапката ми беше доста ниско нахлупена, без обаче това да изглежда нарочно.

— Como estan todos por aquí? (Как се чувствате всички?) — попита испанката.

— Muy bien, Hermanas. ¿Cómo viajan tan tarde? (Много добре, сестри. Защо пътувате толкова късно?)

— Por una urgencia, por eso no me detengo. Somos muy apuradas. (Имаме спешен случай, затова не ме задържайте. Много бързаме.)

— Vayanse con Dios, Hermanas. (Бог да е с вас, сестри.)

— Gracias, hijos. Que Dios les proteja. (Благодарим ви, чада наши. Бог да ви закриля.)

— Амин — рекоха полицаите.

И така, ние преминахме спокойно, без никой нищо да ни поиска. Преживяното напрежение изглежда се отрази зле на стомасите на двете монахини, защото стотина метра след поста накараха каруцаря да спре и за кратко изчезнаха в храсталаците. Поехме отново. Запалих цигара. Бях толкова развълнуван, че когато ирландката се върна, ѝ казах: „Благодаря ви, сестро.“

— Няма за какво — отвърна тя, — просто толкова се уплашихме, че ни се разстроиха стомасите.

Към полунощ пристигнахме в метоха. Висока стена, висока порта. Каруцарят отиде да прибере каруцата и конете, а ние заедно с трите момиченца тръгнахме към вътрешността на манастира. На стълбите в двора двете сестри подеха задушевен разговор с монахинята, която пазеше на вратата. Ирландката ми обясни, че не би желала сега да буди майката-игуменка, за да я пита дали мога да остана да спя в манастира. И тук аз проявих нерешителност. Трябваше бързо да се възползвам от ситуацията, за да се оттегля и да поема към Санта Марта, след като знаех, че до там остават още само осем километра.

Ето, тази грешка по-късно платих със седем години каторга!

Най-после реших да събудят майката-игуменка и ме настаниха в стая на втория етаж. От прозореца си виждах отблясъците на града. Различавах фара и трасиращите светлини. От пристанището излезе и отплава един голям кораб.

Заспах дълбоко и когато няколко удара по вратата ме събудиха, слънцето вече беше изгряло. Бях сънувал страшен кошмар. Лали си отваряше корема пред мен и нашето дете излизаше оттам на парчета.

Обръснах се и бързо се справих с тоалета си. Слязох долу. При стълбите ме чакаше ирландката, която леко се поусмихна, като ме видя.

— Здравейте, Анри. Добре ли спяхте?

— Да, сестро.

— Елате, ако обичате, в кабинета на нашата майка-игуменка, която иска да говори с вас.

Влязохме. Жената седеше зад бюрото си. Лицето ѝ беше изключително строго, изглеждаше на около петдесет, а може би и малко повече години и ме наблюдаваше без каквато и да е дружелюбност.

— Señor, sabe usted hablar español? (Говорите ли испански, господине?)

— Муу росо. (Съвсем малко.)

— Добре, сестрата ще ни служи за преводач.

— Казаха ми, че сте французин.

— Да, майко.

— Избягали сте от затвора в Рио Ача?

— Да, майко.

— Преди колко време?

— Около седем месеца.

— И какво сте правили през това време?

— Живях при индианците.

— Как? При гуахиросите? Това е невъзможно. Тези диваци никога не са допусkali чужди хора на своята територия. И представете си, дори мисионерите не успяха да проникнат при тях. Не приемам отговора ви. Къде се крихте? Кажете истината.

— Бях при индианците, майко, и мога да го докажа.

— Как?

— С това, че притежавам уловени от тях перли. — Свалих торбичката, която носех закачена на гърба си, от вътрешната страна на сакото и ѝ я подадох.

— Колко перли са тук?

— Не знам, може би петстотин или шестстотин. Някъде там.

— Това не е никакво доказателство. Може да сте ги откраднали някъде.

— Майко, ако искате съвестта ви да е спокойна, аз съм съгласен да остана тук, докато вие лично се убедите дали в последно време е имало някъде голяма кражба на перли. Аз имам пари, бих могъл да

платя за престоя си. Обещавам да не излизам от стаята си до момента, в който лично вие ми позволите да напусна.

Изглежда ме много изпитателно. Като стрела ми мина мисълта, че в момента тя сигурно си казва: „А ако избягаш? Бягал си от затвора, а оттук това е много по-лесно.“

— Ще оставя при вас торбичката с перлите — в нея е цялото ми състояние. Знам, че тук то ще бъде в добри ръце.

— Добре, споразумяхме се. Не е нужно да оставате затворен в стаята. Сутрин и следобед, докато моите дъщери се молят в параклиса, вие можете да се разхождате из градината. Ще се храните в кухнята заедно с персонала.

Излязох от този разпит наполовина поуспокоен. Бях тръгнал да се връщам в стаята си, но ирландката ме дръпна към кухнята. Имаше цяла кана кафе с мляко, съвсем пресен черен хляб и масло. Застанала пред мен, сестрата наблюдаваше как закусвам, без да отрони дума, без дори да седне. Изглеждаше угрижена. Казах ѝ:

— Сестро, благодаря ви за всичко, което направихте за мен.

— Бих искала и още да направя, но оттук нататък нищо не зависи от мен, Анри. — И след тези думи тя излезе от кухнята.

Седнал на прозореца, наблюдавах града, пристанището, морето. Полето около манастира беше добре обработено. Не можех да се освободя от усещането, че ме дебне някаква опасност. Това до такава степен ме притесняваше, че реших да избягам още следващата вечер. Толкова по-зле за перлите — майката-игуменка да ги задържи за себе си или за манастира си, ако иска. Явно ми няма доверие — това е сто на сто. Защото как се получава така, че игуменката на манастира — а това значи много образована жена, при това каталанка, не говори френски? Каква е поуката — още тази вечер трябва да се чупя.

Реших следобед да сляза в градината, за да проверя къде най-лесно мога да прескоча стената. Към един часа почукаха на вратата:

— Слезте да обядвате, Анри.

— Добре, идвам. Благодаря.

Седнах на масата в кухнята и тъкмо бях посегнал към месото и варените картофи, когато вратата се отвори и на прага застанаха четирима полицаи в бели униформи с пушки и пистолети в ръце.

— No te mueve, o te mato! (Ако мръднеш, ще стреляме!).

Сложиха ми белезници. Ирландката изпищя и припадна. Две други сестри я вдигнаха на крака.

— Vamos! (Да тръгваме!) — отсече началникът.

Качи се заедно с мен в стаята ми. На секундата разпердушиниха бохчата ми и веднага намериха тридесет и шестте златни монети от посто песос, които ми бяха останали. Тръбичката с двете отровни стрели обаче захвърлиха, без дори да я погледнат. Вероятно помислиха, че това са моливи. С нескрито задоволство началникът сложи по джобовете си златните монети. Тръгнахме. В двора ни чакаше разнебитена кола.

Петимата полицаи и аз се натикахме в тази таратайка и тя потегли с пълна скорост, карана от черен като въглен шофьор в полицейска униформа. Бях като смазан и едва ли имах сили да протестирам — опитвах се поне да запазя достойнство. Нямах смисъл да моля за милост или прошка. Бъди мъж, си повтарях трескаво, и помни, че никога не бива да губиш надежда. Когато дойде време да слизам от колата, вече бях напълно уверен, че ще мога да се държа като мъж, а не като парцал. Явно съм се справил добре, защото първата реплика на офицера, който ни посрещна, беше: „Този французин е явно много закоравял. Не изглежда особено развълнуван от факта, че ни е паднал в ръцете.“ Влязох след него в кабинета му. Свалих шапката си и седнах с бохчата между краката си, без да чакам покана.

— Tu sabes hablar espanol? (Говориш ли испански?)

— Не.

— Повикайте обуцаря. — След една-две минути се появи дребно човече със синя престилка и обуцарско чукче в ръка.

— Ти ли си французинът, който избяга преди година от Рио Ача?

— Не.

— Лъжеш.

— Не лъжа. Не съм аз французинът, който е избягал преди една година от Рио Ача.

— Свалете му белезниците. Съблечете му сакото и ризата.

Офицерът взе някакъв документ и започна да сверява. Имаше описание на всичките ми татуировки.

— Липсва ти палецът на лявата ръка. Да. За теб става дума.

— Не, не за мен, защото аз избягах не преди една година, а преди седем месеца.

— Все същото.

— За теб може би, но не и за мен.

— Ясно, ти си типичен убиец. Независимо дали са французи, или не, всички убийци (matadores) са еднакви — неукротими. Аз съм заместник-комендант на затвора. Не знам какво ще решат да правят с теб. Засега ще те туря при старите ти приятели.

— Какви приятели?

— Останалите французи, които доведе в Колумбия.

Тръгнах след полицаите, които ме заведоха в една килия с изглед към двора. Всичките ми петима другари седяха там. Разцелувахме се. „Мислехме, че си се измъкнал завинаги, приятелю“, въздъхна Клузио. Матюрет ридаше като дете — той всъщност си беше дете. Останалите трима също униха. Когато ги видях, силите ми се върнаха.

— Разказвай — втренчиха се в мен те.

— По-късно. Кажете за вас.

— Тук сме от три месеца.

— Добре ли се отнасят с вас?

— Нито добре, нито зле. Чакаме да ни преместят в Баранкиля, откъдето, изглежда, ще ни върнат на френските власти.

— Какви мръсници! А какви са възможностите за бягство?

— Чакай бе! Ти едва пристигаеш и вече мислиш да бягаш!

— Какво се чудите? Да не мислите, че ще им се дам! Много ли ви пазят?

— Денем не, но нощем имаме специална охрана.

— Колко са?

— Трима надзиратели.

— Как е кракът ти?

— Добре, дори не куцам.

— Непрекъснато ли ви държат в килията?

— Не, можем да се разхождаме в двора на слънце — два часа сутрин и три следобед.

— Що за стока са колумбийските затворници?

— Някои от тях са като че ли доста опасни. Крадците са колкото убийците.

Същия ден следобед стоях в двора настрани от останалите и си говорех с Клузио, когато ме повикаха. Тръгнах след полицаия и той ме отведе в кабинета, където бях и сутринта. Там стоеше комендантът на затвора заедно с онзи, дето вече ме беше разпитвал. В голямо удобно кресло — като за началник, — седеше много тъмен, почти черен мъж. Късите му къдрави коси приличаха на негърските. Беше близо петдесетгодишен, с черни и зли очи. Съвсем късо поддържан мустак увенчаваше плътната горна устна на изразителната, лесно гневяща се уста. Ризата му бе разкопчана, нямаше вратовръзка. На лявата си гръд носеше зелено-бялата панделка на някакъв медал или орден. Обущарят също беше тук.

— Французино, ти беше заловен след седеммесечно бягство. Какво прави през това време?

— Живях при индианците гуахирос.

— Не се подигравай с мен, или ще заповядам да те накажат.

— Истината ви казвам.

— Никой досега не е живял при гуахиросите. Само през тази година убиха повече от двадесет и пет митничари.

— Не, митничарите ги убиват контрабандистите.

— Откъде знаеш?

— Седем месеца живях там. Гуахиросите никога не напускат своите земи.

— Добре, да речем, че е така. Откъде открадна тридесет и шестте златни монети?

— Те ми принадлежат. Даде ми ги вождът на планинското племе — наричат го Справедливия.

— Откъде един индианец би могъл да притежава толкова голямо богатство, че пък и да ти го даде?

— Добре бе, господин началник, имало ли е в последно време кражба на златни монети някъде?

— Действително не е имало. В бюлетините ни не са съобщавали за подобна кражба. Това не пречи да поискам повече информация по въпроса.

— Направете го, моля ви. То ще е от моя полза.

— Французино, ти допусна голяма грешка, като избяга от затвора в Рио Ача, още повече че помогна с теб да избяга човек като Антонио, когото ние щяхме да разстреляме за убийството на няколко митничари.

Сега вече знаем, че френските власти също те търсят и че имаш доживотна присъда. Ти си опасен убиец. Затова не мога да рискувам да ми избягаш, като те оставя заедно с другите французи. До заминаването за Баранкиля ще те поставя в изолатор. Ако не са крадени, златните монети ще ти бъдат върнати.

Излязохме оттам и мен ме завлякоха до стълби, които водеха към подземие. Спуснахме се повече от двадесет и пет стъпала надолу и стигнахме до мизерно осветен коридор, от двете страни на който се намираха клетките. Отвориха една от тях и ме блъснаха навътре. Щом вратата към коридора се затвори, от лепкавия под се надигна отвратителната воня на леш. Към мен се понесоха крясъци от всички страни.

— Frances, Frances. Que a hecho? Por que esta aqui? (Какво си направил, французино? Защо си тук?) Знаеш ли, че това са килиите на смъртта?

— Млъкнете! Нека той да говори! — извика един глас.

— Да, аз съм французин. Тук съм, защото избягах от затвора в Рио Ача — всички чудесно разбраха лошия ми испански.

— Слушай сега, французино, и се опитай да запомниш. В дъното на килията ти има една дъска — тя ти е за легло. Отдясно е съдът с вода. Не я хаби напразно, защото ни дават съвсем по малко, и то само сутрин — не можеш да си поискаш допълнително. Отляво ти се пада кофата, в която ще сереш. Закрий я със самото си. Тук е горещо, няма да имаш нужда от сако. Покрий кофата, за да вони по-малко. Ние тук всички използваме дрехите си за това.

Доближих се до решетката и се опитах да различа лицата им. Успях да видя само двамата точно срещу мен. Те бяха увиснали на решетките и клатеха краката си над коридора. Единият беше испано-индиански тип — като полицаите, които първи ни задържаха в Рио Ача. Другият — негър със светла кожа, хубаво младо момче. Той ме предупреди, че при всеки прилив в килиите нахлувала вода. Не трябвало да се плаша, защото нивото ѝ никога не стигало по-високо от кръста. Плъховете се покатервали по хората, но не бивало да се опитваме да ги уловим, достатъчен бил по един юмручен удар. Всеки опит да ги хванеш водел до ухапване. Запитах:

— От колко време си тук?

— От два месеца.

— А останалите?

— Никой не е задържан тук за повече от три. Ако минат три месеца и не дойдат да те извадят, значи са решили да те оставят да пукнеш.

— Кой е изкарал тук най-дълго време?

— Има един от осем месеца, но вече не издържа. От месец насам не може да се изправя на крака — подпира се на коленете си. Тия дни някой по-силен прилив ще го удави.

— Тази страна е само за диваци!

— Случайно да съм ти казал, че сме цивилизовани? Но и твоята страна не ще да е много развита, щом са те осъдили на доживотен затвор. Тук, в Колумбия, получаваш двадесет години или смърт. Никога доживот.

— Така е, навсякъде са една стока.

— Много ли си изклал?

— Не, само едного.

— Не е възможно. Не могат да ти лепнат толкова жестока присъда само за едно убийство.

— Истината ти казвам.

— Значи и в твоята страна са диваци, както и тук.

— Хайде да не спорим чия страна е по-добра. Ти си прав. Всички полицаи по света са лайна. А ти какво си сторил?

— Убих един тип, сина му и жена му.

— Защо, бе?

— Дадох малкото ми братче на една свиня да го разкъса.

— Господи, какъв ужас!

— Братчето ми беше на пет години и непрекъснато замеряше с камъни тяхното дете. На няколко пъти го удари по главата.

— Това не е достатъчна причина.

— И аз така реагирах, когато разбрах.

— А ти как разбра?

— Ами брат ми изчезна и го нямаше вече от три дни, когато намерих сандалката му в купчината с животински тор. А тия лайна ги бяха изгребали от обора на свинята. Разрових и намерих бяло чорапче, напоено с кръв. Тогавя всичко разбрах. Жената всичко си призна, преди да ги убия. Накарах ги да си кажат молитвите, преди да ги застрелям. С първия изстрел счупих краката на бащата.

— Добре си сторил, че си ги убил. Какво ще те правят сега?

— Ще ми дадат най-много двадесет години.

— Защо си в карцера?

— Ударих един полицаи, който беше от тяхното семейство. Служеше в тукашния затвор. Преместиха го и сега съм спокоен.

Вратата на коридора се отвори. Появи се надзирател с двама затворници, които носеха едно буре, окачено на два дървени пръта. Някъде зад тях се забелязваха още двама надзиратели с пушки. Минаха от килия на килия, като изпразваха клозетните кофи и изливаха съдържанието им в бурето. Задушавашата воня на лайна и урина изпълни въздуха. Никой не продумваше. Стигнаха и до мен. Този, който посегна към моята кофа, пушна на земята малко вързопче. Бързо го изритах към неосветената част на килията. Когато си тръгнах, го развързах и намерих вътре два пакета цигари, кибрит и писъмце на френски. Първата ми работа беше да запалия две цигари и да ги подхвърля на онези двамата отсреща. После повиках съседа си и му протегнах цигари, които да раздаде на останалите. Чак след като разпределих всичко, запалих своята и се опитах да прочета писмото на светлината, идваща от коридора. Нищо не се получи. Накрая свих цигарения пакет на руло и след големи мъки успях да го запалия. Бързо прочетох: „Смелост, Папийон, разчитай на нас. Внимавай. Утре ще ти изпратим молив и хартия, за да ни пишеш. С теб сме на живот и смърт.“

Тези редове стоплиха сърцето ми. Макар и кратки, те ме успокоиха. Значи не съм сам и мога да разчитам на другарите си.

Никой не говореше. Всички пушеха. Когато разпределихме цигарите, се разбра, че сме деветнадесет в този карцер на смъртта. Е, отново се бях върнал в блатото и този път бях затънал до шия. Миличките сестрички на добрия Дядо Господ се бяха оказали сестри на дявола. И все пак бях сигурен, че не са ме издали нито ирландката, нито испанката. Боже, каква глупост извърших, като повярвах на монахините. И все пак не бяха те. Може би каруцарят? Два-три пъти проявихме непредпазливост, като заговорихме на френски. Сигурно ни беше чул. Какво значение има всичко това? Ти си тук, и то задълго. Монахините, каруцарят, майката-игуменка — все тая, резултатът е един и същ.

Чувствах се прокълнат в тази гнусна килия, която, изглежда, се наводняваше по два пъти на ден. Беше толкова задушливо, че свалих малко по малко ризата си, панталона си, обувките — и закачих всичко на решетките.

И като си помисля, че за да стигна дотук, бях изминал две хиляди и петстотин километра! Вярно, бе страшно постижение! Кажете, Боже! Ти, дете беше толкова щедър към мен, сега ли намери да ме изоставиш? Може би се гневиш, защото, ако си говорим правичката, ти ми даде свобода — и хубава, и сигурна. Даде ми не една, а даже две разкошни жени. И слънце, и море. И сламен дом, в който можех да се чувствам пълен властелин. Беше живот сред природата — примитивен, но толкова лек и спокоен. Ти, Боже, ми направи невероятен подарък — стори ме свободен, без полицаи и съдии, без злосторници и завистници около мен! И аз не успях да го оценя. Онова море — така синьо, че понякога изглеждаше зелено, почти черно; онези изгреви и залези, които се къпеха в необятен мир и спокойствие... Ех, онзи живот без пари и сметки, при който не ми липсваше нищо необходимо за човека — всичко това аз го стъпках и презрях. За да стигна докъде? До обществото, което не иска да ми протегне ръка. До хората, които не желаят дори да се замислят дали в душата ми е останало нещо ценно. До света, който ме отхвърля и не ми оставя никаква надежда. До силните, които мислят само за едно — как да ме унищожат, без да се спират пред нищо.

Колко ли ще се кикотят онези дванадесет мръсници съдебните заседатели, продажният Полен, ченгетата и прокурорът като разберат, ме отново съм заловен. Защото все ще се намери някой журналист, който да изпрати новината до Франция.

А роднините ми? Колко ли са се радвали, когато жандармите са ги посетили да им известят, че тяхното чедо, техният брат се е измъкнал от палачите! Сега като научат, че са ме пипнали отново, пак ще страдат.

Сгреших, когато се отрекох от племето си. Да, имам право да го наричам „моето“ племе, защото те ме бяха приели в сърцата си. Сгреших и си заслужих страданието. И все пак... Нали не бях избягал от каторга само за да помогна при оплождането на южноамериканските индианци. Боже, та нали разбираш, че аз трябва да се върна към нормалното цивилизовано общество, да му покажа, че

не представлявам опасност за него. Ето това е моят път — с твоя или без твоя помощ.

Трябва да успея да докажа, че съм — или ще бъда — не по-лош, а може би и по-добър от обикновените граждани на която и да е държава или общност.

Пушех. Водата започна да се надига. Стигаше ми почти до глезените. Извиках: „Хей, черньо, колко дълго траят наводненията?“

— Зависи от силата на прилива. Час, най-много два.

Чух няколко затворници да крещат: „Esta Uegando“ (Идва)!

Лека-полека водата се изкачваше. Метисът и черният увиснаха на решетките. Краката им висяха над коридора, а ръцете им бяха вплетени в железата. Чух във водата някакъв шум — отвратителен тлъст като котарак плъх се опитваше да плува. После се помъчи да пропълзи на решетката. Хванах в ръка обувката си и когато се доближи до мен, го цапнах с все сила по главата. С писък излетя към коридора. „Вече започна ловът, а, французино? — подвижна ми негърът. — Ако смяташ да ги избиеш всичките, ти предстои доста работа. Я се покатери на решетката, хвани се за железата и кротувай.“

Послушах съвета му, но металните пръти се впиха в бедрата ми — нямаше да издържа дълго в това положение. Взех си сакото от лайняната кофа, завързах го за решетките и си пригодих нещо като стол, който облекчаваше положението ми, защото сега бях почти седнал.

Нашествието на плъхове, гъсеници и дребни рачета, които водата влачеше със себе си, беше най-отвратителното и потискащо преживяване, което човек можеше да понесе. Когато след около час приливът свърши, по пода на килията остана един пръст воняща тиня. За да не газя в тази гнусотия, трябваше да си сложа обувките. Негърът ми подхвърли една десетсантиметрова дъсчица и ми показа как да изтикам тинята в коридора, като започна с мястото, на което ще спя. Заниманието ми отне повече от половин час — време, през което не можех да мисля за нищо друго. А това ми беше добре дошло. Сега щях да имам единадесет часа спокойствие преди следващия прилив — шест часа водата щеше да се отдръпва и пет да се надига отново. Мина ми през ум една смешна мисъл: „Папийон, съдбата явно е решила да те ръководи чрез приливи и отливи. Искаш, или не, луната има голямо влияние над теб и живота ти. Благодарение на приливите и отливите

успя така лесно да се измъкнеш от река Марони, когато бягаше от каторгата. Точно в часа на отлива напусна Тринидад и Кюрасао. Беше заловен в Рио Ача само защото отливът не беше достатъчно силен, за да те изведе навътре в морето, а сега изцяло зависиш от прииждащата тук вода.“

Ако тези редове бъдат публикувани един ден, сред читателите им сигурно ще се намерят хора, които да ме съжалят заради изживяното в колумбийския карцер. Това ще са добри души. Останалите — роднини по душа на дванадесетте копелета заседатели или на прокурора, ще рекат: „Заслужил си го е, ако си беше останал в каторгата, нищо такова нямаше да му се случи.“ Е, добре, искате ли да ви река нещо — и на добрите, и на злобарите? Аз не съм отчаян, изобщо не съм, и дори нещо повече — предпочитам да съм тук, в килиите на старата колумбийска крепост, строена от испанските инквизитори, отколкото на Островите на спасението, където трябваше да се намирам в момента. Тук ми остават още много шансове за бягство и макар в тази воняща дупка, аз се намирам на две хиляди и петстотин километра от каторгата. Доста ще им се наложи да се потрудят, за да ме накарат да измина обратния път. Само за едно ми е жал — за моето индианско племе, за Лали и Зорайма и за свободата сред природата, далеч от удобствата на цивилизацията, но също така далеч от полиция, затвори, а още повече — килии. Мисля, че на моите диваци никога не би им хрумнало да изтезават така враговете си, а още по-малко човек като мен, който не е извършвал никакво престъпление на колумбийска територия.

Легнах си на дъската в дъното на килията и така, за да не ме усетят другите, изпуших две-три цигари. Като връщах дъсчицата на негъра, му метнах една запалена цигара и той, за да не прави скомина на останалите, се скри като мен. Подобни жестове, които може би изглеждат незначителни, имат голяма стойност в моите очи. Те доказват, че ние — париите на обществото, все пак сме съхранили способността да се отнасяме внимателно към останалите.

Тук нищо не приличаше на изолаторите в Консиержери. Можех да мечтая и да пътувам мислено, без да закривам с кърпичка очите си от ярката светлина.

Кой ли беше предупредил полицията, че се крия в метоха? О, ако някога открия издайника, той ще ми плати! А после си рекох: „Не се

видиотявай, Папийон! Имаш толкова сметки за разчистване във Франция — не си дошъл в тази загубена страна, за да вършиш злини. Сам животът сигурно ще накаже предателя, а ти ще се върнеш тук един ден не за да отмъщаваш, а за да направиш щастливи Лали, Зорайма и децата, които те сигурно ще са ти родили. Ако се върнеш в тази забравена от Бога пустош, то ще е заради тях и заради всички индианци, които ти сториха честта да те приемат като свой. Да, все още тъна в блатото, но напук на всички дори в тази подземна килия аз съм беглец по пътя към свободата си. И това никой не може да ми го отрече.“

Получих лист, молив и още два пакета цигари. Вече от три дни киснех тук. По-точно от три нощи, защото в карцера никога не се развиделяваше. Докато палех цигарата си „Пиел Роха“, не можех да не помисля с възхищение за другарството между затворниците. Колумбиецът, който ми предаваше подаръците, направо рискуваше кожата си. Ако го пипнеха, без съмнение щяха да го пратят в карцера при нас. Той добре знаеше това и фактът, че продължаваше да ми помага, издаваше смелост и рядко срещано благородство. Отново запалих опаковката на цигарите и прочетох: „Знаем, че се справяш, Папийон. Браво! Прати ни новини за себе си. При нас няма промяна. Някаква монахиня, която знае френски, дойде да те търси. Не ѝ позволиха да говори с нас, но един колумбиец е успял да ѝ каже, че французинът е в карцера на смъртта. Тя отвърнала: «Ще дойда пак.» Това е. Поздрави — приятелите ти.“

Не беше лесно да им пратя отговор, но все пак успях да напиша: „Благодаря ви за всичко. Справям се горе-долу. Пишете на френския консул — пък де да знаеш. Нека пратките да ми предава един и същи човек, за да може, ако ви разкрият, да има само един наказан. Не пипайте върховете на стреличките. Да живее бягството!“

БЯГСТВО ОТ САНТА МАРТА

И въпреки всичко, изминаха цели двадесет и осем дни, преди да напусна омразната дупка. Измъкнах се благодарение на намесата на някой си господин Клаузен — белгийски консул в Санта Марта. На онзи негър — Паласиос го наричаха, който излезе от карцера три седмици след моето пристигане, му хрумнало да прати майка си да каже на консула, че в килиите лежи белгиец. Идеята му дошла, след като видял, че Клаузен посещава в затвора белгийските арестанти.

И така, един ден ме заведоха в кабинета на коменданта, който ме запита:

— Защо вие като французин се оплаквате в белгийското консулство?

На едно кресло в кабинета седеше, облечен в бяло, господин на около петдесет години, с бяло руси коси и кръгло лице — свежо и розово. Веднага схванах за какво иде реч:

— Вие сте тези, дето твърдят, че съм французин. Аз наистина избягах от френските власти, но всъщност съм си белгиец.

— Ето, виждате ли — каза човечето с мутра на кюре.

— А защо не сте ни предупредили?

— Според мен това вас изобщо не ви засяга, защото аз не съм извършвал никакво престъпление на ваша територия — освен че избягах от един затвор, но това е естественият стремеж на всеки арестуван.

— Вие, ще ви туря при другарите ви. Но предупреждавам ви, сеньор консул, при първия му опит за бягство го връщам там, откъдето току-що го измъкваме. Водете го при бръснаря, а после при съучастниците му.

— Благодаря ви, господин консул — казах на френски, — благодаря ви много, че си направихте труда за мене...

— Горкият! Колко ли сте страдали в онези отвратителни дупки! Тръгвайте бързо, преди това животно да си е променило мнението. Ще мина отново да ви видя. Със здраве!

Бръснаря го нямаше и ме пратиха направо при приятелите ми. Трябва да съм имал доста странна мутра, защото те непрекъснато повтаряха:

— Ама това ти ли си? Не е възможно! Какво са правили с теб гадовете му с гадове, за да те докарат до това състояние! Говори, кажи нещо! Ослепял ли си? Какво ти е на очите? Защо непрекъснато мигаш?

— Не мога да свикна със светлината. Много ми е светло. Свикнах с тъмнината и сега ми е мъчително. — Седнах с лице към вътрешността на килията. — А, сега е по-добре.

— Вониш страхотно! Дори тялото ти вони на разложено!

Съблякох се чисто гол и те изнесоха парцалите до вратата. Ръцете ми, гърбът ми, бедрата, краката — всичко беше покрито с малки червени следи като тези, които оставят нашенските дървеници, и с ухапвания от рачета, влачени с прилива. Бях отблъскващ и няхах нужда от огледало, за да го разбера. Петимата каторжници, които бяха видели по пътя си немалко ужасии, мълчаха, стреснати от вида ми. Клузио повика един полицаи и му каза, че дори в момента да няма бръснар, все пак на двора може да се намери поне вода. Другият отвърна, че трябва да изчакаме, докато ни пуснат за разходка.

Излязох навън съвсем гол. Клузио носеше чистите дрехи, които щях да облека. С помощта на Матюрет се измих с тукашния черен сапун. Колкото повече се търках, толкова повече нечистотия излизаше. Накрая след няколко насапунивания и изплаквания се почувствувах чист. Стоях да изсъхна около пет минути на слънце и се облякох. Най-после се появи и бръснарят. Искаше да ме остриже гола глава, но аз казах: „Не. Подстрижи ме човешки и ме избръсни. Ще ти платя.“

— Колко?

— Едно песо.

— Ако се постараяш, аз ще ти дам две — намеси се Клузио.

Изкъпан, обръснат, добре подстриган и облечен с чисти дрехи, аз отново почувствах как животът нахлува в мен. Другарите ми не спираха да ме разпитват: „А докъде стигаше водата? А пльховете? А гъсениците? А тинята? А раците? А как събираха лайната? А труповете? Просто така ли си умираха, или се обесваха? Или пък полицията ги «самоубиваше»?“

Въпросите не свършваха и от дългия разговор ми пресъхна устата. В двора имаше един тип, който продаваше кафе. За трите часа,

прекарани на слънце, изпих най-малко десет силни кафета, подсладени с „parelon“ — необработена захар. Това кафе ми се стори най-прекрасната напитка на земята. Негърът, с който се гледахме долу в карцера, дойде да ми каже здрасти. Тихичко ми обясни аферата с белгийския консул и майка му. Стиснах му ръката. Беше много горд, че съм се измъкнал благодарение на него. Оттегли се доволен от себе си, като каза: „Утре ще си поговорим пак. За днес беше достатъчно.“

Килията на приятелите ми изглеждаше като палат. Клузио притежаваше собствен хамак — беше го купил с парите си. Накара ме да легна в него. Аз се проснах напреко. Той се учуди, но аз му обясних, че досега просто не е знаел как се използва хамак.

Целите ни дни и дори част от нощите бяха заети с ядене, пиене, сън, игра на карти и дама, разговори на испански с полицаите и колумбийските затворници, за да усъвършенстваме езика... Караха ни да си лягаме още в девет вечерта. Тогава в главата ми нахлуваха всички детайли от бягството — от болницата в Сен Лоран чак до Санта Марта. Спомените прииждаха, редуваха се пред очите ми и призоваваха за продължение на авантюрата. Филмът не можеше да свърши тук. Той трябваше да продължи и щеше да продължи, мамка му! Оставете ме само да си поема дъх и можете със сигурност да очаквате нови епизоди — само ми имайте доверие! Намерих двете си стрелички и две листа от кока — едното съвсем изсъхнало, а другото все още свежо. Взех свежото и започнах да го дъвча. Всички ме изгледаха учудено. Обясних на приятелите си, че от тези листа се прави кокаин.

— Ти шегуваш ли се?

— Ето, опитай.

— Да, наистина, езикът и устните ми изтръпнаха. Продават ли ги тука?

— Не знам. Клузио, откъде намираш мангизи?

— Обмених една сума в Рио Ача и оттогава всички ме имат за богаташ.

— Аз пък имам тридесет и шест златни монети от по сто песос, които стоят у коменданта. Всяка монета сама по себе си струва по триста песос. В близките дни смятам да повдигна този въпрос — казах аз.

— Тия тук са алчни и стиснати. По-добре им предложи да делите.

— Да, това е добра идея.

В неделя поговорих с белгийския консул и белгийския затворник. Затворникът беше злоупотребил с доверието на някаква американска бананова компания. Консултът ми предложи услугите си и защитата си. Подготви документ, с който декларирах, че съм роден в Брюксел от родители белгийци. Разказах му за монахините и перлите. Тъй като беше протестант, той не познаваше нито монахини, нито кюрета. Знаеше се донякъде с епископа. Що се отнася до монетите — посъветва ме да не си ги искам засега. Смяташе, че е много рисковано. Щяха да го предупредят, че заминаваме за Баранкиля двадесет и четири часа преди самото отпътуване, „и тогава ще можете да си изискате парите в мое присъствие — обясни той, — тъй като, доколкото разбрах, имате свидетели, че са ви били отнети.“

— Да.

— Но сега-засега не искайте нищо от него, защото той е в състояние да ви върне обратно в онези отвратителни килии и дори може да накара да ви убият. Вашите монети по сто песос са истинско малко богатство. Всяка от тях струва не триста, както вие си мислите, а петстотин реални песос. Сумата е бая големичка. Така че не дърпайте дявола за опашката. А с перлите въпросът стои другояче. Дайте ми време да поразмисля.

Попитах негъра дали не би искал да избягаме заедно и как според него би трябвало да действваме. Като чу да се говори за бягство, светлата му кожа посивя.

— Умолявам те, човече. Дори не си помисляй. Ако те пипнат, те чака възможно най-ужасната бавна смърт. Ти вече имаш бегла представа за това как изглежда. Чакай да ни пратят другаде, в Баранкиля. Тук всеки опит за бягство е самоубийствен. Мре ли ти се? Тогава стой мирен. В цяла Колумбия няма по-страшни килии от тези, в които лежахме заедно. Защо да рискуваш?

— Да, но тук стените не са прекалено високи, бягството ще бъде сравнително лесно.

— Човече, лесно, или не, не разчитай на мен. Нито ще тръгна с теб, нито дори ще ти помогна. Даже няма повече да разговарям на тази тема. — И той уплашено си тръгна, като вместо довиждане отсече:

„Французино, ти не си в ред. Трябва да си напълно откачен, за да имаш подобни идеи тук, в Санта Марта.“

Всеки ден по време на разходка оглеждах колумбийците с големи присъди. Имаха мутри на убийци, но се усещаше, че са ги укротили. Страхът от карцера парализираше всички. Преди четири-пет дни оттам излезе един огромен тип, с цяла глава по-висок от мен, когото наричаха Каймана. Имаше репутация на особено опасен престъпник. Поговорих с него и след три-четири разходки го запитах:

— Caiman, quieres fugarte con migo? (Искаш ли да избягаш с мен?)

Погледна ме като че ли вижда дявола и отвърна:

— За да ме върнат там, откъдето идвам, ако не успея? Не, благодаря. По-скоро бих убил майка си, отколкото да ида отново в карцера.

Това беше последният ми опит. Реших пред никого повече да не повдигам въпроса за бягство.

Един следобед край мене мина комендантът на затвора. Спря, изгледа ме и рече:

— Как е?

— Добре, но щях да се чувствам още по-добре, ако разполагах със златните си монети.

— Че защо?

— Щях да си наема адвокат.

— Ела с мен.

Заведе ме в кабинета си. Бяхме сами. Подаде ми цигара — добър знак — и ми я запали — още по-добър.

— Знаеш ли достатъчно испански, за да ме разбираш като говоря бавно и да ми отговаряш ясно?

— Да.

— Добре. Ти рече, че би искал да продадеш двадесет и шестте монети.

— Не, тридесет и шестте монети.

— А, да, да! И с тези пари да платиш на адвокат. Но само ние двамата с теб знаем за съществуването им.

— Не е така. Знаят също сержантът и петимата полицаи, които ме арестуваха, а също и заместник-комендантът, който ги взе от мен, за да ви ги предаде. Да не забравяме и консула.

— Е, добре, чудесно. Даже по-хубаво е, дето толкова хора са наясно с въпроса. Така ще можем да действаме открито. Знаеш ли, аз ти направих голяма услуга. Премълчах случая и не поисках сведения за кражби на златни монети от полициите на всички страни, през които си минал.

— Напротив, трябваше да го сторите.

— Не, за твое добро беше да си замълча.

— Тогава ви благодаря, господин комендант.

— Искаш ли да ги продам от твое име?

— На каква цена?

— Ами за колкото ми каза, че си продал три от тях — по триста песос. И на всяка монета ще ми отстъпваш по сто песос комисиона заради услугата. Какво ще кажеш?

— Не. Ти си ми върни монетите, пък аз ще ти дам не по сто, а по двеста песос за всяка от тях. Така ще ти се отплатя за всичко, което си направил за мен.

— Прекалено си хитър, французино. Аз съм един доверчив, беден и малко глупав колумбийски офицер. Ти обаче си умен и както вече казах — прекалено хитър.

— Добре, направи едно разумно предложение.

— Утре ще повикам купувача тук в кабинета ми. Вижда монетите, прави предложението си и после делим сумата наполовина. Или това, или нищо. Ще те пратя в Баранкиля с монетите или ще ги задържа за следствието.

— Не, чуй моето последно предложение — купувачът идва тук, гледа монетите и това, което даде над триста и петдесет песос за монета е за теб.

— *Esta bien* (Добре), *tu tienes mi palabra* (имаш думата ми). Но къде ще туриш толкоз много пари?

— В момента, в който ги получа, ще извикаш белгийския консул. Аз ще му ги дам, за да наеме адвокат.

— Не искам свидетели.

— Нищо не рискуваш. Ще подпиша документ, че си ми върнал монетите. Приеми това предложение и ако се държиш коректно, ще обсъдим една друга работа.

— Каква?

— Имай ми вяра. Ще бъде за тебе толкова изгодна, колкото и тази, при това във втория случай ще делим наполовина.

— Каква е работата? Кажу.

— Ти сега действай по-бързичко и довечера в пет, когато парите ми се окажат на сигурно място при консула, ще ти разкрия играта.

Разговорът се оказа дълъг. Когато се върнах доволен от себе си в двора, другарите ми вече се бяха прибрали по килиите.

— Какво става?

Разказах им всичко. Въпреки положението, в което се намирахме, се смяхме до сълзи.

— Леле, какъв хитрец! Ти обаче си го скъсал. Мислиш ли, че сделката ще стане?

— Залагам двеста на сто, че ми е в кърпа вързан. Кой приема облога?

— А не, аз също мисля, че ще стане.

Размишлявах цяла нощ. Първата сделка я опекох. Що се отнася до втората — той щеше да иде да ми прибере перлите с най-голямо удоволствие — там също нямаше да има засечка. Оставаше третата ми идея. Третата... щях да му предложа всичко, което съм получил, за да ме остави да открадна лодка от пристанището. А аз щях да я купя с парите, които пазех в патрона си. Да видим дали щеше да удържи на изкушението. Какво рискувах? Заради първите две сделки той нямаше да може дори да ме накаже. Ще видим. Не слагай олиото в тигана, докато рибата... и така нататък. Можех да почакам, докато стигнем в Баранкиля. Само че защо? По-голям град, значи и по-добре пазен затвор, с по-високи стени. Щях да се върна при Лали и Зорайма — щях бързо да се чупя, да изчакам там няколко години, а после да се преместя в планината при племето на животновъдите и да се опитам да се свържа с властите във Венецуела. Трябваше на всяка цена да доведе това бягство до успешен край. Цяла нощ разсъждавах как да подхожда към третата сделка.

На следващия ден нещата се развиха бързо. Още в девет сутринта ме повикаха да се срещна с някакъв господин, който ме очаквал при коменданта. Щом пристигнах, полицаят ме вкара вътре без самият той да влиза и аз се озовах пред шестдесетгодишен човек в сив костюм и със сива вратовръзка. На масата лежеше сивата му шапка с широка периферия в каубойски стил. На връзката си носеше

сребърна игла с едра сиво-синя перла. Беше слаб и сух, но не му липсваше изисканост.

— Добър ден, господине.

— Вие говорите френски?

— Да, господине, ливанец съм по произход. Разбрах, че притежавате златни монети от по сто песос и това ме заинтригува. Ще приемете ли да ги продадете по петстотин песос на парче?

— Не, искам по шестстотин.

— Зле са ви осведомили, господине! Максималната цена е петстотин и петдесет.

— Слушайте, тъй като ви ги продавам всичките, искам по шестстотин.

— Не, петстотин и петдесет.

Накратко, споразумяхме се за петстотин и осемдесет. Пазарлъкът приключи.

— Que han dicho? (Какво каза?)

— Пазарлъкът приключи, коменданте. Споразумяхме се за петстотин и осемдесет. Продажбата ще стане следобед.

Търговецът си тръгна. Комендантът се надигна и попита:

— Е, хубаво, а за мен колко остават?

— По двеста и петдесет на парче. Виждате, че ви давам два и половина пъти повече от това, което сам ми поискахте в началото.

Той се ухили и запитва:

— А другата работа?

— Нека първо консулт да дойде тук следобед, за да прибере моите пари. Когато си тръгне, ще ви кажа за какво става дума.

— Значи наистина се пече и втора сделка?

— Имаш честната ми дума.

— Bien, ojalá. (Дано да е така).

В два консулт и ливанецът седяха в кабинета. Последният ми връчи двадесет хиляди и осемстотин песос. Дванадесет хиляди и шестстотин от тях дадох на консула и осем хиляди и двеста — на коменданта. Подписах документ, че тридесет и шестте монети са ми били върнати. Накрая останахме насаме — комендантът и аз. Разказах му за случката с игуменката.

— Колко са перлите?

— Между петстотин и шестстотин.

— Ама че крадла е тази игуменка. Трябваше да ти ги донесе или да ти ги изпрати. Или пък да ги даде на полицаите. Ще напиша доклад.

— Не, ще идеш при нея и ще ѝ връчиш писмо на френски от мое име. Преди да обсъдите съдържанието му, ще я накараш да повика ирландката.

— А, разбирам, ирландката трябва да прочете писмото на френски и да го преведе. Добре. Веднага отивам.

— Чакай да напиша писмото, бе!

Седнах на бюрото на коменданта и съчиних върху хартията с печата на затвора следното писмо:

До госпожа игуменката на манастира чрез добрата и благодетелна ирландска сестра.

Когато по Божията воля дойдох при вас, разчитайки, че ще получа помощта, полагаща се според християнските закони на всяка преследвана душа, спонтанно ви поверих една торбичка с перли, тъй като смятах, че това ще ви убеди в намерението ми да не напускам тайно вашия дом, който е и Божи дом. Злонамерен човек е решил, че негов дълг е да ме издаде на полицията и тя побърза да ме арестува под вашия покрив. Искам да вярвам, че тази коравосърдечна личност не е някоя от монахините във вашия манастир. Не бих могъл да заявя, че прощавам на злодея — това би означавало да ви излъжа. Напротив, страстно ще моля Бог или някой от неговите светии да накаже виновния или виновната със съответна на престъплението му суровост. Умолявам ви, госпожо игуменке, да предадете на коменданта Сесарио торбичката с перли, която ви поверих. Той напълно почтено ще ми ги върне — убеден съм в това. Настоящото писмо ще ви послужи за пълномощно от мое име. Приемете дълбоките ми почитания и прочие...

Осем километра от затвора до Санта Марта и обратно — колата се върна след час и половина. Комендантът изпрати да ме повикат.

— Готово. Виж дали не липсва нещо.

Преброих ги. Не за да проверя колко са, тъй като не знаех точното им число, а за да разбера какво държи в ръцете си онзи мошеник — оказаха се петстотин седемдесет и две.

— Е?

— Всичко е наред.

— No falta? (Нищо ли не липсва?)

— Не. Кажете сега.

— Когато пристигнах в манастира, игуменката беше излязла на двора. Изправих се с двамата полицаи от двете ми страни и заявих: „Госпожо, необходимо е да говоря с вас чрез посредничеството на ирландската сестра по важен въпрос, за чието съществуване сигурно се досещате.“

— И тогава?

— Сестрата цялата се разтрепери, докато превеждаше писмото на игуменката. Онази нищо не рече. Наведе глава, отвори едно чекмедже на бюрото си и рече: „Ето ви кесията с перлите — не съм я докосвала. Бог да прости на виновницата за престъплението срещу този човек. Кажете му, че ще се молим за него.“ Това е, омбре — заключи сияещ комендантът.

— Кога ще продадем перлите?

— Manana (утре). Няма да те питам откъде ги имаш, вече знам, че си опасен matador (убиец), но разбрах също така, че си честен човек и държиш на думата си. На, занеси малко шунка, вино и френски хляб на другарите си, за да отпразнувате случая.

— Приятна вечер.

И така аз се появих в килията с двулитрова бутилка вино, около три кила пушен бут и четири дълги френски багети. Направихме истински пир. Месото, виното и хлябът изчезваха пред очите ни. Всички ядохме и пиехме с голям апетит.

— Наистина ли мислиш, че някой адвокат би могъл да ни измъкне оттук?

Избухнах в смях. Горките, дори те се бяха хванали на номера с адвоката!

— Какво да ви кажа. Ще трябва да проучим въпроса и да се консултираме, преди да му платим.

— Най-добре ще е да му платим само ако успее — предложи Клузио.

— А така, трябва да намерим адвокат, който да приеме тези условия — казах аз и млъкнах. Малко ме беше срам от тях.

На следващия ден ливанецът отново се появи: „Много е сложно — рече той. — Налага се да подредим перлите според размера, цвета и формата им. Виж, някои са кръгли, други неправилни.“ С две думи — оказа се сложна работа, а отгоре на всичко ливанецът заяви, че щял да докара още един купувач — по-компетентен от него. Пазарлъкът приключи едва след четири дни. Получих тридесет хиляди песос. В последния момент оттеглих от сделката една розова и две черни перли, за да ги подаря на жената на белгийския консул. Като истински търговци онези двамата веднага заявиха, че сами по себе си тези три перли струват цели пет хиляди песос. Въпреки всичко не им ги дадох.

Консултът дълго не искаше да приеме подаръка. Петнадесетте хиляди песос, които ми се падаха, отидоха у него. Така аз се оказах притежател на двадесет и седем хиляди. Оставаше да доведе до успешен край третата сделка.

Как да подхожда към нея? В Колумбия един умел работник печелеше осем-десет песос на ден. Така че моите двадесет и седем хиляди представляваха малко богатство. Реших да кова желязото докато е горещо. Досега комендантът беше турил в джоба си двадесет и три хиляди. С моите пари сумата щеше да се закръгли на петдесет хиляди.

— Кажете, коменданте, колко пари ще са нужни на човек, ако рече да завърти бизнес, който би му позволил да живее по-добре от вас?

— За началото на добър бизнес са нужни някъде между четиридесет и пет и шестдесет хиляди.

— И колко ще печели такъв човек? Три, четири пъти повече от вас?

— А, още повече. Ще получава пет-шест пъти колкото мен.

— Вие тогава защо не вземете да завъртите някоя търговийка?

— Ще ми трябва капитал два пъти по-голям от този, с който разполагам.

— Слушай, коменданте, имам една трета идея, нека да ти я предложа.

— Не си играй с мене.

— Не си играя, честна дума. Искаш ли моите двадесет и седем хилядарки? Само да кажеш и са твои.

— Как така?

— Остави ме да избягам.

— Виж какво, французино. Знам, че ми нямаш доверие. И досега може би си бил прав. Но от днес нататък аз съм твой приятел, защото благодарение на теб ще се измъкна от мизерията — ще си купя къща, ще изпратя децата си в частно училище... Не искам нито да те оберат, нито да те видят убит. Тук дори милиони да ми предлагаш, пак не мога да направя нищо за теб. Не мога да те пусна да избягаш — нямаш никакъв шанс за успех.

— А ако ти докажа обратното?

— Тогава ще видим, но обмисли всичко добре.

— Коменданте, имаш ли приятел рибар?

— Да.

— Той би ли могъл да ме изведе в открито море и да ми продаде лодката си?

— Не знам.

— Колко горе-долу струва лодката на приятеля ти?

— Две хиляди песос.

— А ако дам двадесет хиляди на теб и седем хиляди на него?

— Чакай, французино, на мен и десет хиляди ми стигат. Запази нещо за себе си.

— Ти уреди нещата.

— Сам ли ще заминеш?

— Не.

— Колко ще сте?

— Всичко на всичко трима.

— Добре, нека да поговоря с приятеля си.

Бях потресен от промяната в отношението на този тип към мен. Въпреки мръснишката си мутра той имаше и своите добри страни.

В двора обясних на Клузио и Матюрет как стоят нещата. Рекоха да правя каквото съм намислил — що се отнася до тях, бяха готови да ме следват. И двамата слагаха живота си в моите ръце — това дълбоко ме развълнува. Не биваше да злоупотребявам с доверието им, щях да преценявам всяка своя стъпка с огромно внимание, защото носех тежка отговорност. Налагаше се все пак да предупредим останалите ни

спътници. Тъкмо приключвахме партия домино. Беше към девет вечерта, последният момент за деня, когато можехме да си купим кафе. Подвикнах: „Safetero!“. Веднага ни поднесоха шест горещи кафета.

— Налага се да поговорим. Така и така. Смятам, че бих могъл да избягам. За съжаление има място само за трима. Най-правилно би било да взема Клузио и Матюрет, защото с тях двамата се чупих от каторга. Ако някой има нещо против, да си каже открито — ще го изслушам.

— Не — отвърна Бретонеца, — всички мислим така. Първо на първо, тръгнали сте заедно от каторгата. Второ, ако ние не бяхме поискали да слезем на колумбийския бряг, вие сега нямаше да сте тук — носим си вината. Все пак, Папийон, благодарим ти, че ни попита. Имаш пълното право да действаш, както си решил. Бог да ви помага, защото, ако ви пипнат, живи няма да останете, пък и смъртта ви няма да е лека.

— Знаем — отговориха в хор Клузио и Матюрет.

На следващия ден следобед говорих с коменданта. Приятелят му се съгласил. Искаше да знае какво смятаме да натоварим в лодката.

— Буре с петдесет литра сладка вода, двадесет и пет кила царевично брашно и шест литра олио. Това е.

— По дяволите! — възкликна комендантът. — Нима ще поемеш към открито море с толкоз малко багаж!

— Точно така.

— Ти си отчаян човек, французино.

И така. Онзи беше готов да сключим и третата сделка.

— Вярваш, или не, правя всичко това, на първо място, заради децата си и, на второ — заради теб. Заслужаваш го заради упоритостта си — заяви хладно той.

Знаех, че е искрен и му благодарих.

— А какво ще измислиш, за да не се разбере, че съм ти съучастник?

— Ти няма да носиш отговорност за бягството. Ще отплаваме през нощта, когато на пост ще бъде твоят заместник.

— Какъв е планът ти?

— Утре ще намалиш нощната ни стража с един човек. След три дни — с още един. Като остане само един, ще наредиш да турят будка пред вратата на килията ни. При първия дъжд часовоят ще се свие в нея, а аз ще изскоча през задния прозорец. Сам трябва да намериш

начин да прекъснеш осветлението около оградата. Това е всичко, което искам от теб. Можеш да предизвикаш късо съединение, като метнеш една медна жица с тежести от двата ѝ края върху проводниците на стълба, с които са свързани всички прожектори около стената. Що се отнася до рибаря, нека сам счупи катинара на веригата, с която е завързал лодката си, за да не ми се налага на мен да губя време. Да остави платната така, че да мога веднага да ги опъна и да подготви три весла, с които да си помогнем в началото.

— Но лодката си има мотор — каза комендантът.

— Е, още по-добре тогава — да остави мотора включен, все едно, че иска да го загрее, и да иде да удари едно в най-близкия бар. Щом ни види, че пристигаме, да застане до лодката, облечен в черна мушама.

— А мангизите?

— Ще срежа твоите двадесет хиляди на две. Седемте хиляди, които са за рибаря, ще ви дам предварително. На теб ще ти дам половинките от банкнотите, които ти се полагат — другата част ще ти връчи някой от оставащите тук французи.

— Нямах ли ми доверие? Не е хубаво така.

— Не е в това въпросът, но ти можеш да объркаш нещата с късото съединение и тогава аз няма да ти платя, защото бягството ми няма да се състои.

— Добре.

Всичко беше готово. Чрез коменданта предадох седемте хиляди за рибаря. Вече от пет дни ни пазеше само един часовой. Будката беше инсталирана и оставаше само да завали. Прерязахме решетките на прозореца с осигурен от коменданта трион и старателно ги закрепихме обратно — нещо повече, прикрихме прозореца с един затворен в клетка папагал, който бързо се научи да псува на френски. Живеехме в страшно напрежение. Комендантът вече беше получил половинките от своите банкноти. Чакахме нощ след нощ да завали. Час след началото на дъжда комендантът щеше да предизвика късото съединение, като метне жицата от външната страна на оградата. И нищо — нито капка. Това беше невероятно за сезона. Всяко най-малко облаче, което забелязвахме през прозореца, ни изпълваше с надежда... след което нищо. Влудяваща ситуация. Вече от шестнадесет дни бяхме готови — шестнадесет нощи, изпълнени с трескаво очакване. Една неделна

утрин комендантът дойде лично да ме намери в двора и ме заведе в кабинета си. Върна ми плика с отрязаните наполовин банкноти заедно с три хиляди цели.

— Какво става?

— Французино, приятелю мой. Остава ти още само тази нощ. Утре в шест сутринта тръгвате за Баранкиля. Връщам ти само три хиляди от рибаря, защото е профукал останалите. Ако Бог ни прати дъжд тази нощ, той ще ви чака и ти ще му дадеш парите, щом се качиш в лодката. Знаем, че мога да ти се доверя.

Така и не заваля.

ОПИТИ ЗА БЯГСТВА В БАРАНКИЛЯ

В шест сутринта осем войници и двама ефрейтори, предвождани от лейтенант, ни туриха белезниците, качиха ни на военен камион и — хайде към Баранкиля. Изминахме сто и осемдесетте километра дотам за три часа и половина. В десет сутринта вече бяхме в затвора, наречен „Осемдесет“ на улица „Меделин“. Толкова усилия, за да не стигнем дотук, и ето на! Градът беше важен център. Първо по значение колумбийско пристанище на Атлантическия океан, разположено на делтата на голямата река Магдалена. Що се отнася до затвора — и той беше сериозна работа: четиристотин затворници и около сто надзиратели. Европейски тип организация. Заобикаляха го две огради, високи по осем метра.

Посрещна ни цялото ръководство на затвора, воглаве със самия му директор дон Грегорио. Затворът имаше четири двора, разделени на два по два от продълговат параклис, който служеше и за място за срещи на затворниците с посетителите им. Пратиха ни при най-опасните. При пребъркването намериха моите двадесет и три хиляди песос и стрелите. Сметнах за свой дълг да известя директора, че са отровни — факт, който не ни осигуряваше репутацията на добри момчета.

— Даже отровни стрели носят тия французи!

Настъпи най-съдбоносният момент от цялата ни авантюра. Защото именно тук щяха да ни предадат обратно на френските власти. Да, Баранкиля, която за нас се свеждаше само до огромния си затвор, беше решаващият кръстопът. Трябваше да се измъкна оттук на всяка цена, независимо от трудностите. Трябваше да заложа всичко за всичко.

Килията ни се намираше насред двора. Всъщност не беше килия, а истинска клетка — поддържан от дебели метални пръти циментов покрив, а в единия от ъглите — клозет и мивка. Останалите стотина затворници бяха разпределени в килии, издълбани в самите стени на двора. Зарешетените отвори на килиите им имаха метални навеси, които да пазят от поройните дъждове. Само ние — шестимата

французи в клетка, бяхме денонощно изложени пред погледите на всички останали и най-вече на надзирателите. Прекарвахме деня си на двора, голям приблизително двадесет на четиридесет метра, където можехме да стоим от шест сутринта до шест вечерта. Беше ни разрешено да влизаме и излизаме от клетката когато ни скимне. Не ни забраняваха да говорим, да се разхождаме и дори да се храним извън нея.

Два дни след пристигането ни събраха и шестимата в параклиса, където ни очакваха директорът, няколко полицаи и седем-осем фоторепортери.

— Вие ли сте избягали от френската каторга в Гвиана?

— Никога не сме отричали това.

— Какви са престъпленията, заради които сте получили толкова тежки присъди?

— Това няма никакво значение. Важното е, че не сме извършвали нарушения на колумбийска територия и че вашата нация не само ни отказва правото да започнем живота си отначало, но и предоставя полицията си в услуга на френското правителство.

— Колумбийските власти смятат, че не е редно да ви приемат тук.

— Ами чудесно — лично аз и двама от другарите ми и така и така бяхме решили да търсим подслон в друга страна. И тримата бяхме задържани при опит да излезем в открито море, а не да слезем на ваша земя. Напротив, полагахме всички възможни усилия, за да се отдалечим от нея.

— Между другото, французите са почти всички католици като нас — подхвърли представител на католическия вестник.

— Може и да се наричате католици, но съвсем не постъпвате по християнски.

— В какво ни упрекувате?

— В това, че помагате на ключарите, които ни преследват. Нещо повече — в момента вие вършите тяхната работа. Лишихте ни от лодката, която ни принадлежеше, и от всички останали вещи, подарени ни от католиците в Кюрасао и по-точно от благородния епископ Иреней дьо Брюн. Не приемаме отказа ви да ни дадете възможност да се преродим. Отгоре на всичко не ни оставяте да продължим сами пътя

си към други страни, които може би ще проявят повече доверие към нас. Ето в това ви упрекваме.

— Сърдите се на колумбийците?

— Не на самите колумбийци, а на полицейския и съдебния апарат.

— Какво точно имате предвид?

— Всяка грешка може да бъде поправена при добро желание. Оставете ни да продължим пътя си.

— Ще се опитаме да направим нещо за вас.

Върнахме се обратно в двора и Матюрет каза:

— Е, проумя ли най-последно? Този път няма място за илюзии, приятелю! Дълбоко сме загазили и няма да се измъкнем лесно.

— Приятели мои, не зная дали имаме повече шанс, ако действваме заедно, затова нека оттук нататък всеки да постъпва така, както смята за най-правилно. Що се отнася до мен, аз непременно ще се измъкна от прочутия „Осемдесет“.

В четвъртък ме повикаха в параклиса, където ме очакваше около четиридесет и пет годишен добре облечен мъж. Вгледах се в него. Удивително ми заприлича на Луи Дега.

— Ти ли си Папийон?

— Да.

— Аз съм Жозеф, братът на Луи Дега. Прочетох за теб във вестника и дойдох да те посетя.

— Благодаря.

— Виждал ли си брат ми там в каторгата? Познаваш ли го?

Разказах му всичко за Дега до момента на раздялата ни в болницата. Той ми каза, че брат му бил пратен на Островите на спасението — новината за това пристигнала от Марсилия. Можехме да се срещаме в часовете за посещения всеки четвъртък и неделя. Каза, че в Баранкиля живеели дузина французи, дошли тук да си търсят късмета заедно с жените си. Всички те действали като сводници в един от кварталите на града, където двадесетина французойки били заети да поддържат реномето на нашата високоразвита и изискана проституция. Разбрах за какво става дума — мъжете и жените, упражняващи своите стари като света умения и начин на живот, са едни и същи, независимо дали ги срещаш в Кайро или в Ливан, в Англия или Австралия, Буенос Айрес или Каракас, в Сайгон или Бразавил.

Жозеф Дега ми извести нещо важно: френските сводници в Баранкиля били много притеснени. Бояли се, че нашата поява в местния затвор ще разруши спокойствието им и ще нанесе вреда на процъфтяващата им търговия. Ако един или повече от нас успеят да избягат, полицията ще хукне да ги търси първо във френските „домове“, дори беглецът никога да не е помислял да се скрие там. Така собствениците рискуваха доста неприятни разкрития — фалшиви документи, изтекли разрешителни за престой и прочие. Издирванията на бегълците непременно щяха да предизвикат проверки на документите и визите. А някои от жените и дори от мъжете щяха да се сблъскаат със сериозни неприятности, ако измамите им бъдеха разкрити.

Ето че бях добре информиран. Братът на Дега добави, че лично той е готов на всичко, за да ми помогне, и че ще идва да ме вижда всеки четвъртък и неделя. Поблагодарих на смелчагата, който впоследствие ми доказа, че е бил напълно искрен в обещанията си. Пак от него научих, че според вестниците, Франция била получила съгласие за екстрадирането ни.

— Е, господа, имам някои новини за вас.

— Казвай! — извикаха останалите петима в хор.

— Първо на първо, място за илюзии няма. Екстрадирането ни е уредено. От Френска Гвиана ще пратят специален кораб, който ще ни върне там, откъдето идваме. Второ, присъствието ни тревожи нашите сънародници, бачкащи тук като сводници. Човекът, който ме посети, е различен. Лично на него не му пука от последствията, но другарите му се боят, че ще си имат неприятности, ако някой от нас избяга.

Ония се разхилиха. Решиха, че се шегувам. „Ама моля ви се, господин Голям Акъл, ще ми разрешите ли да побягна?“ — разлигави се Клузио.

— Стига! Ако се появи някоя курва, да ѝ кажете да не идва повече, ясно ли е?

— Добре.

Както вече казах, в нашия двор живееха стотина колумбийски затворници. Те далеч не бяха загубеняци. Сред тях се намираха истински, и то много добри крадци, умели фалшификатори, гениални мошеници, специалисти по въоръжени нападения, търговци на наркотици и няколко наемни убийци — често срещана в Америките

професия, която се усъвършенства с много упоритост и е обикновено в услуга на богаташи, политици и преуспели бандити.

Бяхме шарена компания. Имаше всякакви — от африканско черните сенегалци до златистите мартиниканци, от меденочервени лица с дръпнати очи и гладки виолетово-черни коси до представители на чисто бялата раса. Установявах запознанства, опитвах се да преценя какви са възможностите и волята за бягство на няколко мои избраници. Повечето от тях приличаха на мен — очакваха или вече бяха получили големи присъди и живееха с непрекъсната мисъл за бягство.

По четирите стени на правоъгълния двор минаваше силно осветена нощем пътека, а на четирите ъгъла се издигаше по една кула, в която стоеше часовей. Денонощно бяхме наблюдавани от четиримата часовей върху стената, а в двора при параклиса стоеше още един — пети, невъоръжен. Хранеха ни добре, пък и някои от затворниците продаваха допълнително ядене, кафе и местни плодови сокове — портокал, ананас, папая — все неща, които получаваха отвън. От време на време някой от тези дребни търговци ставаше жертва на удивително ловки въоръжени атаки. Преди да е успял да осъзнае какво става, той се озоваваше със затъкната уста и опрян в гърлото или в слабините нож, готов да се вреже в него при най-малкото движение. Така жертвата се лишаваше от припечеленото само за секунда. Удар с юмрук по тила, преди да му отпушат устата. Свидетели никога нямаше. Понякога ограбеният прибираше стоката си — хлопваше кепенците на „магазин“ си и тръгваше да търси нападателя. Ако го откриеше, следваше бой — обикновено с ножове.

Двама колумбийски крадци дойдоха при мен с предложение. Изслушах ги внимателно. В града според тях имало крадци полицаи. Уговаряли съучастниците си по време на обиколка из поверения им квартал и после правели нападения.

Двамата, изглежда, бяха наясно с нещата и заявиха, че има голяма вероятност през идната седмица именно някой от тези крадци да пази вратата на параклиса. Трябваше чрез посетителя си да си набавя револвер. Полицаят щял лесно да се съгласи да изиграе ролята на „принуден“ и да почука на другия изход на параклиса, където охраната била слаба — четирима, най-много шест надзиратели. Щели сме да ги изненадаме и с револвера в ръка да изскочим на улицата.

После вече не ни оставало нищо друго, освен да се шмугнем сред потока минувачи, който точно там бил много оживен.

Планът им не ми допадна особено. Първо, оръжието, за да можем да го скрием, трябваше да е малко — максимум калибър 6,35. А с него нямаше да изплашим стражата кой знае колко. Ако някой се опиташе да ни окаже съпротива? Щеше да се наложи да го убием. Отказах.

Другарите ми изпитваха не по-малко желание за действие от мене. С тази разлика, че в моменти на отчаяние бяха готови да си представят как изпратеният за нас кораб идва и ни намира в затвора. От примирението до провала има само една крачка. Понякога дори обсъждаха какви наказания ни чакат в Гвиана.

— Просто не мога да слушам тъпите ви приказки! Щом толкова искате да си мечтаете за подобно бъдеще, правете го, докато ме няма. Идете в някой по-отдалечен ъгъл и там си гукайте. Само един импотентен евнух може да го приеме за неизбежно. Вие евнуси ли сте, бе! Да не би на някой от вас да са му отрязани ташаците? Ако е така, просто ме предупредете. Защото ще ви го кажа направо, копелета такива — когато мисля за бягство оттук, мисля за всички ви. И мозъкът ми се пръска от комбинации, точно защото мисля как да се чупим всички. Хич не е лесно, когато тези всички са шестима. Ако искате да знаете, аз за себе си няма какво толкоз да го усуквам — като се приближи датата, ако дотогава нищо не съм уредил, направо ще тегля ножа на някой колумбийски полицаи и ще спечеля време. Няма да ме предадат на Франция, щом съм убил техен човек. И ще имам още време пред себе си. И ще ми бъде много по-лесно, понеже ще се грижа само за собственото си бягство.

В това време колумбийците подготвиха друг план — съвсем не лош. Всяка неделя по време на литургия параклисът се изпълваше с гости и затворници. Всички изслушваха службата, след което започваха часовете за посещение. Колумбийците ме накараха да ида на литургия, за да добия представа за обстановката и да мога да ръководя действията идната неделя. Предложиха ми да ме направят вожд на въстанието. Аз обаче отказах тази чест — не ги познавах достатъчно добре.

Носех отговорност за четиримата французи. Бретонеца и онзи с ютията отказаха да участвуват. Не искат — не искат, трябваше само да

си останат в клетката и да не идват в параклиса. Останалите четирима щяхме да идем на литургия и да участваме в удара. Помещението беше правоъгълно. Мястото на хора беше в дъното; от двете страни по средата — врати към дворовете. Главният вход беше този, пред който киснеше часовоят. Зад гърба му имаше решетка, зад решетката — двадесетина надзиратели. И зад тях най-после — вратата към улицата. Тъй като параклисът се препълваше до пръсване, надзирателите оставяха решетката отворена и по време на цялата служба стояха прави, притиснати един до друг в редица. Сред посетителите щяха да бъдат двама участници в удара. Няколко жени щяха да внесат оръжието, скрито между бедрата си. Щом всички се съберат, мацките подават pistolетите на онези двамата — 38-и и 45-и калибър. Вождът на заговора получава най-внушителния патлак от една жена, която веднага след това изчезва. Сигналът за действие ще бъде църковната камбана — щом забие, удряме. Моята задача беше да подпра гърлото на директора дон Грегорио с един огромен нож и да кажа: „Da la orden de nos dejar passar si no, te mato“ (Дай заповед да ни пуснат, или те убивам.)

Друг участник трябваше да извърши същата операция с кюрето. Още трима — да насочат от три различни ъгъла оръжието си срещу изправените пред изхода надзиратели. Имаше заповед да се стреля по първия, който откаже да хвърли пушката си. Невъоръжените участници в бунта щяха да излязат най-напред. Ние с кюрето и директора най-накрая. Ако всичко потръгне по план, в това време пушките на полицаите щяха да лежат на земята. Нашите хора с патлаците трябваше да натикат ченгетата обратно в параклиса, да дръпнат решетката и после дървената врата. Отвън часове нямаше да има, защото те всички бяха задължени да присъстват на службата. На петдесет метра от вратата щеше да ни чака камион със стълбичка, за да се натоварим по-бързо. Вождът на бунта трябваше да се качи последен — едва тогава камионът щеше да потегли. След като веднъж присъствах на литургията, приех плана. Всичко изглеждаше така, както ми го беше описал Фернандо.

Предупредих Жозеф Дега да не идва на посещение в неделя. Той каза, че ще подготви едно фалшиво такси, за да не се налага и ние да се качваме в камиона, и ще ни скрие някъде. Цяла седмица живях в превъзбудено състояние и с нетърпение очаквах мига на бунта.

Фернандо успя да си намери револвер по друга линия. Действително страховитото оръжие — 45-и калибър. В четвъртък дойде да ме посети една от мацките на Жозеф. Държа се много мило и ме предупреди, че таксито ще бъде жълто — не можем да го объркаме.

— Окей. Благодаря ти.

— Късмет! — тя ме целуна по двете бузи и като че ли изглеждаше развълнувана.

— Влизайте, влизайте. Изпълнете този храм, за да чуете Божието слово — призоваваше кюрето.

Клузио едва се сдържаше. На Матюрет очите му святкаха, четвъртият ме следваше плътно по петите. Напълно спокойно заех мястото си. Ето го там дон Грегорио, седеше си на стола до някаква дебела жена. Аз бях прав до стената. От дясната ми страна — Клузио, отляво — другите двама, всички облечени подходящо, така че да се смесим с тълпата, ако успеем да излезем на улицата. Държах ножа си скрит в ръкава на кафявата си риза. Бях го закрепил за ръката си с ластик. Точно в момента на молитвата, когато всички са навели глави като че търсят нещо, едно дете от хора започва да бие бързо камбаната, след което я удря бавно три пъти. Вторият от тези три последни удара беше нашият сигнал. Всеки си знаеше ролята.

Един удар, втори... Аз се хвърлям върху дон Грегорио и опирам нож под нагънатата му шия. Кюрето пици: „Misericordia, no me mata.“ (Милост, не ме убивай.) Не виждам онези тримата, но ги чувам как заповядват на надзирателите да хвърлят оръжието си. Засега всичко е наред. Хващам дон Грегорио за яката на хубавия му костюм и казвам:

— *Signa u no tengas miedo, no te hare dano.* (Върви с мен и не се бой, няма да ти направя нищо лошо.)

До мен е кюрето с подпрян на гърлото бръснач.

— Давай, французино, към изхода — извика Фернандо.

Задъхан от радостта на победата, повлякох хората си към вратата, когато внезапно изкънтяха два изстрела едновременно. Фернандо и още един от нашите се свлякоха на земята. Въпреки това направих още една крачка напред, но надзирателите вече се бяха съвзели и ни препречиха пътя с пушките си. Слава Богу, че жените се оказаха между тях и нас. Иначе щяха да стрелят. Два изстрела на пушки, после

револвер. Още един от участниците в бунта беше убит, но успя да изстреля последен куршум — явно напосоки, защото ранено се оказа случайно младо момиче. Блед като смъртник, дон Грегорио се обърна към мен:

— Дай ми ножа си!

Подчиних се. Нямаше никакъв смисъл да продължавам съпротивата. Само за тридесет секунди всичко се беше обърнало против нас.

Седмица по-късно разбрах, че бунтът ни се беше провалил заради затворник от друга група, който дошъл на литургията от любопитство, но останал извън параклиса. Още в първите секунди на нашата акция предупредил часовите върху стената на затвора. Те скочили отгоре — повече от шест метра височина, от двете страни на параклиса и през страничните врати застреляли първо хората с насочени срещу останалите полицаи револвери. Третият бил убит секунди по-късно, когато влязъл в обсега им. Последвалото може да се нарече истинска корида. Аз стоях плътно до директора, който крещеше заповедите си. Шестнадесет от нас, включително четиримата французи, се озовахме в карцера на хляб и вода.

Жозеф отиде да говори с дон Грегорио. Директорът прати да ме доведат при него и ми обясни, че в резултат на молбите му щял да ме върне заедно с другарите ми в клетката на двора. Така благодарение на Жозеф десет дни след бунта всички — включително и колумбийците, се озовахме обратно по килиите си. Веднага щом се събрахме, призовах да отдадем няколко мига мълчание за Фернандо и другите двама другари, които загинаха в акцията.

При едно от посещенията си Жозеф ми обясни, че е обиколил сводниците и събрал пет хиляди песос, с чиято помощ всъщност успял да убеди дон Грегорио. Жестът издигна сводниците в очите ми.

Какво да правим сега? Какво ново да измислим? Нямах намерение да се признавам за победен и да чакам в бездействие пристигането на кораба!

Проснат в общата баня, на завет от безмилостното слънце, можех незабележимо да проуча действията на часовите върху стената. Нощем на всеки десет минути те се провикваха един по един: „Часови, на пост!“ Така началникът на караула можеше да провери дали няма

някой заспал. Ако един от часовите не отговореше, го викаха докато се обади.

Накрая реших, че съм намерил слабото място на организацията. От всяка будка в четирите краища на пътечката висеше по едно канче. Когато на часовия му се допиеше кафе, викаше кафеджията и онзи му наливаше в канчето. Човекът горе просто издърпваше връвта. Будката най-вдясно имаше малка куличка, надвесена над двора. Хрумна ми, че ако измайсторя една голяма кука и я вържа със здраво въже, лесно бих могъл да я закача за куличката. Оттам нататък ще е въпрос на секунди да преодолее стената и да се спусна на улицата. Единственият проблем е как да неутрализирам часовия. Как, наистина?

Наблюдавах го как се надига, за да се разтъпче по стената. Имах чувството, че е смазан от горещината и прави усилия да не задреме. Ето отговора — мамка му! Трябва да заспи! Ще подготвя въжето и ако намеря сигурна кука, ще го приспя и ще опитам късмета си. Само за два дни оплетохме седемметрово въже, използвайки всички ризи от здраво платно, които успяхме да намерим, най-вече конопените. С куката се справих сравнително лесно. Използвах подпорите на един от навесите, предпазващи килиите от дъждовете. Жозеф Дега ми донесе шише с много силно приспивателно. Според инструкцията трябваше да се взимат не повече от десет капки от течността. Докато шишенцето съдържаше най-малко шест супени лъжици. Заех се да приуча часовия да приема от мен кафе. Той ми спускаше канчето и аз му сипвах по три дози. Всички колумбийци си падат по алкохола, а сънотворното имаше лек аромат на анасон. Накарах да ми донесат бутилка анасон. Попитах часовия:

— Искаш ли да пробваш френското кафе?

— Какво представлява?

— Сипваме му анасон.

— Дай да пробвам.

Няколко часови опитаха кафето с анасон и вече всеки път, когато им предлагам да ги черпя с кафе, уточнявах: „От френското!“

— Както кажеш — и хоп, сипвах анасон.

Ето че съдбоносният момент настъпи. Събота по обяд. Страхотна жега. Приятелите ми знаеха, че е невъзможно да се измъкнат двама едновременно, но един колумбиец с арабско име — Али, рече, че ще се изкачи след мен. Приех. Така нямаше да обвинят някой от останалите

французи, че е бил съучастник, и да го накажат. От друга страна, не можех да нося въжето и куката със себе си, защото часовият щеше да ме разгледа добре, докато му сипвах кафето. Според изчисленията ни, онзи трябваше да захърка след пет минути.

Беше „без пет“. Извиках часовия.

— Как върви?

— Добре.

— Искаш ли кафе?

— Да, френско — то е най-хубаво.

— Чакай, ще ти донеса.

Прескочих до кафеджията. Вече бях изсипал цялата бутилка приспивателно в канчето. И това ако не го свали! Застанах под стената и той се втрени да види как наливам анасона.

— Искаш ли го по-силно?

— Давай!

Турих още малко, изсипах цялата смес в неговото канче и той бързо си го придърпа.

Пет минути, десет, петнадесет, двадесет! И той не заспива. Отгоре на всичко не сяда, а кръстосва с пушка в ръка напред-назад. А изпи всичко до капка. След един час го сменят.

Яйце ми се печеше на задника докато го дебнех. Нищо не показваше, че е упоен. Я! Спъна се. Седна пред будката с пушка между краката си. Главата му клюмна на една страна. Приятелите ми и още двама-трима колумбийци, които бяха в течение на цялата работа, следяха реакциите му със същото вълнение като мен.

— Давай — изсъсках на колумбиеца. — Мятай въжето!

Таман се приготви да го метне, когато часовоят се надигна, пушна пушката си на земята, протегна се и почна да крачи като че ли марширува. Колумбиецът спря движението си точно навреме. До смяната оставаха осемнадесет минути. Започнах да се моля наум: „Господи, моля те, помогни ми и този път! Умолявам те, не ме изоставяй!“ Напразно призовавах християнския бог, толкова безразличен понякога, особено към атеисти като мен.

— Майка му стара! — възкликна Клузио, приближавайки се до мен. — Не мога да повярвам, че този ръб не ще да заспи!

Часовоят посегна да прибере пушката си и в момента, в който се наведе, за да я вдигне, се просна на пътеката в цялата си дължина като

ударен от гръм. Колумбиецът метна куката, но не успя да я закачи и тя се сгромоляса. Хвърли я втори път. Ето, най-последно. Дръпна въжето, за да провери дали се е хванала здраво. Аз също пробвах и в момента, в който опрях крак о стената и започнах да се катеря, Клузио изшептя: „Стига! Идва смяната.“

Едва имах време да се отдръпна, без да бъда забелязан. Движени от инстинкта на затворниците за другарство и взаимна защита, дузина колумбийци ме наобиколиха и аз се смесих с тях. Тръгнахме покрай стената, като оставихме въжето да виси зад нас. Един от смяната забеляза куката и проснатия до пушката часовой. Претича два-три метра и натисна алармения звънец, убеден, че някой е успял да избяга.

Отнесоха заспалия на носилка. Върху пътеката на стената се струпяха повече от двадесет полицаи. Дон Грегорио беше сред тях и сочеше въжето, държейки куката в ръце. Минути по-късно въоръжените полицаи претърсиха двора. Направиха проверка. Всеки повикан беше изпращан в килията си. Ето ти изненада — оказа се, че никой не липсва. Затвориха ни всички под ключ.

Нова проверка, вече килия по килия. Не бе, никой не липсва. Към три ни оставиха отново да излезем на двора. Научихме, че часовоят продължавал здраво да хърка и не можел да бъде събуден по никакъв начин. Колумбийският ми съучастник се чувстваше толкова смазан, колкото и аз. Беше така убеден, че ще успее! Ходеше и псуваше американската индустрия, защото приспивателното беше американско.

— А сега?

— Ще почнем всичко отначало, омбре! — това беше единственото, което можех да му отговоря. Той разбра „ще приспим друг часовой“, докато аз трескаво мислех: „трябва да намерим друг вариант“.

— Смяташ ли, че ченгетата са достатъчно тъпи, за да продължат да пият от твоето френско кафе? — попита той.

Въпреки драматизма на момента, не можах да спра смеха си.

— Мълчи бе, копеле!

Полицаят спа три дни и четири нощи. Разбира се, веднага щом се събуди, каза, че сто на сто аз съм тоя, дето го е приспал с френското кафе. Дон Грегорио ме повика и ни направи очна ставка. Началникът на караула искаше да ме удари със сабята си. Отскочих в другия ъгъл на кабинета и започнах да го дразня. Той отново вдигна сабята си, дон

Грегорио направи крачка напред, за да се намеси, и ударът се стовари върху рамото му. Свлече се на земята със счупена ключица. Изкрещя толкова силно, че офицерът съвсем забрави за мен. Вдигна го, но дон Грегорио продължи да вика за помощ. Чиновниците от съседните помещения нахлуха при нас и нападнаха офицера, за да отмъстят за директора си. На началника на караула, двама полицаи и приспания часовой им се наложи да отбиват атаките на цивилните. В резултат на цялото меле имаше няколко ранени. Единственият, който не пострада, бях аз. Цялото внимание се измести от мен върху конфликта между директора и офицера. Заместник-директорът, който пое ръководството, докато шефът му бе откаран в болница, ме води обратно в двора:

— С теб ще се занимаем по-късно, французино.

На следващия ден директорът се появи с гипсирано рамо и поиска от мен да подам оплакване срещу офицера. С удоволствие написах в жалбата си всичко, което ми хрумна. Историята с приспивателното беше напълно забравена. Вече не се интересувах от нея — толкова по-добре за мен.

Няколко дни по-късно Жозеф Дега предложи да организира акция отвън. Бях му казал вече, че е невъзможно да се бяга нощем заради силното осветление на пътеката върху стената и той започна да търси начин да спре електричеството. Помогна му електротехникът — идеята беше да спусне прекъсвача на един от трансформаторите извън затвора. На мен ми оставаше само да подкупя часовой откъм улицата и надзирателя пред вратата на параклиса. Оказа се по-сложно, отколкото мислехме. Първо трябваше да убедя дон Грегорио да ми върне десет хиляди песос от моите пари под предлог, че искам чрез Дега да ги изпратя на семейството си. (Щях естествено да го „накарам“ да приеме две хиляди от тях за подарък на жена си.) После се налагаше да открива кой ръководи смените на караула и да подкупя и него. Въпросното лице взе трите хиляди песос, но при условие, че няма да участва в преговорите със самите часови. Моя работа беше да подбере хора и да се разбере с тях. После щях да му кажа на кого съм се спрял и той щеше да ги прати да дежурят в уречения час.

Подготовката за тази нова акция ми отне около месец. Накрая всичко беше изпитано. За да не се занимаваме с дежурещия в двора полицаи, решихме да прережем един от металните прътове на решетките с трион — разполагах с три отделни метални острия, които

можех да монтирам на дръжките му. Колумбиецът, с който бягахме предишния път, също беше известен. Той възнамеряваше да пререже решетката си на няколко етапа. В съдбовната нощ един от неговите приятели, който специално за целта се правеше вече от няколко дни на луд, щеше да заудря по парче цинкова ламарина и да пее с пълно гърло. Колумбиецът знаеше, че с часовия сме се договорили за бягството на двама французи и че ако се появи трети, той ще стреля. Въпреки всичко човекът реши да рискува — според него надзирателите нямало да го различат, ако се движи плътно зад останалите. Клузио и Матюрет теглиха жребий кой да тръгне с мен — спечели Клузио.

Настъпи чаканата безлунна нощ. Сержантът и двамата полицаи бяха получили половинките от полагащите им се банкноти — този път не се наложи да ги режа, те си бяха разполовени. Остатъка щеше да им предаде жената на Жозеф Дега, с която имаха среща по-късно в едно заведение в китайския квартал.

Светлината изгасна. Хвърлихме се към решетката и я прерязахме за по-малко от десет минути. Облечени в тъмни дрехи, се измъкнахме от килията. По пътя колумбиецът се присъедини към нас. Той беше чисто гол, с изключение на черния си слип. По решетката на една от килиите, издълбани в стената, се изкачих върху металния навес и оттам метнах куката, закачена на триметрово въже. За по-малко от три минути се озовах върху пътеката, без да вдигна какъвто и да било шум. Проснах се по корем и зачаках Клузио. Нощта беше непрогледна. Изведнъж видях, или по-скоро усетих да се протяга нечия ръка, хванах я и я дръпнах. Тътенът, който прозвуча, беше неописуем. Оказа се, че Клузио, пропълзявайки между стената и навеса, се е закачил с колана си за ламарината. Разбира се, щом чух шума, престанах да тегля. Цинкът млъкна. Реших, че Клузио е успял да се откачи от навеса и отново понечих да го изтегля — наложи се да го отскубна със сила и да го измъкна върху пътеката в съпровод с оглушителното дрънкане на ламарина.

От всички постове с изключение на подкупения се разнесоха изстрели. Паникьосани от куршумите, скочихме не откъдето трябваше — улицата на това място се оказа на девет метра под нас, докато малко встрани беше само на пет метра. В резултат Клузио повторно си счупи зарасналия крак. Аз въобще не можех да се изправа — бях счупил и двата. По-късно разбрах, че става дума за костниците на петите.

Колумбиецът си изметна коляното. Всички надзиратели изскочиха на улицата. Наобиколиха ни под светлината на мощен фенер и насочиха пушките си към нас. Аз плачех от ярост. Отгоре на всичко ченгетата не искаха да ми повярват, че не мога да се изправя на крака. Върнах се обратно в затвора на колене, под дъжд от стотиците удари с палка. Клузио и колумбиецът подскачаха на един крак. Имах по главата си рана от удар с приклад, която ужасно кървеше.

Изстрелите събудиха дон Грегорио, който за наше щастие беше останал да спи в кабинета си тази нощ. Без неговата намеса сигурно щяха да ни смажат с прикладите и палките си. Естествено, този, който се нахвърляше върху ми с най-много злост, беше именно подкупеният сержант. Дон Грегорио сложи край на дивашката оргия. Заплаши полицаите, че ще ги даде под съд, ако наранят сериозно някого от нас. Тези магически думи ги накараха да спрат.

На следващия ден кракът на Клузио беше гипсиран в болницата. Затворник специалист по наместванията оправи колумбиеца и бинтова коляното му. През нощта глезените ми отекоха така, че станаха колкото главата ми, черно-червени от вътрешните кръвоизливи, подути до крайност. Докторът ме накара да ги потопя в хладка солена вода и започна да ми слага пиявици по три пъти дневно. Като се налочат с кръв, пиявиците сами те пускат и падат, след което ги накусват в оцет, за да ожаднеят отново. Раната на главата ми затвориша с шест шева.

Някакъв недобросъвестен журналист написа статия за мен. Изкара, че съм бил организатор на бунта в параклиса, че съм бил отровил часовоя и накрая с помощ отвън съм подготвил колективно бягство, като съм уредил да се прекъсне токът на целия квартал. „Да се надяваме, че Франция ще дойде колкото се може по-скоро да ни освободи от присъствието на своя гангстер № 1“ — пишеше в заключение.

Жозеф дойде да ме посети заедно с жена си Ани. Сержантът и тримата полицаи се домъкнали един по един да си искат втората част от разполовените банкноти. Ани искаше да ме попита какво да прави. Казах ѝ да им плати, защото те удържаха на своята дума. Не беше тяхна вината за провала ни.

Вече цяла седмица ме разхождаха из двора на носилка, която ми служеше и за легло. Специално приспособление в края ѝ придържаше краката ми по-високо от главата. Това беше единственото положение,

при което изпитвах по-малко болка. Огромните ми, подути, задръстени със съсирена кръв ходила не позволяваха да ги опирам в нищо, дори легнал. Затова ми беше по-леко, докато висяха на приспособлението. Петнадесет дни след счупването отоците спаднаха наполовина и ми направиха рентгенови снимки. Разбира се, че са ми строшени петите. Щях да остана куц до края на живота си.

Според вестника в края на този месец трябвало да пристигне кораб с френски ескорт, който да ни прибере. Наричал се „Мана“. Беше 12 октомври. Оставаха ми още осемнадесет дни, за да изиграя последната си карта. Какво можех да направя с тези два счупени крака?

Жозеф беше отчаян. Разказа ми, че всички французи и всички жени от китайския квартал били разстроени, задето въпреки толкова усилия да извоювам свободата си, само след няколко дни ще попадна отново в ръцете на френските власти. Цялата колония преживявала заедно с мен. Моралната им поддръжка ме накара да се чувствам по-добре.

Отказах се от идеята си да убия някой колумбийски полицай. Просто не можех да се реша да отнема живота на човек, който не ми е причинил никаква злина. Той можеше да има майка и баща, които разчитат на неговите грижи, жена, деца. Усмихнах се при мисълта, че трябва да намеря някой лош полицай без семейство. Сигурно трябваше да го запitam нещо от рода на: „Нали никой няма да плаче за теб, ако те убия?“. Сутринта на 13 октомври бях почти откачил. Имах в себе си малко пикринова киселина — ако я глътнех, щях да получа жълтеница. Можех да попадна в болницата и да чакам наети от Жозеф хора да ме отвлекат. На 14-и, следващия ден, вече бях жълт като лимон. Дон Грегорио пристигна да ме посети в двора. Скрит на сянка, лежах в носилката си с крака във въздуха. Атакувах директно, без уговорки:

— Получавате десет хиляди песос, ако ме пратите в болница.

— Добре, французино, ще опитам. Не толкова заради парите, а по-скоро от съчувствие към безплодните ти усилия да се освободиш. Само че не вярвам, че в болницата ще те приемат. След онази статия във вестника сигурно се боят.

Час по-късно докторът ме изпрати в болницата. Там нямах време дори да се огледам. Свалиха ме на носилка от линейката, прегледаха

ме внимателно, взеха ми урина — и два часа по-късно бях отново в затвора, без изобщо да съм мърдал от носилката.

Деветнадесети, четвъртък. Жена му на Жозеф — Ани, дойде заедно с жената на един корсиканец да ме види. Донесоха ми цигари и малко лакомства. С вниманието си тези две жени ме накараха да се почувствам много по-добре. Чистото им приятелство — това най-красиво от всички чувства, превърна горчивия ден в слънчево преживяване. Никога не бих могъл да обясня до каква степен ме облекчаваше по време на моя престой в затвор „Осемдесет“ солидарността на хората от подземния свят. Нито колко много дължа на Жозеф Дега, който рискува свободата и спокойния си живот, за да ми помага в моите бягства.

Без да иска, Ани ми даде нова идея. Както си бърбореше, тя каза нещо от рода на:

— Скъпи Папийон, вие сторихте всичко, което е в човешките възможности, за да си възвърнете свободата. Съдбата беше жестока с вас. Единственото, което не сте пробвали, е да взривите „Осемдесет“!

— И защо не? Защо да не вдигна във въздуха този стар зандан? Ще направя истинска услуга на колумбийците. Ако го взривя, може би ще се принудят да построят нов, по-хигиеничен затвор.

Разцелувах милите жени, с които се прощавах навеки, и заръчах на Ани:

— Кажете на Жозеф да дойде на посещение в неделя.

В неделя, 22-и, Жозеф се появи.

— Слушай, направи и невъзможното, но в четвъртък някой да ми донесе няколко пръчки динамит, детонатор и фитил. Аз ще си осигуря бормашина и три бургии за пробиване на тухли.

— Какво си намислил, бе?

— Ще взривя стената на затвора посред бял ден. Обещай пет хиляди на онова фалшиво такси. Да ме чака зад улица „Меделин“ всеки ден от осем сутринта до шест вечерта. Ако нищо не стане, ще му броя по петстотин песос на ден, ако успеем — пет хиляди. Един от тукашните колумбийски здравеняци ще ме измъкне на гръб през дупката до таксито и после ще си плюе на петите. Ако фалшивото такси се навие, пращай динамита. Ако не — значи това е краят, свършено е с всяка надежда.

— Разчитай на мен — увери ме Жозеф.

В пет накарах да ме занесат на ръце до параклиса. Обясних, че искам да остана сам, за да се моля. Добре. Пратих да извикат дон Грегорио. Той дойде.

— Ще ме напуснеш само след осем дни, омбре.

— Затуй ви извиках. Дължите ми петнадесет хиляди песос. Бих искал да ги предам на приятеля си преди да замина, за да ги прати на роднините ми. Приемете, моля ви, три хиляди песос като благодарност за това, че винаги сте ме защитавали от посегателствата на войниците. Ще ми направите голяма услуга, ако ми ги дадете сега, заедно с някакви лепенки, за да съединя половинките и да ги дам на приятеля си цели.

— Добре.

Върна се и ми връчи дванадесет хиляди, срязани на две. Три хиляди задържа.

Обратно в носилката повиках колумбиеца, с когото бягахме последния път, в един отдалечен ъгъл. Обясних му намеренията си и го запитах дали би могъл да ме пренесе на гръб двадесет-тридесет метра до таксито. Прие. Дотук всичко вървеше добре. Действах като че ли бях убеден в успеха на Жозеф. В понеделник отрано залегнах в банята и Матюрет (все той буташе носилката ми заедно с Клузио) отиде да търси сержанта, комуто бях дал три хиляди и който така жестоко ме би при предишния опит за бягство.

— Нека поговорим, сержант Лопес.

— Какво искате?

— Искам срещу две хиляди да получа мощна бормашина с три скорости и шест бургии за тухли. Две с половинсантиметров диаметър, две с един сантиметров и две по сантиметър и половина.

— Нямам в себе си пари за такава покупка.

— Ето ви петстотин песос.

— Утре, вторник, в един на обяд, по време на смяната на караула, ще ги получиш. Пригответи двете хиляди.

Във вторник, в един, цялата пратка беше пусната в празното кошче за отпадъци на двора, което се почистваше при всяка смяна на караула. Пабло — въпросният як колумбиец, прибра нещата и ги скри.

Четвъртък, 26-и, по времето за посещения — ни вест ни кост от Жозеф. Към края на деня пращат да ме извикат. Стар сбръчкан французин заяви, че идва от името на Жозеф.

— Тук в този хляб е скрито всичко, което си поръчал.

— На ти две хиляди за таксито. По петстотин на ден.

— Шофьорът е стар перуанец, надут като боен петел. Не му се дразни. Чао.

— Чао.

В пакета, в който бяха тикнали хляба, за да не привлича вниманието, имаше още цигари, кибрит, пушена наденица, кренвирши, масло и малко олио. Подарих на надзирателя, който пребъркваше пакета, една кутия цигари, кибрит и два кренвирша.

— Дай и малко хляб — поиска си той.

Само това ми липсваше!

— Хляб си купи сам. На ти пет песос, но този го остави, защото няма да ни стигне на нас шестимата.

Ох, добре се измъкнах. Ама че идея — да му предлагам кренвирши на тоя! Носилката бързо се отдалечи от досадния полицай. Така ме беше стреснал с желанието си да му отчупя хляб, че целият тънех в пот.

— Фойерверките са за утре. Ето, Пабло, тук е всичко необходимо. Дупката трябва да се пробие точно под навеса с куличката. Така ченгето отгоре няма да може да те вижда какво правиш.

— Да, ама ще ме чува.

— Всичко съм обмислил. Сутрин в десет тази част на двора е цялата в сянка. Нека някой от занаятчиите да се захване да изправя лист медна ламарина, като я подпре на стената на няколко метра от нас. Още по-добре, ако са двама. Ще им дадем по пет песос на човек. Намери подходящи хора. Речено — сторено.

— Двама мои приятели ще млатят по ламарината, без да спират. Часовоят няма да може да отличи шума от бургията. Ти обаче застани с носилката така, че да те вижда, и започни да се караш с останалите французи. Така ще ме прикриеш още по-добре.

Дупката беше пробита за един час. Часовоят нищо не разбра благодарение на ударите с чук по медта и на олиото, с което един от помощниците ни непрестанно смазваше бормашината. Натикахме пръчките в дупката, фиксирахме детонатора и оставихме двадесетсантиметров фитил. Прилепихме пръчката с глина. Отдръпнахме се. Ако всичко вървеше добре, експлозията щеше да

отвори достатъчно голям процеп. Надзирателят щеше да се срути на земята заедно с будката си, а аз, яхнал Пабло на конче, щях да додрапам до таксито. Клузио и Матюрет щяха да стигнат дотам преди нас, дори да излезеха последни.

Точно преди да подпалим фитила, Пабло предупреди група колумбийци.

— Ако ви се бяга, да знаете, че след няколко секунди в стената ще се отвори дупка.

— Добре стори, защото така полицаите ще хукнат да стрелят по онези, които са зад нас и се виждат по-добре.

Драснахме кибрита. Мощна експлозия разтърси целия квартал. Будката се срути долу барабар с полия. Стената се разцепи и някои пукнатини бяха толкова широки, че можехме да видим улицата през тях, но нито една не позволяваше да се промуши цял човек. Така и не се отвори достатъчно голям процеп, за да минем, и едва тогава признах пред себе си, че съм загубил. Писано ми беше да се върна обратно в Кайен.

Суматохата, която последва експлозията, беше неописуема. В двора се събраха повече от петдесет полицаи. Дон Грегорио веднага схвана каква е работата.

— Вуено (добре), французино. Този път, надявам се, е последният.

Началникът на гарнизона беше луд от гняв. Все пак не можеше да заповяда побой над ранен човек в носилка и за да спася останалите, високо и ясно заявих, че сам съм направил всичко. Извикаха зидари да поправят пораженията, а в това време стената щеше да се пази от шестима надзиратели в двора, шест пред оградата и шест на улицата. Слава Богу, полият, който се срути отгоре, не беше пострадал.

ЗАВРЪЩАНЕ В КАТОРГАТА

Три дни по-късно, на 30 октомври, в единадесет сутринта дванадесет надзиратели от Кайен, облечени в бяло, дойдоха да ни вземат. Преди отпътуването — малка официална церемония. Всеки от нас трябваше да бъде идентифициран. Носеха със себе си антропометрични данни, снимки, отпечатъци и прочие боклуци. След като установиха самоличността ни, френският консул пристъпи да подпише протокола на областния съдия, който беше служебното лице, натоварено да ни предаде на френските власти. Всички присъстващи бяха удивени от другарското отношение на френските надзиратели към нас. Никаква грубост, никакви резки думи. Тримата, които бяха живели по-дълго в каторгата, познаваха част от ченгетата, говореха си с тях и се закачаха като стари другари. Началникът на ескорта комендантът Бурал се разтревожи от състоянието ми, огледа краката ми и заяви, че ще бъда излекуван на борда, защото в екипажа имало и добър санитар.

Това, което най-много ни измъчи по време на пътуването в трюма на старата браква, беше жегата и оковите, останали в нея от времето на тулонските каторжници. Единствен инцидент — корабчето трябваше да спре в Тринидад, за да натовари въглища, и английският офицер настоя да ни свалят оковите. Изглежда според техните закони се забраняваше оковаването на хора в открито море. Веднага се възползвах от свободата си, за да шамаросам друг инспектиращ английски офицер. Надявах се, че така ще ги накарам да ме арестуват и ще ме свалят на твърда земя. Офицерът обаче отсече:

— С тази сериозна простъпка няма да ме накарате да ви арестувам и да ви сваля на твърда земя. Завръщането ви в Гвиана е достатъчно тежко наказание.

Много шум за нищо. Ясно — беше ми писано да се върна в каторгата. За нещастие, всички тези единадесет месеца бягства, изпълнени с упорита и тежка борба, завършваха по най-жалък начин. И въпреки всичко, въпреки шумния провал на многобройните ми авантюри, въпреки завръщането в Гвиана и всички горчиви последици,

които то влачеше със себе си, от паметта ми не можеха да се изтрият изживените незабравими мигове.

Близо до пристанището на Тринидад, от което се отдалечавахме, само на няколко километра по-далеч, живееше прекрасното семейство Боуен. Минахме и покрай Кюрасао, родина на благородния епископ Иреней дьо Брюн. Сто на сто бяхме плавали и покрай земите на индианците гуахирос, където изживях най-чистата и страстна любов, толкова естествена и спонтанна. Двете индианки, изпълнени със сила, съчувствие, любов и чистота, ми бяха помогнали да се докосна до онази откритост и проникателност за света, на която само децата са способни.

А прокажените от Острова на гълъбите! Нещастните каторжници, споходени от ужасната болест, които въпреки всичко намериха в сърцата си достатъчно сили, за да ни помогнат така благородно!

И белгийският консул с неговата доброта, и Жозеф Дега, който толкова рискува заради мен, без дори да ме познава! Заслужаваше си да предприема моето бягство, дори само за да срещна всички тези хора. Въпреки неуспеха бягството ми беше победа, защото благодарение на него душата ми се обогати от контактите с подобни изключителни личности. Не, не съжалявах, че съм го предприел.

Ето я Марони с калните и води. Качихме се на мостика на „Мана“. Тропическото слънце вече гореше земята наоколо. Беше девет сутринта. Видях отново устието — бавно се връщахме там, откъдето бях заминал с такава скорост. Другарите ми мълчаха. Надзирателите се радваха, че сме пристигнали. По време на пътуването морето често се вълнуваше и повечето от тях се чувстваха облекчени да видят твърдата земя.

Шестнадесети ноември 1934-а.

На кея се беше събрала тълпа. Чувстваше се, че с нетърпение очакват хората, които бяха дръзнали да стигнат толкова далеч. Пристигнахме в неделен ден и затова се превърнахме в атракция сред всекидневната скука. Чувах реплики:

— Ето онзи, раненият, е Папийон. Този е Клузио, а другият Матюрет... — и прочие.

В лагера на наказателната колония шестстотин души бяха подредени пред бараките си. Всяка група се пазеше от надзиратели.

Първият, когото видях, беше Франсоа Сиера. Плачеше, без да крие сълзите си. Беше се надвесил от прозореца на лазарета и ме гледаше. Личеше си, че болката му е искрена. Спряхме в средата на двора. Говорителят на коменданта взе думата:

— Каторжници, сега можете да се убедите колко безсмислен е всеки опит за бягство. Властите във всяка страна ще ви арестуват и ще ви върнат на Франция. Никой не иска да си има работа с вас. Затова по-добре е да кротувате и да пазите добро поведение. Питате се какво ги очаква тези петимата? Тежка присъда, която ще изтърпят в изолатора на Сен Жозеф и после доживотно заточение на Островите на спасението. Ето какво си извоювах с този опит за бягство. Надявам се, че сте разбрали поуката. Надзиратели, отведете ги в карцера.

Минути по-късно се озовахме в специални килии, подложени на строго наблюдение. Веднага щом пристигнахме, поисках да се погрижат за краката ми — все още отекли и силно възпалени. Клузио се оплака, че гипсът му убива. Просто пробвахме почвата... Ех, ако ни пратеха отново в болницата! Франсоа Сиера се появи заедно с един надзирател.

— Ето ви санитар — рече ченгето.

— Как си, Папи?

— Зле, трябва да постъпя в болница.

— Ще опитам да те уредя, но след всичко, което си извършил там, не ми се вярва да успея. Това важи и за теб, Клузио.

Разтри ми краката, намаза ме с някакъв мехлем, провери гипса на Клузио и си тръгна. Не можахме да разменим нито дума, защото ченгетата стояха край нас, но очите на Сиера изразяваха толкова състрадание, че се почувствах дълбоко развълнуван.

— Не, нищо не може да се направи — каза ми той на следващия ден, когато дойде за нов масаж. — Ако искаш, ще опитам да те преместя в обикновена килия. Тук слагат ли ти нощем окови на краката?

— Да.

— Значи е по-добре да идеш в общото помещение. Пак ще те оковават, но поне няма да си сам. Сигурно е много тежко да си сам в подобен момент.

— Добре.

Да, сега ми беше много по-тежко да понасям самотата. Намирах се в такова състояние, че дори нямаше нужда да затварям очи, за да попадна в плен на въображението си. Положението ми се усложняваше от това, че сега не можех дори да крача напред-назад.

Уви! Ето ме отново в блатото. Малко ми трябваше, за да забравя къде се намирам и да полетя в мислите си към морето и свободата, към радостта, че съм станал нов човек, но също и към отмъщението. Спомнях си за дълга на троицата Полен, ченгетата и прокурора — не биваше никога да забравям за тях. Онзи куфар — нямаше смисъл да го връчвам на ченгетата още на вратата на Следствено управление. Можех да пристигна преоблечен като служител на „Вагон Лий — Кук“ с фуражка със знака на компанията на глава. На куфара щеше да има етикет „За комисаря Беноа. Ке дез Орфевр №36, Париж.“. Сам щях да кача куфара в залата за съвещания — часовниковият механизъм щеше да задейства чак след като съм се отдалечил, така че можех да действам спокойно. Камък ми падна от плещите, щом измислих цялата работа. Що се отнася до прокурора, трябваше да намеря време да му изтръгна езика. Още не бях измислил как, но вече си представях, че го правя — щях да накъсам курвенския му език парче по парче.

Но сега най-важната задача беше да си излекувам краката. Нужно ми беше да се движа, и то бързо. Имах цели три месеца до съда тук, а за три месеца можеха да се случат куп неща. Месец докато прохода, месец докато подготвя нещата, и хайде — сбогом, господа. Посока — Британски Хондурас. Но този път никой нямаше да може да ме пипне.

Три дни след пристигането ни ме преместиха в общото помещение. Четиридесет човека, затворени в него, очакваха военния съд. Някои бяха обвинени в кражби, други в грабеж или предумишлени палежи, убийства, опити за убийства, опити за бягство, в бягство и дори в човекоядство. Бяхме разположени по двадесет от всяка страна на дървения нар, всички оковани за един и същи, петнадесетметров метален прът. В шест вечерта левият крак на всеки от нас беше прикован с метална халка. В шест сутринта ни освобождаваха и ни позволяваха да сядаме, да се разхождаме, да играем на дама, да разговаряме на така нареченото стъргало — широката два метра пътека, която минаваше от единия до другия край на помещението. Денем няха възможност да се размечтавам.

Останалите ми идваха на посещение на малки групи и чакаха да им разказвам за бягството. Всички се съдираха от възмущение, когато стигах до доброволната си раздяла с индианците, Лали и Зорайма.

— Какво не ти достигаше, бе приятелю? — избухна един парижанин по време на моя разказ. — Трамваи ли? Асансьори ли? Кина ли? Или електрическите крушки, с чийто ток би могъл да се задейства електрически стол? А може би ти се прииска да идеш да си топнеш задника във фонтанчето на Плас Пигал? Как можа, бе! — продължаваше той. — Да имаш подръка две женски, коя от коя по-навита, да се моташ както майка те е родила сред природата, заобиколен от цяла компания готини нудисти; тъпчеш се, поркаш си, ловуваш; наоколо ти е морето, слънцето, топлият пясък, даже мидените перли са си твои, ей тъй на — гратис, и най-доброто, което измисля тъпата ти глава, е да зарежеш всичко това. И защо? А кажи, де? За да пресичаш улиците тичешком, да не би нещо да те прегازی, да плащаш наем, да харчиш за шивач, за ток, за телефон. И да трябва да избираш между престъплението и мърлявото живуркане на чиновник при някой работодател, който ще ти плаща колкото да не пукнеш от глад? Честно, не те разбирам. Бил си в рая и по собствена воля си скочил в ада, където освен обикновените гадости ти лично имаш и този проблем, че всички ченгета по света вечно ще те гонят по петите. Вярно е, че си още пресен-пресен от Франция и физическите и духовните ти сили не са те напуснали. Но аз, с моите десет години каторга зад гърба, не те разбирам. Както и да е, добре дошъл. И понеже явно имаш намерение да почнеш всичко отначало, разчитай на нас — ще ти помогнем. Нали така, приятели? Съгласни ли сте?

Останалите потвърдиха и аз им благодарих.

Всички бяха закоравели престъпници и то им личеше. Поради близостта, в която живеехме, беше много трудно да скриеш патрона си от другите. И така, както ни приковаваха нощем, всеки от нас лесно можеше да стане жертва на убийство с цел грабеж. Достатъчно беше да подкупиш през деня арабина, дето ни заключваше, и да го накараш да не затяга халката на крака ти. През нощта се измъкваш, правиш каквото ще правиш и се връщаш ни лук ял, ни лук мирисал, като преди да си легнеш, сам си затягаш оковата. Арабинът ще си трае, защото и той е в кюпа.

Минаха три седмици, откак бях тук. Изтекоха наистина много бързо. Вече ходех по малко, придържайки се за стената в коридора. Започнах и да се оглеждам. Миналата седмица по време на разпита ме изправиха срещу тримата копои, които бяхме нокаутирали и обезоръжили. Радвах се, че са ни пипнали, и се надявах, че някой ден ще им паднем в ръчичките. След бягството ни и тримата бяха понесли тежки наказания — лишили ги бяха от шестмесечната почивка в Европа и им бяха спрели за период от една година месечните надбавки за колониална служба. Така че срещата ни не би могла да се нарече сърдечна. Оплакахме се на следователя от заплахите им, за да ги има предвид.

Най-добре от всички се държа арабинът. Говори само истината, нищо не преувеличи и съвсем забрави за ролята на Матюрет. Военният следовател много настояваше да му кажем откъде сме взели лодката. Настроихме го зле срещу себе си, защото му разказахме някакви небивалици от рода на това, че сами сме си я направили.

Каза, че заради нападението над надзирателите ще се постарее да ни осигури по пет години изолатор за мен и Клузио и три години за Матюрет.

— А вие, дете ви наричат Папийон, можете да сте сигурен, че ще ви отрежа крилцата и няма да можете повече да литнете.

Боях се, че говори напълно сериозно.

Трябваше да чакаме цели два месеца, докато ни изправят пред съда. Много ме беше яд, дете не скрих в патрона си едно-две връхчета от отровните стрелички. Ако разполагах сега с тях, можех да разиграя някой рискован вариант дори в карцера. Състоянието ми се подобряваше всеки ден. Ходех все по-добре. Франсоа Сиера не пропускаше да ми прави редовно, сутрин и вечер, масаж с камфорово масло. Посещенията му облекчавах не само болките, но и душата ми. Толкова беше хубаво да имаш другар!

Забелязах, че бягството ни караше останалите каторжници да се отнасят към нас с безспорна почит. Бях сигурен, че никой от тях не би ни закачил. Нямах опасност да ни убият или ограбят. Останалите не биха одобрили подобна постъпка и биха наказали извършителите. Всички, без изключение, ни уважавах и дори се възхищавах от нас. А фактът, че бяхме нападнали ченгета, ни слагаше в списъка на хората,

готови на най-отчаяни постъпки. Това чувство за сигурност, което изпитвах сега, беше за мен странно и непознато.

Всеки ден удължавах разходките си. Сиера оставяше при мен шишенцето с масло и често мъжете ми предлагаха да масажират през свободното си време глезените и дори мускулите на бедрата ми, които бяха отслабнали от дългото бездействие.

АРАБИНЪТ И МРАВКИТЕ

В помещението имаше двама вечно мрачни мълчаливци, които с никого не разговаряха. Ходеха залепени като сиамски близнаци и си шепнеха помежду си така, че другите да не могат да ги чуят. Веднъж почерпих единия от тях с американски цигари, подарени ми от Сиера. Той поблагодари и запита:

— Франсоа Сиера приятел ли ти е?

— Да, най-добрият ми приятел.

— Добре тогава, ако нещата тръгнат зле, един ден ще ти изпратим по него завещанието си.

— Какво завещание, бе?

— Разговаряхме с другаря ми и решихме, ако ни осъдят на гилотина, да ти оставим патрона с парите си, за да можеш отново да избягаш. Ще го дадем на Сиера и вече той ще има грижата.

— Мислите, че ще ви осъдят на смърт?

— Почти сигурно е. Шансът да се измъкнем е много малък.

— Щом гилотината ви е в кърпа вързана, защо ви държат в общото помещение?

— Изглежда се боят да не се самоубием, ако ни сложат в изолатори.

— Да, може и така да е. А в какво точно ви обвиняват?

— Хвърлихме един арабин на мравките човекоядци. Споделям го с теб, защото за жалост следователите разполагат с необорими доказателства. Всъщност пипнаха ни на местопрестъплението.

— И къде стана случката?

— На 42-ри километър, в Лагера на смъртта зад залива Спаруин.

Другарят му се приближи към нас. Беше от Тулуза. Предложих му една американска. Той седна с лице към мен и заговори.

— Никога не сме се интересували от мнението на другите, но сега искаме да знаем какво мислиш ти за цялата тази история.

— Хвърлил си на мравките жив човек, пък макар и арабин. Как искаш да отсъдя дали си бил прав или не, без да познавам

подробностите? Трябва да науча цялата история, за да мога да си изградя мнение.

— Ще ти разкажа всичко от А до Я — рече онзи от Тулуза. — Лагерът на 42-ри километър е дървосекачески и се намира на четиридесет и два километра от Сен Лоран. Тамошните каторжници са задължени всеки ден да изсичат по един кубически метър твърда дървесина. Всяка вечер в края на работния ден ти трябва да стоиш и да чакаш в джунглата до добре подредената купчина с изсечените от теб дърва. И надзирателите минават със своите арабски подлоги да проверят дали си си изпълнил задачата. Всяка преброена от тях треска се обозначава с червена, зелена или жълта боя — различно за различните дни. Приемат изработеното само ако е истинска твърда дървесина. За да се справяме по-добре, обикновено работим по двама. Често се случва да не успеем да си изпълним нормата. При това положение те пращат в килията без вечеря, сутринта не ти дават закуска и после искат от теб да изпълниш остатъка от вчерашната норма плюс днешната. Така можеш да пукнеш като куче.

— С всеки ден отслабвахме все повече и вече не бяхме в състояние да вършим каквато и да било работа. Отгоре на всичко на нас ни пратиха допълнителен пазач, който се оказа не надзирател, а арабин. Идваше с нас на дървосекаческата площадка, настаняваше се удобно с бича си от волска жила между краката и започваше да ни псува. Ядеше, като мляскаше с пълна уста, за да ни прави скомина. Абе непрекъснато мъчение. Всеки от нас имаше патрон с по три хиляди франка, с които мислехме да се чупим. Един ден решихме да подкупим арабина, но стана още по-лошо. За щастие помисли, че имаме само един патрон. Системата му беше проста — за петдесет франка ни оставяше да крадем от събраната предишния ден купчина, сред която винаги се намираха неотбелязани с боя дървени трупчета. Така криволяво си изпълнявахме нормата. По петдесет, по сто — измъкна ни почти две хиляди.

— Надзирателите като видяха, че сме започнали да се справяме, си прибраха арабина. Решихме, че след като ни е изстискал толкова пари, няма да ни издаде и продължихме по старата система. Един ден обаче онзи тайно ни проследил по петите, за да разбере дали крадем дърва. В момента, в който ни пипна, изскочи наред джунглата: „А така! Ти пак краде и не плаща! Ако ти на мене не даде петстотин

франка, аз тебе издава.“ Решихме, че само ни заплашва и му отказахме. На следващия ден онзи пак се появи. „Плащаш, или още довчера в карцер.“ Отказахме повторно. Следобед арабинът пристигна с копоите. Беше ужасно, Папийон! Съблякоха ни чисто голи, заведоха ни при купчините, от които бяхме крали, и онези диваци не без помощта на волския бич ни накараха тичешком да развалим нашите купчини и да върнем всичко взето на мястото му. Тази корида трая два дни, в които не ни позволяваха нито да ядем, нито да пием. Често се срутвахме на земята. Арабинът ни вдигаше на крака с бича си или с ритници. Накрая се проснахме и двамата, просто не можехме повече. И знаеш ли какво направи онзи изверг, за да ни накара да се изправим? Грабна едно гнездо на диви оси, от ония дете жият като огън. Отсече клона, на който гнездото висеше, и го хвърли върху нас. Полудяхме от болка и не само скочихме на крака, а дори хукнахме с пълна сила. Невъзможно е да ти опишем страданията си. Знаеш колко боли от едно ужилване. Е, представи си, че си покрит с петдесет-шестдесет. Всичко по нас гореше жестоко.

— Хвърлиха ни в една килия за десет дни, без да ни лекуват, само на хляб и вода. Раните зверски ни боляха най-малко три дни, дори след като ги препикахме. Лявото ми око, в което се бяха впили десетина оси, изтече. Когато ни върнаха на дървосекачната площадка, останалите каторжници искаха да ни помогнат. Решиха, че всеки от тях ще ни дава по едно парче дървесина. Това кажи-речи изпълваше една норма и много ни облекчаваше, защото за нас двамата оставаше само една. В началото дори с това се справяхме трудно, но все пак успяхме. Лека-полека силите ни се възвърнаха. Гледахме да се храним добре. Идеята да отмъстим на арабина, като го дадем на мравките, ни хрумна случайно. Веднъж, докато търсехме суха дървесина, попаднахме на огромен мравуняк с месоядни мравки, които разкъсваха сърничка, голяма колкото коза.

— Онази гад продължаваше да наобикаля дървосекачната площадка и един хубав ден го цапнахме с дръжката на брадвата и както беше в безсъзнание, го закарахме при мравуняка. Съблякохме го и го вързахме, легнал на земята, за дънерите на две дървета. Използвахме дебелите въжета, с които се привързваха купчините с нарязани дърва.

— Направихме му няколко рани на различни места с брадвата. Натъпкахме устата му с трева и отгоре турихме една кърпа, за да не

може да вика. И зачакахме. Мравките го полазиха едва след като разровихме гнездото им с пръчка. Тръснахме някои от тях върху него.

— Не мина много време и вече хиляди от тях го заръфаха. Ти виждал ли си месоядни мравки, Папийон?

— Не, никога. Виждал съм само онези големите черни мравки.

— Тия са дребнички и червени като кръв. Отскубват мънички парченца плът и ги влачат в мравуняка си. Ние страдахме от осите, но представи си какво е изживял онзи, разкъсан жив от хиляди мравки. Агонията му продължи два пълни дни и половина. Изядоха очите му за двадесет и четири часа.

— Признавам, че отмъщението ни беше безмилостно, но трябва да се има предвид какви мъки ни причини той самият. Бяхме оживели само по случайност. Останалите араби и надзирателите естествено се втурнаха да издирват арабина и веднага предположиха, че ние имаме пръст в изчезването му.

— В това време ние изкопахме зад един гъсталак дупка, където да скрием останките му. Все още не бяха открили и следа от арабина, когато един копой се натъкна на дупката. Проследил ни и видял, че ние я копаем. Това ни погуби.

— Една сутрин, непосредствено след началото на смяната, отидохме да отвържем арабина и го привлякохме към готовия ров. Не можехме да носим останките му, защото щяха и нас да ни изпохапят — тялото му все още беше покрито от мравки, макар всъщност от него да бе останал почти само скелетът. И така се натъкнахме на трима араби и двама надзиратели. Те търпеливо чакаха да ни пипнат точно в момента, в който го заравяхме.

— Това е. Сега твърдим, че сме го дали на мравките едва след като сме го убили. Обвинението обаче представи медицинско свидетелство, че по тялото не е намерена следа от смъртоносна рана. Прокурорът поддържа версията, че сме го оставили в мравуняка жив.

— Защиатава ни един от копоите — тук надзирателите често играят ролята на адвокати. Той твърди, че ако съдията повярва на нашата история, може би ще си спасим главите. Ако не — свършено е с нас. Искрено казано, нямаме голяма надежда. Ето защо ние с другаря ми те избрахме за наш наследник.

— Да се надяваме, че няма да се наложи да ви наследявам — желая това от все сърце.

Запушихме и те ме погледнаха в очакване: „Е, какво ще кажеш?“

— Слушайте, момчета, виждам, че искате да чуете отговора на въпроса, който ми зададохте в началото — как преценявам постъпката ви от човешка гледна точка. Искам да попитам само още нещо — то няма да повлияе на окончателното ми мнение. Какво мисли мнозинството в нашето помещение и защо вие никога не разговаряте с останалите?

— Повечето смятат, че е трябвало да го убием, а не да го даваме жив на мравките. Мълчим си, защото преди време имаше възможност да избягаме всички, ако се разбунтуваме, но другите не приеха.

— Сега ще ви кажа какво мисля, момчета. Добре сте сторили, че сте му върнали тъпкано онова, което ви е причинил. Номерът с гнездото на осите е непростим. Ако ви осъдят на гилотиниране, искам от вас в последния си миг да мислите само за едно: „На мен ще ми отрежат главата и цялата операция ще трае тридесет секунди — от момента на завързването до падането на ножа. Неговата агония продължи шестдесет часа. Значи ние сме победителите.“ Що се отнася до хората в помещението, не мога да преценя дали сте прави, или не. Вие сте си мислили, че бунтът в този момент ще доведе до общо бягство, а останалите са били на обратното мнение. От друга страна, при бунт нищо не ти гарантира, че няма да се наложи да убиеш някого, без да си имал предварително подобно намерение. Доколкото виждам, единствените тук, заплашени от смъртна присъда, сте вие и братята Гравий. А различното положение на хората ги кара да реагират по различен начин.

Задоволени от разговора ни, двамата нещастници отново се оттеглиха в мълчанието си, което бяха нарушили, за да ми се изповядат.

БЯГСТВОТО НА ЧОВЕКОЯДЦИТЕ

„Изкльопаха еднокракия!“ „Едно рагу с дървен крак, ако обичате!“ Глас, имитиращ жена: „Келнер, добре изпечена пържола от мъжко месо без черен пипер, моля!“

Рядко минаваше нощ, в която да не чуем как някой от тези крясъци или понякога всичките заедно прорязваха мрачната тишина.

Двамата с Клузио се питахме за кого и за какво се отнасят виковете в тъмнината.

И ето че един следобед успях да разгадая мистерията. Истината ми разкри Мариус от Ла Сиотат, специалист по разбиване на каси и сам участник в описаните по-долу събития. Отпусна се да говори с мен без страх едва когато разбра, че познавам баща му Титин.

Бях му разказал част от своите приключения и по едно време го запитах, както си му е редът: „А ти?“

— А, остави — въздъхна той, — затънал съм в гадна история. Боя се, че заради един простичък опит за бягство ще отнеса цели пет години в изолатора. Аз съм от групата, която нарекоха „канибалите“. Нали чуваш как се дерат нощем „Изкльопаха го...“, „Едно рагу...“ — тези виковете са предназначени за братята Гравий.

— Бяхме шестима, които се чупихме от 42-ри километър. В групата влизаха Деде и Жан Гравий — двама братя от Лион на тридесет и тридесет и пет години, един неаполитанец от Марсилия, аз от Ла Сиотат, един тип от Анжер — куц с дървен крак, и двадесет и три годишното хлапе, което му беше гадже. Измъкнахме се от Марони, но изгубихме ориентация в открито море и корабокруширахме в бреговете на Холандска Гвиана.

— Лодката се разби и морето завлече всичко — и храна, и прочие. Озовахме се на сред джунглата — добре че поне имахме някакви дрехи на гърба си. По тия места плажна ивица изобщо няма — горите започват направо от морето. Беше невъзможно да си проправим път — преплетените трупове на счупени или изкоренени дървета правеха джунглата непроходима.

— Обикаляхме цял ден, докато намерим суха твърда земя. Разделихме се на две групи — двамата Гравий, аз и Мариус от една страна, еднокракият и гаджето му — от друга. Абе накратко, всеки тръгна да търси път и след дванадесет дни двамата Гравий, Мариус и аз се намерихме почти на същото място, където се бяхме разделили. Бяхме заобиколени с подвижни блата и проход не се виждаше. Няма смисъл да ти обяснявам как изглеждахме. Бяхме живели тринадесет дни без да турим нищо в уста, ако не се броят дървесните корени и връхчетата на млади фиданки. Примрели от умора и глад и напълно отчаяни, решихме, че аз и Мариус ще се домъкнем с остатъка от силите си до брега и ще привържем на най-високото възможно място една бяла риза, за да се предадем на първия минал оттам кораб на холандската гранична охрана. В това време двамата Гравий трябваше да си отдъхнат малко и да потърсят следите на останалите.

— Нямаше да е трудно да ги открият, защото още на раздяла се бяхме уговорили да оставяме знаци по пътя си, като чупим клонки.

— И ето ти, няколко часа след като ние с Мариус сме се отдалечили, насреща им иде еднокракият, съвсем сам.

— Де го малкия?

— Оставих го далеч отгук, защото не можеше повече да върви.

— Мръсник си, задето си го зарязал.

— Той каза после да се върна да го прибера.

И в тоя момент Деде вижда, че на единствения си крак еднокракият носи обувката на хлапето.

— И отгоре на всичко си го оставил бос, за да му вземеш обувката! Е, браво! Пък и като те гледам, ми се струва, че си във форма, по-добре си от нас. Личи си, че си ял.

— Вярно, открих една голяма ранена маймуна.

— Е, имал си късмет. — При което Деде се надига с нож в ръка, защото вижда, че торбата на оня е пълна и започва да се сеца как стоят нещата.

— Я отваряй торбата. Какво криеш в нея?

Отваря еднокракият торбата и отвътре се подава парче месо.

— Това какво е?

— Парче от маймуната.

— Лъжеш, мръснико, убил си хлапето и си го изял!

— Не, Деде, кълна се, че не съм. Гътна се от умора и аз хапнах съвсем малко от него. Прости ми.

— И преди да си довърши думата, го ръгват в корема. Деде го пребъркал и открил кожена торбичка с кибритени клечки и драскало. Полудял от гняв, че на раздяла онзи не е поделил кибрита, пък и гладът си казал думата — накратко братята запалили огън и започнали да пекаат еднокракия.

— Насред пира се връща Мариус Гезепи. Канят го да се присъедини. Той отказва, защото на брега е хапнал раци и сурова риба. Така, без да вземе участие, той присъства на това как Гравийовците пъхат в жарта едно по едно парчетата месо и дори си служат с дървения крак, за да разпалват огъня. Така два дни Гезепи гледал как братята изяждат човека и дори забелязал кои части предпочитат — прасеца, бедрото, двете задници.

— Аз все още не бях мръднал от брега, когато Гезепи дойде да ме търси. Напълнихме цяла шапка с рачета и дребни рибки и тръгнахме да ги изпечем при братята. Трупа не видях — явно го бяха завлекли някъде. Но видях няколко парчета месо в жарта до огъня.

— Три дни по-късно кораб на граничната охрана ни откри и ни предаде в колонията на Сен Лоран дьо Марони.

— Гезепи не можа да си удържи езика зад зъбите. Всички наоколо знаят за тази история, дори копоите. Разказвам ти я, защото наистина всички знаят. И понеже двамата Гравий са с кофти характери, другите крещат, за да ги дразнят нощем.

— Обвинени сме в опит за бягство, утежнено от проява на човекоядство. Нещастieto ми е, че за да се защитя, трябва да натопя другите, а това аз не мога да направя. Всички, включително и Гезепи, отричаме обвинението. Казваме, че ония са изчезнали в джунглата. Това е моята история, Папийон.

— Съчувствам ти, брат. Ти наистина не можеш да се защитиш, без да накиснеш останалите.

Месец по-късно Гезепи беше убит през нощта с нож в сърцето. Нямаше нужда да се чудим кой е свършил тази работа.

Това е истинската история на човекоядците, които бяха изяли един човек, опичайки го на собствения му дървен крак, след като той от своя страна беше изял младия си спътник.

Същата нощ преместих ложето си на общия нар. Заех мястото на един, който беше откаран, а Клузио помоли всички да се поразмърдат и дойде до мен.

Сега можех да виждам какво става в двора, дори когато левият ми крак беше окован. Охраната беше толкова засилена, че патрулите се редуваха без много последователност. Сменяха се непрекъснато и от всеки ъгъл изникваха нови групи надзиратели.

Краката ми вече бяха добре и ме боляха само при дъжд. Значи вече бях готов да предприема нещо ново, но какво? Помещението нямаше прозорци, а от едната страна вместо стена се издигаше чак до тавана огромна решетка. Разположението беше такова, че да може североизточният вятър да нахлува спокойно. Дори след цяла седмица внимателни наблюдения не можах да открия нито едно слабо място в охраната. За първи път бях почти готов да призная, че ще успеят да ме натикат в изолатора на Сен Жозеф.

Бяха ми разказвали, че мястото е страшно. Наричаха го Людоеда. И още нещо — през осемдесетте години на съществуването му никога, нито веднъж, никой не бе успял да избяга оттам. Тази склонност да приема поражението ме накара да се замисля за по-далечното си бъдеще. Бях на двадесет и осем години, а прокурорът искаше петгодишна присъда. Трудно бих се измъкнал по-леко. Щях да изляза от изолатора на тридесет и три.

Все още имах доста пари в патрона си. Значи, ако не успеях да избягам — а по всяка вероятност наистина нямаше да успея, — най-важната ми задача ставаше поддържането на здравето. Трудно беше да изтърпиш пет години в пълна изолация, без да полудееш. Затова трябваше да се храня добре и още от първия ден на срока да впрегна мозъка си да работи по твърдо установена и разнообразна програма. Налагаше се на всяка цена да се откажа от мечтите и най-вече от мислите за отмъщението. Така отрано започнах да се подготвям за очакващото ме тежко наказание с намерението да изляза от изолатора като победител. Да, сметките им щяха да излязат криви. Щях да се върна тук силен физически и господар на духа и тялото си.

След като набелязах този план за действие и приех спокойно съдбата си, се почувствах много по-добре. Вятърът, който нахлуваше в помещението, обвяваше първо мен и от това ми ставаше още по-хубаво.

Клузио разбираше кога не бива да ме заговаря. Затова си мълчеше, без да ме тревожи, и пушеше цигара от цигара. Забелязах няколко звезди зад решетката и попитах: „Виждаш ли онези звезди там?“

— Да — рече той, като се наклони над мен. — Предпочитам да не се заглеждам, защото ми напомнят за звездите, които огряваха нашето бягство.

— Не се натъжавай, следващия път отново ще се нагледаме на хиляди от тях.

— Кога? След пет години?

— Ех, Клузио, нима изминалата година, авантюрите, които изживяхме, хората, които срещнахме по пътя си, не струват пет години в изолатора? Нима предпочиташ да беше прекарал това време на Островите на спасението? Нима съжеляваш, че тръгна, сега, пред лицето на очакващите ни тежки мигове? Каж ми искрено, съжеляваш ли?

— Забравяш нещо, Папи. За разлика от теб аз не съм прекарал седем месеца при индианците. И аз щях да мисля като теб, ако имах същите изживявания, но в това време гниех в затвора.

— Прости ми, че забравих. Започнал съм да откачам.

— Не, не откачаш. Въпреки всичко и аз съм доволен от бягството ни, защото също изживях неповторими мигове. Все пак очаквам Людоеда със страх. Почти невъзможно е да издържиш пет години.

Обясних му какво съм намислил и той се вслуша в думите ми. Радвах се да видя, че вливам надежди в душата на другаря си. Имахме още петнадесет дни, преди да се изправим пред съда. Според слуховете, комендантът, който щял да дойде специално за делото, бил строг, но много принципен човек. Не бил склонен да се вслушва в глупостите на тукашните чиновници. Е, поне една добра новина.

Двамата с Клузио (Матюрет продължаваше да стои в отделна килия) отказахме надзиратели за адвокати. Решихме, че аз ще говоря вместо другите и сам ще се опитам да ги защита.

СЪДЪТ

Обръснати и прясно подстригани, с нови ризи на червени черти, обути с истински обувки, стояхме от сутринта в двора и чакахме да ни извикат. От петнадесет дни бяха махнали гипса на Клузио. Ходеше добре — не беше окуцял.

Трибуналът започна заседанията си в понеделник. Сега беше събота — различните процеси течаха вече от пет дни. Случаят на онези с мравките например отне цял ден. Осъдиха ги и двамата на смърт и повече не ги видях. Братята Гравий се измъкнаха само с по четири години поради липса на доказателства за канибализъм. Техният процес отне половин ден. Останалите убийци получиха по четири или петгодишни присъди.

Общо взето, резултатите от гледаните четиринадесет случая показваха, че присъдите са тежки, но поносими, без прекомерни залитания.

Заседанието започна в седем и половина. Вкараха ни в залата, където малко по-късно влязоха комендантът, облечен като офицер от колониалните войски, един възрастен капитан от пехотата и един лейтенант — тези двамата щяха да играят ролята на заседатели.

Вдясно надзирател с пагони — капитан, се канеше да представи обвинението.

— Случаят Шарьер, Клузио, Матюрет!

Стояхме на около четири метра от съда. Можех добре да разгледам лицето на коменданта — четиридесет, четиридесет и пет годишен, обгорял от тропическото слънце, с посребрени на слепоочията коси. Черни вежди, обаятелни черни очи, които се взират право в нас. Истински военен. В погледа му нямаше злоба. Претегли ни и ни прецени за няколко секунди. Очите ми се заковаха в неговите, после доброволно сведох поглед.

Капитанът от ръководството на колонията пресили обвинителната си реч и с това загуби сражението. Представи обезвреждането на надзирателите като опит за убийство. За арабина каза, че по чудо е оживял от многобройните ни удари. Направи нова

грешка, като ни нарече каторжници, разнесли най-далеко срама на Франция, откак колонията изобщо съществува: „Чак до Колумбия! Две хиляди и петстотин километра, господин председател на съда. Тринидад, Кюрасао и Колумбия — всички тези нации са имали възможност да чуят най-отвратителни лъжи за условията във френските наказателни колонии.“

— Призовавам за две строги присъди по осем години на човек — по пет години за опит за убийство и три години за бягство. Става дума за Шариер и Клузио. За Матюрет искам само три години за бягство, защото следствието показва, че не е взел участие в опита за убийство.

— Съдът иска да изслуша кратък разказ за вашата дълга одисея — рече председателят.

Спестих частта, отнасяща се до река Марони, и описах пътуването ни до Тринидад. Говорих за семейство Боуен и добрината, която ни стори. Цитирах думите на началника на полицията в Тринидад: „Няма да даваме оценки на френското правосъдие, но не можем да се съгласим с изпращането на каторжници в Гвиана и затова ще ви помогнем.“ Кюрасао, отец Иринеј дьо Брюн, случката с торбата флорини, после Колумбия — защо и как попаднахме там. Сбито разказах за живота си сред индианците. Комендантът слушаше, без да ме прекъсва. Поиска само няколко подробности за живота сред индианците — явно тази част силно го бе заинтригувала. Казах за колумбийските затвори, спрях се по-подробно на карцера в Санта Марта.

— Благодаря за обяснението, което осветли членовете на съда и в същото време ги заинтересува. Ще направим петнадесетминутна пауза. Не виждам защитниците ви. Къде са?

— Нямаме. Моля, позволете аз да защитавам другарите си и себе си.

— Добре, правилникът го позволява.

— Благодаря.

Петнадесет минути по-късно заседанието продължи.

— Шариер — започна председателят, — трибуналът ви възлага да се заемете със защитата на вашите съучастници и вас самия. Предупреждаваме ви, че ще ви отнемем думата, ако проявите неуважение към тук присъстващия представител на администрацията.

Защитавайте се, както прецените, но се придържайте към учтивите изрази. Имате думата.

— Единствената ни молба е да оттеглите обвинението в умишлено убийство. То е необосновано и аз мога да го докажа. Миналата година аз бях на двадесет и седем години, а Клузио — на тридесет. Бяхме в разцвета на силите си, току-що пристигнали от Франция. Аз съм висок метър и седемдесет и четири, а той — метър и седемдесет и пет. Ударихме арабина и надзирателите с железните крака на леглата си. Нито един от четиримата не е бил сериозно ранен. Това показва, че ударите са били нанесени изключително внимателно с единствената цел да ги лишим от съзнание, без това да има тежки последици за тях. Обвинението забрави да спомене, или може би няма информация, но железните пръти бяха обвити в парцали, за да не предизвикат смъртта на някой от нападатите. Съдът, съставен от професионални военни, знае какво може да направи един силен мъж, удряйки някого по главата само с палка. А ние разполагахме с желязо. Обръщам вниманието на съда върху факта, че никой от пострадалите не е бил изпратен в болница.

— Смятам, че когато един човек е осъден на доживотна каторга, опитът му за бягство трябва да се преценява с по-малко суровост, отколкото ако излежава лека присъда. На нашата възраст човек трудно може да приеме факта, че животът му е затрит. Моля съдът да се отнесе към нашите случаи с най-голямата възможна снизходителност.

Комендантът шепнешком проведе съвещание с двамата заседатели, след което удари с чукчето.

— Обвинени, изправете се!

Тримата се изправихме бледи като смъртта.

— Съдът отхвърля обвинението в опит за убийство и няма да наложи присъда по този параграф. По обвинението за бягство се признавате за виновни във втора степен. За това престъпление съдът ви присъжда по две години затвор в изолатор.

— Благодарим, господин комендант — казахме тримата в един глас. А аз добавих: „Благодарим на състава на съда.“

Копоите, които слушаха заседанието от дъното на залата, бяха като попарени. Върнахме се обратно в помещението, където всички се зарадваха на новината. Никой не ни завидя. Дори най-тежко наказаните искрено ни поздравяваха за големия късмет.

Франсоа Сиера дойде, за да ме разцелува. Беше луд от щастие.

ШЕСТА ТЕТРАДКА
ОСТРОВИТЕ НА СПАСЕНИЕТО

ПРИСТИГАНЕ НА ОСТРОВИТЕ

На следващия ден трябваше да отплаваме към Островите на спасението. Ето че въпреки цялата ми съпротива от доживотното заточение ме делеха само няколко часа. Първо щях да прекарам две години в изолятора на остров Сен Жозеф. Надявах се да докажа, че прякорът Людоеда, който каторжниците му бяха дали, е несправедлив.

Бях загубил играта, но не се чувствах победен.

Трябваше да благодаря, че ще прекарам само две години в този затвор в затвора. Бях си обещал, че няма лесно да се поддам на психическите отклонения, към които води пълната изолация. Разполагах със спасително средство срещу тях. Възнамерявах отсега да започна да си представям, че съм свободен, с ума си и здрав като останалите нормални каторжници на островите. Щях да изляза от изолятора едва тридесетгодишен.

Много рядко някой успяваше да избяга от островите — знаех това. Но макар да се брояха на пръсти, успешни опити все пак съществуваха. Е добре, аз със сигурност щях да успея също да избягам. „След две години ще се чупя от островите“, казах и на Клузио, който седеше до мен.

— Трудно се пречупваш, мой стари Папийон, и аз ти завиждам заради тази твоя вяра, че един ден ще бъдеш отново свободен. От година насам правиш бягство след бягство и нито веднъж не се обезкуражи. След всеки провал започваш да замисляш нов опит. Учудвам се, че откак сме тук, не си предприемал нищо.

— Оттук, приятелю, можем да се измъкнем само по един начин — като подпалим бунт. Само че не разполагам с достатъчно време да се наложа над всички тези трудни мъже. Аз всъщност за малко не ги разбунтувах, но се уплаших самият да не стана тяхна жертва. Четиридесетте мъже, които са тук, са до един стари каторжници. Блатото вече ги е погълнало, те реагират различно от нас. Вземи например човекоядците, или ония типове с мравките, или пък другия, дето, за да убие едного, сложил отрова в супата и не се поколебал да

прати на оня свят заедно с него още седем души, които нищо не са му били направили.

— Но нали на островите ще бъдат хора от същия сорт.

— Да, обаче оттам аз ще се чупя без ничия помощ. Ще замина сам или максимум с още един другар. Защо се подсмиваш, Клузио?

— Усмиввам се на упоритостта ти. Желанието ти да се озовеш в Париж и да представиш сметките на онези трима приятели е толкова силно, че не осъзнаваш колко неосъществимо е всъщност.

— Лека нощ, Клузио, и до утре. Да, ще ги видим тези пусти Острови на спасението. И първият ми въпрос ще бъде: „Защо наричат ада спасение?“

И като обърнах гръб на Клузио, подложих лицето си на нощния бриз.

Много рано на следващия ден отплавахме към островите. Двадесет и шест човека бяхме натоварени на „Танон“ — черупка с едва четиристотин тона изместимост, която кръстосваше от Кайен, през островите до Сен Лоран и обратно. Бяхме приковани един към друг двама по двама с вериги на глезените и белезници на китките. Отпред крачеха осем човека, разделени на две групи, всяка от които се пазеше от четирима копои с пушки в ръка. После следваше група от десетина, вардена от шест копои плюс двама главни надзиратели. Целият този народ се скупчи на палубата на корабчето. Времето беше толкова тежко, че човек можеше аха-аха да загуби съзнание.

Бях решил да не разсъждавам по време на пътуването, исках да се поразсея. Обърнах се към най-близкия до мен надзирател с единственото намерение да го подразня (впрочем той и така и така имаше вид на човек, който отива на погребение):

— С тия вериги, които сте ни турили, няма никакъв шанс да се спасим, ако скапаният ви кораб потъне. А в състоянието, в което се намира, една буря му е достатъчна, за да го потопи.

Сънният копой реагира точно според очакванията:

— Много му пука на някой дали ще се издавите. Заповедта е да ви оковем и толкоз. Отговорност носят тия, дето дават заповедите. Ние при всички положения сме непричом.

— Всъщност вие сте прав, господин надзирател, защото ако тоя ковчег се разцепи, и с вериги, и без вериги, всички ще идем на дъното.

— А не, знаете ли — вика глупакът, — този кораб отдавна пътува по същия маршрут и никога нищо не му се е случвало.

— Да бе, да, само че сега във всеки момент може да му се случи, именно защото пътува твърде отдавна. — Най-сетне успях да постигна целта си — взривих всеобщото мълчание, което ме изнервяше. Темата начаса бе подхваната от надзиратели и каторжници.

— Да, не стига, че черупката е толкова опасна, ами и ни оковават отгоре на всичко. Без вериги можехме поне да разчитаме на някакъв шанс.

— Ами същото е. Ние с униформите, ботушите и пушките не сме много по-леки от вас.

— Пушката не се брои, защото в случай на корабокрушение веднага ще я захвърлите — отвърна някой.

Като видях, че клъвнаха, пуснах и втората муха:

— Къде са спасителните лодки? Виждам само една мъничка — за осем души най-много. Капитанът и екипажът ще я напълнят. Другите да го духат, а?

Тук вече всички подхванаха разгорещено темата.

— Вярно, няма никакви спасителни лодки, а корабът е в такова състояние, че това, дето ни изпращат нас, бащи и глави на семейства, да си рискуваме живота, за да придружаваме негодниците, е направо непростима безотговорност.

Бях попаднал в групата на задната палуба, така че двамата началници на конвоя пътуваха с нас. Единият от тях ме погледна и рече.

— Ти ли си Папийон, който се връща от Колумбия?

— Да.

— Не се учудвам, че си стигнал толкова далече, имаш вид на човек, който разбира от корабоплаване.

— Да, доста разбирам — отвърнах му аз надут.

Това напълно го попари. Отгоре на всичко точно в този момент капитанът слезе от мостика, защото излизахме от устието на Марони и тъй като мястото бе особено опасно, се налагаше той лично да държи кормилото. Беше черен като катран, нисък, дебел и младолик. Скоро отстъпи мястото си на друг член от екипажа и дойде при нас, за да разпита кои са смелчаците, достигнали чак до Колумбия в орехова черупка.

— Този, този и този — посочи ни началникът на конвоя.

— Кой беше капитан? — заинтересува се дребосъкът.

— Аз, господине.

— В такъв случай, приятелю, аз като моряк те поздравявам. Ти не си обикновен човек. Заповядай! — той бръкна в джоба на самото си. — Приеми този пакет тютюн. Изпуши го за мое здраве.

— Благодаря, капитане. Аз също на свой ред трябва да ви поздравя заради смелостта ви да плавате в този ковчег по един-два пъти седмично.

За ужас на хората, които ми се щеше да разтревожа, той избухна в смях.

— Да знаеш само колко си прав! — възкликна той. — Тая черупка трябваше отдавна да я пратят на гробището, но от компанията предпочитат да я оставят да потъне, за да приберат застраховката.

— За щастие, разполагате с една спасителна лодка за вас и екипажа ви — нанесох аз заключителния удар.

— За щастие, да — отвърна нищо неподозиращият капитан и се качи обратно горе.

Така спорът, който аз нарочно предизвиках, продължи по време на цялото четиричасово пътуване. Всеки искаше да се изкаже по въпроса и лека-полека разговорът се прехвърли и на предната палуба.

Около десет сутринта морето не бе бурно, но вятърът не благоприятстваше пътуването. Плавахме на североизток, т.е. срещу посоката на вятъра и вълните, което естествено предизвикваше много по-силно люлеене от обикновено. На няколко надзиратели и каторжници им стана лошо. Слава Богу този, който беше окован за мен, се радваше на здрав стомах — няма нищо по-неприятно от това някой да ти повръща насреща. Въпросното момче беше истински парижки мошеник. Пристигнал бе в каторгата през 1927 г. Значи гниеше на островите вече седем години. Беше сравнително млад — тридесет и осем годишен.

— Викат ми Тити Белота, защото трябва да ти кажа, мой човек, че на мен в белота ми е силата. На островите от това се изхранвам. По цяла нощ блъскаме белот — по два франка за точка. Хубава сума се закръгля, ако добавиш контрите. Ако ти дойде каре валета, получаващ веднага четиристотин кинта, а към това се добавят и точките от играта.

— Така значи, на островите се ваят много пари?

— О, да, стари ми Папийон! Островите са пълни с натъпкани догоре с мангизи патрони. Някои си ги донасят със себе си, други ги получават чрез надзиратели-комбинатори, които удържат половината от сумата за посредничеството си. Вижда се, че си нов, братче. Май нищо не ти е ясно!

— Не, нищо не зная за островите. Знам само, че е трудно да избягаш оттам.

— Бягство ли? — възкликна Тити. — Не си струва дори да споменаващ такава нещца. За тия седем години, откакто съм на островите, е имало само две бягства, в резултат на които трима загинаха, а двама бяха арестувани. Никой не успя да се измъкне. Затова и кандидатите да си опитат късмета не са много.

— Ти по какъв повод ходи до континента?

— Правиха ми рентгенова снимка да видят дали нямам язва.

— И ти не пробва да се чупиш от болницата?

— Ей Богу, не пробвах. И ти си виновен за това, Папийон. Ти обърка цялата работа. Отгоре на всичко имах нещастие да ме сложат в същото помещение, откъдето си избягал ти. Нямах представа как ни охраняваха. Само да се приближиш към някой прозорец, за да подишаш малко въздух, и веднага тичат да те отдръпнат. Ако попиташ защо, отвързват: „За всеки случай, да не би и на тебе да ти хрумне да постъпиш като Папийон.“

— Я кажи, Тити, кой е онзи високият тип, седнал до началника на конвоя? Да не е някой наемен убиец?

— Да не си луд? Тоя тип всички много го уважаваме. Бил е голяма клечка, но умее да се държи като честен престъпник: няма шушу-мушу с надзирателите, не приема привилегии, държи се с достойнство като истински каторжник. Способен е да ти даде хубав съвет, добър другар е и стои настрана от ченгетата. Дори кюрето и докторът не успяха да го привлекат. Та така, както го гледаш този непрокопсаник, който се държи като истински затворник, е потомък на Луи XV. Да, братче, той е граф, при това истински, и се казва граф Жан дьо Берак. Въпреки всичко, нужно беше много време, за да спечели уважението на хората тук, защото причината да попадне в каторгата е твърде отблъскваща.

— Какво толкова е направил?

— Хвърлил собственото си детенце от един мост в реката и тъй като бебето паднало в плитчина с малко вода, имал сърце да слезе на брега, да го хване и да го натика на по-дълбоко.

— Как! Значи два пъти е убил сина си?

— Според едно приятелче, което работи тук като писар и е виждало досието му, този тип бил силно потиснат от благородническата си среда. Майка му изхвърлила като куче на улицата младата прислужница в замъка, която родила детето. Според приятеля ми, това момче било напълно подвластно на горделивата си майка педантка. Тя унижително му се подигравала, че има връзка с камериерка и накрая той изгубил ума и дума, казал й, че отива да занесе детето в приют, а го хвърлил във водата.

— На колко го осъдиха?

— Само на десет години. Нали виждаш, Папийон, той не е като нас с тебе. Високоуважаваната графиня сигурно е успяла да обясни на съдиите, че да убиеш бебето на някаква си прислужница не е чак толкова сериозно престъпление, особено ако е извършено от граф в стремежа му да запази честта на фамилията.

— И какъв е твоят извод?

— Е, аз като един прост парижки мошеник смятам следното: докато е бил на свобода и още нищо не му се е било случило, граф Жан дьо Берак е бил големец, възпитан така, че значение за него да има единствено синята кръв — всичко друго му изглеждало дребно и не си струвало да се занимава с него. На останалите човешки същества гледал не точно като на крепостни, но най-малкото като на хора без стойност. Онова егоистично и претенциозно чудовище — майка му, така го била обучила и подчинила, че го превърнала в себеподобно. Едва тук, в каторгата, господарят, който преди мислел, че всичко му е позволено, се превърнал в истински благородник. Може да ти се струва невероятно, но чак сега той стана граф Жан дьо Берак.

Още няколко часа и Островите на спасението нямаше да са за мен вече „големият непознат“. Знаех, че е много трудно човек да избяга оттам. Трудно, но не невъзможно. И вдишвайки с наслада морския вятър, си мислех: „Кога ли този насрещен вятър ще се превърне в попътния бриз на бягството?“

Вече пристигахме. Ето ги островите! Образуваха триъгълник, в който линията между Роаял и Сен Жозеф можеше да се нарече основа,

а Дяволският остров — връх. Слънцето, което вече бе паднало ниско, ги осветяваше с типичната единствено за тропиците наситеност. Човек можеше спокойно да ги разгледа в детайли. Първо Роаял — равен пояс, над който се издигаше малък объл хълм, висок около двеста метра. Върхът също бе плосък. Общо взето, силуетът му напомняше за мексиканска шапка с отрязан връх, плуваща над вълните. Целият остров бе осеян с високи зелени палми. Малките къщурки с червени покриви придаваха на гледката рядко срещана привлекателност и ако човек не знаеше какво точно има на Роаял, спокойно би могъл да пожелае да прекара там целия си останал живот. Върху платото се издигаше фар, който трябваше да осветява околността нощем, за да не би при лошо време някой кораб да се разбие върху скалите. Като приближихме, успях да различа пет големи дълги здания. От Тити научих, че става дума най-напред за две огромни помещения, в които живеят четиристотин каторжници. После следваха помещенията на карцера с неговите килии и клетки, заобиколени от висока бяла стена. Четвъртата сграда бе болницата за каторжници, а петата — болницата за надзирателите. Навсякъде наоколо, разпръснати по склоновете, се виждаха къщички с покриви от розови тухли, в които живееха надзирателите.

По-далеч, но все пак близо до издължената част на Роаял, се открояваше Сен Жозеф. По-малко кокосови палми, по-малко зеленина и на върха на платото огромна мрачна постройка, която се виждаше добре още отдалеч. Веднага разбрах — точно това бе изолаторът. Тити Белота го потвърди. Той ми посочи и сградите наоколо — в тях живееха каторжници, излежаващи нормални присъди. Въпросните помещения бяха много близо до морето. Кулите на надзирателите се открояваха съвсем ясно, кацнали върху зъберите. И отново множество гиздави къщурки с бели стени и червени покриви.

Тъй като корабът приближаваше към Роаял откъм южната му страна, малкият Дяволски остров се скри от очите ни. От погледа, който бях успял да му хвърля, останах с впечатлението, че той представлява огромна скала, покрита с палми, и че на него няма значителни постройки. Няколко къщи на брега, боядисани в жълто, с кълчищни покриви. По-късно щях да науча, че това са домовете на депортираните по политически причини.

Навлязохме в пристанището на Роаял — добре защитено от огромен вълнолом, построен от каменни блокове. Дело, платено по всяка вероятност с живота на много каторжници, използвани като работници.

След три изсвирвания на корабната сирена „Танон“ хвърли котва на около двеста и петдесет метра от кея. Построеният от цимент и камъни кей бе много дълъг и издигнат на повече от три метра височина. Малко по-нататък, успоредно на него, се подреждаха няколко боядисани в бяло здания. С черни букви на стените им бе изписано: „Надзирателски пост“, „Лодкарска служба“, „Хлебарница“, „Пристанищна администрация“.

Виждахме каторжници, вперили очи в нашия кораб. Не носеха раирани дрехи, всички бяха облечени с панталони и нещо като блузони от бял плат. Тити Белота ми обясни, че на острова онези, които имали пари, си шиели дрехи по поръчка от брашнени чували с предварително изтрити надписи. Шивачите изработвали удобни, дори в известен смисъл елегантни облекла. Тук почти никой не носи каторжническа униформа, каза ми той.

Към „Танон“ се приближи лодка. На борда ѝ се бяха изправили трима надзиратели с пушки — един отпред и двама от страни, а зад тях шестима каторжници с бели панталони и голи от кръста нагоре гребяха с огромни весла. Бързо покриха разстоянието. Зад себе си влачеха голяма празна лодка, тип спасителна. Въръжените надзиратели пристъпиха напред. Свалиха веригите от краката ни, но ни оставиха белезниците — така двама по двама заслизахме в лодката. Първо моята група, после осемте, които пътуваха отпред. Гребците се оттласнаха от кораба. После щяха да се върнат да вземат останалите. Стъпихме на кея, подредихме се пред административната сграда и зачакахме. Никой от нас не носеше багаж. Без да ги е еня за копоите, заточените разговаряха с нас на висок глас, спазвайки все пак една разумна дистанция от пет-шест метра. Няколко заточеници, които бяха пътували в моя конвой, приятелски ме поздравиха. Чезаре и Есари — двама корсикански бандити, с които се бях запознал в Сен Мартен, ми казаха, че работят на пристанището като лодкари. В този момент пристигна Шапар, онзи тип от аферата с марсилската борса, с когото дружахме, докато бяхме на свобода, и ми рече, без да се страхува от копоите:

— Хич да не ти пука, Папийон! Разчитай на приятелите си — в изолатора нищо няма да ти липсва. Колко ти лепнаха?

— Две години.

— Добре, две години минават бързо — ще се върнеш после при нас и ще видиш, че тук не е чак толкова лошо.

— Благодаря ти, Шапар. Как е Дега?

— Работи като писар, учудвам се, че още не е дошъл. Много ще съжалява, ако се разминете.

В този момент се появи Галяни. Тръгна право към мен, надзирателят се опита да го спре, но той въпреки това мина покрай него, като му рече:

— Хайде сега, не можете да ми попречите да целуна брат си, по дяволите!

И той наистина ме целуна и каза:

— Разчитай на мен. — После се отдръпна.

— С какво се занимаваш?

— Пощенски раздавач съм, вахмистър.

— И как е?

— Чувствам се спокоен.

Най-после всички бяха извозени до брега и се присъединиха към нас. Свалиха на всички белезниците. Тити Белота, Дьо Берак и още няколко непознати се отделиха в група. Един надзирател им заповяда: „Хайде, тръгвайте към лагера.“ Носеха вързопи с лични вещи. Всеки сложи торбата си на рамо и един по един поеха по пътеката, която явно водеше към вътрешността на острова.

Придружен от шестима надзиратели, пристигна и комендантът на острова. Направиха проверка. Всички бяхме налице. Нашият ескорт се оттегли.

— Къде е писарят? — запита комендантът.

— Пристига, господин началник.

Видях Дега да се приближава към нас — облечен целият в бяло, с истинско сако с копчета, той вървеше до един надзирател. И двамата носеха големи книги подръка. Започнаха да ни привикват поред и да попълват новите ни „етикети“. „Вие, затворник Еди-кой си, регистриран за превод под еди-кой си номер, получавате за изолатора входящ номер такъв и такъв.“

— Колко?

— Еди-колко си години.

Щом дойде моят ред, Дега ме разцелува. Комендантът се приближи.

— Това ли е Папийон?

— Да, господин комендант — отвърна Дега.

— Спазвайте добро поведение в изолятора. Две години минават бързо.

ИЗОЛАТОРЪТ

Първата лодка вече бе готова за отплаване. С нея трябваше да тръгнат десет от деветнадесетимата осъдени. Извикаха и моето име.

— Не, този ще замине последен — хладнокръвно отсече Дега.

Още щом пристигнахме, бях удивен от начина, по който се държаха тук каторжниците. Никаква дисциплина и като че изобщо не им пукаше от копоите. Разговорихме се с Дега, който бе застанал до мен. Вече му бяха известни подробностите около моето бягство. Някои от хората, които лежах с мен в Сен Лоран, му бяха разказали всичко, пристигайки на островите. Той не се хвърли да ме оплаква, държа се много тактично. Промълви само няколко думи, но от цяло сърце: „Заслужаваше да успееш, момче. Нищо, следващия път!“ Не ми пожела дори смелост — знаеше, че тя не ми липсва.

— Тук работя като главен писар и много се имаме с коменданта. Дръж се добре в изолятора. Ще ти изпращам тютюн и храна. Всичко ще ти е наред.

— Тръгвай, Папийон! — беше мой ред.

— Довиждане на всички. Благодаря ви за добрите думи.

Качих се и аз в лодката. Двадесет минути по-късно слязохме на Сен Жозеф. Имах време да забележа, че трима въоръжени надзиратели на борда пазеха шестима каторжници гребци и десет осъдени. Щеше да е детска игра да превземем корабчето. В Сен Жозеф се беше строил цял „комитет по посрещането“. Пред нас се изправиха двама коменданти — комендантът на каторгата на острова и комендантът на изолятора. Заобиколени от охрана, тръгнахме пеша към затвора. По пътя не срещнахме нито един каторжник. Още щом прекрачихме голямата желязна порта с надпис „Наказателен изолятор“, разбрахме, че тук няма място за шеги. Четирите високи стени и портата заобикаляха една малка сграда, на която пишеше „Администрация и управление“, и три здания, наречени А, Б и В. Вкараха ни в управлението в една студена стая. Ние деветнадесетимата се строихме в две редици и комендантът на изолятора се обърна към нас:

— Затворници, както знаете, тук се излежават наказанията за престъпления, извършени от хора, осъдени вече на каторга. Тук ние не се опитваме да ви превъзпитаваме. Знаем, че това би било безполезно. Тук ние се опитваме да ви пречупим. При нас важи едно-единствено правило — дръжте си устите затворени. Изискваме абсолютно мълчание. Рисковано би било да „телефонирате“, защото ако ви пипнем, наказанието ще е много тежко. Можете да искате лекарски преглед само при положение, че сте сериозно болни. Ако повикате лекар въвн от това условие, ще бъдете тежко наказани. Това е всичко, което имах да ви казвам. А, и още нещо — пушенето е абсолютно забранено. Хайде, надзирателите да ги претърсят щателно и всеки към килията си. Шариер, Клузио и Матюрет да не се слагат в едно и също здание. Погрижете се лично за това, господин Сантори.

Десет минути по-късно бях затворен в моята килия — номер 234 в здание А. Клузио бе пратен в Б, а Матюрет във В. Казахме си довиждане с очи. Още щом влязохме, всички разбрахме, че ако искаме да излезем живи оттук, ще трябва да се подчиняваме на безчовечния правилник. Гледах как се отдалечават моите спътници в това дълго бягство, моите храбри и горди другари, които така себеотдайно ме бяха придружили, без нито веднъж да се оплачат или да изкажат съжаление, задето са тръгнали с мен. Сърцето ми мъчително се сви, защото след четиринадесет месеца борба рамо до рамо в името на свободата ни ние бяхме завинаги обвързани помежду си с безгранично приятелство.

Огледах килията, в която ме тикнаха. Никога дотогава не бях предполагал, нито можех да си представя, че Франция, отечество на свободата, страна, родила Декларацията за правата на човека и гражданина, би могла да построи, макар и във Френска Гвиана, макар и на изгубено сред Атлантика и голямо колкото носна кърпа островче, толкова варварски репресивно изобретение като изолатора на Сен Жозеф. Представете си сто и петдесет килии, залепени една за друга. Всяка от тях имаше само по един отвор в четирите си дебели стени — малка желязна врата с прозорче. Над прозорчетата беше изписано: „Отварянето на вратата без заповед от командването — строго забранено.“ Отляво висеше койка с дървена възглавница от типа на онези, които използваша в Болийо — можеше да се изправя и да се закрепва плътно до стената; имаше още одеяло, циментов куб в един от ъглите в дъното вместо табуретка, метличка, войнишко канче,

дървена лъжица, тенекиено ведро, закрепено с верига за тежка метална плоча. (Ведрото можеше да се изтегля навън, за да се изпразва, и после да се връща обратно в килията.) Стените бяха три метра високи. Вместо таван бяха сложени огромни метални решетки, дебели като трамвайни релси, и наредени така, че отгоре да не може да се пусне никакъв по-едър предмет. После, още по-високо, на около седем метра от пода се издигаше истинският покрив на зданието. Над залепените една за друга килии минаваше широка около метър пътека с железни перила. Двама надзиратели крачеха по нея безспир — срещаха се на средата на пътя, правеха кръгом и се отдалечаваха обратно. Беше ужасно потискащо. Дневната светлина стигаше до мостика. Но долу в килията дори по пладне едва се виждаше каквото и да било. Веднага започнах да крача напред-назад в очакване да ни дадат знак да спуснем койките. И затворниците, и тъмничарите носеха платнени обувки, за да се избегне какъвто и да било шум. Помислих си: „Тук, в номер 234, ще се опита да живее, без да полудее, Шариер, наричан още Папийон, в продължение на две години или седемстотин и тридесет дни. Нека той докаже, че този изолатор несправедливо носи прякора Людоед.“

Едно, две, три, четири, пет, кръгом. Едно, две, три, четири, пет, кръгом. Копоят току-що мина над главата ми. Не го чух да се приближава, но го видях. Щрак! Запалиха лампите, закачени много високо, там някъде под покрива, на шест метра височина. Мостикът бе осветен, но килиите продължаваха да тънат в тъмнина. Продължавах да крача, а махалото отново започна да отброява своя ритъм. Спете спокойно, мръсни заседатели, които ме осъдихте, спете спокойно, защото, ако знаехте къде сте ме пратили, щяхте с отвращение да откажете съучастието си в налагането на такъв вид наказание. Явно щеше да е много трудно да удържам юздите на въображението си. Почти невъзможно. Изглежда беше по-добре да го насочвам към по-малко потискащи теми, отколкото да се опитвам да се преборя с него.

И действително — чрез изсвирване ни съобщиха, че можем да спуснем койките. Чух един силен глас да произнася:

— Специално за новопристигналите, знайте, че от този момент нататък можете да спуснете койките и да легнете, ако желаете.

Запомних само тези две думи: „ако желаете“. И продължих да крача — моментът бе прекалено съдбовен, за да заспя. Трябваше да привикна към тази клетка с открит покрив. Едно, две, три, четири, пет,

веднага влязох в ритъма на махалото — главата наведена надолу, ръцете зад гърба, точно отмерени равни крачки — вървах нагоре-надолу като сомнамбул. На петата крачка дори не виждах стената, докосвах я, обръщайки се кръгом. В този маратон без финиш и без хронометър нямаше място за умора.

Е да, Папи, с Людоеда шега не бива. Отразена на стената, сянката на копия предизвикваше странен ефект. А щом вдигнеш глава и го видех там високо, усещането ставаше още по-потискащо: получавах чувството, че съм попаднал в яма леопард, наблюдаван отгоре от ловеца, дошъл да ме плени. Впечатлението бе потресаващо и трябваше да минат месеци, за да привикна.

Годината има триста шестдесет и пет дни; две години правят седемстотин я тридесет дни, освен ако една от тях не се окаже високосна. Тази мисъл ме накара да се подсмихна. Знаеш ли, няма значение дали дните са седемстотин и тридесет или седемстотин тридесет и един. Всъщност защо пък да няма значение? Не, това са две различни неща. Един ден в повече значи двадесет и четири часа в повече. А двадесет и четири часа траят дълго. Седемстотин и тридесет дни по двадесет и четири часа обаче е много-много повече. Колко ли часа прави това? Дали бих могъл да го пресметна наум? По кой начин — това е невъзможно. Защо пък не? Напротив, ще го направя. Дай да помислим. Сто дни правят две хиляди и четиристотин часа. Лесно е да се умножи по седем — това прави шестнадесет хиляди и осемстотин часа от една страна, плюс останалите тридесет дни по двадесет и четири, тоест седемстотин и двадесет часа. Общо шестнадесет хиляди и осемстотин плюс седемстотин и двадесет — което прави, ако не съм допуснал грешка, седемнадесет хиляди петстотин и двадесет часа. Скъпи ми господин Папийон, налага ви се да убиете седемнадесет хиляди петстотин и двадесет часа между гладките стени на тази килия, предназначена за укротяване на диви животни. Колко ли минути ми предстои да прекарам тук? Чакай малко, това вече наистина е без значение — едно е да броиш часовете, друго минутите. Нека не прекаляваме. Иначе можеш да стигнеш до секундите. Всъщност смисълът на тези сметки е друг. Все пак с нещо трябва да ги запълня тези дни, часове, минути, изправен тук сам срещу себе си. Кой ли е в килията отдясно? А в килията отляво? Или зад гърба ми? Ако тези три килии са заети, хората в тях сигурно също се питат кой е в 234-а.

Нещо тупна с мек шум зад гърба ми в моята килия. Какво ли ще се окаже? Дали пък съседът ми не се е изхитрил да метне нещо през решетките? Опитвам се да различа нещото. Различавам неясно дълъг и тесен предмет. В момента, в който посягам да го вдигна, предметът, чиито очертания по-скоро съм отгатнал, отколкото видял, се раздвижва и бързо тръгва към стената. Щом усетих, че нещото мърда, инстинктивно дръпнах ръка. Щом стигна до стената, то се опита да се покатери, но се свлече долу. Стената бе толкова гладка, че то не успяваше да се закрепим за нея. Оставих го да опита три пъти да се покатери и когато падна долу на четвъртия път, го смазах с крак. Усетих под терлика си, че нещото е меко. Какво ли можеше да бъде? Застанах на колене, за да го видя по-отблизо и най-накрая успях да го различа — беше огромна гъсеница, дълга повече от двадесет сантиметра и дебела колкото два пръста. Изпитах такова отвращение, че не я вдигнах, за да я изхвърля в кофата. Само я изритах с крак под койката. Утре през деня ще видя какво да правя с нея. Отсега нататък щях да се нагледам на гъсеници — те непрекъснато падаха от високия покрив. Щях да се науча дори да ги оставям да се разхождат спокойно по голото ми тяло докато лежа, без да се опитвам да ги уловя или махна от себе си. Щях да имам и случай да науча колко скъпо се плаща всяка тактическа грешка, докато гъсеницата е върху мен. Само едно ухапване от тези отвратителни гадини можеше да предизвика дванадесетчасова треска и непоносими болки около ухапаното място в продължение на шест часа.

Както и да е, този вид посещения се превърнаха в нещо като развлечение, в средство да разнообразявам мислите си. Когато някоя гъсеница паднеше докато съм буден, хващах метличката и я изтезвах възможно най-дълго. Или пък се забавлявах, като я оставях да се скрие и няколко минути по-късно тръгвах да я търся.

Едно, две, три, четири, пет... Абсолютна тишина. Никой ли не хърка тук? Никой ли не кашля? Жегата е задушшаваща. И то през нощта. Какво ли става денем? Осъден съм да съжителствам с гъсениците. Когато водата заливаше подземните килии на Санта Марта, с нея нахлуваха десетки стоножки — по-малки, но от същия тип като тези. Е, да, в Санта Марта имаше всекидневни наводнения, но за сметка на това можехме да говорим, да крещим, да слушаме песните и виковете на временно или напълно откачилите. Не беше като тук. Ако можех да

избирам, щях да предпочета Санта Марта. Но, Папийон, това, което казваш, е пълна глупост. Според мнението на всички, човек може да изтрае там максимум шест месеца. Докато тук са дошли мнозина с присъди от по четири, пет, дори повече години. Добре де, едно е да те осъдят, друго е да изтърпиш наказанието. Колко ли се самоубиват? Не виждам как би могъл да се самоубие тук човек. Или пък защо, възможно е. Не е лесно, но нищо не пречи да опиташ. Правиш въже от панталона си, завързваш го за метлата, стъпваш върху койката и го прекарваш през решетките. Ако го вържеш плътно до пътеката на часовите, има шанс да не го забележат. Слагаш примката и скачаш веднага, щом часовият те подмине. Когато те види на връщане, вече ще си готов. Впрочем той и така и така не би хукнал през глава да отваря килията ти и да те спасява. Да отваря килията ли? Той няма право. Пише си го на вратата: „Отварянето на вратата без заповед от командването строго забранено“. Та не се притеснявай, който е решил да се самоубива, ще има достатъчно време на разположение, преди да го откачат от примката по „заповед от командването“.

Описвам всичко това, макар че сигурно не е вълнуващо и интересно за хората, които обичат напрежението и сблъсъците. Нека прескочат тези страници, ако им се струват отегчителни. Въпреки всичко смятам, че трябва колкото е възможно по-точно да ви разкажа за първите впечатления и първите мисли, които ме обзеха, докато се запознавах с килията, където току-що ме бяха погребали.

Ето че крачех доста отдавна. Долових някакъв шепот в нощта — часовите се сменяха. Предишният беше висок и кльоцав, този сега е нисък и пълен. Влачеше краката си. Звукът се чуваше две килии преди и две след моята. Не беше така абсолютно безшумен като другаря си. Продължавах да крача. Колко ли беше часът? От утре щях да имам някакъв ориентир за времето. Благодарение на четирите отваряния на прозорчетата щях приблизително да знам колко е часът. А ако можех да науча кога застъпва първият пост и на колко време се сменят часовите, вече щях да разполагам с точни мерки — първа смяна, втора, трета...

Едно, две, три, четири, пет... Автоматично крачех в безкрайната си разходка и с помощта на умората в един момент лесно се потопих в спомените от миналото. Сигурно в противовес на тъмнината в килията изведнъж се видях облян от ярко слънце, седнал на плажа и заобиколен

от моето племе. Лодката, с която Лали ходеше на лов, се люлее на двеста метра от мен върху море с несравним зелен цвят. Ровя из пясъка с крака. Зорайма ми носи голяма, опечена върху жаравата, риба, добре увита в бананово листо, за да не изстине. Започвам да се храня — с ръце, разбира се, а тя седи пред мен, кръстосала крака, и ме гледа. Приятно ѝ е, като вижда колко лесно се отлепват от костите тлъстите парчета на месестата част. По лицето ми може да разбере колко съм доволен, че ми е поднесла такова чудесно ястие.

Вече не съм в килията. Дори не знам за съществуването на изолатора, Сен Жозеф или островите. Търкулвам се в пясъка и почиствам ръцете си, като ги търкам във фините като брашно песъчинки. После отивам към морето, за да изплакна устата си с прозрачната солена вода. Взимам вода в шепите си и си плискам лицето. Търкам врата си и изведнъж си давам сметка, че косата ми е станала много дълга. Когато Лали се върне, ще я накарам да ме подстриже. Цялата тази нощ прекарах сред племето. Свалям набедреника на Зорайма и там, на пясъка под слънцето и милувките на вятъра я любя. Както всеки път и сега тя тихо простенва от наслада. Сигурно вятърът отнася любовната музика до слуха на Лали. Пък и Лали е твърде близо, не може да не вижда, че сме се вплели един в друг, ясно ѝ е, че правим любов. Вярно, видяла ни е — лодката ѝ се приближава към брега. Тя слиза и се усмихва. Докато идва към нас, разплита плитките си и прекарва пръсти през мокрите си коси, които ей сега ще изсушат слънцето и вятърът в този великолепен ден. Тръгвам към нея. Тя обвинява кръста ми с дясната си ръка и ме побутва нагоре по плажа към колибата ни. По време на целия път не престава да ми показва със знаци: „И мен, и мен“. Влизаме, тя ме тласка към един хамак, постлан направо на пода, и в нейните обятия аз забравям за съществуването на света. Зорайма е много умна, тя няма да се прибере, преди да прецени, че любовната ни игра е приключила. Когато пристига, ние все още лежим голи на хамака, отпуснати в любовно изтощение. Сяда при нас и погалва сестра си по бузите, като ѝ повтаря една дума — сигурно нещо от рода на „ненаситница“. После срамежливо ми нагласява набедреника, след това и този на Лали — жестовете ѝ са пълни с чистота и нежност. Прекарах цялата нощ при гуахиросите. Не спях нито миг. Дори не си легнах, за да мога със затворени очи да виждам през клепачите си сцените на изживяното

щастие. Крачейки безспир в състояние на хипноза и без никакво усилие на волята, аз се пренесох отново в онзи толкова красив ден, изживян преди близо шест месеца.

Лампите угаснаха и стана ясно, че слънцето е изгряло. Дневната светлина навлезе в полумрака на килията и прогони лепкавата тъмнина, която като мъгла обгръщаше всичко около мен. Прозвуча свирка. Койките заскърцаха и дори чух как съседът ми отдясно закача своята за зазиданата в стената халка. После съседът закашля и долових плясък на вода. Как ли се мие тук човек?

— Господин надзирател, как се мие тук човек?

— Затворник, прощавам ви, понеже сте нов и не знаете. Нямате право да заговаряте дежурния надзирател — рискувате да получите тежко наказание. За да се измиете, се наведете над кофата, хванете канчето с вода в едната ръка и се мийте с другата. Не сте ли развързали завивките си?

— Не.

— Вътре сигурно има и кърпа.

Ето ти на тебе! Нямах право да заговаряш дежурния надзирател? По никакъв повод? А ако нещо нетърпимо те боли? Ако усещаш, че ще пукнеш? Ако имаш сърдечна криза, астма, апандисит? Нима е забранено да помолиш за помощ, дори ако животът ти зависи от това? Прекалено е! Не, това не може да е нормално. Значи е твърде лесно да нарушиш скандално правилата — достатъчно е, когато стигнеш до предела на силите си, нервите ти да не издържат. И да се развикаш, само и само за да чуеш гласове, някой да ти проговори, пък дори и да каже „Пукни, но замълчи“. По двадесет пъти на ден около двадесетина от двеста и петдесетте нещастници, които бяха затворени тук, се опитваха да предизвикат някаква караница, за да отпушат клапана на напрежението в мозъците си.

Човекът, който е измислил тези клетки за диви зверове, сигурно не е бил психиатър — един лекар никога не би могъл да падне толкова низко. Не е бил доктор и онзи, чиято рожба е правилникът. Но и двамата създатели на комплекса — архитектът, както и чиновникът, изпипали така внимателно най-дребните детайли от наказанието, сигурно са отблъскващи чудовища, лукави и изобретателни психолози, изпълнени със садистична омраза към подсъдимите.

Колкото и дълбоко да бяха закопани килиите на Централния затвор в Кайен, от тях можеше да се процеди, да стигне до общественото мнение ехото от изтезанията и лошото отношение към този или онзи осъден.

Доказателство за това бе, че когато там ми свалиха белезниците и железата от палците, по лицата на надзирателите се изписа истински страх — страх от евентуални неприятности, без съмнение.

Но тук, в изолатора на каторгата, където единствено служителите на управата имаха достъп, никой за нищо не се притесняваше — добре знаеха, че нищо не може да им се случи.

Трак, трак, трак, трак — прозорчетата се отварят едно по едно. Приближавам се към моето, рискувам да хвърля едно око, после подавам носа си и накрая цялата си глава в коридора. Отдясно и отляво по същия начин надничат редици от глави. Веднага разбрах, че още щом се отворят прозорчетата, всички се втурват да надзърнат навън. Съседът отдясно ме изглежда съвършено безизразно. Сигурно е затъпял от мастурбиране. Нещастникът беше блед, омазан, в идиотския му поглед нямаше никаква светлина. Този отляво обаче бързо пошушна: „Колко?“

— Две години.

— А аз четири. Една вече мина. Име?

— Папийон.

— Аз — Жорж, Жожо от Оверн. Къде те пипнаха?

— В Париж, а тебе?

Нямаше време за отговор — кафето и коматите хляб бяха вече на две килии от моята. Съседът ми отдръпна навътре глава и аз последвах примера му. Протегнах канчето си, напълниха го с кафе, после ми дадох и комат хляб. Не се протегнах достатъчно бързо и прозорчето хлопна, преди да съм го взел в ръка — хлябът се изтърколи на земята. Само четвърт час по-късно пълната тишина отново се възцари. По всяка вероятност раздаваха храната едновременно и в двата коридора, иначе нямаше да свършат толкова бързо. За обед получихме супа с парче сварено месо. Вечерта — чиния леща. В продължение на следващите две години това меню щеше да се променя само вечер — леща, фасул, грах, нахут, боб и ориз с мас. На обед обаче си оставаше едно и също.

Всеки две седмици по същия начин си подавахме главите през прозорчето и един каторжник минаваше с добре наточена машинка за стрижене и ни обръсваше брадите.

Вече от три дни бях тук. Главно една мисъл ме тревожеше. Приятелите ми от Роаял бяха обещали да ми изпращат храна и тютюн. Досега не бях получил нищо и се питах как ли ще успеят да направят това малко чудо. Не бях особено изненадан, че нищо не е стигнало до мен. Пък и да се пуши тук, сигурно бе много опасно — така че тютюнът си оставаше лукс. Храната обаче ми бе жизнено необходима, тъй като обедната супа си беше чиста водица с няколко стръкчета зеленина и парче варено месо, не по-голямо от сто грама. Вечер — също водниста каша, из която плуват няколко шушулки фасул или друг сушен зеленчук. Искрено казано, за мизерните порции бях склонен да обвинявам не толкова администрацията, колкото затворниците, натоварени да приготвят и да раздават храната. Защото имаше един дребен марсилец — той обикновено минаваше вечер, — който бъркаше с черпака до дъното на казана и винаги ми сипваше повече зеленчуци, отколкото вода. Останалите напротив — загребваха отгоре, като само леко поразбъркваха. И естествено сипваха вода, а не зеленчук. Това системно недохранване бе изключително опасно. Ако искаш да имаш силен дух, е нужно и физическо здраве.

Чух, че помитат коридора и ми се стори, че пред моята килия метат твърде дълго. Метлата упорито блъскаше по вратата. Вгледах се внимателно и забелязах да се подава крайче бяла хартия. Веднага разбрах, че искат да пъкнат нещо под вратата, но не могат да го натикат цялото. Изчакаха ме да го изтегля цялото и чак тогава продължиха да метат по-нататък. Дръпнах листчето и го разгънах. Оказа се бележка, написана с фосфоресциращо мастило. Изчаках копия да мине и бързо прочетох: „Папи, от днес нататък всеки ден ще намираш в кофата си пет цигари и един кокосов орех. Дъвчи добре ореха, преди да преглътнеш, ако искаш да ти бъде полезен. Гълтай месестата част. Пуши сутрин, докато чистят кофите. Никога след сутрешното кафе, но може по време на обедното хранене, веднага след като си си изял порцията или вечер със зеленчуците. Пращаме ти и парче графит от молив. Всеки път, когато се нуждаеш от нещо, пиши на късче от тази хартия. Когато чуеш метлата да се блъска в твоята врата, драсни с нокти по нея. Ако ти отговорят по същия начин, пъкни

листчето отдолу. Никога не се опитвай да го предадеш, преди да си получил отговор. Пъхни хартията в ухото си, за да не се налага да си вадиш патрона, а графита остави където и да е до стената. Смелост. Целуваме те. Иняс и Луи.“

Бележката ми бе изпратена от Галяни и Дега. Усетих как гърлото ми се стяга от вълнение — съзнанието за верността и предаността на моите приятели ме изпълни с топлина. И още по-сигурен в бъдещето, убеден, че ще се измъкна жив от този гроб, аз закрачих с бодра и весела стъпка — едно, две, три, четири, пет, кръгом и така нататък. И докато вървах, си мислех: колко благородство, колко воля за добри дела се крие в душите на двамата мъже. Сигурно поемат опасен риск, могат да загубят службите си на писар и на пощальон. Грандиозно е това, което правят заради мен, да не говорим, че сигурно им струва много скъпо. Колко ли хора е трябвало да подкупят на Роаял, за да стигнат до мен, до килията ми в Людоеда!

Читателю, трябва да знаеш, че сушеният кокосов орех е пълен с масло. Твърдата му бяла ядка е толкова наситена с масло, че ако обелиш шест ореха и просто натопиш месестата им част в топла вода, на следващия ден ще обереш от повърхността цял литър олио. Това масло, освен че ми осигуряваше мазнините, от чиято липса страдаха всички, подложени на същия режим, изобилстваше от витамини. Един кокосов орех на ден — това бе почти равнозначно на гарантирано здраве. Най-малкото можех да съм спокоен, че няма да се обезводня или да умра от недохранване. Вече повече от два месеца получавах безпроблемно храна и цигари. Когато пуших, се прикривах като индианец — гълтах надълбоко дима и после го изпусках малко по малко и за да го разсея, размахвах разперената си длан като ветрило.

Вчера се случи нещо странно. Не знам дали постъпих правилно. Един от дежурните надзиратели се облегна на перилото на пътечката и погледна към моята килия. Запали цигара, дръпна няколко пъти и после я остави да падне при мен, след което се отдалечи. Изчаках го да се върне и демонстративно стъпках цигарата с крак. Крачката му леко се забави — след като забеляза постъпката ми, той продължи напред. Дали бе изпитал съжаление към мен, или го бе досрамяло от администрацията, на която служеше? Дали пък не ставаше дума за капан? Не знам — и това ме притеснява. Когато човек страда, става прекомерно мнителен. Надявам се, че ако надзирателят е искал да се

превърне за няколко секунди в добър човек, не съм му причинил болка с презрителния си жест.

Ето че изтекоха повече от два месеца. Според мен този изолатор е единственото място, където нищо не успях да науча. Защото нямаш възможност за никакви контакти. За сметка на това добре усвоих уменията да се раздвоявам. Изработих си тактика без грешка. За да предизвикам ярки видения, за да се завърти пред очите ми лентата на моя живот като авантюрист или на детството ми, или за да превърна мислено мечтите си в действителност, трябваше първо много да се изморя. Нужно беше да вървя в продължение на часове, без да сядам и без да спирам, като си мисля за обикновени неща. После, когато усетя, че буквално ще падна от изтощение, лягам на койката, слагам глава върху част от одеялото, а другата част нагъвам върху лицето си. Така и бездруго недостатъчният въздух в килията стига до носа и устата ми още по-трудно. Получава се нещо като задушаване, главата ми пламва. Дробовете ми се свиват от жегата и липсата на въздух и точно в този момент внезапно отлитам в страната на мечтите. О, какви неописуеми изживявания ми осигуриха тези препускания на душата. Прекарвах любовни нощи, по-наситени, по-вълнуващи, по-страстни, отколкото истинските, изживени на свобода. Способността да пътувам в пространството ми позволяваше да сядам до майка ми, починала преди седемнадесет години. Играех с роклята ѝ, а тя галеше къдрите на дългите ми като на момиче коси — и бях на пет годинки. Галех дългите ѝ нежни пръсти и меката като коприна кожа. Заедно с мен тя се смееше на упоритото ми желание да скоча в реката както големите момчета, които бях наблюдавал по време на една разходка. Виждах най-дребните детайли на прическата ѝ, светлата нежност в лъчистите ѝ живи очи, чувах неизразимата ласкавост на думите ѝ: „Бъди добро дете, мой малък Рири, много добро дете, за да може мама много да те обича. По-късно, когато пораснеш, ще можеш и ти да скачаш в реката от високо. Само че сега си още съвсем малък, съкровище мое. Хайде, скоро, даже твърде скоро ще пораснеш и ти.“

И после, хванати за ръка, двамата се връщаме у дома покрай реката. Аз наистина попадах в къщата на моето детство. До такава степен всичко беше истинско, че дори покривах с шепи очите на мама, за да не може да чете нотите, но въпреки това тя продължаваше да ми свири на пиано. Казвам ви, наистина се връщах там, това не бяха

просто спомени. Аз действително стоях качен на един стол зад табуретката ѝ и се опитвах с мъничките си ръце да закрия големите ѝ очи. А гъвкавите ѝ пръсти продължаваха да докосват клавишите, за да дослушам „Веселата вдовица“ докрай.

Нито ти, безчовечни прокуроре, нито вие, полицаи със съмнителна честност, нито нещастникът Полен, който изтъргува свободата си срещу едно лъжесвидетелство, нито дванадесетте глупаци, които се оставиха на обвинението да ги подведе, нито копоите от изолатора — достойни служители на Людоеда, — никой, абсолютно никой, нито дори дебелите стени и отдалечеността на този изгубен сред Атлантика остров — отново повтарям, нито едно материално или духовно препятствие не можеше да попречи на пътешествията ми и на щастието да летя сред виденията си.

Сбърках, като пресметнах времето на усамотението си в часове. Това бе грешка. Защото има периоди, в които човек отброява всяка минута. Така например едва след раздаването на кафето и хляба идва моментът за опразването на кофите — около час по-късно. В празната кофа ще открия кокосовия орех, петте цигари, а понякога и някоя фосфоресцираща бележка. Невинаги, но най-често в този период броя минутите. Това е лесно, защото щом започна да се движа автоматично, правя една крачка за секунда и на всеки пет крачки в момента, когато се обръщам кръгом, си казвам — едно. Щом стигна до дванадесет, значи е минала минутата. Само не мислете, че треперя да знам дали ще си получа кокосовия орех, макар в общи линии от него да зависи животът ми, нито дали ще получа цигарите, макар че пушенето по десет пъти на денонощие (всяка цигара делия на две) внася в този гроб неизразимо удоволствие. Не, но понякога, докато раздават сутрешното кафе, ме обзема безпричинен страх, че нещо е сполетяло хората, които рискуват спокойствието си, за да ми помагат толкова щедро. Затова чакам и се успокоявам, едва когато видя ореха. Щом той е там, значи с тях всичко е наред.

Бавно, много бавно се изнизват часове, дни, седмици, месеци. Ето че съм тук почти от година. От единадесет месеца и двадесет дни не съм разговарял с никого за повече от четиридесет секунди, и то с недоизречени, неясно изшептени думи. Все пак веднъж получих възможността да поговоря с някой на висок глас. Бях настинал и много

кашлях. Реших, че това е достатъчно основание, за да изляза и да отида на преглед, и докладвах, че съм болен.

Ето го и доктора. За мое най-голямо учудване той откряна само прозорчето. Главата му се показва през тесния отвор:

— Какво ви е? От какво се оплаквате? От бронхит? Обърнете се. Кашляйте.

Не, това вече е прекалено. Подиграва ли се с мен? Напротив — точно това се случи. В колонията се беше намерил лекар, готов да ме прегледа през прозорчето, и той ме караше сега да се обръщам на един метър от вратата, като протягаше ухо да ме преслуша. После каза:

— Протегнете ръка.

Щях машинално да я протегна, когато някакво чувство на самоуважение ме възпря и отговорих:

— Благодаря, докторе, но не си давайте чак толкова труд. Няма смисъл.

Най-малкото, събрах достатъчно сили, за да му покажа, че не приемам този преглед насериозно.

— Ако щеш — отвърна цинично той. И си тръгна. Слава Богу, защото иначе всеки момент щях да избухна от гняв.

Едно, две, три, четири, пет, кръгом. Едно, две, три, четири, пет, кръгом. Аз крача и крача без умора, безспир, крача гневно, мускулите на краката ми не са отпуснати както обикновено, а стегнати. Като че ли след случилото се имам нужда да смачкам нещо. Но какво ли бих могъл да стъпча? Под краката ми има само цимент. Всъщност в момента потъпквам много неща. Стъпквам малодушието на това докторче, което приема да участва в отвратителната игра, само за да се хареса на администрацията. Тъпча безразличието на една класа хора към страданието и болката на друга класа. Тъпча незнанието на френския народ, неговата липса на интерес или любопитство към това къде попадат човешките товари, които отпътуват на всеки две години от Сен Мартен дьо Ре, и как се отнасят към тях. Тъпча журналистите от жълтата хроника, които пишат скандални материали против хората, извършили някое престъпление, а няколко месеца по-късно изобщо забравят за съществуването им. Тъпча католическите свещеници, които са изслушвали изповеди и знаят какъв е животът във френската каторга, но си траят. Тъпча съдебната система, която се е превърнала в състезание по надприказване между обвинителя и адвоката. Тъпча

организацията на Лигата за защита на правата на човека и гражданина, която не издига глас, за да каже: „Спрете тази безкръвна гилотина, премахнете колективния садизъм, ширещ се сред чиновниците в администрацията.“ Тъпча това, че нито една организация или група не се е захванала да разпита виновниците за системата, да им постави въпроса как и по какъв начин на всеки две години в блатото загиват осемдесет на сто от захвърлените в него хора. Тъпча смъртните актове на официалните доктори: самоубийство, системно недохранване, изтощение, скорбут, туберкулоза, бяс, слабоумие. Какво ли още не се опитвам да стъпча? Едно е сигурно — след всичко, което се случи, аз вече не ходя нормално, а с всяка крачка смазвам по нещо.

Едно, две, три, четири, пет... и бавно течащите часове укротяват чрез умората моя безмълвен бунт.

Още десет дни и ще преполовя наказанието си в изолятора. Това е наистина хубава дата и си заслужава да я отбележа, защото, като изключим силния грип, може да се каже, че съм в добро здраве. Не само не съм полудял, но и засега няма подобна опасност. Убеден съм, дори ще кажа сто на сто убеден, че ще се измъкна жив и с акъла си в края на годината, която започва да тече от днес.

Събудиха ме нечии приглушени гласове. Чух:

— Тоя съвсем е вкочанясал, мосю Дюран. Как така не сте го забелязали досега?

— Не знам, шефе. Обесил се е откъм пътеката и затова много пъти съм минавал, без да го забележа.

— Не че има някакво значение, но все пак е някак нелогично, дето не сте го видели досега.

Съседът отляво се е самоубил, доколкото разбирам. Отнесоха го. Вратата се затвори зад тях. Регламентът беше стриктно спазен, тъй като вратата бе отворена и затворена в присъствието на „командването“ — самия началник на изолятора, чийто глас успях да позная. От десет седмици насам този беше петият ми съсед, който изчезваше така.

Настъпи денят на юбилея. В кофата намерих кутия кондензирано мляко „Нестле“. Беше лудост от страна на приятелите ми. Сигурно е струвало майка си и баща си, да не говорим за рисковете по пренасянето. Така че можах да прекарам ден на триумф над противника. Затова си обещах него ден да мина без видения. Останах

си в изолятора. От идването ми тук бе изминала цяла година, а аз се чувствах готов да поема в бягство още утре, ако ми се представеше подобна възможност. Това беше голям успех и аз се гордеех с него.

Съвсем необичайно бе, че получих бележка от приятелите си с помощта на следобедния чистач: „Смелост. Остава ти още само една година. Знаем, че си здрав. При нас всичко е наред. Целуваме те. Луи и Иняс. Ако можеш, изпрати ни още сега няколко думи чрез същия човек, който ти предаде нашата бележка.“

Върху малкото листче хартия, прикрепено към бележката, аз написах: „Благодаря ви за всичко. Засега съм във форма и се надявам, че благодарение на вас ще се чувствам така и след една година. Можете ли да ми съобщите нещо за Клузио и Матюрет?“ И действително, чистачът се върна, подраска на вратата ми. Бързо подпъгнах листчето, което веднага изчезна. През целия ден и дори през част от нощта останах здраво стъпил на земята и в трезво съзнание — така, както си бях обещал неколкократно. Още една година и ще ме въдворят на някой от островите. На Роаял или на Сен Жозеф. Тогава до насита ще говоря, ще пуша и ще подготвям следващото си бягство.

На сутринта започнах да отброявам новите триста шестдесет и пет дни, които ми оставаха. Бях изпълнен с вяра в бъдещето си. Последвалите осем месеца оправдаха надеждите ми. Но на деветия стана провал. Нея сутрин преносителят на кокосовите орехи бил пипнат на местопрестъплението в момента, в който се опитвал да върне обратно в килията ми кофата с орехи и петте цигари в нея.

Инцидентът бе толкова значителен, че законът за мълчанието бе забравен за няколко минути. Ясно чувах ударите, които се сипеха по нещастника. После някой изкрещя като смъртно ранен. Прозорчето ми се отвори и един надзирател навря през него налятата си с кръв мутра:

— И на тебе няма да ти се размине!

— На твое разположение съм, подлецо! — креснах аз в отговор, побеснял от начина, по който се отнесоха към нещастното момче отвън.

Това се случи в седем часа. А едва в единадесет пристигна да ме търси цяла делегация, предвождана от втория комендант на изолятора. Отвориха вратата, която бяха заключили зад гърба ми преди двадесет месеца и която никой досега не бе отварял. Аз стоях в дъното на

килията с канчето в ръка. Бях заел положение за защита, готов да раздавам колкото е възможно повече удари. По две причини: първо, за да не останат ненаказани юмруците на надзирателите, и, второ, за да ги накарам по-скоро да ме доведат до състояние на безсъзнание. Никой обаче не се нахвърли върху мен.

— Затворник, излезте.

— Ако смятате да ме биете, знайте, че ще се защитавам. Нямам намерение да излизам, за да ми се нахвърлите от всички страни. Тук се чувствам по-добре и първият, който ме докосне, горчиво ще съжалява за това.

— Няма да ви бият, Шарьер.

— Кой ми го гарантира?

— Аз, втори комендант на изолатора.

— Може ли да ви се разчита?

— Не ме обиждайте, безсмислено е. Давам ви честната си дума, че никой няма да ви удари. Хайде, излезте.

Продължавах да стискам канчето.

— Носете го със себе си, ако ви харесва. Но няма да се наложи да го използвате.

— Добре, хубаво. — Излязох и тръгнах по коридора, заобиколен от шестима надзиратели и втория комендант. Щом стигнахме в двора, ми се зави свят. Очите ми бяха заслепени от светлината и не можех да ги държа отворени. Най-после успях да различа къщурката, в която ни бяха приели на идване. Около нея стояха дванадесетина надзиратели. Без да ме побутват, ме насочиха към помещението с надпис „Администрация“. На земята лежеше и стенеше облян в кръв човек. Стенният часовник показваше единадесет часа. „Значи вече от четири часа го измъчват, бедничкият“, помислих аз. Комендантът седеше зад писалището си, вторият комендант се настани до него.

— Шарьер, от колко време получавате храна и цигари от този човек?

— Той сигурно вече ви е казал.

— Сега ви питам вас.

— Имам амнезия и вече не си спомням какво се е случвало вчера.

— Подигравате ли ми се?

— Не, изненадан съм, че не го пише в досието ми. Получих амнезия след един удар по главата.

Комендантът толкова се изненада от отговора ми, че нареди:

— Попитайте в Роаял дали знаят подобно нещо.

Докато се опитвах да се свържам по телефона, той продължи:

— Нали си спомняте, че името ви е Шариер?

— Това да. — И много бързо, за да го объркам още повече, зарецитирах като автомат: — Наричам се Шариер, роден съм през 1906 г. в департамента Ардеш, осъден съм доживот в Париж.

Онзи отвори очи като чинии — почувствах, че съм го шашнал.

— Получихте ли кафето и хляба тази сутрин?

— Да.

— Какъв зарзават ви дадоха снощи?

— Не знам.

— Значи искате да кажете, че нямате никаква памет?

— Не запомням нищо от това, което ми се случва. Но лица помня. Знам например, че вие ни посрещнахте първия ден тук. Обаче кога — не мога да кажа.

— Добре тогава, знаете ли колко време остава до изтичането на наказанието ви?

— На доживотното ли? Ами по всяка вероятност докато умра.

— Не, не! Става дума за присъдата ви в изолатора.

— Аз да съм осъден на изолатор? Защо?

— Боже господи! Това вече е върхът! По дяволите! Да ме изкараш от кожата ми ли искаш? Не ми казвай, че не си спомняш за двете години затвор в изолатора, които получи като наказание заради бягството си!

И тук аз напълно го утрепах:

— Да бягам? Аз? Господин комендант, аз съм сериозен човек, в състояние съм да отговарям за постъпките си. Елате с мен до килията и ще видите дали съм избягал.

В този момент един от копоите се върна и докладва:

— Роаял на телефонната линия, господин комендант.

Онзи отиде до телефона:

— Нищо ли му няма? Странно, твърди, че е получил амнезия... Причината ли? Удар по главата... Ясно, симулант. Човек никога не

може да е сигурен... Добре, извинете ме, господин комендант, ще проверя. Дочуване. Ще ви държа в течение.

— Ела, хитрецо, да ти видя главата. Я виж ти, наистина имаш белег от голяма рана. А как става така, та си спомняш, че си изгубил памет след удара? Я ми го обясни това.

— Не мога да го обясня. Само констатирам, че си спомням удара, името си и още няколко неща.

— Какво в крайна сметка искате да постигнете?

— Отговарям на въпроса ви. Питате ме, откога получавам храна и цигари. Ето окончателния ми отговор: не знам дали днес бе първият или хилядният път. Поради амнезията си не съм в състояние да ви отговоря. Това е всичко, правете каквото намерите за добре.

— Аз ще направя нещо съвсем просто. В продължение на дълго време си ял твърде много. Затова сега малко ще поотслабнеш. Отменям ти вечерното хранене до края на наказанието.

Още същия ден получих бележка от следобедния чистач. За съжаление не беше фосфоресцираща и не можах да я прочета. През нощта запалих цигарата, която ми бе останала от предишния ден и която бях скрил така добре в койката си, че копоите не успяха да я открият при пребъркването. Благодарение на нейната светлина успях да разчета следното: „Нашият човек не е пропял. Казал е, че ти изпраща храна по своя воля, и то само за втори път. И че го е направил, понеже те е познавал във Франция. Никой на Роаял няма да пострада. Смелост.“

И така, бях лишен от кокосовите орехи, от цигарите и от новините за моите приятели на Роаял. Отгоре на всичко престанаха да ми дават вечеря. Не бях свикнал да чувствам глад, а десетте цигарени паузи бяха основна занимавка през дните и част от нощите ми. Мислех не само за себе си, но и за горкото момче, което пребиха заради мен. Дано не го накажат твърде сурово.

Едно, две, три, четири, пет, кръгом... Едно, две, три, четири, пет, кръгом... Няма да ти е толкова лесно да издържиш на отслабващия режим и може би сега, когато ще ядеш толкова малко, би трябвало да промениш тактиката си. Ще трябва например да лежиш възможно най-дълго, за да не изразходваш енергия. Колкото по-малко се движа, толкова по-малко калории ще изразходвам. Ще седя през по-голямата част от деня. При този режим сигурно скоро ще се разболея от анемия.

Не преди да минат два месеца, все пак. Значи ми предстоят два съдбовни месеца. Когато отслабна твърде много, болестите ще получат чудесен терен за действие. Реших да оставам легнал от шест вечерта до шест сутринта. Щях да ходя само в периода между раздаването на сутрешното кафе и почистването на кофите — тоест два часа. И на обед след супата — още два. Общо четири часа движение. През останалото време щях да седя или лежа.

Щеше да ми е трудно да извиквам виденията си, без да се чувствам физически преуморен. Все пак можех да опитам.

Днес, след като дълго мислих за приятелите си и за жестоко бития нещастник, започнах да привиквам към новото разписание. Справях се добре, макар че времето течеше по-бавно, а неподвижните ми в продължение на часове крака изтръпваха ужасно.

Режимът продължаваше от десет дни. Сега вече изпитвах непрекъснат глад. Чувствах и една постоянна умора, която постепенно ме побеждаваше. Кокосовите орехи ми липсваха ужасно. Цигарите също, в известен смисъл. Лягах си много рано и бързо успях да се измъкна мислено от килията си. Вчера например бях в Париж, в „Умрелия плъх“, и пих там шампанско с приятеля си Антонио Лондончанина, роден в Балеарите, но говорещ френски като парижанин и английски като истински островитянин. На следващия ден в „Кестена“ на булевард „Клиши“ той уби един от другарите си с пет изстрела. Е да, в нашите среди приятелството бързо може да премине в смъртна омраза. Да, вчера бях в Париж и танцувах под звуците на акордеона на бала в Пти Жарден, на авеню „Сен Уен“, където се събират само корсиканци и марсилци. В това въображаемо пътешествие срещях всичките си приятели и те изглеждаха толкова истински, че не можех да се усъмня нито в присъствието им, нито в това, че аз самият се намирам в онези хубави места, където бях прекарал толкова хубави нощи.

Ето как, без да прекалявам с ходенето, при ограничения режим на хранене, постигах същия резултат, както и след преумора. Спомените от миналото с такава сила ме теглеха извън килията, че действително мога да кажа — прекарвах повече часове на свобода, отколкото в изолатора.

Оставаше ми само месец. От три месеца не бях поемал друга храна освен парче хляб и топла нишестена супа с парче варено месо.

Непрекъснатият глад ме бе докарал дотам, че понякога, едва получил дажбата си, се втренчвах в месото, за да проверя дали не е само кожа — нещо, което често ми се беше случвало.

Отслабнах много и си дадох сметка колко незаменим беше за поддържането на здравето и равновесието на организма ми кокосовият орех, който бях имал щастието да получавам в продължение на година и осем месеца.

Тази сутрин, след като изпих кафето си, се почувствах бесен. Бях си позволил да нагълтам половината от хляба — нещо, което никога не правех. Обикновено го разделях на четири парчета и го изяхдах в шест сутринта, на обяд, в шест вечерта и една хапка ми оставаше за през нощта. „Кажми, защо го направи! — ругаех се наум. — Нима ще позволиш накрая да проявиш такова безволие?“ — „Гладен съм и нямам сили.“ — „Не бъди толкова капризен. Как искаш да имаш сили? Откъде да дойдат — от храната, която получаваш? Най-важното е — и тук ти си победител, — че макар и слаб, все още не си болен. Ако всичко върви така, при малко повече късмет Людоеда трябва да загуби баса си срещу теб.“ Бях седнал на циментовия блок, който ми служеше за табуретка, след двата часа задължително ходене. Още тридесет дни, или седемстотин и двадесет часа, и вратата щеше да се отвори и да ми кажат: „Затворнико Шариер, излезте. Двете години в изолатора изтекоха.“ И какво трябва да отвърна аз? „Да, най-после свършиха дните ми в тази гробница.“ Не, не, почакай! Ако насреща ти е комендантът, на който извъртя номера с амнезията, ще му кажеш хладнокръвно: „Какво, помилван ли съм? Нима мога да замина за Франция? Свърши ли се с доживотното ми наказание?“ Ще го направиш, само и само да видиш физиономията му и да го убедиш, че не е било справедливо да те осъжда на глад. „По дяволите, какво ти става?“ Несправедливо или не — пука му на коменданта. Какво значение би могло да има това за безчувствен човек като него? Да не би да си въобразяваш, че ще страда от угризения, загдето ти е наложил несправедлива присъда? Забранявам ти да си мислиш — сега или покъсно, че подобен копой може да се сравнява с нормалните хора. Нито един човек, достоен да се нарича така, не би служил в тукашната банда. Животът сигурно може да те накара да привикнеш към всичко — дори към това да бъдеш мръсник докрай. Евентуално чак когато се изправи пред гроба си, страхът от Бога — ако е вярващ — ще го накара

да се уплаши и да се разкае. Не, той няма да изпита истинско угризение заради извършените подлости — ще изпита страх, че сега Бог ще го съди така, както е съдил самият той.

Затова, когато излезеш навън и отидеш на някой остров — независимо кой, отсега нататък не се съгласявай на никакъв компромис с тази раса. Стоим от двете страни на ясно очертана барикада. При тях е малодушието, бездушната педантична власт, интуитивният садизъм, безмозъчната изпълнителност. При нас са се наредили хората като мен, които без съмнение са извършвали престъпления, но у които страданието е породило несравними качества: жалост, доброта, самопожертвователност, благородство, смелост.

Искрено казано, предпочитам да съм каторжник, отколкото надзирател.

Само двадесет дни още. Наистина се чувствам слаб. Забелязах, че винаги ми дават от по-дребните парчета хляб. Кой би могъл да падне дотам, че да подбира къшея ми? От няколко дни насам супата ми се състои от топла водичка и кокал с малко месо или кожа. Боя се да не се разболея. Това се е превърнало във фиксидея. Толкова съм слаб, че мога без никакви усилия да мечтая за каквото и да е. Дълбоката умора, придружена с тежка депресия, започна сериозно да ме тревожи. Опитвах се да им се противопоставя и успях криво-ляво да отхвърля едно след друго двадесет и четирите часа на всеки пореден ден. Някой подраска на вратата ми. Бързо издърпах бележката. Беше с фосфоресциращо мастило — от Дега и Галяни. Прочетох: „Прати ни поне две думи. Тревожим се за здравето ти. Остават деветнадесет дни. Смелост — Луи, Иняс.“

Бяха приложили парченце бял лист и малко графитче. Написах: „Справям се, много съм слаб. Благодаря — Папи.“

Щом чух метлата отново пред вратата си, изпратих бележката. Тези няколко думи без цигари и без кокосов орех струваха за мен повече от всички лакомства. Проявата на това толкова прекрасно и дълготрайно приятелство ми даде силата, от която се нуждаех. Навън знаеха как съм и ако се разболеех, приятелите ми сигурно щяха да накарат доктора да ме лекува, както подобава. Бяха прави — след деветнадесет дни щях да пресека финалната линия на изтощителното си надбягване срещу смъртта и лудостта. Нямах да се разболявам. От мен зависеше да огранича движенията си до минимум, за да не губя

невъзстановими калории. Трябваше да се откажа от двата сутрешни и двата следобедни часа ходене. Това бе единственият начин да издържа. Затова лежах по цяла нощ, а останалите дванадесет часа прекарвах неподвижно седнал на каменната си пейка. От време на време се надигах и сгъвах по няколко пъти ръцете си, после сядах обратно. Още десет дни само.

Тъкмо се разхождах из Тринидад и се любувах на тъжните мелодии на хавайската китара, когато ужасен, нечовешки вик ме върна към действителността. Идваше от килията зад моята или някъде съвсем наблизо. Чух:

— Слез долу в моята дупка, мръснико. Не ти ли писна да ме наблюдаваш от високо? Губиш половината от спектакъла, защото тук е тъмно.

— Млъкнете, ще си навлечете тежко наказание! — изсъска му копоят.

— Ха-ха! Не ме размивай, глупако! Как може да се изнамери по-тежко наказание от мълчанието? Накажи ме, както искаш, пребий ме, ако това ти харесва, мръсен убиецо, но никога няма да измислиш нещо по-страшно от тишината, в която ме караш да живея. Не, не, не! Не искам, не мога повече да мълча! Още преди три години трябваше да ти кресна: пукни, мръснико! А бях толкова глупав, че чаках тридесет и шест месеца, преди да ти покажа колко не ми пука от наказанията ви! Да ти кажа колко си ми противен — ти и твоите другарчета, гадни копои такива!

Няколко мига по-късно вратата му се отвори и чух:

— Не, не така! Сложете му я наопаки — по-сигурно е!

А нещастникът изкрещя:

— Надявай ми я, както искаш, мръсната ти усмирителна риза, гадино! И наопаки, ако щеш! Стегни я да ме задуши, хайде, опри се на коляно, за да я вържеш по-здраво. Тя няма да ми попречи да ти кажа, че си лайно и че никога няма да станеш нещо по-добро от купчина нечистотии!

Сигурно му запушиха устата, защото не чух нищо повече. Вратата се затвори отново. Сцената сигурно развълнува младичкия надзирател, защото малко по-късно той се спря над килията ми и подхвърли:

— Този сигурно е полудял.

— Смятате ли? Все пак всичко, което каза, звучеше съвсем разумно.

Копоят остана поразен и процеди на тръгване:

— Ами последвайте примера му!

Инцидентът ме беше откъснал от острова на готините хора, от цигулките, от живописните кътчета на Порт оф Спейн, за да ме върне в тъжната реалност на изолатора.

Още десет дни — значи двеста и четиридесет часа мъчение.

Тактиката на пълната неподвижност донесе своите плодове. Дните минаваха по-леко, сигурно и благодарение на бележката от моите приятели. Чувствах се по-силен, може би защото непрекъснато правех следното мислено сравнение — само двеста и четиридесет часа ме делят от освобождаването ми от изолатора, слаб съм, но съзнанието ми е незасегнато, организмът ми ще започне отново да функционира нормално, стига само да получи повече гориво. Докато там, зад мен, на два метра зад стената, един нещастник навлиза в първата фаза на лудостта, и то може би през най-опасната врата — тази на отприщеното насилие. Няма да живее още дълго, защото бунтът му ще им даде възможност да го налагат до насита с изтънчените си, обмислени наказания, за да могат да го убият възможно най-научно. Упреквах се, че се чувствам по-силен, защото другият е паднал победен. Питях се, дали и аз не съм като онези егоисти, които се гушат на топло в кожусите си, добре облечени и обути през зимата, и наблюдават как покрай тях минават работниците, премръзнали от студ, зле облечени, с посинели от утринния мраз ръце. И като гледат как тълпата тича, за да хване първото метро или първия автобус, онези с кожусите се чувстват още по-затоплени и по-щастливи в топлите си дрехи. Много често нещата от живота зависят от сравненията, на които ги подлагаш. Наистина, аз съм осъден на десет години, но пък Папийон получи доживот. Да, вярно, аз съм доживот, но пък съм на двадесет и осем години, докато онзи там има да лежи петнадесет, но е на петдесет.

В крайна сметка приближавах се към края и вярвах, че след шест месеца ще се чувствам добре по всички параграфи — здраве, самочувствие, енергия, сили за предстоящо бягство. Първото ми бягство се прочу, историята на второто направо щяха да я изсекат

върху каменните стени на каторгата. Няма място за съмнение. Ще поема на път, и то със сигурност след не повече от шест месеца.

Предстоеше ми последната нощ в изолятора.

От мига, в който пристъпих прага на килия номер 234, бяха изминали седемнадесет хиляди петстотин и осем часа. През този период вратата бе отворена само веднъж, когато ме заведоха при коменданта, за да ми наложи наказание. Като изключим съседа ми, с който си разменям всеки ден по няколко едносрични думи, ми бяха проговорили четири пъти. Първия път, за да ми кажат, че като чуя свирката, мога да опъна койката си — това бе при пристигането ни. Вторият случай беше при посещението на доктора: „Обърнете се, кашляйте.“ По-дълъг и разпален разговор водих с коменданта. А накрая онзи ден надзирателят ми каза четири думи по повод на нещастния луд, който го бе развълнувал. Не може да се каже, че съм се радвал на някакво разнообразие! Заспах спокойно, като мислех само за едно: утре тази врата ще се отвори веднъж завинаги. Утре ще видя слънцето, а ако ме изпратят на Роаял, ще подишам морски въздух. Утре ще бъда свободен. Избухнах в смях. Как така свободен? Не, утре ти ще започнеш официално да излежаваш доживотната си присъда като каторжник. Това ли наричаш свободен? Знам, знам, но животът, който ми предстои, не може да се сравнява с изстраданото тук. Как ли ще изглеждат Клузио и Матюрет?

В шест ми дадоха кафето и хляба. Искаше ми се да извикам: „Но днес аз излизам оттук. Имате някаква грешка.“ Бързо се сетих, че имам „амнезия“ и трябваше да внимавам — комендантът може да ми друсне още тридесет дни наказание заради подигравката, ако разбере, че съм се преструвал. Но при всички случаи законът повеляваше, че днес, 26 юни 1936 г., трябва да изляза от изолятора на Сен Жозеф. След четири месеца щях да навърша тридесет години.

Осем часът. Бях изял целия хляб. По-късно щях да ям навън. Вратата се отвори. Пред мен стояха вторият комендант и двама надзиратели.

— Шариер, наказанието ви изтече. Днес е 26 юни 1936 г. Последвайте ни.

Излязох. На двора слънцето блестеше толкова силно, че ме заслепи. Почувствах как отмалявам. Краката ми омекнаха и пред очите

ми заиграха черни петна. А не бях извървял и петдесетина метра, от които само тридесет на слънце.

Стигнах до сградата на администрацията. Матюрет и Клузио вече бяха там. Матюрет приличаше на истински скелет — с хлътнали страни и очи. Клузио лежеше на носилка. Лицето му беше призрочно бледо и над него вече витаеше смъртта. Помислих: „Хич не изглеждат добре моите мили другари. Дали и аз съм в същото състояние?“ Мечтаех да се погледна в огледало. Казах:

— Е, как сме?

Двамата мълчаха. Повторих:

— Как сте?

— Добре — прошепна Матюрет.

Искаше ми се да му кажа, че наказанието ни в изолатора е свършило и вече имаме право да говорим. Целунах Клузио по бузата. Той ме погледна с трескавите си очи и се усмихна:

— Сбогом, Папийон.

— Моля те, не казвай това!

— Така е, с мен е свършено.

Няколко дни по-късно той умря в болницата на Роаял. Беше на тридесет и две години и имаше двадесетгодишна присъда заради кражба на велосипед, която при това не бе извършвал. Пристигна комендантът:

— Да влязат. Вие, Матюрет, и вие, Клузио, спазвахте примерно поведение. Затова ще запиша в досиетата ви: „Добро поведение“. Но тъй като вие, Шариер, направихте тежко нарушение срещу правилника, ще впиша това, което сте заслужил: „Лошо поведение“.

— Простете, господин комендант, но каква грешка съм допуснал?

— Наистина ли не си спомняте за кокосовия орех и цигарите, които открийме?

— Честна дума, не.

— А на какъв режим сте от четири месеца насам?

— В какъв смисъл — от гледна точка на храната ли? Такъв, какъвто си е бил винаги.

— Това вече е върхът! Какво ядохте снощи?

— Това, което ми дадоха, както обикновено. Де да знам? Не си спомням съвсем точно. Фасул ли беше, ориз ли, или може би някакъв

друг зарзават?

— Значи снощи ядохте?

— Ами да, естествено! Да не мислите, че си изхвърлям канчето?

— Не, не това исках да кажа. Добре, отказвам се. Махам „лошо поведение“. Подгответе нова справка за досието на господина. Ще напиша „примерно поведение“. Така става ли?

— Така е справедливо. Всичко съм направил, за да го заслужи.

И с тези думи излязохме от кабинета.

Голямата порта на изолатора се отвори, за да минем. Придружавани от един-единствен надзирател, бавно поехме по пътя към лагера. Пред очите ни се разстилаше морето с бляскавите си отблясъци от сребрилата пяна на вълните. Отсреща се издигаше покритият със зеленина Роаял с червените покривчета. Дяволският остров бе все така суров и див. Помолих надзирателя за разрешение да приседнем за няколко минути. Той се съгласи. Седнахме от двете страни на Клузио и без да усетим, се хванахме за ръце. Допирът ни развълнува и без да промълвим нито дума, се целунахме. Надзирателят се обади: „Хайде, момчета, трябва да вървим.“

И бавно, много бавно тръгнахме надолу към лагера. Влязохме в него по същия начин — ние с Матюрет вървахме отпред и се държахме за ръце, а зад нас двама души носеха агонизиращия ни приятел.

ЖИВОТЪТ НА РОАЯЛ

Едва що прекрачихме в двора на лагера и се оказахме заобиколени от доброжелателното внимание на всички каторжници. Тук видях отново Лудия Пиеро, Жан Сарту, Колондини, Чисилия. Надзирателят ни изпрати и тримата в лазарета. Тръгнахме натам, съпроводжани от двадесетина души. Само за няколко минути ние с Матюрет получихме дузина пакети с цигари и тютюн, горещо кафе и мляко, шоколад от чисто какао. Всеки искаше да ни подари по нещо. Клузио беше инжектиран с камфорово масло и адреналин заради сърцето. Един кльоцав негър каза: „Санитар, дай му моите витамини, той има по-голяма нужда от тях.“ Тези прояви на солидарност към нас бяха наистина много вълнуващи.

— Искаш ли мангизи? Ще имам време да ти посъбера, преди да потеглите за Роаял — попита Пиер Бордолезеца.

— Не, много ти благодаря, но имам. Откъде знаеш, че заминаваме за Роаял?

— Писарят ни каза. И тримата сте за там. Дори мисля, че преди това ще отидете в болницата.

Санитарят беше планински корсикански бандит. Наричаше се Есари. По-късно имах възможност да го опозная добре. Някой път ще ви разкажа неговата история — много е интересна. Двата часа в лазарета минаха бързо. Добре хапнахме и пийнахме. Отдъхнали и доволни, поехме към Роаял. Клузио държеше очите си затворени почти през цялото време, освен когато се доближавах до него и слагах длан на челото му. Тогава се взираше в мен със замъгления си вече поглед и казваше:

— Приятелю Папи, ние сме истински приятели.

— Дори повече, ние сме като братя — отвръщах му аз.

До брега слязохме, придружавани все така от един-единствен надзирател. Двамата с Матюрет вървахме до носилката на Клузио. На вратата на лагера всички каторжници се спряха, за да се сбогуват с нас и да ни пожелаят късмет. Благодарихме им. Лудия Пиеро ми окачи на врата торбичка с тютюн, даде ми цигари, шоколад и кутии с мляко

„Нестле“. Матюрет също получи такава торбичка. Така и не разбра кой му я подаде. Само санитарят Фернандес и един надзирател дойдоха с нас до кея. Връчиха ни по един приеман талон за болницата на Роаял. Разбрах, че двамата санитарни каторжници Есари и Фернандес са ни хоспитализирали, без изобщо да се допитват до доктора. Ето я и лодката. Шестима гребци, двама надзиратели, въоръжени с пушки в задната част и още един отпред на кормилото. Един от гребците беше Шапар, от аферата с марсилската борса. На добър час! Веслата се потопиха в морето и така, както гребеше, Шапар ме запита:

— Как си, Папи? Получаваше ли редовно кокосовия си орех?

— От четири месеца не съм получавал нищо.

— Знам, стана провал. Момчето обаче се държи добре. От всички заговорници познаваше само мен, но не ме издаде.

— Какво стана с него?

— Умря.

— Как така? От какво?

— Санитарят твърди, че по всяка вероятност са му пръснали черния дроб с ритници.

Слязохме на кея в Роаял — най-големия от трите острова. Според часовника над пекарната беше три. Следобедното слънце грееше твърде силно. Чувствах се замаян и ми беше много горещо. Единият от надзирателите поиска да изпратят двама носачи. Пристигнаха двама яки каторжници, облечени в безупречни бели дрехи, с гривни от черна кожа около китките си. Вдигнаха Клузио като перце, а ние с Матюрет тръгнахме след тях. Накрая вървеше един надзирател с документите ни в ръка.

Широкият повече от четири метра път бе постлан с камъчета. Изкачването се оказа трудно. Добре че носачите спираха от време на време и изчакваха да ги настигнем. Тогава сядах до носилката и леко погалвах с ръка челото и главата му. Всеки път той ми се усмихваше, отваряше очи и прошепваше:

— Добрият стар Папи!

Матюрет също пое ръката му.

— Ти ли си, малкият? — промълви Клузио.

Изглеждаше неизразимо щастлив, че ни вижда до себе си. По време на една от тези спирки, вече към края на пътуването, срещнахме група, отиваща на работа. Почти всички бяха от моя конвой. И докато

минаваха покрай нас, всички ни казаха по някоя мила дума. Щом стигнахме до равното плато, където се издигаше квадратна бяла сграда, видяхме най-висшето началство на острова да седи на сянка. Приблжихме се към коменданта Баро, известен под прякора Сушения Коко, и до другите началници на тукашната колония. Без да се надига от мястото си и без каквито и да било предисловия комендантът се обърна към нас:

— Е какво, толкова страшен ли се оказа изолаторът? Тоя на носилката кой е?

— Клузио.

Той го погледна и отсече:

— Водете ги в болницата. Като излязат, ме известете. Искам да ги видя, преди да ги разпределите на работа.

В болницата ни настанахме в голямо, добре осветено помещение с много чисти легла, чаршафи и възглавници. Първият санитар, който видях, се оказа Шатал — същият от строго пазеното помещение в Сен Лоран дьо Марони. Той веднага се зае с Клузио и нареди на един от надзирателите да повика лекаря, който пристигна към пет часа. След продължителния и внимателен преглед го видях да клати недоволно глава. Написа някаква рецепта и после тръгна право към мен.

— Знаеш ли — каза той на Шатал, — ние с Папийон не сме в много добри отношения.

— Защо, докторе, той е добро момче.

— Може би, но е опърничав.

— Кога се е проявил така?

— По време на едно мое посещение в изолатора.

— Нима наричате преглед това, че ме преслушахте през прозорчето на вратата? — отвърнах аз.

— Администрацията е дала заповед вратите на осъдените да не се отварят.

— Така е, докторе, но ми се ще да вярвам, че само работите за администрацията, а не сте част от нея.

— Ще говорим за това отново друг път. Ще се опитам да ви изправа отново на крака — вас и вашия приятел. Що се отнася до третия — боя се, че е вече късно.

Шатал ми разказа как бил интерниран на островите, защото го заподозрели, че подготвя бягство. От него научих и че Исус бил убит

от прокажените — онзи, който се опита да ме измами при бягството. Не знаеше името на убиеца и аз се питам дали не е някой от мъжете, които така щедро ни помогнаха.

Животът на каторжниците на Островите на спасението напълно се различаваше от онова, което човек можеше да предположи. Повечето хора тук бяха изключително опасни поради няколко причини. Първо, всички се хранеха много добре, защото спекулата вървеше с пълна сила — алкохол, цигари, кафе, шоколад, захар, месо, пресни зеленчуци, риба, лангусти, кокосови орехи и прочие. Така че всички бяха напълно здрави и живееха в здравословен климат. Само осъдените на ограничени срокове хранеха някаква надежда да излязат един ден на свобода, докато доживотните — готови на всякакви рискове — бяха много опасни. Всички бяха забъркани в спекулата — и каторжници, и надзиратели. Трудно беше да се проумее тази бъркотия. Съпругите на надзирателите търсеха млади каторжници, за да ги използват за домашна прислуга, а много често и за любовници. Наричаха ги „семейни момчета“. Някои работеха като градинари, други като готвачи. Точно тази категория осъдени служеше за свързка между лагера и къщите на нашите пазители. Останалите каторжници не гледаха с лошо око на „семейните момчета“, тъй като благодарение на тях можеха да търгуват с всичко. Все пак не ги приемаха като равни. Нито един истински член на престъпния свят не беше готов да падне дотам, че да върши подобна работа. Нито да служи като ключар, нито да помага в надзирателския стол. Напротив, особено скъпо се заплащаха онези места, които ти позволяваха да стоиш далеч от копоите: миячи на клозети, метачи, биволари, санитарни, градинари в рамките на колонията, касапи, хлебари, лодкари, пощенски раздавачи, пазачи на фара. Всички подобни служби бяха заети от истински престъпници. Закоравелият никога няма да се хване в групите за поддържане на подпорните стени, пътищата, стълбищата, за засаждане на кокосови орехи. С други думи, няма да работи на слънце, под погледа на копоите. Работеше се от седем сутринта до обед и после от два до шест. Такава бе накратко атмосферата сред тази тълпа от различни хора, които живееха заедно — затворници и надзиратели. Бяхме като в малко село — всичко се знаеше, всичко се обсъждаше, всеки наблюдаваше останалите и беше наблюдаван.

Дега и Галяни дойдоха да прекарат неделата с мен в болницата. Ядохме риба със стрит в масло чесън, рибена чорба, картофи, сирене, кафе, бяло вино. Угощението стана в стаята на Шатал и присъстваха той, Дега, Галяни, Матюрет, Гранде и аз. Накараха ме да разкажа най-подробно цялото бягство. Дега заяви, че повече няма да прави опити да се чупи. Чакаше да го помилват във Франция с пет години. С трите години, излежани във Франция, и трите тук му оставаха още само четири. Беше твърдо решен да ги издържи. Галяни пък излъга, че някакъв корсикански сенатор се занимавал с неговия въпрос.

После дойде моят ред. Попитах ги кои са тук най-удобните места за бягство. Всички възнегодуваха. Дега каза, че подобна мисъл никога не му била идвала наум, на Галяни също. Шатал предположи, че градините криели някои предимства, ако река да си строя сал. Гранде пък сподели, че е ковач в едно ателие, където се събирали всякакви — художници, занаятчии, ковачи, зидари, водопроводчици, — имало около сто и двадесет души. Работели по поддръжката на административните сгради. Дега като главен писар можел да ми осигури предпочитаната от мен работа. Оставало само да си избира. Гранде ми предложи да поделя с него извоювания пост на водач в залаганията — така бих могъл да живея от припечеленото в хазартните игри, без да харча пари от патрона си. По-късно щях да науча, че подобна „служба“ е много интересна, но и особено опасна.

Неделята мина удивително бързо.

— Вече е пет, трябва да се връщаме в лагера — каза Дега, който носеше хубав часовник. На тръгване Дега ми даде петстотин франка, за да поиграя покер, защото в нашето помещение имало няколко добри групички. Гранде пък ми подари прекрасен сгъваем нож, чието стоманено острие бе отлял сам. Оръжието изглеждаше страшничко.

— Винаги се движи въоръжен — и денем, и нощем.

— А не пребъркват ли?

— Повечето от надзирателите, които правят претърсванията, са ключари араби. Ако смятат някого за опасен, никога не биха намерили оръжие у него, дори ако го напипат.

— Довиждане в лагера — пожела ми Гранде.

Преди да потеглят, Галяни ми каза, че вече ми е запазил място до него и че ще живеем в една тайфа. (Членовете на тайфата се хранеха

заедно и поделяха парите си.) Дега не спеше в лагера, а в отделна стая в сградата на администрацията.

От три дни бяхме тук, но тъй като прекарвах нощите си до постелята на Клузио, не забелязвах как върви животът в помещението, населено с около шестдесет души. После състоянието на Клузио се влоши още повече и го преместиха в друга стая, където имаше вече настанен един тежко болен. Шатал го натъпка с морфин. Боеше се, че няма да преживее нощта.

От двете страни на широката три метра пътека в нашата зала бяха наредени по тридесет легла.

— Виж, там играят покер — подхвърли Матюрет.

Тръгнах към играчите. Бяха четирима.

— Мога ли да играя като пети?

— Да, седни. Подът е минимум сто франка. За да играеш, ти трябва три пода, значи триста франка. Ето жетони за триста франка.

Двеста от тях дадох на Матюрет да ги пази. Един парижанин на име Дюпон ме предупреди:

— Играем по английската система, без жокер. Знаеш ли я?

— Да.

— Тогава раздавай. На теб се пада честта.

Скоростта, с която тези хора играеха, беше невероятна. Релансите трябваше да се правят светкавично, иначе раздаващият обявяваше „закъснял реланс“ и не ти оставаше нищо друго, освен да пасуваш. Тук открих една нова каста каторжници — картоиграчите. Те живееха от играта, за играта, в играта. Нищо друго не ги интересуваше. Забравяха всичко — кои са били, какво е наказанието им, по какъв начин биха могли да променят живота си. Независимо дали партньорът беше свестен тип, или обратното, те се интересуваха само от едно — от играта.

Играхме цяла нощ. Спряхме чак за кафето. Аз спечелих хиляда и триста франка. Тръгнах към леглото си, когато Паоло ме настигна и ми поиска двеста кинта, за да продължи с белот на две ръце. Трябваша му двеста кинта, а имаше само сто.

— На ти триста. После ще делим кяра — отвърнах аз.

— Благодаря ти, Папийон. Ти наистина си такъв, какъвто те описват. Ще станем приятели. — Протегна ми ръка, аз я стиснах и той си тръгна доволен и щастлив.

Клузио умря същата сутрин. Преди това, в момент на проблясък, казал на Шатал да не му дава повече морфин:

— Искам да съм на себе си, когато умирам. Искам приятелите ми да са до мен.

Беше изрично забранено да се влиза в стаята на тежко болните, но Шатал пое риска и благодарение на него другарят ни издъхна в нашите ръце. Аз му затворих очите. Матюрет не можеше да се съвземе от мъка.

— Замина си спътникът ни от онова прекрасно изживяване. Хвърлиха го на акулите.

Когато чух тези думи „Хвърлиха го на акулите“, кръвта се вледени в жилите ми. И наистина, на островите нямаше гробище за каторжниците. Когато някой от тях умреше, го хвърляха в морето при залез-слънце, в шест вечерта, на едно специално място между Роаял и Сен Жозеф, където се събираха акули.

Непоносимо ми беше да оставам повече в болницата след смъртта на приятеля ми. Известих Дега, че искам да изляза вдругиден. Получих от него бележка: „Помоли Шатал да ти осигури петнадесетдневна почивка в лагера. Така ще можеш да си подбереш работа.“ Матюрет щеше да остане още известно време. Шатал можеше да го вземе като помощник-санитар.

Още щом излязох от болницата, ме заведоха в сградата на администрацията при коменданта Баро, наричан Сушения Коко.

— Папийон — рече ми той, — преди да ви пратя в лагера, бих искал да поговоря с вас. Тук вие имате един ценен приятел — главния писар Луи Дега. Той смята, че не заслужавате оценките, с които френското правосъдие ви изпрати тук и че тъй като се възприемате за несправедливо осъден, сте непрекъснато в състояние на бунт. Трябва да ви призная, че по този въпрос не съм много съгласен с него. Това, което бих желал да знам, е в какво точно състояние се намирате в момента.

— Първо, господин комендант, за да ви отговоря, кажете ми какво пише в досието ми.

— Ето, вижте сам. — И той ми подаде жълтеникава папка, в която прочетох приблизително следното:

Анри Шариер, наречен Папийон, роден на 16 ноември 1906 г., там и там, в местността Ардеш, осъден за предумишлено убийство на доживотна каторга. Опасен от всяка гледна точка — необходимост от постоянно наблюдение. Не би могъл да се ползва от амнистия.

Централен затвор, Кайен. Осъденият е непоправим. Способен да подбуди и ръководи бунт. Необходимо е постоянно наблюдение.

Сен Мартен дьо Ре. Обектът проявява дисциплинираност, но без съмнение упражнява прекомерно голямо влияние над другарите си. Би се опитал да избяга независимо откъде.

Сен Лоран дьо Марони. Упражнил грубо насилие над трима надзиратели и един ключар, за да избяга от болницата. Върнат от Колумбия. Добро поведение по време на следствието. Лека присъда от две години в изолатор.

Изолаторът в Сен Жозеф. Примерно поведение до момента на освобождаването.

— Добри ми Папи, като имаме предвид тези данни, не можем да очакваме със спокойно сърце бъдещите ви прояви като наш пансионер — рече директорът, когато му върнах документа. — Искате ли да сключите един договор с мен?

— Защо не? Зависи от договора.

— Вие сте човек, който без съмнение ще направи всичко възможно да избяга от островите въпреки всички трудности по пътя си. Не е изключено дори да успеете. А аз имам още пет месеца служба като управител на островите. Знаете ли какво му струва на коменданта едно бягство? Годишната му заплата. С други думи, губи цялото допълнително възнаграждение, което е получавал заради работата в колониите. Отпуската му се отлага с шест месеца и се съкращава само на три. А ако следствието докаже, че бягството е станало в резултат на недоглеждане от негова страна, губи и една нашивка от пагона си. Както виждате, работата е сериозна. Ако искам да бъда честен към дълга си, не мога да ви тикна в килия само защото сте готов на бягство. Освен ако не измисля някакви несъществуващи нарушения от ваша

страна. А това аз не мога да сторя. Затова бих желал да получа думата ви, че до моето напускане на островите няма да се опитвате да избягате. Пет месеца.

— Господин комендант, давам ви честната си дума, че няма да напусна това място, докато вие сте тук, при условие, че не забавите отпътуването си повече от шест месеца.

— Със сигурност ще замина, преди да са изтекли пет месеца.

— Добре. Попитайте Дега, той ще гарантира, че държа на думата си.

— Вярвам ви.

— Но и аз от своя страна ще ви поискам нещо.

— Какво?

— През тези пет месеца искам да върша работа, от която ще мога по-късно да се възползвам. Дори може да пожелаея и да се преместя на друг остров.

— Дадено. Но всичко това да си остане между нас.

— Да, господин комендант.

Той повика Дега, който го убеди да не ме слага при онези с „добро поведение“, а при истински закоравелите престъпници — в сградата на „опасните“, където се намираха всички мои приятели. Връчиха ми торба с каторжнически вещи, а комендантът ми даде допълнително няколко панталона и бели сака, конфискувани от шивачите.

И така аз поех на път към основния лагер, обут с нови снежнобели панталони, с три ватенки в торбата и сламена шапка, придружаван от един копой. За да стигнем до малката административна постройка до лагера, трябваше да прекосим цялото плато. Минахме покрай болницата за надзиратели и четириметровата ограда, заобикаляща цялата наказателна колония. След като заобиколихме огромния правоъгълник, стигнахме до главния вход. „Наказателна колония на островите — сектор Роаял“. Огромната дървена врата зееше широко отворена. Сигурно имаше шест метра височина. Пазеха я два поста от по четирима надзиратели. На стол, отделно от тях, седеше някакъв офицер. Никакви пушки — всички носеха револвери, мотаеха се наоколо и шестима ключари араби.

Щом стигнах в преддверието, всички надзиратели наизлязоха. Началникът им, един корсиканец, издума:

— Ето го новия, при това е от класа.

Ключарите тръгнаха да ме пребъркват, но той ги сряза:

— Не го предизвиквайте да си извади играчките. Заповядай, влизай, Папийон. Без съмнение в специалната секция много твои приятели те очакват нетърпеливо. Казвам се Софрани. На добър час на островите!

— Благодаря, шефе. — И влязох в огромния двор, в който стърчаха три големи сгради. Последвах надзирателя и той ме заведе до една от тях. Над вратата ѝ се мъдреше надпис „Постройка А — специален контингент“.

Вратата се отвори широко и надзирателят се провикна:

— Дежурният! — Появи се един стар каторжник.

— Ей го новия — рече шефът и си тръгна.

Влязох в голямо правоъгълно помещение, в което живееха сто и двадесет мъже. Както и в онази барака в Сен Лоран, от двете страни на стаята минаваха дълги железни пръти, които нощем се заключваха. Между стената и пръта бяха обтегнати груби платници, служещи за легла. Наричаха ги хамаци, но нямаха нищо общо с истинските. Въпреки това бяха удобни и хигиенични. Над всяко легло бяха заковани по две дъски, на които човек можеше да си нареди личните вещи — на едната стоеше бельото, на другата — ако имаш провизии, личното ти канче и прочие. Между двете редици с хамаци се ширеше триметрова пътека, наричана стъргалото. Тук хората също живееха на малки тайфи. Някои от по двама души, други от по десет.

Едва бяхме влезли, и от всички страни наизскачаха облечени в бяло каторжници: „Папи, ела тук“, „Не, ела при нас“. Гранде обаче направо взе сака ми и отсече:

— Той ще е в моята тайфа.

Последвах го. Опънаха леглото ми.

— Ето ти пухена възглавница, момко — рече ми Гранде.

Срещнах куп стари приятели. Много корсиканци и марсилци, няколко парижани — всички тях ги познавах още от Франция, срещал ги бях в Санте, в Консиержери или по пътя за Гвиана. Учудвах се, че ги виждам в този момент:

— Не сте ли на работа по това време?

Всички избухнаха в смях.

— Хубава шега каза! Ако някой от това помещение работи, то никога не е за повече от един час на ден. После си се връща в тайфата.

Посрещнаха ме наистина топло. Надявах се, че отношението им ще се запази такова. Бързо обаче забелязах нещо, което не бях предвидил — въпреки няколкото дни, прекарани в болница, тепърва трябваше да привиквам да живея сред хора.

Станах свидетел и на нещо невероятно. Влезе един тип, облечен от главата до петите в бяло, с поднос, покрит от безупречно чиста памучна кърпа.

— Бифтеци, бифтеци, хайде на бифтеците — викаше той. Постепенно стигна и до нас, повдигна кърпата и отдолу се показва табла с бифтеци, подредени като във френска месарница. Явно беше, че Гранде е редовен клиент, защото не го попитаха дали ще иска, а направо колко да му завият.

— Пет.

— Рибица или плешка?

— Рибица. Колко ти дължа? Направи ми сметка наново, защото сега, като имаме един в повече, предишната вече не важи.

Продавачът на бифтеци извади тефтера си и започна да пресмята:

— Всичко сто тридесет и пет франка досега.

— Дръж и започваме от нулата. Човекът си тръгна, а Гранде ми каза:

— Тук, ако нямаш мангизи, направо загиваш. Съществуват начини да си ги набавяш непрекъснато — трябва да си изработиш далавера.

За престъпниците „далавера“ беше начинът, по който всеки се оправяше с паричните си проблеми. Готвачът от лагера продаваше на бифтеци месото, предназначено за самите затворници. Когато получеше доставките, отделяше за свои нужди кажи-речи половината. Приготвяше бифтеците от онези части, от които трябваше да прави рагу или някакво варено. Продаваше ги на надзирателите, по-точно на жените им или на по-заможните каторжници. Разбира се, нещо от спечеленото по този начин готвачът даваше на надзирателя, отговорен за работата в кухнята. Първото помещение, в което влизаше да предложи стоката си, винаги беше това на „опасните“ в постройка А — сиреч нашето.

Значи далаверата за готвача бе да продава месото и мазнината; за хлебаря — да прави специални видове хляб и франзели за надзирателите; за касапина — да продава също месо; за санитаря — да продава лекарствата; за писаря — да взема подкуп при определянето на работните места; за градинаря — да продава пресни зеленчуци и плодове; за каторжниците в лабораторията — да продават резултатите от анализите и понякога дори да фабрикуват фалшиви туберкулози, прокази, ентерити; за специалистите по тарашите из надзирателските дворове — да продават яйца, пилета, калъпи марсилски сапун; за „семейните момчета“, търгуващи понякога със съдействието на самата домакиня — да носят всичко, което им поискат — масло, кондензирано мляко, рибени консерви, сардини, сирена и, разбира се, вино и алкохол (в моята тайфа например винаги се намираше бутилка „Рикар“, както и английски или американски цигари); а онези, които имаха право да ловят риба, продаваха рибите и лангустите.

Но най-добрата далавера — а също и най-опасната, бе да си водач на маса в хазартните игри. Според неписаното правило в една и съща сграда, тоест на сто и двадесет души, не можеше да има повече от трима-четирима водачи. Този, който е решил да получи мястото, отива някоя нощ при играчите, преди да са започнали, и им казва: „Искам аз да съм водач.“ Отвърщат му „Не“.

— Всички ли казвате не?

— Всички.

— Тогава си избирам този и този, за да му взема мястото.

Посоченият разбира намека. Надига се, отива в центъра на помещението и двамата се бият с ножове. Победителят взема мястото. Този, който води маса, получава по пет на сто от всяка печалба.

По време на игра човек може да си спретне и някоя друга далавера. Един опъва платнището, върху което ще се играе, друг осигурява ниски табуретки за участниците, ако те не могат да седят по турски. Трети продава цигари. Той подрежда няколко кутии, пълни с френски, английски, американски цигари, дори със свити на ръка папириси. Играчите сами си услужват и скрупулъзно заделят настрана парите за всяка изпушена от тях цигара. Има типове, чиято работа е да подготвят бензиновите лампи и да се грижат да няма много черен дим. Лампите се правят от тенекиени кутии от мляко, чийто капак е пробит, за да мине през него фитилът, натопен в бензин. За

непушачите са предвидени бонбони и тортички, приготвяни по линията на нечия отделна далавера. Във всяка сграда има по един-двама кафеджии. Покрито с кърпи и приготвено по арабски маниер, кафето се поддържа топло по цяла нощ. От време на време кафеджията минава из стаите и предлага топло кафе и какао, държано в нещо като термоси, тукашно производство.

И най-накрая не можем да не споменем продавачите на дрънкулки. Това са хора, занимаващи се със занаятчийство. Някои работят с черупки от костенурка, уловена от някой рибар. Всяка черупка се състои от тринадесет плочки, тежащи понякога по две кила. Занаятчията прави от тях гривни, обеци, гердани, цигарета, гребени, дръжки на четки. Веднъж видях дори малко ковчеже, изработено от светла черупка — беше истинско чудо. Други използват черупките на кокосовите орехи, рогата на биволите, абаносово дърво, друга дървесина. Някои се занимават с фино дърводелство, без при това да използват пирони — само чрез умело сглобяване на чарковете. Най-ловките използват бронз. Да не забравяме и художниците.

Понякога е нужно да се впрегнат няколко таланта, за да се изработи един предмет. Рибарят например хваща акула. Той полира и излъсква челюстта ѝ, работи върху всеки зъб поотделно. Дърводелецът осигурява малък модел на котва от здраво гладко дърво, с достатъчно голяма площ, за да може да се рисува. Закрепват челюстта за котвата, а на тях художникът изрисува Островите на спасението, заобиколени от морските вълни. Най-често срещаният сюжет е следният: вижда се част от Роаял, Сен Жозеф и каналът, който ги дели. Залязващото слънце облива в цветовете синьото море. Във водата е спусната лодка с шестима прави каторжници, голи до кръста, вдигнали вертикално веслата си. Зад тях са трима надзиратели с карабини. Отпред двама мъже държат ковчег и от него се изсипва, обвито в брашнени чували, тялото на мъртъв каторжник. На повърхността на морето се подават акули, очакващи тялото с разтворени челюсти. Ниско долу, отдясно на картината, пише: „Погребение на Роаял“ и дата.

Всички подобни произведения се продават по къщите на надзирателите. Най-хубавите парчета обикновено се откупват предварително или се правят по поръчка. Останалото се разпродава на корабите, които понякога минават край островите. Тук занаятчиите са във вихъра си. На корабите се харчат и творбите на гравьорите, които

взимат по някое старо очукано канче и изписват на него: „Това канче беше собственост на Драйфус — Дяволският остров“ и дата. По същия начин постъпват с тенекиените лъжици и чинии.

Тази непрекъсната търговска дейност донася много пари на островите и надзирателите имат сметка да я покровителстват. Отдадените на далаверите си хора по-лесно се управляват и по-леко привикват към новия си живот.

Педерастията има официален характер тук. Всички, включително и комендантът, знаят, че този и този е женен за този и този и когато го местят на друг остров, правят-струват, и изпращат другия при него. Освен ако не искат да му направят сечено.

От всички тези мъже едва ли могат да се намерят три на сто, които искат да избягат. Дори сред доживотните. Според тях единственият начин да се чупиш, е да те освободят от интерниране и да те върнат на континента — в Сен Лоран, Куру или Кайен. Но само интернираните за определен срок имат подобен шанс. За онези като мен единственият начин да се върнат на континента е да извършат убийство. Защото убийците ги съдят в Сен Лоран. Но тъй като, за да стигнеш до там, трябва предварително да си признаеш вината, рискуваш да ти друснат пет години изолатор. А не знаеш дали ще можеш да се възползваш от краткия престой в затвора на Сен Лоран (три месеца максимум), за да си уредиш бягство.

Можеш също да се опиташ да се измъкнеш от островите по медицински причини. Ако ти открият туберкулоза, те изпращат в лагера за туберкулозни, наричан „Новият лагер“, на двадесет и четири километра от Сен Лоран.

Други варианти са проказата и хроничната дизентерия. Сравнително лесно можеш да симулираш тези зарази, но пък е страшно опасно — слагат те за около две години в отделна постройка с болните от вида, който си избрал. Там вече само една крачка те дели от истинската проказа или туберкулоза. Една крачка, която е твърде лесно да направиш. А при дизентерията е почти невъзможно да избегнеш бацила.

И така, стоях си аз в постройка „А“ заедно със сто и двадесетимата ми приятели. Нужно ми беше да свикна да живея в тази общност, където всеки бързо получаваше своя етикет. Първо и най-важно, всички трябваше да научат, че не могат да ме нападат, без да се

изложат на опасност. Когато ги свикнеш да се боят от теб, идва ред на копоите — понякога е хубаво да се демонстрира неподчинение, никога не бива да действаш по заповед на ключарите, дори ако рискуваш да имаш неприятности с надзирателите. Ако си играл на карти цяла нощ, на сутринта в никакъв случай няма да излизаш на проверка. Дежурният по стая ще обяви „Болен, на легло“. В останалите стаи надзирателите си позволяваха да влизат и да принуждават „болния“ да дойде на проверка. При нас — никога. С две думи — това, към което всички — от най-незначителния до шефовете, се стремяха, бе да осигурят спокойствие в каторгата.

Другарят ми Гранде, с който живеехме в една тайфа, бе марсилец, тридесет и пет годишен. Беше висок и кльоцав, но много силен. Още във Франция си бяхме приятели. Срецахме се често в Тулон, Марсилия и Париж.

Той бе прочут касоразбивач. Имаше добро сърце, но понякога можеше да бъде много опасен. Него ден бях останал почти сам в огромното помещение. Дежурният метеше циментовия под. Мярнах един тип, който поправяше някакъв часовник, наместил на лявото си око специална лупа. Над хамака му върху дъските бяха подредени тридесетина часовници. Момчето изглеждаше на моя възраст, но косите му бяха съвършено побелели. Приблжих се до него и погледнах как работи, после се опитах да завържа разговор. Той дори не надигна глава и остана безмълвен. Оттеглих се малко засегнат, излязох на двора и седнах при мивките. Там беше и Тити Белота, който се упражняваше с тесте чисто нови карти. Гъвкавите му пръсти сгъваха и разгъваха тридесет и двете карти с невиджана бързина. Без да спира фокусническите си номера, той ми подхвърли:

— Е, как е, приятел, добре ли се чувстваш на Роаял?

— Да, но днес нещо не съм на кеф. Трябва да се хвана на някаква работа, за да мога да напускам лагера. Днес ми се прииска да поговоря с онзи тип, дето поправя часовници, но той дори не ми отговори.

— Не се съмнявам, Папи, този тип не ще и да знае. Интересува се само от часовниците. Останалото — никакво внимание. Но да ти кажа, след всичко, което му се случи, има право да се държи като откачен. Всеки от нас би мръднал при подобни обстоятелства. Представяш ли си, този младок — а можем да го наричаме младок, защото няма още тридесет години, беше осъден на смърт през

миналата година заради това, че изнасилил жената на един от копоите. Изнасилил, глупости! Той отдавна чукал господарката си, която била благоверна на началник-надзирателя бретонец. Работел у тях като „семеино момче“ и всеки път, когато бретонецът бил на служба, часовникарят шибал мацката. Само че допуснали една грешка — мадамата вече не го оставяла да пере и глади бельото. Почнала да се занимава самата тя с тази работа. Съпругът рогоносец си я знаел като мърла и мързелана, та затова много се зачудил и му се породили съмнения. Само че не можел да намери доказателство за унижението си. Тогава замислил начин да ги хване на местопрестъплението и да ги убие и двамата. Но си направил сметката без кръчмаря — тоест без хитростта на женската. Веднъж напуснал поста си само два часа, след като го бил застъпил, и помолил друг надзирател да го придружи до дома му под претекст, че иска да му подари парче шунка, получено от Франция. Прекрачил безшумно прага, но едва отворил вратата на къщата, обученият папагал се разкрещял: „Господарят си идва!“ Жената веднага се развикала: „Помощ! Изнасилват ме!“ И двамата копои нахлули в стаята точно в мига, когато тя се измъквала от обятията на каторжника. Без да може да разбере какво става, той скочил през прозореца, докато рогоносецът се опитвал да го улучи с пистолета си. Получил един куршум в рамото, а през това време онази мадама си изподрала с нокти циците и бузите и си разкъсала пенъоара. Часовникарят паднал на земята и бретонецът тъкмо се готвел да го довърши, но другият копой му попречил. Трябва да ти кажа, че онзи другият бил корсиканец и на секундата разбрал какви врели-некипели му надрънкал шефът за шунката, както и това, че никакво изнасилване никога не е имало. Но тъй като не можел нищо да направи, си затраял и се направил, че вярва. Часовникарят бил осъден на смърт. Дотук, приятелю, нищо необичайно. Едва сега историята започва да става интересна.

— Тук на Роаял, в помещението, което служи за вътрешен затвор, си имаме гилотина — всеки чарк е лъснат и подреден в специален кашон. В двора пък се намират петте изгладени и добре нивелирани плочи, върху които я издигат. Всяка седмица палачът и помощниците му — двама каторжници — сглобяват гилотината, нагласят ножа и механизмите и отрязват по няколко бананови стъбла. Така се уверяват, че машината е тип-топ и работи безотказно.

— И така, часовникарят лежал в една килия заедно с още четирима смъртни — трима араби и един сицилианец. И петимата очаквали резултата от молбите за помилване, подготвени от „адвокатите“ им надзиратели.

Една сутрин сглобили гилотината и внезапно отворили вратата на килията. Палачите се хвърлили върху часовникарчето и му овързали глезените и китките с едно и също въже. Отпорили с ножици яката му и така, ситнейки, го пуснали да измине двадесетина метра в предутринния полумрак. Тук трябва да ти обясня, Папийон, че когато се изправиш пред гилотината, ти се оказваш лице в лице с една перпендикулярно поставена дъска, върху която те завързват посредством прикрупените към нея ремъци. И така — връзват го него и таман да спуснат дъската, от която само главата му се подава в хоризонтално положение, когато пристига сегашният комендант — Сушения Коко... Той задължително трябва да присъства на всички екзекуции. Носел в ръка голяма лампа и щом осветил сцената, забелязал, че ония задници копоите са се объркали — не било ред на часовникаря да става главно действащо лице в купона.

— Спрете! Спрете! — викнал Баро.

— Бил толкова развълнуван, че направо изгубил дар слово. Пуснал лампата на земята и лично отвързал нашия човек. Най-последно успял да издума:

— Санитар, водете го обратно в килията. Заемете се с него, останете до него и му дайте да пийне ром. А вие, кретени такива, вървете бързо и ми доведете Ръонкасо — днес е негов ред за екзекуция.

— На другия ден косите на часовникаря били чисто бели — такива, каквито ги видя днес. Адвокатът му — надзирател от Калви, написал нова молба за помилване до Министерството на правосъдието и разказал цялата случка. Потърпевшият бил помилван и наказанието му било заменено с доживотна присъда. Оттогава прекарва цялото си време, като поправя часовниците на копоите. Това е нещо като страст. След като ги поправи веднъж, после дълго ги следи дали продължават да работят точно, затова над главата му висят толкова много от тях. Сега разбираш, че нещастникът има основания да бъде малко чалнат, нали?

— Без съмнение, Тити, след подобен шок той с право не проявява общителност. Искрено ми е жал за него.

С всеки ден научавах по нещо ново за живота тук. Стая „А“ беше истински кошер на опасни мъже — опасни не само с миналите си подвизи, но и с начина си на реагиране във всекидневните ситуации. Аз все още не работех — чаках да се освободи място на клозетен чистач. Така щях да съм зает само по три четвърти час сутрин и после можех да ходя на риболов.

Тази сутрин набирах група за работа в кокосовата плантация и извикаха името на Жан Кастели. Той излезе от строя и попита: „Какво? Изпращате ме да бачкам — мене!“

— Да, именно вас — отвърна копоят. — Хайде, вземайте тази мотика.

Нашият човек само го изгледа студено:

— Не виждаш ли, селяко, че човек трябва да идва от твоя пущинак, за да знае за какво служи старинният инструмент в ръцете ти? Аз съм марсилец, родом от Корсика. В Корсика подобни сечива ги държим по-далеч от себе си, а в Марсилия дори не подозират съществуването им. Запази мотиката за себе си и ме остави на мира.

Младият копой, който явно не бе успял да разбере как точно стоят нещата тук, надигна мотиката срещу Кастели и размаха дръжката във въздуха. В този миг сто и двадесетимата мъже изкрещяха в един глас: „Само да го удариш, Шароняр, и си мъртъв!“

— Разпръснете редиците! — извика Гранде и ние, без да се интересуваме от това, че копоите застанаха в положение за нападение, се прибрахме в помещението.

Стая „Б“ се строи за работа. Стая „В“ също. Дузина копои се върнаха обратно и — нещо съвсем необичайно — спуснаха решетките на вратата. Един час по-късно постройката бе заобиколена от четиридесет надзиратели с карабини. Заместник-комендантът, главният надзирател, шефът на тъмничарите, другите надзиратели — всички бяха на линия, с изключение на самия комендант, който беше заминал на инспекция на Дяволския остров още преди инцидента.

Заместник-комендантът разпореди:

— Дачели, викайте хората един по един.

— Гранде?

— Тук.

— Излезте.

Той излезе навън и застана сам срещу четиридесетте копои.
Дачели заповяда:

— Тръгвайте на работа.

— Не мога.

— Отказвате?

— Не, не отказвам, болен съм.

— Откога сте болен? Не рапортувахте за подобно нещо при първата проверка.

— Сутринта не бях болен, но сега съм.

Всичките шестдесет човека, които извикаха след него, отговориха по същия начин. Само един се осмели откровено да откаже да се подчини. Сигурно се надяваше, че ще го изпратят в Сен Лоран, за да го изправят пред военен съд. Когато го запитаха „Отказвате ли?“, той отвърна:

— Да, отказвам. Не, не и не! Трикратно не!

— Трикратно ли? Защо?

— Защото ми се повръща от вас. Категорично отказвам да работя за задници като вас.

Напрежението бе изключително високо. Копоите, и особено помладите от тях, не понасяха да бъдат така унижавани от каторжниците. Само едно чакаха — най-малкия заплашителен жест, за да могат да се нахвърлят върху нас с пушките си, насочени засега към земята.

— Всички извикани досега — съблечете се до кожа! И марш напред към килиите!

Докато пускахме дрехите си на земята, от време на време се чуваше звън от падането на някой нож върху каменния под. В този момент пристигна докторът.

— Добре, спрете! Ето ви лекар. Бихте ли прегледали тези хора, докторе? Тези от тях, които не са болни, ще попаднат в карцера. Останалите ще се върнат в помещението.

— Шестдесет болни?

— Да, докторе, с изключение на този, който откровено отказа да работи.

— Да започнем по ред. Гранде, от какво се оплаквате? — запита лекарят.

— От тъпотията на копоите, докторе. Всички тук имаме дълги присъди, повечето доживотни. От островите не можем да избягаме.

Така че, за да понасяме този живот, е нужно правилникът да се прилага към нас с повече гъвкавост и разбиране. Тази сутрин един надзирател се опита пред всички да удари с дръжката на мотиката наш другар, когото много уважаваме. При това в жеста му нямаше и помен от самозащита, тъй като човекът никога не бе заплашил. Единственото му прегрешение бе, че отказа да работи с мотика. Ето я истинската причина за колективната ни епидемия. Вие сам преценете дали сме прави. Докторът наведе глава, помисли около минута и каза:

— Санитар, пиши: „Поради колективно хранително отравяне надзирателят-санитар Еди-кой си да вземе необходимите мерки, като раздаде на всички каторжници, обявили се за болни, по двадесет грама очистително. Каторжникът Х да бъде настанен в болница, за да преценим дали отказът му да работи е бил заявен в пълно съзнание.“

След което се обърна и си тръгна.

— Хайде всички в стаята! — извика заместник-комендантът. — Приберете си дрехите и не забравяйте да си вземете ножовете.

Него ден всички си останахме по леглата. Никой не можа да излезе навън, дори разносвачът на хляб. По обяд вместо да ни раздадат супа, пристигна санитарят заедно с двама помощници от нашите и домъкна дървен съд с очистително. Но можа да принуди само трима да си изпият дозите. Четвъртият симулира епилептична криза, падна върху съда и разля съдържанието. Така приключи този инцидент — само дето дежурният по стая бе накаран да почисти от пода очистителното.

Прекарах целия следобед в разговори с Жан Кастели. Той дойде да се храни при нас. Иначе живееше в една тайфа с Луи Гравон от Тулуза, който бе получил присъдата си заради кражби на скъпи кожи. Щом му споменах за бягство, и очите му светнаха. Рече ми:

— Миналата година за малко да се чупя, но ми мина котка път. Знаех си, че човек като теб няма да кротува. Само че, ако се опиташ да говориш на тукашните за бягство, ще те разберат, колкото ако им заговориш на китайски. От друга страна, ми прави впечатление, че все още не си опознал каторжниците от островите. Така както ги гледаш, трябва да знаеш, че осемдесет на сто от тях се чувстват тук сравнително щастливи. Каквото и да правиш, никой няма да те издаде. Убиват някого — няма свидетели. Ограбват друг — пак никой нищо не е видял.

Всички те защитават, независимо какво си сторил. Само от едно се боят каторжниците на островите — да не би някой да успее да избяга. Защото тогава цялото им относително спокойствие ще отиде по дяволите. Непрекъснато ще ги пребъркват, вече няма да могат да играят на карти или да слушат музика, защото китарите им ще бъдат изпочупени по време на пребъркванията. Няма да има вече шах, книги, дама, нищо! Няма да им позволяват дори да си майсторят разни боклуци. Всичко ще им бъде отнето. Ще пребъркват непрекъснато. Захарта, олиото, бифтеците, маслото ще изчезнат. Всички бегълци ги залавят още щом пристигнат на континента, някъде около Куру. Но тукашните власти въпреки това отбелязват бягството като сполучливо, тъй като участниците са успели да се измъкнат от островите. Затова налагат тежки наказания на копоите, които от своя страна си отмъщават на останалите.

Целият бях в слух. Не можех да се съвзема от чутото. Никога не бях гледал на нещата от този ъгъл.

— Изводът е — рече Кастели, — че ако си решил да бягаш, трябва да се захванеш с тази работа много, много внимателно. Преди да започнеш преговори с някой тип, освен ако не ти е близък приятел, премисли поне десет пъти.

Професионалният крадец с взлом Жан Кастели имаше рядко срещани воля и ум. Ненавиждаше насието. Викаха му Античния. Миеше се само с марсилски сапун и ако ме усетеше, че съм използвал „Палмолив“, подхвърляше: „Вониш на педераст, бога ми! Мил си се с женски сапун!“ За съжаление беше на петдесет и две години, но пък се радваше на удивителна воля и енергичност. Веднъж ми каза:

— Знаеш ли, Папийон, човек би казал, че си мой син. Всекидневието на островите не те интересува. Храниш се добре, за да се чувстваш здрав и във форма, но никога няма да приемеш живота тук. Поздравявам те за това. Онези, които мислят като нас, могат да се преброят на пръстите на едната ръка. Особено по въпроса за бягството. Вярно е, че се намират десетки, които плащат мило и драго, за да ги върнат обратно на континента и смятат да се чупят оттам. Но тук никой не вярва в бягството.

Старият Кастели ме отрупваше със съвети: да науча английски и всеки път, щом мога, да упражнявам испанския си с тукашния испанец. Даде ми съкратен учебник по испански. Както и френско-английски

речник. Беше близък приятел с марсилеца Гардес, който беше спец по бягствата — беше правил вече два опита — веднъж от португалската каторга и втория път от континента. Имаше си свой възглед за начините да се чупи от островите. Кастели също знаеше някои неща. Гравон от Тулуза също кроеше планове. Само че мненията на тримата напълно се разминаваха. Затова реших да се захвана сам и повече да не обсъждам темата с други хора.

Неприятно бе да го приема, но нещата стояха така. Единствената точка, по която мненията на тримата съвпадаха, беше хазартът — смятаха, че си струва да се играе само заради парите, но е твърде опасно. Всеки момент можеше да ти се наложи да извадиш нож срещу първия натрапник, който дойде да се перчи. И тримата бяха хора на действието и се държаха много добре за възрастта си: Луи Гравон беше на четиридесет, Гардес — почти на петдесет.

Снощи имах случай да демонстрирам възгледите си пред всички. Някакъв от Ним се нахвърли с нож на дребно момче от Тулуза. Тулузанчето се викаше Сардината, а юначагата от Ним — Овена. Гол до кръста, Овена застана по средата на стъргалото с нож в ръка:

— Или ще ми плащаш по двадесет и пет франка за всяка игра на покер, или няма вече да играеш.

— Никога досега не сме заплащали правото си да играем на покер — отвърна Сардината. — Защо си се заял с мен, а не предизвикаш някой от водачите на маси?

— Много искаш да знаеш. Или плащаш, или не играеш, или се биеш.

— Няма да се бия.

— Навеждаш ми се, значи?

— Да. Защото рискувам да бъда ранен или направо убит от наглец като тебе, който никога не е бягал. Аз имам намерение да се чупя оттук, не съм съгласен да убивам или да ме убиват.

Всички чакахме да видим какво ще се случи. Гранде ми пошушна:

— Дребосъкът наистина е смелчага. Напълно е способен да избяга. Жалко, че не можем да се намесим.

Отворих ножа си и го скрих под бедрото си. Седях върху хамака на Гранде.

— Хайде, бълзливце, ще плащаш, или няма повече да играеш? Казвай. — И онзи тръгна към Сардината. Тогава аз извиках:

— Затваряй си устата, Овньо, и остави момчето на мира.

— Луд ли си? — изшътка ми Гранде.

Без да мърдам от мястото си, все така затиснал ножа с бедро и с ръка на ръкохватката му, отговорих:

— Не, не съм луд и затова ме чуйте всички какво ще ви кажа. Ще дойда да се бия с тебе, Овньо, ако държиш на това, но първо искам да ти обясня — на теб и на останалите, че откак съм дошъл в това помещение, където сме повече от сто човека — и то все закоравели, забелязвам със срам, че най-хубавото, най-ценното, най-истинското нещо на света — бягството, не е на почит сред вас. Всеки, който е доказал, че има достатъчно смелост, за да избяга и да рискува по този начин живота си, трябва да заслужи нашето най-голямо уважение. Има ли някой, който да не мисли така? (Тишина.) Във всички ваши неписани правила липсва най-важното — задължението ви да уважавате, но и да подпомагате и подкрепяте бегълците. Никой от вас не е задължен да се чупи, а виждам, че повечето от вас са решили да уредят живота си тук. Но ако нямате смелостта да започнете отначало, поне отдавайте дължимото на онези, които я имат. Ако някой забрави този мъжки закон, ще трябва да се разправя с мен. Хайде сега, Овньо, ако все още искаш да се биеш, твой съм!

И с тези думи изскочих по средата на пътеката с нож в ръка. Овена обаче хвърли ножа си и отвърна:

— Прав си, Папийон, затова не мога да се бия с теб с нож, но за да видиш, че не съм бълзливце, ще се бия с юмруци.

Оставих ножа си у Гранде. Бихме се като кучета в продължение на двадесетина минути. Накрая след успешен удар с глава аз справедливо спечелих двубоя. Отидохме заедно в клозета, за да измием кръвта, която ни течеше по лицата. Овена въздъхна:

— Вярно, че тук, на островите, затъпяваме. От петнадесет години съм тук и не съм похарчил дори хиляда франка, за да ме пратят обратно на континента. Какъв срам!

Когато се върнах обратно в тайфата, Гранде и Галяни започнаха да ме хокат:

— Луд ли си, та нападаш и обиждаш всички по този начин. Не знам по какво чудо никой не изскочи на пътеката да се бие срещу тебе

с нож.

— Нищо странно няма в това, приятели. Когато някой има право, хората от престъпния свят винаги се вслушват в него.

— Добре де — приключи спора Галяни. — Все пак не си играй твърде много с огъня.

Цяла вечер разни хора идваха да поприказват с мен. Приближаваха се разсеяно, говореха врели-некипели и накрая, преди да си тръгнат, отронваха: „Съгласен съм с това, което каза, Папи.“ Този инцидент ми осигури уважението им.

Оттук нататък другарите ми започнаха да ме приемат като свой човек, който обаче не се подчинява на общоприетите правила, без да ги обмисли и огледа от всички страни. Забелязах, че когато аз съм водач на маса, картоиграчите се карат по-рядко и ако наредя нещо, то веднага се изпълнява.

Както вече казах, водачът получава пет на сто от всички печалби. Той седи на пейка с подпрян на стената гръб, за да се предпази от подли нападения — нещо, което се случва. На коленете си поставя завивка, под която крие големия си нож. Около него са насядали тридесет-четиридесет, понякога до петдесет играчи от всички къчета на Франция, а също така много чужденци, включително и араби. Играта е лесна — важни са банкерът и този, който раздава. Всеки път, когато губи, банкерът отстъпва картите на съседа си. Играе се с петдесет и две карти. Онзи, който раздава, запазва една скрита карта. Банкерът изважда една карта и я обръща върху одеялото. Всеки прави своя залог. Играчите залагат или на банката, или на раздаващия. Когато залозите бъдат събрани в специален съд, започваме да откриваме една по една картите си. Всяка карта, голяма колкото едната от двете на килима, губи. Например раздаващият е скрил дама, а банкерът обръща петица. Ако на масата се появи дама преди петица, губи раздаващият. Ако стане обратното, губи банката. Водачът на масата трябва да помни сумите от залаганията, а също кой е бил раздавач и кой банкер, за да знае кому да връчи печалбата. А това не е лесна работа. Нужно е да защитаваш слабите от силните, които винаги са готови да злоупотребят със силата си. Когато водачът вземе решение по някой спорен въпрос, всички са длъжни да се подчинят безропотно.

Тази нощ убиха един италианец на име Карлино. Живееше с някакъв младок, който му беше жена. И двамата работеха като

градинари. Сигурно подозираше, че животът му е в опасност, защото караше младока да дежури, докато спи, и на свой ред се будеше, за да пази любовника си. Бяха подредили празни тенекиени кутии под хамака си, за да не може никой да се промъкне безшумно до тях. И въпреки всичко успяха да го убият. Писькът му беше веднага последван от страхотния трясък на срутилите се тенекиени кутии, които убиецът все пак бутна.

По това време Гранде водеше една игра, събрал около себе си повече от тридесет играчи. Близо до него аз си приказвах с някого. Викът и тенекиените кутии прекъснаха партията. Всички се надигнаха и взеха да се питат какво се е случило. Младият приятел на Карлино не бе видял нищо, а самият Карлино лежеше бездиханен. Дежурният по стая попита дали да не извика надзирателите. Не. Утре по време на проверката ще има достатъчно време да им кажем. Така и така е мъртъв, повече не можем нищо да направим за него. Гранде взе думата по случая:

— Никой нищо не е чул. Включително и ти, малкият — обърна се той към младока. — Утре като ни събудят, ще забележат, че е мъртъв.

И толкоз. Играта се възобнови. И играчите продължиха, като че нищо не се е случило. Крясъците „Крупие! Не, banker!“ отново се понесоха над стаята.

С нетърпение чаках да видя какво ще стане, след като надзирателите открият трупа. В пет и половина прозвуча първият сигнал за ставане. В шест — вторият. Започнаха да раздават кафето. В шест и половина трети звънец и проверка — дотук всичко, както си го знаем. Но днес нещо трябваше да се случи. Още при втория звънец дежурният каза на копия, който придружаваше раздавача на кафе:

— Шефе, тук убиха един.

— Кой?

— Карлино.

— А, добре.

Десет минути по-късно пристигнаха шестима копои:

— Къде е трупът?

— Там.

Видяха ножа, забоден в гърба на Карлино от долу на горе през хамака. Извадиха го.

— Носачи, изкарайте го.

Двама души го изнесоха върху носилка. Слънцето изгря. Трети звънец. Все още с кървавия нож в ръка, началник-надзирателят заповяда:

— Всички да се строят въвн за проверка. Днес няма да има оправдания за болните.

Всички се изнизахме. Комендантът и останалите началници винаги присъстват на проверката. Започнаха да ни извикват. Щом стигнаха до Карлино, дежурният по стая отговори:

— Умря нощеска. Отнесоха го в моргата.

— Добре — рече копейт и продължи с извикванията. Когато се увериха, че всички сме налице, началникът на лагера вдигна високо ножа и запита:

— Познава ли някой този нож?

Никой не отговори.

— Виждал ли е някой убиеца?

Пълно мълчание.

— И така, както обикновено, никой нищо не знае. Всички да минат пред мен с протегнати напред ръце и после отивайте на работа. Всичко е както обикновено, господин комендант, нищо не ни позволява да идентифицираме убиеца.

— Следствието е приключено — рече комендантът. — Запазете ножа и закачете за него бележка, че е послужил за убийството на Карлино.

И това беше всичко. Върнах се в стаята и си легнах да поспя, защото цяла нощ не бях мигнал. Точно когато се унасях, си казах, че каторжникът не струва много нещо. Дори когато е бил убит по най-подъл начин, никой не си разваля спокойствието, за да открие истината. В очите на администрацията ние не струваме нищо. Имаме по-малко значение от кучетата.

Бях решил да започна работата си като клозетаджия в понеделник. Щях да излизам в четири и половина сутринта заедно с един приятел, за да почиствам цукалата в нашата сграда. Според правилника трябваше да изхвърляме лайната чак долу в морето. Само че ние се уговоряхме с биволаря да ни чака на определено място на платото, където минаваше циментов канал. Само за двадесет минути изпразвахме всички каци в канала и ливвахме отгоре три хиляди литра

морска вода, довлечена от биволите в огромно ведро. За услугата плащаме по двадесет франка дневно на биволаря — симпатичен негър от Мартиника. Накрая помагахме на мръсотииите да се оттекат с помощта на твърда метла. При първия ми работен ден се изморих от носенето на каците, закачени на два дървени пръта. Надявах се, че скоро ще привикна към тежестта.

Новият ми другар изглеждаше много услужлив, но Галяни ме предупреди, че е изключително опасен тип. Извършил беше около седем убийства тук на островите. Неговата далавера бе да продава лайна. Всеки градинар трябваше сам да си осигурява тор. За целта се издълбаваше една дупка, изпълваше се със сухи листа и треви, а моят мартиниканец тайно занасяше една-две каци с нечистотии. Той естествено не можеше да се справя сам и аз трябваше да му помагам. Знаех обаче, че това, което правим, е голяма грешка, защото може да доведе до пренасяне на дизентерия чрез зеленчуците, а болестта ще засегне както надзирателите, така и каторжниците. Реших един ден, като го опозная по-добре, да му обясня всичко. Аз, разбира се, щях да му плащам за загубите, които понася след прекратяването на търговията си. Той си имаше и друго занимание — дялкаше разни неща от биволски рога. Що се отнася до риболова, каза, че не можел да ми даде никакъв съвет, но долу на кея Шапар или някой друг би ме упътил.

И така станах аз клозетаджия. Щом приключех с работата, взимах един душ, нахлузвах къси панталони и тръгвах да ловя риба където ми видят очите. Имах само едно задължение — да се връщам по обяд в лагера. Благодарение на Шапар не ми липсваха нито въдици, нито куки. Когато се връщах обратно с уловените барбуни, увиснали на прекараната през хрилете им тел, жените на надзирателите често ми подвикваха. Всички ми знаеха името. „Папийон, продайте ми две кила барбуни!“

— Болна ли сте?

— Не.

— Детето ви ли е болно?

— Не.

— Тогава няма да ви продам нито една риба.

Обикновено се радвах на добър улов, който раздавах на приятелите си в лагера. Понякога разменях риба за франзели,

зеленчуци или плодове. Хората от моята тайфа ядяха риба поне веднъж на ден. Веднъж като се връщах с дузина тлъсти лангусти и седем-осем кила барбуни, минах покрай къщата на коменданта Баро. Една доста дебела жена ми подхвърли:

— Добър улов сте хванали, Папийон. А времето е лошо и другите риболовци се отказаха. Най-малко от петнадесет дни не съм вкувала риба. Жалко, че не я продавате. От мъжа си знам, че отказвате да търгувате с жените на надзирателите.

— Така е, госпожо. Но за вас може би ще направя изключение.

— Защо?

— Защото сте пълна и по всяко вероятност месото ви вреди.

— Вярно е. Казаха ми да се храня само със зеленчуци и варена риба. Но тук такава диета е невъзможна.

— Вземете, госпожо, давам ви тези лангусти и тези барбуни.

И й подадох около две кила риба. От този момент нататък винаги, когато имах успешен улов, заделях една част за нея, за да може да следва диетата си. Тя добре знаеше, че тук, на островите, всичко се продава, но въпреки това ми казваше само по едно „мерси“. И правилно — беше усетила, че ще ме обиди, ако ми предложи пари. За сметка на това често ме канеше вкъщи. Сама ми предлагаше мастика и бяло вино. Когато получеше някое лакомство от Корсика, ме черпеше и с него. Госпожа Баро никога не ме разпитваше за миналото ми. Само веднъж отрони две думи по повод каторгата:

— Истина е, че от островите не може да се избяга, но по-добре да сте тук, където климатът е здравословен, отколкото да гниете на континента.

От нея научих произхода на името, което островите носят. По време на някаква епидемия от жълта треска в Кайен свещениците и монахините от манастира избягали тук и оцелели. Затова ги нарекли Островите на спасението.

Благодарение на риболова можех да ходя където си поискам. От три месеца бях клозетаджия и вече познавах острова по-добре от който и да било. Имах възможност да оглеждам внимателно и градините под претекста, че ходя да разменям рибата за плодове и зарзават. Матю Карбониери от нашата тайфа беше градинар в една градина, разположена точно до надзирателското гробище. Матю работеше сам и аз си казах, че по-нататък можем да спретнем един сал и да го скрием

при него. Още два месеца и комендантът щеше да си замине. И тогава вече щях да съм свободен да действам.

Започнах да подготвям организацията си. Сутрин излизах като че ще чистя клозетите, но оставях мартиниканеца да го върши вместо мен — за което, разбира се, му плащах. Опитах се да се сдуша с двама баджанаци, осъдени доживот — Нарик и Кение. Наричаха ги „двамата с детската количка“. Носеше се слух, че били осъдени задето циментирали трупа на убит от тях инкасатор. Свидетели ги видели как пренасяли качен в детска количка циментов блок, който изхвърлили в Сена. Следствието установило, че инкасаторът отишъл у тях, за да получи някакви мангизи, и никой повече не го видял. Те цял живот отричаха обвинението. Дори в каторгата твърдяха, че са били невинни. Тялото така и не било открито, но полицията намерила главата, увита в носна кърпа. А у тях имало кърпи от същия тип и същото платно „според експертите“. Адвокатите им и те самите доказали, че хиляди метри от въпросното платно са били превърнати в кърпи. Този модел бил много разпространен. Най-накрая двамата бежанци получили доживот, а жената на един от тях — двадесет години затвор.

Успях да установя контакт с тях. Тъй като бяха зидари, те можеха да влизат и излизат в строителното ателие когато си поискат. Сигурно имаха възможност да ми изнесат парче по парче достатъчно чаркове, за да си сглобя сал. Оставаше да ги убедя.

Вчера срещнах доктора. Носех двадесеткилограмова риба с много вкусно месо — наричаше се меру. Двамата заедно тръгнахме нагоре към платото. По средата на пътя спряхме да поседнем върху една ниска ограда. Той каза, че от главата на тази риба ставала прекрасна чорба. Предложих му я заедно с голямо парче от месото. Той се учуди на жеста ми и ми призна:

— Не сте злопамятен, Папийон.

— Не го правя заради себе си, докторе. Дълга ви уважение, защото сторихте невъзможното, за да спасите приятеля ми Клузио.

Поприказвахме си малко и той попита:

— Би искал да избягаш, нали? Не приличаш на останалите каторжници. Изглеждаш различен.

— Прав сте, докторе. Не принадлежа на каторгата — тук съм само на посещение.

Той се разсмя. Тогава го запитах направо:

— Нима не вярвате, че човек може да се възроди, да започне нов живот?

— Вярвам, че може.

— Приемате, че бих могъл да служа на обществото, без да представлявам заплаха за него и да се превърна в честен гражданин?

— Искрено казано, да.

— Тогава защо не ми помогнете да успея?

— Как?

— Дайте ми диагноза, че съм туберкулозен.

Тогава той потвърди нещо, което бях чувал да се говори.

— Невъзможно е и те съветвам никога да не опитваш. Прекалено опасно е. Администрацията те изпраща на континента едва след като прекараш най-малко година в помещение със заразени от същата болест.

— Това пък защо?

— Малко ме е срам да ти кажа, но предполагам, че го правят, за да намалят броя на симулиращите. Ако знаят, че се излагат на голяма опасност от истинска зараза, те биха се отказали от играта. А ако не се откажат, наистина ще се разболеят. Не мога да направя подобно нещо за теб.

От него ден двамата с доктора станахме приятели. И така до деня, когато той за малко не уби приятеля ми Карбониери. Всъщност Матю Карбониери беше приел по мое настояване да работи като готвач и разносвач на храна на надзирателите офицери. По този начин трябваше да разбере дали е възможно да откраднем три от буретата, в които се пренасяха виното, олиото и оцетът, да ги вържем едно за друго и да потеглим на път — след като Баро си тръгне, естествено. Планът беше сложен, защото се налагаше да откраднем буретата, да ги закараме тайно до морето и да ги овържем в една и съща нощ. Това можеше да стане само при буря със силен вятър и дъжд. Бурята от своя страна правеше изключително трудно излизането в открито море.

И така Карбониери работеше като готвач. Шефът на стола му връчил три заека и му наредил да ги приготви за следващия ден — неделя. Карбониери одрал зайците (за щастие — после ще разберете защо) и изпратил единия на брат си, а другите два — на нас. После заклал три тлъсти котки и приготвил яхния за чудо и приказ.

За зла беда обаче на следващия ден сред поканените бил и докторът. Вкусил от манджата и веднага се обърнал към домакина:

— Господин Филидори, позволете ми да ви поздравя. Котката е много вкусна.

— Не се подигравайте, докторе — ние с вас хапваме три хубави заека.

— Грешите — запънал се докторът като магаре на мост. — Това е котка. Виждате ли ребрата — плоски са, а при зайците са кръгли. Така че аз съм прав — ядем котка.

— Гръм и мълния! — изкрещял корсиканецът. — Значи имам котка в стомаха си!

И той хукнал към кухнята, натикал револвера си под носа на Матю и викнал:

— Може и да си почитател на Наполеон като мен, но Бога ми, това няма да ми попречи да те убия, задето ме накара да ям котка.

Имал налудничав блясък в очите и Карбониери отвърнал, без да разбира как онзи се е досетил за истината:

— Ако наричате животните, които ми дадохте, котки, грешката не е моя.

— Аз ти дадох зайци.

— Ами тях съм ви приготвил. Ето вижте, кожата и главите са още тук.

Надзирателят се пообъркал, като видял заешките глави и кожи.

— Значи докторът не знае какви ги плещи.

— Докторът ли ви каза, че е котка? — попитал Карбониери, като си отдъхнал. — Пошегувал се с вас. Кажете му, че такива майтапи не са хубави.

Успокоен и убеден, Филидори се върнал в трапезарията и рекъл:

— Говорете каквото си щете, докторе. Виното ви е замаяло главата. Не ми пука от плоските и кръглите ребра — ние ядем именно заек. Видях им костюмчетата и главите.

Така Матю се измъкна на косъм. Но няколко дни по-късно счете за правилно да връчи оставката си като готвач.

Денят, когато щях да получа свобода на действие, приближаваше. Още няколко седмици и Баро си заминаваше. Вчера отидох да видя дебелата му жена, която между другото много отслабна благодарение на диетата си от варена риба и пресни зеленчуци. Добрата дама ме

покани да вляза, за да ми връчи бутилка хининово вино. Вътре вече стояха подредени куфарите. Подготвяха се за отпътуването. Комендантшата, както всички я наричаха, се обърна към мен със следните думи:

— Папийон, не знам как да ви се отблагодаря за всички грижи, които положихте за мен през изминалите месеци. Знам, че в някои дни с лош късмет ми давахте всичко уловено. Благодаря ви много за това. Благодарение на вас се чувствам далеч по-добре и отслабнах с четиринадесет кила. Как да ви изразя признателността си?

— Това, което ще ви помоля да направите, госпожо, е нещо много сложно. Намерете ми добър компас. Точен, но малък.

— Молите ме за нещо хем дребно, хем трудно откриваемо. Ще ми бъде трудно да се справя за три седмици.

Осем дни преди отпътуването си благородната жена, притеснена, че не може да ми намери компас, взе първия кораб и отиде до Кайен. Четири дни по-късно се върна с прекрасен компас, гарантиран против магнитни влияния.

Тази сутрин комендантът и комендантшата Баро заминаха. Вчера Баро предаде управлението на острова на един офицер надзирател със същия чин като него. Наричаше се Пруйе и идваше от Тунис. Добрата новина беше, че новият началник прие Дега да си остане на старата длъжност главен писар. Това беше важно за всички, особено за мен. Новият комендант се обърна към каторжниците, строени в двора на лагера, с реч, която остави впечатлението за енергичен, но интелигентен човек. Между всички останали неща той каза и следното:

— От днес аз поемам управлението на Островите на спасението. Констатирах, че методите на предшественика ми са довели до положителен резултат и поради това нямам намерение да променям сега съществуващия ред. Не виждам причини да налагам промени в установения от вас начин на живот, освен ако вие не ме принудите на това.

Както се досещате, гледах отдалечаването на комендантшата и съпруга ѝ с радост, макар че петте месеца принудително бездействие бяха минали удивително бързо. Относителната свобода, на която се радваха почти всички каторжници тук, хазартът, риболовът,

разговорите, новите запознанства, споровете, караниците, обсебваха цялото ни внимание и човек нямаше възможност да се отегчава.

Въпреки всичко аз не се оставих на средата да ме погълне. Всеки път, когато се сприятелявах с някого, си задавах въпроса: „Този дали не е кандидат за бягство? Дали би могъл да ми помогне в подготовката, ако самият той не ще да се чупи?“

Живеех само за това — да избягам, да избягам, сам или с другар, да се махна. Бях обладан от тази мисъл, но не я споделях с никого, както ме бе посъветвал Жан Кастели. Нищо не можеше да ме разколебае — бях твърдо решен да осъществя идеала си — да замина.

СЕДМА ТЕТРАДКА
ОСТРОВИТЕ НА СПАСЕНИЕТО

ПОГРЕБАНИЯТ САЛ

За пет месеца успях да опозная островите до най-малките подробности. Стигнах до извода, че градината при гробището, където на времето работеше приятелят ми Карбониери — в момента той въртеше друга далавера, — е най-подходящото място за изработването на сал. Помолих Карбониери отново да поеме градината, и то без помощник. Съгласи се. Желанието му беше удовлетворено благодарение на Дега.

Една сутрин, като минавах покрай къщата на новия комендант с нанизан на жица богат улов от барбуни, чух младият слуга каторжник да обяснява на млада жена:

— Ето този, госпожо комендантша, носеше всяка сутрин риба на госпожа Баро.

— Значи той е Папийон — отвърна хубавата мургава брюнетка, която приличаше по-скоро на алжирка.

После се обърна към мен и ми рече:

— Госпожа Баро ме почерпи с много вкусни лангусти, уловени от вас. Заповядайте у дома. Ще ви предлага чаша вино и козе сирене, пристигнало току-що от Франция.

— Не, госпожо, благодаря.

— Защо? Приемали сте поканите на госпожа Баро, а отхвърляте моята.

— Нейният съпруг специално беше разрешил да влизам у тях.

— Вижте какво, Папийон, мъжът ми командва целия лагер, но вкъщи командвам аз. Влизайте и не се бойте.

Усетих, че тази властна мургава хубавица може да се окаже добър приятел, но и опасен враг. Влязох.

На масата в трапезарията тя ми поднесе чиния с пушена шунка и сирене. Седна срещу мен без много да се церемони и ми наля първо вино, а после кафе и чудесен ром от Ямайка.

— Папийон — подхвана тя, — въпреки цялата бъркотия около отпътуването си и нашето пристигане госпожа Баро намери време да

ми спомене за вас. Знам, че единствено на нея сте давали риба. Надявам се да правите и на мен същата услуга.

— Причината е, че тя бе болна, а вие, доколкото виждам, се чувствате съвсем добре.

— Не умея да лъжа, Папийон. Вярно е, че съм здрава, но съм морско чедо и обожавам рибата. От Оран съм. Само едно ме безпокои — знам, че не взимате пари за улова си. Това ми е притеснението.

Накратко, в крайна сметка решихме, че ще й нося риба. Оставих ѝ три кила барбуни и шест рака и тъкмо си допушвах цигарата, когато се появи комендантът.

Щом ме видя и започна:

— Жюлиет, вече ти обясних, че нито един каторжник, с изключение на слугата, няма да влиза в тази къща.

Надигнах се от стола, но мадамата отсече:

— Стойте си на мястото! Този каторжник госпожа Баро специално ми го препоръча, преди да замине. Така че тук нямаш думата. Друг освен него няма да каня. Пък той ще ми носи риба, когато си поискам.

— Добре — кандиса комендантът. — Как ви викат?

Исках да стана прав, докато му отговарям, но Жюлиет сложи ръка на рамото ми и ме накара да си седна обратно:

— Вие сте в моята къща. Комендантът тук не е комендант, а моят съпруг господин Пруйе.

— Благодаря, госпожо. Наричам се Папийон.

— А, така ли! Чувал съм за вас и за бягството ви от болницата в Сен Лоран преди повече от три години. Впрочем един от нападнатите тогава от вас надзиратели случайно ми се пада племенник. На мен и на новата ви покровителка.

Жюлиет избухна в звънлив млад смях:

— А, значи вие сте цапардосали Гастон? Нищо, това няма да повлияе на нашите отношения.

Комендантът, който все още стоеше прав, се обърна към мен:

— Просто невероятно е колко много умишлени и непредумишлени убийства се извършват годишно на островите. Много повече, отколкото на континента. Как бихте обяснили този факт, Папийон?

— Оттук, господин комендант, хората не могат да избягат и това ги прави по-сприхави. Те в продължение на години се блъскат един връз друг и неизбежно помежду им възникват неразрушими приятелства или незатихваща омраза. От друга страна, повече от деветдесет и пет на сто от убийствата остават неразкрити и извършителите им са почти напълно уверени, че ще се измъкнат безнаказано.

— Обяснението ви е логично. От колко време ходите на риболов и какви са основните ви задължения, та имате време и за разходки?

— Чистя клозетите. Още в шест сутринта привършвам с работата си и ми остава време за риболов.

— През целия ден ли се занимавате само с това? — запита Жюлиет.

— Не, задължен съм да се прибирам в лагера по обяд и после имам право да изляза отново между три и шест. Това ми създава затруднения — понякога не успявам нищо да уловя заради отливите.

— Но ти ще му издадеш специално разрешително, нали, мишленце? — изгука Жюлиет към мъжа си. — От шест сутринта до шест вечерта. Така ще може да лови риба, когато му е удобно.

— Да, добре — отвърна комендантът.

Напуснах къщата, като мислено се поздравих за поведението си. Трите спечелени часа от дванадесет до три щяха да ми бъдат много полезни. Това беше времето за следобедна почивка и почти всички надзиратели го използваха, за да дремнат. Щях да се чувствам много по-свободен.

На практика Жюлиет напълно ни обсеби — мен и моя улов. Понякога стигаше дотам, че пращаше слугата да ме издири и тя идваше след него, за да може лично да прибере рибата. Често пъти момчето ме намираще и ми казваше: „Комендантшата нареди да взема всичко, което си уловил, защото довечера е канила гости на вечеря и иска да им приготви еди-какво си ядене.“ Накратко, тя почна да се разпорежда с риболовните ми умения, и понякога ме пращаше да й доставя специално тази или онази риба или пък да се гмурна за раци. Това положение беше сериозен удар по менюто на нашата банда, но пък аз се ползвах с привилегии, каквито нямаше никой друг. Тя умееше да проявява и внимание: „Папийон, в един часа ли е днес приливът?“ — „Да, госпожо.“ — „Елате тогава да обядвате у дома, така няма да

има нужда да се връщате до лагера.“ И аз обядвах у тях, никога в кухнята, винаги в трапезарията. Тя седна срещу мен и ми поднасяше блюдата и напитките. Не беше така дискретна като госпожа Баро. Често лукаво ме разпитваше за миналото ми. А аз ловко отбягвах подробностите около живота ми в Монмартър, които явно най-силно я интригуваха, и говорех за детството и ранната си младост. По време на тези обеди комендантът спеше в съседната стая.

Една сутрин след много успешен улов — бях хванал около шестдесет рака — се отбих у тях към десет часа. Седеше облечена в бял пенъор, докато друга млада жена навиваше косата ѝ на ролки. Поздравих и ѝ предложих дузина от раците.

— Не — рече тя. — Дай ми ги всичките. Колко са общо?

— Шестдесет.

— Чудесно, остави ги ей там, ако обичаш. Колко ти трябват, за да нахраниш приятелите си?

— Осем.

— Тогава вземи си осем, а останалите дай на прислужника да ги сложи на хладно.

Просто не знаех как да реагирам. Никога досега не се беше обръщала към мен на „ти“, още повече че сега го правеше пред друга жена, която без съмнение щеше веднага да разнесе клюката. Безкрайно притеснен, се обърнах, за да си вървя, но тя отсече:

— Я стой мирен. Седни и си сипи една мастичка. Сигурно си се сгорещил.

Властният ѝ тон така ме обърка, че се подчиних. Започнах да отпивам бавно от мастиката и запалих цигара. Младата жена, която решише комендантшата, от време на време ми хвърляше по някой поглед. Комендантшата забеляза това в огледалото и попита:

— Готино ми е гаджето, нали, Симон? И всички ми завиждате за него, нали?

Двете избухнаха в смях. Искаше ми се да потъна в земята. Най-глупашки избъбрих:

— За щастие вашето гадже, както ме нарекохте, не е особено опасно, защото в положението, в което се намира, не може да бъде гадже на никого.

— Да не би сега да искаш да ми кажеш, че не си хлътнал по мене? — продължи да се занася алжирката. — Ти си истински лъв и

никой досега не беше успявал да те укроти. А ето, че аз мога да те накарам да правиш каквото си поискам. Трябва да има някаква сериозна причина за това, кажи, Симон?

— Не я знам каква е причината — обади се Симон, — но истината, Папийон, е, че вие се държите като дивак с всички освен с комендантшата. До такава степен, че жената на главния надзирател ми се оплака от вас. Миналата седмица сте носели повече от петнадесет кила риба и не сте пожелали да ѝ продадете две нещастни малки рибки, за които отчаяно ви се примолила, защото в месарницата него ден нямало стока.

— Ами! Това не ми го беше разправяла, Симон!

— Ти друго да видиш! Знаеш ли как отговорил онзи ден на госпожа Каргьоре? — продължи да бърбри Симон. — Видяла го да носи раци и една голяма мурена и рекла: „Продайте ми тази мурена, Папийон, или поне половината от нея. Нали знаете, че ние, бретонците, много умеем да я приготвяме.“ — „Не само бретонците могат да я оценят по достойнство, госпожо. И други народи, включително хората от Ардеш, знаят още от римляните, че това е деликатес.“ И си продължил пътя, без да ѝ я продаде.

Двете избухнаха в смях.

Върнах се бесен в лагера и вечерта разказах случката на другарите си.

— Кофти работа — отбеляза Карбониери. — Тази кучка те излага на опасност. Стъпвай в дома ѝ колкото е възможно по-рядко, и то само ако си сигурен, че комендантът си е вкъщи.

Всички останали бяха на същото мнение. Реших да последвам съвета.

Открих един дърводелец от Валенсия. Значи почти земляк. Лежеше за убийството на някакъв лесничей. Беше запален комарджия и винаги тънеше в дългове. Денем си счупваше гърба, за да изработва дрънкулки, а нощем пропиляваше спечеленото. Понякога му се налагаше да се разплаща в натура. Останалите злоупотребяваха с положението му и му плащаха например по сто и петдесет — двеста франка за едно ковчеже от розово дърво, чиято истинска стойност беше триста. Реших да го атакувам. Една сутрин го заговорих, докато се миехме:

— Искам тази вечер да обсъдя нещо с теб. Ела при клозетите, щом ти дам знак.

През нощта останахме сами и можахме да поприказваме на спокойствие.

— Бурсе, ние с теб сме земляци, знаеш ли? — подхванах аз.

— Не! Как така?

— Не си ли от Валенсия?

— Да.

— Аз пък съм от Ардеш. Значи сме земляци.

— И какво от това?

— Ами такава, че не мога повече да гледам как те грабят, когато си задлъжнял, и как ти плащат половината от цената на вещите, които им продаваш. Като изработиш нещо, носи ми го на мен, аз ще го купувам на реалната му цена. За това ми беше думата.

— Благодаря — рече Бурсе.

Започнах непрекъснато да му помагам. Той все имаше проблеми със заемите си. Всичко вървеше добре до деня, когато се сдърпа с Вичиоли — корсикански бандит и мой добър приятел. Научих за проблема от самия Бурсе. Той дойде да ми каже, че Вичиоли го заплашвал и си искал обратно заема от седемстотин франка. Дърводелецът довършвал в момента малък секретер, но не знаел кога ще е напълно готов, защото го работел тайно. Действително на островите беше забранено да се изработват по-едри мебели, защото харчеха много дървесина. Обещах, че ще направя, каквото мога. Наговорихме се с Вичиоли и разиграхме малка комедия.

Корсиканецът трябваше да притисне Бурсе и дори сериозно да го сплаши. Аз щях да се появя в ролята на добрия спасител. Всичко протече според плана. След тази нагласена история Бурсе вече се кълнеше в мен и ме гледаше с пълно доверие. За първи път, откак бе пристигнал в каторгата, можеше да спи спокойно. Реших, че е време да рискувам.

Една вечер направо му казах:

— Ще ти дам две хиляди франка, ако изпълниш моята поръчка: сглобяем сал за двама.

— Слушай, Папийон, не бих го сторил за никого, но заради теб съм готов да рискувам две години изолатор, ако ме пипнат. Има само една пречка — не мога да изнасям големи дъски от ателието.

— Имам човек за тази работа.

— Кой?

— Момчетата с бебешката количка Нарик и Кение. Как смяташ да подходиш към задачата?

— Първо трябва да определим размера, после ще изработя отделните сглобки една по една и ще им направя гнезда, така че да си пасват идеално. Най-трудното е да намерим дърво, което плува добре на повърхността. Тук, на островите, се среща най-често тежка дървесина, а тя не плува добре.

— Кога ще ми дадеш окончателен отговор?

— След три дни.

— Искаш ли да бягаш с мен?

— Не.

— Защо?

— Страх ме е от акулите, пък и да не се удавя.

— Нали по принцип обещавах да ми помогнеш?

— Да, кълна се в децата си. Само че няма да е бързо.

— Слушай сега — аз се заемам да ти изработя защитата в случай на провал. Аз лично ще прерисувам плана на сала върху лист от тетрадка. Най-отгоре ще напиша: „Бурсе, ако искаш да останеш жив, направи този сал.“ По-късно ще ти давам писмени заповеди за изработването на всяка отделна сглобка. Щом приключиш с някое парче, ще го оставяш, където ти кажа. То ще бъде взимано оттам. Не се опитвай да разбереш нито как, нито от кого. — Думите ми, изглежда, го поуспокоиха. — По този начин ще избегнеш мъченията и разпита, ако те заловят, и освен това рискуваш най-много шест месеца в изолатора.

— А ако те пипнат теб?

— Тогава ще постъпим по същия начин. Ще призная, че аз съм писал заповедите. Ти, разбира се, трябва да ги пазиш. Ясно ли е?

— Да.

— Боиш ли се?

— Вече не ме е шубе и много се радвам, че ще мога да ти помогна.

Все още не бях споделял идеята си с никого. Първо чаках да видя какво ще ми каже Бурсе. Измина една дълга и безкрайна седмица, преди да намеря начин да поприказвам насаме с него. Това стана в

библиотеката. Наоколо нямаше жива душа. Беше неделя сутрин. В двора около мивките играта вече се беше разгоряла. Около осемдесет комарджии и още толкова зяпачи.

Бурсе ми стопли сърцето още с първите си думи:

— Най-трудното беше да намеря достатъчно количество леко и сухо дърво. Намерих му цаката, като измислих един вид дървена рамка, която ще запълним с черупки от сушени кокосови орехи, така както са си омотани в дървесинното влакно, разбира се. Няма нищо по-леко и същевременно по-непромокаемо от това влакно. От мен рамката, от теб кокосовите орехи, които да я изпълнят. Утре започвам да правя първата сглобка. За нея ще са ми нужни около три дни. От четвъртък нататък можеш да пратиш някой от баджанаците да я вземе при първа удобна възможност. Няма да започвам ново парче, преди да се уверя, че сте изнесли предишното от ателието. Ето плана, който съм изработил — прерисувай го и ми напиши обещаното писмо. Говорил ли си вече с двете момчета?

— Не още, чаках да чуя отговора ти.

— Имаш го вече и той е положителен.

— Благодаря ти, Бурсе, просто не знаеш колко съм ти благодарен. На, вземи петстотин франка.

Той обаче ме погледна в очите и отвърна:

— Не, дръж си парите. Ако успееш да стигнеш до континента, ще имаш нужда от тях, за да продължиш бягството си. От днес нататък повече няма да залагам на хазарт, чак докато заминеш. Няколко дрънкулки ще са ми достатъчни, за да си купувам цигари и по един бифтек.

— Защо отказваш?

— Защото не бих се хванал на тази игра дори за десет хиляди франка. Твърде много рискувам, въпреки всичките предпазни мерки, които ми предложи. Безплатно обаче бих могъл да го направя. Ти ми помогна, ти беше единственият, който ми подаде ръка. Въпреки страха си сега се радвам, че мога и аз на свой ред да ти бъда полезен.

Заех се да прерисувам плана върху лист от тетрадка, но усетих как ме залива вълна от срам пред тази проява на неподправено благородство. Дори не му бе минало през ума, че жестовете ми към него са били продиктувани от някакви задни мисли. За да си възвърна самоуважението, бях принуден отново и отново да си повторя, че

трябва да избягам на всяка цена, независимо от трудните и не особено приятни ситуации, в които мога да изпадна. През нощта говорих с Нарик, наричан тук Добряка. После той щеше да предаде разговора ни на баджанака си. Отговори ми, без да се колебае:

— Можеш да разчиташ на мен. Ще извадя отделните части от ателието. Само че не бива да прибързваш, защото ще можем да ги измъкваме, само ако носим голям товар строителни материали. Обещавам ти обаче, че няма да пропускаме нито един удобен случай.

Дотук добре. Оставаше ми да говоря с Матю Карбониери, защото именно с него бях решил да избягам. Той беше сто на сто съгласен с моя план.

— Матю, намерих човек, който ще ми изработи сала. Намерих човек, който да измъква съставните му части от ателието. Твоя сега е задачата да намериш някъде из градината подходящо място да заровим всичко това.

— Не, би било много опасно да заравяме дъските в зеленчуковите лехи, защото има копои, които ходят нощем да крадат в градината и ако се натъкнат на някой чарк, ще ни разкатаят фамилиите. По-добре да направя скривалище в една от укрепителните стени. Ще измъкнем някой голям камък и ще се получи истинска пещера. Щом пристигне нов чарк, ще трябва просто да повдигаме камъка и после да го връщаме на мястото му, след като сме прибрали дървото.

— Направо в градината ли да носим сглобките?

— Не, много е опасно. Момчетата с бебешката количка нямат никакво оправдание да си врат носа в моята градина. Най-добре би било да оставят парчетата всеки път на различно място, недалеч от скривалището.

— Разбрано.

Всичко изглеждаше добре нагласено. Оставаше ми да събера кокосовите орехи. Трябваше да намеря начин да си набавя необходимото количество, без да привличам вниманието.

Отново чувствах, че живея. Трябваше да предупредя Галяни и Гранде. Нямах право да си трая пред тях, защото можеха да ги обвинят в съучастничество. Най-редно беше в този момент официално да се разделя с тях и да живея сам. Когато им разкрих, че подготвям бягство и затова смятам да се преместя, те ме нахокаха и отказаха категорично да ме пуснат: „Ти си мисли как да избягаш колкото е възможно по-

бързо. За нас не се грижи. Докато всичко стане готово, ще стоиш при нас. Имали сме и по-тежки случаи.“

Изтече един месец, откакто започнахме подготовката за бягството. Вече бях получил седем дървени чарка, два от които големи. Отидох да огледам стената, в която Матю бе издълбал скривалището. Не се познаваше, че някой от камъните е бил ваден, защото той се бе погрижил да налепи отгоре мъх. Чудесно скривалище, но ми се стори твърде малко, за да побере всичко. Засега обаче имаше място.

Съзнанието, че подготвям бягство, ме изпълваше със сила. Радвах се на небивал апетит, а риболовът ме поддържаше в много добра физическа форма. В прибавка всяка сутрин правех по два часа гимнастика на скалите. Риболовът вече беше заякчил мишците ми и затова обръщах повече внимание на мускулите на краката. Открих едно добро упражнение — влизах по-надълбоко в морето, когато хвърлях въдицата, и вълните се разбиваха в бедрата ми. Нужно беше да напрегна всичките си мускули, за да запазя равновесие. Резултатът бе страхотен.

Комендантшата Жюлиет продължаваше да се държи много приятелски с мен, но сама забеляза, че пристъпвам прага само когато съпругът ѝ си е у дома. Постави ми открито въпроса и се опита да ме успокои, че онзи път се е шегувала. Шегувала, шегувала, но младата жена, която ѝ сресваше тогава косата, сега често ме пресрещаше на връщане от риболов и все ме питаше как съм със здравето и с настроението.

Общо взето, всичко се развиваше добре. Бурсе използваше всеки сгоден случай, за да работи върху отделните части на сала. Изминаха два месеца и половина, откакто се зае с тази работа.

Скривалището се изпълни докрай, както вече се бях сетил, че ще стане. Оставаха ни още само две сглобки — най-дългите. Едната двуметрова, другата метър и петдесет. Двете дъски така и така не можеха да се поберат в кухнята.

Както се оглеждах наоколо, забелязах в гробището един пресен гроб — жената на някой от надзирателите се беше поминала предишната седмица. Проскубан букет от повехнали цветя лежеше отгоре. Гробището се охраняваше от полусляп дърт каторжник, наричан от всички Татенцето. Прекарваше си дните, седнал на сянка под кокосовия орех в противоположния край, откъдето по никакъв

начин не можеше да ни забележи. Тогава реших да използвам този гроб и да сглобя в него сала. А в изработената от дърводелеца рамка щях да наблъскам колкото може повече кокосови орехи. Нужни ми бяха между тридесет и тридесет и четири черупки — много по-малко от първоначалните ни предвиждания. Вече бях скрил около петдесетина в различни краища на острова. Само в двора на Жюлиет имаше поне дузина. Прислужникът вярваше, че ги складирам, за да започна един ден да произвеждам кокосово масло.

Веднага щом научих, че съпругът на покойната е отплавал за континента, реших да изровя част от пръстта около гроба — стигнах чак до ковчега.

Кукнал на стената, Матю Карбониери ме охраняваше. Пазеше главата си от слънцето под бяла носна кърпичка, вързана на четирите краища. До себе си държеше друго подобно боне, но направено от червена носна кърпа. Докато наоколо беше спокойно, той стоеше с бялата кърпа. Щом някой тръгнеше да се приближава — независимо кой, сменяше я с червената.

Успях да се справя с тази рискована работа за един следобед и една нощ. Не прокопах дупката чак до капака на ковчега, но за сметка на това ми се наложи доста да я разширя, за да добие размерите на бъдещия сал — тоест с още метър и двадесет. Докато копаех, часовете ми се струваха безкрайни, а червената носна кърпа се появи на няколко пъти. Най-после приключих. Покрихме дупката с преплетени палмови листа, които можеха да послужат за доста устойчив покрив. Отгоре насипахме и тънък слой пръст. Почти не си личеше. Нервите ми вече бяха на ръба на скъсването.

Подготовката за бягството се точеше от три месеца. Измъкнахме един по един всички чаркове на бъдещия сал от скривалището и сега те лежаха върху ковчега на бедната жена, скрити от пръстта над рогозката. В кухнята на старото ни скривалище сложихме три брашнени чувала и двуметрово въже, от които щяхме да стъквим платното, бутилка с кибритени клечки и драскала, дванадесетина кутии мляко — това бе всичко.

Бурсе се вълнуваше все повече. Ще рече човек, че не аз, а той ще бяга. Нарик се тюхкаше, че не се е съгласил да тръгне с мен, когато за първи път му зададох този въпрос. Ако тогава беше казал да, щяхме да поръчаме сал за трима, вместо за двама.

Беше дъждовният сезон, валеше всеки ден и благодарение на лошото време можех често-често да се примъквам до нашия тайник. Вече почти бях приключил със сглобяването на сала. Оставаше само да се прикрепят двете странични дъски. Малко по малко пренесох кокосовите орехи близо до градината на приятеля ми. Можехме спокойно да ги държим в открития обор на биволите. Моите другари никога не ме питаха докъде съм стигнал. От време на време простичко казваха: „Как е? — Всичко е наред. — Не мислиш ли, че продължи твърде дълго? — Ако се разбързаме, ще рискуваме много.“ Това ни бяха разговорите. Когато отнасях орехите от градината на Жюлиет, тя ме забеляза и ме изплаши до смърт.

— Хайде бе, Папийон, кога най-после ще го направиш това кокосово масло? Защо не опиташ направо тук? Ето ти трион, за да ги разрязваш, ще ти дам и казан, в който да слагаш месестата част.

— Не, предпочитам да свърша тази работа в лагера.

— Странно, в лагера сигурно няма да ти е особено удобно.

Размисли малко и изтърси:

— Искаш ли да ти кажа нещо? Аз пък изобщо не вярвам, че се готвиш да правиш масло. — Останах като гръмнат, а тя продължи: — Първо, за какво ти е да се занимаваш с това, след като можеш да получиш от мен колкото си искаш зехтин. Всъщност орехите ти трябва за друго, нали?

Едри капки пот избиха по челото ми. Очаквах всеки момент тя да произнесе думата „бягство“. Едва си поемах дъх. Успях да избъбря:

— Госпожо, това е тайна, но виждам, че проявявате голямо любопитство. Искан да ви подготвя една изненада. Ще ви кажа само, че подбрах тези едри орехи, за да мога от черупките им да изработя нещо много красиво и да ви го подаря. Ето цялата истина.

Явно се бях справил добре със ситуацията, защото тя отвърна:

— Не си създавай главоболия заради мен, Папийон, и най-вече забранявам ти да харчиш пари, за да ми правиш подаръци! Искрено съм ти благодарна, но не го прави, моля те.

— Е, ще видим.

Оф! Изведнъж се чух да й искам чаша мастика — нещо, което досега не си бях позволявал да направя. За щастие тя не забеляза объркването ми. Дядо Господ и този път бе на моя страна.

Валеше всеки ден. Най-често следобед и нощем. Боях се, да не би водата да размие тънкия слой пръст над орехите. Матю редовно ходеше да го възстановява. Отдолу сигурно всичко бе подгизнало. Двамата с Матю отгърнахме рогозките, за да проверим — ковчегът почти плуваше във вода. Критичен момент. В съседство се намираше гробът на две отдавна починали дечица. Един ден отместихме надгробната плоча, аз се спуснах вътре и с миньорска кирка започнах да дълбая в цимента откъм страната на нашия погребан сал. Успях да пробия цимента и щом докоснах пръстта зад него, оттам избликна истински фонтан. Водата от единия гроб започна да се прелива в съседния. Когато стигна до коленете ми, се измъкнах навън. Върнахме плочата на мястото ѝ и я залепихме обратно с бял маджун, взет от Нарик. Благодарение на тази операция водата в нашия гроб тайник намаля наполовина. Същата вечер Карбониери ми каза:

— Ядовете ни около това бягство никога няма да имат край.

— Почти успяхме, Матю.

— Почти. Да се надяваме.

Наистина можеше да се каже, че седим върху горещи въглени.

На следващата сутрин слязох до кея. Помолих Шапар да ми купи две кила риба, които щях да прибера по обяд. Качих се обратно и тръгнах към Карбониери. Още отдалеч мярнах три бели каски. Какво правеха копоите в градината? Да не би да претърсваха? Нещо не беше наред. Никога досега не бях виждал трима надзиратели едновременно при Карбониери. Чаках повече от час да се разкарат и накрая не издържах. Реших да се приближа и да разбера какво става. Закрачих направо по пътеката към градината. Копоите ме гледаха как вървя. Сърцето ми биеше в петите. Вече бях на двадесетина метра, когато Карбониери сложи бялата кърпа на главата си. Най-после си поех дъх и дори имах време напълно да се овладея, преди да се приближа към групата.

— Добър ден, господа надзиратели. Добър ден, Матю. Дойдох да взема папаевия плод, който ми беше обещал.

— Съжалявам, Папийон, но тази сутрин, когато отидох да донеса пръчките за пълзящия фасул, някой го отмъкна. Но до четири-пет дни останалите също ще узреят. Няколко плода вече започнаха да пожълтяват. Господа надзиратели, не бихте ли искали да отнесете по някоя и друга салата, малко домати или репички на съпругите си?

— Много добре поддържаш градината си, Карбониери. Поздравявам те за това — отвърна един от тримата.

Приеха и салати, и домати, и репички, и най-после си тръгнаха. Демонстративно тръгнах пред тях с две салатки в ръце.

Минах покрай гробището. Гробът голееше наполовина открит от дъжда, който бе размил тънкия слой пръст. От десет крачки можеше да различиш рогозките отдолу. Господ наистина се грижеше за нас, щом досега не ни бяха пипнали. Всяка нощ вятърът вилнееше като озверял и препускаше по платото на острова със страховито ръмжене, често пъти сподирян от порои. Надявахме се, че времето ще се запази все такава. Беше идеално за бягство, само дето засега се отразяваше зле на гроба.

Най-после на местопредназначението си пристигна и най-големият чарк — двуметровата дъска. Сложихме я при останалите части на сала. Аз дори я сглобих — гнездата съвпаднаха като по мед и масло, без никакъв натиск от моя страна. Бурсе се прибра тичешком в лагера, за да разбере дали съм получил тази особено важна, но крайно неудобна за пренасяне част. Зарадва се, като научи, че всичко е минало добре. Изглежда, този път се бе усъмнил в крайния успех. Запитах го:

— Какво те притеснява? Да не би да мислиш, че някой е в течение? Споделял ли си с някого? Казвай.

— Не, не и не.

— И все пак нещо те тревожи. Хайде, говори!

— Просто ми остана много неприятно чувство от прекалено любопитните погледи на един, дето му викат Бебер Селие. Имам усещането, че е видял как Нарик измъква дъската изпод тезгяха и я тиква в бурето с вар, за да я изнесе от работилницата. Проследи Нарик с поглед чак до изхода. Двамата баджанаци отиваха да варосват една сграда. Ето това ме разтревожи.

— Този Бебер Селие живее в нашето помещение, не ми се вярва да е доносник — споделих по-късно с Гранде. А той ми рече:

— Тоя е бил на времето в трудовите войски. Оттам постъпил в африкански батальон, служил в наказателна рота — изобщо един от онези диви войници, които са обходили всички военни затвори на Мароко и Алжир, побойник, опасен с ножа, пристрастен към млади момчета, педераст, комарджия. Откъдето и да го погледнеш — изключително опасна отрепка. За него няма живот извън каторгата.

Ако те е усъмнил, осигури си предимство, убий го още тази нощ и така, дори да е кроял планове, няма да успее да те издаде.

— Нищо не доказва, че е доносник.

— Вярно — съгласи се Галяни, — но нищо не доказва и обратното, че е свястно момче. Знаеш, че каторжниците от този тип не си падат по бегълците. Това твърде много обърква спокойното им, добре организирано живуркане. Те не доносничат за нищо друго на света, но когато става дума за бягство...

Посъветвах се с Матю Карбониери. Той беше на мнение да го убием тази нощ. Искаше да го стори сам. Сбърках, като го спрях. Идеята да убия или да позволя на друг да убие някого само въз основа на непотвърдени подозрения ми се струваше отблъскваща. Ами ако на Бурсе му се е привидяло? Човек от страх какво ли не си въобразява. Попитах и Нарик:

— Кажй, Добряк, да си забелязвал нещо особено от страна на Бебер Селие?

— А, не. Изнесох бурето на рамо, за да не може надзирателят да надникне в него и да види какво нося. Според договорената тактика трябваше да заста на пред надзирателя с буре на рамо и да чакам баджанака да се присъедини към мен. Така арабинът щеше да разбере, че не бързам да се измъкна и нямаше да настоява да пребърка бурето. После обаче баджанакът каза, че му се сторило, че Бебер Селие внимателно ни наблюдава.

— Ти какво мислиш по въпроса?

— Тази дъска беше особено важна, защото човек от пръв поглед може да отгатне, че е предназначена за построяването на сал. Затуй баджанакът се изнерви повече от обикновено. Беше си го шубе. Мисля, че му се е сторило.

— И аз тъй мисля. Да не говорим повече за това. Когато дойде време за последната част, първо проверете къде е Бебер Селие и после действайте. Пазете се от него толкова, колкото и от надзирателя.

Цяла нощ блъскахме карти като дяволи. Спечелих седем хиляди франка. Колкото по-разсеяно играех, толкова повече печелех. В четири и половина тръгнах да си изпълнявам, така да се каже, обществените задължения. Оставих обаче мартиниканеца да свърши и моята част от работата. Дъждът беше спрял. В предутринния мрак стигнах до гробището. Опитах се да отпча земята с крака, защото не можах да

открива лопатата. Справих се горе-долу. В седем сутринта, когато слях на риболов, вече грееше ярко слънце. Тръгнах към най-южната точка на Роаял, откъдето смятах да спуснем сала в морето. Беше бурно, имаше високи вълни. Стори ми се, че няма да е лесно да се оттласнем от брега без някоя вълна да ни запрати обратно върху скалите. Хвърлих въдицата и съвсем скоро налових доста барбуни. За нула време събрах пет кила. Измих ги с морска вода и спрях да си почина. Усещах се угрижен и уморен след лудешката нощ. Седнах на сянка и се постарях да се отпусна. Казах си, че напрежението, в което живея вече от три месеца, скоро ще свърши. После обмислих отново случая със Селие и потвърдих пред себе си, че нямам право да го убия.

Тръгнах към Матю. От оградата на градината му можех ясно да видя гроба. Из алеята се беше разсипала пръст. По пладнe Карбониери трябваше да иде да я помете. Минах и покрай Жюлиет, дадох ѝ половината от рибата.

— Папийон, сънувах те в лош сън — каза ми тя. — Видях те облян в кръв, а после окован с вериги. Не прави глупости, много ще ми е мъчно, ако нещо ти се случи. Толкова се разстроих от този сън, че още не съм се нито измила, нито сресала. Търсих с бинокъла да видя къде ловиш риба и не успях да те открива. Къде се дъна днес?

— Бях от другата страна на острова. Затова не сте ме видели.

— Защо ходиш толкова далече, та да не мога да те намирам с бинокъла? Ами ако те отнесе някоя вълна? Кой ще те види, за да те измъкне от зъбите на акулите?

— Е, не преувеличавайте!

— Мислиш, че преувеличавам ли? Забранявам ти да ходиш в другия край на острова и ако не ми се подчиниш, ще накарам мъжа ми да ти отнеме разрешителното.

— Хайде, госпожо, проявете разум. За ваше успокоение отсега нататък ще предупреждавам слугата ви къде точно ловя.

— Добре. А защо изглеждаш толкова изморен?

— Права сте, госпожо. Връщам се в лагера да си легна.

— Върви, но в четири те чакам, за да пием кафе. Чуваш ли?

— Да, госпожо. До скоро.

Само това ми липсваше, за да се успокоя съвсем. Сънят на Жюлиет! Като че ли си нямах достатъчно сериозни проблеми, та трябваше да прибавям и сънищата.

Бурсе ми призна, че се чувствал непрекъснато под нечие наблюдение. От петнадесет дни чакахме последната част от сала — дъска, дълга метър и петдесет. Според Нарик и Кение нямало нищо нередно, но Бурсе упорстваше и не щеше да се захване с дъската. Ако не се налагаше да ѝ се изработят пет изчислени до милиметър гнезда, Матю щеше да я направи в градината си. Но именно в нея трябваше да се втъкнат останалите пет ребра на сала. Нарик ѝ Кение по това време се занимаваха с ремонта на параклиса и имаха възможност свободно да внасят и изнасят строителен материал от ателието. Нещо повече — бяха им отпуснали малка каручка с един вол. Трябваше да се възползваме от предоставената възможност.

Притиснат от нас, Бурсе най-сетне се зае с последния чарк. Веднъж заяви, че докато го нямало, някой бил пипал дъската и после я бил върнал на мястото ѝ. Оставаше да се изработи още едно гнездо. Решихме, че след като привърши, ще закрепим готовата дъска под плота на тезгяха си. Трябваше да сложи един косъм, за да видим дали действително някой ще бърника там. Издълба последното гнездо и в шест си тръгна от работилницата, след като се убеди, че не е останал никой освен копят. Дъската си беше на мястото. Косъмът също. На следващия ден по обяд стоях в лагера и чаках да се върнат бачкаторите от работилницата — общо осемдесет човека. Нарик и Кение бяха в групата. Но не и Бурсе. Един немец се доближи до мен и ми връчи добре сгъната и залепена бележка. Никой преди мен не я бе отварял. В нея пишеше: „Косъма го няма, значи някой е пипал дъската. Помолих копя да ме остави да поработя през почивката, за да привърша малкото ковчеже от розово дърво, с което се занимавам сега. Разреш ми. Ще преместя дъската и ще я скрия сред сечивата на Нарик. Предупреди ги. В три най-късно трябва да я изнесат. Може би ще победим доносника благодарение на бързината си.“

Нарик и Кение се съгласиха. Щяха да тръгнат първи към работилницата. Преди останалите да влязат, двама щяха да се сбият точно на входа. Помолихме за тази услуга Масани и Сантини, земляци на Карбониери — корсиканци, подвизавали се на Монмартър. Не попитаха за причините — това чудесно ни устройваше. Нарик и Кение трябваше да се възползват от суматохата, за да изскочат набързо с някакъв строителен материал и да хукнат към работната си площадка, като че ли инцидентът не ги засяга. Всички се съгласихме, че имахме

още шансове. Ако успеехме, аз се задължавах да стоя мирен един-два месеца, защото явно някой вече знаеше, че се подготвя сал. Нека опита да открие кой го подготвя и къде го крие.

Най-сетне стана два и половина, хората започнаха да се стягат. От сигнала за тръгване до началото на работното им време имаше половин час. Потеглиха. В колона от двадесет редици по четирима души. Бебер Селие се намираще някъде по средата на тази колона.

Нарик и Кение вървяха най-отпред, Масани и Сантини веднага след тях, Бебер Селие в десета редица. Мислех, че добре се получи така, защото в момента, когато Нарик грабне дъската заедно с останалите боклуци, останалите още няма да са успели да влязат. Бебер ще е на вратата или една-две крачки по-напред. Щом кавгата избухне — а онези двамата обещаха да се карат като дърти шафрантии, — всички, включително и Бебер, ще се обърнат да видят какво става. В четири всичко вече беше наред. Дъската дремеше някъде под някоя купчина строителни материали в църквата. Не бяха успели да я изкарат оттам, но поне добре я бяха прикрили.

Отидох да посетя Жюлиет, но не си беше у дома. На връщане минах през площадчето, където се намират административните сгради. Прави на сянка, Масани и Жан Сантини чакаха да ги тикнат в карцера. Предварително знаехме, че ще свърши така. Приблжих се и попитах:

— Колко?

— Осем дни — отвърна Сантини.

— Такъв срам, да се бият двама земляци! — изкоментира един копой корсиканец.

Върнах се в лагера. В шест Бурсе пристигна сияещ:

— Като че съм имал рак и внезапно докторът ми е казал, че е сбъркал диагнозата и съм съвсем здрав — призна ми той.

Карбониери и останалите другари тържествуваха и ме поздравяваха за уменията, с което съм организирал цялата операция. Нарик и Кение също изглеждаха доволни. Всичко вървеше добре. Спах цяла нощ, макар че комарджиите още в началото на вечерта ме поканиха да се присъединя към тях. Престорих се, че имам тежко главоболие. Истината е, че бях смъртно уморен, но щастлив и доволен, защото се чувствах на прага на успеха. Най-трудното бе зад гърба ми.

Тази сутрин Матю предвидливо скри дъската в кухнята на стената. Пазачът на гробището се бе заел да почиства алеите около

нашия гроб скривалище. Нямах да е разумно точно сега да се приближаваме до него. Всяка сутрин на разсъмване се промъквах с една дървена лопата в ръка да пооправя пръстта върху рогозките. Помитах алеята и чак тогава се връщах да чистя клозетите, като скривах в някоя кофа метлата и лопатата.

Изминаха точно четири месеца, откакто започнахме подготовката на бягството, и девет дни, откакто последната съставна част на сала беше в наши ръце. Вече не валеше всеки ден, понякога и нощите бяха ясни. Всичките ми сетива бяха изострени в очакване на двата съдбовни момента — първо трябваше да измъкнем прословутата дъска от градината на Матю и да я прикрепим към останалата част на сала, като внимаваме всяко ребро да влезе точно на мястото си. Това не можеше да стане през деня. И второ — бягството. Нямах как да побегнем веднага, след като сме извадили сала от скривалището, защото трябваше първо да го натъпчем с кокосовите орехи и да подредим необходимите продукти.

Вчера разказах на Жан Кастели докъде сме стигнали. Зарадва се, че почти съм достигнал крайната цел.

— Луната сега е в първата си четвърт — каза ми той.

— Знам. С други думи в полунощ тя вече няма да ни пречи. Отливът е в десет вечерта, значи моментът да спуснем сала във водата е между един и два сутринта.

Двамата с Карбониери решихме да пришпорим събитията. Утре в девет сутринта — монтиране на последната дъска от сала. Същата нощ бягаме.

Бяхме съгласували внимателно действията си. На следващия ден сутринта влязох в гробището откъм градината, като прескочих стената с лопата в ръка. Докато събирах пръстта върху рогозките, Матю донесе дъската от другия тайник. Двамата заедно повдигнахме преплетените палмови листа и ги оставихме настрани. Салът стоеше на мястото си и изглеждаше в много добро състояние. Мокър и кален, но здрав. Извадихме го, защото се нуждаехме от място за сглобяването. Набихме петте ребра в полагащите им се гнезда. За да прилепнат добре, ни се наложи да удряме с камък. В момента, в който приключихме и се готвехме да върнем сала на мястото му, зад нас се появи един надзирател с пушка в ръка.

— Стойте или ще стрелям!

Пуснахме сала и се изправихме с вдигнати ръце. Познавах го този копой — беше главен надзирател в работилницата.

— Не правете глупости и не се опитвайте да се съпротивлявате. Заловени сте. Приемете го и се опитайте поне да си спасите живота, защото в момента той виси само на моето желание или нежелание да ви разстрелям. Хайде, вървете пред мен с вдигнати ръце. Към комендатурата, ходом марш!

При входа на гробището се сблъскахме с един арабин ключар. Копоят му рече:

— Благодаря ти за услугата, Мохамед. Мини покрай нас утре сутрин — ще ти дам, каквото ти бях обещал.

— Мерси — отвърна онова псе. — Сто на сто ще мина, но Бебер Селие също трябва да ми плати, нали така?

— По този въпрос ще се разбереш лично с него — каза копойт.

Тогава се осмелих да попитам:

— Значи Бебер Селие ни е изпортил, а господин началник?

— Ти го казваш.

— Добре де, въпросът е да знаем със сигурност.

Като продължаваше да ни държи на мушка, копойт заповяда на Мохамед да ни пребърка. Арабинът измъкна ножа, който носех на кръста си. Взе и този на Матю.

— Хитрец си ти, Мохамед — рекох му аз. — Как успя да ни разкриеш?

— Всеки ден се катерех по палмите, за да разбера къде сте скрили сала.

— А кой те подучи да постъпваш така?

— Първо Бебер Селие, а после надзирателят Брюе.

— Хайде тръгвайте — прекъсна ни копойт. — Достатъчно приказвахте. Вече можете да спуснете ръце, но вървете по-бързо.

Четиристотинте метра до комендатурата ми се сториха най-дългият път, който някога съм извървявал. Чувствах се смазан. Толкова мъки, за да ни пипнат накрая като последни глупаци. Господи, колко жесток се оказа към мен! Пристигането ни в комендатурата предизвика страшна бъркотия. Колкото повече се приближавахме, толкова повече надзиратели идваха да се присъединят към оня зад гърба ни. А той продължаваше да ни държи на мушка.

Когато най-сетне стигнахме, вече се бяха събрали седем-осем копои.

Арабинът беше избързал преди нас, за да предупреди коменданта, и той излезе да ни посрещне на прага на сградата, придружен от Дега и петима главни надзиратели.

— Какво става, господин Брюе? — запита комендантът.

— Става това, че пипнах тези двама мъже на местопрестъплението точно в момента, когато се канеха да скрият един по всяка вероятност напълно готов сал.

— Какво ще кажете, Папийон?

— Нищо, ще се обясня по време на следствието.

— Заключете ги в карцера.

Бутнаха ме в една килия, чието зарешетено прозорче гледаше към входа на комендатурата. Вътре беше тъмно, но можех да чувам гласовете на хората отвън.

От този момент нататък събитията се развиха бързо. В три ни изкараха навън и ни сложиха белезници.

В помещението се бе събрал нещо като трибунал — комендантът, вторият комендант, главният надзирател. Един от копоите играеше ролята на секретар на съда. Отстрани, седнал зад малка масичка с молив в ръка, Дега трябваше да записва направените изявления.

— Шариер и Карбониери, зачитам ви рапорта, който господин Брюе е депозирал срещу вас: „Аз, Брюе Огюст, главен надзирател и началник на работилницата на Островите на спасението, обвинявам в кражба и отклоняване на държавна собственост двамата каторжници Шариер и Карбониери. Обвинявам в съучастничество дърводелеца Бурсе. Смятам, че мога да докажа съучастничеството и на Нарик и Кение. Прибавям, че залових на местопрестъплението Шариер и Карбониери в момента, в който оскверняваха гроба на госпожа Прива, за да скрият в него сала си.“

— Какво ще добавите? — попита комендантът.

— Първо, Карбониери няма нищо общо с тази работа. Салът е за един човек — за мен. Аз го принудих само да ми помогне да сваля рогозките от гроба, защото сам не можех да се справя. Така че Карбониери не може да носи вина за отклоняване и кражба на дървен материал, който е държавна собственост, нито за съучастничество в бягство, понеже бягството не е консумирано. Бурсе е нещастник, който

беше принуден да действа под смъртна заплаха. Що се отнася до Нарик и Кение, тях изобщо не ги познавам или по-точно познавам ги бегло. Заявявам, че нямат нищо общо с цялата работа.

— Моят информатор ми каза съвсем друго — намеси се копят.

— Бебер Селие, който ви е съобщил за акцията, би могъл спокойно да се възползва от случая, за да си отмъсти на някой чрез фалшив донос. Може ли да се вярва на доносниците?

— Накратко, обвинен сте в кражба и отклоняване на държавна собственост, в оскверняване на гроб и в опит за бягство. Подпишете, ако обичате.

— Ще подпиша, само ако добавите изявлението ми, засягащо Карбониери, Бурсе и двамата баджанаци Нарик и Кение.

— Приемам. Изгответе документа.

Подписах. Не мога точно да ви опиша какво ставаше в душата ми след ужасния провал в последната минута. Чувствах се като звяр в тъмницата си, почти не хапвах, не вървах, само пуших, пуших непрекъснато, като палех една цигара от друга. Добре че Дега ме беше снабдил достатъчно с тютюн. Всяка сутрин ни изкарвах на едночасова разходка в двора на карцера.

Днес комендантът дойде да говори с мен. Странно — той, който най-много щеше да пострада, ако аз бях успял, изглеждаше най-малко разгневен срещу мен. Усмехнат ми обясни, че според жена му всеки човек, който не е отрепка, би опитал да избяга. В същото време ловко ме подпитваше, за да разбере дали Карбониери ми е съучастник. Според мен успях да го убедя в обратното и да му обясня, че за Карбониери е било практически невъзможно да откаже да ми помогне за две минути при махането на рогозките.

Бурсе показа заплашителните писма, които му бях подготвил предварително. Комендантът бе напълно убеден, че по отношение на него нещата стоят точно, както му ги бяхме представили. Попитах го колко могат да ми лепнат по обвинението в кражба.

— Не повече от осемнадесет месеца — отговори той.

С две думи — усетих, че лека-полека отново се изправям на крака след жестокия провал. Получих бележка от санитаря Шатал. Предупреждаваше ме, че Бебер Селие е настанен в отделна стая в болницата и се подготвя за дезинтерниране въз основа на някаква много рядко срещана диагноза — абсцес на черния дроб. По всяка

вероятност ставаше дума за комбина между доктора и ръководството на колонията, което се стремеше да го спаси от разправа.

Никога не пребъркваха нито килията ми, нито мен. Възползвах се от това, за да се сдобия с нож. Казах на Нарик и Кение да си издействат очна ставка с надзирателя от работилницата, Бебер Селие, дърводелеца и мен, за да може комендантът да вземе най-накрая правилно отношение по техния случай и или да ги задържи, или да ги накаже дисциплинарно, или да ги пусне обратно в лагера.

Днес по време на разходката Нарик ме предупреди, че комендантът се бил съгласил. Очната ставка щеше да се състои на следващия ден в десет сутринта. На срещата щеше да присъства един началник надзирател, който щеше да изпълнява ролята на следовател. Цяла нощ се опитвах да се вразумя, тъй като намерението ми бе да убия Бебер Селие. Така и не успях. Не, прекалено несправедливо би било да оставя да дезинтернират този човек, за да може после той да избяга от континента като награда, задето ми е попречил на мен. Добре, но биха могли да те осъдят на смърт за предумишлено убийство. Майната им. Това беше окончателното ми решение — толкова отчаян се чувствах. Четири месеца надежди, радост, страх да не би да ме заловят, изобретателност и накрая — почти в момента на успеха, да се проваля заради един жалък доносник. Да става каквото ще, утре аз щях да убия Селие!

Единственият начин да отърва смъртната присъда, бе да го накарам пръв да извади ножа си. За целта бе нужно да му покажа, че аз съм приготвил своя. Тогава нямаше да има друг изход. Сцената трябваше да се разиграе малко преди очната ставка или веднага след нея. Не можех да го убия по време на срещата, защото рискувах да бъда застрелян от някой копой. Разчитах на хроничната разсеяност на копоите.

Цяла нощ се опитвах да се преборя с натрапчивата си мисъл, но не успях да я изхвърля от съзнанието си. В живота човек понякога се сблъсква с непростиими неща. Знаех, че по принцип не е редно да търсим саморазправа, но тази истина се отнасяше до хората от другата страна на обществото. Как да приема, че не бива да се стремя към неумолимо отмъщение над някое толкова долно същество? Не бях причинил никакво зло на бившия войник, той дори не ме познаваше. Той ме бе осъдил на неизвестно колко години в изолатора, без да има

нищо против мен. Стремеше се да ме погребее, за да живее той самият. Не! Не и не! Невъзможно бе да го оставя да се възползва от отвратителната си постъпка. Невъзможно. Чувствах се погубен. Око за око — щом аз потъвах, трябваше да го завлека и него. А ако все пак те осъдят на смърт? Безсмислено ще е да загинеш заради подобно влечуго. Накрая постигнах едно споразумение със самия себе си — ако Селие не извади ножа, и аз няма да му посягам.

Цялата нощ не спях, изпуших цял пакет лошо преработен тютюн. Когато в шест пристигна сутрешното кафе, вече ми оставаха само две цигари. Толкова напрегнат се чувствах, че направо пред копия се обърнах към раздавача на кафето:

— Можеш ли да ми дадеш няколко цигари или малко тютюн, ако началникът разреши? Привърших си провизиите, господин Антарталиа.

— Добре, дай му, ако имаш. Аз не пуша. Искрено ми е жал за тебе, Папийон. Като истински корсиканец аз се възхищавам на мъжете и мразя мръсниците.

В десет без четвърт стоях в двора и чаках да ни вкарат в помещението. Нарик, Кение, Бурсе, Карбониери вече бяха тук. Наглеждаше ни именно Антарталиа — надзирателят, с който говорих по време на кафето. Той заговори на корсикански с Карбониери. Доколкото разбрах, казваше, че всичко това е много неприятно и че Матю рискува да получи три години в изолатора. В този момент портата се отвори и в двора влязоха арабинът, дето се беше катерил по палмите, арабинът, който пазеше на входа на работилницата, и Бебер Селие. Щом ме забеляза, той направи опит да се върне назад, но придружаващият го надзирател каза:

— Приближете се и застанете отстрани, тук вдясно. Антарталиа, не им разрешавай да разговарят.

Ето че стояхме на по-малко от два метра разстояние един от друг.

— Забранени разговорите между двете групи! — извика Антарталиа.

Карбониери продължи да приказва на корсикански със земляка си, чиято задача бе да наблюдава двете групи. Копоят се наведе да си завърже връзката на обувката и аз направих знак на Матю да пристъпи малко по-напред. Той веднага ме разбра, погледна към Бебер Селие и се изплю. Щом надзирателят се изправи, Карбониери забърбори, без да

млъкне, и прикова цялото му внимание, така че аз можах да направя крачка напред, без да ме забележи. Оставих ножа да се плъзне в дланта ми. Видях го единствен Селие и с неочаквана бързина — явно държеше ножа си готов — замахна към мен и разкъса мускулите на дясното ми рамо. Аз обаче съм левак и с един замах забих ножа си до дръжка в гърдите му. Той изрева като звяр и се строполи на земята. С револвер в ръка Антарталиа ми извика:

— Отдръпни се, момко, отдръпни се! Не го удряй, след като вече е паднал, защото иначе ще съм принуден да те застрелям.

Карбониери се доближи до Селие и подритна с крак главата му. Каза две думи на корсикански. Успях да го разбера. Беше мъртъв.

— Дай ми ножа си, момче — повтори надзирателят.

Дадох му го, той прибра револвера в кобура си и отиде да потропа на металната порта. Друг копей му отвори и той каза:

— Изпрати двама с носилка, за да приберат тук един труп.

— Кой е умрял? — запита копейт.

— Бебер Селие.

— Ами? Аз пък мислех, че Папийон.

Върнаха ни по килиите. Очната ставка се отложи. Преди да влезем в коридора, Карбониери промълви:

— Бедни ми Папи, този път наистина загази.

— Да, само че аз още съм жив, а онзи пукна.

Копейт се върна сам, отвори тихичко вратата и развълнувано ми каза:

— Поискай помощ, кажи, че си ранен. Той първи те нападна, видях това — и отново внимателно затвори.

Тия корсикански копей са невероятни — или изцяло добри, или напълно лоши. Заудрях по вратата и закрещях: „Ранен съм, заведете ме в болницата да ме превържат.“

Копейт се върна заедно с главния надзирател на карцера.

— Какво ти има, защо вдигаш толкова шум?

— Ранен съм, господин началник.

— Ами, ранен бил! Аз пък разбрах, че когато те нападнал, изобщо не успял да те закачи.

— Разкъсани са мускулите на дясното ми рамо.

— Отворете — рече другият копей.

Вратата се отвори, аз излязох навън. Рамото ми наистина бе добре разкрасено.

— Сложете му белезници и го водете към болницата. Не го оставяйте там под какъвто и да било мотив. Върнете го обратно веднага, след като се погрижат за него.

Навън се бяха наредили повече от десетина копои заедно с коменданта. Надзирателят на работилницата изсъска:

— Убиец!

Преди да успея да му отговоря, комендантът каза:

— Мълчете, надзирател Брюе. Папийон е бил нападнат.

— Не ми се вярва — упорстваше Брюе.

— Видях го и мога да свидетелствам — каза Антарталиа. — И запомнете, господин Брюе, корсиканците никога не лъжат.

В болницата Шатал повика доктора, който ме заши без никаква упойка, след което ми сложи осем щипци. Нито веднъж през цялото време не се опита да ме заговори. Аз го оставих да действа, без да протестирам. Накрая само каза:

— Не можех да ти направя местна упойка, нямам никакви инжекции.

И след малко добави:

— Не е хубаво това, което си направил.

— Е, в крайна сметка той и без друго нямаше да живее още дълго. С този абсцес на черния дроб!

Неочакваният ми отговор го остави като гръмнат.

Следствието продължаваше. Бурсе беше освободен от всякаква отговорност. Приеха, че е бил уплашен до смърт. Аз правех всичко възможно, за да затвърдя убеждението им. Доказателства срещу Нарик и Кение също липсваха. Оставахме двамата с Карбониери. Свалиха от Карбониери обвинението в кражба и отклоняване на държавна собственост. Оставаше съучастничеството в опит за бягство. По тази точка нямаше да му лепнат повече от шест месеца. Що се отнася до мен, нещата се усложняваха. Въпреки всички свидетелства в моя полза, натовареният с разследването не искаше да признае, че съм действал при законна самоотбрана. Дега бе прегледал цялото ми досие и каза, че въпреки озлоблението на следователя, било невъзможно да ме осъдят на смърт, понеже съм получил рана. За да ме затрие,

обвинението се облягаше на изявленията на двамата араби, които твърдяха, че пръв съм извадил ножа.

Най-после следствието свърши. Очаквах да ме закарат в Сен Лоран, за да мина на военен съд. Непрекъснато пуших, почти не крачех из килията си. Разрешиха ми да правя втора едночасова разходка на двора следобед. Нито веднъж комендантът или надзирателите, като изключим онзи от работилницата и следователя, не проявиха враждебност към мен. Обръщаха се без злоба към мен и ми позволяваха да получавам колкото си искам тютюн.

Вторник, трябваше да замина за континента в петък. В сряда в десет сутринта вече бях престоял повече от два часа на двора, когато комендантът ме извика и рече: „Ела с мен.“ Двата излязохме сами — нямаше ескорт за мен. Попитах го къде отиваме, а той зави по пътя към тяхната къща. По едно време каза:

— Жена ми иска да те види, преди да си заминал. Не ми се щеше да я разстройвам, като те водя при нея с въоръжен надзирател. Надявам се, че ще се държиш добре.

— Да, господин комендант.

Пристигнахме у тях.

— Жюлиет, ето го твоето протеже, както ти бях обещал. Знаеш, че до обяд трябва да го отведе обратно. Имаш около час, за да си поговорите.

И той дискретно се оттегли.

Жюлиет се приближи и сложи ръка на рамото ми, като ме погледна право в очите. Черните ѝ очи блестяха още повече заради сълзите в тях, които, слава Богу, не потекоха.

— Ти си луд, приятелю. Ако ми беше казал, че искаш да заминеш, аз щях да се опитам да ти улесня нещата. Помолих мъжа си да ти помогне колкото може повече, но той отвърна, че за нещастие вече нищо не зависи от него. Накарах го да те доведе, първо, за да видя как си. Поздравявам те за смелостта ти и ми се струва, че изглеждаш по-добре, отколкото очаквах. И, второ, искам да ти платя рибата, която така щедро ми носеше месеци наред. Ето, вземи тези хиляда франка. Те са всичко, което мога да ти предложа. Съжалявам, че не са повече.

— Чуйте, госпожо. Нямам нужда от пари. Моля ви да ме разберете — не бива да приемам парите ви, защото в моите очи това би омърсило нашето приятелство. Моля, не настоявайте.

И аз отблъснах двете банкноти от по петстотин франка, които ми бяха така щедро предложени.

— Както намериш за добре — въздъхна тя. — Нека ти налея поне малко мастика.

В продължение на един час тази възхитителна жена разговаря с мен мило и съчувствено. Тя вярваше, че непременно ще ме оправдаят за убийството на онзи мръсник, а за останалото ще ми присъдят не повече от осемнадесет месеца или максимум две години.

Щом дойде време да тръгвам, тя дълго държа ръцете ми в своите, преди да прошепне: „Сбогом и на добър час!“ След което избухна в ридания.

Комендантът ме върна обратно в карцера. По пътя му казах:

— Господин комендант, вие сте женен за най-благородната жена на света.

— Знам, Папийон, тя не е създадена за този живот тук и много тежко го понася. Но какво бих могъл да направя? Остават ми още четири години до пенсия.

— Ще се възползвам от случая, че сме сами, господин комендант, за да ви благодаря, дето се отнесохте толкова добре с мен, въпреки че ако бях успял, това щеше да ви струва големи неприятности.

— Вярно, можеше да ми създадеш страшни главоболия. И все пак искаш ли да ти кажа нещо? Ти заслужаваше да успееш.

Вече бяхме стигнали до портите на карцера, когато комендантът добави:

— Сбогом, Папийон. Господ да ти е на помощ, защото ще имаш нужда от него.

— Сбогом, господин комендант.

Да, щях да имам нужда от божията помощ, тъй като военният съд, председателстван от коменданта на жандармерията (с четири нашивки), беше непреклонен. Три години за кражба и отклоняване на държавна собственост, оскверняване на гроб и опит за бягство, плюс отделно пет години за убийството на Селие. Общо осем години в изолатор. Ако не беше раната ми, щяха да ме осъдят на смърт.

Този толкова строг към мене съд се оказа по-милостив към един поляк на име Дандоски, който бе убил двама души. Присъдиха му едва пет години, въпреки че той несъмнено беше действал с умисъл.

Дандоски бил хлебар и се занимавал само с приготвянето на маята. Работел от три до четири часа сутринта. Тъй като пекарната се намирала на кея и гледала към морето, цялото си свободно време нашият човек прекарвал в риболов. Спокоен, зле говорещ френски, не дружал с никого. Цялата си нежност този доживотен каторжник отдавал на една прекрасна черна котка със зелени очи, която буквално живеела с него. Спели в една постеля, тя ходела по петите му като куче и стояла с него в пекарната, за да му прави компания. С две думи, между двамата се разгоряла голяма любов. Котката обикновено ходела с него на риболов, но ако денят се окажел твърде горещ и наоколо нямало подходящо сенчесто кътче, се връщала сама в хлебарницата и си лягала в хамака на своя приятел. По пладне, щом часовникът ударел дванадесет, тя отивала да посрещне поляка и подскачала, за да улови малките рибки, които той размахвал под носа ѝ.

Хлебарите живеят в едно общо помещение в съседство с пекарната. Веднъж двама каторжници, наричани Коразии и Анжело, поканили Дандоски да изядат заедно задушения заек, който Коразии бил приготвил. А той готвел поне веднъж седмично. Дандоски седнал и се нахранил с тях, като дори донесъл бутилка вино. Същата вечер котката не се появила. Полякът я търсил навсякъде, но напразно. Минала цяла седмица, но от котката ни вест, ни кост. Съкрушен от изчезването на другарчето си, Дандоски изгубил вкус към живота. Той дълбоко страдал, че единственото обичано от него същество, което при това изцяло отговаряло на чувствата му, така мистериозно се било изпарило. Като научила за голямата му мъка, жената на един от надзирателите пожелала да му подари малко котенце. Дандоски го отритнал и възмутено запитал жената, как е могла да си въобрази, че той ще обикне друга котка. Подобно нещо, казал той, би оскърбило паметта на скъпата покойница.

След време Коразии набил за нещо чирака в хлебарницата, който отговарял за разносянето на хляба. Момчето не живеело в тяхното помещение, но било от същия лагер. Озлобено, то намерило Дандоски и направо изтърсило:

— Ако искаш да знаеш, заекът, на който те поканиха Коразии и Анжело, беше именно твоята котка.

— Докажи го! — викнал полякът и хванал чирака за гушата.

— Видях Корази да заравя кожата ѝ под манговото дърво, дето е точно зад лодките на пристанището.

Полякът хукнал като луд да провери и наистина намерил кожата. Била вече почти изгнила, главата се разлагала. Той я изровил, измил я в морето и я сложил да изсъхне на слънце, след което я завил в чиста кърпа и я погребал на сухо място, дълбоко под земята, за да не я нападат мравките. Поне така ми разказа нещата на мен.

Същата вечер Корази и Анжело седели върху здравите банки в помещението на хлебарите и играели белот на две ръце под светлината на една петролна лампа. Дандоски беше около четиридесетгодишен, среден на ръст, широкоплещест, със здрави мишци — много силен. Предварително бил подготвил здрав прът, тежък като метал, приближил се отзад и без да каже дума, им нанесъл по един страхотен удар по главата. Черепите им се пукнали като нарове и мозъците им се разлели по земята. Луд-полудял от гняв, полякът не се задоволил да ги убие, ами загребал с шепи мозъците им и започнал да ги размазва по стената. Всичко наоколо било опръскано с кръв и мозък.

И така комендантът на жандармерията и председател на военния съд не прояви разбиране към моя случай, но за щастие влезе в положението на Дандоски, убил предумишлено двама души, и го осъди само на пет години.

ЗА ВТОРИ ПЪТ В ИЗОЛАТОРА

Върнаха ме на островите, окован на една верига с поляка. В тъмниците на Сен Лоран не си поплюваха. Бяхме пристигнали там в понеделник, съдът беше в четвъртък и ето че в петък сутринта отново пътувахме обратно.

Бяхме шестнадесет души, дванадесет от които осъдени на изолатор. Морето се случи бурно, често някоя по-голяма вълна заливаше мостика. В отчаянието си бях стигнал до там, че се молах черупката да потъне. Не разговарях с никого, стоях вгълбен в себе си, изправен срещу влажния вятър, който шибаше лицето ми. Не се опитвах да се скрия от него, напротив. Нарочно го оставих да духне шапката ми — нямаше да имам нужда от нея през осемте години в изолатора. С обърнато към вятъра лице поглъщах жадно бръснещия въздух и пълнех с него дробовете си до спукване. След като се помолих за корабкрушение, започнах да си задавам въпроси.

Бебер Селие акулите вече го изядоха; ти си на тридесет и ти предстои да излежиш осем години. Само че ще оживееш ли след осем години, прекарани между стените на Людоеда?

Преживяното ме караше да приема, че това е немислимо. Четири-пет години бяха максимумът, който човек можеше да понесе. Ако не бях убил Селие, сега щях да съм осъден само на три години, може би дори на две, защото убийството ги накара да гледат по-строго на опита за бягство. Не биваше да убивам онази дрипа. Човешкият ми дълг към самия мен ми повеляваше не да раздавам правосъдие, а да живея, непременно да живея, за да избягам. Как се случи да допусна подобна грешка? Да не говорим, че за малко не се оставих на онзи боклук да ме убие пръв. Да живея, да живея, да живея — това трябваше да бъде единственото ми верую.

Сред надзирателите, съпровождащи конвоя, беше и тъмничарят, когото познавах от изолатора. Не знаех името му, но почувствах огромно желание да му задам един въпрос.

— Господин началник, искам да ви попитам нещо.

Изненадан, той се приближи към мен.

— Казвай.

— Вие срещали ли сте човек, който да е издържал осем години в изолатора?

Той помисли и отвърна:

— Не, но познавам няколко, които издържаха по пет години. Сред тях дори имаше един — помня го много добре, който излезе в съвсем добра форма и с всичкия си след шест години. Бях в изолатора, когато го освободиха.

— Благодаря.

— Няма за какво — рече копят. — Тебе те осъдиха на осем години, нали?

— Да, господин началник.

— Единственият начин да издържиш, е никога да не получаваш наказания.

С тези думи той се оттегли. Последният му съвет бе особено важен. Да, единственият начин да се измъкна жив, бе да не се оставям никога да ме наказват. Всички наказания се състояха в намаляване на порциите или в лишаване от храна за известно време. След това дори да се върнеш към нормален режим на хранене, никога повече не успяваш да се съвземеш. Няколко по-сериозни наказания и ще пукнеш далеч преди края на срока. Изводът е — не бива да приемам никакви кокосови орехи или цигари. Не бива дори да пиша или да получавам бележки.

През останалата част от пътуването си повтарях наум това решение. Никакви връзки с останалия свят или с някой от самия изолатор. Хрумна ми нещо — единственият начин да ми помогнат без риск, бе да плащат на затворниците, които раздават супата, за да получавам по-големи парчета месо на обяд. Беше лесно — те се движеха по двама, като първият сипваше бульона, а вторият зад него пускаше месото. Трябваше просто да бръкне по-дълбоко в казана и да извади черпака пълен с колкото може повече зеленчуци. Успокоих се, че съм намерил разрешение. Ако успееш да уредим далаверата, щях да се храня добре и почти достатъчно. Оставаше ми да намеря най-приятните неща, за които да мечтая, да отлitam надалеч, за да не полудея.

Пристигнахме на островите. Беше три следобед. Още щом докоснахме брега, видях светложълтата рокля на Жюлиет, застанала до

мъжа си. Комендантът се доближи до мен още преди да ни строят и попита:

— Колко?

— Осем години.

Той се върна при жена си и нещо ѝ каза. Развълнувана, тя се отпусна на един камък. Буквално като подкосена. Мъжът ѝ я хвана за ръка, тя стана, погледна ме тъжно с огромните си очи и двамата се отдалечиха, без да се обръщат назад.

— Папийон — запита ме Дега, — колко?

— Осем години в изолатора.

Не отговори нищо, дори не посмя да ме погледне. Галяни се приближи и преди да успее да проговори, бързо му каза:

— Не ми изпращай нищо, не ми пиши. С толкова голяма присъда не мога да рискувам наказание.

— Разбирам.

Тихо добавих:

— Уреди да ми дават колкото може повече храна на обяд и вечер. Ако успееш, може би един ден ще се видим отново. Сбогом.

Доброволно тръгнах към първата лодка, която трябваше да ни отведе на Сен Жозеф. Останалите ме гледаха така, както се гледа след спуснат в гроба ковчег. Никой не проговаряше. По време на краткото ни пътуване повторих на Шапар това, което бях казал на Галяни.

— Сигурно може да се уреди. Кураж, Папи — отвърна той и запита: — А Матю Карбониери?

— Прости ми, че забравих да ти кажа за него. Председателстващият военния съд поиска да се набавят допълнителни сведения по случая, преди да вземе окончателно решение. Това добре ли е, или зле?

— Мисля, че е добре.

Застанах най-отпред на малката колона от дванадесет човека, които слязоха на брега, за да идат в изолатора. Катерех се бързо по склона и колкото и да е странно, нямах търпение да попадна сам в килията си. Толкова припирах, че копоят ме спря:

— По-спокойно, Папийон. Ще рече човек, че много бързате да се върнете в къщата, която съвсем неотдавна напуснахте.

Пристигнахме.

— Съблечете се! Представям ви коменданта на изолатора.

— Съжалявам, че сте отново тук, Папийон — обърна се към мене той. И после продължи с обичайната си реч. — Затворници, и т.н., и т.н. Сграда А, килия 127. Тя е най-добрата, Папийон, защото се намира точно срещу вратата на коридора. По-светла е и в нея има повече въздух. Надявам се, че поведението ти ще е добро. Осем години са много, но кой знае, ако спазваш примерно поведение, може да ти опростят една-две от тях. Искрено ти го пожелавам, защото си смел човек.

И ето ме в номер 127. Наистина се намираше срещу голямата решетеста порта, водеща към коридора. Въпреки че беше около шест вечерта, вътре все още можеше да се вижда ясно. За разлика от предишната ми килия, тук не вонеше на гнилоч. Почувствах, че духът ми се повдигна: „Е, добри ми, Папи, ето ги четирите стени, които ще те гледат как живееш през следващите осем години. Откажи се да броиш месеците и часовете — безсмислено е. Единствената приемлива мярка е шест месеца. Шестнадесет пъти по шест месеца и ще бъдеш отново на свобода. Въпреки всичко имаш едно предимство. Ако ти е съдено да пукнеш тук, то ще е на светло. А това е важно. Не ще да е много приятно да хвърлиш топа на тъмно. Ако се разболееш, тук докторът поне може да ти види мутрата. Не бива да се самообвиняваш, задето искаше да избягаш и да започнеш живота си наново, а още по-малко задето уби Селие. Как щеше да страдаш при мисълта, че докато ти гниеш тук, той е на свобода! Времето ще отсъди. Може пък да дадат амнистия, да избухне война, някое земетресение или тайфун да разрушат крепостта. Защо не? Може някой честен човек, като се върне във Франция, да успее да развълнува французите и те да принудят тукашната управа да премахне тази безкръвна гилотина. Може някой отвратен от условията доктор да сподели впечатленията си с журналист, свещеник или който и да е там. При всички случаи Селие отдавна е смлян от акулите. Аз съм тук и ако искам да остана верен на себе си, ще изляза жив от саркофага.“

Едно, две, три, четири, пет, кръгом; едно, две, три, четири, пет и пак кръгом. Започнах да крача, като веднага си припомних положението на главата, на ръцете, точната дължина на стъпката, при която махалото работеше безгрешно. Реших да ходя само по два часа сутрин и два часа следобед, докато разбере със сигурност дали мога да

разчитам на повече храна. Не биваше да позволявам в тези напрегнати първи дни ненужен разход на енергия.

Да, ужасно е да се провалиш тъкмо накрая. Вярно, в случая ставаше дума само за първия етап от бягството, после трябваше да преплаваме успешно сто и петдесет километра върху крехкия сал. И ако все пак пристигнем на континента, да подготвяме ново бягство пък оттам. Ако се бяхме справили със спускането на сала във водата, трите брашнени чувала щяха да позволят скорост от десет километра в час. Щяхме да стъпим на твърда земя след по-малко от петнадесет, кажи го дванадесет часа. Е, разбира се, ако валеше дъжд, защото само при дъждовно време можехме да си позволим да опъваме платното. Мисля, че денят, след като ме затвориха в карцера, бе дъждовен. Но не си спомням точно. Мъчех се да намеря допуснатите пропуски и грешки. Сещах се само за две. Дърводелецът искаше да изпипа сала прекалено добре, да го подсигури. За да има къде да натъпчем орехите, трябваше да изработи втора рамка — получаваха се два сала един в друг. Това породило нуждата от твърде много съставни части и прекалено удължи времето за изработването им.

Втората по-важна грешка — веднага щом се усъмнихме в Селие, още същата нощ трябваше да го убия. Ако го бях сторил, сега нямаше да съм тук. Дори при провал на континента, дори преди това да ме бяха пипнали в последния момент, пак нямаше да получа повече от три години и щях да преживея удоволствието от приключението. Да не говорим докъде щях да съм стигнал, ако ми беше провървяло и на островите, и на континента! Де да знаеш? Можех да седя да си приказвам с Боуен в Тринидад, или да се намирам под покровителството на архиепископ Ирелей дьо Брюн в Кюрасао. А оттам щяхме да тръгнем само след като разберем със сигурност, че тази или тази нация ще ни приеме. Ако ли не, аз можех лесно да се върна сам с някоя малка лодка при моето племе гуахира.

Заспах много късно, но сънят ми бе спокоен. Първата нощ не бе твърде потискаща. Да живея, да живея, да живея. Всеки път, когато чувствах, че съм готов да се отдам на отчаянието, трябваше да си повтарям: „Докато има живот, има надежда.“

Мина една седмица. От вчера забелязах известна промяна в порциите ми. На обяд чудесно парче варено месо, вечерта канчето ми

бе напълнено догоре с леща, почти без вода. Убеждавах се като дете: „Лещата съдържа желязо и е полезна за здравето.“

Ако продължаваше така, можех да крача по десет-дванадесет часа на ден, а вечер уморен да се отнасям на пътешествие сред звездите. Все още не се отдавах на блянове, стоях здраво стъпил на земята и си припомнях всички каторжнически истории, научени на островите. Обещах си, ако един ден се върна отново там, да проверя истина ли е историята с камбаната.

Както вече ви казах, каторжниците не ги погребват, а ги хвърлят в морето между Сен Жозеф и Роаял, където е гъчкано с акули. Мъртвия го увиват в брашнени чували, а на краката му връзват голям камък. На предната част на лодката е закрепен правоъгълен сандък — винаги един и същ. Щом стигнат на посоченото място, каторжниците гребци вдигат хоризонтално греблата си на височината на борда. Един накланя сандъка, а друг дръпва нещо като механизъм на капан и трупът се плъзва във водата. Доказано е със сигурност, и тук място за спор няма, че акулите веднага прегризват въжетото. Нито един мъртвец досега не е имал време да потъне по-надълбоко. Труповете веднага изплуват на повърхността и акулите се хвърлят да си ги разпределят. Според хора, които са присъствали на подобни сцени, разкъсването на човешкото тяло било потресаваща гледка. Особено когато акулите са много — тогава те повдигат савана ведно със съдържанието му над повърхността, раздират брашнените чували и отнасят големи парчета от трупа.

Всичко става точно както ви го разказах, но аз исках да проверя нещо друго. Всички осъдени твърдяха, че акулите ги привлича камбаната, която винаги удрят при смъртни случаи. Значи, ако застанете на края на насипа на Роаял в шест вечерта, може да не видите нито една акула. Но щом ударят камбаната на църквицата, мястото за секунда ще се напълни с хищници, очакващи трупа. Нищо друго не би могло да обясни присъствието им точно в този час. Да се надяваме, че никога няма да послужи за закуска на роаялските акули. Поне не при тези обстоятелства. Да ме разкъсат жив по време на бягство — това да, поне ще е било по пътя ми към свободата. Да не е само след като съм умрял от болест в тъмницата. Това не бива да се случва.

Благодарение на изградената от моите приятели организация бях винаги сит и напълно здрав. Вървах без спиране от седем сутрин до шест вечерта. Така че вечерното канче, пълно със сушени зеленчуци, фасул, леща, грах или ориз, биваше съвсем скоро ометено. Винаги изяждах всичко до шушка, без да се насилвам. Ходенето ми се отразяваше добре, осигуряваше ми здравословна умора, а аз се научих да се раздвоявам, докато се движа. Вчерашния ден например прекарах в една местност в Ардеш, наричана Фавра. След смъртта на мама често ходех за по няколко седмици при леля ми, която учителстваше там. И вчера буквално се лутах из кестеновите гори, събирах гъби, чувах как приятелят ми — малкото овчарче, реди на висок глас заповеди на кучето си, как го кара да доведе някоя отлъчила се овца или да накаже непослушната коза. Нещо повече, усещах свежия вкус на водата от минералния извор, а ситните му пръски ме гъделичкаха по носа. Връщането на автентични възприятия от преди петнадесет години, уменията да изживяваш нещата повторно, и то със същата интензивност, са възможни само в тъмница, далеч от шума, в пълната тишина.

Виждах жълтата рокля на леля Утин. Чувах как вятърът шумоли в кестените, чувах как изтрополяват черупките върху сухата земя и приглушено се стели килимът от листа. Изведнъж от високите жълтуги изскочи огромен глиган и така ме изплаши, че хукнах да бягам, изпусайки по пътя по-голямата част от събраните гъби. Да, без да спирам да крача, прекарах целия си ден във Фавра заедно с леля и приятелчето ми — овчаря Жюлиен. Никой не можеше да ми отнеме тези нежни, ясни, чисти спомени, никой не можеше да ми попречи да потъна в тях и да почерпя мир за изстрадалата си душа.

Според обществото, аз се намирах в една от многобройните килии на Людоеда. Всъщност аз им откъгнах цял ден, прекарах го във Фавра, по поляните, под кестените, дори пих минерална вода от извора, наречен Прасковения.

Ето че първите шест месеца минаха. Бях си обещал да ги отброявам и удържах на думата си. Едва тази сутрин си позволих да намаля шестнадесетте отброени единици на петнадесет. Петнадесет пъти по шест месеца.

Да направим равносметка. Никакви неприятности през последните шест месеца. Все същата храна, но винаги в приемливо

количество, благодарение на което здравето ми не е пострадало. Наоколо много самоубийства и обхванати от бяс луди, които, слава Богу, бързо отвеждат. Потискащо е да слушаш как някой крещи, оплаква се или стене в продължение на часове или цели дни. Открих един хитър начин, който обаче се отразяваше зле на ушите. Отчупвах парченца сапун и си ги навирах в ушите, за да не чувам ужасяващите писъци. За съжаление сапунът предизвикваше възпаления след ден-два.

За първи път, откак съм в каторгата, паднах дотам, че да помоля копой за услуга. Всъщност надзирателят, който раздаваше супата, беше от Монтелимар — почти земляк. Познавах го от Роаял и го помолих да ми донесе восък, за да понасям по-леко жалбите на лудите, преди да ги отведаат. Още на следващия ден ми донесе топка восък, голяма колкото лешник. Не можете да повярвате какво облекчение е да не чуваш онези нещастници.

Специализирах се в борбата с тлъстите гъсеници. За шест месеца получих само едно ухапване. Успях да им устоя сутрин, когато се събуждах, усещайки как някоя от тях се разхожда по голото ми тяло. Човек в крайна сметка с всичко свиква. Тук става въпрос за самоконтрол, тъй като гъделът от крачетата и пипалата им е много неприятен. Ако обаче не сколасаш веднага да я уловиш, получаващ ухапване. Най-подходящо е да я изчакаш сама да слезе от тебе, след което да я намериш и да я размажеш. Винаги оставях върху циментовата си табуретка две-три трохи от сутрешния хляб. Миризмата на хляба задължително ги привличаше и те плъзваха към него. Тогава ги убивах.

Трябваше да се спася от една фиксидея, която не спираше да ме преследва. Защо не убих Бебер Селие още в деня, когато възникнаха съмненията относно пагубните му намерения? Непрекъснато спорех със себе си — кога човек има право да убие? Накрая стигнах до извода: целта оправдава средствата. Моята цел бе да избягам, имах късмета да довърша един добре изпипан сал, да го скрия на сигурно място. Заминаването ми бе въпрос на дни. След като разбрах каква опасност представлява Селие още по време на изработването на предпоследната част — която, слава Богу, пристигна успешно на местопредназначението си, — трябваше да го екзекутирам без никакво колебание. А ако се окажеше, че съм сбъркал и съм се подвел по

лъжлива следа? Щях да убия невинен човек. Какъв ужас! Само че не мислиш ли, че не е логично да си поставяш нравствени проблеми? Ти — доживотният каторжник, отгоре на всичко осъден и на осем години изолация.

Какво си въобразяваш ти, нещастна отрепка, към която се отнасят като към боклук, като към смет. Ще ми се да знам, дванадесетте мръсници съдебни заседатели, които те пратиха тук, поне веднъж запитали ли са съвестта си, дали са постъпили добре, като са те осъдили толкова жестоко. А прокурорът, за който още не бях решил как точно да му изтръгна езика, питал ли се е, дали не е отишъл твърде далеч в обвиненията си. Сигурно дори адвокатите ми вече не ме помнят. Може би говорят с общи думи за „онази злополучна афера с Папийон“ от 1932 година: „Знаете ли, колеги, онзи път не се чувствах във форма, а адвокатът Прадел беше на върха си. Представи гледната точка на обвинението по великолепен начин. Да, той действително е противник от голяма класа.“

Чувах тези думи така ясно, сякаш седях до господин Реймон Юбер по време на разговора му с други адвокати, или на светски прием, или най-вече в някой от коридорите на Съдебната палата.

Само един заслужаваше прозвището на честен и почтен съдия — председателят Бьовен. Този безпристрастен човек можеше спокойно да обсъжда по светски вечеринки или в компанията на колеги опасността от системата на съдебните заседатели. Сигурно казваше — с внимателно подбрани думи, разбира се, — че глупаците заседатели не са подготвени да поемат подобна отговорност; че лесно се оставят да ги омае чарът на обвинението или защитата, в зависимост от това кой се справя по-умело в ораторската надпревара; че твърде бързо оправдават или осъждат, без да знаят защо, в зависимост от доброжелателната или недоброжелателната атмосфера, която по-силната страна успее да създаде.

Другият достоен човек е главата на моето семейство, но роднините ми без съмнение ми се сърдят за неприятностите, които им създадох. Само татко, бедният ми татко, не се оплаква от кръста си — убеден съм в това. Той влачи тежкия кръст, без да вини детето си, без да го кори, макар че като учител уважава законите и дори учи другите да ги разбират и приемат. Убеден съм, че дълбоко в душата му избликва този вик: „Мръсници, вие убихте сина ми, дори още по-лошо,

оставихте го да изгние бавно на двадесет и пет годишна възраст!“ Ако знаеше къде точно се намира момчето му сега и какво са направили от него, щеше да стане анархист.

Тази нощ Людоедът заслужи името си повече от всякога. Научих, че двама са се обесили, а един се самозадушил, като си натикал парцали в гърлото и в ноздрите. Килия 127 е до мястото, където копоите на стража си предават поста и понякога чувам части от разговорите им. Тази сутрин например не говореха достатъчно тихо и успях да чуя за инцидентите, станали през нощта.

Още шест месеца изтекоха. Отбелязах още една точка и издълбах върху дървото хубаво 14. Разполагах с един пирон, с който си служех всеки шест месеца. Направих равносметка — здравето ми бе все още добро, а духът висок.

Благодарение на дългите си пътешествия сред звездите рядко получавах кризи на отчаяние. Бързо ги преодолявах и спретвах някое въображаемо пътуване, за да прогоня черните мисли. Смъртта на Селие много ми помагаше да превъзмогвам моментите на остра криза. Казвах си: „Аз живея, живея, жив съм и трябва да живея, да живея, да живея, за да бъда свободен един ден. Той ми попречи да избягам и сега е мъртъв, той никога няма да бъде свободен така, както ще бъда аз. При всички положения, ако изляза оттук на тридесет и осем години, няма да съм още стар и следващото ми бягство ще се окаже успешно. Сигурен съм.“

Едно, две, три, четири, пет, кръгом; едно, две, три, четири, пет, отново кръгом. От няколко дни краката ми бяха почернели, а от венците ми течеше кръв. Дали да не съобщя, че съм болен? Натиснах с пръст крака си и остана белег. Да речеш, че съм пълен с вода. От една седмица не можех да ходя по десет-дванадесет часа. Скапвах се от умора след не повече от шест часа, и то с почивка. Когато си миех зъбите, не можех да ги търкам с грапавата, напоена със сапун, кърпа, защото много ме боляха и кървяха. Вчера дори един зъб ми падна от само себе си — горен резец.

В края на третите шест месеца се случи истинска революция. Вчера ни накараха да си покажем главите през прозорчетата и един доктор мина, за да огледа венците и зъбите на всеки от нас. На следващата сутрин, осемнадесет месеца откак влязох в тази килия, вратата се отвори и чух заповед:

— Излезте, застанете с лице към стената и чакайте.

Бях първи откъм зарешетената порта, след мен извикаха още близо седемдесет човека. „Наляво!“ Оказах се последен от редицата, която пое към другия края на сградата и се изниза в двора.

Беше девет сутринта. Младо докторче в риза със защитен цвят с къси ръкави седеше под открито небе зад малка дървена масичка. До него трима санитарии — двама каторжници и един надзирател. Всичките, включително и докторчето, непознати. Десетина копои с пушки увенчаваха церемонията. Комендантът и главните надзиратели наблюдаваха сцената прави, без да продумат.

— Всички да се съблекат! — изкрещя главният надзирател. — Дръжте вещите си в ръце. Първият. Име?

— Така и така.

— Отвори уста, разтвори крака. Извадете му тия три зъба. Намажете го с йодов спирт, после с метиленов разтвор. Два пъти дневно преди хранене да му се дава сироп.

Бях последен в редицата.

— Име?

— Шариер.

— Виж, ти единствен изглеждаш сравнително сносно. Да не си пристигнал току-що?

— Не.

— От колко време си тук?

— Днес стават осемнадесет месеца.

— Защо не си кльоцав като другите?

— Не знам.

— Е, аз ще ти кажа. Или плюскаш повече от тях, или мастурбираш по-малко. Да ти видя устата. Краката. Два лимона дневно — един — сутрин, и един — вечер. Смучи ги и натривай сока във венците си — имаш скорбут.

Почистиха ми венците с йодов спирт, после ги намазаха с метиленов разтвор и ми връчиха един лимон. Кръгом и се озовах отново последен в редицата, която пое обратно към килиите.

Това наистина бе революция! Да изкараш болните на двора, да им позволиш да видят слънцето, да ги покажеш отблизо на лекаря... Подобно нещо никога не бе се случвало в изолятора. На какво ли се дължеше промяната? Да не би някой доктор най-после да е отказал

ролята на безмълвен съучастник на прочутия режим? Този доктор по-късно стана мой приятел. Името му е Жермен Гибер. Загина в Индокитай. Много години след онзи паметен ден жена му ми писа в Макараибо — Венецуела, за да ми го съобщи.

Всеки десет дни ни извеждаха за преглед навън. Винаги ми назначаваха едно и също лечение — йодов спирт, метиленов разтвор и два лимона. Положението ми не се влошаваше, но не се и подобряваше. На два пъти помолих да ми дадат сироп, но докторът отказа. Това започна да ме изнервя, защото все още не можех да вървя повече от шест часа на ден и краката ми продължаваха да са подути и почернели.

Веднъж, докато чаках реда си, забелязах, че рахитичното дръвче, под което понякога се криех от слънцето, е лимон, но без плодове. Откъснах едно листо и го сдъвках, после механично откърших клонче с няколко листа. Щом ме извика докторчето, тикнах клонката в задника си и рекох:

— Докторе, не знам дали е от лимоните, ама вижте какво ми е покарало отзад. — И се обърнах да му покажа хилавата клонка с няколкото листенца.

Копоите избухнаха в смях, а главният надзирател извика:

— Папийон, ще бъдете наказан за проявено неуважение към доктора!

— Не, в никакъв случай — намеси се докторът. — Не можете да го накажете, защото аз не съм се оплакал. Значи не искаш повече лимони? Това ли се опита да ми кажеш?

— Да, докторе. Писна ми от тия лимони — не оздравявам от тях. Нека опитаме със сиропа.

— Не ти давам от него, защото е много малко и го пазя за тежко болните. Въпреки всичко ще ти предпиша по една лъжица дневно, но ти пък ще продължиш с лимоните.

— Докторе, когато бях при индианците, ги видях да ядат морски водорасли. На Роаял има от същия тип, значи ще се намерят и на Сен Жозеф.

— Даваш ми чудесна идея. Ще кажа да ви раздават всеки ден от един определен тип водорасло, което видях, че се въди тук. Варено ли го ядат индианците или сурово?

— Сурово.

— Добре, благодаря ти. И, господин комендант, проследете да не наказват този човек. Разчитам на вас.

— Добре, господин капитан.

Около нас ставаше чудо. Всеки осем дни излизахме за по два часа на двора и докато чакахме да дойде нашият ред или да минат останалите, гледахме лицата на другите, понякога прошепвахме по някоя дума. Кой можеше да мечтае за нещо толкова прекрасно! Промяната ни се отразяваше фантастично: мъртвците се надигаха, за да направят няколко крачки под слънцето; живо погребаните най-последно получаваха правото да проговорят. Сякаш гълтахме жива вода.

Трак, трак — безкрайно много потраквания отвориха всички врати един четвъртък в девет сутринта. Накараха ни да се изправим на прага на килиите си. „Затворници — кресна невидим глас, — стройте се за инспекция на губернатора.“

Заобиколен от петима офицери от колониалните войски — вероятно лекари, — един висок елегантен мъж с посребрена коса мина бавно по коридора, оглеждайки всяка килия. Чух, че му рапортуват за случаите на по-тежки наказания и му обясняват причините. Преди да стигнат до мен, трябваше да повдигнат някакъв нещастник, който не бе намерил сили да изчака толкова дълго прав. Оказа се един от човекоядците — Гравий. Един от военните каза:

— Но това е жив труп!

— Всички са в окаяно състояние — отвърна губернаторът.

Групата стигна до мен.

— Този е с най-дългата присъда — обясни комендантът.

— Как се наричате? — попита губернаторът.

— Шариер.

— Каква е присъдата ви?

— Осем години за кражба на държавно имущество и прочие и за убийство — по три и пет години.

— Колко от тях са минали?

— Осемнадесет месеца.

— Какво е поведението му?

— Добро — отвърна комендантът.

— А здравето?

— Задоволително — рече докторът.

— Имате ли нещо да ни кажете?

— Този режим е нечовешки и недостоеен за народ като френския.

— Защо?

— Задължителна тишина, никакви разходки и до преди няколко дни никаква лекарска помощ.

— Дръжте се добре и може би ще получите опрощение на част от присъдата, ако все още съм губернатор.

— Благодаря ви.

От него ден насетне по заповед на губернатора и на главните лекари на Мартиника и Кайен получихме право на всекидневни едночасови разходки и морски бани в нещо като фалшив басейн, в който големи каменни блокове ни пазеха от акулите.

Сутрин в девет на групи по сто човека слизахме чисто голи от изолатора до морето. По същото време жените и децата на надзирателите трябваше да си стоят вкъщи, за да не ни гледат.

За един месец лицата на хората около мен напълно се промениха. Времето, прекарано под слънчевите лъчи, плуването в солената вода, възможността да поговориш с някого напълно преобрази стадото от духовно и физически болни затворници.

Веднъж на връщане обратно към изолатора бях поизостанал в последните редици, когато чух отчаяните викове на някаква жена и два револверни изстрела. Успях да доловя думите: „Помощ! Дъщеричката ми се дави!“

Виковете идваха откъм кея — наклонена циментова плоча, която се спускаше в морето и около която спираха лодките. Нови викове:

— Акули!

И още два револверни изстрела. Вниманието на всички бе привлечено от виковете и изстрелите. Без много да мисля, бутнах пазача и хукнах към кея, както си бях чисто гол. Там заварих две жени, които крещяха отчаяно, трима надзиратели и разни араби.

— Скочете в морето! — молеше се жената — Тя не е отишла далеч! Аз не мога да плувам, иначе щях да се хвърля. Мръсни страхливци!

— Акулите! — отвърна й един от копоите и отново стреля.

Малко момиченце със синьо-бяла рокличка плуваше на повърхността, кротко тласкано от течението. Носеше се право към мястото, където погребваха каторжниците, но, слава Богу, все още

беше далеч оттам. Копоите не спираха да стрелят и сигурно бяха уллучили няколко акули, защото около малката се образува вълнение.

— Не стреляйте повече! — изкрещях им аз.

И без да се замислям, скочих в морето. Течението бързо ме тласна към детето, което не потъваше благодарение на рокличката си. Плясках колкото се може по-силно с крака, за да отблъсна акулите.

Бях на тридесет — четиридесет метра от нея, когато пристигна лодка, изпратена от Роаял — там също бяха забелязали сцената. Стигнаха до малката преди мен и я издърпаха в безопасност. Заплаках от ярост и вече дори не мислех за акулите, когато на свой ред се оказах прибран на борда. Бях рискувал живота си за нищо!

Аз си мислех, че е за нищо, но месец по-късно в знак на отплата доктор Жермен Гибер издейства отмяна на наказанието ми по медицински причини.

ОСМА ТЕТРАДКА
ЗАВРЪЩАНЕ НА РОАЯЛ

БИВОЛИТЕ

И така, благодарение на едно истинско чудо аз се завърнах на Роаял, където продължих да излеждавам наказанието си. Бях напуснал острова, осъден на осем години изолатор заради опита ми за бягство, а ето, че деветнадесет месеца по-късно се озовах отново тук.

Срещнах другарите си — Дега продължаваше да изпълнява длъжността на счетоводител, Галяни си беше пощенски раздавач, Карбониери бе оправдан на процеса около моето бягство. Видях се още с Гранде, с Бурсе дърводелеца и с братята с количката Нарик и Кение, а също и с Шатал от лазарета и със съучастника от първото ми бягство Матюрет, който работеше като помощник-санитар.

И корсиканските бандити не бяха мръднали: Есари, Вичиоли, Чезари, Разори, Фоско, Мокюе и Шатал, чиито свидетелски показания около аферата с Марсилската борса изпратиха големия престъпник, известен като Нокътя, на гилотината. Човек би казал, че на острова са се събрали всички звезди на криминалната хроника от годините между 27-а и 35-а.

Марсино, убиецът на Дюфрен, се бе поминал от изтощение преди една седмица. Него ден акулите са се радвали на изискано меню. Бил им е сервиран един от най-високо котираните парижки експерти по скъпоценни камъни.

Тук беше и Бара, наричан Актрисата — шампион по тенис и милионер от Лимож, осъден за двойното убийство на шофьора си и на твърде интимното си приятелче. Той работеше като шеф на лабораторията и главен аптекар в болницата на Роаял. По този повод някой от докторите остроумно беше забелязал, че на островите можеш да получиш удостоверение за туберкулозно болен най-вече посредством задника си.

Накратко, пристигането ми на Роаял беше отбелязано с топовни гърмежи. Появих се в помещението на закоравелите престъпници в едно съботно утро. Почти всички си бяха вкъщи и никой не пропусна да ме поздрави и да ми засвидетелства приятелските си чувства. Дори момчето с часовниците, което не бе проговорило, откак веднъж за

малко не го бяха гилотинирали по погрешка, заряза работата си, за да ми каже „добре дошъл“.

— Е, приятели, добре ли сте всички?

— Да, Папи, радваме се, че си сред нас.

— Все още ти пазим мястото — рече Гранде. — Откак те откараха, то стои незаето.

— Благодаря ви на всички. Какво ново насам?

— Хубави новини.

— Ами!

— Тази нощ пред спалнята на примерните са намерили трупа на арабина, който те беше следил от палмата. Сигурно някой твой доброжелател се е погрижил да ти икономиса труда.

— Сигурно е така. Бих искал да знам кой е, за да му благодаря.

— Може би един ден ще си признае. Тази сутрин при проверката откриха арабина с нож в сърцето. Никой нищо не е видял, никой нищо не е чул.

— Е, така е най-добре. Как вървят залаганията?

— Вървят. И там ти се пази мястото.

— Значи продължаваме да си живеем като доживотни каторжници. Бих искал отсега да знам кога и как ще приключи цялата тази история.

— Папи, всички бяхме потресени, когато разбрахме, че са ти друснали осем години. Сега си отново сред нас и трябва да ти кажем, че на островите вече няма нито един човек, който не би ти помогнал, независимо колко рисковано може да е това.

— Комендантът иска да ви види — съобщи ми един от арабите.

Излязох след него. Навън няколко дежурни копои ми казаха по две-три хубави думи. Арабинът ме заведе при коменданта Пруйе.

— Добре ли си, Папийон?

— Да, господин комендант.

— Радвам се, че си помилван и те поздравявам за смелия ти опит да спасиш дъщеричката на моя колега.

— Благодаря.

— Сега ще те назнача за говедар, докато се освободи място за чистач на клозетите, а по-късно ще гледам да ти издействам отново разрешително за риболов.

— Добре, ако това няма да ви постави в неудобно положение.

— Бъди спокоен. Надзирателят от работилницата вече не служи тук, а аз след три седмици ще отпътувам за Франция. И така, от утре започваш работа.

— Не знам как да ви се отблагодаря, господин комендант.

— Като изчакаш един месец, преди да опиташ поредното си бягство — засмя се Пруйе.

В помещението се мяркаха същите физиономии, на които се бях нагледал, преди да ме отведат. И начинът им на живот си беше същият. Тази странна порода — комарджиите, мислеха и дишаха само за играта. От друга страна, мъжете, които си бяха хванали гаджета, живееха, ядяха и спяха заедно с тях. Оформяха истински малки домакинства, където хомосексуалната страст и любов властваха денонощно над действията и помислите. Покрай тях ставахме свидетели на страстни сцени на ревност. „Мъжът“ и „жената“ непрестанно се шпионираха и щом някой от тях се измореше от партньора си и хукнеше подир нови завоевания, това неминуемо водеше до убийство.

Един негър, наричан Семплон, миналата седмица закла някой си Сидро заради красивата Чарли (Бара). Беше третата жертва на Семплон — и все заради Чарли.

Бях прекарал едва няколко часа в лагера, когато две момчета дойдоха да ме питат:

— Папийон, бихме искали да знаем дали Матюрет ти е гадже.

— Защо?

— Ей тъй, имаме си причини.

— Слушайте тогава. Двамата с Матюрет сме бягали заедно от каторга и заедно сме изминали две хиляди и петстотин километра. През цялото това време той се държа като истински мъж. Това е всичко, което знам за него.

— Добре де, ама кажи все пак дали го чукаш.

— Не, не познавам Матюрет откъм тази страна. Ценя го като приятел и останалото не ме интересува, освен ако някой не му причини болка.

— А ако един ден ми стане жена?

— Щом той е съгласен, аз няма да се меся. Но ако легне с тебе само защото си го заплашвал, тогава ще ти се наложи да си имаш работа с мен.

Активните педерастии не бяха по-добра стока от пасивните — и двете групи живееха, без да мислят за друго освен за плътските си страсти.

Срещнах онзи италианец, у когото навремето — още докато пътувахме за Гвиана — бяха открили златния патрон.

— Още ли се мотаеш тук? — му викам.

— Всичко опитах. Мама ми изпрати дванадесет хиляди франка, копоят ми взе половината като комисиона, дадох четири хиляди от останалите, за да ме сложат в болницата, успях да стигна до рентгена в Кайен, но нищо повече не можах да направя. После уредих да ме осъдят, че съм ранил един приятел. Познаваш го — Разори, корсиканския бандит.

— Знам го, и после?

— Договорихме се с него, той се самонарани в корема и двамата ни пратиха на континента, за да отговаряме пред военния съд — той като обвинител, аз като обвиняем. Не успяхме дори да се озърнем, и процесът свърши. Осъдиха ме на шест месеца в изолатора и миналата година си ги излежах като момченце. Ти дори не си разбрал, че съм там. Не издържам вече, Папи, ще взема да се самоубия.

— По-добре е да пукнеш в открито море по време на бягство. Така поне ще умреш свободен.

— Прав си, а аз съм готов на всичко. Ако започнеш да подготвяш нещо, ми свирни.

— Разбрано.

И животът на Роаял пое по стария начин. Ето че станах и говедар. Биволът ми се наричаше Брут. Тежеше около два тона и се беше прочул като убиец на други биволи. Беше убил два мъжкаря. „Това сега е последният му шанс — предупреди ме надзирателят Анъости. Още едно убийство, и го пращаме в кланицата.“

Тази сутрин се запознах с въпросния Брут. Черният мартиниканец, който се беше занимавал с него досега, щеше да ми помага една седмица, докато науча какво трябва да правя. Веднага се сприятелих с бивола, като му се изпиках върху носа — той с удоволствие протегна големия си език, за да оближе солената течност. После му дадох няколко зелени плода манго — бях ги подбрал специално за него в градината на болницата. Впрегнахме Брут като овен за оките на каручката, толкова гиздава, сякаш беше изписвана по

царско време, натоварихме я с една бъчва, която можеше да побере три тона вода, и поехме надолу към морето. Работата ни на двамата с приятелчето Брут се състоеше в това да напълним бъчвата с вода и после да я изкачим по стръмния склон. Горе на платото аз завъртах чучура и водата бликваше надолу по канала, като измиваше всички нечистотии, хвърлени там от клозеточистачите. Започвах работа в шест сутринта и към девет вече бях привършил.

След четири дни мартиниканецът заяви, че и сам мога да се справям. Службата ми имаше само една лоша страна — всяка сутрин в пет трябваше да газя из блатата и да търся Брут, който редовно гледаше да се скрие някъде, защото не му се щеше да работи. Биволът имаше много чувствителни ноздри, през които бе прекарана желязна халка със закачена за нея петдесетсантиметрова верига. Щом го откриех, той хукваше да бяга и бързо се озоваваше в най-отдалечения край на блатото. Понякога ми се налагаше да газя повече от час из застоялите вонящи води, пълни с всякакви гадини и лигави растения. Ядосвах се и започвах да крещя: „Мръсник! Педераст! Тъп като бретонец! Ще излезеш ли накрая, или ще вървиш по дяволите!“ Той обаче не реагираше на нищо освен на веригата на носа си — когато успеех да я докопам, разбира се. Обидите не го трогваха особено. След като веднъж успеех да го изкарам от блатото, биволът отново се превръщаше в добродушното ми другарче.

Винаги имах на мое разположение два бидона, пълни със сладка вода. Изкъпвах се, като внимателно измивах от себе си лепкавата блатна вода. След като се насапунисвах и изплаквах, обикновено ми оставаше половин бидон с вода. Измивах Брут, като го търках с черупка от кокосов орех. Внимателно почиствах по-чувствителните му части и го обливах целия с вода. Тогава Брут потриваше чело в ръцете ми и сам заставаше пред каручката, за да го впрегна. Аз никога не го ръчках с остена като мартиниканеца. Явно ми беше благодарен за това, защото вървеше по-бързо, отколкото с другия.

Имаше една малка хубава биволица, която беше влюбена в Брут и винаги ни придружаваше по пътя. Не я гонех, както правеше другият биволар — напротив. Оставях я да целува Брут на воля и да върви с нас, където и да отиваме. Никога не ги притеснявах, когато се целуваха. Брут ми беше благодарен за това, защото после изкачваше трите тона вода нагоре по склона с невероятна скорост. Като че ли

искаше да навакса времето, изгубено в нежни игри с Маргьорит (така се казваше хубавата биволица).

Вчера по време на проверката в шест стана малък скандал заради Маргьорит. Изглежда черният мартиниканец имал навика да се покачва на няколко камъка, да повдига опашката на биволичката и, направо казано, да я чука. Един от копоите обаче го пипнал и нашият човек получил тридесет дни карцер заради „сношение с животно“. Та да се върнем на скандала. Вчера по време на проверката на Маргьорит ѝ скимна да посети лагера. Тръгна да се разхожда спокойно покрай строените шестдесетина мъже, но щом стигна до негъра, по навик вирна опашка и се обърна с дупе към него. Всички се съдрахме от смях, а печката посивя от притеснение.

Дневно трябваше да ходя по три пъти за вода. Най-много време ми отнемаше процедурата по пълненето на бъчвата. За тая работа отговаряха двама души, които стояха и ме чакаха там долу. В крайна сметка винаги успявахме да привършим, кажи-речи, бързо. В девет вече бях свободен и тръгнах на риболов.

Накарах Маргьорит да ми помага, за да измъкваме по-бързо Брут от блатото. Щом я почешех по едно точно определено място зад ухото, тя издаваше вопъл като разгонена кобила. И Брут самичък доприпкваше веднага. Макар да нямах вече нужда от баня, него продължавах да го къпя както преди. Чистичък, без да вони на блатните води, в които прекарваше нощта, той се харесваше още повече на Маргьорит и много се гордееше с това.

На средата на пътя към платото имаше едно равно място, където държах голям и тежък камък. Брут беше навикнал да поспира там, за да си поема дъх, и аз подпирах каручката с камъка — така той можеше да си почине по-добре. Само че нея сутрин друг бивол — Дантон, огромен като Брут, ни причакваше, скрит зад малките палмови дръвчета в разсадника. Изведнъж Дантон се хвърли и нападна Брут. Брут успя да се отмести и онзи се заби в каручката. Единият му рог влезе в бъчвата. Дантон започна да се извива, за да го измъкне, а в това време аз освободих Брут от впряга. Той зае позиция на склона, тридесетина метра над Дантон, и се втурна върху него в галоп. Дали от отчаяние, дали от страх, но с цената на парче от рога, което остана в бъчвата, другият успя да се откопчи, преди моят бивол да го е

връхлетял. Брут не можа да спре навреме и се блъсна в каручката, като я преобърна.

И в този момент аз станах свидетел на нещо крайно любопитно. Брут и Дантон си докоснаха челата, без да се блъскат — просто потъркаха огромните си рога едни в други. Като че ли се договориха за нещо — без да викат, шепнешком. После биволицата бавно тръгна нагоре по склона, следвана от двамата мъжкар, които от време на време спираха и пак потъркваха и преплитаха рога. Ако Маргьорит преценеше, че много са се забавили, издаваше сладострастен вопъл и отново поемаше към платото. А двамата мастодонти все така вървяха по петите ѝ. След три повторения на церемонията стигнахме на върха. Мястото, където излязохме, беше точно пред фара на острова — гола поляна, дълга около триста метра. Срещу нас беше лагерът на каторжниците, а в двата края се намираха болниците за заточени и за военни.

Маргьорит спокойно стигна до средата на поляната. Дантон и Брут все така спазваха двадесетина метра разстояние. Тя спря и изчака двамата съперници да се изравнят с нея. От време на време надаваше протяжен вик, призивен и определено любовен. Двамата отново преплетоха рога, но този път като че ли наистина си проговориха, защото издаваха звуци, които сигурно означаваха нещо.

След този разговор единият тръгна бавно надясно, а другият — наляво. Заеха двата противоположни края на поляната. Сега разстоянието между тях бе триста метра. Маргьорит продължаваше да чака по средата. Разбрах всичко — това бе истински дуел по всички правила, обсъдени и приети от двете страни. Наградата за победителя бе младата биволица. Тя също се беше съгласила с условията — гордеше се, че двамата мераклии ще се бият заради нея.

Маргьорит нададе вик, който послужи като сигнал за началото на дуела — двамата се втурнаха един срещу друг. Всеки имаше да пробяга около сто и петдесет метра. Безсмислено е да ви обяснявам каква мощ придобиваше двутонната маса на всеки от тях, умножена по силата на ускорението. Ударът на двете глави бе до такава степен страхотен, че биволиците останаха за по около пет минути в нокаут. Бяха подгънали крака. Първи се съвзе Брут и хукна в галоп да заеме отново мястото си. Битката продължи два часа. Някои от копоите искаха да убият Брут, но аз се противопоставих. При един от сблъсъците Дантон

досчупи наранения си от бъчвата рог. След това побягна, преследван от Брут. Битката продължи чак до следващия ден. Навсякъде, откъдето минаваха — през градините, през гробището, през пералнята, — биволите оставяха погроми.

Едва след като се сражаваха цяла нощ, около седем сутринта Брут успя да затисне Дантон до стената на пералнята на брега на морето и заби рога си в корема му. За да довърши напълно противника си, той се преобърна два пъти по гръб, разкъсвайки напълно вътрешностите на Дантон, който се срути сразен в локвата от кръв и черва.

Борбата между двата колоса до такава степен бе обезсилила Брут, че трябваше аз да освободя рога му, за да може да се изправи на крака. Препъвайки се, той се отдалечи към морето. След малко към него се присъедини Маргьорит и прислони безрогата си главица под дебелия му врат.

Не можах да присъствам на първата им брачна нощ, защото копоят, който отговаряше за биволите, ме обвини, заедно съм освободил Брут от впряга, и така аз загубих мястото си на говедар.

Помолих коменданта да поговорим по този повод.

— Каква стана тя, Папийон? Сега трябва да заколим Брут — много е опасен. Вече уби три прекрасни животни.

— Дойдох да ви помоля да спасите Брут. Надзирателят, дето отговаря за биволите, нищо не отбира. Позволете ми да ви докажа, че Брут действаше в условията на законна самозащита.

— Слушам те — засмя се комендантът.

— ... И така, господин комендант, вие разбирате, че моят бивол бе нападнат — завърших историята си аз, след като бях описал всичко в детайли. — Нещо повече, ако не бях освободил Брут, Дантон щеше да го убие вързан, т.е. неспособен да се защитава, защото оките и каручката щяха да му пречат.

— Вярно — съгласи се комендантът.

Тогава пристигна копоят на биволите.

— Добър ден, господин комендант. Търсех ви, Папийон, защото днес сутринта сте излезли от лагера като че ли отивате на работа, а всъщност вече няма какво да правите навън.

— Излязох, господин Аньости, за да видя дали не бих могъл да прекратя схватката, но за зла участ и двамата бяха премного

разгневени.

— Добре, може и така да е било, но отсега нататък вие няма да водите бивола, казах ви го вече. Впрочем него в неделя сутринта така и така ще го заколят — месото ще отиде за затворниците в изолатора.

— Не можете да постъпите тъй.

— Не сте вие този, който ще ми попречи.

— Аз не мога, но комендантът може. Ако неговата дума не е достатъчна, ще помоля доктор Жермен Гибер да се намеси и да спаси Брут.

— За какъв дявол се бъркате в тази работа?

— Това ме засяга. Аз отговарям за бивола и той е мой приятел.

— Ваш приятел? Биволът? Да не се подигравате с мен?

— Чуйте ме, господин Аньости, позволете ми да кажа две думи.

— Оставете го да произнесе пледоарията си в полза на бивола — додаде комендантът.

— Добре, говорете.

— Господин Аньости, вярвате ли, че животните могат да разговарят?

— Да, защо не. Нали все по някакъв начин общуват помежду си.

— Точно това се опитвам да ви кажа и аз — Брут и Дантон се договориха да се дуелират.

И отново разказах всичко от игла до конец.

— Исусе Христе, ама и вие сте голям чешит, Папийон! — рече корсиканецът. — Върнете се при своя Брут, но ви предупреждавам, че следващия път, когато убие някой, дори комендантът няма да може да го спаси. Останете си биволар. От утре Брут да започне отново работа.

Два дни по-късно каручката бе поправена в работилницата и Брут, придружаван от благоверната си Маргьорит, отново пое всекидневните си задължения. И всеки път, когато стигнехме до мястото за почивка, аз подпирах каручката с камъка и питах: „Къде е Дантон, а Брут?“ И огромният мастодонт с едно движение дръпваше товара си напред и бързо изкачваше склона с бодрата стъпка на победител.

БУНТЪТ НА СЕН ЖОЗЕФ

Привидната свобода, на която се радвахме тук, превръщаше островите в опасно място. Тъжно ми беше да гледам как всички се стремят само към едно — да се настанят удобно и да живуркат криволяво без проблеми. Част от каторжниците просто изчакаха да изтече присъдата им, останалите не чакаха нищо, а потъваха все по-дълбоко в пороците си.

Нея вечер се бях излегнал в хамака си, а в противоположния край на спалното се вихреше толкова разгорещено залагане, че приятелите ми Карбониери и Гранде се видяха принудени да обединят усилията си, за да могат да ръководят играта. Сам човек нямаше да се справи. Аз се опитвах да възродя старите си спомени, но те отказваха да се явят пред мен. Чувствах се, като че никога не съм бил изправян пред съда. Колкото и да се напругах да възстановя потъналите в мъгла подробности от оня фатален ден, не успях да си припомня чертите на ни едно лице. Само прокурорът се изправяше пред мен и ме връщаше към жестоката истина. Бъди проклет! Когато пристигнах при Боуенови в Тринидад, помислих, че окончателно съм спечелил спора си с теб. Каква магия ми направи, изеднико, та след шест поредни опита за бягство все още не съм на свобода? Дали си спал спокойно, след като са ти съобщили за първото ми бягство? Ще ми се да знам дали си треперил от страх или само от гняв, че жертвата, която сам хвърли в блатото, е успяла да се измъкне едва четиридесет и три дни по-късно. Бях счупил клетката. Коя прокоба ме върна обратно в каторгата единадесет месеца по-късно? Може би Бог ме наказва, задето презрях примитивния, но толкова красив живот, който ми беше предложен?

Мои обичани Лали и Зорайма, скъпо мое племе без стражари, без друг закон освен пълното разбирателство между всички твои членове, признавам, тук съм по своя вина, но сега не бива да мисля за нищо друго освен за бягството. Бягство или смърт. А ти, прокуроре, ако си се усмихнал победоносно при новината за връщането ми в каторгата, ако си помислил: „Всичко е наред, той отново е в блатото,

където го натиках“, много се лъжеш. Душата ми и мисълта ми никога няма да потънат в тези хищни застояли води. Сега ти имаш власт единствено над тялото ми. Твоите тъмничари, чарковете на наказателната ти система, редовно отбелязват присъствието ми по два пъти дневно и смятат, че това е напълно достатъчно. В шест сутринта: „Папийон? — Тук.“ В шест вечерта: „Папийон? — Тук.“ Значи всичко е наред. Държим го тук вече близо шест години. Сигурно е започнал да се разлага и с малко повече късмет някой ден камбаната ще повика акулите, за да го почетат по време на всекидневния си банкет, който системата за елиминиране на хора им осигурява безплатно.

Грещиш, не са ти верни сметките. Физическото ми присъствие тук няма нищо общо с духа ми. Искаш ли да ти кажа нещо? Аз не принадлежа на каторгата, не съм възприел нито един от навиците на моите съкилийници, в този смисъл не съм се сблизил дори с най-близките си приятели. Аз съм вечният кандидат за бягство. Така разговарях с обвинителя от съдебното заседание, когато двама мъже дойдоха при хамака ми.

— Спиш ли, Папийон?

— Не.

— Искаме да си поприказваме.

— Казвайте. Ако, говорите тихо, никой наоколо не би могъл да ви чуе.

— Ами решили сме да подготвим бунт.

— Какъв ви е планът?

— Смятаме да избием всички араби, всички копои, всички жени и децата им, защото са от прокълнатото семе. За целта аз — Арно, и другарят ми Отен, подпомогнати от четирима съмишленици, ще нападнем склада за оръжие при комендатурата. Аз работя там и се занимавам с поддръжката на пушките. Имат двадесет и три картечници и повече от осемдесет пушки. Акцията е предвидена за...

— Чакай, не казвай нищо повече. Отказвам да участвам. Благодаря ви за доверието, но не съм съгласен с вас.

— Смятахме, че ще приемеш да станеш вожд на бунта. Позволи ми да ти обясня всичко в детайли. Проучили сме нещата и няма начин да се провалим. Готвим се от пет месеца. Вече сме събрали около петдесетина съмишленици.

— Не ми цитирай имена. Отказвам да ви бъда вожд и изобщо отказвам да участвам.

— Защо? Дължиш ни обяснение, след като ти оказахме такова доверие.

— Първо на първо, не съм те молил да ми разказваш проектите си. Второ, в живота си правя само това, което аз искам, а не това, което другите искат от мен. И трето, не съм убиец за връзване. Мога да убия някого, ако ми е причинил зло, но не и невинни жени и деца. И най-важното, за което изобщо не си давате сметка — дори бунтът ви да успее, пак ще се провалите.

— Защо?

— Защото не можете да направите основното — да избягате. Да приемем, че в бунта се включат стотина човека — как ще се измъкнат оттук? На островите има само две лодки. На тях могат да се натоварят максимум четиридесет души. Какво ще правите с останалите шестдесет?

— Абе ти за това не бери грижа — ние ще сме сред четиридесетте, които ще се качат на лодките.

— Ти си мислиш така. Останалите да не са по-глупави? И те ще са въоръжени като теб и ще имат достатъчно акъл в главата, така че след като премахнете набелязаните жертви, ще се нахвърлите едни върху други. Ще се изпозастреляте помежду си за място в лодките. А най-важното е, че нито една държава няма да склони да приеме оцелелите, защото където и да отидете, преди вас ще е пристигнала телеграма, известяваща за всички онези трупове, които сте оставили зад гърба си. Навсякъде ще са готови да ви арестуват и да ви върнат на Франция. Знаете, че бях в Колумбия и имам представа как стоят нещата. Кълна ви се, след подобен удар отвсякъде ще са готови да ви екстрадират.

— Добре. Значи отказваш?

— Да.

— Това ли е последната ти дума?

— Решението ми е непоклатимо.

— Не ни остава друго, освен да се оттеглим.

— Момент. Ще ви помоля да не споделяте плана си с никой от моите приятели.

— Защо?

— Предварително знам, че ще откажат. Няма смисъл да опитвате.

— Добре.

— Няма ли начин да зарежете цялото това начинание?

— Искрено казано, Папийон, не.

— Не разбирам целта ви, защото, както ясно ви обясних, дори да успеете, пак няма да получите свобода.

— Искаме най-вече да отмъстим. А сега, след като ти ни разкри, че нито една чужда страна няма да ни приеме, не ни остава друго, освен да хванем джунглата и да организираме банда.

— Давам ви дума, че няма да разкрия замисъла ви дори на най-близкия си приятел.

— Убедени сме в това.

— И последно — предупредете ме осем дни предварително, за да мога да се преместя на Сен Жозеф и да не съм на Роаял, когато стане мелето.

— Ще те предупредим навреме, за да се преместиш.

— По никакъв начин ли не мога да ви убедя да се откажете? Ако искате, ще замислим нещо заедно. Ще откраднем например четири пушки и някоя нощ ще нападнем пазачите на лодките, без да убиваме никого. Ще се качим и ще отплуваме.

— Не, твърде много страдахме. Решени сме да отмъстим, дори ако това ни струва живота.

— А децата и жените?

— И те са от същото племе, в жилите им тече същата кръв. Редно е всички да изпукат.

— Да не говорим повече.

— Няма ли да ни пожелаеш късмет?

— Не. Ще ви река отново — откажете се. Човек може да измисли нещо по-добро от тази касапница.

— Не си ли съгласен, че имаме право да отмъстим?

— Съгласен съм, но не и на невинни хора.

— Довиждане.

— Довиждане. И нищо не си чул, нали?

— Гроб съм, момчета.

Отен и Арно си отидоха. Ама че странна история! И на двамата им хлопаше дъската, а из лагера бродеха още петдесет-шестдесет като тях. В уречения час сигурно щяха да се съберат стотина луди. Каква

идиотщина! Никой от другарите ми не ми беше разправял за подобни планове — значи ония двамата са вербували само глупаци.

Нито един мъж от нашите среди не би се вързал на номера им. Нещата се усложняваха, защото балъците бяха много по-опасни. Между тях имаше истински убийци, докато хора като нас попадаха на каторга само за непредумишлени убийства.

През следващата седмица се опитах незабелязано да събера сведения за Арно и Отен. Арно беше осъден несправедливо на доживотна каторга за нарушение, което заслужаваше не повече от десет години. Заседателите бяха проявили жестокост, само защото предишната година брат му бил гилотиниран заради убийството на ченге.

В стремежа си да настрои съда против него прокурорът говорил повече за брат му и така му извоювал ужасното наказание. Разправяха, че пак поради нещастното си родство Арно бил страшно изтезаван от следствените органи.

Отен никога през живота си не беше познал свободата. Затворник от деветгодишна възраст, той тъкмо щял да напусне поправителния дом и да се присъедини към военноморския флот, когато убил един от другарите си. Бил на деветнадесет. Още тогава трябва да му е хлопала дъската, защото мечтаел да иде във Венецуела, да се хване на работа в златна мина и сам да си взриви крака, за да получи застраховка. Явно твърдо беше решил да пожертва този крак, защото по-късно го бе инжектирал с някаква гадост, за да попадне в болницата на Сен Мартен дьо Ре.

Тази сутрин доста ни стреснаха. По време на проверката извикаха Арно, Отен и брата на Матю Карбониери, моя приятел. Братът се наричаше Жан и работеше като пекар долу при кея с лодките.

Изпратиха ги на Сен Жозеф, без да ни дадат разяснения и без никакъв явен повод. Опитах се да разбера какво става. Уж нищо особено, но все пак Арно работеше в оръжейния склад от четири години, а Жан Карбониери бе пекар от пет. Не можеше да става дума за проста случайност. Отнякъде бе изтекла информация, но колко?

Реших да споделя всичко с тримата ми най-близки приятели — Матю Карбониери, Гранде и Галяни. И тримата нищо не знаеха по

въпроса. Значи Отен и Арно не се бяха опитвали да привличат хора от нашата среда.

— Защо тогава решиха да говорят с мен?

— Защото всички знаят, че си готов да избягаш на каквато и да било цена.

— Не на тази цена, все пак.

— Не са могли да направят разликата.

— А брат ти Жан?

— Върви разбери как е могъл да се забърка в подобна история.

— Може би доносникът е решил да го натопи, без той да има нищо общо с бунта.

Ето какво стана после. Същата нощ на входа на клозета бе убит Жиразоло. Намериха кръв по фланелката на мартиниканския биволар. Петнадесет дни по-късно след едно твърде бързо претупано следствие извънредният съд осъди човечеца на смърт въз основа на показанията на друг негър.

Един от старите кримки, наречен Гарвел или Савоярдеца, дойде да поприказва с мен на двора.

— Страшно съм притеснен, Папи, защото всъщност аз пречуках Жиразоло. Ще ми се да спася черния, но се боя, че ще ме гилотинират. Ако ме чака смъртна присъда, няма да си призная. Но ако намерим начин да се откача с три до пет години в изолатора, ще се предам.

— На колко години каторга си осъден?

— Двадесет.

— Колко от тях си изкарал?

— Дванадесет.

— Намери начин да ти увеличат наказанието на доживотно и така ще се откачиш дори от изолатора.

— Как да действам?

— Остави ме да помисля, тази нощ ще ти дам отговор.

Свечери се. Извиках Гарвел:

— Няма начин да накараш някой друг да те предаде и после ти да си признаеш.

— Защо?

— Рискуваш да те осъдят на смърт. Единственият начин да отървеш изолатора, е доживотната присъда. Иди се предай сам. Кажу, че съвестта ти не позволява да оставиш друг да бъде гилотиниран

заради теб. Избери си за защитник някой от корсиканските копои. Аз ще ти подбера най-подходящия. Трябва да действаме бързо. Иначе ще вземат да го съсекат. Почакай ден-два.

Отидох да говоря с надзирателя Колона и той ми даде страхотна идея. Трябваше аз да ида с Гарвел при коменданта и да кажа, че дъртият ме е помолил да го защитавам. Говорили сме си по въпроса и аз съм го убедил, че след подобна благородна постъпка като самопризнанието няма начин да го осъдят на смърт, но съм го предупредил, че положението му все пак не е розово и трябва да очаква да увеличат присъдата му на доживотна.

Всичко мина по мед и масло. Гарвел спаси чернушкото, който беше пуснат на свобода. Лъжливият свидетел бе наказан с една година затвор, а Робер Гарвел получи доживот.

Минаха два месеца. И чак когато всичко бе останало зад гърба ни, Гарвел реши да ми обясни случая. Жиразоло се бил съгласил да участва в съзаклатието, научил всички подробности и отишъл да издаде Арно, Отен и Жан Карбониери. За щастие не познавал други от участниците.

Копоите били така стреснати от мащабния замисъл, че не повярвали на доносника. Все пак за всеки случай решили да изпратят тримата назовани каторжници на Сен Жозеф, без обаче да им посочват каквато и да било причина, без да ги разпитват, без нищо.

— А ти, Гарвел, какво им отговори на въпроса защо си го убил?

— Казах, че ми е откраднал парите. Че спя на отсрещния хамак — това си е чистата истина — и че нощем си вадя патрона и го крия под одеялото, което ми служи за възглавница. Една нощ съм отишъл да пикая и като съм се върнал, патрона ми го нямало. Всички наоколо спели с изключение на Жиразоло. Копоите ми повярваха и дори не споменаха, че той е носил сведения за някакво невероятно въстание.

— Папийон! Папийон! — провикнаха се на двора. — Явете се!

— Тук.

— Съберете си вещите. Заминавате за Сен Жозеф.

— По дяволите!

Във Франция бе избухнала война. Заради нея въведоха нова дисциплина — началниците, отговорни за нечие успешно бягство, щяха да бъдат разжалвани. Всеки каторжник, заловен в опит за бягство, щеше да бъде гилотиниран с обвинението, че се е опитвал да

се присъедини към предателя на отечеството Дьо Гол. Обещаваха да са безжалостни.

Комендантът Пруйе бе отпътувал преди два месеца. Новия началник не го познавах. Не можех да направя нищо по въпроса. Сбогувах се с приятелите си. В осем часа се качих на корабчето за Сен Жозеф.

Бащата на Лизет също не беше на поста си. Беше заминал за Кайен още миналата седмица. Комендантът на острова се наричаше Дютен и беше от Хавър. Заведоха ме при него. Бях единственият пътник и началник-надзирателят на лодката ме предаде на дежурния копой заедно с няколко документа, отнасящи се до личността ми.

— Вие ли сте Папийон?

— Да, господин комендант.

— Странен тип сте — отсъди той, разлиствайки документите.

— И какво ми е странното?

— От една страна, ви сочат като опасен от всяка гледна точка. Тук дори с червено мастило е написано: „Непрекъснато е в състояние на подготовка за бягство“, а после е добавено: „Опитал се да спаси детето на коменданта на Сен Жозеф от акулите.“ Аз също имам две малки дъщерички. Искате ли да ги видите, Папийон?

И той повика две русички хлапенца на три и пет години, които влязоха в кабинета му, придружени от облечен в бяло млад арабин и хубава млада брюнетка.

— Скъпа, това е човекът, който се опита да спаси кръщелницата ти Лизет.

— О, позволете да ви стисна ръката — възкликна младата жена.

Няма по-голяма чест за един каторжник от това да му подадеш ръка. Хората никога не се ръкуват с такива като нас. Бях силно развълнуван от спонтанния ѝ жест.

— Да, аз съм кръстница на Лизет. Много близки сме със семейство Грандоа. Какво ще направиш за този човек, скъпи?

— Първо ще иде да се настани в лагера, а после ще ми каже каква служба иска да получи.

— Благодаря, господин комендант, благодаря, госпожо. Можете ли да ми кажете преди това, защо съм изпратен на Сен Жозеф? Нещо като наказание ли е?

— Според мен няма ясна причина. Просто новият комендант се бои да не избягаш.

— Прав е да се страхува.

— Засилиха санкциите срещу служителите, допуснали бягство. Преди войната подобно нещо можеше да ти коства една нашивка; сега губиш всичките. Заради това те изпрати тук — би предпочел да се измъкнеш от Сен Жозеф, а не от Роаял, за да не носи той отговорността.

— Колко време още ще стоите тук, господин комендант?

— Още осемнадесет месеца.

— Не мога да чакам толкова дълго, но ще намеря начин да се върна на Роаял, за да не ви създам неприятности.

— Благодаря — рече жена му. — Радвам се, че сте толкова благороден човек. Не се притеснявайте да се обърнете към нас, ако имате нужда от нещо. А ти, скъпи, нареди на часовите в лагера да пускат Папийон всеки път, когато пожелае да ме види.

— Добре, скъпа. Мохамед, придружи Папийон до лагера, а ти сам си избери в кое помещение би предпочел да те настанят.

— Аз съм лесен — в спалното на опасните.

— Наистина, няма да ми е трудно да го уредя — засмя се комендантът. И попълни някакъв документ, който връчи на Мохамед.

Напуснах къщата, в която живееше и работеше комендантът — бившия дом на Лизет на брега на морето, и придружен от арабина, пристигнах в лагера.

На пост беше един стар избухлив корсиканец — истински убиец. Наричаше се Филисари.

— Е, Папийон, падна ли ми в ръцете? Знаеш, че аз мога да съм добър с някого, но мога и да му скъся живота. Не се опитвай да бягаш оттук, защото, ако те пипна, ще ти счупя врата като на заек. След две години излизам в пенсия — не е сега моментът да си навличам неприятности.

— Знаете, че съм приятел на всички корсиканци. Няма да ви убеждавам, че съм се отказал от бягството, но ще се постарая да наредя нещата така, че да избягам по време на нечие чуждо дежурство.

— Това ще е справедливо, Папийон. Двамата с теб няма да враждуваме. Нали разбираш, младите по-леко биха могли да понесат неприятностите около едно бягство, докато аз... На моите години и

при това в навечерието на пенсионирането! Значи се договорихме. Върви в спалното да се настаниш.

И ето — озовах се в лагера, в помещение съвсем като предишното на Роаял, заедно със сто, сто и двадесет каторжници. Тук бяха Лудия Пиеро, Отен, Арно и Жан Карбониери. Логично беше да стана комбина с Жан, тъй като той беше брат на Матю. Но Жан, първо на първо, не беше от класата на моя приятел, и, второ, другарството му с Отен и Арно не ми се нравеше. Затова се отдръпнах от тях и отидох при бордолезеца Карие, когото всички наричаха Лудия Пиеро.

Остров Сен Жозеф бе по-необлагодороден от Роаял и малко по-малък, но изглеждаше по-голям, защото бе по-дълъг. Състоеше се от две, разположени едно над друго, плата. Лагерът се намираще на пониското. Горе на върха се открояваше страховитият изолатор. В скоби казано, затворниците продължаваха да излизат край морето за по един час всеки ден. Да се надяваме, че този режим ще продължи.

Всеки ден по обед арабинът, който работеше при коменданта, ми носеше по три пълни с храна котелки. Оставяше ги и взимаше изпразнените от предишния ден. Кръстницата на Лизет никога не пропускаше да ми изпрати от всичко, което готвеше за семейството си.

В неделя отидох да ѝ благодаря. Прекарах следобеда в приказки и игри с дъщеричките ѝ. Галех двете руси главички и си казвах, че понякога е много трудно да прецениш какво точно ти диктува чувството за дълг. Над главата на милото семейство тегнеше ужасна опасност в случай, че ония двама луди не се бяха отказали от плановете си. Копоите не бяха повярвали на доносничеството на Жиразоло и дори бяха изпратили тримата посочени от него съзаклятници на Сен Жозеф, без да си дадат труда да ги разделят. Ако сега пошушнех дори една дума, щях да потвърдя верността и сериозността на първия сигнал. Как ли щяха да реагират надзирателите? По-добре да си трая.

В спалното Арно и Отен почти не ми говореха. Така беше по-добре — отнасяхме се помежду си учтиво, но без да показваме близост. Жан Карбониери изобщо не искаше да ме погледне — беше обиден, че не съм се присъединил към неговата тайфа. В нашата компания бяхме четирима — Лудия Пиеро, Маркети, носител на втора награда на конкурса за цигулари в Рим, който често свиреше с часове и ме потапяше в меланхолия, и Марсори — корсиканец от Сет.

Не бях споделил нищо с никого и имах чувството, че тук не са в течение на предотвратения бунт на Роаял. Дали тримата пазеха старите си намерения? Тук ги бяха натоварили с тежка работа. Ангарията им се състоеше в това да пренасят, по-точно да влачат с примки огромни камъни, необходими за построяването на басейн в морето. Овързваха камъка с яки въжета, закачаха му петнадесет-двадесет метрова верига и всеки каторжник се завързваше през раменете и гърдите за по една от нейните брънки. После като теглитни животни извличаха камъка до местопредназначението му. Бъхтеха се под ярките лъчи на слънцето — това бе много изтощителна и най-вече потискаща работа.

Откъм кея долетя пукот от изстрели на пушки и револвери. Разбрах, че лудите са задействали своя план. Какво ли ставаше? Кой щеше да победи? Седях в спалното и не помръдвах. „Бунтът! Бунтът!“ — чуваше се от всички страни.

— Бунт ли? Какъв бунт? — Исках ясно да покажа, че не разбирам за какво става дума.

Него ден Жан Карбониери не бе отишъл на работа. Приблужи се към мен блед като смъртта въпреки бронзовия си загар. Много тихо ми каза:

— Избухна бунтът, Папи.

— Бунт ли? Не съм в течение — отвърнах му студено аз.

Пушечните изстрели продължаваха. Лудия Пиеро нахлу тичешком в помещението.

— Надигнаха се, но мисля, че се провалиха. Абсолютно откачени! Вади ножа, Папийон! Нека поне да изтребим колкото може повече копои, преди да ни видят сметката!

— Да — повтори Карбониери, — да убием колкото може повече!

Чисилия извади скалпела си. Всички останали държаха отворени ножове в ръце. Изправих се срещу тях:

— Стига глупости. Колко души сме тук?

— Девет.

— Седем от вас да хвърлят оръжието си. Първият, който посегне на копой, ще умре лично от моята ръка. Нямам намерение да се оставя да ме разстрелят сред тия четири стени като бясно куче. Ти например участваш ли в заговора?

— Не.

— А ти?

— Също не.

— А ти?

— Нищо не знаех за цялата работа.

— Добре. Всички тук сме честни престъпници и никой от нас не е знаел нищо за бунта на отрепките. Ясно ли е?

— Да.

— Този от вас, който реши да пропее, трябва да знае добре едно — в момента, в който признае, че предварително е знаел нещо, с него е свършено. С приказки никой нищо няма да спечели. Хвърлете си оръжието в кофата, защото те всеки момент ще пристигнат.

— А ако нашите са спечелили?

— Ако те са победили, нека се погрижат победата им да се увенчае с бягство. Аз обаче не искам да получа свободата си на такава цена. А вие?

— И аз също — отвърнаха останалите осем, включително и Карбониери, в един глас.

Аз не казах и дума от това, което предварително знаех. Но щом изстрелите заглъхнаха, разбрах, че бунтовниците са сразени. Защото замисленото от тях клане не можеше да свърши толкова бързо.

Копоите нахлуха като луди, блъскайки пред себе си с приклади, палки и ритници носачите на камъни. Вкараха ги в съседната сграда и влязоха след тях. Китарите, мандолините, игрите на шах и на дама, лампите, табуретките, бутилките с олио, захарта, кафето, белите дрехи бяха яростно изпотъпкани, унищожени и изхвърлени навън през прозорците. Изливаха отмъщението си върху всичко, което излизаше извън регламента.

Чуха се и два изстрела. Като че беше револвер.

В лагера имаше осем постройките. Навсякъде действаша по един и същи начин, като често пускаха в употреба прикладите. Отнякъде изскочи чисто гол човек и хукна към карцера, буквално смазан от ударите на копоите, които трябваше да го отведат в килията.

Влязоха в помещението от дясната ни страна. Седма стая. След нея оставаше само нашата. Бяхме се събрали и деветимата. Всеки стоеше до леглото си. Никое от момчетата, които бяха излезли сутринта на работа, не се беше върнало. Стърчахме неподвижно като замръзнали на място. Не смеехме да продумама. Чувствах устата си

пресъхнала и мислех: „Дано някой подлец не използва случая, за да ме очисти безнаказано!“

— Идват — прошушна Карбониери, полуприпаднал от страх.

Нахлуха повече от двадесет души със заредени и готови за стрелба пушки и револвери.

— Още ли не сте се съблекли? — изкреця Филисари. — Какво чакате, мърши такива? Ще ви разстреляме до един! Събличайте се сами, че после няма да имаме време да сваляме дрехите от труповете ви.

— Господин Филисари...

— Млъкни, Папийон! Този път няма да измолиш милост. Твърде дълбоко сте загазили. Сто на сто всички от това помещение сте участвали в заговора!

Кървясалите му очи сякаш щяха да изскочат от орбитите си. А в тях съвсем ясно се четеше жаждата за убийство.

— Все пак имаме право да обясним — обади се Пиеро.

Реших да заложа всичко на една карта:

— Учудвам се, че един бонапартист като вас е готов да избие невинни хора. Искате да стреляте? Добре тогава, няма да произнасяме речи. Стреляйте, но стреляйте бързо, мамка ви! Мислех те за мъж на място, стари ми Филисари, мислех те за истински бонапартист, но ето, че съм се лъгал. Толкова по-зле. Не искам дори да те гледам в очите, докато стреляш, ето, обръщам ти гръб. Момчета, обърнете се с гръб към копоите, за да не могат после да кажат, че сме се готвели да се нахвърлим върху тях.

И всички като един им обърнаха гръб. Копоите се слисаха от държането ми, още повече (както по-късно научихме) Филисари вече бил очистил двама нещастници в другите помещения.

— Какво още искаш да ми кажеш, Папийон?

Отговорих все така с гръб към него:

— Не вярвам в приказките ви за някакво въстание. Кой ще вдига въстание и защо? За да избие копоите? И после да се чупи? Къде ще иде? Аз съм истински беглец, стигал съм надалеч, чак до Колумбия. И питам, коя страна ще даде убежище на избягали убийци? Как се нарича тая страна, посочете ми я. Не се дръжте като глупаци. Нито един достоен човек не би взел участие в подобен удар.

— За себе си може и да си прав, но я да питаме Карбониери. Той със сигурност е замесен, защото днес сутринта Арно и Отен много се изненадаха, когато отказа да дойде на работа под предлог, че е болен.

— Въобразявате си, честна дума — отвърнах аз и се обърнах с лице към него. — Веднага ще ви обясня. Карбониери ми е приятел, той познава историята на бягството ми в детайли и не би могъл да храни илюзии, защото знае какво бъдеще очаква хората, избягали с цената на бунт.

В този момент пристигна комендантът. Спря се на прага. Филисари излезе при него и комендантът извика:

— Карбониери!

— Тук.

— Отведете го в карцера, без да упражнявате насилие. Надзирател Еди-кой си, придружете го. Всички останали да излязат, вътре да останат само началник-надзирателите. Доведете разпръснатите из острова каторжници. Не убивайте никого. Всички без изключение да дойдат тук.

Комендантът, заместник-комендантът и Филисари заедно с още четирима копои влязоха при нас.

— Папийон, току-що се случи нещо от изключителна важност — обърна се към мен комендантът. — Като комендант на тукашната наказателна колония съм принуден да поема огромна отговорност. Преди да взема някои важни решения, бих искал да събера определени сведения. Зная, че в подобен съдбовен момент ти би отказал да говориш с мен насаме, затова съм дошъл лично тук. Убит е надзирателят Дюкло. Имаше опит да бъде откраднато намиращото се в дома ми оръжие — значи става дума за бунт. Разполагам само с няколко минути и ти имам доверие. Кажете какво точно става.

— Ако е имало подготовка за бунт, как така ние не знаем нищо за него? Защо не са ни предупредили? Колко са предполагаемите участници? Аз сам ще ви отговоря на тези три въпроса, господин комендант, но преди това вие ми кажете колко души са предприели някакви бунтовнически действия, след като са убили надзирателя и са взели оръжието му?

— Трима.

— Кои са те?

— Арно, Отен и Марсо.

— Разбирам. Искате или не, бунт не е имало.

— Лъжеш, Папийон — нахвърли се върху ми Филисари. — Бунтът е трябвало да избухне на Роаял, Жиразоло добре ни беше предупредил навреме, но ние не му повярвахме. Днес виждаме колко прав е бил. Значи се опитваш да ни измамиш, Папийон.

— Ако вие сте правите, значи аз, и Лудия Пиеро, и Карбониери, и Галяни, и корсиканските бандити, и хората от нашите среди — всички сме доносници. Каквото и да ми казвате, не вярвам в подобни истории. Ако тук се замисляше бунт, водачите му щяхме да сме ние.

— Какви ги дрънкаш? Че никой от вас не е бил посветен? Невъзможно.

— И какво сме сторили, за да докажем, че сме вътре в играта? Нима някой освен онези трима луди си е помръднал и пръста? Нима някой се опита да превземе поста на часовите, където има четирима надзиратели плюс господин Филисари, всичките въоръжени с пушки? Колко кораба има на Сен Жозеф? Само една пробита черупка. В нея ли очаквахте да се качат шестстотин души? Да не сме луди? Пък и що за идея — да избягаш благодарение на убийство! Дори да се бяха измъкнали двадесетина души, отвсякъде щяха да ги върнат обратно. Господин комендант, не знам все още колко души сте убили дотук вие лично и вашите хора, но съм почти убеден, че това са били невинни. И защо ви беше нужно да изпотрошите малкото вещи, които притежаваме? Гневът ви сигурно е оправдан, но не забравяйте, че ако отнемете дори нищожните удоволствия, на които можем да се радваме, наистина ще избухне бунт. И това ще бъде бунт на отчаянието, колективно самоубийство, касапница, в която ще загинат заедно каторжници и надзиратели. Говорих ви откровено, господин Дютен. Смятам, че го заслужавате дори само заради това, че дойдохте да ни изслушате, преди да вземете решение. Сега ни оставете на мира.

— А виновните? — попита отново Филисари.

— Вие ще откриете кои са забъркани в заговора. Ние нищо не знаем и не можем да ви бъдем полезни по този въпрос. Повтарям ви, тук са действали луди. Ние нямаме нищо общо с това.

— Господин Филисари, след като всички влязат, залостете вратата на помещението до ново нареждане. Двама надзиратели да останат да пазят. Никакво насилие и не унищожавайте вещите им. Останалите — след мен.

И той се отдалечи, последван от копоите. Ох! Оживяхме. Докато затваряше вратата, Филисари ми подхвърли:

— Имаш късмет, че съм бонапартист.

За по-малко от час почти всички обитатели на помещението се прибраха. Липсваха осемнадесет човека — в бързината си копоите ги бяха затворили в други спални. Когато ги върнаха обратно при нас, научихме всички подробности за събитията, тъй като точно тези осемнадесет души работеха като носачи на камъни. Ето какво ми разказа шепнешком един крадец:

— Представи си, Папи, бяхме извлекли една скала, тежка цял тон, на четиристотин метра. Улеят, по който влачим камъните, не е кой знае колко неравен и води до кладенец, намиращ се на петдесетина метра от къщата на коменданта. Винаги сме спирали при кладенеца за почивка. Около него растат палми, сенчесто е и е точно по средата на пътя ни. Спряхме както обикновено, извадихме хладна вода с ведрото. Някои от нас утолиха жаждата си, други намокриха кърпите си, за да си разхладят челата. Престоят ни обикновено траеше десетина минути. Копоят също посядаше да си поеме дъх. Този път той си свали шлема, за да попие потта по челото и темето си, а в това време Арно се промъкна зад гърба му с тежка сопа в ръце. Никой не го виждаше какво държи и затова никой не извика да предупреди копоя. Внезапно и за части от секундата онзи вдигна сопата и я стовари върху главата на надзирателя. Копоят се свлече долу, без да гъкне, с разцепен на две череп. Още докато падаше, Отен, който предварително бе заел мястото точно пред него, му сви пушката, а Марсо свали колана с пистолета. С оръжие в ръка Марсо се обърна към всички нас и рече: „Това е бунт. Тези, които са с нас, да вървят подире ни.“ Нито един от ключарите не посмя да гъкне, но и никой от каторжниците не ги последва. Арно ни изгледа — продължи разказа си крадецът — и просъска: „Банда страхливци, сега ще видите какво правят истинските мъже!“ Арно грабна от ръцете на Отен пушката и двамата хукнаха към къщата на коменданта. Марсо остана при нас, като леко се отдръпна встрани. Държеше големия пистолет в ръка и командваше: „Никой да не мърда, никой да не говори, никой да не вика. Арабите да легнат на земята по корем.“ От моята позиция можех ясно да виждам какво става.

— Точно когато Арно хукна нагоре по стълбите към къщата, прислужникът отвори вратата и излезе с двете малки момиченца —

едното носеше, а другото държеше за ръка. И двамата мъже спряха стъписани, при което арабинът с детето ритна Арно. Арно веднага понечи да го убие, но тук малкият мръсник се прикри зад хлапето. Никой не продумваше. Нито арабинът, нито останалите. Четири-пет пъти се опитваха да се прицелят в прислужника и всеки път той тикваше детето пред дулото. Без да се качва по стълбата, Отен се промъкна отстрани и пипна арабина за крачолата на панталона. Залитайки да падне, той метна детето върху пушката на Арно, който също загуби равновесие. Той, детето и арабинът се озоваха един върху друг на земята. В този миг най-после тишината се наруши — първо писнаха децата, после се развика арабинът, а Арно и Отен изпсуваха. Арабинът се оказа по-бърз от тях и успя да докопа пушката, но я хвана с лявата си ръка, и то за дулото. Отен отново сграбчи крака му с две ръце. Арно пък улови дясната му ръка и го преметна през рамо. Арабинът все пак метна пушката на десетина метра разстояние.

— В момента, в който тримата се хвърлиха да я вземат, прозвуча първият изстрел — стреляше копят от съседната работна площадка. Комендантът се показва на прозореца и започна да стреля с пистолета си, но от страх да не би да улучи арабина, целеше около пушката. Отен и Арно хукнаха към морето, а зад тях се носеха изстрели. Отен, нали е куц, тичаше по-бавно и затова го улучиха, преди да стигне до брега. Арно влезе във водата на мястото между басейна на копоите и новите заграждения, които сега строим. Там винаги е пълно с акули. Вече се целяха в него отвсякъде, тъй като още един копой дотича на помощ на коменданта и колегата си. Беше залегнал зад един голям камък.

— „Предай се и ще ти пощадим живота!“ — крещяха копоите. „За нищо на света — отвърна Арно, — предпочитам да ме разкъсат акулите. Така поне няма повече да виждам мръсните ви мутри.“ И тръгна право към акулите. Изглежда, в един момент го улучиха, защото се спря. Въпреки всичко онези продължаваха да стрелят. Той отново пое — не плуваше, а вървеше напред през вълните. Водата не му бе стигнала още до гърдите, когато акулите се нахвърлиха върху него. Видяхме как се опитва да отблъсне с юмручни удари една от тях. Пред очите ни успяха буквално да го разкъсат — теглеха го на всички страни. За по-малко от пет минути от него не остана нищо.

— Копоите бяха изстреляли поне сто патрона върху мелето, но накрая само една акула се оказа убита — морето я изхвърли на плажа с

корема нагоре. В това време дотърчаха копои от всички страни и Марсо помисли, че може да се спаси в бъркотията, като хвърли патлака в кладенеца, но арабите се надигнаха и къде с ритници и юмруци, къде с палки го изтикаха пред надзирателите и им казаха, че е участвал в заговора. Въпреки че беше облян в кръв и държеше ръцете си високо във въздуха, копоите го направиха на решето. Накрая за финал един от тях си послужи с пушката като със сопа и му пръсна черепа с приклада си.

— Всеки от копоите изпразни по един пълнител в тялото на Отен. По тридесет патрона от пушките, по шест от револверите изстреляха в него, без да се интересуват дали е жив, или мъртъв, към петстотин куршума. Нещастниците, които Филисари уби, му бяха посочени от арабите. Те казаха, че двамата понечили да последват Арно, но после ги дострашало. Чиста лъжа. Дори сред нас да е имало съучастници в бунта, истината е, че никой не помръдна — привърши разказа си моят събеседник.

Изминаха два дни, откак ни бяха затворили в отделни помещения по категории. Никой не ходеше на работа. Постовете пред вратите се сменяха на всеки два часа. Между постройките се движеха надзиратели. Беше забранено да контактуваме с момчета от другите помещения. Беше забранено да се показваме по прозорците. Можехме да виждаме двора само през зарешетената порта в края на дългия коридор между хамаците. Пристигна подкрепление от Роаял. Навън не се мяркаше нито един каторжник или арабин ключар. Всички бяхме под ключ. От време на време виждахме как копоите закарват по някой съблечен до голо човек към дисциплинарните килии — дори това ставаше тихо, без викове и насилие. Често надзъртаха във вътрешността на спалните. Пред вратата, от двете ѝ страни, стояха нащрек постовите. Дежурството им траеше кратко — само по два часа, но през тези два часа те нито за миг не си позволяваха да седнат, нито да преметнат пушките през рамо. Бяха готови да стрелят във всеки момент.

Решихме да се разделим на групички от по пет човека и да играем на покер. Заряхахме марсилската и всички останали игри с много участници, защото вдигаха шум. Маркети искаше да изсвири една соната от Бетховен, но го принудиха да спре.

— Престани с тази музика! Ние, надзирателите, сме в траур.

Необичайно напрежение тегнеше не само над нашето спално, но и над целия лагер. Никакво кафе, никаква супа. Комат хляб сутрин, а на обед и вечер — консерви с месо — по една на четирима. Все още имахме провизии — кафе, масло, олио, брашно, тъй като при нас не бяха унищожили нищо. Другите бяха останали на гладно. Запалихме огън в кенефа, за да сварим кафето, и щом видяха дима, копоите заповядаха да го загасим. Но старият марсилец, изпечен каторжник на име Нистон, който се беше захванал с тази работа, отвърна смело:

— Що не влезеш ти сам да го загасиш?

Тогава копят изстреля няколко куршума през прозореца, обърна кафето и разтури огъня.

Нистон получи куршум в крака. Нервите ни бяха толкова обтегнати, че до един залегнахме на земята по корем — решили бяхме, че ей сега ще ни разстрелят всички.

Дежурният началник-надзирател отново се оказа Филисари. Дотича като луд, следван по петите от четирима други. Копят, който беше стрелял, започна да се обяснява и Филисари се разпсува на корсикански. Онзи беше от Оверн, не знаеше какво да отговори и измънка:

— Аз не разбира...

Върнахме се по хамаците си. Кракът на Нистон кървеше.

— Не им казвайте, че съм ранен. Способни са да ме измъкнат на двора, само за да ме довършат.

Филисари се приближи към решетките. Маркети му каза нещо на корсикански.

— Направете си спокойно кафе. Това, което току-що се случи, няма да се повтори — каза той и си тръгна.

Нистон имаше късмет, че куршумът не бе заседнал в него, а бе засегнал само мускула. Сложиха му турникет, кръвта спря да тече. Върху раната туриха превръзка, напоена с оцет.

— Папийон, навън!

Беше осем вечерта, тоест всичко вече тънеше в мрак.

Не познавах копия, който ме извика. Сигурно беше някой бретонец.

— Защо ми е да излизам по това време? Нямам работа навън.

— Комендантът иска да ви види.

— Щом е така, нека той дойде тук. Аз навън не излизам.

— Отказвате, значи?

— Да, отказвам.

Другарите ми ме обградиха от всички страни и образуваха защитен кръг около мен. Копоят говореше откъм затворената врата. Маркети се приближи до нея и рече:

— Няма да пуснем Папийон да излезе навън без присъствието на коменданта.

— Но нали точно той ни изпрати да го доведем.

— Кажете му да дойде лично.

Час по-късно пред вратата застанаха две млади копойчета. Придружаваше ги арабинът, прислужник на коменданта. Който всъщност го бе спасил, като бе попречил на бунтовниците.

— Папийон, това съм аз, Мохамед. Идвам да те взема по поръка на коменданта. Той самият не може да дойде.

— Папи, тоя тип е въоръжен с пушка — предупреди ме Маркети.

Разбутах приятелите и се приближих до вратата. Мохамед действително носеше пушка. Човек се учи, докато е жив. Само това не бях виждал досега — официално въоръжен каторжник!

— Хайде идвай — рече арабинът. — Аз съм тук, за да те защитавам и да те отбранявам, ако се наложи.

Трудно ми беше да му повярвам.

— Хайде, тръгвай с нас!

Най-накрая излязох, Мохамед застана до мен, а копоите — зад нас. Поехме към комендатурата. Като минавахме покрай постовите при изхода на лагера, Филисари ми рече:

— Надявам се, че нямаш основание да се оплакваш от мен, Папийон.

— Нито лично аз, нито който и да било от нашето помещение. За останалите обаче не отговарям.

Стигнахме пред комендатурата. Къщата и кеят бяха осветени от силициев лампи, които безуспешно се опитваха да разпръснат мрака наоколо. По пътя Мохамед ми подари пакет цигари „Голоаз“. Влязохме в една ярко осветена от две лампи стая, където седяха комендантът на Роаял, неговият помощник-комендант, комендантът на Сен Жозеф със своя си помощник и комендантът на изолатора.

Отвън чакаха строени и пазени от надзиратели четирима араби. Успях да позная двама от тях — работеха като влекачи на камъни.

— Ето го Папийон — докладва арабинът.

— Добър вечер, Папийон — поздрави ме комендантът на Сен Жозеф.

— Добър вечер.

— Седни ей там, на онзи стол.

Всички се втренчиха в мен. През отворената врата на стаята можех да надникна в кухнята, откъдето кръстницата на Лизет ми махна приятелски.

— Папийон — поде издалеко комендантът на Роаял, — според коменданта Дютен вие сте човек, достоен за доверие и уважение заради опита ви да спасите кръщелницата на жена му. Аз ви познавам единствено чрез официалните документи, а в тях вие сте представен като изключително опасен от всяка гледна точка. Бих желал да забравя документите и да повярвам на колегата си Дютен. Скоро сигурно ще пристигне следствена комисия и всички каторжници ще бъдат принудени да декларират всичко, което знаят по случая. Убедени сме, че вие и още няколко ваши другари имате голямо влияние върху осъдените тук и че те обикновено изпълняват безпрекословно инструкциите ви. Затова бихме искали да знаем какво е вашето мнение за бунта, а също така какво в общи линии се готвят да разкажат пред следствието хората от вашето и останалите помещения.

— Не мога да отговарям за останалите, нито възнамерявам да им влияя. Но ако действително пристигне следствена комисия, при сегашното положение на нещата, това със сигурност ще доведе до разжалването на всички вас.

— Какви ги говориш, Папийон? Аз и колегите ми от Сен Жозеф разгромихме бунта.

— Тукашните началници може и да отгърват кожата, но онези от Роаял не.

— Обяснете какво имате предвид! — скочиха на крака двамата коменданти от Роаял, после отново си седнаха на местата.

— Ако продължавате да говорите официално за бунт, сте загубени. Ако приемете моите условия, ще спася пагоните на всички с изключение на Филисари.

— Какви условия?

— Първо, животът трябва да се нормализира още от утре сутринта. Не бихме могли да съгласуваме показанията си пред

комисията, ако нямаме право да разговаряме помежду си. Прав ли съм?

— Да — отвърна Дютен, — само че не мога да разбера защо трябва да бъдем спасявани.

— Вие от Роаял отговаряте и за трите острова, нали?

— Да.

— Така. Получили сте сведение от Жиразоло, който ви е донесъл, че се подготвя бунт. Казал ви е също, че бунтът ще се предвожда от Отен и Арно.

— И Карбониери — допълни един копой.

— Не, това не е вярно. Карбониери е бил личен враг на Жиразоло още от Марсилия и той го е притурил към групата. Обаче вие не повярвахте, нали? Защо? Защото той ви е казал, че целта на бунта е да бъдат изстребени жените, децата, арабите и копоите, а това ви се е сторило малко вероятно. От друга страна, преценили сте, че на Роаял има две корабчета, за осемстотин души, на Сен Жозеф — едно за шестстотин. Следователно, решили сте вие, никой сериозен човек не би се хванал на въдицата.

— А ти откъде знаеш всичко това?

— Не ви засяга. Но ако продължавате да говорите наляво и надясно за бунт, всичко това ще бъде казано и доказано пред комисията. Дори и най-вече ако намерите начин да ме затриете. Отговорността ще падне върху началниците от Роаял, които просто изпратиха съзаклятниците на Сен Жозеф, без да ги разделят. Ако следствието опре до тези факти, няма да можете да избегнете тежките санкции, защото логиката е изисквала да изпратите единия на Сен Жозеф, а другия на Дяволския остров. Макар че, признавам, сигурно е било трудно да се повярва на подобен лудешки план. Отново ви повтарям, ако продължите да говорите за бунт, сами ще се накиснете. Не ви остава друго, освен да приемете моите условия. Първо, както вече казах, от утре животът трябва да потече нормално. Второ, пуснете от карцера всички заподозрени в съучастничество — не можете да ги разпитвате за подробности около подготовката на бунта, тъй като бунт не е имало. Трето — още сега върнете Филисари на Роаял. Необходимо е за личната ви сигурност — щом като бунт не е имало, как другояче да оправдаете убийството на трима каторжници? Ще приемем, че този надзирател е истински убиец и по време на инцидента е действал от страх и е искал да избие всички, включително и хората от нашето

помещение. Ако приемете условията ми, ще уговоря останалите да твърдят, че Арно, Отен и Марсо са имали единственото намерение да причинят колкото могат повече злини, преди да загинат. Акцията им е била непредвидима. Нямали са нито съучастници, нито довереници. Просто са решили да се самоубият, като преди това ликвидират възможно повече надзиратели. Ако желаете, сега ще се оттегля в кухнята, а вие поговорете по предложението ми и кажете отговора си.

Влязох в кухнята и затворих вратата зад гърба си. Госпожа Дютен ми стисна ръка, а после ми поднесе кафе и коняк. Арабинът Мохамед попита:

— Каза ли им нещо за мен?

— Твоят въпрос засяга само коменданта. Щом ти е дал оръжие, значи е решил да ти издейства помилване.

Кръстницата на Лизет се обърна нежно към мен:

— Е, получиха си заслуженото тези от Роаял.

— Ами да, много им беше лесно да обявят, че на Сен Жозеф е имало бунт и всички са знаели предварително, с изключение на мъжа ви.

— Аз всичко чух, Папийон, и веднага разбрах, че ни мислите доброто.

— Така си е, госпожо Дютен.

Един от копоите отвори вратата: „Влизай, Папийон“.

— Седнете, Папийон — покани ме комендантът на Роаял. — Обсъдихме ситуацията и единодушно решихме, че вие сте напълно прав. Бунт не е имало. Тримата каторжници решили да се самоубият, като преди това убият колкото могат повече надзиратели. И така от утре животът възобновява нормалния си ход. Господин Филисари още тази нощ ще отпътува за Роаял. Неговият случай е наш проблем и няма да ви молим за съдействие. Разчитаме, че ще удържите на думата си.

— Разчитайте на мен. Довиждане.

— Мохамед и двамата господа надзиратели да върнат Папийон обратно в помещението. Извикайте тук Филисари. Той ще се върне с нас на Роаял.

По пътя пожелах на Мохамед да излезе по-скоро на свобода. Той ми благодари.

— Какво искаха от тебе онези типове?

В пълната тишина аз на висок глас разказах случилото се дума по дума.

— Ако някой от вас не е съгласен и смята, че не съм бил прав да сключвам подобно споразумение с копоите от името на всички, нека ми каже.

В един глас ми отвърнаха, че са съгласни.

— Дали са ти повярвали, че никой друг не е замесен?

— Не, но са принудени да ми вярват, ако не искат да изгърмят. Ние също трябва да приемем това за истина, иначе ще си имаме неприятности.

На сутринта още в седем всички килии на карцера бяха опразнени. Оказа се, че е имало сто и двадесет арестувани. Не ни извикаха на работа, но отвориха помещенията и дворът се изпълни с каторжници, които свободно разговаряха, пушеха, припичаха се на слънце или се криеха на сянка. Нистон то откараха в болницата. Карбониери ми каза, че най-малко осемдесет до сто килии били с надпис „Заподозрян за съучастие в опита за бунт“.

Сега, след като най-после бяхме всички заедно, можахме да научим истината. Филисари бе убил само един човек, останалите двама бяха станали жертва на паникьосани млади копои. В бъркотията много каторжници бяха помислили, че надзирателите ще разстрелват наред и бяха извадили ножовете си, за да убият поне по един враг, преди да умрат. Ето как един истински бунт, провален за щастие още в самото си начало, се превърна в оригинален метод за самоубийство на трима каторжници. Всички приеха тази официална теза — и администрацията, и осъдените. В спомените ни остана легендата или може би истината — вече не зная кое от двете. Най-вероятно нещо средно.

Разказвах, че погребението на Отен, Марсо и тримата убити в лагера е било извършено по следния начин: тъй като на острова имаше само един ковчег за каторжници, копоите натоварили и петимата в лодката и ги дали направо на акулите. Пресметнали, че хищниците ще се нахвърлят върху първата си плячка и в това време останалите ще имат време да стигнат до дъното благодарение на тежестите, прикрепени към краката им. Но нито един от труповете не успял да потъне и петимата танцували в здрача, облечени в белите си савани

като кукли на конци, дърпани от муцуните и опашките на акулите. Оргия, достойна за Навуходоносор.

Следствената комисия пристигна и остана пет дни на Сен Жозеф и два дни на Роаял. Не бях разпитван отделно, а заедно с всички останали. Комендантът Дютен ми каза после, че всичко е минало по мед и масло. Филисари го пратиха в отпуска до пенсионирането му — значи нямаше повече да се върне тук. На Мохамед му опростиха остатъка от наказанието. А комендантът Дютен получи още една нашивка.

Недоволници винаги се намират — вчера един бордолезец ме попита:

— А ние какво спечелихме, като помогнахме на копоите да отърват наказанията?

Какъв глупак!

— Не спечелихме много — петдесет-шестдесет момчета няма да отидат за по пет години в изолатора по обвинения в съучастничество. Смяташ, че това е нищо, така ли?

Слава Богу, бурята премина. Тихото съучастничество между надзиратели и каторжници напълно обърка прословутата комисия, която от своя страна също се стремеше към едно — да уредим всичко мирно и кротко.

За мен лично също не може да се каже, че спечелих или загубих нещо, ако не броим благодарността на другарите ми, които отървах от суровата дисциплина. Не само това — отсега нататък никой нямаше да мъкне камъни като животно. Тази отвратителна ангария бе премахната. Работата щеше да се върши от биволи. Карбониери се върна обратно в пекарната. А аз се опитвах да се върна на Роаял. Тук нямаше работилница, значи нямаше кой да ми направи сал.

Пристигането на Петен на власт усложни отношенията между каторжници и надзиратели. Цялата администрация не пропускаше случай да заяви високо привързаността си към Петен. Стигаше се до такива крайности, че веднъж един копой от Нормандия ми рече:

— Да ви призная ли нещо, Папийон? Аз всъщност никога не съм се чувствал републиканец.

На островите никой не разполагаше с радио и нямаше откъде да получаваме новини. Отгоре на всичко се говореше, че нашите били предоставили базите си на Мартиника и в Гваделупа на германските

подводничари. Пълна мъгла! Непрекъснато научавахме разни противоречиви сведения.

— Мамка му, Папи, точно сега е моментът да вдигнем въстание и да предадем островите в ръцете на Дьо Гол.

— Мислиш, че Дългия Шарло има в момента нужда от каторга? За какво му е?

— Оттук той може да събере две-три хиляди бойци!

— Да, разбира се. Прокажени, смахнати, туберкулозни, болни от дизентерия... Стига си се правил на глупак! На онзи да не му е изпила чавка акъла, та да събира каторжници.

— А двете хиляди здрави мъже?

— Да, те са друго нещо. Но това, че са мъже, не е достатъчно да ги направи добри войници. Да не мислиш, че войната е като ръкопашен бой? Нашите схватки траят по десетина минути, а войната продължава с години. За да си добър войник, ти е нужен силен патриотизъм. Кой каквото ще да казва, но тук аз не виждам нито един човек, готов да жертва живота си за Франция.

— И защо да го жертваме след всичко, което родината ни причини?

— Ето, виждате, че съм прав. Слава Богу, че Дългия Шарло има други хора, с които да се сражава. И все пак! Като си помислиш, че онези мръсници, немците, са се настанили у нас! И че има французи, които ги подкрепят! Виж само тукашните копои — до един казват, че са за Петен.

— Ако подкрепим Дьо Гол, бихме могли да се откупим... — каза замислено граф Дьо Берак.

И тогава стана нещо странно. Никой досега не бе споменавал подобна възможност. Изведнъж всички — хората от нашата среда и останалите, видяха в неговите думи искрица надежда.

— Кажу, Папи, не си ли струва да вдигнем бунта, за да се присъединим към силите на Дьо Гол?

— Съжалявам, аз нямам нужда да се откупвам пред когото и да било. Що се отнася до френското правосъдие и неговите „реабилитации“, бих си избърсал задника с тях. Сам ще се обявя за „реабилитиран“. Моят дълг е да избягам и след като веднъж се озова на свобода, да заживея в обществото, без да представлявам опасност за него. Не знам друг начин за себедоказване. Готов съм да се включа в

каквато и да е акция, ако крайната ѝ цел е бягството. Хич не ми пука дали тези острови ще бъдат предадени в ръцете на Дългия Шарло и съм убеден, че и той мисли така. От друга страна, ако опитате нещо подобно, знаете ли какво ще си помислят големците? Че сте превзели островите, за да освободите себе си, а не за да помогнете на свободна Франция. А освен това откъде знаете кой е прав — Дьо Гол или Петен? Аз лично не мога да преценя. Страдам като последния глупак за това, че страната ми е поробена, мисля за родителите си, за близките си, за сестрите и племенниците си.

— Да, така излиза... Защо да се жертваме за едно общество, което не прояви никаква милост към нас?

— И все пак е естествено да се тревожим. Защото ченгетата, френският съдебен апарат и жандармите, и копоите не представляват истинската Франция. Те са някаква отделна каста, състояща се от хора е изкривена психика. Колко от тях са готови още днес да станат слуги на немците? Ти твърдиш, че днес френската полиция арестува своите сънародници и ги предава в ръцете на немските власти? Възможно е. Но аз пак ще ви повторя — няма да участвам в бунт, независимо от мотива му. Готвя се само за бягство.

Разделяхме се на групи и спорехме ожесточено. Едни поддържаха Петен, други — Дьо Гол. Всъщност бяхме напълно лишени от информация, защото, както вече казах, нито надзирателите, нито ние имахме радио. Новините пристигаха с корабите, които ни носеха брашно, сушени зеленчуци, ориз. За нас, видяна отдалеч, войната изглеждаше напълно непонятна.

Казваха, че в Сен Лоран дьо Марони пристигнал човек да събира доброволци за Дьо Гол. Не знаехме нищо със сигурност, освен че немците са плъзнали из цяла Франция.

И една смешна случка. На Роаял пристигнало някакво кюре, което произнесло проповед и рекло:

— Ако врагът нападне островите, ще ви раздадем оръжие, за да защитавате заедно с надзирателите френската територия.

Честна дума! Тоя свещеник трябва да е имал доста лошо мнение за нас. Да молиш затворника да защитава килията си! Човек наистина се учи, докато е жив.

За нас войната се състоеше в следното: удвоен надзирателски състав — от най-простия тъмничар до коменданта и главния

надзирател; много инспектори, част от които с ясно изразен немски или елзаски акцент; съвсем малко хляб (по четиристотин грама на човек) и малко месо.

Накратко, единственото, което получавахме в повече, бе наказанието за неуспешен опит за бягство — смъртна присъда и светкавична екзекуция. Защото към обвинението се прибавяше и следната фраза: „Опитал да се присъедини към враговете на Франция.“

Бях тук вече от четири месеца. Сприятелих се много с доктор Жермен Гибер. Жена му — една изключителна дама — ме помоли да им помогна да преживеят кризисните времена. Насадох им салати, репички, зелен фасул, домати, патладжани. Тя беше очарована и започна да се отнася към мен като към добър приятел.

Докторът никога не бе протягал ръка на някой от надзирателите, независимо от техния чин, но често се ръкуваше с мен или с други каторжници, които познаваше и уважаваше.

След като се озовах на свобода, възобнових връзките си с доктор Жермен Гибер благодарение на посредничеството на доктор Розенберг. Изпрати ми от Марсилия снимка на себе си и жена си. Връщаше се в Мароко и ме поздравяваше, че съм свободен и щастлив. Загина в Индокитай, опитвайки се да изнесе един ранен от бойното поле. Беше изключителен човек и жена му бе напълно достойна за него. При посещението ми във Франция през 1967-а имах желание да ѝ се обадя. Отказах се, защото тя бе спряла да ми пише, откак ѝ поисках да ми изпрати препоръка за пред венецуелските власти, въпреки че изпълни молбата ми. От този момент кореспонденцията ни се прекъсна. Не знам причината за нейното мълчание, но до днес пазя в сърцето си огромна благодарност към това семейство заради някогашното му отношение към мен.

Няколко месеца по-късно можах да се върна обратно на Роаял.

**ДЕВЕТА ТЕТРАДКА
СЕН ЖОЗЕФ**

СМЪРТТА НА КАРБОНИЕРИ

Вчера приятелят ми Матю Карбониери беше наръган с нож в сърцето. Убийството му повлече след себе си цяла поредица от други убийства. Бил е съвсем гол в умивалнята, с насапунисано лице, когато са го нападнали. Обикновено докато се къпем, оставяме ножовете си под купчината с дрехи, така че да имаме възможност да ги грабнем в момента, в който усетим, че към нас се приближава някой от враговете ни. Карбониери беше пренебрегнал това правило и плати с живота си. Убиецът на скъпия ми другар бе един долен арменец, прекарал целия си живот като сводник.

С позволенията на коменданта и с помощта на един приятел аз сам занесох трупа на Карбониери до кея. Беше тежък и се наложи на три пъти да спирам, за да си почивам по нанадолнището. Накарах гробарите да закачат на краката му огромен камък и да го вържат с метални жици, а не с обикновено въже. Надявах се, че акулите няма да могат да прегризат жиците и тялото ще потъне в морето, преди да успеят да го разкъсат.

Камбаната удари и ние стигнахме до кея. Беше шест вечерта. Слънцето тъкмо залязваше зад хоризонта. Качихме се в лодката. Матю спеше вечния си сън под спуснатия капак на прочутия ковчег за многократна употреба. За него вече всичко бе свършило.

„Пълен напред!“, провикна се копят към кормчията. За по-малко от десет минути стигнахме до мястото между Роаял и Сен Жозеф, където се образуваше силно течение. И в този миг почувствах как гърлото ми се свива. От водата се подаваха десетки перки на акули, които се въртяха все по-бързо в кръг на около четиристотин метра от нас. Ето ги мръсните изедници, не бяха пропуснали да се явят навреме на срещата.

Господи, направи така, че да не успеят да разкъсат приятеля ми! Греблата бяха вдигнати за последно сбогом. Повдигнаха страничната преграда. Обвито в брашнени чували, тялото на Матю се хлъзна към дълбините, теглено от тежестта на камъка.

Но ужас! Водите едва го бяха погълнали и аз вече се надявах, че е потънало, когато то отново изскочи на повърхността, поддържано от седем, десет, двадесет акули — кой би могъл да ги преброи. Преди лодката да успее да даде заден ход, брашнените чували бяха разкъсани и се случи нещо непонятно. За две или три секунди Матю се задържа изправен над водата. Дясната му ръка бе вече откъсната. Така изправен от кръста нагоре, той полетя право срещу лодката, но силното течение го задържа, след което го погълна завинаги. Акулите минаха под корабчето, като остъргаха дъното му. Един от гребците загуби равновесие и замалко не падна през борда.

Всички присъстващи, включително и копоите, бяха потресени. За първи път ми се прииска да съм мъртъв. Малко ми трябваше да скоча и аз при акулите, за да избягам завинаги от този земен ад.

Бавно тръгнах обратно към лагера. Бях сам. С носилката на рамо полека стигнах до мястото, където моят бивол Брут беше налетял на Дантон. Спрях и поседнах. Наоколо тъмнееше, макар да бе само седем вечерта. На запад небето бе по-светло, огряно от няколко прощални лъча на залязлото слънце. Останалото бе мрак, пронизван от време на време от светлините на островния фар. Мъката ме душеше.

Долен мръсник! Нали искаше да видиш как стават погребенията, при това погребението на най-близкия ти човек? Е, получи си го! Чу камбаната и се нагледа на всичко останало. Доволен ли си сега? Задоволено ли е любопитството ти?

Оставаше да си уредя сметките с убицеца на приятеля ми.

Кога? Нощес? Защо още тази нощ? Прекалено рано е, мръсникът ще бъде нащрек. Тайфата му наброява десет души. Не бива и аз на свой ред да действам глупаво и да се оставя да ме пипнат, докато нанасям удара. Да видим на колко души мога да разчитам. На четирима и аз — общо петима. Достатъчно. Онзи трябва да бъде ликвидиран. И ако е възможно, веднага след това да замина за Дяволския остров. Оттам без никакви салове, без предварителни подготовки, без нищо — пълня два чувала с кокосови орехи и скачам в морето. Разстоянието до континента е сравнително малко — четиридесетина километра по права линия. Като прибавим вълните, приливите, отливите и ветровете, ще станат най-много сто и двадесет километра. Всичко ще е въпрос на издръжливост. Аз съм силен и бих могъл да преживея в морето два дни, яхнал въпросния чувал.

Нарамих отново носилката и тръгнах към лагера. Щом пристигнах на входа, ме пребъркаха — нещо необичайно досега. Никога не ми се беше случвало. Лично копоят дойде да ми прибере ножа.

— Да не искате да ме убият? Защо ми взимате оръжието? Не знаете ли, че така ме изпращате на сигурна смърт? Да знаете, че ако ме убият, отговорността ще е ваша.

Никой не отвори уста да ми отговори — нито копоите, нито ключарите. Отвориха вратата и ме пуснаха в спалното.

— Но тук нищо не може да се види, защо свети само една лампа, а не три, както обикновено?

— Върви насам, Папи — Гранде ме дръпна за ръкава. В помещението не се чуваше обичайната глъчка. Почувствах, че нещо много важно ще се случи или вече се е случило.

— Нямам вече чекия. Взеха ми я при пребъркването.

— Тази нощ няма да ти трябва.

— Защо?

— Арменецът и приятелят му са в клозета.

— И какво правят там?

— Лежат мъртви.

— Кой им помогна да хвърлят топа?

— Аз.

— Бързо си действал. А останалите?

— Има още четирима от тяхната тайфа. Паоло ми се закле мъжки, че няма да шават и ще те чакат да им кажеш дали си съгласен да прекратим войната.

— Дай ми един нож.

— На, дръж моя. Ще остана в този ъгъл, ти върви да поговориш с тях.

Бавно тръгнах напред. Очите ми вече бяха привикнали към тъмнината. Най-последно успях да различа тяхната група. Наистина четиримата ме чакаха прави пред хамака си, притиснати един до друг.

— Искал си да говорим, Паоло.

— Да.

— Сам или пред приятелите ти? Какво искаш от мен?

Предпазливо спрях на метър и половина от тях. Ножът бе готов в ръкава ми, стисках здраво дръжката му в дланта си.

— Исках да ти кажа, че според мен приятелят ти бе достатъчно отмъстен. Ти загуби най-добрия си другар, ние загубихме двама от нашите. Мисля, че би трябвало да спрем дотук. Какво е твоето мнение?

— Приемам да обмисля предложението ти, Паоло. Това, което можем да направим сега, ако вие сте съгласни, е да се договорим да не предприемаме никакви действия в следващите осем дни. През този период ще имаме време да преценим какво да правим по-нататък. Става ли?

— Става.

Оттеглих се.

— Какво ти рекоха?

— Смятат, че смъртта на Арменеца и на Сан-Суси са достатъчно възмездие за загубата на Матю.

— Не са — отсече Галяни. Гранде не каза нищо. Жан Кастели и Луи Гравон бяха склонни да сключим мирен договор.

— А ти какво мислиш, Папи?

— Да се запитаме първо кой уби Матю. Арменецът, нали? Така. Предложих им следното споразумение — и двете страни дадохме дума да не предприемаме никакви вражески действия през следващите осем дни.

— Ти какво, не искаш ли да отмъстиш за Матю? — запита Галяни.

— Слушай, приятелю, Матю е вече отмъстен, двама загинаха заради него. Защо да избиваме останалите?

— Какво е тяхното участие в убийството — това трябва да разберем.

— Лека нощ на всички. Извинете ме, но ще се опитам да поспя.

Имах нужда поне да остана сам и затова се изтегнах на хамака си. Почувствах една ръка, която се плъзна по тялото ми и внимателно ми отне ножа:

— Поспи, ако можеш, Папи, и бъди спокоен. Ние всички ще те пазим един по един.

За убийството на моя приятел — толкова брутално и отблъскващо, нямаше сериозен мотив. Арменеца го беше наръгал просто защото по време на играта предишната вечер Матю го бе принудил да изплати един дълг от сто и седемдесет франка. Подлецът

се беше почувствал унижен, защото го бяха накарали да се подчини пред очите на тридесет-четиридесет играчи. Притиснат между Матю и Галяни, той трябвало да отстъпи.

Затова уби по най-долен начин човека, който бе истинско олицетворение на чист и почтен авантюрист. Загубата ме засегна дълбоко и единствената ми утеха беше, че убийците успяха да надживеят жертвата си едва с няколко часа. Доста слаба утеха.

Като истински тигър Гранде им беше прерязал вратовете със скорост, достойна за шампион по фехтовка, преди да успеят да реагират. Можех да си представя колко кръв беше изтекла на самото място на случката. Глупаво се питах: „Кой ли се е наел да ги извлочи до клозета?“ Но не ми се говореше. Под затворените си клепачи виждах отново трагичния кърваво виолетов залез, осветяващ онази адска сцена с акулите, разкъсващи тялото на моя приятел... И изправения труп с откъсната ръка, който внезапно се втурна към лодката!... Истина е значи, че именно камбаната свиква хищниците и със звука си им подсказва, че ги чака кльопачка... Все още ми се привиждаха десетките перки със злокобните си сребристи отблясъци, плъзгащи се в кръг около нас като подводници. Сигурно бяха повече от сто... За него, моя най-близък приятел, всичко бе приключено — блатото го погълна докрай.

Да умреш на четиридесет години от удар с нож само заради някаква дрязга! Горкият. Не издържах вече. Не. Не. Не. Съгласен бях да се дам на акулите, но жив, рискувайки всичко в името на свободата си, а не омотан в чували, въжета и камъни. Без зрители — били те каторжници или тъмничари. Без камбанен звън. Ако ми е писано да бъда разкъсан, нека поне ме разкъсват жив, бунтуващ се срещу всички земни стихии в стремежа си да достигна до континента.

„Край вече. Никакви предварително изпипани планове за бягство. С две торби с кокосови орехи ще скоча от Дяволския и оттам нататък — каквото сабя покаже...“

В крайна сметка всичко щеше да е въпрос на физическа издръжливост. Четиридесет и осем или шестдесет часа? Дали нямаше опасност краката ми да се парализират от толкова дълго стоене във водата? Като прибавим и усилието на мускулите, за да се задържа седнал върху торбата с кокосови орехи... Ако имам шанса да попадна

на Дяволския, веднага ще направя някои опити. Сега въпросът бе да се измъкна от Роаял и да ида на третия остров. После щяхме да видим.

— Спиш ли, Папи?

— Не.

— Искаш ли малко кафе?

— Може. — Седнах на хамака си и поех канчето с горещо кафе, което Гранде ми подаде заедно с една запалена цигара.

— Колко е часът?

— Един през нощта. Поех поста в полунощ и като те гледах, че продължаваш да се въртиш, реших, че още не си заспал.

— Правилно си решил. Смъртта на Матю достатъчно ме разстрои, но погребението с акулите ме разтърси съвсем. Беше кошмарно, знаеш ли?

— Няма нужда да ми обясняваш, Папи, представям си какво ти е било. Не трябваше да ходиш.

— Мислех, че историята с камбанния звън, който привличал акулите, е измислица. Пък и ги накарах да вържат камъка с метални жици — не можех да повярвам, че ще го разкъсат, преди да е потънал. Бедният Матю, цял живот ще помня тази сцена. А ти как успя толкова бързо да се справиш с Арменеца и Сан-Суси.

— Бях на другия край на острова и тъкмо поставях желязна решетка на месарницата, когато научих за смъртта на нашия другар. Това стана по обяд. Вместо да се върна в лагера, останах на работа, като казах, че трябва да дооправя ключалката на новата врата. Така успях да скрия в парче еднометрова тръба нож с две остриета. За целта издълбах дръжката на ножа, както и тръбата. В пет се върнах в лагера с това съоръжение в ръка. Копоят ме попита какво е това, отвърнах, че едната пръчка на хамака ми се е счупила и смятам да я заменя с тръбата. Беше все още светло и затова оставих тръбата в умивалните. Прибрах си я точно преди проверката. Започваше да се свечерява. Арменеца и Сан-Суси стояха прави пред хамака си, Паоло бе застанал малко по-назад. Знаеш, че Жан Кастели и Луи Гравон са храбри момчета, но са вече поостарели. Липсва им ловкост, за да могат да участват в подобен бой. Искях да привърша, преди да си се върнал, за да не си замесен. С предишните ти прегрешения, ако те пипнеха и този път, като нищо щяха да ти друснат максималната присъда. Жан отиде до единия край на помещението и загаси лампата, в противоположния

край Гравон направи същото. Спалното остана почти неосветено от самотната петролна лампа по средата. В джоба си носех голям джобен фенер, даден ми от Дега. Жан тръгна напред, аз след него. Щом се изравнихме с тях, Жан вдигна ръка и им светна с фенера в очите. Зашеметен, Арменецът понечи да закрие очите си с ръка и в това време аз успях да му прережа гърлото. Сан-Суси, също заслепен, направи опит да нанесе удар с ножа си, но тъй като не виждаше нищо, го размаха във въздуха пред себе си. Толкова силно му забих острието, че отведнъж прерязах гръкляна му от ухо до ухо. Паоло се хвърли по корем и се търкулна под хамака. Жан в това време вече беше изгасил фенера и аз се отказах да преследвам Паоло. Това го спаси.

— А кой ги е замъкнал до клозетите?

— Това не знам. Вероятно са го направили хората от тяхната си тайфа, за да им измъкнат патроните.

— Но там, на мястото, трябва да е останало цяло езеро от кръв!

— И още питаш! Така, както ги насякох, трябва цялата им кръвчица да е изтекла. Идеята за фенера ми хрумна, докато острех ножа си, защото забелязах как един от копоите сменя в това време батериите на своето фенерче. Намислих, каквото намислих, и веднага се свързах с Дега, за да ми намери подобна лампа. Сега вече, ако искат, могат да пребъркват — един от ключарите върна фенера на Дега. Ножът също е изнесен оттук. От тази гледна точка нищо не ни грози. Аз нямам за какво да се виня. Убиха другаря ни, докато очите му бяха пълни със сапун, аз ги довърших, докато очите им бяха пълни със светлина. Сега сме квит. Какво ще кажеш, Папи?

— Добре си сторил и просто не знам как да ти се отблагодаря, задето толкова бързо си отмъстил за нашия приятел и отгоре на всичко си се погрижил да не ме замесиш.

— Да не говорим за това. Изпълних дълга си. Ти си страдал твърде много и така силно се стремиш към свободата си, че беше естествено да постъпя така.

— Благодаря ти, Гранде. Истина е, сега искам да се махна оттук повече от когато и да било. Затова ще те помоля да ми помогнеш да приключим случая дотук. Искрено казано, не вярвам Арменецът да е предупредил тайфата си, преди да нанесе удара по Матю. Паоло никога нямаше да допусне подобно подло убийство. Най-малкото защото последиците са му ясни.

— И аз мисля така. Но Галяни твърди, че всички са виновни.

— Да видим какво ще стане в шест часа. Аз няма да излизам да чистя клозетите. Ще се пиша болен, за да наблюдавам събитията.

Пет сутринта. Отговорникът на помещението се приближи към нас: „Момчета, какво смятате — дали трябва да повикам часовите? Току-що открих в клозета два трупа.“ Дъртият седемдесетгодишен каторжник искаше да ни убеди дори нас, че от шест и половина миналата вечер досега не е разбрал за убийството. Помещението сигурно беше цялото изцапано — мъжете, които се движеха напред-назад, не можеха да не стъпват в локвата по средата на коридора и така разнасяха кръв със стъпките си.

Гранде даде подобаващ отговор на лукавия старец:

— Как? Два трупа в клозета! И откога са там?

— Де да знам — отвърна дъртият. — Аз заспах снощи още в шест. Чак сега, като тръгнах да пикая, се подхлъзнах върху някакви петна. Щях да си разбия мутрата. Запалих кибрита и видях ония двамата.

— Ами извикай копоите, пък ще видим.

— Надзирател! Надзирател!

— Защо крещиш толкова силно, глупако? Да не е пламнал пожар?

— Не, шефе. В кенефа се ваят два трупа.

— И какво очакваш — да ги възкресе ли? Сега е пет и петнадесет. В шест ще видим. Пази никой да не се приближава до клозета.

— Не може, господин надзирател. По това време всички стават от сън и тръгват да пикаят или да серат.

— Вярно, прав си. Чакай ще съобщя на отговорника.

Пристигнаха трима копои, един главен надзирател и още двама други. Мислехме, че ще влязат, но те останаха до входа.

— Казваш, че в клозета имало двама убити?

— Да, господин началник.

— Откога са там?

— Не зная, открих ги, като отидох да пикая.

— Кой са?

— Не видях.

— Ах, стара лисицо, тогава аз ще ти кажа. Единият от двамата с положителност е Арменеца. Иди да провериш.

— Наистина, Арменеца и Сан-Суси са.

— Добре, ще изчакаме проверката. — И си тръгнаха обратно.

В шест удари първия сигнал за ставане. Отвориха вратата.

Двамата раздавачи на кафе тръгнаха от легло на легло. Зад тях вървяха раздавачите на хляба.

В шест и половина удари вторият сигнал. Слънцето беше изгряло и вече можехме да видим осеяния с кървави стъпки коридор.

Пристигнаха двамата комендант. Вече беше съвсем светло. Заедно с тях пристигнаха осем надзиратели и докторът.

— Всички да се съблекат и да застанат пред хамаците си! Но това е истинска кланица, навсякъде има разнесена кръв!

Вторият комендант влезе пръв в клозета. Когато се появи отново, беше бял като платно.

— Те са направо изкормени. И, разбира се, никой нищо не е видял нито чул?

Пълна тишина.

— Старче, ти си отговорникът на това помещение. Двата трупа вече са се вкочанили. От колко време са мъртви, докторе?

— От осем-десет часа приблизително — отвърна докторът.

— И ти твърдиш, че си ги открил едва в пет сутринта? И преди това нищо не си видял, нито чул?

— Не, аз съм полуглух, пък и недовиждам. Навъртял съм седемдесет лазарника, четиридесет от които тук, в каторгата. Разбирате защо спя толкова много. Обикновено спя до шест, но сега се събудих в пет, защото ми се пикаеше. Голям късмет наистина — обикновено ставам едва след сигнала.

— Страшен късмет, прав си — съгласи се иронично комендантът. — То и за нас така беше по-удобно, защото всички можяхме спокойно да се наспим през нощта — и надзирателите, и осъдените. Вие с носилките, вдигнете труповете и ги отнесете в лазарета. Докторе, искам да им направите аутопсия. А останалите да излязат голи на двора.

Един по един минахме покрай коменданта и доктора. Те внимателно оглеждаха всеки сантиметър от телата ни. Никой не беше ранен, само няколко от нас бяха опръскани с кръв. Обясниха, че са се

подхлъзнали в клозета. Нас тримата с Гранде и Галяни ни огледаха много по-внимателно от останалите.

— Къде спите, Папийон? — Пребъркаха всичките ми вещи. — А ножът ви къде е?

— Снощи в седем вечерта надзирателят ми взе ножа още на входа на лагера.

— Вярно, така беше. Той вдигна голяма врява и ни обвини, че сме го пращали на сигурна смърт.

— Ваш ли е този нож, Гранде?

— Ами да, щом е до моя хамак, значи е мой.

Огледаха острието на ножа милиметър по милиметър, но той беше лъскав като нова стотинка, без петънце по себе си.

Докторът се върна от клозетите:

— Гърлата на двамата са били прерязани с нож с двойно острие. Били са убити прави. Нищо не разбирам. Как е възможно един каторжник да се остави да му прережат гърлото като на заек, без да направи опит да се защити. Сигурно има някой ранен.

— Сам виждате, докторе, хората тук нямат и драскотина по себе си.

— Онези двамата опасни ли бяха?

— Изключително опасни, докторе. По всяка вероятност именно Арменец е убиецът на Карбониери, който бе наръган с нож вчера в умивалнята в девет сутринта.

— Ясно, и този случай ще отиде към архива — рече комендантът. — Задръжте за всеки случай ножа на Гранде. Сега всички на работа! Папийон, виждам, че сте се обявили за болен.

— Да, господин комендант.

— Не сте изгубили много време, за да отмъстите за приятеля си. Да знаете, че не съм глупак. За жалост не разполагам с доказателства и знам, че такива няма да се намерят. За последен път ви питам — никой ли няма какво да заяви? Ако някой пожелае да ме осветли по въпроса за това двойно убийство, ще го освободя от интерниране и ще го пратя обратно на континента. Давам честната си дума.

Пълна тишина.

Цялата тайфа на Арменец се объяви за болна. Като разбраха това, Гранде, Галяни, Жан Кастели и Луи Гравон отказаха да идат на работа в последния момент. Помещението се изпразни от сто и двадесетте си

обитатели. Бяхме петима от моята тайфа и четирима от тайфата на Арменеца. Наоколо се мотаеха още часовникарят, отговорникът, който мърмореше, че сега ще си скъса гърба от чистене, и още двама-трима, сред които един тип от Елзас — Дългия Силвен.

Силвен живееше сам. Имаше приятели, но не и тайфа. Беше извършил рядко срещано престъпление, заради което излежаваше двадесетгодишна присъда. Знаехме, че е човек на действието и много го уважавахме. Беше нападнал пощенския вагон на експреса Париж-Брюксел съвсем сам, беше се справил с двамата пазачи и бе изхвърлил в движение торбите с пратките. Съучастниците му ги бяха прибрали и превърнали в доста солидна сумичка.

Като видя, че двете тайфи си шушукат помежду си, всяка свита в собственото си ъгълче, без да знае за уговорката да не предприемаме действия в продължение на осем дни, той си позволи да ни заговори:

— Надявам се, че няма да се впуснете в някой дуел от типа на „Тримата мускетари“.

— Сега-засега не — отвърна Галяни. — Ще го оставим за по-късно.

— Защо по-късно. Никога не оставяй днешната работа за утре — възрази Паоло. — Но все пак аз не виждам причина да се избиваме помежду си. Какво ще кажеш по въпроса, Папийон?

— Имам само един въпрос: бяхте ли в течение на намеренията на Арменеца?

— Кълна ти се, Папи, че нищо не знаехме. И искаш ли да ти кажа нещо? Просто не знам как щях да реагирам самият аз, ако Арменеца беше още жив.

— Щом е така, нека да приключим завинаги с тази история — рече Гранде.

— Ние сме съгласни. Да си стиснем ръцете и да не говорим повече за тъжния случай.

— Дадено.

— Аз съм ви свидетел — додаде Силвен. — Радвам се, че й сложихте кръст.

— Да не повдигаме повече въпроса.

В шест вечерта камбаната отново заби. Докато я слушах, не можех да не си припомня снощната сцена и връхлитащото върху лодката тяло на моя приятел. Толкова потресаващо бе всичко, че

двадесет и четири часа по-късно дори за секунда не пожелавах на Арменеца и Сан-Суси същата участ.

Галяни седеше и не продумваше. Знаеше какво точно се е случило с трупа на Карбониери. Гледаше втренчено в пространството и клатеше краката си, повесени от двете страни на хамака. Гранде още не се беше върнал. Не бяха минали и десет минути, откак камбаната заглъхна, и Галяни ми каза полугласно, все така, без да ме поглежда.

— Надявам се, че никоя от акулите, които разкъсаха Матю, няма да глътне и парче от онзи мръсник Арменеца. Би било тъпо, ако се намерят в корема на един и същи хищник, след като цял живот са били толкова различни.

Загубата на благородния и честен приятел наистина остави непоправима празнина в душата ми. Трябваше да се махна колкото може по-скоро от Роаял и да действам. Повтарях си тези думи ден след ден.

БЯГСТВО ОТ ЛУДНИЦАТА

— Сега, като е военно време и наказанието за опит за бягство е толкова сурово, не можем да си позволим никакъв провал, нали, Салвидиа?

Така си говорехме двамата с италианеца със златния патрон, седнали в умивалнята. Току-що бяхме прочели заповедта за новите мерки, които щяха да се прилагат в случай на бягство.

— Страхът от смъртна присъда няма да ми попречи да предприема нещо. А на теб? — запитах аз.

— Не издържам вече, Папи, искам да бягам. Да става каквото ще. Помолих да ме пратят като санитар в лудницата. Знам, че в тамошния склад държат две бурета за по двеста двадесет и пет литра — значи достатъчно големи, за да направим сал от тях. Едното е пълно със зехтин, а другото с оцет. Ако ги вържем едно за друго толкова здраво, че никаква вълна да не може да ги раздели, има голям шанс да стигнем до континента. Онази част от оградата на лудницата, която гледа към морето, не се охранява. Вътре лудите ги наблюдават само един надзирател-санитар и двама каторжници. Защо не дойдеш с мен?

— Като санитар ли?

— Не може като санитар, Папи. Знаеш, че никога няма да те пуснат да работиш в болница. Отдалечена е от лагера, няма строг надзор, изобщо налице са всички условия, за да не те пуснат да припариш дотам. Можеш да дойдеш само като луд.

— Трудничко е това, дете ми предлагаш, Салвидиа. Когато един доктор те обяви за смахнат, той ни повече, ни по-малко ти дава право да вършиш безнаказано каквото си поискаш. Признава, че не носиш вина за постъпките си. Представяш ли си каква отговорност поема лекарят, подписал подобна диагноза? Можеш да убиеш някой каторжник или надзирател, или жената и детето на надзирателя. Можеш да избягаш, да извършиш каквото си щеш престъпление — правосъдието вече не може да те достигне. Максимумата, който могат да ти направят, е да те затворят омотан в усмирителна риза. Подобен режим не може да трае вечно, един ден все пак смекчават условията. В

резултат — не си принуден да плащаш за постъпките си, включително и опитите за бягство.

— Имам голямо доверие в теб, Папийон. Бих искал да избягам с теб. Направи и невъзможното, за да се престориш на луд и да дойдеш при мен. Аз от своя страна като санитар ще ти помогна да се справиш колкото може по-леко и ще облекчавам най-тежките ти моменти. Признавам, че сигурно е ужасно да живееш сред онези опасни луди, без самият ти да си луд.

— Отивай в лудницата, Ромеро, аз ще проуча въпроса и най-вече ще се интересувам за първите симптоми на лудостта, за да съумея да убедя доктора. Не е лоша идеята ти да си изпрося оправдателна бележка за всички мои действия отсега нататък.

Започнах да проучвам нещата по-изтънко. В библиотеката на лагера нямаше никаква литература по тази тема. Използвах всеки възможен повод, за да се допитвам до хората, които са били за по-дълго или по-кратко душевноболни. Лека-полека успях да си изработя следната сравнително ясна представа:

1. Всички луди изпитват жестоки болки в малкия мозък.

2. Често пъти ушите им бучат.

3. Тъй като са много нервни, не могат да остават задълго легнали в едно и също положение, без да бъдат разтърсвани от някой нервен пристъп, който ги събужда и предизвиква болезнен гърч в обтегнатото им до скъсване тяло.

И така, нужно бе да накарам околните да забележат тези симптоми, без да им ги натяквам директно. Лудостта ми трябваше да изглежда точно толкова опасна, че да принуди доктора да ме прати в лудницата, но без да може да оправдае прояви на насилие от страна на надзирателите. Не исках да получа усмирителна риза, ритници, намаляване на дажбата, бромови инжекции, ледени и горещи душеве и прочее. Ако съумеях да изиграя ролята си добре, докторът щеше да се хване на въдицата.

Имах един довод в своя полза — никой не можеше да отгатне каква облага имам от това да се правя на луд. Лекарите не можеха да намерят никакво логично обяснение за симулация и от това шансовете ми нарастваха. Нямах друг изход. Отказаха ми да ме изпратят на Дяволския. А след убийството на моя приятел Матю тукашният лагер ми бе опротивял. По дяволите всички колебания! Решено е. В

понеделник ще ида на преглед. Не, по-добре да не обявявам лично, че съм болен. Хубаво ще е това да стори някой друг, при това някой, който искрено вярва, че не съм наред. Ще се наложи да изиграя няколко сценки за смахнати в спалното. Тогава отговорникът ще докладва на копоите и те самите ще ме изпратят на преглед.

От три дни не спях, не се миех, ходех небръснат. Всяка нощ си биех по няколко чекии и почти не се хранех. Вчера попитах съседа си защо ми е откраднал от леглото една снимка, която, разбира се, никога не бе съществувала. Беднягата тържествено се закле, че не ми е барал вещите. След което предпочете да си смени хамака. Често пъти ведрото със супата престояваше в помещението няколко минути, преди да ни раздадат обяда. Приблжих се към ведрото и се изпиках в него пред всички. Бяха вбесени, но мутрата ми явно успя да ги впечатли, защото никой не продума, а само приятелят ми Гранде запита:

— Защо постъпи така, Папийон?

— Забравили бяха да я посолят. — И без да обръщам внимание на останалите, отидох да си взема канчето и го протегнах към дежурния, за да ми сипе.

И в настъпилата пълна тишина пред очите на всички си изгълтах порцията.

Двата инцидента бяха достатъчни, за да се озова на другата сутрин пред доктора, без да съм молил за това.

— Е, докторе, как сте? — питах вече за втори път, а лекарят ме гледаше смаяно. Нарочно го фиксирах право в очите.

— Ами аз съм добре — отвърна най-после той. — А ти болен ли си?

— Не.

— Тогава защо си дошъл на преглед?

— Казаха ми, че вие сте болен. Радвам се, че не е истина. Довиждане.

— Чакай малко, Папийон. Седни срещу мен и ме погледни. — Той започна да оглежда очите ми с помощта на малка лампичка, която излъчваше съвсем тънък сноп светлина.

— Не успя да видиш това, което очакваше, нали, докторе? Много ти е слаба светлината, но все пак разбра, нали? Кажу ми, видя ли ги?

— Кой, бе?

— Стига си се правил на глупак. Ти доктор ли си, или ветеринар? Не ми казвай, че не си успял да ги забележиш, преди да се изпокрийат. Или криеш от мен, или ме смяташ за глупак.

Очите ми блестяха трескаво от умора. Външният ми вид — мърляв и небръснат — беше изцяло в моя полза. Копоите слушаха шашнати, но аз не си позволявах нито едно рязко движение, което би могло да оправдае намесата им. От страх да не ме ядоса, лекарят се включи в играта и сложи ръка на рамото ми. Аз продължавах да седя.

— Вярно е, Папийон. Видях ги, но не исках да ти казвам.

— Лъжеш ме най-хладнокръвно, докторе. Нищо не си видял! Мислех, че се опитваш да видиш трите черни точки в лявото ми око. Самият аз ги виждам само когато гледам право напред или докато чета. Но ако взема огледалото и се огледам, от трите точки не остава и следа. Скриват се, щом пипна огледалото.

— Нуждае се от хоспитализиране — отсече докторът. — Водете го направо в болницата, без да се връщате до лагера. Казваш ми, че не си болен, така ли, Папийон? Може и да си прав, но аз те намирам за много уморен и ще те пратя на едно място, където ще си починеш за няколко дни. Искаш ли?

— Все ми е едно. Болницата, лагера — все са на островите.

Първата крачка беше направена. Половин час по-късно вече бях в болницата в добре осветена килия с чисто легло и бели чаршафи. На вратата висеше бележка: „Под наблюдение“. Със силата на самовнушението малко по малко наистина започвах да се превръщам в откачен. Това бе опасна игра — кривенето на устата, навикът да хапя долната си устна, — всички тези тикове бях изучил толкова добре пред огледалото, че понякога се улавях да ги правя неволно. Не е здравословно да се забавляваш дълго време по този начин, Папи. Усилията ти да се покажеш смахнат могат да доведат до опасни последици. И въпреки това трябва добре да си играеш ролята, ако искаш да успееш. Да вляза в лудницата, да ме обявят за човек, който не може да носи отговорност за постъпките си, и да избягам заедно с приятелчето ми! Бягство! Тази вълшебна дума ми слагаше криле. Вече можех да се видя яхнал двете бурета на път за континента заедно с моя другар — италианския санитар.

Докторът минаваше на визитация всеки ден. Той ме преглеждаше дълго, разговаряше с мен учтиво. Беше разтревожен от

състоянието ми, но се виждаше, че още не е напълно убеден. Трябваше, значи, да му подхвърля, че чувствам бодежи в тила — симптом номер едно.

— Как си, Папийон? Добре ли спа?

— Благодаря, докторе. Кажете-речи, съм добре. Благодаря ви за списанието, с което ми услужихте. Но въпросът със спането не стои както трябва. Истината е, че точно зад килията ми е инсталирана някаква помпа за поливане или не знам за какво, но шумът ме мъчи по цяла нощ. Ще рече човек, че ми влиза в тила и предизвиква истинско ехо: пан-пан! Непоносимо е. Ще ви бъда много благодарен, ако ми смените килията.

Докторът бързо се обърна към санитаря и попита тихичко:

— Има ли помпа?

Санитарят поклати отрицателно глава.

— Сменете му килията, господин надзирател. Къде би искал да те настанят?

— Колкото се може по-далече от проклетата помпа. В дъното на коридора например. Благодаря, докторе.

Вратата се хлопна. Озовах се сам в килията си. Едва доловим шум ме накара да се сепна. Някой ме наблюдаваше през шпионката — сигурно докторът, тъй като не го бях чул да се отдалечава. Веднага размахох юмрук срещу стената, зад която се криеше въображаемата помпа, и извиках, но не прекалено високо: „Престани, престани най-после, пияна гадино! Няма ли да спреш да помпаш градината си, мръсно долен!“ След което се свих в леглото със скрита под възглавницата глава.

Не чух тракването на капачката върху шпионката, но усетих как някакви стъпки се отдалечават. Ясно, значи наистина докторът е бил решил да ми се прави на хитрец.

Още същия следобед ми смениха килията. Сигурно съм им направил добро впечатление сутринта, защото бяха извикали двама копои и двама яки санитаря, за да ме придружат от единия до другия край на коридора. Не ме заговориха, аз също мълчах. Два дни по-късно демонстрирах втория симптом — бръмчене в ушите.

— Как си, Папийон? Изчете ли списанието, което ти изпратих?

— Не, не можах да чета, защото цял ден и част от нощта опитвах да прогоня някакъв комар или мушичка, която се е заселила в ухото ми.

Нагъпках го с памук, но нищо не помогна. Не спира да хвърчи и прави бззззз... Най-неприятното е, че бръмчи без почивка. В крайна сметка това ме изнервя, докторе. Какво мислиш по въпроса? Като не успях да я задуша, да опитам да я удавя, а?

Не забравях да правя тика с устата и видях, че докторът го забелязва. Хвана ме за ръка и ме погледна право в очите. Усещах, че се тревожи за мен.

— Добре, приятелю Папийон, ще ги удавим. Шатал, направете му промивка на ушите.

Същата сцена се повтаряше всяка сутрин в различни вариации, но лекарят все не се решаваше да ме изпрати в лудницата.

Веднъж, докато ми слагаше инжекция с бром, Шатал ме предупреди.

— Засега всичко върви добре. Докторът направо се е шашнал, но може да се забави дълго, преди да те изпрати в лудницата. Ако искаш да го пришпориш, трябва да му покажеш, че можеш да ставаш опасен.

— Как си, Папийон? — поздрави ме учтиво докторът, отваряйки вратата на килията заедно с двама санитарни копои и Шатал.

— Я по-полека, докторе! — цялото ми поведение беше агресивно. — Много добре знаеш, че не съм добре. И много ми се иска да узная кой от вас е съучастникът на моя мъчител.

— Но кой те измъчва? Кога? Как?

— Първо на първо, докторе, познаваш ли трудовете на доктор Д'Арсонвал?

— Мисля, че да...

— Знаеш, че той е измислил многовълновия вибратор, чрез който се йонизира въздухът около страдащите от язва на дванадесетопръстника. Вибраторът е източник на електрическо напрежение. Един от моите врагове е скрил подобен апарат в кайенската болница. И щом се унеса в сън, натиска бутона и изпразва електрическия заряд право в корема и бедрата ми. Аз подскачам и изхвърчам десетина сантиметра над леглото си. Как искаш да спя при това положение? Тази нощ няхах минута покой. Щом затворя очи, и бам! — токът ме удря. Тялото ми подскача като скъсана пружина. Не издържам вече, докторе! Предупреди всички, че ще смажа първия, когото пипна да си сътрудничи с враговете ми. Вярно е, че не съм въоръжен, но имам достатъчно сили да удуша когото трябва. Който

има уши, да слуша! И престани да ми се лигавиш с лицемерното си „Как си, Папийон?“. Повтарям ти, докторе, давай по-полека.

Инцидентът донесе очакваните плодове. Шатал ми каза, че докторът предупредил копоите да внимават много с мен. Да не отварят вратата на килията, ако са сами, и винаги да разговарят учтиво. Казал, че имам мания за преследване и е нужно да ме изпратят колкото може по-скоро в лудницата.

Шатал заявил, че ще се заеме да ме заведе дотам с помощта на един-единствен надзирател, за да ми спести усмирителната риза.

— Добре ли похапна, Папийон?

— Да, Шатал, много вкусно беше.

— Искаш ли да дойдеш с мен и господин Жаню?

— Добре, къде отиваме?

— Ще ходим до другата болница да вземем едни лекарства.

Предлагаме ти да се разходиш с нас.

— Ами да тръгваме.

И тримата излязохме от болницата на път за лудницата. Шатал разправяше нещо и после, тъкмо преди да пристигнем, попита:

— Не ти ли писна долу в лагера, Папийон?

— О, да, писна ми, особено откак приятеля ми Карбониери го няма.

— Защо тогава не останеш за няколко дни в лудницата? Може би така твоят враг с апарата няма да може да те открие и да те измъчва с електричество.

— Идеята ти е чудесна, но мислиш ли, че ще ме приемат, при положение че не съм душевноболен?

— Остави на мен да уредя тази дреболия — отвърна копят, щастлив, че съм се хванал в „капана“ на Шатал.

С две думи така попаднах в лудницата, заобиколен от стотина откачени. Да живееш в такава компания хич не е сладка работа. Изпращаха ни да дишаме чист въздух в двора на групи от по тридесет-четиридесет души, докато санитарите почистваха помещенията ни. Всички стояхме денонощно голи. Слава Богу, че беше топло. На мен ми позволиха да запазя гащите си.

Един от санитарите ми подаде запалена цигара. Седнал на слънце, аз си мислех, че съм тук от пет дни, а още не съм разменил и две думи със Салвидиа.

Към мен се доближи един от лудите. Знаех неговата история. Наричаше се Фуше. Майка му продала къщата си, за да му изпрати по някакъв надзирател петнадесет хиляди франка, с които да избяга. Копоят трябвало да задържи пет от тях и да му предаде останалите. Само че онзи свил всичко и заминал за Кайен. Когато Фуше научил чрез трети човек, че майка му е пращала сухо и съвсем безсмислено се е изръсила с толкова мангизи, пощурял от яд и се нахвърлил върху надзирателите. Спрели го, преди да е причинил беди. От три-четири години лежеше при лудите.

— Ти кой си?

Гледах този нещастен млад мъж на около тридесет години, който стърчеше пред мен и се опитваше да ме разпитва.

— Кой съм? Мъж като теб, ни повече, ни по-малко.

— Тъп отговор. Виждам, че си мъж, защото имаш пишка и ташаци, а ако беше жена, щеше да имаш на това място дупка. Питам те кой си. С други думи, как те викат?

— Папийон — Пеперудата.

— Ти да не си пеперуда? Бедничкият! Пеперудите имат криле и могат да летят. Твоите къде са?

— Изгубих ги.

— Трябва да си ги намериш, с тях ще можеш да избягаш. Копоите нямат криле. Ще успееш да ги надхитриш. Дай ми цигарата си.

И преди да успея да му я подам, той я грабна от ръката ми. После седна срещу мен и запафка с наслада.

— А ти кой си? — запитах на свой ред.

— Аз съм местният глупак. Правят ме на глупак всеки път, когато трябва да ми предадат нещо мое си.

— Защо?

— Ами така. Затова работата ми е да избивам колкото мога повече копои. Тази нощ обесих двама. Но не казвай никому.

— Защо ги обеси?

— Откраднаха къщата на майка ми. Мама ми я изпрати, но те си я харесали и решили да заживеят в нея. Мислиш, че съм постъпил зле, като съм ги обесил?

— Прав си бил. Така няма да могат да се радват на къщата на майка ти.

— Виждаш ли онзи дебелия копой зад решетките? Той също живее в къщата. Затова смятам да го утрепя. Ще го направя, имай ми доверие. — След което стана и си замина.

Ух! Хич не е весело да живееш сред смахнати. Може да се окаже дори опасно. През нощта се чуват крясъци от всички страни, а при пълнолуние лудите съвсем откачат. Как ли влияе луната върху душевноболните? Не мога да си го обясня, но често ми се е случвало да забелязвам колко големи промени настъпват в този момент.

Копоите ни наблюдаваха и пишеха рапорти. Мен все още ме проучваха. Забравяха например да ме пуснат на двора. Чакаха да видят дали ще протестирам. Или пропускаха едно от храненията. Бях си намерил пръчка, на която закачих конец и често се правех, че ловя риба.

— Кълве ли, Папийон? — попита ме главният надзирател.

— Цъ, не ще. Знаеш ли, винаги, когато пусна въдицата, се появява една малка рибка, която ми върви по петите и щом голямата риба се приготви да клъвне, малката я предупреждава: „Внимавай, не кълви, защото Папийон се опитва да те хване.“ Затова никога нищо не хващам. Въпреки това продължавам да се опитвам. Може би някой ден ще успея да измамня някого.

Чух как копят казва на санитаря:

— С тоя е свършено.

Когато се храня заедно с другите в столовата, никога не успявам да си изям лещата. Има един великан, дълъг най-малко метър и деветдесет, с окосмени като на маймуна ръце, крака и гърди. Той ме е избрал за жертва. Винаги сяда до мен. Лещата ни я сипват, докато е още вряла, и трябва да почакаме да изстине, преди да я изядем. Взимам дървената си лъжица и малко по малко успявам да хапна няколко хапки. Айвънхоу — защото той се мисли за Айвънхоу — хваща чинията си, прави фуния с ръце и поглъща всичко на пет глътки. После важно се пресяга, взима моята чиния и постъпва по същия начин. Като опразни чинията, я тръсва шумно пред мен и ме поглежда с кървясалите си очи, сякаш иска да ми каже: „Видя ли аз как ям леща?“ Започна да ми писва от Айвънхоу и тъй като още не бях определен за напълно луд, реших да направя удара си на негов гръб. Него ден пак ни дадоха леща. Айвънхоу не пропусна случая да се настани отново до мен. Смахнатата му физиономия сияеше — той

отрано предвкушваше удоволствието от това, че ще ми свие порцията. Издърпах пред себе си тежката гарафа с вода. Още щом великанът надигна чинията ми и започна да излива съдържанието ѝ в гърлото си, аз станах и с всички сили стоварих гарафата върху главата му. Великанът се срути, надавайки животински крясъци. В същата секунда всички луди се нахвърлиха едни върху други, въоръжени с чиниите си. Започна се невъобразима какофония. Боят се вихреше под съпровода на различни видове писъци и викове.

Озовах се в килията си, занесен там като чувал от четирима яки санитарни, които действаха бързо и без много-много да се церемонят. Крещях като обезумял, че Айвънхоу ми е откраднал портфейла и паспорта. Този път работата стана. Докторът се реши да ме обяви за неспособен да нося отговорност за постъпките си. Всички копои потвърдиха, че съм кротък луд, но на моменти мога да ставам и много опасен. Айвънхоу се сдоби с огромна превръзка около главата. Подразбрах, че съм му отворил бая голяма пукнатина от около осем сантиметра. Слава Богу, че не ни пускаха на двора по едно и също време.

Успях да говоря със Салвидиа. Той вече се бе сдобил с отпечатък на ключа от склада с буретата. Търсеше начин да си осигури достатъчно метални жици, за да може да ги върже едно за друго. Казах му, че се боя да не би металните жици да се изпочупят, когато двете бурета започнат да се блъскат в морето. По-разумно би било да използваме въжета, защото са по-еластични. Той щеше да се опита да намери — можехме да използваме и жици, и въжета. Трябваше да извади още три ключа — един от вратата на килията ми, един от коридора, който води към нея, и един от главния вход на лудницата. Часовите се сменяха рядко. Един копой дежуреше по четири часа. Смените бяха от девет вечерта до един през нощта и после от един до пет. Двама от копоите използваха времето на дежурството си, за да си подремнат, и изобщо не обикаляха наоколо. Разчитаха на каторжника санитар, който будуваше вместо тях. Значи откъм тази страна всичко беше наред, трябваше само да проявим търпение и да издеядим още най-много месец.

Излязох на двора и главният надзирател ми подаде една долнопробна запалена пура. Макар и долнопробна, тя ми се стори прекрасна. Гледах човешкото стадо от голи мъже, които пееха, плачеха,

ръкомахаха с некоординирани движения, говореха си сами. Бяха все още мокри от задължителния душ, с който ни обливат, преди да излезем на двора. По хилавите им безпомощни тела личаха следи от получените удари, от самонараняванията, от въжетата на усмирителната риза. Това бе наистина дъното на блатото. Колко ли от тези нещастници са били обявени за напълно нормални от френските психиатри по време на следствието?

Тинтен — наричаха го Тинтен — беше от моя конвой от 1933 г. Убил някакъв тип в Марсилия, след което го натоварил на файтон, закарал го в болницата и го стоварил там с думите: „Дръжте, погрижете се за него, защото мисля, че е болен.“ Бил задържан на място и съдебните заседатели имали наглостта да го обявят за съвсем нормален. А по онова време трябва вече да му е хлопала дъската, за да свърши подобна дивотия. И така, седеше си Тинтен до мен. Страдаше от непрекъсната дизентерия. Приличаше на жив труп. Гледаше ме с безжизнено сивите си тъпи очи. Каза: „Коремът ми е пълен с малки майmunки, земляк. Някои от тях са много зли, хапят ми червата, когато се ядосат, и тогава започвам да кървя. Има и едни други, косматички. Лапите им са леки като перца. Галят ме внимателно и пречат на лошите да ме хапят. Когато добрите майmunки се заемат да ме защитават, преставам да кървя.“

— Помниш ли Марсилия, Тинтен?

— Разбира се, че помня Марсилия. Даже много добре я помня. Плас дьо ла Бурс със сводниците и въоръжените бандити...

— А помниш ли имената на някои от тях? На Анж льо Люкър, Грава, Клемен?

— Не помня имена. Спомням си само един тъп файтонджия, който ме закара до болницата с болния ми приятел и ми каза, че аз съм бил виновен за болестта му. Това е всичко.

— А приятелите ти?

— Нищо не знам за тях.

Бедният Тинтен. Подадох му остатъка от моята пура и станах да си вървя. Изпитвах огромна жал към това нещастно същество, което скоро щеше да пукне като куче. Да, опасно беше да живея заедно с лудите, но какво друго можех да направя? Все пак това, изглежда, бе единственият начин да подготвя бягство, без да рискувам главата си.

Салвидиа беше почти готов. Разполагаше с отпечатьци от двата ключа, оставаше само този от моята килия. Беше намерил много висококачествено въже и освен това сам бе оплел нещо от нарязани на ленти хамаци. По тази линия всичко вървеше добре.

Жадувах да пристъпим към действие, защото все по-трудно издържах ролята си на луд. За да мога да остана в същото крило на лудницата, където сега се намираше килията ми, трябваше от време на време да разигравам нервни кризи.

Толкова добре изимитирах криза, че копоите санитарни ми шибнаха две инжекции с бром и ме потопиха във вана с гореща вода. Ваната бе покрита със здраво платно, така че затвореният вътре човек да не може да излезе. Само главата ми стърчеше навън през една дупка. Бях престоял около два часа във ваната, омотан с въпросната разновидност на усмирителна риза, когато в помещението се вмъкна Айвънхоу. Начинът, по който животното ме изгледа ме ужаси. Умирах от страх да не ме удуши. Не можех по никакъв начин да се защитя, защото ръцете ми бяха под платненото покривало.

Доближи се, оглеждайки ме внимателно с огромните си очи. Явно се чудеше къде ли е виждал тази стърчаща срещу него глава. Дъхът му ме лъхна с миризмата на гнило. Искаше ми се да викам за помощ, но се боях, да не би виковете ми да го вбесят още повече. Затворих очи и зачаках, убеден, че сега ще вземе да ме удуши с великанските си ръце. Никога няма да забравя онези няколко секунди лудешки страх. Най-после се отдръпна от мен, повъртя се из помещението и после отиде при кранчетата, които регулираха водата във ваната ми. Спря студената вода и отвъртя докрай врялата. Закресях като заклан, защото буквално усещах как в момента се сварявам. Айвънхоу обаче се обърна и си тръгна. Помещението се изпълни с пара, започнах да се задушавам, не можех да дишам и напразно правех нечовешки усилия да се освободя от покриващото ме платно. Най-после ми се притекоха на помощ. Копоите бяха видели излизащата през прозореца пара. Когато ме измъкнаха от казана, бях покрит с ужасни обгарения и тялото адски ме болеше. Най-вече бедрата и местата, откъдето кожата се бе смъкнала. Намазаха ме с пикринова киселина и ме сложиха да легна в малкия лазарет на лудницата. Толкова зле бях обгорен, че се наложи да викат лекаря. Няколко морфинови инжекции ми помогнаха да преживея първите

двадесет и четири часа след премеждието. Докторът ме пита какво се е случило и аз му казах, че във ваната е избухнал вулкан. Никой не разбра истината. Главният санитар обвини колегата си, който ме бе натикал във ваната, че не е регулирал правилно водата.

Салвидиа дойде да ме намаже с пикринов балсам. Беше вече напълно готов и заяви, че имаме шанс, дето съм настанен в лазарета. Така, ако бягството по една или друга причина се провалеше, можех да се върна обратно, без никой да ме забележи. Налагаше се бързо да изработим дубликат от ключа за лазарета. Салвидиа успя да му вземе отпечатъка върху парче сапун. Утре щяхме да разполагаме с ключ и оттук. От мен се искаше да кажа, когато се почувствам оздравял. След което щяхме да се възползваме от първото дежурство на някой от мързеливите копои. Всичко бе насрочено за тази нощ между един и пет часа. Салвидиа не беше на служба. За да спечелим време, той щеше да изпразни бурето с оцет някъде към единадесет вечерта. Другото буре щяхме да изтърколим до долу пълно и да го излеем в морето. Надявахме се така да поуспокоим бурните вълни.

Бях се снабдил с къс до коленете панталон от брашнени чували, с вълнена ватенка и здрав нож. Имах и непромокаема торбичка с цигари и кибрит, която щях да надяна на врата си. От своя страна Салвидиа бе подготвил чанта с напоено с олио и захар брашно от маниока. Тежеше около три кила. Вече ставаше късно.

Чаках другаря си седнал на леглото. Сърцето ми биеше до пръсване. След няколко мига бягството ни щеше да започне. Нека Господ и добрият късмет ми помогнат, за да се измъкна веднъж завинаги от блатото.

Странно, но мисълта ми се обръщаше към миналото само за да извика образите на баща ми и на семейството ми. Сякаш спомените от съда, съдебните заседатели и прокурора бяха изчезнали.

В момента, в който вратата се отвори, аз неволно си припомнях ужасяващата сцена с трупа на Матю, носен прав от акулите.

— Тръгваме, Папи!

Последвах го. Той бързо заключи вратата и скри ключа в едно ъгълче на коридора.

— Бързо, давай по-бързо.

Стигнахме до склада. Вратата беше отворена. Изваждането на празното буре се оказа детска игра. Той уви около тялото си въжетата,

а аз — металните жици. Поех чантата с брашното и затъркалях в черната като катран нощ моето буретко към морето. Той вървеше зад мен, като влачеше буретко с олио. Добре че беше толкова як, та успяваше да задържа тежкия товар надолу по стръмния наклон.

— По-полека, внимавай да не те повлече.

Спирах се да го изчакам, за да може, ако той изпусне буретко си, аз да го спра с моето. Слизах заднешком, буретко се търкаляше след мен. Стигнахме до брега без никакви проблеми. Една тясна пътека водеше право към морето, но оттам нататък следваха трудни за преодоляване скали.

— Дай да изпразним буретко — никога няма да успеем да се справим със скалите, ако е пълно.

Вятърът беше много силен и вълните яростно се разбиваха върху скалите. Ето, най-после го изпразнихме.

— Набий здраво запушалката. Чакай, сложи отгоре тази плочка.

Пробихме необходимите дупки.

— Забивай добре пироните.

Воят на вятъра и на вълните заглушаваше нашите удари.

Овързани здраво едно за друго, двете бурета вече много трудно можеха да се пренесат над скалите. Всяко от тях имаше вместимост от по двеста двадесет и пет литра. Бяха твърде обемни и неудобни за повдигане. Мястото, което моят приятел бе избрал за спускането им във водата, по никакъв начин не облекчаваше задачата ни.

— Хайде, бутни по-яко, майка ти стара! Повдигни го малко. Внимавай с вълната!

И двамата заедно с буретата бяхме подети от мощната вълна и отблъснати обратно към скалите.

— Внимавай! Ще счупим буретата, а може да си изпотрошим по някоя ръка или крак.

— Успокой се, Салвидиа. Или тръгни напред към дълбокото, или ела тук отзад. Добре, точно там си застанал много добре. Когато ти извикам, дръпни с всички сили към себе си. Аз ще ги избутам оттук и ще успеем да се отлепим от скалите. Но сега трябва да издържим и да останем по местата си, дори вълните да ни залепят.

Изкрещях тези няколко заповеди сред шума на вятъра и вълните и реших, че другарят ми ги е чул. Една огромна вълна заля изцяло малката ни група — буретата, него и мен. В този момент яростно с

всички сили отгласнах сала напред. Той сигурно също здраво дръпна, защото внезапно се отлепихме от скалите и гребенът ни поде. Той успя да яхне бурето преди мен и в мига, в който се надигах, за да се кача и аз, огромна вълна ни поде и ни запрати като перце върху една ръбеста скала, издадена по-напред в морето от останалите. Страхотният удар бе толкова силен, че буретата се разцепиха и парчетата им се разхвърчаха на различни страни. При отдръпването си вълната ме завлачи на повече от двадесет метра навътре. Закрепих се на повърхността и се оставих да ме подеме следващата вълна, която летеше право към брега. Приземих се, седнал между две скали. Успях да се заловя за тях, преди да бъда отново отнесен в морето. С натъртено от всички страни тяло успях да изпълзя оттам, но щом се озовах на брега, осъзнах, че се намирам на стотина метра от мястото, откъдето се опитахме да отплаваме.

Заряхах предпазните мерки и закрепях „Салвидиа! Ромеро! Къде си?“ Никой не ми отвърна. Смазан, се отпуснах на пътя, свалих панталона и ватенката си и останах отново само по гащи. По дяволите! Приятелю, къде си? Отново се развиках с пълно гърло: „Къде си?“ Отговориха ми само вятърът, морето и вълните. Не зная колко време останах там неподвижен, напълно смазан и физически, и духовно. После зарихах от гняв и запокитих торбичката с тютюн и кибрит, която висеше на врата ми — тази проява на братска загриженост към мен от страна на моя приятел, който не пушеше.

Изправих се с лице срещу вятъра и чудовищните вълни, които пометоха всичките ми надежди, размахах юмрук към небето и напсувах Бога: „Мръсна гадна свиньо, педераст, не те ли е срам да се озлобяваш така срещу мен? Ти ли се наричаш добрият Дядо Господ? Гаден мошеник, това си ти! Проклет садист — това си ти! Перверзник и мръсник! Никога повече няма да произнесе името ти! Не го заслужаваш!“

Вятърът се поукроти и временно настъпилият покой ме ободри и ме върна към реалността.

Трябваше да се върна в лудницата и ако мога, да се вмъкна обратно в лазарета. С малко повече късмет щях да успея.

Изкачвах стръмнината с една-единствена мисъл — да се прибера и да се пъкна в леглото си ни лук ял, ни лук мирисал. Без много проблеми стигнах до коридора на лазарета. Наложих ми се да прескоча

оградата на лудницата, тъй като не бях видял къде Салвидиа крие ключа от портата.

Лесно намерих ключа от лазарета. Вмъкнах се и заключих два пъти след себе си. Отидох до прозореца и хвърлих ключа далеч — падна чак отвъд оградата. После си легнах. Единственото, което можеше да ме издаде, бяха мокрите ми гащи. Станах и отидох да ги изстискам в клозета. Дръпнах чаршафа върху лицето си и малко по малко започнах да се затоплям. Вятърът и морската вода ме бяха вледенили. Дали другарят ми се бе удавил? Може би вълните са го отнесли много по-надалеч от мен и той е изпълзвал на другия край на острова. Дали не избързах да се върна обратно? Можех да почакам още малко. Корях се, задето толкова бързо отписах приятеля си.

В чекмеджето на малката нощна масичка имаше две хапчета за сън. Глътнах ги без вода. Слюнката ми беше достатъчна.

Събудих се от това, че някой силно ме разтърсва. Пред мен стоеше санитарят. Стаята плуваше в слънце, прозорецът бе отворен. Трима болни надзъртаха отвън.

— Какво става, Папийон? Спиш като заклан. Вече е десет часът. Не си ли си изпил кафето? Съвсем е изстинало. Хайде, изпий го.

Не бях дошъл съвсем на себе си, но все пак осъзнах, че в отношението към мен няма нищо необичайно.

— Защо ме будите?

— Изгарянията ти оздравяха и сега имаме нужда от твоето легло. Ще се върнеш обратно в килията си.

— Добре, господин началник.

Тръгнах след него. По пътя той ме остави в двора. Възползвах се от престоя си там, за да изсуша гащите си на слънцето.

Изминаха три дни, откак бягството ни се провали. Още не бях чувал и дума по този повод. От килията ме извеждаха на двора, от двора ме връщаха в килията. Салвидиа така и не се появи, значи бе загинал, горкият. Сигурно вълните го бяха разбили върху скалите. Аз успях да се измъкна на косъм и спасението ми сигурно се дължеше на това, че бях застанал зад сала, а не пред него. Кой да ти каже? Трябваше да изляза от лудницата. Щеше да ми е по-трудно да убедя докторите, че съм оздравял или поне годен да се върна в лагера, отколкото обратното. Нужно бе да им покажа, че състоянието ми се подобрява.

— Господин Рувио (това бе главният санитар), нощем ми става студено. Ако ви обеща да не си цапам дрехите, ще ми дадете ли един панталон и една риза, моля?

Копоят се шашна. Погледна ме много учуден и рече:

— Ела седни тук до мен, Папийон. Я ми кажи какво става?

— Странно ми е, дето съм тук, шефе. Това е лудница, значи сте ме турили при откачените. Да не би нещо да ми хлопа дъската? Защо съм тук? Бъдете така добър да ми обясните, шефе.

— Стари ми, Папийон, беше се разболял, но сега виждам, че си започнал да се поправяш. Искаш ли да работиш нещо?

— Да.

— С какво ти се занимава?

— С каквото и да е.

Получих дрехи и започнах да помагам в почистването на килиите. Вечер оставяха вратата ми отворена до девет часа и я заключваха едва когато на пост застъпваше първият нощен часовой.

Вчера вечерта за първи път се заговорих с един от каторжниците санитарии — момче от Оверн. Стояхме сами в кабинката на часовой. Копоят още не бе пристигнал. Тоя тип не го познавах, но той твърдеше, че ме знае добре.

— Вече няма смисъл да симулираш, приятелю.

— Какво имаш предвид?

— И питаеш! Да не мислиш, че се хванах на въдицата ти? Вече от седем години съм санитар на откачените и още след първата седмица открих, че се преструваш.

— Е, и?

— Ами искрено съжалявам, че бягството ви със Салвидиа се провали. На него това му струва живота. Наистина ми е мъчно, защото той беше добър другар, макар че не ме предупреди предварително, но сега не му се сърдя. Ако имаш нужда от нещо, кажи ми, ще се радвам да ти помогна.

Гледаше ме така открито, че не можех да се усъмня в искреността му. Вярно е, че не бях чувал нищо за него, но сигурно беше добро момче.

Горкият Салвидиа! Били се шашнали, като видели, че се е чупил. Открили парчетата от натрошените бурета, изхвърлени от морето на брега. Били убедени, че акулите са го разкъсали. Докторът вдигнал

олелия до бога за разляното олио. Казал, че поради войната не можем да получим скоро нови припаси.

— Какво ме съветваш да сторя?

— Ще те впиша в групата, която всеки ден излиза от лудницата, за да ходи да взима храна от болницата. Ще можеш да се разхождаш редовно. Започни да се държиш добре. От десет проведени разговора осем да бъдат смислени. Не бива да оздравяваш прекалено бързо.

— Благодаря, а как те викат?

— Дюпон.

— Благодаря, приятелю. Няма да забравя мъдрите ти съвети.

Ето че мина около месец, откак бягството ни се провали. Шест дни след случая намериха тялото на приятеля ми, носено от вълните. По някаква необяснима случайност акулите не го бяха разкъсали. Но изглежда, че някои други риби не го бяха пощадили — разръфани били вътрешностите му и част от единия му крак. Това ми го разказа Дюпон. Черепът му бил строшен. Поради напредналия стадий на разложение не бяха правили аутопсия. Попитах Дюпон дали може да изпрати едно мое писмо по пощата. Трябваше да го предаде на Галяни, който щеше да го пъкне в чантата с официалната кореспонденция тъкмо преди да я запечата.

Писах на майката на Ромеро Салвидиа в Италия:

Госпожо, синът ви загина без букаи на краката. Загина като храбрец в морето, далеч от тъмничарите и от затвора. Загина свободен, борейки се мъжествено да извоюва свободата си. Бяхме си обещали един на друг да известим семействата си, ако някой от нас бъде застигнат от нещастие. Изпълнявам мъчителния си дълг и целувам ръцете ви със синовна почит.

Приятелят на вашия скъп син Папийон

След като приключих с това задължение, реших да не мисля повече за отминалия кошмар. Такъв е животът. Оставаше да се измъкна от лудницата и на всяка цена да се добера до Дяволския остров, откъдето щях да пробвам ново бягство.

Един от копоите ме назначи за градинар в градината си. Вече от два месеца пазех поведение и станах толкова ценен помощник, че проклетият му копой не искаше вече да се раздели с мен. Момчето от Оверн ми каза, че след последната визитация докторът поискал да ме изпишат и да ме пратят в лагера за „пробен срок“. Копоят обаче се противопоставил и казал, че градината му никога досега не била толкова грижливо обработвана.

Затова нея сутрин изскубах всички ягоди и ги хвърлих на боклука. На мястото на всеки корен забучих по един кръст. Колкото корени, толкова и кръстове. Няма смисъл дори да се опитвам да ви опиша последвалия скандал. Възмущението на онзи дебел плъх бе толкова голямо, че за малко не хвърли топа от гняв. Искаше да крещи, но не успяваше да изкара никакъв звук, а само се пенеше и задушаваше. Най-накрая седна на една количка и заплака най-искрено. Май малко попрекалих, но какво да се прави?

Докторът не погледна на нещата откъм трагичната им страна. Той продължи да настоява, че трябва да бъда изпратен „пробно“ в лагера, за да се реадаптирам към нормалния живот. Твърдеше, че странната идея ми е хрумнала само защото стоя съвсем сам в градината.

— Кажете, Папийон, защо изскуба ягодите и набучи на тяхно място кръстове?

— Не мога да обясня постъпката си, докторе, и се извинявам на надзирателя. Той толкова обичаше ягодите си, че наистина сега много съжалявам. Ще помоля Дядо Господ да му изпрати нови.

И ето ме обратно в лагера. Върнах се при приятелите си. Мястото на Карбониери стоеше празно и аз закачих хамака си до празното пространство така, сякаш Матю продължаваше да живее сред нас.

Докторът ме накара да избродирам на ватенката си „Подлежи на специално лечение“. Никой освен него нямаше право да ми дава заповеди. Той ми нареди да събирам окапалите листа пред болницата от осем до десет сутринта. Изпих кафето си и изпуших няколко цигари заедно с него, седнал в едно кресло пред дома му. Жена му се присъедини към нас и двамата се опитаха да ме разговорят за миналото ми.

— И какво стана после, Папийон? Какво се случи с вас, след като напуснахте индианците, ловци на перли?...

— Прекарвах всичките си следобеди заедно с тези прекрасни хора.

— Идвайте да ме виждате редовно, Папийон — покани ме жената на доктора. — Искам да си говорим и да ми разказвате всичко, което ви се е случвало.

Ден след ден прекарвах по няколко часа заедно със семейството, а понякога и само с жената. Те мислеха, че като ме карат да им разказвам за миналото си, ми помагат напълно да се уравнило. Реших да помоля доктора да ме изпрати на Дяволския.

Речено-сторено. Предстоеше ми да замина на следващия ден. Докторът и жена му знаеха защо искам да ида там. Бяха толкова внимателни с мен, че не исках да ги лъжа:

— Не издържам повече в каторгата, докторе. Изпрати ме на Дяволския, за да мога или да избягам, или да пукна, но веднъж завинаги да приключа с това.

— Разбирам те, Папийон. Тази потисническа система ме отвращава, тя цялата е загнила. Затова сбогом и наслука!

**ДЕСЕТА ТЕТРАДКА
ДЯВОЛСКИЯТ ОСТРОВ**

КАМЪКЪТ НА ДРАЙФУС

Това е най-малкият от трите Острова на спасението. По на север от останалите, той е и най-пряко изложен на вятъра и вълните. Опасан е от тясна брегова ивица, към която се спуска стръмен склон. Горе има плато и върху него са разположени кабинката на постовите и помещението за каторжниците — около дузина човека. По принцип на Дяволския остров не се изпращат криминални, а само политически затворници или заточеници.

Те живеят в малки къщички със сламени покриви. В понеделник им раздават припаси за цялата седмица. Само хляба си получават всекидневно. Около тридесет души са. Като санитар тук служи доктор Леже, който навремето бе изтровил цялото си семейство в Лион или някъде наоколо. Политическите не си месят капите с криминалните и понякога пишат до Кайен, за да се жалват от този или онзи каторжник. В подобни случаи каторжника го прибират и го връщат на Роаял.

Роаял е свързан с Дяволския посредством телеграфическа връзка, тъй като морето между двата острова често пъти е толкова бурно, че черупката от Роаял не може да преплува разстоянието и да акостира на подобие на циментов кей.

Главният надзирател в лагера (тук надзирателите са само трима) се нарича Сантори. Това е един едър и мръсен дангалак, който често носи осемдневна брада.

— Папийон, надявам се, че ще се държите добре на Дяволския остров. Не се ебавайте с мен и ще ви оставя на мира. Качете се сега в лагера и там ще си поговорим.

В помещението имаше шестима каторжници. Двама китайци, двама негри, един от Бордо и един от Лил. Първият от китайците ме познаваше добре — срещали се бяхме в Сен Лоран, където срещу него се водеше следствие с обвинение за убийство. Идваше от Индокитай и беше сред оцелелите от бунта в каторгата Пуло Кондор.

По професия бе пират. Навремето бе нападал джонки, а понякога му се бе случвало да избива целия екипаж, барабар с пътниците.

Макар и изключително опасен, той умееше да се погажда с околните, да печели доверието и симпатията им.

— Как си, Папийон?

— А ти, Чанг?

— Криво-ляво. Тук сме добре. Ти ядеш с мен. Ти лягаш там, до мен. Аз готви два пъти на ден. Ти ловиш риби. Тук много риби.

В това време пристигна Сантори.

— А, вие успяхте ли да се настаните? Утре сутринта ще идете заедно с Чанг да нахраните прасетата. Той ще носи кокосовите орехи, а вие ще ги разцепвате на две с брадвата. Омекналите ще ги отделяте настрана за малките прасенца, на които още не са им поникнали зъбки. Следобед в четири повтаряте операцията. С изключение на тези два часа единия — сутрин, а другия — следобед — сте напълно свободни да правите каквото си искате на острова. Всеки, който се занимава с риболов, трябва да носи в края на деня по едно кило риба или раци на готвача ми. Така всички ще сме доволни. Устройва ли ви това?

— Да, господин Сантори.

— Знам, че по душа си беглец, но тъй като оттук е невъзможно да се чупиш, няма да ти вгорчавам живота. Нощем ви заключваме, но знам, че въпреки това някои успяват да се измъкнат. Внимавай с политическите. На всичките им хлопа дъската. Ако се доближиш до къщата им, мислят, че си дошъл да крадеш кокошки или яйца. Може да те убият или наранят, защото те те виждат, а ти тях не.

След като натъпках гушите на повече от двеста прасета, тръгнах да обикалям из острова заедно с Чанг, който го познаваше изтънко. Вървахме по пътеката, обграждаща острова покрай морето, когато пред нас изникна старец с дълга бяла брада. Това бе един журналист от Нова Каледония, който по време на войната от 1914 година бе писал срещу французите в полза на германците. По-нататък срещнах и мръсника, наредил разстрела на Едит Кавел — английската или белгийска милосърдна сестра, която през 1917 г. бе спасила живота на няколко английски летци. Отблъскващата личност — мазна и тлъста — размахваше тояга и млатеше по една огромна змиорка, по-дълга от метър и петдесет и дебела колкото бедрото ми.

Санитарят също обитаваше една от малките къщички, предназначени по принцип само за политическите.

Въпросният доктор Леже беше як, мърляв и кокалест. Чисто бе само лицето му, обрaмчeно с дълги сиви коси. Ръцете му бяха осеяни със зле зараснали ранички, получени сигурно при опитите му да се задържа за скалите, докато се къпе в морето.

— Ако се нуждаеш от нещо, ела и ще ти го дам. Идвай само ако си болен. Иначе мразя да ме посещават и още повече мразя да ме заприказват. Продавам яйца, понякога пилета или кокошки. Ако тайничко теглиш ножа на някое прасенце, донеси ми един бут. Ще ти платя с едно пиле и шест яйца. След като така и така си дошъл дотук, на, вземи това шишенце хинин. В него има сто и двадесет хапчета. Сигурно си дошъл тук, за да избягаш, и ако най-случайно вземеш, че успееш, хининът ще ти трябва в джунглата.

Сутрин и вечер успявах да наловя астрономически количества барбуни. Всеки ден изпращах по три-четири кила в кухнята на копоите. Сантори сияеше — никога дотогава не бе имал такъв богат избор от риба и раци. Понякога, гмуркайки се при отлив, изваждах на брега до триста рака.

Вчера доктор Жермен Гибер дойде на острова. Тъй като морето бе спокойно, с него дойдоха комендантът на Роаял и госпожа Гибер. Тази изключителна жена стана първата представителка на своя пол, стъпила на Дяволския остров. Комендантът твърдеше, че тук не са идвали и цивилни. Можех да говоря с нея повече от час. Тя дойде с мен до пейката, на която е обичал да сяда Драйфус, за да гледа през морския простор към отритналата го Франция.

— Ако този излъскан камък можеше да ни разкаже мислите на Драйфус... — каза тя, галейки камъка. — Сигурно за последен път се виждаме, Папийон, тъй като сам ми признахте, че ще се опитате да избягате. Бог да ви помага. Ще ви помоля, преди да тръгнете, да дойдете тук на тази пейка и да докоснете камъка, който аз погалих, за да ми кажете сбогом.

— Сбогом, докторе, сбогом, госпожо — извиках след тях колкото мога по-естествено, докато черупката се отлепваше от кея. Госпожа Гибер ме гледаше с големите си очи, които сякаш ми казваха: „Не ни забравяй, защото ние винаги ще те помним.“

Пейката на Драйфус се намираще на най-високата точка в северната част на острова. Това бе една скала, увиснала на повече от четиридесет метра над морето.

Днес не ходих на риболов. Бях намерил едно място, което можеше да ми служи като естествен рибарник. В него плуваха повече от сто кила барбуни, а в едно метално бидонче, завързано с верига, бях потопил повече от петстотин рачета. Така че можех да не се занимавам с това. Разполагах с достатъчно улов, за да изпращам на доктора, да снабдявам Сантори и да изхранвам китаеца и себе си.

Течеше 1941 година. Излежавах присъдата си вече единадесета година. Бях на тридесет и пет. Най-хубавите години от живота ми изтекоха по лагери и килии. Имах зад гърба си само седем месеца пълна свобода, прекарани с моето индианско племе. Децата, които индианските ми жени заченаха от мен, сега са осемгодишни. Какъв ужас! Господи, колко бързо отминава времето! Обръщайки се назад, съзерцавах изтеклите часове и минути, понесени толкова тежко и белязали със своя знак всяка крачка от страдалческия ми път.

Тридесет и пет години! Къде останаха Монмартър, Плас Бланш, Пигал, кръчмите в Пти Жарден, булевард Дьо Клиши? Къде остана Ненет с изваяното си като икона лице и големите черни очи, които сякаш крещяха от отчаяние, когато се закани в съда: „Хич да не ти пука, скъпи, аз ще дойда и ще те намеря дори там!“? Къде ли е сега Реймон Юбер с неговото „Смятам, че ще бъдем оправдани“? Къде ли са дванадесетте глупци от съда? А ченгетата? А прокурорът? Какво ли правят баща ми, сестрите ми и техните семейства, притиснати под немския ботуш?

Толкова опити за бягство! Я чакай да преброим колко опита?

Първият беше, когато избягах от болницата, като цапардосах копоите.

Вторият беше в Колумбия, в Рио Ача. Най-хубавото ми бягство. Единственото, в което успях докрай. Защо ми беше да напускам племето си? Любовна тръпка пропълзя по цялото ми тяло. Струваше ми се, че отново усещам как се любя с двете сестри.

Третият, четвъртият, петият и шестият опит бяха в Баранкиля. Колко лош късмет извадих тогава! Как глупаво се провали бунтът по време на литургията! Недостатъчно силният динамит, панталонът на Клузио, който се закачи за ламарината! И онова бавно действащо приспивателно!

Седмия опит направих на Роаял, когато ме издаде подлецът Бебер Селие. Ако не беше той, със сигурност щяхме да успеем. Да

беше си затварял мръсната уста, сега двамата с бедния ми приятел Карбониери щяхме да сме на свобода.

Последния, осми опит, направих в лудницата. Грешка, голяма грешка от моя страна. Не биваше да оставям италианеца сам да избере мястото за спускане на сала в морето. Двеста метра по-надолу към заливчето щеше да е несравнимо по-лесно.

Мястото, където несправедливо осъденият Драйфус е намерил куража да продължи да живее въпреки всичко, все за нещо трябва да ми послужи. Не бива да се признавам за победен. Ще направя нов опит.

Да, този излъскан гладък камък, надвесен над скалистата пропаст, в която яростните вълни непрестанно се разбиват, трябва да бъде за мен пример и извор на сила. Драйфус не е позволил да го смажат и до края се е борил да получи реабилитация. Вярно, имал е на своя страна Емил Зола и неговото прочуто „Аз обвинявам“. И въпреки това, ако не беше истински смел мъж, цялата тази несправедливост щеше да го накара да скочи оттук в пропастта.

Но той издържал. Не бива да падам по-долу и трябва веднъж завинаги да се откажа от идеята за бягство под девиза „свобода или смърт“. Трябва да забравя за думата смърт и оттук нататък да мисля само за успеха и свободата.

По време на дългите часове, прекарани на любимото на Драйфус място, мисълта ми ту се луташе към миналото, ту се втурваше да гради мечти за розовото бъдеще. Понякога очите ми ослепяваха от потоците светлина и платинените отблясъци по гребените на вълните. Толкова се вглеждах, уж без да виждам, в морето, че постепенно опознавах всичките въображаеми и истински капризи на гонените от вятъра вълни. Неуморимо и неумолимо море — то нападнаше най-силно издадените напред скали. Обливаше ги, дълбаеше ги, като че ли искаше да каже на Дяволския остров: „Върви си, трябва да изчезнеш, защото препречваш пътя ми към Голямата земя, защото стоиш тук като барикада. Затуй ден след ден отчупвам по някое парченце от теб.“ Когато бушуваше буря, морето ѝ се отдаваше изцяло и не само дълбаеше скалите, като отвличаше със себе си разрушените отломки, но непрестанно се стремеше да залее с вода всички ъгълчета и закътани места, да минира лека-полека огромните скали, които сякаш заявяваха: „Оттук не може да мине никой.“

И тогава открих нещо изключително важно. Точно под камъка на Драйфус вълните връхлитаха върху две издадени скали, разбиваха се и бурно се отдръпваха. Тоновете вода обаче не се разпръскваха, защото оставаха пленени между стените на широката пет-шест метра подкова, оформена от двете скали и стръмния склон зад тях. На вълната не ѝ оставаше друг изход, освен да се върне обратно в морето.

Откритието беше много важно, защото означаваше, че ако аз скоча с една торба кокосови орехи в пропастта точно когато вълната се разбива, тя без съмнение ще ме отнесе със себе си, оттегляйки се обратно в морето.

Знаех къде да намеря необходимите ми сукнени торби — край копаята на прасетата имаше колкото щещ. В тях събирахме кокосови орехи.

Първата ми задача бе да проведем опит. При пълнолуние приливите са по-силни и вълните по-високи. Трябваше да почакам до пълнолуние. Скрих в една подводна пещера здраво защита сукнена торба, натъпкана със сухи кокосови орехи. Бях намерил това скривалище, докато се гмурках да търся раци. В него въздух влизаше само при отлив. Торбата стоеше като закачена за тавана на пещерата.

В друга торба, привързана към кокосовите орехи, сложих камък, тежащ около тридесет и пет — четиридесет килограма. Смятах да пътувам върху две торби и тежах около седемдесет килограма — значи пропорциите бяха спазени.

Чувствах се страшно възбуден от мисълта за експеримента. Достъпът до тази част на острова бе табу. Никога никой не би предположил, че човек може да хукне да бяга тъкмо от най-бурното и съответно най-опасното място.

И все пак това бе единствената точка, от която, успееш ли да се отлепя от брега, щях да тръгна право към открито море без опасност да налетя на Роаял.

Точно оттук и от никъде другаде можех да избягам. Торбата с орехите и камъкът тежаха доста и ми беше трудно да ги нося сам. Не успях да ги кача нагоре по вечно мократа и хлъзгава от вълните скала. Говорих с Чанг и той прие да ми помогне. Беше нарабил цял арсенал от въдици, за да може, ако ни спипат, да каже, че сме тръгнали да залагаме примки за акули.

— Давай, Чанг. Още малко и сме горе.

Кръглата луна ни осветяваше като посред бял ден. Грохотът на вълните ме заглуши.

— Готов ли си, Папийон? Хайде да пробваме с тази тук — предложи Чанг.

Вълната бе висока около пет метра и летеше към скалите като побесняла. Разби се точно под краката ни, но ударът имаше такава сила, че гребенът се разпръсна нагоре и ни измокри целите. Това не ни попречи да хвърлим торбата при следващата вълна, като уцелихме центъра на водовъртежа, който се оформяше точно преди оттеглянето ѝ. Торбата бе отнесена навътре в морето леко като перце.

— Ето че се получи, Чанг.

— Чакай да видим дали няма да се върне.

Едва изтекоха пет минути и аз отчаян видях как моята торба се връща обратно, носена на гребена на страшна вълна, висока около седем — осем метра. Тежестта на камъка не значеше нищо за огромната водна маса. Кокосовите орехи бяха кацнали върху носа ѝ, точно пред пяната, и вълната ги запокити с нечувана мощ обратно там, където ги хвърлихме преди малко. Торбата се разби върху отсрещната скала, разкъса се и орехите се разлетяха на всички страни, а камъкът бързо потъна.

Мокри до кости — тъй като вълната буквално ни обля и ни събори, но, слава Богу, назад върху земята, а не в пропастта, изподрани и изтощени, двамата с Чанг хукнахме, колкото можем по-бързо, надалеч от прокълнатото място, без дори да погледнем отново към морето.

— Лошо, Папийон, лоша идея да бяга от Дявола. По-добре от Роаял. Там от южна страна по-лесно бяга.

— Да, но едно бягство от Роаял ще бъде открито след максимум два часа. И тъй като торбата с орехите не разчита на друго ускорение освен на естественото движение на вълните, трите кораба на острова ще могат лесно да ме настигнат. А тук, първо на първо, не разполагат с кораб, второ, ще имам пред себе си цялата нощ, преди изобщо да разберат, че съм изчезнал, и, трето, лесно ще повярват, че съм се удавил по време на риболов. Ако тръгна в бурно време, нито една лодка няма да е в състояние да доплува дотук. Значи Дяволският остров е идеалното място за бягство. Но кой е идеалният начин?

По обяд слънцето тежко надвисна върху ни. Тропическата жега създаваше чувството, че мозъкът ти ей сега ще кипне. Всяка живинка, поникнала тук, но неизрасла достатъчно, за да се справи с адския пек, просто изгаряше. Всяка локва с морска вода, ако не беше достатъчно дълбока, се изпаряваше за няколко часа, оставяйки след себе си бял пласт от сол. Въздухът танцуваше в маранята. Да, въздухът буквално се движеше пред очите ми и пречупените през него отблясъци от морето палеха клепачите ми. И въпреки това, седнал върху камъка на Драйфус, аз продължавах да изучавам вълните. И в един момент забелязах какъв глупак съм бил.

Онзи огромен воден масив, издигнал се два пъти по-високо от останалите, който разби торбата върху скалите, се повтаряше само веднъж на седем вълни.

От обяд до залез-слънце наблюдавах дали не става дума за случайност или каприз, дали периодичността и формата на Голямата вълна не се променят.

Не, Голямата вълна нито веднъж не закъсня и не избърза. След шест вълни, високи от по шест метра, някъде на триста метра от брега се оформяше Голямата вълна. Втурваше се към скалите, изправена като колона. Колкото повече се приближаваше, толкова по-висока и масивна ставаше. За разлика от предишните гребенът ѝ бе почти без пяна. Грохотът ѝ също бе особен — напомняше за далечна гръмотевица. Когато се разбиваше между двете скали и хукваше да се изтегля обратно, тя сякаш в един момент се задушаваше, заклещена в подножието на склона, тъй като носеше много повече вода от останалите. Нужни бяха десет-петнадесет секунди, за да могат създадените в подковата водовъртежи да намерят обратния изход и да се оттеглят, изскубвайки по пътя си огромни камънаци, които след това влачеха напред-назад с адски грохот.

Натиках десетина кокосови ореха в една торба, вързах към тях камък от около двадесет кила и щом Голямата вълна се разби под краката ми, ги хвърлих в нея.

Не успях да ги проследя, тъй като в пропастта имаше твърде много пяна, но за една секунда мярнах вързопа, който водата буквално засмука навътре в морето при изтеглянето си от подковата. Тази торба не се върна. Шестте последвали вълни нямаха достатъчно сила да я запокитят обратно към брега, а когато седмата започна да се оформя на

тристатина метра от скалите, кокосовите орехи вече бяха отнесени далеч от опасната зона. Така и не ги видях повече.

Преизпълнен с радост и надежда, тръгнах обратно към лагера. Най-после бях открил идеалния начин да изляза в открито море. Този път нямаше място за случайности. Щях да направя още един по-сериозен опит, възможно най-близък до реалността: две торби с орехи, завързани здраво една за друга, и прикрепена върху тях седемдесеткилограмова тежест, разпределена между два-три камъка. Разказах всичко на Чанг. Новото ми приятелче — малкият китаец от Пуло Кондор, слушаше обясненията ми най-старателно.

— Добре, Папийон. Мисля, че си на прав път. Аз тебе помогне за истинския опит. Чакаме осемметров прилив. Скоро равноденствие.

И така, Чанг ми помогна — изчакахме високия прилив в нощта на равноденствието и хвърлихме в центъра на прословутата вълна двете торби с кокосови орехи, натоварени с три камъка, играещи ролята на моите седемдесет кила.

— Ти как нарече малко момиче, което спаси на Сен Жозеф?

— Лизет.

— Ние наречем вълната, дето един ден ще те отнесе, Лизет. Съгласен?

— Съгласен.

Лизет пристигна с шума на бърз влак, нахлуващ в закрыта гара. Оформил се на повече от двеста и петдесет метра от брега и се втурнал към нас, изправен като стръмен склон, увеличавайки след себе си все повече вода. Беше наистина потресаваща гледка. Разби се с такава сила, че ние с Чанг едва не бяхме пометени от скалата, а торбите с кокосови орехи паднаха сами в пропастта. Слава Богу, за една десета от секундата ние си дадохме сметка, че не бихме могли да се задържим горе и се метнахме назад. Този ход не ни спаси от измокрянето, но благодарение на него не паднахме като чували в пропастта. Опита извършихме в десет сутринта. Не поемахме никакъв риск, тъй като в същото време тримата копои бяха заети да правят обща инвентаризация на другия край на острова. Торбите отплуваха, можехме ясно да ги различим, докато се отдалечаваха от брега. Дали разбитата вълна ги бе отнесла отвъд гнездото, в което се оформяше следващата ѝ посестрима? Не повторихме опита, за да проверим с пълна точност. Шестте вълни след Лизет не успяха да уловят

устремения към открито море товар. В това време се оформи и тръгна напред нова Лизет. Тя също не върна обратно торбите. Бяха се измъкнали от сферата на нейното влияние.

Бързо се изкатерихме до камъка на Драйфус, за да се опитаме да ги зърнем още веднъж, и на четири пъти с радост забелязвахме как се издигат върху гребените на вълните, но не по посока към Дяволския остров, а на запад. Експериментът можеше без съмнение да се нарече сполучлив. А аз щях да поема напред към голямата авантюра, яхнал гърба на Лизет.

— Ето я, погледни! — Едно, две, три, четири, пет, шест... и ето я Лизет насреща.

На това място, под камъка на Драйфус, морето винаги бе бурно, но днес настроението му беше особено лошо. Лизет се носеше напред с типичния си грохот. Струваше ми се по-огромна от когато и да било, като че ли специално днес събираше в основата си още по-страшни водни масиви. Чудовищната маса се нахвърли върху двете скали по-бързо и по-сърдито от когато и да било. И когато се разби и забуча, заклещена между камъните, ударът отекна по-заглушително от обикновено — ако това изобщо бе възможно.

— И ти искаш двамата да скочим тук? Е, приятелче, избрал си чудничко място. Но без мен. Вярно е, че искам да избягам, но не и да се самоубивам.

Силвен изглеждаше силно впечатлен от запознанството си с Лизет. Беше дошъл на Дяволския остров преди три дни и аз, естествено, му предложих да тръгне с мен. Щяхме да си приготвим по един сал за всеки. Ако приемеше, щях да имам спътник на континента и другар в бягството оттам нататък. Не е весело да оставаш сам в джунглата.

— Не се стряскай предварително. Признавам, в началото всеки мъж е склонен да отстъпи. И все пак това е единствената вълна, способна да ни завлече толкова навътре, че останалите да не могат да ни върнат обратно.

— Успокой се, виж, ние опитахме — додаде Чанг. — Сигурна работа. Веднъж да тръгнеш, не можеш се върна на Дявола, нито ще идеш на Роаял.

Мина цяла седмица, докато убедя Силвен. Той беше яко момче — целият в мускули, висок метър и осемдесет, с хубаво тяло на атлет.

— Добре, приемам, че вълната ще ни отвлече достатъчно навътре. Но колко време ще ни е нужно след това, за да стигнем до континента, разчитайки единствено на приливите и отливите?

— Искрено казано, Силвен, не зная. Отклонението може да е повече или по-малко голямо в зависимост от времето. Вятърът малко ще ни влияе, защото ще бъдем потопени във водата. Но ако морето е бурно и вълните силни, ще бъдем отнесени към джунглата по-бързо. Седем-осем, максимум десет прилива и отлива трябва да успеят да ни изхвърлят на брега. Значи като броим и отклоненията, ще ни трябва някъде между четиридесет и осем и шестдесет часа.

— Как ги преброи?

— От островите до брега по права линия има не повече от четиридесет километра. С отклонението се получава нещо като хипотенуза на правоъгълен триъгълник. Погледни посоката на вълните. В общи линии ни предстои да изминем от сто и двадесет до сто и петдесет километра максимум. Колкото повече се приближаваме до брега, толкова по-силно ще ни тласкат към него вълните. Така, както гледаш, нали не си мислиш, че една отломка може да изминава повече от пет километра в час?

Силвен ме гледаше и внимателно се вслушваше в обясненията ми. Симпатичният дългуч изглеждаше умно момче.

— Вярно, признавам, че не говориш необмислени приказки. Ако нямаше отливи, които да ни отвлечат към открито море, щяхме да пристигнем за по-малко от тридесет часа. Но като вземем предвид отливите, излиза, че си прав — ще ни трябва някъде между четиридесет и осем и шестдесет часа.

— Убедих ли те да тръгнеш с мен?

— Почти. Да предположим, че сме стигнали до континента и сме вече в джунглата. Какво ще правим?

— Трябва да се доближим до околностите на Куру. Там има няколко големи селища — на риболовци, на търсачи на злато, събирачи на каучук. Трябва да се приближим към тях внимателно, защото в близост се намира и каторжнически лагер. В джунглата не може да няма оставени ориентири, които да сочат пътя към лагера на китайците, наречен Инини. Ще се наложи да пипнем някой каторжник или местен негър и да го принудим да ни заведе дотам. Ако се държи

добре по пътя, ще му дадем петстотин кинта и ще го пуснем да се прибира. Ако попаднем на каторжник, ще го принудим да бяга с нас.

— И какъв дявол ще търсим в Инини — този лагер за индокитайци?

— Братът на Чанг живее там.

— Да, мой брат там. Той бяга с вас, той намери лодка и провизии. Когато вие срещне Кюик-Кюик, вие уредени за бягство. Китаец никога не става кука. Вие хване който и да е жълт в джунгла и му говори за Кюик-Кюик. Той предупреди.

— Защо го наричат Кюик-Кюик твоето братче? — попита Силвен.

— Аз не знае, французин го кръстил така — отвърна Чанг и добави. — Внимание. Щом вие почти стигне до континента, срещне по пътя си тиня. Никога да не стъпвате върху тиня. Тя вас погълне. Ще чака друг прилив да ви изтика до джунглата, за да се хване за лиани и клони на дърва. Инак край с вас.

— О, да, Силвен, никога не бива да стъпваш в калта около брега, колкото и близо да ти се струва твърдата земя. Трябва да изчакаш, докато имаш възможност да се захванеш за клони или лиани.

— Добре, Папийон. Реших се.

— Двата сала ще бъдат съвсем еднакви и тъй като тежим приблизително еднакво, разстоянието помежду ни няма да е много голямо. Но човек никога не знае. Какво да правим, ако се загубим? Оттук Куру не се вижда. Но по време на престоя си на Роаял не може да не си забелязал, че по пътя за Куру, някъде на двадесетина километра преди него, има бели скали, които ясно се открояват при ярко слънце.

— Да.

— Това са единствените скали по продължение на целия бряг. Около тях, докдето ти поглед стига, са все блата. Скалите са бели, защото птиците непрекъснато ги цвъкат. Там се събират хиляди птици, но човешки крак не е стъпвал, така че мястото може да ни послужи за убежище. Ще спрем да се съвземем, преди да тръгнем към джунглата. Ще се храним с яйца и донесени от брега кокосови орехи. Няма да палим огън. Първият, който пристигне, ще чака другия.

— В продължение на колко дни?

— Пет. Всеки от нас ще успее да стигне до явката в рамките на пет дни.

Двата сала бяха готови. Подсилихме торбите, за да са поустойчиви. Поисках от Силвен да се забавим с десетина дни, за да потренирам плаване върху чувал с орехи. Той също тренираше. Всеки път си давахме сметка какви огромни усилия са нужни, за да се задържиш върху чувала, когато вълната се опита да го преобърне. При всеки удобен случай щяхме да полягаме. Но трябваше да внимаваме да не заспим, тъй като, паднеш ли веднъж в морето, може изобщо да не успееш да докопаш чувала си отново. Чанг ми изработи непромокаема торбичка, в която да държа цигарите и кибрита си. Всеки от нас щеше да вземе със себе си по десет допълнителни ореха. Млякото и месото им щяха да ни помогнат да понасяме глада и да утоляваме жаждата си. Сантори май разполагаше с нещо като кожен мех за вино. Не го използваше никога. Чанг, който от време на време ходеше в дома му, щеше да се опита да го тафне.

Бягството бе насрочено за неделя, десет вечерта. При пълнолуние приливът се качваше до осем метра. Лизет щеше да блести в пълна сила. В неделя сутринта Чанг щеше да нахрани прасетата сам. Аз възнамерявах да спя цялата събота и цялата неделя. В десет вечерта, когато смятахме да тръгнем, отливът щеше да е започнал преди два часа.

Беше невъзможно двете торби да се откъснат една от друга в морето. Бяха овързани с плетени въжета от кълчища, с месингови жици, защити една за друга с дебела корда. Бяхме намерили по-големи торби и бяхме обърнали отворите им един към друг. Така че кокосовите орехи също не можеха да изпаднат.

Силвен не спираше да се упражнява, а аз използвах малките вълни като масажисти — влизах в морето и ги оставях да се разбиват върху бедрата ми в продължение на часове. Непрекъснатият натиск на водата върху мускулите ми, както и усилията, които правех, за да се задържа прав, ми помогнаха да развия железни мускули.

В един изоставен кладенец на острова намерих желязна верига, дълга около три метра. Омотах я с въжетата, които свързваха двете ми торби. През халките прокарах голям винт. Ако усетех, че повече не издържам, щях да се привържа за сала с веригата. Така може би щях да успея да поспя, без да рискувам да падна във водата и да изгубя

торбите. В случай че вълните ги преобърнеха, щях да се събудя от падането си във водата и бързо да се кача обратно върху сала.

— Е, Папийон. Остават ни само три дни.

Двамата седяхме на камъка на Драйфус и се вирахме в Лизет.

— Да, Силвен, остават ни само три дни. Аз вярвам, че ще успеем, а ти?

— Сто на сто, Папийон. Във вторник вечерта или сряда сутринта вече ще сме в джунглата. И тогава каквото сабя покаже!

Чанг подготви орехите, които вземахме за провизии. Освен ножовете си вземахме по една брадвичка, открадната от склада със сечивата.

Лагерът Инини се падаше на изток от Куру. Можехме да сме сигурни, че отиваме към него, само ако се движехме сутрин с лице към слънцето.

— Понеделник сутринта Сантори луд ще полудее — предрече Чанг. — Аз каже, че вие с Папийон изчезнали чак в понеделник в три следобед, когато копой спре да почива.

— А защо да не пристигнеш при тях тичешком и да кажеш, че някоя вълна ни е отнесла, докато сме били на риболов?

— Аз усложнения не иска. Аз каже: „Шефе, Папийон и Стефан днес не дошли да работят. Аз сам хранил прасетата.“ Толкоз. Нищо повече, нищо по-малко.

БЯГСТВОТО ОТ ДЯВОЛСКИЯ ОСТРОВ

Неделя, седем часът вечерта. Току-що се бях събудил. Бях си наложил да спя от събота сутринта. Луната изгряваше едва в девет часа. Така че навън бе тъмно като в рог. Няколко звезди по небето, и толкоз. Над главите ни се нижеха големи облаци, заредени с дъжд. Измъкнахме се от помещението. Тъй като често излизахме тайно на риболов или дори просто на разходка, останалите не ни обърнаха внимание.

В спалното се вмъкна едно младо момче заедно с любовника си — охранен арабин. Сигурно бяха ходили да се чукат в някое затънтено ъгълче. Като ги гледах как повдигат разклатените дъски на оградата, за да се приберат, си казах, че за арабина сигурно няма по-голямо щастие на света от това да чука приятелчето си по два-три пъти дневно. Възможността да задоволява до насита еротичните си потребности превръща за него каторгата в рай. И малкият педи сигурно чувства нещата по същия начин. Изглеждаше на двадесет и три — двадесет и пет години. Тялото му вече бе изгубило юношеския си чар. Макар да се движеше само по сянка, за да опази кожата си бяла като мляко, той вече не приличаше на Адонис. Все пак тук, в каторгата, намираше повече любовници, отколкото изобщо е можел да мечтае на свобода. Освен сериозния си приятел арабина той въртеше и няколко клиенти, на които взимаше по двадесет и пет франка на тек — точно колкото взимат курвите по булевард „Рошешуар“ в Монмартър. Клиентите не само му правят кефа, но и му осигуряват стабилен доход, благодарение на който той и „съпругът“ живеят нашироко. Самите клиенти затъват все по-дълбоко в порока си. Откак са стъпили тук, за тях няма друг идеал освен този — секса.

Прокурорът, който ги е осъдил, се е провалил в опита си да ги накаже, като ги прати в блатото. Точно в блатото те са открили своето щастие.

Дъските паднаха обратно на мястото си зад гърба на малкото педи и ние отново останахме сами — Чанг, Силвен и аз.

— Давайте.

Скоро стигнахме до северната част на острова. Измъкнахме двата сала от пещерата. За секунди и тримата се намокрихме до кости. Вятърът фучеше с характерния вой на отприщена стихия. Силвен и Чанг ми помогнаха да избутам сала си до върха на скалата. В последния момент реших да завържа лявата си китка за въжетата на торбите. Внезапно се бях уплашил, че при скока може да изпусна сала си и да оставя вълните да ме отнесат без него. Силвен се изкачи на съседната скала, подпомаган от Чанг. Луната бе изгряла високо и се виждаше ясно.

Омотах с кърпа главата си. Сега трябваше да изчакаме следващите шест вълни. Малко повече от тридесет минути.

Чанг се изкатери при мен. Прегърна ме през врата и ме целуна. След това легна върху скалата, зацепи се в една неравност на камъка и ме хвана здраво през краката. Така щеше да ми помогне да устоя на удара при разбиването на Лизет.

— Да мине тази и следващата е нашата — изкрещя Силвен.

Беше застанал пред сала си, за да го закрие с тяло от пипалата на Голямата вълна. Аз заех същата позиция. Освен това мен ме подкрепяха и ръцете на Чанг, който от нетърпение и нерви забиваше нокти в прасците ми.

И ето най-после насреща ни тръгна Лизет, която идваше да ни вземе. Приближаваше се, изправена като църковна кула. Разби се между нашите две скали с характерния си оглушителен рев и се срути в пропастта.

Скочих частица от секундата преди приятеля ми, който веднага ме последва, и двата сала, залепени един за друг, бяха засмукани към морето от Лизет с главозамайваща скорост. За по-малко от пет минути се озовахме на триста метра от брега. Силвен още не бе успял да се качи върху сала си. Аз се озовах върху моя още на втората минута. От камъка на Драйфус, където явно се бе изкачил бързо-бързо, Чанг размахваше бяла кърпа за сбогом. Изтекоха пет минути, откак отминахме опасното място, където се зараждаха и поемаха срещу острова големите вълни. Вълните, на чиито гребени се носехме сега, бяха по-дълги, почти без пяна и толкова ритмични, че саловете ни прескачаха от една на друга без сътресения, без риск от преобръщане.

Изкачвахме се и се спускахме по склоновете на високите вълни, които леко ни отнасяха към открито море, тъй като в момента имаше

отлив. От гърба на една подобна вълна успях да зърна за последен път белия чаршаф на Чанг. Силвен не бе много далеч от мен — само на около петдесетина метра по-навътре към открито море. Той на няколко пъти размаха ръка в знак на радост и тържество.

Нощта не мина тежко. По едно време ясно почувствахме как се промени посоката на течението. Отливът ни завлече към открито море, приливът сега ни тласкаше към континента.

Слънцето се показва на хоризонта. Значи бе станало шест часът сутринта. Намирахме се в много ниска позиция, за да можем да видим брега. Но забелязах, че се бяхме отдалечили и от островите, тъй като вече едва ги различавах (слънцето огряваше върховете им) и не бих могъл да позная, че са три. Виждах само някаква обща маса в далечината и толкоз. Реших, че разстоянието е най-малко тридесет километра.

Усмяхнах се на победата, на успеха.

Дали не можех да седна върху сала си? Така вятърът би ме тласкал по-бързо, защото ще бие в гърба ми.

Ето, нагласих се. Разстлах веригата и я омотах около кръста си. Благодарение на добре смазания винт успях лесно да затегна гайката. Вдигнах ръцете си нагоре, за да изсъхнат. Пушеше ми се. Ето готово. Дълго и дълбоко вдишвах първите глътки дим, които изпусках малко по малко. Вече не ме беше страх. Нали няма нужда да ви обяснявам как ме свиваше стомахът преди съдбовния момент и после в първите минути след скока. Не, вече не ме беше страх, и то толкова не ме беше страх, че реших да хапна малко кокосов орех. Позаситих се и запалих втора цигара. Силвен беше много далеч от мен. От време на време, когато и двамата се оказвахме на гребена на някоя вълна, успяхме да се зърнем за секунда. Слънцето ожесточено ме блъскаше по темето. Почувствах как мозъкът ми кипва. Намокрих кърпата и я увих около главата си. Свалих вълнената ватенка. Въпреки острия вятър щях да се сваря в нея.

Мамка му! Салът ми се преобърна и за малко да се удавя. Яко се почерпих с морска вода. Въпреки всички усилия не успях да върна торбите в предишното им положение и да се покатеря върху тях. Причината беше във веригата. Спъваше движенията ми. Най-после я нагласих така, че да мога да се подпра, плувайки, на торбите и да подишам дълбоко. Започнах да опитвам да се освободя напълно от нея.

Пръстите ми безуспешно се мъчеха да отвинтят гайката. Вбесен и още по-непохватен, не намирах достатъчно сила, за да я завъртя.

Ох! Най-последно! Преживях един гаден момент. Направо се побърках от страх, че няма да мога да се освободя от веригата.

Дори не се опитах да преобърна сала. Бях изтощен и се чувствах напълно обезсилен. Успях да пролазя върху него. Какво значение има, че дъното сега е дошло отгоре? Никога повече няма да се завързвам. Нито с вериги, нито с каквото и да било друго. Още в началото разбрах каква глупост съм извършил, завързвайки китката си. Това да ми е за урок.

Слънцето безмилостно жулеше ръцете и краката ми. Лицето ми пламтеше. Нямах смисъл да го мокря — това само влошаваше нещата, тъй като водата веднага се изпаряваше и изгарянията ставаха още по-жестоки.

Вятърът утихна и пътуването стана по-удобно. За сметка на това напредвахме по-бавно. Предпочитах по-силен вятър и бурно море.

Десният ми крак бе разтърсен от толкова силен спазъм, че извиках, като че ли някой можеше да ме чуе. Прекръстих крака си, защото се сетих, че според баба така минавало по-лесно. Илачът на милата старица се оказа къорфишек. Слънцето се спусна на запад. Беше приблизително четири следобед. Подхвана ни вторият прилив, откак поехме на път. Стори ми се, че той ни тласка още по-силно към брега.

Сега можех спокойно да виждам Силвен, той също ме виждаше ясно. Рядко го губех от очи, тъй като вълните не бяха високи. Беше свалил ризата си и седеше гол до кръста. Правеше ми някакви знаци. Намираше се на около триста метра пред мен, но за сметка на това по-навътре към открито море. Ако съдя по леката пяна около сала му, той сигурно гребеше с ръце. Човек би казал, че се опитва да спре движението на сала си, за да ме изчака. Легнах върху торбите, потопих ръце във водата и също загребах. Може би така щяхме да съкратим разстоянието помежду си.

Добре подбрах спътника си в това бягство. По всички линии се оказваше на висота.

Спрях да гребя с ръце, защото се почувствах изморен. Трябваше да пазя силите си. Сега възнамерявах да похапна и после да се опитам да обърна сала, както си беше преди. Чантата с кльопането, както и

мехът с вода, бяха останали потопени отдолу. А аз изпитвах и жажда, и глад. Устните ми вече се бяха напукали и горяха. Най-добрият начин да обърна торбите беше да увисна от едната им страна точно когато идва вълна и да ударя с крака в момента, в който гребенът повдигне сала.

След пет опита успях да преобърна сала си само с един удар. Бях изтощен от направените усилия и едва-едва се покачих върху торбите.

Слънцето беше слязло съвсем ниско и се готвеше да потъне зад хоризонта. Значи беше почти шест. Да се надяваме, че нощта няма да бъде много бурна, тъй като според моите наблюдения именно дългият престой във водата изсмукваше силите ми.

Отпих от меха на Сантори яка глътка, като преди това хапнах добре от кокосовия орех. След като се наситих и изсуших ръцете си във въздуха, извадих една цигара и запуших с наслада. Преди да се стъмни съвсем, Силвен размаха кърпата си, а аз моята — така си пожелахме лека нощ. Все още беше много далеч от мен. Седях с опънати напред крака. Изстисках, доколкото беше възможно, ватенката си и я навлякох. Щом слънцето се скри, усетих, че ме пронизва хлад, а този тип ватенки държаха топло дори когато бяха мокри.

Вятърът ставаше все по-студен. Само някъде на запад облаците продължаваха да се къпят в розова светлина. Всичко останало тънеше във все по-сгъстяващия се мрак. На изток, откъдето духаше вятърът, облаци не се забелязваха. Значи засега нямаше опасност да завали.

Не мислех за нищо друго освен как да се крепя по-добре върху сала, без да се мокря излишно. Питам се също, дали ще бъде разумно да се вържа отново за торбите, ако усетя, че умората става неудържима. След изживяното приключение това ми се струваше доста опасно. После забелязах, че движенията ми са били затруднени, защото веригата е твърде къса. Част от дължината ѝ се губеше, омотана в останалите въжета и жици. Лесно оправих тази дреболия. Така движенията ми щяха да са по-свободни. Разгънах веригата и отново я затегнах около кръста си. Дебело смазаната гайка действаше без проблеми. Само не биваше да я затягам прекалено много както първия път. Така щях да се чувствам по-спокоен, защото страшно ме беше шубе да не би да заспя и да изпусна торбите си.

Да, вятърът се усиливаше, вълните също. Продължавах да се плъзгам ритмично от гребен на гребен, само разликата във височините ставаше все по-осезателна.

Нощта окончателно се спусна. Небето бе пронизано от милиони звезди, сред които най-ярко блестеше Южният кръст.

Не можех да видя приятеля си. Настъпващата нощ беше от особено голямо значение, защото, ако вятърът се запазеше същият, до сутринта щяхме да сме изминали основната част от пътя!

Колкото повече напредваше нощта, толкова по-силен ставаше вятърът. Червеникавокафявата луна бавно изплува от морето и надвисна над нас огромна и кръгла. Можех ясно да различа тъмните петна, които ѝ придаваха прилика с човешко лице.

Значи минаваше десет часът. Нощта се проясняваше. Колкото по-високо се изкачваше луната, толкова по-светъл ставаше лунният ден. Лъчите ѝ посребряваха повърхността на вълните и странните им отблясъци изгаряха очите ми. Беше невъзможно да откъснеш поглед от трепкащите отражения, но те наистина нараняваха болезнено очите ми, вече силно раздразнени от слънцето и солената вода.

Колкото и да си повтарях, че не бива да отивам в крайности, в последна сметка не успях да издържа и изпуших три цигари една след друга.

Със сала всичко беше наред. Въпреки силното вълнение той се изкачваше и спускаше по склоновете на вълните без проблеми. Не можех да седя дълго време с опънати напред крака, защото това положение на тялото ми предизвикваше ужасно болезнени спазми.

Естествено, бях непрекъснато мокър до кръста. Гърдите ми бяха почти сухи, тъй като вятърът издуха ватенката ми, а вълните не ме пръскаха чак дотам. Очите ми смъдяха все повече. Затворих ги. От време на време се унасях. „Не бива да заспиваш.“ Лесно е да се каже, но вече действително не издържах. По дяволите! Опитвах се да се преборя с пристъпите на непреодолимата дрямка. И всеки път, когато успях да се отърся, усещах пронизваща болка в мозъка. Извадих кибрита си. От време на време запалвах по някоя клечка и се изгарях по ръката или по врата.

Постепенно ме обхвана чувство на сковаващ страх, който се опитвах да прогоня с цялото си същество. Щях ли да се оставя да заспя? А ако паднех във водата, щях ли да се събудя от студа? Добре сторих, че отново се вързах за веригата. Не можех да си позволя да загубя двете торби — за мен те значеха живот. Мамка му, ами ако се изтърколя в морето и не се събудя?

Отново се намокрих до кости. Някаква самонадеяна вълна, която явно не желаше да следва обичайния път на останалите си посестрими, реши да се разбие в мен от дясната ми страна. Не само че ме поля целия, но и ме завъртя така, че следващите две редовни вълни направо ме покриха от глава до пети.

И втората нощ изтичаше. Колко ли беше часът? Ако се съди по разположението на луната, която започна да се спуска на запад, трябва да имаше два-три часа сутринта. Ето че плувахме от тридесет часът насам — пет прилива и отлива. Това, че се измокрих като кокошка, все пак ми послужи за нещо — студът напълно ме разсъни. Треперех и траках със зъби, но държах очите си широко разтворени без никакво усилие. Краката ми съвсем се вдървиха и реших да седна върху тях. Трябваше да ги сгъвам един по един с две ръце. Прасците ми бяха ледени — дали щяха да се позатоплят така?

Останах дълго време седнал по арабски. Добре сторих, дето промених позата си. Опитах се да открия Силвен. Луната ярко огряваше морето, но се беше снишила, светеше ми в очите и ми пречеше да различавам ясно контурите. Нищо не можех да видя. Той нямаше с какво да се върже за торбите — дали все още се крепеше върху тях? Отчаяно започнах да го търся с очи, но напразно. Вятърът беше бурен, но равен. Не променяше силата, нито посоката си, а това беше много важно. Привикнах към наложения от него ритъм. Тялото ми сякаш се беше сляло с торбите.

Продължих да се вирам около себе си, докато желанието да зърна другаря си се превърна във фиксидея. Изсуших пръстите си на вятъра и изсвирих с всички сили. Вслушах се. Никой не ми отвърна. Може би пък Силвен не умееше да свири с пръсти? Не знам. Трябваше да го питам, преди да тръгнем. Можехме лесно да си изработим две свирки, дявол да го вземе! Ядосвах се, задето не се бях сетил предварително. Направих фуния с ръце и завиках „Ууу!“ Отговориха ми само воят на вятъра и плискането на вълните.

Не можех да изтрая на напрежението. Качих се прав върху торбите, придържайки веригата с лявата си ръка, и успях да запазя равновесие, докато пет вълни ме подемаха върху гребените си една след друга. Изправях се в цял ръст, докато салът се крепеше на високото, и се навеждах, когато се плъзгаше надолу. Наляво, надясно, напред — нищо. Дали пък не е останал зад мен? Не смеех да се обърна

назад така, както бях прав. Единственото, което успях да различа със сигурност, бе една тъмна линия, открояваща се на фона на лунния ден откъм лявата ми страна. Това явно беше джунглата.

Когато се съмне, ще мога да видя дърветата. Тази мисъл ме стопли. „На съмване ще видиш джунглата, Папи! Да даде Господ да видиш и приятеля си!“

Разтрих добре прасците си и прострях крака напред. После реших да изсуша ръцете си и да изпуша една цигара. Накрая изпуших две. Колко ли беше часът? Луната се бе спуснала съвсем ниско. Вече не помнех дали миналата нощ чакахме слънцето да изгрее дълго след нейния залез. Затворих очи и се опитах да извикам в съзнанието си някакви образи от първата ни нощ в морето. Напразно. А, да! Ето че ясно си припомних как слънцето изплува от изток, докато луната все още се виждаше на хоризонта. Значи е станало почти пет часът. Луната не бърза да се потопи в морето. Южният кръст отдавна е изчезнал, Голямата и Малката мечка също. Само Полярната звезда е останала да блести по-силно от другите. Откак изчезна Южният кръст, Полярната звезда се възцари в небето. Вятърът комай се засили. Най-малкото стана по-плътен, ако може така да се каже, отколкото през нощта. Заедно с това вълните се разбуниха, по гребените им се появиха бели зайчета.

Плавахме вече от тридесет часа. Честно казано, засега не можехме да се оплачем. Предстоеше ни най-тежкия ден.

Вчера, изложен директно на слънчевите лъчи от шест сутринта до шест вечерта, изгорях жестоко. Днес слънцето отново ще увисне отгоре ми и хич няма да ме гали с перце. Устните ми вече пареха, а жегата още не беше започнала. Най-силно ме боляха устните и очите. Ръцете също бяха в плачевно състояние. Ако мога, изобщо няма да се разголвам. Дали ще имам сила да понеса ватенката? Страшно ме пареше и мястото между бедрата и ануса. Тук слънцето нямаше вина — думата си бяха казали солената вода и непрекъснатото търкане върху торбите.

При всички положения, приятелю, изгорял-неизгорял, най-последно успя да избягаш. А това, че си тук сега, си струва да понесеш някое и друго неудобство в повече. Има деветдесет на сто вероятност да стигна жив до континента, а това все пак е нещо, нали! Дори да пристигна скалпиран и със смъкната до живо месо кожа, пак няма да съм платил

скъпо пътуването си и постигнатия краен резултат. Само си помисли, че досега не си видял дори една акула! Да не са си взели отпуска? Признай си, че си щастливец. Ще видиш, този път ще успееш. От всичките ти сложно замислени и изпипани бягства победоносно ще се окаже най-идиотското. Две торби, тъпкани с кокосови орехи, и давай — накъдето те отнесат вятърът и вълните. Към континента. Не е нужно да си завършил университета, за да знаеш, че всяка отломка рано или късно стига до брега.

Ако вятърът и вълните се задържат същите, както през нощта, следобед със сигурност ще стигнем до земята.

Тропическото чудовище изскочи зад гърба ми. Явно днес бе решило да овъгли всичко наоколо, защото още от началото тръгна с всичките си лъчи и огньовете напред. За три секунди изгони лунния ден. Дори не изчака да се появи цялото над хоризонта, за да се наложи като господар, като неоспорван суверен на тропиците. За нула време вятърът стана почти топъл. След час ще настъпи жегата. Първото чувство, което завладя тялото ми, беше доволството. Едва ме бяха докоснали първите лъчи и приятна топлина се разля по вените ми от кръста нагоре. Свалих навитата около главата си кърпа и обърнах лице към слънцето, като че ли беше камина. Преди да ме овъгли, чудовището искаше да ми покаже, че носи първо живот, а после смърт.

Кръвта ми потече по-бързо във вените и дори мокрите ми бедра почувстваха животворната промяна.

Виждах съвсем ясно джунглата — имам предвид върховете на дърветата, разбира се. Струваше ми се, че не е далеч. Щях да изчакам слънцето да се издигне малко по-високо, за да се кача прав върху торбите и да потърся с поглед Силвен.

Не мина и час и слънцето блесна високо в небето. Мамка му, това се казва жегата! Дясното ми око беше полузатворено и залепнало. Взех малко вода в шепата си и го разтърках. Залютя. Свалих ватенката си — исках да остана за малко гол, преди слънцето да зажули прекалено силно.

Една вълна, по-силна от останалите, ме подхвана и ме изкачи високо върху гребана си. Точно преди да се плъзна надолу, успях за миг да зърна другаря си. Седеше гол върху сала. Не ме видя. Беше на по-малко от двеста метра пред мен и ми се падаше леко вляво. Вятърът продължаваше да духа силно и аз реших да опитам да се приближа

към него. Нахлузих ръкавите на ватенката си, вдигнах високо ръце и захапах със зъби долния ѝ край. Благодарение на така измайстореното платно сигурно щях да се придвижа по-бързо от него.

Правих се на платноходка в продължение на половин час. Но накрая ме заболяха зъбите, а усилията, които полагах с вдигнатите си ръце, напълно ме изтощиха. Отказах се, но ми се стори, че за този половин час съм напреднал доста повече, отколкото ако просто се бях оставил да ме носят вълните.

Ура! Ето го „дългуча“. Беше на по-малко от сто метра по-напред. Ама какво прави тоя? Нямаше вид на особено разтревожен за мен. Изчаках нова вълна да ме повдигне високо и отново го видях добре. Сега ясно забелязвах, че е сложил дясната си ръка като козирка над очите и се визира в морето. Погледни назад, бе глупако! Може пък и да е погледнал, но да не ме е видял.

Станах на крака отново и изсвирих с пръсти. От гърба на следващата вълна зърнах Силвен, също изправен и обърнат с лице към мен. Размаха ватенката си във въздуха. Най-малко двадесет пъти си пожелахме добро утро, преди да седнем обратно върху саловете си. Поздравявахме се всеки път, когато вълните ни повдигаха. Имахме късмет, че и двамата бяхме попаднали на един и същ ритъм. При последните две вълни той протегна ръце към джунглата, която вече се виждаше добре. Бяхме на по-малко от десет километра от нея. Загубих равновесие и седнах върху сала си. Бях видял приятеля си и джунглата — съвсем близо до нас! Обхванаха ме такава радост и вълнение, че заплаках като дете. Сълзите, които прочистваха гноясалите ми очи, пречупиха светлината като кристали с хиляди фасетки във всички цветове на дъгата. Глуповато си помислих — като църковни стъклописи. Днес Господ Бог е с теб, Папи. Тук, сред чудовищните природни стихии — вятъра, безбрежното море, дълбоките вълни, зеления венец на джунглата, човек се чувства несравнимо мъничък и незначителен в сравнение с това, което го заобикаля, и без да иска среща Бог, докосва се до него. Така както го бях търсил нощем, през хилядите часове, прекарани в мрачните килии, където ме погребваха жив, без да ми оставят и лъч светлина, така днес се докосвах до него под слънцето, готово да унищожи всяка живинка, която няма достатъчно сили, за да му устои. Наистина се докосвах до Бога, чувствах го около мен, в мен. Той дори ми пошепна: „Ти сега страдаш

и ще страдаш дори повече, но този път съм решил да те подкрепя. Ще бъдеш свободен и победител. Аз ти го казвам.“

Никога не съм получавал религиозно образование, не познавах началата на християнството, бях толкова невеж, че не знаех кой е бащата на Исус, дърводелец ли е или камилар, наистина ли Дева Мария му е майка. Неведението ми обаче не ми пречеше да се докосна до Бог, след като искрено се стремях към него. Успях да се почувствам едно цяло с вятъра, морето, слънцето, джунглата, звездите, дори с рибите, които Той беше размножил, за да нахрани човека.

Слънцето бързо се изкачваше към зенита си. Сигурно вече беше станало десет часът. От кръста нагоре бях напълно сух. Отново намокрих кърпата и я омотах около главата си като чалма. Наметнах ватенката си, защото раменете, гърбът и ръцете ми жестоко изгаряха. Дори краката ми червенееха като раци, макар да ги вадох рядко от водата.

Тъй като брегът беше близо, привличането стана по-силно.

Вълните се устремяваха почти перпендикулярно към него. Забелязвах ясно очертанията на джунглата и това ме накара да предположа, че само в рамките на тази сутрин за не повече от четирипет часа, сме се приближили твърде много. Благодарение на опита от първото ми бягство умеех правилно да преценявам разстоянията. Ако виждаш подробности, значи разстоянието е по-малко от пет километра, а сега аз забелязвах различията между по-тънките и по-дебелите стволове на дърветата. А от гребена на една по-висока вълна дори зърнах ясно огромен мастодонт, наклонен силно напред и с потопена в морето корона.

Виж ти, делфини и птици! Дано на делфините да не им скимне да се позабавляват с моя сал. Бях чувал да разказват, че тези животни имали навика да подбутват отломките или пък хората към брега и в крайна сметка ги удавяли с муцуните си. Движени от най-доброто намерение да им помогнат, разбира се. Не, завъртяха се няколко пъти около мен, подушиха ме, за да разберат що за птица съм, но отминаха, без да докоснат сала. Уф!

Стана пладне. Слънцето висеше точно над главата ми. Твърдо бе решило да ме изпече на бавния си огън. Очите ми гнояха непрекъснато, по устните и носа ми не бе останала никаква кожа.

Вълните бяха станали по-къси и яростно се мятаха към брега с оглушителен шум.

Почти непрекъснато можех да следя с очи Силвен. Не го губех от очи, тъй като вълните не бяха достатъчно дълбоки. Той от време на време се обръщаше към мен и размахваше ръка. Продължаваше да стои гол с омотана около челото кърпа.

Вече не вълните, а прибоят ни тласкаше към брега. По пътя си той преодоляваше нещо като бариера от пяна и после се втурваше с характерния си шум към джунглата.

Намирахме се на по-малко от километър от брега и аз ясно можех да различа бяло-розовите птици с аристократичните им качулки. С горди стъпки те се разхождаха из блатото. Сигурно бяха хиляди. Почти нито една от тях не литваше на повече от два метра височина. Кратките си полети предприемаха само за да не се намокрят от пяната. Повърхността наоколо бе покрита с пяна, а морето имаше кално жълтеникав отворотелен цвят. Толкова много се приближихме, че вече можех да различа по стволите на дърветата бялата линия, оставена от морската сол.

Шумът на прибоя не можеше да заглуши острите писъци на хилядите разноцветни птици. Туп! Туп! После още два-три метра напред. Плъок! Дъното на торбите опря върху нещо. Бях затънал в тинята. Тук вече нямаше достатъчно вода, която да ме придвижва по-напред. Положението на слънцето показваше, че часът е два следобед. Бяхме тръгнали преди четиридесет часа — не вчера, а онзи ден, в десет вечерта, два часа след началото на отлива. Нормално беше да опра на дъно — сега също имаше отлив. Приливът щеше да започне към три часа. Значи през нощта щях да стигна до джунглата. Трябваше да запазя веригата, за да се държа здраво за сала. Предстоеше ми най-опасният момент — скоро вълните щяха да започнат да ме блъскат и заливат, без да могат да тласнат торбите напред. Трябваше да минат два-три часа след началото на прилива, за да заплуваме отново към брега.

Силвен ми се падаше отдясно и беше на стотина метра пред мен. Погледна ме и започна да жестикулира. Май искаше нещо да извика, но от гърлото му не излизаше ни звук — иначе щях да го чуя. Вълните на прибоя стихнаха. Саловите ни почиваха върху тинята и не долавяхме нищо друго освен писъците на птиците. Аз се намирах на

около петстотин метра от джунглата, а Силвен — на триста и петдесет — четиристотин. Но какво прави този кретен? Стоеше прав на сред тинята, изоставил сала зад гърба си. Да не би да е слънчасал! Не бива да мърда оттам, иначе с всяка крачка ще затъва все по-дълбоко и няма да може да се върне обратно при торбите. Поисках да му изсвирия, но не можах. Останала ми беше още малко вода. Изпразних меха в гърлото си и се опитах да извикам, за да го накарам да спре. Не бях в състояние да издам нито звук. Повърхността на тинята бе покрита с малки мехурчета газ, а това значеше, че отгоре има само тънка корица твърдина. Надолу е кал. Ако се оставиш да те пипне, ще ти разгони майката.

Силвен се обърна към мен, погледна ме и започна да прави знаци, които не разбрах. Аз от своя страна се опитвах да му кажа с жестове: не, недей да слизаш от сала си, никога няма да успееш да стигнеш до джунглата! Тъй като беше застанал зад торбите с кокосови орехи, не можех да преценя колко се е отдалечил. В началото си помислих, че е само на крачка разстояние и ако усети, че потъва, ще може да се хване за тях.

Внезапно си дадох сметка, че е стигнал доста напред. Беше затънал в блатото и сега не можеше да се измъкне, за да се върне обратно при сала. Долових вик за помощ. Тогава легнах по корем върху торбите, потопих ръце в калта и започнах да гребя с всички сили. Успях да се приплъзна двадесетина метра напред, като направих, без да искам, лек завой наляво. Салът на Силвен вече не го закриваше от очите ми. Изправих се на крака, за да го видя, и тогава осъзнах, че приятелят ми, моят смел спътник беше вече погребан до кръста. Намираше се на повече от десет метра от торбите си. От ужас гласът ми се върна и аз закрещях: „Силвен! Силвен! Не мърдай, легни върху тинята! Опитай се, ако можеш, да освободиш краката си!“ Вятърът подхвана думите ми и той ги чу. Кимна в знак, че е разбрал. Отново се проснах по корем и забих нокти в калта, опитвайки се да се придвижа. Яростта ми вдъхна нечовешки сили и доста бързо успях да се доближа до него с още тридесетина метра. Мъчих се в продължение на един час, но напреднах много — деляха ни не повече от петдесет-шестдесет метра. Трудно успях да го различа.

Поседнах замалко. Ръцете и лицето ми бяха целите в тиня. Опитвах се изтрия лявото си око от влязлата в него пареща солена кал,

която ми пречеше да виждам. Отгоре на всичко другото, дясното око, започна на свой ред да сълзи. Най-после го видях. Вече не лежеше върху блатото. Беше се изправил. Тинята го бе погълнала до гърдите.

Появиха се първите вълни на прибой. Те буквално минаваха върху мен, без да ме поместят, и разстилаха пяната си върху блатото. Водата заля и Силвен, който продължаваше да се показва от гърдите нагоре. Като светкавица ми мина през ума: „Колкото повече се засилва прибойт, толкова по ще омеква тинята. Трябва да стигна до него на всяка цена.“

Обхвана ме яростта на звяр, който брани малките си, почувствувах се като майка, която иска да спаси рожбата си от ужасна заплаха, и започнах да гребя, да гребя, да гребя смрадливата тиня, за да се приближа към него. Той ме гледаше безмълвен, неподвижен, само големите му очи не ме изпусаха за миг. Стараех се да задържа погледа му — интересуваше ме само този контакт и изобщо не забелязвах къде забивах ръцете си. Влачех се по малко, но вълните, които минаваха отгоре ми, размекваха калта и можех да напредвам много по-бавно, отколкото преди час. Заля ме една голяма вълна, която едва не ме удави и почти успя да побутне сала. Седнах, за да видя по-добре. Силвен бе затънал до раменете. Намирах се на по-малко от четиридесет метра от него. Очите му говореха много. Беше разбрал, че ще умре като прокълнат нещастник на триста метра от Обетованата земя.

Пак легнах и заскубах тинята, но тя междувременно беше станала почти течна. Неговите очи бяха приковани към моите. Направи ми знак да спра, да не правя повече усилия. Въпреки всичко продължих. Деляха ни по-малко от тридесет метра, когато една голяма вълна ме затисна с масата си, едва не ме откъсна от торбите ми и успя да ме помести пет-шест метра напред.

След като вълната се отдръпна, надигнах глава и погледнах. Силвен бе изчезнал. Калта, покрита с тънък слой разпенена вода, бе съвсем гладка. Отгоре не бе останала, за да ми каже сбогом, дори ръката на бедния ми приятел. Реакцията ми беше ужасно животинска, отвратителна, инстинктът за самосъхранение заглуши всички други чувства: „Ти си жив. Сам си, ще останеш без другар наред джунглата и няма да ти е лесно да сполучиш в бягството.“

Поредната вълна ме блъсна по гърба, тъй като продължавах да седя върху торбите, и ме върна към действителността. Ударът ме

прегъна на две — беше толкова силен, че в продължение на няколко минути не можех да си поема дъх. Салът се приплъзна на още три-четири метра. И чак след като проследих с очи отмиращата вълна, която се разби в стволите на дърветата, заплаках за Силвен: „Бяхме толкова близо, защо ти трябваше да тръгваш? На по-малко от триста метра от дърветата! Защо? Кажи, защо направи тази глупост? Как можа да предположиш, че засъхналата корица е достатъчно здрава, за да ти позволи да стигнеш до брега? Слънцето ли те подлуди? Маранята ли? Не знам... Сигурно не си издържал в този ад. Кажи, защо един силен мъж като теб не устоя на пека още само няколко часа?“

Вълните връхлитаха една върху друга, бучейки като гръмотевици. Идваха все по-нагъсто и бяха все по-силни. Всеки път ме заливаха почти целия и всеки път ме преместваха с по няколко метра по повърхността на блатото. Към пет часа прибойт внезапно се усили, отлепи ме от калта и аз заплувах напред. Нивото на водата се повиши и вълните станаха безшумни. Досегашният тътен заглъхна. Салът на Силвен беше вече запокитен в джунглата.

Гребенът ме стовари не много рязко едва на двадесет метра от девствената гора. Когато се отдръпна, аз отново се оказах върху тинята. Бях обаче твърдо решен да не се отлепям от торбите си, докато не пипна здраво някой клон или лиана. Двадесет метра. Трябваше да изтече цял час, преди вълните да станат достатъчно силни, за да ме повдигнат отново и да ме придвижат до джунглата. Бях запратен върху дърветата с оглушителен тътен. Отвинтих гайката и се освободих от веригата. Не я изхвърлих — вероятно щеше да ми потрябва отново.

В ДЖУНГЛАТА

Бързо навлязох в джунглата преди слънцето да е залязло. Придвижвах се полувървейки, полуплувайки, тъй като и тук имаше много тиня, която се опитваше да ме погълне. Водата стигаше много навътре в джунглата. Нощта падна, а аз още не бях стъпил на твърда земя. Вонеше на разложено и имаше толкова много блатен газ, че очите ми смъдяха. Краката ми се набиха с треви и шума. Продължавах да влача торбите си. При всяка крачка първо опипвах терена под водата и стъпвах чак след като се уверя, че под мен има стабилна почва. Първата нощ прекарах върху голямо паднало дърво. По мен лазеха всякакви животинки. Цялото ми тяло пареше и болеше. Облякох си ватенката и здраво вързах чувалите с кокосови орехи за ствола. За мен те значеха живот, те бяха храната, която щеше да ми помогне да издържа. Бях прикрепил бравичката си към дясната китка. Проснах се изтощен върху дървото между два клона, които оформяха нещо като голямо гнездо, и заспах, без да имам време да се замисля за каквото и да било. Впрочем не, мисля, че на няколко пъти промълвих „Бедни ми Силвен!“ и чак тогава се строполих като посечен.

Събудих се от крясъците на птиците. Слънчевите лъчи проникваха дълбоко в джунглата и падаха хоризонтално — значи беше шест-седем часът сутринта. Наоколо всичко тънеше във вода, т.е. в момента имаше прилив. Сигурно вече беше към края си.

Бях тръгнал от Дяволския остров преди шестдесет часа. Не можех да преценя дали съм се отдалечил много от морето. При всички положения трябваше да изчакам отдръпването на водата, за да стигна до брега, да се изсуша и да се постопя на слънце. Вече не разполагах със сладка вода. Останало ми беше малко месо от кокосов орех — хапнах го с наслада и намазах част от него върху раните си. Благодарение на мазнините, които съдържа, кокосовият орех облекчава изгарянията. После изпуших две цигари. Мислех за Силвен, този път без егоизъм. Дали не трябваше да предприема това бягство без спътник? Все пак винаги съм твърдял, че умея да се справям сам. И сега имам сили да го сторя, само дето мъката ме души. Затварям очи,

като че ли това ще ми помогне да не виждам как другарят ми бе погълнат от блатото. За него борбата свърши.

Заклеших здраво торбите между двата клона и започнах да измъквам кокосовите орехи един по един. Успях да отворя два от тях, като ги удрях в ствола на дървото между краката си. За да разчупиш обвивката, трябва да уцелиш върха на ореха. Така става по-лесно, отколкото с брадвичката. Излапах единия и изпих малкото сладникава вода, която съдържаше. В това време морето бързо се оттегляше и скоро можех да ходя по тинята. Тръгнах към плажа.

Днес слънцето светеше приветливо и морето бе особено красиво. Дълго гледах към мястото, където предполагах, че е потънал Силвен. Дрехите ми изсъхнаха бързо. Поизмих се с морската вода, която бликаше от някаква дупка, и също се изсуших. Изпуших една цигара. Хвърлих последен поглед към гроба на приятеля ми и се върнах в джунглата. Придвижването не беше особено трудно. Нарамил торбите, аз бавно напредвах под зеления покрив. След по-малко от два часа най-после открих твърда земя, до която морето никога не бе стигало. По стволовете на дърветата нямаше следи от приливи. Реших да лагерувам тук и да си почивам в продължение на двадесет и четири часа. Започнах да отварям кокосовите орехи, изваждах ядките им и ги слагах в торбата, за да утолявам с тях глада си по-късно. Можех и да запаля огън, но реших, че няма да е разумно.

Останалата част от деня и нощта изтече без произшествия.

Птичата олелия ме събуди на изгрев-слънце. Приключих с беленето на кокосовите орехи и поех на изток, нарамил скромното си вързопче.

Около три следобед открих една пътека. Бяха я прокарали я търсачите на каучук, я геолозите, я златотърсачите. Пътеката беше тясна, но поддържана, по нея нямаше нападали клони — значи често я използваша. От време на време мярвах по някой и друг отпечатък от копитата на магаре или неподковано муле. В падинките от засъхнала кал се забелязваха и човешки следи. Вървах чак до падането на нощта. По пътя хапвах кокосови ядки — те утоляваха както глада, така и жаждата ми. Понякога сдъвквах добре наситената с мазнина месеста част на плода и намазвах носа, устните и бузите си със сместа от плод и слюнка. Очите ми продължаваха да гноят и често залепваха. Трябваше да ги изплакна със сладка вода при първия удобен случай.

Във вързопа с ядките носех също непромокаема торбичка с калъп марсилски сапун, бръснач „Жилет“, дванадесет ножчета и четка за пяна. Тези вещи не бяха пострадали по време на пътуването.

Крачех с брадвичката в ръка, но още не ми се беше налагало да си служа с нея, тъй като по пътя си не срещях препятствия. Напротив, от двете страни на пътеката забелязвах следи от току-що отсечени и разчистени клони. Явно по тая пътека имаше движение, та се налагаше да внимавам.

Джунглата тук бе по-различна от онази, която бях опознал по време на първото ми бягство в Сен Лорен дьо Марони. Растителността беше на два етажа и не толкова буйна, колкото в Марони. Част от дърветата се издигаха на пет-шест метра височина, а над тях сплитаха короните си двадесетметрови гиганти. Слънчевите лъчи проникваха само от дясната страна на пътеката. Отляво бе съвсем тъмно.

Напредвах бързо. Понякога се натъквах на малки полянки, където бе върлувал запален от човешка ръка огън или барут. Забелязах слънчеви лъчи. Наклонът им ми подсказа, че залезът ще настъпи скоро. Обърнах му гръб и се отправих на изток — към негърското селище Куру или към каторжническия лагер, носещ същото име.

Нощта падна внезапно. Не биваше да се движа нощем. Влязох навътре в джунглата, за да си намеря удобно място за спане.

С помощта на брадвичката си приготвих килим от бананови листа на тридесетина метра встрани от пътеката. Свих се удобно под короната на банановото дърво. Този път щях да прекарам нощта на сухо — имах късмет, че не валеше. Изпуших две цигари.

Не се чувствах особено изморен. Кокосовите ядки ме поддържаха сит. Само жаждата изсушаваше устата ми и трудно събирах слюнка, за да преглътна.

Втората част на бягството започна. Ето че прекарвах трета нощ на континента, без да съм преживял някакъв неприятен инцидент.

Ех, ако Силвен беше с мен! Само че той не е тук, приятелю, какво да правиш. Нали досега никога не си имал нужда от съветник или помощник в живота? Ти в крайна сметка водач ли си, или последовател? Не ставай глупак, Папийон. Като оставим настрана естествената болка от загубата на другаря ти, фактът, че си сам наред джунглата, не те прави по-безпомощен. Роаял, Сен Жозеф и Дяволският са далеч — напусна ги преди шест дни. В Куру сигурно са

вече предупредени. Копоите от горския лагер, а също и чернилките от селището. Сигурно тук има полицейски постове. Дали при това положение е разумно да се приближавам към селището? Не познавам околността. Знам само, че лагерът е разположен между селището и реката. Това е цялата ми информация относно Куру.

Когато бях на Дяволския, замислях да пипна първия срещнат и да го принудя да ме заведе до околностите на лагера Инини, където се намират китайците и братът на Чанг Кюик-Кюик. Защо ми е сега да сменям плана си? Ако на Дяволския са приели версията за удавянето, няма страшно. Но ако са разбрали за бягството, Куру става опасно място. Щом е горски лагер, значи е пълно с араби, а от тях обикновено стават добри ловци на хора. Внимавай с ловците, Папи! Не бива да допускаш никакви грешки. Не се оставяй да те притиснат. Трябва да имаш възможност да забелязваш хората — които и да са, — преди те да са успели да те видят. Изводът е да не вървя по пътеката, а през джунглата, успоредно на пътя. Днес ти допусна много глупава грешка, като търча цял ден на открито, въоръжен единствено с брадвичката си. Подобна постъпка дори не може да се нарече безотговорност — то си е истинска лудост. От утре тръгвам през джунглата.

На изгрев-слънце ме разбудиха крясъците, с които птиците и животните поздравяваха новия ден. Отърсих се от съня едновременно с джунглата. За мен също започваше нов ден. Сдъвках добре малко орех и го преглътнах. Намазах и лицето си и поех на път. Придържах се близо до пътеката, но оставах прикрит под листака. Движех се доста трудно, макар че клоните и лианите не бяха много гъсти. Все пак ми се налагаше да ги отстранявам. Въпреки това постъпих добре, като се магнах от пътя, защото скоро чух свирукане. Виждах отрязък от петдесетина метра, а свирача все още го нямаше. А, ето го и него! Оказа се черен като катран негър. Беше праметнал вързоп на рамо, а в дясната си ръка носеше пушка. Риза и шорти в цвят каки, боси крака. Вървеше с наведена глава, забил поглед в земята, превит под тежестта на големия си товар.

Прикрит зад дебелия ствол на едно дърво до самата пътека и с готов нож в ръка, аз го изчаках да се изравни с мен. В мига, в който подминаваше дървото, се метнах отгоре му. С дясната си ръка сграбчих ръката, която държеше пушката, извих я жестоко и го принудих да я пусне. „Не ме убивай! Милост, за Бога!“ Все още беше прав. Върхът на

ножа ми се опираше във врата му отляво. Наведох се и вдигнах пушката — стара браква с една цев, но сигурно натъпкана до дъно с барут и сачми. Свалих предпазителя, отдръпнах се с два метра назад и заповядах:

— Пусни долу товара! Не се опитвай да избягаш, че ще те убия, без да ми мигне окото!

Горкият изплашен негър се подчини. После ме погледна:

— Вие беглец ли сте?

— Да.

— Какво искате? Можете да ми вземете всичко, но моля ви, не ме убивайте — имам пет деца. Имайте милост, оставете ме жив.

— Млъкни! Как ти викат?

— Жан.

— Накъде си тръгнал?

— Нося храна и лекарства на двамата ми братя, които са дървосекачи в джунглата.

— Откъде идваш?

— От Куру.

— От селото ли си?

— Там съм роден.

— Знаеш ли лагера Инини?

— Да, понякога търгувам с китайците от затворническия лагер.

— Виждаш ли това?

— Какво е то?

— Банкнота от петстотин франка. Или ще правиш, каквото ти кажа и ще получиш пушката си плюс подарък от петстотин франка, или ако откажеш или се опиташ да ме измамиш, ще те убия. Избирай!

— Какво да сторя? Ще правя, каквото поискате, дори безплатно.

— Ще ме заведеш по най-безопасния начин до околностите на лагера Инини. Трябва да се свържа с един китаец, след което ще те пусна да си вървиш. Ясно ли е?

— Да.

— Ако се опиташ да ме измамиш, си труп.

— Кълна ви се, че ще ви помагам честно.

Носеше кондензирано мляко. Измъкна шест кутии и ми ги даде заедно със самун хляб и парче пушена сланина.

— Скрый вързоп в джунглата, ще си го прибереш по-късно. Ето тук, ще направя знак на дървото с брадвичката си.

Изпих кутия мляко. Даде ми също съвсем нов дълъг панталон в дочено синьо. Обух го, без да изпускам пушката за миг.

— Давай напред, Жан, Внимавай никой да не ни забележи, защото, ако ни пипнат, вината ще е твоя и тогава толкова по-зле за теб.

Жан умееше по-добре от мен да се придвижва из джунглата. Толкова ловко избягваше клоните и лианите, че трудно успях да го следвам. Пустият му тип, разхождаше се из джунглата като у дома си.

— Знаете ли, в Куру бяха предупредени, че двама каторжници са избягали от островите. Затова ще бъда откровен с вас — много е опасно да минаваме покрай лагера.

— Изглеждаш ми добър и честен човек, Жан. Надявам се, че не бъркам. Какво ще ме посъветваш да направим, за да стигнем до Инини? Не забравяй, че от моята сигурност зависи твоят живот. Ако ме пипнат копоите или ловците на хора, ще се видя принуден да те убия.

— Как да ви наричам?

— Папийон.

— Добре, господин Папийон. Трябва да навлезем навътре в джунглата и да заобиколим Куру. Обещавам ви да ви заведа до Инини през джунглата.

— Доверявам ти се. Върви оттам, откъдето смяташ, че е по-сигурно.

Навлязохме навътре в джунглата. Вървахме по-бавно, но в същото време почувствах, че откак се отклонихме от пътя, черният се успокои. Вече не се потеше толкова обилно, чертите на лицето му се отпуснаха, все едно, че си отдъхна.

— Струва ми се, че сега по-малко те е страх, а, Жан?

— Да, господин Папийон. Много е опасно да се движим покрай пътеката. Особено за вас, а това значи и за мен.

Напредвахме сравнително бързо. Негърът се оказа умен — никога не се откъсваше на повече от три-четири метра от мен.

— Спри, искам да изпуша една цигара.

— Ето, заповядайте един пакет „Голоаз“.

— Благодаря ти, Жан, добър човек си.

— Вярно е, много съм добър. Католик съм и страдам, като гледам как белите надзиратели се отнасят с каторжниците.

— Много ли такива сцени си виждал? Къде?

— В дървосекаческия лагер Куру. Тъжно е да гледаш как измират бавно, убивани от тежкия труд, треската и дизентерията. Вие, дето сте на островите, сте по-добре. За първи път виждам каторжник като вас — сиреч напълно здрав.

— Да, на островите е по-добре.

Седнахме за малко върху дебел клон. Предложих му една от неговите си кутии с мляко. Отказа, предпочиташе да дъвче кокосова ядка.

— Млада ли е жена ти?

— Да, на тридесет и две години е. Аз съм на четиридесет. Имаме пет деца — три момичета и две момчета.

— Добре ли печелиш?

— Sprawяме се благодарение на търговията с розово дърво. Пък и жена ми пере и глади бельото в надзирателските къщи. Това ни носи допълнителен доход. Бедни сме, но гладни не сме останали и децата ходят на училище до едно. При това всичките имат обувки.

Бедният чернушко! Мислеше си, че щом децата му са обути, значи всичко е наред. На височина беше почти колкото мен и в негърското му лице нямаше нищо отблъскващо. Напротив, по очите му си личеше, че може да се похвали с много заслужаващи уважение качества — беше трудолюбив, честен, добър съпруг и баща и добър християнин.

— А вие, Папийон?

— Аз, Жан, се стремя да започна всичко наново. Преди десет години ме погребяха жив. Оттогава не спирам да мисля за бягство, за да мога един ден и аз като теб да стана свободен човек, да имам жена и деца и дори мислено да не причинявам никому злина. Ти сам каза преди малко, че каторгата е прокълнато място и всеки самоуважаващ се човек трябва да бяга от този ад.

— От все сърце ще ви помогна да успеете. Да вървим.

Жан притежаваше изключително чувство за ориентация, никога не се колебаеше накъде да поеме и ме заведе право в околностите на китайския лагер, където пристигнахме два часа след падането на нощта. Още отдалеч чухме характерни шумове, но не забелязахме никакви светлини. Жан ми обясни, че за да се приближим съвсем към

лагера, трябва да избегнем няколко патрула. Решихме да спрем дотук и да изчакаме деня.

Умирах от изтощение, но не смеех да заспя. Ами ако бях преценил негъра погрешно? Ако се окажеше, че е умел лъжец и се готви да ми отнеме пушката, за да ме застреля, докато спя? Той би имал двойна печалба, ако ме убие — първо ще се отърве от опасностите, които му нося, и, второ — ще получи възнаграждението, полагащо се за предаден жив или мъртъв беглец.

Да, много е умен. Без да каже и дума, без да чака повече, той си легна да спи. Аз продължавах да влача със себе си веригата и болта. Първо ми хрумна да го вържа, после се сетих, че той би могъл да отвинти гайката толкова лесно, колкото и аз, и ако съм заспал дълбоко, нищо няма да усетя. Трябваше да се опитам да побудувам. Разполагах с цял пакет „Голоаз“. Щях да направя всичко възможно, за да не заспя. Не можех да се доверя на този човек, който в крайна сметка бе един честен гражданин. В неговите очи аз сигурно бях просто бандит.

Нощта бе тъмна като в рог. Той лежеше на около два метра от мен — можех да различа само светлите ходила на босите му крака. Нощем джунглата е пълна с особени звуци — непрекъснато се чува крясъкът на един вид маймуна с огромна гуша. Дрезгав и силен, той стига на километри наоколо. Това е важен знак — когато звучи редовно, стадото разбира, че всичко е наред и че може да се храни или да спи спокойно. Засега викът не издаваше уплаха или опасност — значи наблизко не се навъртаха нито хора, нито зверове.

Целият се бях стегнал и удържах на сънливостта без кой знае какви усилия. В будуването ми помогнаха няколко изгаряния с цигара и най-вече облак комари, твърдо решени да изсмучат цялата ми кръв. Можех да се предпазя от тях, ако се намажа с омесен със слюнка добре сдъвкан тютюн. Никотиновият сок щеше да прогони комарите, но пък без тях щях веднага да заспя. Само се молах да не са носители на малария или жълта треска.

Ето че се бях измъкнал — може би само временно — от блатото. Когато ме тикнаха в него, бях на двадесет и пет години. Това стана през 1931. Сега течеше 1941. Десет години. През 1932 бездушният прокурор Прадел успя с нечовешката си, лишена от капка милост, обвинителна реч да ме тикне млад и силен в кладенеца, наречен наказателна система — една яма, пълна с алчна течност, която бавно те

разтваря и изтрива от света. Най-после бях осъществил първия етап от бягството си. Бях се оттласнал от дъното на кладенеца и сега висях на ръба на оградата му. Трябваше да вложя цялата си енергия и ум, за да успея и във втората част.

Нощта минаваше бавно, но ето вече ѝ се виждаше края, а аз не бях заспивал. Дори не бях изпуснал пушката си. Изгарянията и комарите ми помогнаха да остана буден. Можех да съм доволен от себе си — не изложих на риск свободата си, капитулирайки пред умората. Духът се оказа по-силен от тялото и аз се поздравих с победата в мига, в който чух първите птичи гласове, възвестяващи предстоящия изгрев. Много скоро други животни се присъединиха към ранобудниците.

Негърът се протегна с наслада, седна и започна да разтвива стъпалата си.

— Добро утро. Вие не спяхте ли?

— Не.

— Много глупаво от ваша страна. Уверявам ви, че не бива да се боите от мен. Решил съм да ви помогна да осъществите мечтите си.

— Благодаря ти, Жан. Слънцето скоро ли ще проникне в джунглата?

— Има още около час. Само животните успяват да разберат толкова рано, че е настанал ден. Тук ще просветлее след час. Подайте ми ножа си, Папийон.

Протегнах му го, без да се колебая. Той направи няколко крачки и отсече клон от някакво сочно растение. Подаде ми част от него и запази една част за себе си.

— Изпийте водата, която се съдържа вътре, и си изплакнете лицето.

Благодарение на странното канче успях да утоля жаждата си и да се измия. Ето че настъпи денят. Жан ми върна ножа. Запалих цигара, Жан също запуши. На път! Някъде към средата на деня, едва след като на няколко пъти прецапахме през големи кални локви, затрудняващи движението ни, успяхме да стигнем до лагера Инини. Не бяхме срещнали жива душа — ни приятел, ни враг.

Бяхме се приближили до пътя, който водеше право към лагера. Тясна железопътна линия минаваше покрай широкия път.

— По тия линии минават само тикани от китайци колички. Вдигат ужасен шум. Чуваме ги надалеч — обясни ми моят спътник.

Видях как става тая работа — мина количка, в която върху една пейка се бяха разположили двама копои. Зад тях двама китайци се справяха с тежкия товар. Изпод колелата изхвърчаха искри. Жан ми обясни, че дългите дървени дръжки на количката имат стоманени наконечници, които служат едновременно за спирачки и за бутала.

Пътят бе много оживен. Минаваха китайци, нарамили вързопи с лиани, диви прасета, наръчи с листа от кокосови палми. Всички те като че ли отиваха само в посока към лагера. Жан ми обясни, че на каторжниците им се налагало да ходят в джунглата по няколко причини — на лов за дивеч, за лиани, от които после изплитали мебели, за палмови листа, от които правели сенници за зеленчуковите градини, за пеперуди, редки насекоми, змии и прочие. Някои от китайците се ползвали с разрешително да остават в джунглата по няколко часа всеки ден, след като изпълнят възложените им от управата задачи. В пет часа привечер всички трябвало да са в лагера.

— Добре, Жан. Ето ти петстотинте франка и пушката. (Преди да му я върна, я бях изпразнил.) Аз разполагам с нож и брадвичка. Можеш да си вървиш. Благодаря ти. Господ да те възнагради, задето помогна на един нещастник в опита му да започне живота си на чисто. Беше честен с мен — и за това ти благодаря. Надявам се, че когато разказваш тази история на децата си, ще им кажеш: „Онзи каторжник изглеждаше свестен човек, не съжалявам, че му помогнах.“

— Господин Папийон, стана късно, няма да стигна надалеч преди падането на нощта. Задръжте пушката, ще остана с вас до утре сутринта. Бих искал, ако нямате нищо против, аз да хвана китаеца, когото ще изпратите със съобщение при Кюик-Кюик. От мен ще се уплаши по-малко, отколкото ако се сблъска с бял беглец. Нека аз да изляза на пътя. Дори отнякъде да изскочи копой, той няма да намери нищо подозрително в присъствието ми. Ще му река, че съм дошъл да дирия запаси от розово дърво за дървопреработвателното предприятие „Симфориен“ в Кайен. Довери ми се.

— Тогава вземи и пушката си — всеки би се усъмнил, ако се натъкне на невъоръжен човек в джунглата.

— Да, така е.

Жан се изтъпани наред пътя. Бяхме се уговорили, че ако някой от минаващите китайци ми вдъхне доверие, ще подсвирна.

— Добра вечер, комшу — поздрави на завален френски дребен стар китаец, помъкнал на рамо част от бананово стъбло, което ставаше за готвене и затова го наричахме палмово зеле. Подсвирнах, защото учтивият старец, който първи поздрави Жан, ми хареса.

— Добра вечер, жълтурко. Спри се да ти кажа нещо.

— Какво иска, комшу?

Обяснявах се почти пет минути. Не можах да чуя разговора им. Междувременно минаха двама китайци, които носеха увесена на прът охранена коза. Бяха я вързали за краката, а главата ѝ се влачеше по земята. Изнизаха се, без да поздравят негъра, но размениха по няколко китайски думи със сънародника си.

Жан накара стареца да влезе навътре в джунглата. Дойдоха при мен. Жълтият се приближи и ми протегна ръка.

— Беглец ли си?

— Да.

— Откъде?

— От Дяволския.

— Бравос — разсмя се и ме заразглежда с дръпнатите си очи. — Бравос. Как ти викат?

— Папийон.

— Не съм те чувал.

— Аз — приятел на Чанг — Канг Вокиен, брат на Кюик-Кюик.

— А, бравос! — и отново ми стисна ръката. — Ти какво иска?

— Да предупредиш Кюик-Кюик, дето аз тука.

— Не може.

— Защо?

— Кюик-Кюик откраднал шейсет кинта от шефа на лагера. Шеф искал убие Кюик-Кюик, Кюик-Кюик — чупка!

— Откога?

— От два месеца.

— По море ли тръгна?

— Аз не знае. Аз иде в лагер говори с друг китаец — той най-добър приятел на Кюик-Кюик. Той реши. Ти оттука да не мърда. Аз се върне тази нощ.

— В колко часа?

— Не знам. Ще се върне да донесе храна и цигари. Ти тук огън не пали. Аз подсвирква „Мадлен, Мадлен“. Като чуе, излиза на пътя.

Ясно?

— Ясно.

Китаецът си тръгна.

— Какво ще кажеш, Жан?

— Нищо не е загубено. Ако искате, ще се върнем обратно в Куру, аз ще ви намеря лодка, провизии и платно и ще поемете сам по море.

— Аз съм тръгнал надалеч, Жан. Не бих могъл да стигна дотам съвсем сам. Благодаря ти обаче за предложението. В най-лошия случай ще го приема.

Китаецът ни беше оставил голямо парче палмово зеле. Изядохме го. Беше освежаващо и апетитно, имаше вкус на лешник. Решихме, че първи Жан ще дежури. Вече му имах доверие. Намазах лицето и ръцете си със сдъвкан тютюн, защото комарите започнаха да ме нападат.

— Папийон, някой подсвирква „Мадлен“ — разбуди ме Жан.

— Колко е часът?

— Не е късно, около девет е.

Излязохме на пътя. Нощта бе тъмна като в рог. Свиркащият човек се приближи, аз му отговорих. Беше много близо до мен, чувах го, но не можех да го видя. Най-после, ориентирайки се по подсвиркването, успяхме да се срещнем. Те бяха трима. Ръкуваха се с мен поред. Луната скоро щеше да изгрее.

— Нека да седнем край пътя — предложи един от тях на идеален френски език. — Тук клоните хвърлят сянка и ще ни прикриват.

Жан се присъедини към нас.

— Първо хапни, после ще ни обясняваш — предложи образованият член на групата.

Двамата с Жан хапнахме гореща зеленчукова супа. Постоплихме се и оставихме част от храната за по-късно. Пийнахме и горещ ментов чай, силно подсладен. Много беше вкусно.

— Ти ли си добрият приятел на Чанг?

— Да, той ми каза да се обадя на Кюик-Кюик като дойда тук, за да бягаме заедно. Аз вече веднъж бягах много надалеч, стигнах чак до Колумбия. Добър моряк съм и затова Чанг искаше да взема и брат му. Има ми доверие човекът.

— Добре. Какви татуировки носи Чанг?

— Има дракон на гърдите си и три точки на лявата ръка. Трите точки са знак, че е бил един от водачите на бунта в Пуло Кондор. Най-добрият му приятел също е бил сред организаторите — нарича се Ван Ю. Еднорък е.

— Аз съм този Ван Ю — рече „интелектуалецът“. — Няма съмнение, че си приятел на Чанг. Значи си и наш приятел. Слушай внимателно: Кюик-Кюик все още не е хванал морето, защото не умее да води кораб. Сега е сам наред джунглата, на десетина километра оттук. Прави дървени въглища. Наши приятели ги продават и му носят парите. Когато спести достатъчно, ще си купи лодка и ще търси компания за бягство по море. В момента е на сигурно място, където нищо не го заплашва. Никой не може да стигне до островчето му, защото наоколо има блата. Всеки, който тръгне през тинята, без да познава околността достатъчно добре, ще бъде всмукан и удавен. На изгрев-слънце ще дойда да те взема, за да те заведе при Кюик-Кюик. Сега вървете след нас.

Тръгнахме покрай пътя, тъй като луната изгря и стана светло — виждахме на разстояние петдесет метра пред нас. Стигнахме до малко дървено мостче и китаецът каза:

— Скривай се под моста. Ще спиш там, а аз ще дойда да те взема утре сутринта.

Стиснахме си ръцете и те си отидоха. Вървяха, без да се прикриват. Ако ги пипнеха, щяха да излъжат, че са ходили да проверяват заложените в джунглата капани.

— Ти, Папийон, няма да спиш тук. Ще спиш в джунглата, а под моста ще легна аз. Когато дойде утре сутринта, ще те извикам — отсече Жан.

— Щом казваш.

Вмъкнах се в гората, изпуших няколко цигари и заспах доволен и щастлив с добре напълнен стомах.

Ван Ю дойде на срещата, преди още да е изгряло слънцето. За да спечелим време, щяхме да вървим по пътя, докато се развидели. Повече от четиридесет минути крачихме с бърз ход. Внезапно стана съвсем светло. Някъде далеч се чу потракването на количка по железопътната линия. Пъхнахме се под листака.

— Сбогом, Жан, благодаря ти. Остани си със здраве. Бог да благослови теб и семейството ти.

Настоях да приеме петстотинте франка. Той от своя страна ми обясни как да стигна до селището му, как да го заобиколя и да намеря пътеката, на която се срещнахме онзи ден. Всичко това в случай, че работата с Кюик-Кюик се провали. Обеща ми да минава по пътеката два пъти седмично. Стиснах ръката на благородния гвиански негър и той изскочи обратно на пътя.

— Напред — изкомандва Ван Ю и ме поведе през джунглата. Ориентираше се без колебание и двамата напредвахме доста бързо, тъй като растителността тук не беше непроходима. Забелязах, че избягваше да разсича с брадва клоните и лианите, които ни препречваха пътя. Предпочиташе да ги заобикаля.

КЮИК-КЮИК

За по-малко от три часа стигнахме до блато от тиня. Върху калната повърхност стояха като залепени цъфнали водни лилии и огромни зелени листа. Тръгнахме по крайчеца на блатото.

— Внимавай да не се подхлъзнеш. Иначе ще изчезнеш и няма надежда за спасение — предупреди ме Ван Ю, щом забеляза, че залитнах.

— Върви, върви. Аз идвам след теб и ще внимавам.

На около сто и петдесет метра пред нас се виждаше нещо като островче. По средата му се виеше пушек. На това място сигурно някой приготвяше въглища. В тинята мярнах един кайман. Виждаха се само очите му. С какво ли може да се прехранва сред тая кал горкият крокодил?

Вървахме повече от километър по ръба на тинестото блато. В един момент Ван Ю се спря и запя гръмогласно на китайски. Някакъв тип се приближи до края на островчето. Беше облечен само по едни шорти. Двамата се разговориха. Приказката им продължи сума ти време и аз започнах да нервнича. Най-послед млъкнаха.

— Върви насам — каза Ван Ю.

Последвах го. Връщахме се обратно, откъдето бяхме дошли.

— Всичко е наред. Онзи е приятел на Кюик-Кюик. Кюик-Кюик отишъл на лов, сигурно няма да се бави. Ще го чакаме тук.

Седнахме. Мина, не мина час, и ето ти го Кюик-Кюик. Дребно сухо човече, жълто като жълтеница, със силно лакирани зъби — почти в бляскаво черно, с умни и честни очи.

— Казваш, че си приятел на брат ми Чанг?

— Да.

— Добре. Можеш да си вървиш, Ван Ю.

— Благодаря — отвърна Ван Ю.

— На, вземи тази яребица.

— Не, благодаря. — Стисна ми ръката и си тръгна.

Кюик-Кюик ми нареди да вървя зад едно прасе, което водеше със себе си.

— Много внимавай, Папийон. Най-лекото залитане, най-малката грешка и ще потънеш. В случай на нещастие не можем да си помагаме един на друг, защото иначе ще загинем и двамата. Пътят, по който минаваме, никога не е един и същ, тъй като тинята е подвижна. Само прасето знае винаги откъде да мине. Веднъж се наложи да чакам два дни, за да пресека блатото.

И действително, прасето душеше и бързо напредваше през калта. Китаецът му говореше на своя си език. Шашнах се, като видях как малкото животно му се подчинява, все едно, че е куче. Кюик-Кюик го наблюдаваше, а аз направо зейнах от изненада. Прасето мина отвъд, без да си нацапа копитцата с повече от няколко сантиметра кал. Новият ми другар бързо тръгна по стъпките му и ме предупреди:

— Стъпвай само там, където съм стъпвал аз. Трябва да бързаме, преди да са се изтрили следите на прасето.

Минахме без особени произшествия. В нито един момент не затънах по-дълбоко от глезените, и то към края. Прасето направи два големи завоя, така че се наложи да изминем през блатото повече от двеста метра. Целият тънех в пот. Не е достатъчно да кажа, че ме беше шубе. Направо ме втрисаше от страх.

В началото на пътешествието ни се питах дали съдбата не е пожелала да ми отреди смъртта на Силвен. Отново си спомнях последните мигове на нещастника, пред очите ми изникваше затъналото му в тинята тяло, но лицето му имаше моите черти. Боже, какво преживях по време на този преход! Няма вероятност скоро да го забравя.

— Дай ръка! — И дребосъкът Кюик-Кюик, човече само от кожа и кости, ми помогна да се изкача на брега.

— Както виждаш, приятелю, ловците на хора няма да дойдат да ни търсят чак тук.

— А, по тази линия можем да сме напълно спокойни!

Навлязохме във вътрешността на островчето. Задави ме миризма на въглероден двуокис. Закашлях. Пушекът излизаше от две камини за производство на дървени въглища. Тук нямаше опасност да ни нападнат комари. Обвита в дим, напред островчето се мъдреше нещо като колиба, нещо като къщурка с покрив от листа и стени от плетени рогозки. Имаше си врата, а пред вратата седеше индокитаецът, когото бях видял, преди Кюик-Кюик да се прибере.

— Здравсти, комшу.

— Можеш да говориш на нормален френски — този е приятел на брат ми.

Жълтуркото — половин порция човек, ме огледа от главата до петите. Остана доволен от огледа, протегна ми ръка и се ухили с беззъбата си уста.

— Влизай и се разполагай.

Единствената стая беше чиста. В голямата тенджерка над огъня нещо къкреше. Виждаше се само едно легло, сплетено от клони и вдигнато поне на метър от земята.

— Помогни ми да му приготвим кътче за сън.

— Добре, Кюик-Кюик.

След по-малко от половин час ложето ми беше готово. Двамата китайци сложиха масата и заедно хапнахме вкусна супа, а после и бял ориз с месо и лук.

Приятелят на Кюик-Кюик се занимаваше с това да продава произвежданите тук въглища. Не живееше на острова и затова след падането на нощта двамата с Кюик-Кюик се озовахме сами.

— Ами да, наистина ограбих шефа на лагера до шушка, та затова ми се наложи да бягам.

Седяхме един срещу друг, а кроткият огън огряваше лицата ни. Задавахме си въпроси, говорехме за себе си — всеки се стремеше да опознае и разбере другия.

Лицето на Кюик-Кюик почти не беше жълто. Непрестанният досег със слънчевите лъчи му беше придал меден оттенък. Когато говореше, дръпнатите му бляскаво черни очи гледаха право напред. Пушеше дълги саморъчно направени пури от черен тютюн.

Аз продължих да пуша цигари, които свивах в листчета оризова хартия — подарък от Едноръкия.

— И така, наложи се да избягам, тъй като шефът искаше да ме убие. Това стана преди три месеца. За жалост загубих на хазарт не само парите на шефа, но и припечеленото от дървените въглища.

— Къде ходиш да играеш?

— В джунглата. Всяка нощ китайците от Инини и освободени каторжници от каскадата се събират, за да играят.

— Твърдо ли си решил да хванеш морето?

— Само за това мечтая. Продавах въглища, за да си купя корабче, да намеря някой моряк и да заминем заедно. Сега ще трябва да бачкам три седмици, за да събера отново пари за лодка и при положение, че ти умееш да плаваш, ще тръгнем двамата.

— Аз имам пари, Кюик-Кюик. Не е нужно да чакаме парите от въглищата, за да си купим някоя черупка.

— Чудесно. Тъкмо сега се продава една добра лодка за хиляда и петстотин франка. Собственикът е тукашен негър, дървосекач.

— Огледал ли си я добре?

— Да.

— Аз обаче също искам да я видя.

— Утре ще ида да потърся Шоколада, както го наричам. Разкажи ми за бягството си, Папийон. Мислех, че е невъзможно да избягаш от Дяволския остров. Защо брат ми не пощя да тръгне с теб?

Разказах му за бягството, за вълната Лизет, за смъртта на Силвен.

— Сега разбирам, защо Чанг не се е решил да тръгне с теб. Наистина е било много рисковано. Теб явно те закриля съдбата, затова си успял да стигнеш жив дотук. Доволен съм, задето дойде.

Двамата с Кюик-Кюик разговаряхме повече от три часа. Легнахме си рано, защото той искаше още на изгрев-слънце да иде да говори с Шоколада. Тикнахме един дебел клон в огъня да го поддържа цяла нощ и си легнахме. Димът ме задавяше и душеше, но си имаше и предимства — наоколо не се мяркаше нито един комар.

Изтегнах се върху одъра си, покрит с дебелото одеяло. Беше ми удобно и топло, но не можех да заспя. Чувствах се превъзбуден. Да, бягството се развиваше добре. Ако лодката се окажеше свястна, до една седмица щяхме да плаваме по море. Кюик-Кюик е дребен и сух, но, изглежда, се радва на изключителна сила и устойчивост пред негодите. Сто на сто проявява лоялност и честност спрямо приятелите си, но също така сигурно е, че се разправя жестоко с враговете. Трудно е да се гадае характерът на един азиатец по лицето му. На този тук поне очите му вдъхват доверие.

Унесох се и сънувах огряно от слънцето море. Лодката ми подскачаше весело по вълните и ние се носехме към свободата.

— Кафе или чай?

— Ти какво пиеш?

— Чай.

— Дай тогава и на мене.

Денят едва се събуждаше, снощният огън не бе угаснал, а в тенджерата вреше вода. Отнякъде се чу радостно кукуригане. Не долавях други птичи крясъци — пушекът от камините сигурно ги бе прогонил. Черното прасе се изтягаше върху леглото на Кюик-Кюик. Явно беше доста мързеливо, защото продължаваше да спи. В тигана цвърчаха мекици, омесени от оризово брашно. Моят другар ми наля подсладен чай, после разряза една мекица на две, намаза я с маргарин и ми я подаде. Хапнахме добре. Аз изядох три добре изпържени мекици.

— Е, аз ще тръгвам. Ти ела да ме изпратиш. Ако някой вика или подсвирква, не отговаряй. Нищо не те застрашава — тук никой не може да дойде. Но ако се покажеш на края на острова, може да те застрелят.

Прасето се надигна, разбудено от виковете на господаря си. Хапна, пийна, после излезе и ние тръгнахме подире му. То вървеше право към тинята. Стигнахме до мястото, откъдето вчера дойдохме. Прасето нагази в блатото, измина десетина метра, но се върна обратно. Мястото му се стори неподходящо. Успя да прецапа на другия бряг едва след три опита. Без да се бави, Кюик-Кюик тръгна по стъпките му и бързо премина разстоянието до отсрещния бряг.

Върна се чак вечерта. Аз сам изядох претоплената от него супа. Събрах от кокошарника осем яйца. С три от тях и с малко маргарин си спретнах лек омлет. Вятърът смени посоката на дима от камините и сега той се устреми към брега. Скрит на завет от следобедния дъжд, удобно изтегнат върху леглото от клони, бях освободен дори от неудобството на лошата миризма.

През деня обикалях из острова. Почти в центъра му беше разчистена доста просторна полянка. По отсечените дънери и клони разбрах, че Кюик-Кюик се снабдява именно отгук със суровина за дървените си въглища. Забелязах и една дълбока яма, откъдето китаецът сигурно взимаше пръст, за да покрива с нея насечените дърва и да ги гори без огън, докато се превърнат във въглища. Кокошките щъкаха напред-назад по поляната. Под краката ми пробяга огромен плъх, малко по-нататък открих мъртва змия, дълга около два метра. Явно плъхът я беше убил току-що.

През целия ден, който прекарах сам на острова, откривах нови неща. Намерих например цяло семейство мравояди. Майка и три малки. Бяха заети с разгромяването на огромен мравуняк. Дузина дребни маймунки подскачаха от дърво на дърво около полянката. Щом ме видяха, закрепяха като живо одрани.

Кюик-Кюик се върна вечерта.

— Не видях нито Шоколада, нито лодката. Сигурно е отишъл да търси провизии при каскадата, в селището или у дома си. Ти добре ли хапна?

— Да.

— Гладен ли си още?

— Не.

— Донесох ти два пакета сив тютюн. Пълен боклук, но само това имаше.

— Благодаря ти, за мен няма значение. Шоколада обикновено по колко време остава в селището?

— По два-три дни, но въпреки всичко аз утре пак ще ида, защото не зная кога е тръгнал.

На следващия ден валя като из ведро. Това не попречи на Кюик-Кюик да тръгне гол-голеничък през джунглата. Носеше дрехите си под мишница, завити в мушама. Този път не отидох да го изпратя: „Не е необходимо и ти да се мокриш“, ми каза той.

Дъждът най-после спря. По слънцето прецених, че е някъде между десет и единадесет. Едната от двете камини се беше срутила от пороя. Отидох да видя колко големи са пораженията. Дори силният дъжд не бе успял да угаси напълно дървесината. От безформената купчина продължаваше да се вие дим. Изведнъж се сепнах, разтрих очи и отново се взрях. Това, което виждах, беше съвсем неочаквано — изпод разрушената камина стърчаха пет обувки. Бързо си дадох сметка, че обувките стърчат вертикално, подпрени на петите си, тоест във всяка от тях имаше крак.

Така значи, тук под дърветата се печаха трима души. Няма какво да ви описвам първата си реакция — когато откриеш подобна гледка, винаги те побиват тръпки. Наведох се, поразбутах с крак почти овъглените дърва и открих шестата обувка.

Ама и Кюик-Кюик не си поплюва, а превръща в пепел всеки, комуто е теглил ножа, като за удобство ги гори на серии. Толкова се

шашнах, че бързо се отдръпнах и отидох до полянката, за да си поема солука. Имах нужда да се постопя. Да, ето че в тази жега изведнъж изтръпнах от хлад и почувствах нужда от лъчите на тропическото слънце.

Като четете тези редове, сигурно ще си помислите, че тук има някакво противоречие и че след откритието би трябвало да плувна в пот. Но не, вместо това аз почувствах как тялото и сърцето ми се вледеняват. Доста по-късно, сигурно един час след това, капките пот потекоха по челото ми. Просто е чудо, дете съм още жив, след като му казах, че нося в себе си много пари — си мислех аз. Или пък ме пази, за да ме натика под трета купчина дърва?

Сетих се, как брат му Чанг ми беше разказвал, че е попаднал в каторгата заради пиратство и убийство на борда на някаква джонка. Когато нападали лодка, за да я ограбят, избивали до крак цялото семейство и, разбира се, твърдели, че го правят по политически причини. Тия двамата имат опит в серийните убийства. От друга страна, тук аз бях истински затворник. В тъпо положение се намирах...

Добре, нека да помислим. Ако убия Кюик-Кюик тук на островчето и на свой ред го тикна в камината, никой няма да разбере. Но прасето няма да ми се подчини. Мръсната му опитомена свиня дори не говори френски. Ще си остана на острова. Ако му извадя нож, китаецът ще ми се подчини, но в такъв случай, след като го принудя да ме заведе до брега, ще трябва да го убия наред джунглата. Може би блатото ще погълне трупа; но тогава защо самият Кюик-Кюик не хвърля жертвите си в тинята, а си дава труда да ги гори? Хич не ми пукаше, дали ще го открие някой копой, но ако останалите китайци разберяха, че съм му видял сметката, щяха веднага да хукнат по следите ми. А те познават твърде добре джунглата, за да може човек да им избяга.

Кюик-Кюик разполага само с една едноцевна пушка, която се зарежда откъм дулото. Никога не я изпуска от ръце — дори когато приготвя супата. Спи с нея и я взима, даже за да иде до клозета. Аз ще държа ножа си винаги готов, но все пак се налага да поспивам от време на време. Добре си подбрах спътника за бягството, няма що!

Не хапнах нищо през целия ден. Все още не бях взел никакво решение, когато чух някой да пее. Кюик-Кюик се връщаше у дома. Скрит зад клоните, наблюдавах как се приближава. Крепеше на главата

си голям вързоп. Показах се, едва щом наближи брега. Усмехнат, той ми подаде омотания в брашнени чували товар, скочи до мен на острова и веднага се упъти към къщурката. Последвах го.

— Нося хубави новини, Папийон. Шоколада се е върнал. Все още не е продал лодката. Каза, че тя можела да издържи повече от петстотинкилограмова тежест, без да потъне. Това, което нося, са брашнените чували за платната. Има и още, но тях ще ги домъкнем заедно, тъй като утре ти ще дойдеш с мен, за да видиш дали лодката ти харесва.

Кюик-Кюик ми обясни всичко това, без да се обръща назад. Вървахме един зад друг. Първо прасето, после той и накрая аз. Бързо ми мина мисълта, че китаецът не се държи като човек, който е замислил да ме натика в камината. Не само че възнамерява да ми показва лодката, но вече е започнал да пазарува за бягството — ето, купил е брашнени чували.

— Я виж ти, едната от камините се е срутила. От дъжда, без съмнение. Нищо чудно — след такъв порой.

Дори не отиде да огледа пораженията, а направо влезе в колибата. Вече не знаех нито какво да кажа, нито какво да предприема. Би било глупаво да се правя на ни лук ял, ни лук мирисал. Никой нямаше да ми повярва, че в течение на целия ден нито веднъж не съм се приближил до камината, която е на двадесет и пет метра от къщи.

— Оставил си огъня да угасне?

— Да бе, нещо се разсеях.

— Ама нищо ли не си ял?

— Не бях гладен.

— Да не си болен?

— Не.

— Тогава що не си хапнал супата?

— Седни, Кюик-Кюик, имам нещо да ти казвам.

— Остави ме да запаля огъня.

— Не, трябва да говорим още сега, преди да се е стъмнило.

— Какво толкова се е случило?

— Ами това се случи, че като се срути камината, отдолу се показаха три трупа. Оставил си ги да се пекат на огъня. Дължиш ми някакво обяснение.

— А, това ли било? — Погледна ме право в очите, без да се развълнува ни най-малко. — Откритието те е разтревожило. Разбирам, естествено е. Дори може да се каже, че имам късмет, защото не ми заби ножа в гърба. Слушай, Папийон, ония три момчета бяха ловци на хора. Преди около седмица, по-точно преди десетина дни, продадох голямо количество въглища на Шоколада. Китаецът, когото видях на идване, ми помогна да пренесем товара през блатото. Това е сложна работа — навързваме чувалите за едно въже, дълго повече от двеста метра, и ги теглим по повърхността на тинята. Добре, ще карам по-накратко. Оставихме доста следи оттук до мястото, където се намираще пирогата на Шоколада. Няколко трупчета от въглищата бяха изпаднали през пробитите чували. Това привлече наоколо първия ловец. Познах, че в джунглата има човек по крясъците на животните. Забелязах оня тип, преди той да ме е видял. Не ми беше трудно да прекося блатото от противоположната страна, да заобиколя и да го изненадам в гръб. Умря, без дори да разбере кой го е убил. Бях забелязал, че тинята изхвърля труповете на повърхността няколко дни след като ги погълне, и затова го домъкнах тук и го пъхнах в камината.

— А останалите двама?

— Това стана три дни преди да дойдеш. Нощта се случи много тъмна и тиха — нещо рядко срещано в джунглата. Тия двамата обикаляха около блатото, откак се беше свечерило. От време на време, когато вятърът обърнеше пушека към тях, единият от двамата получаваше пристъпи на кашлица. Благодарение на кашлицата разбрах, че са тук. Минах на отсрещния бряг още преди изгрев-слънце, като се ориентирах по кашлянето. Абе, накратко казано, на единия му прерязах гърлото — не успя да гъкне. Що се отнася до другия, който носеше пушка, той има неблагоприятното да излезе на открито, докато се опитваше да разбере какво става на островчето. Застрелях го и понеже не умря веднага, го довърших с нож. Ето това е, Папийон. Двамата са араби, а третият е французин. Да ги пренеса на гърба си през блатото не беше шега работа. Наложих се да правя два тура, тъй като тежаха много. Накрая успях и тях да натикам в пещта.

— Наистина ли всичко стана така?

— Да, Папийон, кълна ти се.

— Защо не ги хвърли в тинята?

— Вече ти обясних, че тинята изхвърля обратно трупове. Понякога се случва някоя коза да падне в блатото и седмица по-късно я виждаш отново на повърхността. Вони на разложено, докато не я разкъсат лешоядите. Това обаче трае дълго, а крясъците на птиците привличат любопитните. Няма от какво да се боиш, Папийон, кълна ти се. Ето, вземи пушката, ако това ще те успокои.

Страшно ми се искаше да приема оръжието, но се овладях и отговорих колкото мога по-спокойно:

— Няма нужда, Кюик-Кюик. Аз съм тук, защото се чувствам на сигурно място и в приятелско обкръжение. Утре ще се наложи отново да натикаш ловците на хора в пещта, защото господ знае какво ще се случи тук, след като си заминем. Нямам желание да ме обвинят, пък макар и задочно, в тройно убийство.

— Да, още утре ще ги подпаля пак. Но бъди спокоен, никой няма да дойде на острова. Невъзможно е да се мине през блатото.

— Дори с гумена лодка ли?

— Виж, за това не съм се сещал.

— Ако някой докара жандармите чак дотук и ако те си наумят да дойдат на острова, ще успеят да минат със сал — повярвай ми. Затуй трябва да се чупим колкото се може по-скоро.

— Добре. Утре ще подпалим отново пещта. Впрочем тя не е напълно изгаснала. Ще се наложи да поправим само комините.

— Лека нощ, Кюик-Кюик.

— Лека нощ, Папийон. И отново ти казвам — спи спокойно, можеш да ми имаш доверие.

Завих се до брадичката и се отдадох на удоволствието от топлината. Запалих цигара. Десет минути по-късно Кюик-Кюик вече хъркаше. До него хъркаше и прасето. Огънят вече не хвърляше пламъци, но превърнатите в жарова клони се разгаряха от проникващия в колибата ветрец и създаваха усещането за мир и спокойствие. Радвах се на уютата и заспах с тази мисъл в главата — или утре ще се събудя жив и здрав и оттук нататък всичко между мен и Кюик-Кюик ще върви по вода, или китаецът е по-добър актьор от Саша Гитри, умее чудесно да крие намеренията си зад измислени истории и аз никога вече няма да видя слънцето, тъй като съм станал твърде неудобен за него.

Специалистът по масовите убийства ме събуди с канче кафе в ръка и сърдечно усмихнат, ми пожела добро утро, като че ли нищо не се беше случвало. Навън бе светло.

— На, изпий си кафето и хапни мекици. Намазал съм ги вече с маргарин.

Хапнах, пийнах и излязох навън да се измия с вода от пълната догоре бъчва.

— Ще ми помогнеш ли, Папийон?

— Да — отвърнах, без да питам за какво.

Хванахме полуобгорените трупове за краката и ги изтеглихме. Забелязах, че коремите и на тримата бяха разпорени, но не казах нито дума: симпатичното китайче бе бърникало из червата им да види, дали случайно не носят патрони. Дали наистина бяха ловци на хора? Или може би ловци на пеперуди или дивеч... Дали ги бе убил, за да се спаси, или за да ограби? Хайде, стига съм мислил за това. Натикахме ги в пещта и ги покрихме с дърва и глина. Поправихме двата комина и пещта отново пое функциите си — да произведе въглища и да превърне в прах трите трупа.

— Да тръгваме, Папийон.

Прасицето бързо намери проход. Един след друг прекосихме блатото. Преди да тръгнем обаче, бях обзет от непреодолим страх. Смъртта на Силвен ми бе направила толкова силно впечатление, че не можех просто така да стъпя в тинята. Най-после, потънал в ледена пот, аз се осмелих да тръгна след Кюик-Кюик. Стъпвах само в неговите стъпки. Щом той можеше да мине, значи трябваше да мина и аз.

След около два часа стигнахме до мястото, където Шоколада сечеше дърва. По пътя не срещнахме никого и не ни се наложи да се крием в джунглата.

— Здравсти, комшу.

— Здравсти, Кюик-Кюик.

— Как си?

— Кажы-речи, добре.

— Покажи лодката на приятеля ми.

Корабчето се оказа яко — нещо като товарна лодка. Беше тежко, но здраво. Забих ножа си на най-различни места. Никъде не успя да проникне на повече от половин сантиметър. Дъното също бе добро. Цялата лодка бе направена от първокачествено дърво.

— Колко ѝ искате?

— Две и петстотин.

— Много е. Давам две хиляди.

Сключихме пазарлъка.

— Няма кил. Ще ви платя още петстотин франка, но ще ѝ сложите кил, кормило и мачта. Килът и кормилото да са от твърдо дърво. Мачтата да е три метра висока, от леко и гъвкаво дърво. Кога ще е готова?

— След осем дни.

— Ето две банкноти от по хиляда франка и една от петстотин. Ще ги разрежа на две и ще ви връча вторите половинки веднага щом ми я предадете. Тези три късчета от банкноти ги дръжте у вас. Ясно ли е?

— Да, всичко е наред.

— Искам да ми осигурите перманганат, буре с вода, цигари, кибрит и хранителни припаси, достатъчни да изхранят четирима души в продължение на един месец. Провизиите ще ви ги заплатя отделно. Ще ми предадете цялата доставка на река Куру.

— Добре, но аз няма да мога да ви придружа до устието.

— Не съм искал от вас подобно нещо. Казах, че ще ми предадете лодката на реката, а не на устието.

— Ето ви останалата част от брашнените чували, въже, игли и корда за шиене.

Върнахме се обратно с Кюик-Кюик в скривалището ни. Стигнахме у дома без проблеми много преди падането на нощта. По пътя се наложи да носим прасето на гръб, защото се беше изморило.

Днес си седях самичък, зает да шия платната, когато чух викове. Приближих се до блатото, прикрит зад гъстата растителност, и надникнах към другия бряг. Кюик-Кюик спореше ожесточено с интелектуалния китаец и размахваше ръце. Доколкото разбрах, онзи искаше да дойде на островчето, а Кюик-Кюик не даваше. И двамата бяха въоръжени с брадвички. Едноръкият изглеждаше по-възбуден. Дано само не убие Кюик-Кюик! Реших, че е време да се намеся. Подсвирих. И двамата се обърнаха към мен.

— Какво става, Кюик-Кюик?

— Искам да говоря с теб, Папийон — извика другият. — Кюик-Кюик обаче не ми дава да мина.

Минаха още десет минути в китайски разпавии и накрая двамата тръгнаха през тинята, следвайки прасето. Тримата седнахме в колибата с по канче чай в ръка и аз зачаках да проговорят.

— Виж сега — подхвана Кюик-Кюик. — Той иска да бяга с нас на всяка цена. Аз му викам, че в тая работа нямам думата, защото ти плащаш и ти решаваш. Той не ще да ми повярва.

— Кюик-Кюик е длъжен да ме вземе със себе си — отвърна Едноръкия.

— Защо?

— Защото преди две години точно той ми отрязва ръката. Скарали се бяхме заради една игра на карти. После ме накара да се закълна, че няма да го убивам за отмъщение. Заклех се при условие, че отсега нататък ще ме изхранва до момента, в който самият аз се откажа от услугите му. А сега се измъква и аз никога повече няма да го видя. Не, или ще заминеш сам, или ще ме вземете със себе си.

— Господи! А пък аз си мислех, че вече нищо не може да ме изненада. Слушай сега, аз съм съгласен да те вземем. Лодката е здрава и голяма, може да качи и повече пътници. Ако Кюик-Кюик няма нищо против, тръгваш с нас.

— Благодаря ти — рече Едноръкия.

— Ти какво ще кажеш, Кюик-Кюик?

— Ами щом ти искаш, и аз съм съгласен.

— Сега да те питам нещо важно. Можеш ли да се измъкнеш от лагера и да стигнеш до реката по светло, без в това време да те пишат за избягал и да тръгнат да те издирват?

— Няма никакви проблеми. Мога да изляза още в три следобед и за по-малко от два часа да стигна до реката.

— А ти, Кюик-Кюик, можеш ли по тъмно да намериш мястото, откъдето ще качим и приятеля ти, без да губим време?

— Да, без съмнение.

— Ела след една седмица, за да ти кажем часа на заминаването.

Едноръкия ми стисна ръката и си тръгна весел. Забелязах ги, докато се разделяха на другия бряг. Ръкуваха се — значи всичко беше наред. Щом Кюик-Кюик се появи обратно в колибата, започнах да го разпитвам:

— Странен договор си сключил с твоя приятел. Това, че си приел да го изхранваш цял живот, е нещо съвсем необичайно. Защо си му

отрязал ръката?

— Скарахме се на карти.

— По-добре да го беше убил.

— А, не можех да направя такова нещо — той ми е много добър приятел. Когато ме изправиха пред военния съд, той горещо ме защити и каза, че ме бил нападнал пръв и че аз съм действал в условия на законна самозащита. Сам се съгласих да сключим онзи договор и сега трябва да го спазвам честно и почтено. Само дето не смеех да ти кажа нищо по въпроса, понеже ти плащаш цялото бягство.

— Добре, Кюик-Кюик, да не говорим повече за това. Веднъж да се освободим, после прави каквото си искаш.

— Ще продължа да спазвам дадената дума.

— А какво друго смяташ да правиш, ако се озовеш на свобода?

— Ще отворя ресторант. Много хубаво готвя и съм специалист на „Шоу Мейн“ — вид китайски спагети.

Случката ми повиши настроението. Историята беше толкова смешна, че продължих да се закачам с Кюик-Кюик.

Шоколада удържа на думата си — пет дни по-късно всичко беше готово. Отидохме да видим лодката под един пороен дъжд. Нямахме никакви забележки. Мачтата, кормилото и килът бяха изработени от първокачествен материал. Лодката ни чакаше в едно отклонение на реката, натоварена с бурето и провизиите. Оставаше да предупредим Едноръкия. Шоколада тръгна към лагера, за да говори с него. Щеше да го доведе направо на мястото, където криехме лодката, за да не трябва ние да се доближаваме до брега.

Устието на Куру беше осветявано от два насочени фара. Ако валеше, можехме да караме по средата на реката без опасност да ни забележат — естествено, не трябваше да вдигаме платната. Шоколада ни снабди с черна боя и четка. Изрисувахме върху платното голяма буква К и номер 21. „К 21“ беше знакът на едно рибарско корабче, което понякога ходеше нощем на риболов. Ако случайно някой ни видеше как издигаме платната на излизане от устието, щеше да ни помисли за рибари.

Уговорихме се да тръгнем на следващия ден в деветнадесет часа — един час след свечеряване. Кюик-Кюик заяви, че ще може да намери пътя и да ни доведе право при лодката. Щяхме да напуснем острова в пет, да вървим един час по светло.

По пътя обратно към колибата и двамата бяхме в чудесно настроение. Кюик-Кюик вървеше пред мен, нарамил прасето, и не млъкваше:

— Най-после ще се чупя от каторгата. Ще бъда свободен благодарение на теб и на брат ми Чанг. А един ден, когато французите се махнат от Индокитай, ще мога да се върна в родината си.

Накратко, имаше сляпа вяра в мен и това, че лодката ми хареса, го радваше неимоверно много. Предстоеше ми последната нощ на острова и, както се надявах — последната нощ в Гвиана.

Ако успея да се измъкна от устието и изляза в открито море, значи вече съм свободен. Единствената опасност, която ме заплашва, е корабокрушението. Откак избухна войната, вече никой не екстрадира бегълците. Веднъж поне и войната да послужи за нещо добро. Ако ни пипнат обаче, ще ни осъдят на смърт. Ако... Сетих се за Силвен — ако не беше допуснал онази непредпазливост, сега щеше да е тук с мен. Накрая се унесох, съчинявайки насън телеграма за прокурора Прадел: „Господин прокурор, най-после и веднъж завинаги се измъкнах от блатото, в което ме бяхте хвърлили. Нужни ми бяха девет години.“

Слънцето се беше издигнало доста високо, когато Кюик-Кюик ме събуди. Чай и мекици. Навсякъде наоколо имаше разхвърлени кутии. Забелязах две клетки от ракета.

— Какво ще ги правиш тия клетки?

— Ще затворя кокошки, които после ще ядем по пътя.

— Ти да не си слънчасал, бе Кюик-Кюик? Никакви кокошки няма да мъкнем със себе си.

— Да, ще мъкнем.

— Болен ли си, бе човек? Ами ако отливът ни забави и се озовем наред устието по изгрев, представяш ли си как ще запеят тия петли и кокошки? Даваш ли си сметка за опасността?

— Аз кокошките няма да зарежа.

— Добре, опечи ги и ги натопи в мас. Така ще се запазят поне през първите три дни и ще можем да ги изядем.

Убеден най-после, Кюик-Кюик тръгна да прибира кокошките, но миризмата от първите четири, които сложи на огъня, предупреди останалите за опасността. Повече не успя да пипне нито една — всичките се изпокриха в джунглата. Странно е, как животните надушват заплахата.

Натоварени като магарета, прецапахме тинята по стъпките на прасето. Китаецът ме замоли да вземем животното със себе си.

— Даваш ли ми дума, че няма да заквичи?

— Кълна ти се, че няма. Заповядам ли му, не гъква. Даже на два-три пъти, когато ни преследваше тигър, то горкото си мълча, макар четината му да бе настръхнала от страх.

Този път страстната реч на Кюик-Кюик ме убеди и се съгласих да вземем любимото му прасе. Когато стигнахме до скривалището, вече се бе свечерило. Шоколада ни чакаше заедно с Едноръкия. Проверих всичко на светлината на два фенера. Нищо не липсваше — платното бе добре закрепено за мачтата, кливерът си беше на мястото готов да се изпълне на вятъра. Кюик-Кюик упражни два-три пъти един маньовър, който му показах. Бързо схвана какво се очакваше от него. Платих на негъра. Той се оказа толкова наивен човек, че си носеше отрязаните половинки от банкнотите и лепенки. Помоли ме аз да му ги залепя. Дори за миг не бе помислил, че мога да му ги взема обратно. Хората, които не подозират лоши замисли у другите, са сами по себе си честни и почтени. Шоколада беше свестен и честен човек. Беше видял, как тук постъпват с каторжниците и не страдаше от угризения, задето помага на трима от тях да се измъкнат от ада.

— Сбогом, Шоколаде. Бъди здрав и ти, и близките ти.

— Благодаря.

ЕДИНАДЕСЕТА ТЕТРАДКА СБОГОМ НА КАТОРГАТА

БЯГСТВОТО С КИТАЙЦИТЕ

Качих се в лодката последен. Шоколада я побутна и тя потегли към реката. Не разполагахме с къси весла, а само с две големи яки гребла — Кюик размахваше едното отпред на носа, а аз другото. За по-малко от два часа стигнахме до основния ръкав на реката.

Валеше вече повече от час. Тримата с Кюик и Едноръкия се бяхме загърнали с натъркани с восък брашнени чували, които ни служеха вместо мушамы.

Реката беше бърза и осеяна с водовъртежи. Въпреки силното течение успяхме да се установим по средата между двата бряга за по-малко от час. Три часа по-късно, подпомогнати от отлива, минахме покрай два фара. Знаех, че морето е съвсем близо, тъй като фаровете бяха разположени на двете най-крайни точки на устието. Опънахме кливера и излязохме от Куру без никакви проблеми. Вятърът ни подхвана отстрани с такава сила, че се видях принуден да сваля платното. Внезапно се озовахме в морето, профучахме покрай пристанището като стрела и бързо се отдалечихме от брега. Останал на четиридесет километра право пред нас, фарът на Роаял ни указваше пътя.

Само преди тринадесет дни бях зад този фар, на Дяволския остров. Нощното излизане в открито море, бързото отдалечаване от континента не бяха посрещнати с радостни възгласи от двамата ми китайски спътници. Тези синове на небето не изразяват чувствата си по същия начин, по който го правим ние.

След като се озовахме в морето, Кюик произнесе със спокойния си глас:

— Добре се справихме. — И толкоз.

А Едноръкия добави:

— Да, излязохме в морето без каквито и да било проблеми.

— Жаден съм, Кюик-Кюик. Подай ми тафията.

След мен двамата също отпиха по една яка глътка ром.

Не разполагах с компас, но по време на първото ми бягство се бях научил да се ориентирам по слънцето, луната, звездите и вятъра.

Така че сега без колебание насочих носа към Полярната звезда и зацепих в открито море. Лодката се справяше добре — прескачаше ловко вълните и почти не се люлееше. Благодарение на силния вятър на сутринта вече се намирахме далеч от брега и Островите на спасението. Щеше ми се да се доближа до Дяволския и да го заобиколя, за да му се порадвам отдалеч, но не биваше да рискувам.

В продължение на шест дни времето се задържа неспокойно, но нямаше нито дъжд, нито буря. Силният вятър ни отнесе на запад. Кюик и Ю се оказаха чудесни спътници. Никога не се оплакваха — нито от вълнението, нито от слънцето, нито от нощния студ. Имаха само един недостатък — и двамата се бояха от кормилото и отказваха да поемат управлението, за да мога аз да поспя поне няколко часа. Готвеха по три-четири пъти дневно. От кокошките и петлите нищо не остана. Вчера запитах Кюик на шега:

— Кога ще опапаме прасето?

Той възприе въпроса ми едва ли не трагично:

— Това животно ми е другар и за да го изядете, ще трябва първо да убиете мен.

Двамата ми приятели ме отрупваха с грижи. Не пушеха, за да пестят тютюна, наливаха ме непрекъснато с горещ чай. Не ставаше нужда да ги подсецам за нищо.

Изтекоха седем дни. Вече не издържах. Слънцето жареше с такава ярост, че дори жълтурчетата се зачервиха като пържени раци. Имах нужда от сън. Вързах здраво кормилото и почти смъкнах платното. Лодката се понесе натам, накъдето я тласкаше вятърът. Спах като заклан почти четири часа.

Събуди ме доста силно разклащане. Изплакнах лицето си с вода и приятно изненадан открих, че докато съм спал, Кюик ме е обръснал, без нищо да усетя. Дори бе намазал лицето ми с мазнина против изгаряне.

От вчера карах в югозападна посока, защото се боях да не съм се отдалечил много на север. Тежката лодка имаше още едно предимство — освен че преодоляваше плавно вълните, тя не се отклоняваше лесно от установения курс. Та аз си мислех, че сме отишли на север, защото пресмятах и естественото отклонение, докато всъщност ние не се бяхме отклонили. Я виж ти, дирижабъл! Майко мила, за първи път

виждам такова нещо. Не си личеше да върви към нас, пък и беше твърде далеч, за да мога да преценя размерите му.

Алуминиевото му тяло блестеше така силно на слънцето, че човек не можеше да гледа право към него. Смени посоката си и като че ли се устреми към нас. Да, наистина, ставаше все по-голям и след двадесет минути надвисна над лодката. Кюик и Едноръкия така се бяха шашнали от непознатата машина, че непрекъснато плямпаха на китайски.

— Говорете на френски, по дяволите! Не мога да ви разбирам.

— Това е някакъв английски кренвирш — рече Кюик.

— Не е кренвирш, а е дирижабъл.

Сега вече можехме добре да разгледаме огромната машина, която се сниши и започна да обикаля над главите ни. Появиха се две флагчета и някой започна да ни прави знаци. Тъй като нищо не разбирахме, не можехме и да им отговорим. Дирижабълът се оказа упорит и мина толкова близо до нас, че успяхме да различим хората в кабината. После ни обърна гръб и се упъти право към континента. След по-малко от час в небето се появи самолет, който също ни огледа добре.

Внезапно морето се разбуни и вятърът се усили. Хоризонтът беше чист от всички страни — значи нямаше опасност от дъжд.

— Я гледай — рече Едноръкия.

— Къде?

— Виж оная точка там, по посока към континента. Това сигурно е кораб.

— Откъде знаеш?

— Предполагам. Дори ще ти кажа, че е катер.

— Защо?

— От него не излиза пушек.

И наистина, час по-късно вече можехме да различим добре сивия военен кораб, който се беше устремил право към нас. Изглежда, че се движеше с необикновена скорост. Носът му сочеше към нашата лодка. Уплаших се да не ни налети. Вълните, които правеше в бурното море, спокойно можеха да ни преобърнат.

Скоро корабът направи полукръг и застана пред нас в цялата си дължина — оказа се малък миноносец, наречен „Гарпон“, както можахме да прочетем на корпуса му. Развял на вятъра английското си

знаме, той бавно се приближи. Голяма част от екипажа му бе строена на палубата — всички носеха сините униформи на английската marina. Един облечен в бяло офицер се качи на мостика и с високоговорител в ръка извика към нас:

— Stop. You stop!

— Бързо спускай платната, Кюик!

За две минути свихме и платната, и кливера. Лодката почти спря да се движи, само вълните ни подмятаха малко встрани. Беше опасно да стоим дълго време така. Лодката ни нямаше собствен двигател — не можеше да разчита на мотор или на вятъра и затова не се подчиняваше и на кормилото. При това положение високите вълни ставаха доста застрашителни. Направих фуния с ръце и извиках:

— Говорите ли френски, капитане?

Друг офицер пое високоговорителя от ръцете на първия:

— Да, капитане, разбирам френски език.

— Какво искате от нас?

— Искаме да вземем лодката ви на борда.

— Не, твърде опасно е, ще я разбиеете.

— Ние сме военен патрулен кораб и трябва да ни се подчините.

— Хич не ми пука. Ние не сме военни.

— Не сте ли корабокрушенци от торпилиран кораб?

— Не, бегълци сме от френската каторга.

— Каква каторга, какво е това, какво искате да кажете?

— Затвор, наказателна колония. Convict на английски. Hard labour.

— А, разбирам. Кайен?

— Да, Кайен.

— Къде отивате?

— Към Британски Хондурас.

— Не може. Завийте деветдесет градуса на югозапад и поемете курс към Джорджтаун. Подчинявайте се! Това е заповед.

— Окей.

Казах на Кюик да вдигне платната и завихме, както миноносецът ни нареди.

Чухме зад нас да пърпори мотор — беше спусната от кораба лодка, която бързо ни застигна. Отпред на носа стоеше прав въоръжен моряк. Мина от дясната ни страна, като почти ни обръсна в движение,

но нито спря, нито поиска ние да спрем. С един скок морякът се озова в нашата черупка. Моторницата зави и се върна обратно при кораба.

— Good afternoon (Добър ден) — поздрави ни морякът.

Приблужи се, седна до мен, сложи ръка на кормилото и го насочи още по на юг. Оставих управлението в негови ръце и започнах да наблюдавам какво прави. Без съмнение умееше добре да маневрира. Въпреки всичко останах на мястото си. Де да знаеш дали няма да се наложи да му помагам.

— Цигари?

Извади три пакета английски цигари и ни раздаде на тримата по един.

— Знаете ли — забеляза Кюик, — на тоя са му дали цигарите точно преди да се качи в моторницата, защото кой нормален човек се разхожда нагоре-надолу с три неотворени пакета в себе си?

Наблюденията на Кюик ме разсмяха, после се загледах в английския моряк, който се справяше с кормилото по-умело от мен. Най-послед ми остана време да помисля. Този път бягството бе успяло веднъж завинаги. Бях свободен, свободен. Гърлото ми се сви и дори май се просълзих. Истина, напълно съм свободен, защото откак войната избухна, вече никоя страна не екстрадира бегълците.

А преди да свърши войната, ще имам достатъчно време да накарам хората да ме уважават, независимо в коя държава река да се установя. Единственото неудобство е, че сега заради патакмата не мога сам да избира местожителството си. Няма значение, където и да отида да живея, ще имам достатъчно време да спечеля доверието и почитта на властите и съгражданите си. Животът ми ще бъде безупречен. Нещо повече — ще бъде за пример.

Дълбокото убеждение, че най-послед съм изпъзлял от блатото, ме завладя с такава сила, че вече не можех да мисля за нищо друго. Най-послед спечели, Папийон! В края на деветата година излезе победител. Благодаря ти, Господи! Вярно, можеше да ми помогнеш и по-рано, но пътищата ти са толкова неведоми, че няма да се оплаквам от теб. В крайна сметка благодарение на милостта ти аз съм още млад, здрав и свободен.

И така, както си припомнях пътя, извървян през последните девет години в каторгата, и двете години, излежани във Франция —

значи общо единадесет, морякът до мен протегна ръка и насочи погледа ми напред: „Земя.“

В четири следобед, след като заобиколихме един загасен фар, влязохме в устието на пълноводна река — Демерара ривър. Моторницата отново се появи, морякът ми връчи пак кормилото и застана прав на носа. Метнах му дебело въже и той го завърза за предната пейка. После собственоръчно свали платната и теглени леко от моторницата, изминахме двадесетина километра нагоре по жълтеникавите води. На около двеста метра зад нас се движеше миноносецът. След един завои пред очите ни се разкри голям град.

— Джорджтаун — провикна се английският моряк.

И наистина, теглени все така внимателно от моторницата, ние влязохме в столицата на Английска Гвиана. Пристанището беше пълно с товарни кораби, военни катери и крайцери. По брега бяха разположени оръдия. Както на земята, така и в плавателните съдове бе струпан огромен арсенал.

Война. Тя течеше от две години, но ние не я бяхме почувствали. Ето че Джорджтаун — столицата на Английска Гвиана и важно пристанище по Демерара ривър, живееше с нейния ритъм. Първите впечатления от въоръжения до зъби град ми подействаха странно. Едва успяхме да акостираме на един подвижен мостик, когато миноносецът, плавал до този момент зад нас, бавно се приближи. Качихме се на кея — Кюик с прасето, Ю с малък вързоп в ръка и аз без никакъв товар. По мостика не се мяркаше нито един цивилен — съоръжението бе построено специално за нуждите на военния флот. Наоколо бе пълно с военни моряци. Към нас се упъти офицер — познах го. Беше онзи, който разговаря с нас на френски от борда на миноносеца. Учтиво ми подаде ръка и запита:

— Здрави ли сте?

— Да, господин капитан.

— Чудесно. Въпреки това ще се наложи да минете през лечебницата, където ще ви бият няколко инжекции. На вас и на двамата ви приятели.

**ДВАНАДЕСЕТА ТЕТРАДКА
ДЖОРДЖТАУН**

ЖИВОТЪТ В ДЖОРДЖТАУН

Следобед, инжектирани с най-различни видове ваксини, бяхме откарани в Градското полицейско управление — нещо като огромен комисариат, из който непрекъснато сновяха стотици полицаи. Суперинтендантът на джорджтаунската полиция веднага ни прие в кабинета си. Сред началниците, натоварени да отговарят за сигурността на това важно пристанище, нямаше по-голяма клечка от него. Около бюрото му се бяха събрали и други английски офицери, докарани в изрядните си униформени шорти с цвят как и бели три четвърти чорапи. Полковникът ни направи знак да седнем и подхвана на чист френски език:

— Откъде идвахте, когато ви пресрещнаха в морето?

— От каторгата във Френска Гвиана.

— Бихте ли ми казали кои са точно местата, откъдето сте избягали?

— Аз избягах от Дяволския остров. Другите двама са от лагера за политически затворници Инини, намиращ се близо до Куру, Френска Гвиана.

— Каква е присъдата ви?

— Доживот. За непредумишлено убийство.

— А китайците?

— И те са съдени за убийство.

— На колко?

— Доживот.

— Професията ви?

— Електротехник.

— А те?

— Готвачи.

— За Дьо Гол ли сте, или за Петен?

— Тези неща не ни засягат. Ние сме просто трима затворници, които се стремят към свобода, за да започнат живота си на чисто.

— Ще ви предоставим една килия, която ще стои денонощно отворена. Ще ви пуснем на свобода едва след като проверим

истинността на твърденията ви. Ако всичко, което казахте, е вярно, няма от какво да се боите. Разберете, че сме в състояние на война и това ни принуждава да проявяваме повече бдителност, отколкото в мирно време.

Накратко, осем дни по-късно ни пуснаха на свобода. За времето, прекарано в полицейското управление, успяхме да си набавим нормални дрехи. Прилично облечени и снабдени с документи за самоличност, тримата се озовахме в девет часа сутринта на сред улицата.

Двеста и петдесет хилядният град бе изграден почти изцяло по английски образец — цимент в основата и оттам нагоре — дърво. Улиците и булевардите гъмжаха от народ. Срещаха се представители на всички раси — бели, мулати, негри, индуси, английски и американски моряци, скандинавци. Бяхме като опиянени от разноцветната тълпа. Чувствахме се преизпълнени с луда радост и това сигурно личеше по лицата ни, дори по лицата на китайците, защото много хора се обръщаха след нас или ни се усмихваха учтиво.

— Къде отиваме? — запита Кюик.

— Имам един приблизителен адрес. Черният полицай ми каза, че познава двама французи, които живеят в Пенитънс Ривърс.

Подпитахме тук-там и разбрахме, че това е квартал, където живеят главно индуси. Приблжих се към един облечен в безупречно бяла униформа полицай. Показах му адреса. Преди да отговори, той поиска документите ми за самоличност. Показах му ги гордо. „Добре, благодаря.“ След което си направи труда да ни качи в някакъв трамвай и обясни на кондуктора какво да прави с нас. Напуснахме центъра и двадесетина минути по-късно кондукторът ни каза да слезем. Явно бяхме пристигнали. Отново заразпитвахме. „Frenchmen?“ Млад човек ни подкани с жест да тръгнем след него. Заведе ни право пред малка къщурка. Едва се приближихме и отвътре изскочиха трима души, размахващи приветливо ръце:

— Ама това ти ли си, Папи?

— Не е възможно! — възкликна най-възрастният от тях с чисто бели коси. — Влизай. Това е моят дом. Китайците с тебе ли са?

— Да.

— Влизайте и добре дошли.

Старият каторжник се наричаше Гиту Огюст, или само Гиту. Чист марсилец, пристигнал в каторгата заедно с мен на кораба „Ла Мартиниер“ преди девет години. Разказа ми, че е правил един неуспешен опит за бягство, после излежал докрай присъдата си и се чупил преди три години като освободен каторжник. Другите двама — Пти Луи от Арл и Жюло от Тулуза, също бяха излежали докрай присъдите си, но трябвало да стоят във Френска Гвиана още толкова години, колкото е било наказанието им — съответно десет и петнадесет.

Този вид наказание се нарича дублаж.

Къщата имаше четири помещения — две стаи, кухня с трапезария и ателие. Сънародниците ни се занимаваха с производство на галоши от един вид естествен каучук, събиран в джунглата, който се обработва с гореща вода и е лесен за моделиране. Единственият му недостатък е, че се разтапя от силното слънце, понеже не е вулканизиран. За да се справят с това, майсторите наслагваха платно между различните слоеве каучук.

Гиту ни посрещна изключително сърдечно, с благородството, което придобива всеки изстрадал човек. Подреди едната стая за нас тримата и без колебание ни прие като част от домакинството си. Възникна само един проблем — прасето на Кюик, но Кюик се закле, че то нямало да цапа и щяло да ходи по нужда навън.

— Добре де, ще видим. Нека засега да остане — смили се Гиту.

Постлахме трите легла направо на земята, като използвахме войнишки одеяла.

Поседнахме шестимата пред вратата, запалихме цигари и аз разказах на Гиту всичките си приключения от девет години насам. Той и двамата му приятели слушаха най-внимателно и искрено се вживяваха, защото моите авантюри им припомнях техния собствен опит. Двама от тях познаваха Силвен и горчиво оплакаха страшната му смърт. Хора от всички възможни раси минаваха покрай нас. От време на време в ателието влизаше по някой да купи галоши или метла — Гиту и приятелите му произвеждаха също и метли, за да си докарват по някоя друга пара. От тях научих, че в Джорджтаун има тридесетина бегълци от Гвиана — каторжници и заточеници. Срещаха се вечер в един бар в центъра и заедно се черпели с ром и бира. Всички работели,

за да се издържат, а повечето от тях спазвали добро поведение, каза Жюло.

Докато си почивахме на сянка пред прага на къщурката, мина някакъв китаец и Кюик го повика. Без да ми каже и една дума, двамата с Едноръкия станаха и тръгнаха с него. Сигурно нямаха намерение да ходят надалеч, защото взеха и прасето. Два часа по-късно Кюик се върна с теглена от магаре каручка. Много горд, той курдиса бричката и каза нещо на китайски. Магарето като че ли го разбра. В каручката бяха натоварени три сглобяеми железни кревата, три дюшека, възглавници и три куфара. Куфарът, който връчи на мен, беше пълен с ризи, гащи, фланелки, два чифта обувки, вратовръзки и прочее.

— Къде намери всичко това, Кюик?

— Едни мои сънародници ми ги дадоха. Ако искаш, утре ще им идем на гости.

— Дадено.

Мислехме, че Кюик ще иде да върне магарето и каручката, но той нямаше такива намерения. Разпрегна четириногото и го върза на двора.

— Подариха ми също каруцата и магарето. Казаха ми, че с тях лесно ще мога да си печеля хляба. Утре заран един земляк ще дойде да ми покаже какво да правя.

— Браво бе, твоите китайци бързо се справят.

Гиту се съгласи да остави на първо време каруцата и магарето в двора си. Нашият първи свободен ден протече чудесно. Вечерта шестимата се разположихме около работната маса в ателието и хапнахме вкусна зеленчукова супа и по една добра порция спагети.

— Ще се редуваме за чистенето и миенето на чиниите — предложи Гиту.

Тази обща вечеря беше нещо като символ за първото ни встъпване в изпълнена с топлина малка човешка общност. Усещането, че сме подкрепени при първите си стъпки в свободния живот, ни вдъхваше сигурност. Кюик, Едноръкия и аз бяхме истински и напълно щастливи. Имахме покрив над главата си, легло, щедри и благородни приятели, готови да ни помагат въпреки бедността си. За какво повече да мечтаем?

— Какво смяташ да правиш тази вечер, Папийон? — запита ме Гиту. — Искаш ли да идем до центъра, в бара на бегълците?

— Бих предпочел да остана тук. Ти иди, ако имаш желание. Недей да се съобразяваш с мен.

— Да, ще ида, защото трябва да се срещна с един човек.

— Аз ще остана с Кюик и Едноръкия.

Пти Луи и Гиту се издокараха, сложиха вратовръзки и тръгнаха към центъра. Жюло остана, за да довърши няколко чифта галоши. Аз и приятелите ми пообиколихме съседните улички, за да опознаем квартала. Тук всички бяха индуси. Срещаха се малко чернокожи, почти нямаше бели, тук-таме се мяркаше по някой китайски ресторант.

Пенитънс Ривърс, както се наричаше кварталът, приличаше на кътче от Индия или Ява. Девоjkите изглеждаха удивително красиви, а старците носеха дълги бели роби. Много от тях бяха босоноги. Беден квартал, но всички имаха спретнат вид. Улиците бяха зле осветени, баровете и кръчмите бяха претъпкани с народ, навсякъде звучеше индийска музика.

Черен като вакса негър с бял костюм и вратовръзка ме спря.

— Французин ли сте, господине?

— Да.

— Приятно ми е да срещна сънародник. Ще изпие ли една чашка с мен?

— Щом ме каните. Но аз съм с двама приятели.

— Няма значение. Нали и те говорят френски?

— Да.

Настанихме се четиримата на една маса, обърната към тротоара. Мартиниканецът използваше по-изискан френски език от нас. Каза ни да се пазим от английските негри, защото всичките били „мошеници“.

— Не приличат на нас, французите. Ние държим на думата си, за разлика от тях.

Вътрешно се засмях, като чух тази чернилка да употребява израза „ние, французите“, но после се замислих сериозно. Въпросният господин, изглежда, наистина беше по-истински французин от мен, защото защитаваше националността си с увереност и жар. Той сигурно би дал живота си за Франция. Аз — не. Значи е по французин от мен. Отново се съсредоточих в разговора.

— Радвам се, че срещам сънародник и мога да поговоря на майчиния си език, тъй като слабо владее английски.

— Аз ползвам английски и писмено, и говоримо. Ако имате нужда от мен, на вашите услуги съм. От колко време сте в Джорджтаун?

— Само от осем дни.

— А откъде идвате?

— От Френска Гвиана.

— Невероятно! Беглец ли сте, или надзирател, който иска да премине на страната на Дьо Гол?

— Беглец съм.

— А другарите ви?

— Те също.

— Вижте, господин Анри, няма да се интересувам от миналото ви. Дошъл е моментът, когато можете да помогнете на Франция и така да изкупите греховете си. Аз се числя към Френските освободителни сили^[1] и чакам всеки момент да бъда прехвърлен в Англия. Елате утре да поговорим в Мартинър Клъб — ето ви адреса. Ще се радвам, ако решите да се присъедините към нас.

— Как се наричате?

— Омер.

— Господин Омер, не мога толкова бързо да взема решение. Трябва първо да събера сведения за семейството си, да анализирам ситуацията и чак тогава да предприема такава важна стъпка. Защото, ако си говорим направо, господин Омер, Франция ми причини много страдания и постъпи с мен твърде нехуманно.

Мартиниканецът се зае да ме убеждава, като вложи в думите си възхитителен плам и убедителност. Беше наистина вълнуващо да слушаш аргументите на този човек в полза на потъпканата ни Франция.

Върнахме се късно у дома. Легнах си и се замислих над всичко, което достойният французин бе изрекъл. Трябваше да обмисля сериозно предложението му. В крайна сметка ченгетата, адвокатите, цялата наказателна система не представляваха Франция. Дълбоко в себе си чувствах, че не съм престанал да я обичам. И като си помисли човек, че сега у дома е пълно с фрицове! Колко ли страдат роднините ми! Какъв ли срам преживяват всички мои сънародници!

Когато се събудих, магарето, каручката, прасето, Кюик и Едноръкия бяха изчезнали.

— Добре ли поспа, братко? — запитаха ме Гиту и приятелите му.

— Да, благодаря.

— Какво ще пиеш — кафе с мляко или чай? Филии с масло искаш ли?

— Да, благодаря.

Ометох всичко, докато ги гледах как работят.

Жюло подготвяше каучуковия материал в необходимото количество, като слагаше твърди парчета каучук в гореща вода и после омесваше всичко в пихтиеста маса.

Пти Луи подготвяше парчетата платно, а Гиту се занимаваше с подметките.

— Много ли чифтове произвеждате?

— Не. Работим толкова, че да печелим по двадесетина долара дневно. С пет от тях плащаме наема на жилището и храната. Така на всеки от нас остават по пет за джобни пари. С тях си купуваме дрехи и прочее.

— Всичко ли успявате да продадете?

— Не, понякога се налага някой от нас да ходи да продава галоши и метли по улиците на Джорджтаун. Тежко е да търгуваш на крак под жаркото слънце.

— Ако се налага, аз ще отивам вместо вас. Не искам да се превръщам в паразит. Нали също трябва да помагам в изкарването на хляба.

— Добре, Папи.

Цял ден се мотам из индийския квартал на Джорджтаун. Забелязах огромен киноафиш и ме обзе щуро желание да видя за първи път в живота си цветен говорещ филм. Щях да помоля Гиту да ме заведе на кино още същата вечер. Цял ден крачих из улиците на Пенитънс Ривърс. Приветливостта на тукашните хора много ми допаднаше. Имаха две чудесни качества — бяха чисти и учтиви. Денят, който прекарах сам по улиците на квартала, беше за мен още по-знаменателен от пристигането ми в Тринидад преди девет години.

В Тринидад, потопен сред всички ония чудесни усещания, които ме караха да се смеся с тълпата, аз все пак изпитвах една непрестанна глождеща тревога — след две, максимум три седмици трябваше отново да поема на път. Коя ли страна ще ме приеме? Ще се намери ли нация, която да ме осинови? Какво ли бъдеще ме очаква? Сега всичко

бе по-различно. Бях напълно свободен. Ако исках, можех дори да замина за Англия и да постъпя във Френските освободителни сили. Какво да правя? Ако река да се бия за Дьо Гол, хората ще си кажат, че не съм имал друг изход. Може би всички онези честни и почитени люде ще се отнесат към мен като към каторжник, който не е могъл да си намери убежище и затова се е скрил сред тях. Казват, че сега Франция е разделена на две между Петен и Дьо Гол. Възможно ли е един маршал на Франция да не знае как да защити нейните интереси и чест? И ако се присъединя сега към силите на Шарло, няма ли един ден да се видя принуден да стрелям срещу французи?

Тук ще ми бъде трудно, изключително трудно да си създам щогоде приемливо положение. Гиту, Жюло и Пти Луи далеч не са глупаци и въпреки това се бъртят за по пет долара на ден. Най-напред аз тепърва трябва да се науча да живея на свобода. В затвора съм от 1931 година, а сега сме 1942. Не мога още от първия ден да намеря отговора на всички въпроси. Нямам представа дори за най-дребните трудности, с които се сблъсква човек, когато тръгне да изгражда живота си. Никога не съм работил със собствените си ръце. Бил съм малко нещо електротехник. Сега вече всеки новак знае повече от мен. Трябва обаче да си обещаая едно: ще живея честно. Поне според собствените ми критерии.

Върнах се у дома в четири следобед.

— Е, Папи, как ти се сториха първите глътки свободен въздух? Добре ли се поразходи?

— Да, Гиту, отгъпках всички улици на предградието.

— Срещна ли твоите китайци?

— Не.

— В двора са. Умеят да се справят твоите приятелчета. Вече са спечелили четиридесет долара и искаха на всяка цена да взема двадесет от тях. Аз, разбира се, отказах. Ела да ги видиш.

Кюик-Кюик кълцаше зеле за прасето. Едноръкия къпеше магарето, което с удоволствие се оставяше да го заливат с вода.

— Как си, Папийон?

— Добре, а вие?

— Много сме доволни, спечелихме четиридесет долара.

— По какъв начин?

— Тръгнахме отгук в три часа сутринта и отидохме в едно от околните села заедно със земляка, дете трябваше да ни помага. Той носеше в себе си двеста долара. С тях накупихме домати, салати, патладжани и всякакви други свежи зеленчуци. Взехме също пилета, яйца и малко козе мляко. Откарахме всичко на пазара до пристанището и го продадохме на местните хора и най-вече на американските моряци. Нашите цени толкова им харесаха, че утре дори няма да има нужда да ходя до пазара — те ще ме чакат при входа към пристанището и ще изкупят цялата стока. Ето, дръж парите. Ти си шефът, при тебе ще стоят.

— Знаеш много добре, Кюик-Кюик, че имам пари и не се нуждая от тези тук.

— Или задръж парите, или няма да работим повече.

— Добре тогава. Французите живеят с по пет долара на ден. И ние ще взимаме по пет долара от спечеленото и ще даваме пет долара за поддържането на къщата и за храна. Останалите пари ще заделяме настрана, за да върнем на земляците ви двестата долара, които са ви дали назаем.

— Съгласни сме.

— Утре ще дойда с вас.

— Не, ти ще се напиш. Ако искаш, можеш да се присъединиш към нас в седем часа на входа на пристанището.

— Както кажете.

Всички останаха доволни. Ние, защото разбрахме, че можем да си изкарваме прехраната, без да тежим на гърба на приятелите си. А Гиту и двамата му съдружници — защото въпреки щедростта си сигурно са се питали още колко време ще трябва да ни издържат.

— За да отпразнуваме подвига на приятелите ти, Папийон, ще купим два литра мастика.

Жюло излезе и се върна със стъкло бял алкохол и разни неща за ядене. Час по-късно вече пиехме мастиката по марсилски обичай. Алкохолът се лееше, а гласовете ни ставаха все по-високи и смеховете ни — по-бурни от обикновено. Съседите индуси разбраха, че французите нещо празнуват и без много-много церемонии дойдоха да се присъединят — бяха трима мъже и две девойки. Донесоха пилешко и свинско месо, силно подлютено с люти чушки и пипер. Девойките

бяха с рядко срещана красота. Облечени изцяло в бяло, босоноги, със сребърни гривни на левия глезен. Гиту избърза да ме предупреди:

— Внимавай да не сгафиш. Тези девойки са напълно почтени. Недей да мислиш, че можеш да си позволяваш волности, само защото гърдите им прозират под тънките рокли. Тук така си се обличат. Аз съм твърде стар. Но Жюло и Пти Луи рекоха да си опитат късмета, когато пристигнахме тук, и бързо им отрязаха квитанциите. А момичетата дълго време не стъпиха у нас.

Двете индийки бяха изключително хубави. Татуираните в средата на челото точки им придаваха екзотичен вид. Заговориха ни мило и малкото английски думи, които знаех, ми помогнаха да разбера, че ни приветстват с добре дошли в Джорджтаун.

Тази нощ двамата с Гиту отидохме до центъра на града. Попаднах в обстановка, твърде различна от тази, с която бях свикнал в Париж. Градът гъмжеше от хора. Бели, чернокожи, индуси, китайци, войници и моряци в униформи, цивилни. Огромен брой барове, ресторанти, кабарета и кръчми хвърляха светлините си и на улицата, където човек можеше да вижда като посред бял ден.

За първи път през живота си гледах говорящ, а на всичко отгоре и цветен филм. Все още замаян от новото изживяване, се оставих на Гиту да ме замъкне в някакъв огромен бар. В единия край на помещението се бяха разположили двадесетина французи. Всички пиеха „Куба либре“ (алкохол и кока-кола).

До един бяха избягали от каторгата закоравели престъпници. Някои бяха успели да се чупят едва след изтичането на наказанието им, докато карали така наречения дублаж. Затънали в мизерия, безработни, гледани накриво от французите и от местните жители, те предпочели да поемат към някоя друга страна, където се надявали, че ще се устроят по-добре. Но и тук било тежко, разказваха ми те.

— Сека дърва в джунглата и получавам надница от два и петдесет. Ратай съм у Джон Фернандес. Всеки месец слизам да прекарам една седмица в Джорджтаун. Направо съм отчаян.

— А ти?

— Правя колекции от пеперуди. Ходя да ги ловя в джунглата и когато събера достатъчно различни видове, подреждам ги в кутия, закрепвам отгоре едно стъкло и продавам колекцията.

Други се бяхтеха като носачи на пристанището. Всички имаха работа, но печелеха колкото да не умрат от глад. „Тежко е, но сме свободни — казваха те. — Хубаво е да си свободен.“

Тази вечер бе дошъл да ги посети един от заточениците — Фосар. Плати пиенето на всички ни. Намирал се на борда на канадски кораб, превозващ боксит, който бил торпилиран при устието на река Демерара. Получил застраховка — бил сред малкото оцелели. По-голямата част от екипажа се издавили. Той извадил късмет, защото успял да се покатери на една от спасителните лодки. Разправи, че немската подводница изплувала на повърхността и фрицовете разговаряли с корабокрушенците. Немецът запитал колко кораба, натоварени с боксит, чакат на пристанището. Моряците казали, че не знаят. Тогава онзи, дето ги разпитвал, се разсмял и рекъл: „Аз вчера бях на кино в Джорджтаун. Ето вижте ми входния билет.“ После разгърнал сакото си и казал: „Костюмът ми също е купен в Джорджтаун.“ Неверниците се развикаха, че това са бабини деветини, но Фосар настояваше на своето и сигурно казваше истината. Подводничарите дори ги предупредили, че ще бъдат спасени от този и този кораб. Така и станало.

Всеки разказваше по нещо. Ние с Гиту седяхме до един стар парижанин, работил навремето в района около Халите. „Пти Луи от Рю де Ломбар“, представи ни се той.

— А аз, стари ми Папийон, бях намислил чудесна далавера, за да живея, без да се трепя. Щом във вестника се появише името на някой французин под рубриката „Загинал за краля или за кралицата“, не се чудех и маех, ами отивах при майстора на надгробни камъни и го карах да ме снима пред някой гроб, върху който предварително изписах името на кораба, датата на торпилирането му и името на загиналия французин. После тръгнах по богаташките вили на тукашните англичани и им казвах, че трябва да дадат своята лепта, за да може да построим достоен паметник на французина, дал живота си в името на Англия. И така до миналата седмица, когато някакъв тъп бретонец, обявен за загинал, се появи тук ни лук ял, ни лук мирисал. След което мръсникът му с мръсник посетил някои от добродетелните женици, от които току-що бях събрал по пет долара за гроба му, и им обяснил, че е жив и здрав и че никога не е поръчвал паметник. Сега трябва да си

търся друг начин за препитание. Много съм стар вече, за да започвам тепърва да работя.

Коктейлите повишаваха градуса и всеки разказваше на висок глас най-невероятни истории, убеден, че никой в кръчмата освен нас не разбира френски.

— А аз произвеждам кукли и велосипедни дръжки от каучук — заразправя друг сънародник. — За жалост, ако детенцето забрави куклата си под слънцето на двора, тя се разтапя и обезформява. И ако се опитам за втори път да мина със стоката си по същата улица, се вдига шум до Бога. От един месец насам не смея да стъпвам в половината Джорджтаун по светло. Същото е и с велосипедите. Ако го оставиш на слънце, после ръцете ти залепват за дръжките.

— Аз произвеждам бастуни и украсявам дръжките им с негърски глави, направени също от каучук. Казвам на моряците, че едва съм оцелял и сега съм инвалид. Осем от десет души се хвацат на въдицата и купуват.

Разказите им ме забавляваха, но в същото време ме убеждаваха колко трудно е да си изкарваш хляба тук.

Някой включи радиото — чухме обръщение на Дьо Гол. Всички слушаха притихнали този френски глас, който идваше до нас от Англия, за да окуражи сънародниците ни в колониите и Америките. Речта беше патетична, никой не смееше да шукне. Внезапно един от нашите, който доста се беше почерпил, скочи и извика:

— По дяволите, момчета! Ето това се казва чудо! Внезапно научих английски и сега разбирам всичко, което Чърчил говори.

Всички избухнахме в смях и никой не си направи труда да посочи на нашия лингвист грешката му.

Да, налагаше се за първи път да се погрижа сам за себе си. А доколкото можех да схвана от разказите на останалите, това нямаше да е лесно. Тревогите ми не бяха без основание. От 1930 до 1942 година напълно бях загубил чувството си за отговорност и умението да се справям сам с прехраната. Ако човек е бил толкова дълго в затвора, без да се грижи за хляба, за покрива над главата си, за ризата на гърба си; ако човек толкова дълго е бил управляван, командван, потискан; ако е привикнал да не прави нищо по своя воля, а да изпълнява чужди заповеди, и внезапно се озове насред големия град, където тепърва трябва да учи как се ходи по тротоара, без да блъска хората, как да

пресича улица, без колите да го прегазят, как да поръчва пиене и храна в ресторант — този човек просто трябва да се научи отново да живее. Забелязвах например, че понякога изваждам най-неочаквани реакции. Седях си наред с кръчмата в компанията на избягали престъпници и заточеници, слушах внимателно разказите им, в които се омесваха английски и испански изрази, и ми се прииска да ида до клозета. Е, няма да ми повярвате, но в една частица от секундата потърсих с очи надзирателя, за да поискам разрешение да се изпикая. Колкото и да беше кратък този миг, на мен ми стана забавно и приятно да осъзная, че вече нямам нужда от специално позволение, когато ми се ходи по нужда.

В киното също имах подобно изживяване. Докато разпоредителката търсеше къде да ни настани, на мен ми се прииска да ѝ кажа: „Не се притеснявайте заради мен, моля ви. Аз съм просто каторжник, не си струва да си давате толкова труд.“ Докато вървахме от киното към бара, на няколко пъти се обърнах назад. Гиту, който познаваше тези симптоми, ми каза:

— Защо поглеждаш толкова често назад? Внимаваш да не би да те следи някой копой? Тук копои няма, стари ми Папийон. Те останаха в каторгата.

Според образния език на хората от моята среда, трябваше да се отърся от каторжническата си риза. И не само това. Униформата бе просто символ. Трябваше да изтръгна оковите от душата си, да изтрия от съзнанието си отпечатъка на позора.

Двойка черни полицаи, облечени безупречно, влязоха в кръчмата. Тръгнаха от маса на маса, като искаха документите за самоличност. Щом стигнаха при нас, по-главният от двамата внимателно заглежда лицата на всички. Откри само един непознат и това бях аз.

— Моля, документите ви, господине.

Подадох му ги, той им хвърли бегъл поглед, върна ми ги и добави:

— Извинете, но не ви познавам. Добре дошъл в Джорджтаун.

След което полицаите си тръгнаха.

— Тия ростбифи са чудесни — изкоментира зад гърба им Савоярдеца Пол. — Единствените чужденци, които им вдъхват сто процента доверие, са избягалите каторжници. Ако успееш да докажеш

на английските власти, че си избягал от каторгата, веднага получаваш свобода.

Макар че се върнахме у дома много късно, в седем сутринта бях на входа на пристанището. След по-малко от половин час пристигнаха Кюик-Кюик и Едноръкия. Зад тях магарето теглеше количката, натоварена с пресни, току-що брани, зеленчуци, яйца и пилета. Запитах ги къде е земякът, който им помага. Кюик-Кюик отвърна:

— Той достатъчно ни помогна вчера. Вече не се нуждаем от никого.

— Далеч ли ходиш за стоката?

— Да, кажи-речи, на два часа и половина път оттук. Тръгнахме в три сутринта и чак сега пристигаме.

Кюик се разшета наоколо, като че ли живееше тук от двадесет години, и на бърза ръка намери горещ чай и мекици. Седнахме на тротоара до количката, хапнахме, пийнахме и зачакахме да дойдат клиентите.

— Мислиш ли, че вчерашните американци ще дойдат?

— Надявам се. Но дори и да не дойдат, пак ще успеем да продадем стоката другиму.

— А как определяш цената?

— Не им казвам „Искам толкова и толкова“, а питам „Ти колко ще дадеш?“.

— Ама ти не говориш английски.

— Нали знам да движа пръстите на ръцете си. Така се разбираме лесно. Сега ще пробваш ти — говориш достатъчно добре английски, за да се пазариш.

— Нека първо да видя ти как го правиш.

Не се наложи да чакаме дълго. Ето че пристигна нещо като огромен джип. От него слязоха шофьорът, един младши офицер и двама моряци. Офицерът се покатери на количката и огледа всичко — салатите, патладжаните и прочее. Опипа внимателно пилетата.

— Колко искате за всичкото?

С тези думи започна дискусиата.

Американският моряк говореше на носа си и аз нищо не му разбирах. Кюик от своя страна смесваше китайски и френски. Като видях, че не могат да се разберат, издърпах Кюик настрана.

— Ти колко даде за товара?

Той пребърка джобовете си и намери седемнадесет долара.

— Сто осемдесет и три долара.

— Той колко ти предлага?

— Май че двеста и десет долара. Не ми се вижда достатъчно.

Приблжих се до офицера. Той попита дали знам английски.

Малко.

— Говорете бавно — го помолих.

— Окей.

— Нима искате да ни платите само двеста и десет долара! Не може така. Трябват ни двеста и четиридесет.

Той не щеше и да чуе.

Направи се, че си тръгва, после се върна, после пак се качи в джипа. Видях, че разиграва комедия. Точно когато тръгна за трети път да слиза от колата, насреща ми се зададоха двете хубави съседки индийки със забулени лица. Явно бяха наблюдавали сцената от страни, защото сега се направиха, че не ни познават. Едната от тях се надвеси над каручката, огледа стоката и попита:

— Колко искате за всичко?

— Двеста и четиридесет долара.

— Добре.

Това накара американеца веднага да извади двеста и четиридесет долара. Даде ги на Кюик и обясни на индийките, че първи се е спазарил за стоката. Съседките не си тръгнаха, а останаха да гледат как американците разтоварват каручката и слагат всичко в джипа си. В последния момент един моряк сграбчи прасето, сякаш то също е част от сделката. Кюик, разбира се, и не мислеше да го продава. Започна се спор, в който ние не успяхме да ги убедим, че прасето си е наше.

Опитах се да обясня всичко на индийките, но и това се оказа трудно. Те не можеха и не можеха да ме разберат. Американските моряци не щяха да пуснат прасето, Кюик не им даваше обратно парите — с две думи, замириса ми на сериозна кавга. Едноръкия вече беше надигнал някаква дъска от каручката, когато на хоризонта се появи джип на американската военна полиция. Младшият офицер даде знак. Военната полиция се приближи. Бързо казах на Кюик да върне обратно парите, но той не щеше и да чуе. Моряците стискаха прасето и също не отстъпваха. Кюик се вкопчи в колата им, като им препречваше пътя. Шумната сцена привлече доста солидна група зяпачи. Американските

полицаи естествено присъдиха правото на американските моряци. Впрочем те също нищо не успяха да разберат от нашите протести. Бяха убедени, че сме искали да метнем сънародниците им.

Вече не знаех какво да правя, когато изведнъж се сетих, че имам телефонния номер на Маринър Клъб и името на мартиниканеца. Подадох го на полицейския офицер и казах „Преводач“. Той ме заведе до най-близкия телефон. Завъртях шайбата и за късмет успях да открия нашия приятел голист. Помолих го да обясни на полицаия, че прасето не е било за продан, че е опитомено, че е нещо като куче, и че ние просто сме забравили да предупредим моряците да не го слагат в сметката. После предадох телефонната слушалка на полицаия. Три минути бяха достатъчни, за да се изясни всичко. Той собственоръчно взе прасето и го предаде на Кюик, който щастливо го гушна и бързо го намести обратно в каруцата. Конфликтът завърши добре, а американчетата се смяха като деца. Всички се разотидоха и неприятни последици нямаше.

Вечерта благодарихме на индийките. Те също се смяха от сърце на нашата история.

Ето че вече живеехме в Джорджтаун от цели три месеца. Днес ни предстоеше да се преселим в къщата на нашите индийски приятели. Те ни отстъпваха две светли и просторни стаи, една трапезария, малка кухничка с печка, която гореше дървени въглища, и огромен двор, покрит в едната си част със сламен покрив, така че да може да служи за обор. Каручката и магарето бяха на завет. Аз щях да спя сам в стая, на голямо, купено на втора ръка, легло с удобен матрак. В съседната стая се разположиха китайските ми спътници — те също имаха легла. Вече имахме маса с шест стола и четири табуретки. В кухнята намерихме всички необходими съдини. Поблагодарихме на Гиту и приятелите му за проявеното гостоприемство и се нанесохме в „нашата си къща“, както я наричаше Кюик.

В трапезарията, точно пред прозореца се мъдреше плетено от тръстика кресло — подарък от индусите! А в една стъклена чаша върху масата Кюик бе подредил букет свежи цветя.

За първи път имах собствен дом — скромно, но приветливо. Светлата и чиста обстановка, която ме заобикаляше и която бяхме

постигнали след три месеца труд, ми вдъхна самоувереност и смелост да гледам в бъдещето.

Утре е неделя, пазарът не работи, значи разполагаме с цял свободен ден. И тримата единодушно решихме да поканим на обяд Гиту, приятелите му, индийките и техните братя. Почетен гост на масата щеше да бъде китаецът, подарил на Кюик и Едноръкия магарето с каручката. Пак от него те бяха получили онзи заем от двеста долара, благодарение на който завъртяхме търговийката си. В чинията си той щеше да открие плик с двеста долара и благодарствено писмо, написано на китайски.

След прасето, което направо обожаваше, Кюик държеше най-много на мен. Непрекъснато ми засвидетелстваше вниманието си — осигуряваше ми най-хубавите дрехи, често се прибираще с по някоя риза, вратовръзка или панталон за мен. Купуваше ги от собствената си надница. Иначе не пушеше и не пиеше — единственият му порок беше хазартът. Мечтаеше само за едно — да събере достатъчно пари, за да иде в казиното на Китайския клуб.

Лесно продавахме закупената в селата стока. Вече говорех английски достатъчно добре, за да мога да се пазаря. Всеки ден печелехме по двадесет и пет — тридесет и пет долара, които си поделяхме поравно. Не беше много, но се радвахме, че толкова бързо сме намерили начин да печелим прехраната си. Не ходех с тях всеки път до селата, макар че обикновено успявах да издействам най-ниските цени от производителите. На пазара обаче продавах винаги аз. Много от американските и английските моряци, които слизаха на сушата, за да пазаруват, ме познаваха. Пазаряхме се кротко, без да влагаме много жар. Имаше един як американец от италиански произход — отговаряше за снабдяването на офицерския стол. Винаги разговаряше с мен на италиански. Беше щастлив, че му разбирам, и спореше за цените само и само за да говори на майчиния си език. Накрая винаги даваше толкова пари, колкото му бях поискал в началото.

В осем и половина-девет сутринта вече си бяхме вкъщи. Хапвахме и после Кюик и Едноръкия си лягаха да подремнат. Аз ходех на гости на Гиту или пък съседите идваха да ме посетят. Къщата не искаше много грижи — нуждаеше се само от помитане, изпиране на бельото, оправяне на леглата... Двете сестри се справяха лесно с тази работа само срещу два долара дневно. Можех с пълни гърди да се

радвам на свободата си и на съзнанието, че живея без страх за утрешния ден.

[\[1\] Forces francaises libres \(FFL\)](#) ↑

МОЕТО ИНДИЙСКО СЕМЕЙСТВО

Най-често срещаното превозно средство в този град е велосипедът. Затова си купих колело и вече можех да ходя спокойно където си поискам. Местността беше равнинна и човек лесно преодоляваше и по-големи разстояния. Моят велосипед имаше два багажника — един отпред и един отзад. Можех както повечето местни хора да превозвам двама пътници.

Най-малко два пъти седмично разхождах по един-два часа моите индийски приятелки. Това страшно им се харесваше и аз започнах да подразбирам, че по-младата от тях е на път да се влюби в мен.

Вчера дойде да ни посети баща ѝ, когото никога досега не бях виждал. Не живееше далеч, но не ни идваше на гости. Познавах само братята на момичетата. Оказа се висок старец с дълга снежнобяла брада. Косите му също сребрееха. Под тях се откриваше умно и благородно чело. Говореше само хинди и дъщеря му превеждаше. Покани ме у тях. Дотам се стигало лесно с велосипед, обясни ми той с помощта на малката принцеса, както мислено наричах дъщеря му. Обещах скоро да му върна визитата.

Хапнахме малко сладкиши, пихме чай и той си тръгна. Забелязах, че преди да си отиде, внимателно огледа всички подробности в къщата. Малката принцеса изглеждаше щастлива, че баща ѝ е останал доволен от посещението си.

Бях на тридесет и шест години, в добро здраве, чувствах се все още млад и за щастие всички останали ме възприемаха като млад човек. Приятелите ми твърдяха, че не могат да ми дадат повече от тридесет години. От своя страна деветнадесетгодишната девойка носеше цялата красота на своята раса и гледаше на света спокойно и с фатализъм. Аз също мислех, че небето проявява твърде голяма благосклонност към мен, като ми дарява любовта на прекрасното момиче.

Когато излизахме тримата, тя винаги се качваше отпред и сядаше на багажника с изправен гръб. За да натискам докрай педалите, аз трябваше да се навеждам напред и така лицето ми се оказваше много

близо до нейното. Тя отмяташе глава назад и аз свободно се възхищавах на изящните ѝ гърди, по-красиви под тънкия плат, който ги покриваше, отколкото ако бяха съвсем разголени. Големите ѝ черни очи проблясваха при нашите докосвания, червените ѝ устни се откряваха в желанието да бъдат целунати. Виждах как проблясват възхитителните ѝ бели зъби. Някои думи произнасяше по особен начин — така че крайчецът на розовото ѝ езиче се показваше между полуотворените устни. Тази гледка сигурно бе в състояние да влуди и най-заклетия въздържател от всички светци на католическата църква.

Нея вечер щяхме да ходим на кино сами, тъй като сестра ѝ внезапно получи мигрена. Според мен мигрената бе измислена като претекст да ни остави насаме. Тя пристигна, облечена в рокля от бял муселин, падаща чак до обвитите със сребърни гривни глезени. Носеше сандали с позлатени каишки, които придаваха много елегантна форма на краката ѝ. На дясната си ноздра беше сложила миниатюрна златна обичка. Косите ѝ бяха закрити от съвсем тънък муселинен воал, дълъг до раменете. Придържаше го позлатена панделка около челото. На нея точно над очите бяха закачени три верижки, украсени с разноцветни камъчета. Украшението беше много красиво и позволяваше под него да се вижда синята татуировка на челото.

Цялото индуско семейство, от една страна, и моето, представено в лицето на Кюик-Кюик и Едноръкия, от друга, ни наблюдаваха как се отдалечаваме със светнали лица. Като че ли всички знаеха, че ще се върнем от киното сгодени.

Тя се намести удобно на предния багажник на колелото и двамата потеглихме към центъра. И докато се движехме по една зле осветена дълга улица, чудесното момиче взе инициативата в свои ръце и докосна устните ми с лека нежна целувка. Стана толкова неочаквано за мен, че за малко не изгубих равновесие.

Седнахме на последния ред, сплели ръце. Аз ѝ говорех с пръстите си, тя ми отговаряше по същия начин. Първият ни любовен дует по време на филма, който нито един от нас не гледаше, протече, без да разменим нито дума. Пръстите ѝ, добре поддържаните и лакирани дълги нокти, натискът на дланта ѝ сякаш пееха и ми казваха много по-ясно, отколкото всички слова на света, че тя ме обича и желае да бъде моя. Склони глава на рамото ми и ми позволи да покрия нежното ѝ лице с целувки.

Срамежливата ѝ любов, която толкова дълго бе кътала, сега бързо разцъфтя в гореща всепоглъщаща страст. Преди да я имам, аз ѝ обясних, че не мога да се ожения за нея, тъй като съм вече женен във Франция. Тя не остави този въпрос да я тревожи по-дълго от ден. Една нощ просто остана при мен. Заради братята ѝ, както и заради някои съседи индуси, ми обясни тя, би било по-благоприлично да се преместим да живеем при баща ѝ. Съгласих се и се нанесохме у баща ѝ, който живееше сам с млада индийка, далечна роднина, натоварена сега да гледа домакинството му. Намирахме се на не повече от петстотин метра от къщата на Кюик-Кюик. Така че двамата ми приятели можеха да ми идват на гости и да прекарват по няколко часа с мен всяка вечер. Често оставаха и за вечеря.

Продължавахме да продаваме зеленчуци на пазара. Тръгвах към пристанището в шест и половина сутринта и моята индийка почти винаги ме придружаваше. Носехме кожена чанта с термос, пълен с чай, бурканче мармалад и препечен хляб, за да закусваме четиримата заедно. Тя сама приготвяше нещата и много държеше на този своего рода обред. В чантата ѝ винаги се намираше всичко необходимо — малка покривчица, общита с дантела, която тя внимателно постилаше върху предварително изметения тротоар, четири порцеланови чашки с чинийки. Така седнали на улицата, ние най-сериозно закусвахме.

На мен ми беше тъпо да пия чай наред тротоара, сякаш се намирам в трапезария, но на нея това ѝ се струваше съвсем в реда на нещата. На Кюик-Кюик също. Те сякаш изобщо не забелязваха минавачите. Не исках да им се противопоставям. На нея толкова ѝ харесваше да ни сервира чая и да маже филийките с мармалад, че не ми се щеше да я засегна.

Миналата събота една случка разбули нещо необяснимо за мен до този момент. Вече от два месеца живеехме заедно и често пъти тя ми връчваше малки количества злато. Това бяха винаги парченца от счупени бижута — половин златна халка, една обица, брънка от верижка, четвъртинка от златна монета. Караше ме да ги продавам, но тъй като нямахме нужда от допълнителни доходи, аз ги слагах настрана. Бях събрал около четиристотин грама в една кутия. Питам я откъде взима скъпоценностите, но тя се смееше, целуваше ме и нищо не казваше.

Та през въпросната събота към десет сутринта моята индийка ме помоли да закарам баща ѝ някъде с колелото: „Татко ще ти показва пътя. Аз оставам вкъщи, за да гладя.“ Това ме заинтригува, помислих, че старецът трябва да ходи някъде далеч и с удоволствие се съгласих да го закарам.

Той се настани на предния багажник и без да казва нито дума, тъй като говореше само хинди, започна с ръка да ми сочи накъде да карам. Наистина се оказа, че отиваме далеч. Въртях педалите около час. Пристигнахме в един богат квартал на брега на морето. Наоколо — само красиви вили. Най-последно „тъстът“ ми направи знак да спра. Извади кръгъл бял камък от туниката си и коленичи на първото стъпало на най-близката къща. Започна да търкаля камъка и да напява. Няколко минути по-късно от къщата излезе облечена в сари жена. Приблужи се към него и му връчи нещо, без да промълви.

Същата сцена се повтори и в следващата, и в по-следващата къща. Така до четири следобед. Нищо не разбирах. От последната къща излезе облечен в бяло човек. Накара го да се изправи, хвана го под ръка и го заведе у тях. Там той престоя повече от четвърт час и излезе, съпроводен от същия господин, който на раздяла го целуна по челото, или по-точно по белите коси. Поехме обратно към къщи. Аз натисках педалите с все сила, защото минаваше четири и половина следобед и ми се щеше да се прибера по-скоро.

Пристигнахме у нас, преди да се е стъмнило. Моята хубава индийка Индара първо се погрижи за баща си, а после ме прегърна, нацелува ме и ме повлече към душа, за да се изкъпя. Беше ми приготвила чисто и свежо бельо. Умит, избръснат и преоблечен, най-последно седнах на масата. Както обикновено, тя шеташе около мен. Умирах от желание да я разпитам за някои неща, но тя се въртеше напред-назад и се правеше на много заета, за да не ми позволи да ѝ задавам въпроси. Изгарях от любопитство. Но знаех, че човек никога не бива да насилва китайците и индусите да проговорят, преди те самите да са решили. Трябва да умееш да изчакваш. Ако те мислят достоен за доверието им, в крайна сметка ще ти разкрият всичко. Точно така стана и с Индара.

Легнахме си и дълго се любихме. След като се насити, тя облегна горещата си буза на голото ми рамо и заговори, без да ме погледне:

— Знаеш ли, скъпи, когато татко отива за злато, той всъщност не върши нищо нередно — даже напротив. Вика духовете и ги кара да благословят дома, пред който търкулва камъка си. В знак на благодарност обитателите му се отплащат с нещо златно. Това е много стар обичай от Ява.

Ето какво ми разказа моята принцеса. Но един ден нейна приятелка ме заговори на пазара. Точно тази сутрин бях отишъл да търгувам сам — нито тя, нито китайците бяха пристигнали. Та въпросната хубавица, също от Ява, ми представи нещата в съвсем друга светлина:

— Защо ти е да работиш, след като живееш с дъщерята на магьосника? Не я ли е срам да те кара да ставаш толкова рано дори когато вали? Баща ѝ печели толкова злато, че можеш да живееш, без да работиш. Явно не те обича достатъчно, иначе нямаше да ти позволява да не си доспиваш.

— А какво точно прави баща ѝ? Обясни ми, че аз нищо не знам.

— Той е явайски магьосник. Ако рече, може да ти направи черна магия и да те умори — тебе или някой от семейството ти. Единственият начин да избегнеш проклятието, е да му дадеш достатъчно злато, за да търкулне камъка си в обратна посока и вместо злите духове да повика силите на здравето и живота за теб и близките ти, които живеят в същата къща.

— А бе не е съвсем същото като това, което Индара ми разказа.

Обещах си да проверя коя от двете говори истината. Няколко дни по-късно се разхождах с белобрадия си „тътст“ около един от притоците на Демерара, който минава през Пенитънс Ривърс. Реакцията на индусите риболовци ми разкри отговора на въпроса. Всеки от тях тикваше в ръцете на магьосника по някоя рибка и бързаше да се отдалечи на безопасно разстояние. Ясно. Вече нямаше нужда да питам никого за нищо.

Що се отнася до мен, тъстът магьосник не ми пречеше. Говореше само хинди и си въобразяваше, че го разбирам поне малко. Аз никога не схващах какво бръщолеви. Това положение си имаше и добри страни: не можехме да се скараме. Все пак най-накрая той ми намери по-лека работа — започнах да татуирам челата на девойките между тринадесет и петнадесетгодишна възраст. Понякога старецът разголваше гърдите им и аз рисувах по тях цветя и листенца в зелено,

розово и синьо, като оставях зърното да изскочи като тичинка от татуировката. Това е болезнена операция и затова само най-смелите се решаваха да ме накарат да татуирам в патешко жълто тъмните кръгове на циците им, а понякога, но много рядко — и самите зърна.

Отпред пред вратата той курдиса табела, надписана на хинди. Сигурно беше нещо от рода на „Татуировач-декоратор — изгодни цени — гарантирано качество“. Плащаха ми добре, така че удоволствието беше двойно — печелех пари и можех да се наслаждавам на красивите гърди на явайските девойки.

Кюик-Кюик откри, че близо до пристанището се продава един ресторант. Дойде, горд от себе си, да ми съобщи новината и веднага предложи да го купим. Не струваше майка си и баща си, а само осемстотин долара. Ако продадох златото на магьосника и вземех спестеното от търговията, парите щяха да стигнат. Отидох да огледам мястото. Намираще се на глуха уличка, но затова пък много близо до пристанището. Винаги имаше хора наоколо. Салонът беше голям, застлан с черни и бели плочи. Осем маси отляво, осем отдясно, а по средата кръгла маса, върху която можехме да изваждаме на показ ордюврите и плодовете. Кухнята бе просторна и светла, оборудвана с две големи фурни и две внушителни печки.

РЕСТОРАНТЪТ И ПЕПЕРУДИТЕ

Сключихме пазарлъка. Индара отиде лично да продаде цялото злато, с което разполагахме. Татко ѝ доста се изненада, като видя, че досега не сме пипали подаръците му. Казал на дъщеря си: „Давах ви парчетата злато, за да се възползвате от тях. Те ви принадлежат и не бива да ме питате дали можете да ги продадете. Правете, каквото искате.“

В крайна сметка моят „тъст“ магьосникът не се оказа толкова лош човек. Що се отнася до нея — като любовница, жена и приятелка тя нямаше равна на себе си. Никога не се карахме, защото се съгласяваше винаги с мен. Мусеше се съвсем мъничко само когато татуирах циците на сънародничките ѝ.

Ето как станах съдържател на ресторант „Виктори“ на „Уотърстрийт“, на две крачки от пристанището на Джорджтаун. Главен готвач стана, разбира се, Кюик — на него това му харесваше, това си беше неговата професия. Едноръкият бе натоварен със задачата да набавя продуктите и да приготвя „Шоу Мейн“ — вид китайски спагети. Начинът им на приготвяне беше следният: добре смляното брашно се омесва и бърка с жълтъци. Сместа се обработва, без да се прибавя вода — това е дълъг и тежък процес. Тестото се бърка толкова трудно, че Едноръкият накрая започва да скача отгоре му, за да го омеси добре. След всички тези усилия накрая се получава леко и вкусно тесто, към което се добавя малко масло.

Ресторантът, чийто предишен собственик беше фалирал, сега бързо си създаде добро име. Подпомагана от една млада и красива индийка на име Дайа, Индара сервираше поръчките на многобройните клиенти, желаещи да опитат китайската кухня. Идваха и всички избягали каторжници. Онези от тях, които имаха пари, плащаха, останалите се хранеха гратис. „Щастлив си, ако можеш да нахраниш гладния“, обичаше да казва Кюик-Кюик.

В цялата работа имаше едно-единствено неудобство — келнерките бяха прекалено привлекателни. И двете излагаха циците си на показ, като ги прикриваха само с прозрачния воал на тънките си

сарита. Отгоре на всичко робите им бяха цепнати от глезена чак до ханша. При определени движения показваха краката си чак до горната част на бедрото. Американските, английските, шведските, канадските и норвежките моряци се хранеха понякога по два пъти на ден, за да се порадват на гледката. Приятелите ми наричаха заведението „Ресторантът на воайорите“. Аз бях съдържателят. Всички ме наричаха „шефът“. Не бяхме монтирали каса — двете сервитьорки ми носеха парите и аз ги прибирах в джоба си. При нужда връщах ресто.

Отваряхме ресторанта в осем вечерта и работехме до пет-шест часа сутринта. Няма нужда да ви казвам, че около три през нощта при нас се стичаха всички квартални курви, които мъкнеха със себе си по някой клиент или сводника си, поръчваха пилета с къри или салати със зелен фасул и така празнуваха завършването на успешния работен ден. Много се харчеше бирата — най-вече английската, уискито, ромът от захарна тръстика. Местният ром беше много хубав и обикновено го смесваха със сода или кока-кола. Мястото се превърна в любимо свърталище на всички избягали французи, които започваха да гледат на мен като на арменски поп, съдия и довереник за цялата колония от каторжници и заточеници.

Това понякога водеше до неприятности. Един колекционер на пеперуди ми обясни как точно лови насекоми в джунглата. Изрязва макет на пеперуда от картон, залепя ѝ крилца от вида, който преследва, и прикрепя примамката на пръчка, дълга около метър. Когато тръгне на лов, взима пръчката в дясната си ръка и я движи така, та отстрани да изглежда, сякаш макетът лети. Избира си местенца, където слънцето успява да пробие листака. Знае точно по кое време люпи всеки различен вид. Защото има някои насекоми, които живеят само по четиридесет и осем часа. И когато слънцето окъпе полянката с лъчите си, пеперудите се хвърлят към светлината и бързат да правят любов. Щом забележат примамката, те отдалеч се устремяват към нея. Ако макетът е на мъжка пеперуда, при него бързо долита друг мъжки екземпляр, готов да се сражава. В този момент ловецът ловко го хваща в мрежата, която държи в лявата си ръка. Торбичката му се затваря добре и той може да продължи да дебне нови жертви, без страх, че хванатите ще избягат.

Ако примамката е с женски крилца, пак долитат мъжки екземпляри — този път с цел да я чукат. Резултатът е същият. Най-

красиви са нощните пеперуди, но те често се блъскат в разни препятствия и нараняват крилете си. Трудно може да се открие екземпляр със здрави криле. За да лови нощни пеперуди, приятелят ми се катери по високите дървета, опъва един бял чаршаф като екран и го осветява с бензинова лампа. Огромните нощни пеперуди, дълги по петнадесет-двадесет сантиметра, се залепват по чаршафа. И тогава на моя човек му остава само да ги стисне за гърлото и да ги удуши, без да наранява крилете им. Не бива да им се позволява да се борят, за да не им падне прашецът, защото това намалява тяхната стойност.

В ресторанта ми винаги бяха изложени малките колекции на пеперуди, мушици, змийчета и прилепи. Търсенето далеч надхвърляше предлагането. Затова държахме високи цени.

Един американец ми показва пеперуда със стоманеносиви долни криле и нежносини горни. Каза, че ще ми плати петстотин долара, ако му намеря екземпляр от същия вид, който да бъде хермафродит.

Разказах всичко на ловеца и той сподели, че само веднъж е държал подобно чудо в ръцете си. Била много красива пеперуда и му платили за нея петдесет долара. По-късно научил от някакъв солиден колекционер, че такова насекомо струва почти две хилядарки.

— Тоя американец иска да те метне, Папийон — заключи ловецът. — Взима те за глупак. Дори редкият екземпляр да струва хиляда и петстотин долара, онзи пак ще се възползва от неведението ти.

— Прав си, мръсник е. А ако се опитаме да го метнем на свой ред?

— Как?

— Ами ще залепим върху един женски екземпляр чифт мъжки криле или обратното. Важното е да ги прикрепим така, че да не се вижда.

След куп неуспешни опити успяхме да залепим съвършено ловко чифт мъжки криле върху прелестен женски екземпляр.

Нищо не си личеше — направихме по няколко миниатюрни разрезчета в телцето на насекомото и пъгнахме в тях крайчетата на крилцата, като предварително ги намазахме със смола от каучуково дърво. Залепнаха толкова добре, че можехме да вдигаме цялата пеперуда, като я държахме само за крилете. Сложихме я под стъкло наред най-обикновената колекция за двадесет долара. Моята задача

беше да се правя, че нищо необикновено не съм забелязал. Номерът нямаше грешка! Още щом я забеляза, американецът дотърча при мен и най-нагло ми предложи двадесет долара, колкото струваше цялата колекция. Казах му, че точно тази е обещана на някакъв швед.

През следващите дни американецът дойде най-малко десетина пъти да съзерцава кутията. Най-последно нервите му не издържаха и той ме повика настрани:

— Ще ти дам двадесет долара само за пеперудата в центъра. Ти можеш да задържиш останалото.

— Че какво ѝ е необикновеното на тази пеперуда? — рекох аз и я заоглеждах. После изведнъж учудено се провикнах: — Я, ама това било хермафродит!

— Какво думате? Ау, да, вярно. Досега не бях напълно сигурен. През стъклото не се вижда достатъчно ясно. Ще позволите ли?

Той огледа внимателно насекомото и запита:

— Колко?

— Помня, че веднъж определихте цена от петстотин долара за подобна находка.

— Да, казвал съм го и не само пред вас. Не бих искал да се възползвам от неведението на ловеца, сложил ръка върху този екземпляр.

— Значи така — петстотин долара или нищо.

— Ще го купя, запазете ми го. Ето ви шестдесетте долара, които нося в себе си — приемоте ги като знак, че сделката е сключена. Дайте ми разписка, а аз още утре ще ви донеса остатъка от сумата. И преди всичко махнете хермафродита от тази кутия.

— Добре, ще го сложа другаде. Ето ви разписката.

На следващия ден потомъкът на Линкълн цъфна в мига, в който отворихме заведението. Огледа пеперудата отново — този път с лупа. Сърцето ми прескочи няколко такта, когато я обърна да види коремчето ѝ. В крайна сметка обаче остана доволен, прибра пеперудата в специално донесена за целта кутия, плати, взе втора разписка и си замина.

Два месеца по-късно мен ме прибраха ченгетата. Щом пристигнах в управлението, полицейският суперинтендант ми обясни на френски, че съм арестуван по обвинение в кражба чрез измама. Обвинението отправил въпросният американец.

— Става дума за някаква пеперуда, на която сте прилепили крила — обясни комисарят. — Благодарение на измамата сте я продали за петстотин долара.

Два часа по-късно Кюик и Индара доведоха адвокат. Той говореше френски много добре. Обясних му, че нищо не разбирам от пеперуди, че не съм нито колекционер, нито ловец. Продавам кутиите, за да услужа на ловци, които са мои клиенти. Американецът ми предложил петстотин долара — аз не съм му ги искал. А ако хермафродитът е бил истински, както той явно си е мислел, значи именно той е крадецът, тъй като подобен екземпляр струва около две хиляди долара.

Два дни по-късно ме изправиха пред съда. Адвокатът ми служеше за преводач. Повторих тезата си. Той от своя страна беше донесъл каталог с цените на различните видове пеперуди. Въпросният хермафродит бе оценен на хиляда и петстотин кинта. На американчето му се наложи да поеме разноските по делото. Отгоре на всичко трябваше да плати на адвоката ми и да се изръси с още двеста долара.

Всички каторжници заедно с моите индуси отпразнуваха победата с домашна мастика. Цялото семейство на Индара стоя в залата по време на процеса и след като ме оправдаха, те се почувстваха горди, че имат за роднина подобен супермен. Защото не бяха вчерашни и се досещаха кой е залепил крилцата.

Случи се и това, което трябваше да се случи — наложи се да продадем ресторанта. Индара и Дайа бяха прекалено хубави, а леко загатнатият им стриптийз разгаряше кръвта на моряците по-силно, отколкото ако беше откровено разголване. Двечките забелязаха, че колкото повече тикат едва закритите си цици под носа на морячетата, толкова по-големи бакшиши получават. Затова често-често се навеждаха над масите и все не успяваха да намерят дребни за рестото. Изчисляваха точно колко време да излагат прелестите си на показ и щом усетеха, че на клиента аха-аха ще му изхвъркнат очите, гъвкаво се изправяха и питаха: „А какво става с моя бакшиш?“ В такива моменти горките им жертви проявяваха голяма щедрост и не знаеха къде да се дянат, пламнали от неутолена любовна жажда.

Един ден се случи това, което отдавна предвиждах. Някакъв риж и луничав дългуч не се задоволи с гледката на разголеното бедро. Щом мерна крайчеца на гащичките под цепката, той изстреля ръката си и

здро̀во се вкопчи в моята явайка. Тя носеше в ръка кана с вода и естествено му я счупи върху главата. Падайки в безсъзнание, той свлече бикините ѝ. Хвърлих се да го повдигна, но приятелите му помислиха, че именно аз съм го ударил, и преди да успея да мигна, нечий юмрук здравата ме тресна право в окото. Морякът боксьор може би си е мислел, че наистина защитава другаря си, а може би просто е искал да си отмъсти на съпруга на красивата индийка заради нейната непристъпност. Отде да знае човек? При всички положения резултатът беше, че мен ме цапнаха в окото. Онзи твърде бързо реши, че е победител в схватката, заподскача пред мен с вдигнат гард и подвикна:

— Хайде, момче, боксирай се!

Един ритник в съответните части и удар с глава в стил „Папийон“ пратиха боксьора на пода.

В схватката лека-полека се включиха всички. Едноръкият дотича на помощ от кухнята и взе да раздава наляво и надясно удари с точилката, с която правеше китайските си спагети. Кюик пристигна, въоръжен с двузъба вилица, и започна да муши из мелето. Бивш парижки мошеник, още помнещ кръчмите по „Рю дьо Лап“, използваше един стол вместо кривак. Само Индара се оттегли от битката — явно загубата на бикините ѝ я бе лишила от боеспособност.

В крайна сметка петима от янките си изпросиха сериозни наранявания по главата, други получиха на различни части от тялото по две дупки от вилицата на Кюик. Черен като печка полица̀й застана на вратата, за да не допусне никой от нас да излезе. Слава богу, че беше там, защото малко след него пристигна джип на Военната полиция — бели гетри и готови да влязат в действие палки. Като видяха, че всичките им моряци са облени в кръв, те тръгнаха да нахлуват в заведението със сила — явно искаха да отмъстят за сънародниците си. Негрото обаче ти отблъсна, препречи им входа със своята палка и твърдо отсече:

— Полиция на Нейно величество.

Измъкнахме се от местопроизшествието едва след като пристигна английската полиция със затворническа кола. Закараха ни в участъка. Като изключим начерненото ми око, никой друг от нашите не беше наранен — как да ги убедим, че сме действали в условията на законна самозащита?

Осем дни по-късно ни изправиха пред съда и съдията повярва на нашите уверения. Освободиха всички ни без Кюик — той получи три месеца затвор заради нанесените с вилицата рани. Трудно беше да се даде разумно обяснение за многобройните дупки, с които бе осяял телата на противниците ни.

През следващите петнадесет дни в ресторанта избухнаха още шест свади. Почувствахме, че така повече не може. Моряците бяха решили, че историята съвсем не е приключена. Всяка вечер при нас нахлуваха все нови и нови мутри — върви разбери кой от тях е приятел и кой враг.

И накрая продадохме ресторанта — дори не на цената, на която го бяхме купили. Нали разбирате — новото му реноме не караше купувачите да се тълпят пред вратите ни.

— Какво ще правим сега, Едноръки?

— Ще почакаме Кюик да излезе от пандиза и ще си починем. Не можем да подхванем отново търговията, защото продадохме магарето и каручката и загубихме редовната си клиентела. Най-добре е нищо да не правим и да помързелуваме. По-нататък ще видим.

Кюик го освободиха. Каза, че са се отнасяли добре с него.

— Единствената неприятност беше, че в килията ми имаше двама смъртни — обясни ни той.

Англичаните имали следния гнусен навик — четиридесет и пет дни преди екзекуцията предупреждавали осъдения, че ще го обесят на тази и тази дата, в толкова и толкова часа и че кралицата е отказала да го помилва.

— Представете си — разказа ни Кюик, — всяка божа сутрин осъдените си крещяха един на друг: „Един ден по-малко, Джони, остават ни още само толкова и толкова дни!“ И после се ругаеха и обиждаха до обяд.

Като изключим тези неудобства, Кюик беше прекарал спокойно и удобно.

БАМБУКОВАТА КОЛИБА

Паскал Фоско дойде от бокситовите мини. Преди това беше участвал във въоръжения обир на Марсилската поща. Съучастникът му беше гилотиниран. Никой от нас не можеше да се сравнява с Паскал. Той имаше златни ръце. Печелеше само по четири долара на ден, но винаги намираше начин да помага на един-двама изпаднали каторжници.

Мините, от които извличаха алуминий, се намираха доста далеч, направо в джунглата. Около лагера се беше оформило малко селище. В него живееха работниците и инженерите. В пристанището винаги чакаха кораби, за да бъдат натоварени с ценната руда. И тогава ми хрумна следната идея — защо да не заминем за онази загубена пустош и да спретнем там едно кабаре? Нощем миньорите сто на сто умират от скука.

— Така си е — потвърди Фоско. — Не е тъпкано с развлечения. Просто няма какво да правим.

И ето че няколко дни по-късно четиримата с Индара, Кюик и Едноръкия се натоварихме на един сал, който ни закара по реката до мина „Маккензи“.

Лагерът на инженерите, големите клечки и специалистите беше чистичък, прегледен, къщурките — удобни, снабдени с метални мрежи против комари. Селото на общите работници изглеждаше отблъскващо. Не се виждаше нито една къща от тухли, камък или цимент — докъдето ти очи видят, само колиби от кал и бамбук, покрити с листа от бананови дървета или в най-добрия случай с ламарина. Четирите отвратителни бар ресторанта бъкаха от хора. Моряците се сбиваха, за да се докопат до някоя топла бира. Хладилникът беше непознато благо.

Паскал се оказа прав — можехме да извадим хляб в тази пустош. В крайна сметка аз бях беглец по душа и бягството продължаваше. Авантюрата течеше. Не можех да се установя и да заживея нормално като останалите си приятели. Не ми беше интересно да работя, само и само за да припечелвам прехраната си.

Всеки дъжд тук превръщаше улиците в море от локви и кал. Избрах място малко далеч от центъра, но затова пък нависоко. Така дори когато валеше, щях да съм сигурен, че реките мътна вода няма да наводнят замислената от мен постройка.

За десет дни с помощта на няколко негри дърводелци от мината построих правоъгълно помещение, дълго двадесет и широко осем метра. Вътре имаше място за тридесет маси за по четирима — значи сто и двадесет човека можеха да се разположат удобно. Сковахме също естрада, по която да минават „артистите“, и бар с дузина високи столчета пред него. До кабарето вдигнахме друга постройка с осем стаи, в които можеха да живеят шестнадесет души.

Когато слязох обратно в Джорджтаун, за да купя материали, маси, столове и прочие, наех четири пищни негърки за сервитьорки. Дайа от предишния ресторант реши да дойде също с нас. Наех пиано и още един чернушко, който да свири на него. Оставаше да изработя спектакъла.

С много мъки и увещания успях да прилъжа две явайки, една португалка, една китайка и две бели брюнетки да зарежат проституцията и да прегърнат кариерата на стриптийзърки. Купих от вехтошаря старо червено перде, с което щях да откривам и закривам програмата.

Някакъв китайски риболовец се нави да извози всичкия този народ с лодката си. А един търговец на алкохолни напитки ме снабди с каквато ти душа иска, и то на кредит. Имаше ми доверие човекът, разбрахме се да му изплащам напитките с вноски на всеки тридесет дни. По-нататък щеше да продължи да ми доставя необходимото. Стар грамофон и купчина изхабени плочи щяха да осигуряват музикалния фон в паузите, когато пианистът не измъчваше пианото. У един индус, прибрал боклука след някакъв пътуващ театър, напазарувах рокли, фусти, дантелени чорапи, жартиери и ярки сутиени — всички доста запазени. Това щеше да е гардеробът на бъдещите ми „артистки“.

Кюик-Кюик купи дървените мебели и постелките, а Индара — чашите и останалата необходима за един бар посуда. Както вече ви казах, аз осигурих напитките и творческата част. Доста усилия ни бяха нужни, за да свършим всичко в рамките на седмица. Най-накрая успяхме да натоварим покупките и себе си в лодката на китаеца.

Два дни по-късно пристигнахме в миньорското селище. Десетте жени предизвикаха истинска революция в онова загубено напред пустошта място. Натоварени с пакети и вързопи, се заизкачвахме по нанаторнището към Бамбуковата колиба, както решихме да наречем нашия бар. Започнахме репетициите. Хич не беше лесно да науча „артистките“ как да се разголят. Първо, защото говорех английски много зле и те не разбираха какво точно искам да им кажа. И, второ, защото цял живот се бяха събличали надве-натри, за да претупат клиента по-бързо. Сега от тях се очакваше точно обратното — колкото по-бавно, толкова по-възбуждащо. Използвах различна тактика за всяко от момичетата. Стараех се да подбера и най-подходящите дрехи.

Маркизата трябваше да носи розов корсет, фуста с кринолин и бухнали дантелени гащи. Събличаше се бавно, прикрита зад параван, докато публиката наблюдаваше как тя разкрива прелестите си в голямото огледало, окачено срещу нея.

На второ място идваше Бързачката — стегнато маце с гладък корем и кожа в цвят „кафе с мляко“. Беше прекрасна представителка на смесените раси — сигурно произлизаше от бял баща и светла негърка. Този тен, напомнящ за едва позлатено от огъня кафе, още повече подчертаваше съразмерните ѝ форми. Черни, естествено къдрави коси падаха върху идеално закръглените рамене. Гърдите ѝ — налети, високи и нахални, жилеха погледа с две чудесни, леко по-тъмни от кожата зърна. Ето така изглеждаше Бързачката. Всички части на костюма ѝ се отваряха с ципове. Излизаше на сцената в каубойски панталон, широкопола шапка, бяла блуза с кожени маншети. Появяваше се под звуците на военен марш и изритваше обувките си във въздуха. Панталонът се разкопчаваше по дължината на двете ѝ бедра и тя с един жест го смъкваше на земята. Корсажът също се разделяше на две части, съединени с ципове.

На публиката просто ѝ секваше дъхът, защото голите цици изскачаха, сякаш побеснели, че е трябвало да стоят затворени толкова дълго време. С голи бедра и гърди тя заставаше широкото разкрачена, слагаше ръце на хълбоците си и поглеждаше зрителите в очите. После със замах сваляше шапката си и я замяташе на една от първите маси до сцената.

Бързачката не се церемонеше много-много и когато сваляше слипа си. Откопчаваше малкото парче плат едновременно от двете си

страни и създаваше впечатление, че го разкъсва, а не смъква. В момента, в който се озовеше по евино облекло и публиката зърнеше мъхестия ѝ триъгълник, едно друго момиче ѝ тикваше в ръцете голямо ветрило от бели щраусови пера. Тя го разтваряше и се скриваше зад него.

В деня на откриването Бамбуковата колиба беше натъпкана до пръсване. Цялото ръководство на мината се бе строило в пълен комплект. Нощта завърши с танци и денят отдавна бе изгрял, когато изпратихме последните клиенти. Истински голям успех — не можехме и да мечтаем за нещо по-добро. Бяхме пръснали много пари за подготовката, но пък сложихме високи цени, които компенсираха предварителните разноски. Вярвах, че нашето кабаре наред джунглата има пред себе си много славни нощи, когато желаещите да влязат ще бъдат повече, отколкото можем да приемем.

Четири ми черни сервитьорки не успяваха да насмогнат.

Бях ги облякъл в много къси полички, със силно изрязани корсажи. Носеха червени тюрбани на главите си и също силно впечатляваха клиентелата. Индара и Дайа наблюдаваха двата края на салона. Кюик-Кюик и Едноръкия се трудеха зад бара, а аз хвърчах навсякъде, намесвах се, ако нещо не вървеше, помагах, ако персоналът не успяваше да се справи.

— Този път успехът ни е в кърпа вързан — обобци Кюик-Кюик, щом сервитьорките, артистките и съдържателят се озоваха най-после сами в просторното помещение. Хапнахме всички заедно като едно голямо семейство — смазани от умора, но щастливи от резултата. После отидохме да си легнем.

— Хайде, Папийон, няма ли да ставаш?

— Колко е часът?

— Шест часът вечерта — отвърна Кюик-Кюик. — Твоята принцеса ни помогна. Станала е преди два часа. Всичко е почистено и подредено. Готови сме за тази вечер.

Индара пристигна с ведро гореща вода. Обръснат, изкъпан, свеж и отпочинал, аз я прегърнах през кръста и двамата влязохме в Бамбуковата колиба, където ме посрещнаха с цял куп въпроси.

— Доволен ли беше снощи, шефе?

— Хубаво ли се съблякох? Къде според вас сбърках?

— Нали пях почти вярно? Добре, че публиката не е капризна.

Новият екип бе наистина симпатичен. Курвите, превърнати в актриси, приемаха работата си насериозно и изглеждаха доволни, задето са се разделили с предишната си професия. Альш-веришът вървеше от добре към по-добре. Сблъскахме се само с едно неудобство — тук имаше твърде малко жени за нуждите на твърде много самотни мъже. А всички клиенти искаха да се порадват на компанията на някое от момичетата и най-вече на „артистките“ ако не през цялата нощ, то поне колкото се може по-дълго. Пораждаха се ревности. Ако се случеше на една и съща маса да се спрат две жени, останалите посетители протестираха.

Малките негърки също бяха много търсени — първо, защото бяха хубави, но също така защото в джунглата нямаше други жени. Понякога Дайа заставаше зад бара и разговаряше с всички. Така двадесетина мъже наведнъж можеха да се порадват на индийката, която действително бе голяма хубавица.

За да се справя с ревнивците и с протестите на клиентите, които оставаха без момиче, въведох лотария. След поредния стриптийз или песен завъртахме рулетка с номера от 1 до 32 (по един номер за всяка маса и два за бара) и така решавахме къде ще седне артистката. За да участваш в лотарията, трябваше да си купиш билет, струващ колкото бутилка уиски или шампанско.

Надявах се, че по този начин ще ударя с един куршум два заека. Първо, щях да укротя недоволните. Печелившият получаваше на масата си момиче, което престояваше при него в продължение на час. Мацките ги сервирахме по следния начин: докато чисто голата артистка се крие зад ветрилото, ние завъртаме рулетката. Пада се някакъв номер. Момичето се качва върху боядисан със сребриста боя дървен поднос и четирима юначаги я повдигат, за да я пренесат до печелившата маса. Там тя лично отваря бутилка шампанско и така, както си е гола, се чука за здраве с клиентите. После учтиво се извинява, изчезва за няколко минути и се връща обратно вече облечена. Всичко вървя добре в продължение на половин година, но дъждовният сезон изтече и клиентелата се смени. Пристигнаха златотърсачите и търсачите на диаманти — свободни скитници из джунглите в тези толкова богати на съкровища земи. Да търсиш злато и брилянти с помощта на архаични методи е изключително трудно. Много често миньорите се убиваха и ограбваха помежду си. Затова

всички ходеха въоръжени, а когато успяваха да се докопат до няколко зрънца злато или шепа диамантени люспи, не можеха да устоят на изкушението да ги пропият. Момичетата получаваха тлъст процент върху всяка поръчана бутилка. Затова често пъти, докато целуваха клиентите, те изливаха шампанското или уискито в съда за лед. Колкото и да бяха пияни, някои посетители си даваха сметка, че ги мамят и реакциите им бяха толкова бурни, че ми се наложи да завинтя столовете и масите за пода.

И така това, което трябваше да се случи, се случи. Наричаха я Канелен цвят. Кожата ѝ наистина имаше цвета на канела. Новото момиче, което бях измъкнал от калта на Джорджтаун, буквално подлудяваше клиентите ми с умението си да се съблича.

Щом дойдеше нейният ред, изнасяхме на сцената канапе, покрито с бял сатен. Тя не само се събличаше с рядко срещано префинено умение, но щом се разголеше, лягаше на канапето и започваше да се гали сама. Дългите ѝ тънки пръсти се плъзгаха по голата кожа и се наслаждаваха на собственото ѝ тяло — от косите до пръстите на краката. Нито една частица от плътта ѝ не оставаше недокосната. Няма нужда да ви описвам реакциите на тези незадоволени и налети с алкохол мъже.

Тъй като беше доста алчна, тя поиска участниците в лотарията да заплащат билета за нейния номер с две бутилки шампанско, а не само с една, както за останалите. Имаше един як миньор, обрасъл с дива черна брада, който на няколко пъти се беше опитвал неуспешно да спечели Канелен цвят. Затова, когато видя моята индийка да минава с билетите за последния стриптийз на Канелен цвят, той реши, че не му остава друг изход, освен да купи тридесетте билета за всички маси в салона. Останаха само двата билета за бара.

След като плати цената на шестдесет бутилки шампанско, моят брадатко зачака спокойно стриптийза на Канелен цвят и тегленето на лотарията, убеден, че този път ще спечели. От своя страна Канелен цвят беше пила твърде много и изглеждаше превъзбудена. Последното ѝ изпълнение започна в четири часа сутринта. С помощта на алкохола тя постигна по-силно сексуално въздействие откогато и да било, а жестовете ѝ бяха по-смели от обикновено. Rrrrr! — завъртяхме рулетката. Да видим кой ще спечели.

След последния номер на Канелената мацка на брадаткото му потекоха лигите от възбуда. Той чакаше, убеден, че всеки момент ще му я сервират гола-голеничка върху сребърния поднос, покрита с прословутото ветрило от пера и с две бутилки шампанско между сочните бедра. Катастрофа! Нещастният тип с тридесетте билета загуби. Падна се номер 31 — тоест барът. В началото той не успя да схване какво става. Разбра едва когато видя как отнасят изпълнителката и я оставят на бара. В този момент идиотът му с идиот откачи, прескочи масата пред себе си и с три крачки се озова до бара. Извади револвера си и изстреля три куршума в момичето за по-малко от три секунди.

Канелен цвят издъхна в прегръдките ми. Взех я в ръце, след като цапнах онова животно с американския бокс, който винаги носех в себе си. Ако не се бях сблъскал с една от сервитьорките, може би щях да успея да стигна до престъпника навреме, за да му попреча да извърши тази лудост. В резултат полицията затвори Бамбуковата колиба и ние всички се завърнахме в Джорджтаун.

Ето че пак се озовахме вкъщи. Като истинска индийка фаталистка Индара изобщо не се промени. За нея провалът ни сякаш нямаше значение. Ще се захванем с нещо друго и толкоз. Китайците реагираха по същия начин. Хармоничният ни екип си запази старите отношения. Никой не ме укори заради бароковата ми идея да разигравам момичетата на хазарт, а именно тя стана причина за провала. Платихме си дълговете до шушка, дадохме и някакво обезщетение на майката на Канелен цвят. Не се притеснявахме. Всяка вечер отивахме в бара на каторжниците. Прекарвахме чудесни вечери, но заради военновременните си ограничения Джорджтаун започна да ме отегчава. Отгоре на всичко моята принцеса, която никога досега не беше проявявала ревност и не бе ограничавала свободата ми, сега не ме пускаше да направя крачка без нея. Където и да отидех, тя идваше с мен и оставаше така часове наред.

Условията да завъртя търговия в Джорджтаун се усложняваха все повече. И един ден ме обзе желанието да напусна Английска Гвиана и да замина за другаде. Не поемах риск — течеше война и никоя държава не екстрадираше бегълците. Така поне си мислех.

БЯГСТВОТО ОТ ДЖОРДЖТАУН

Гиту беше съгласен. Той също мислеше, че другаде можем да намерим по-хубави страни и да живеем по-леко, отколкото в Английска Гвиана. Започнахме да подготвяме бягството си. Напускането на Английска Гвиана се смяташе за сериозно престъпление. Течеше война, а никой от нас не разполагаше с паспорт.

Шапар, който бе успял да се измъкне от Кайен след изтичане на срока на интернирането му, живееше тук от три месеца насам. Работеше като сладоледаджия в една китайска сладкарница и печелеше по долар и петдесет на ден. Той също искаше да се махне от Джорджтаун. Сред кандидатите за бягство бяха още Дъопланк — каторжник от Дижон, и един тип от Бордо. Кюик-Кюик и Едноръкия предпочитаха да останат. Чувстваха се добре тук.

Устието на Демерара се охраняваше много строго с картечници, миноносци и стрелкови оръдия. Затова решихме да изработим точно копие на един от риболовните кораби в пристанището и така да излъжем охраната. Укорявах се, че проявявам неблагодарност към Индара, че не отговарям на всеотдайната ѝ любов. Но не можех нищо да променя — напоследък тя така се беше прилепила към мен, че ме изнервяше. Простите и чисти създания, които не умеят да слагат задръжки на желанията си, не чакат любимия им да ги потърси. Индийката реагираше по същия начин като двете сестри индианки от племето гуахира. В момента, в който почувстват, че ги обзема страст, те се предлагат и горко ти, ако не ги вземеш веднага. В подобни моменти виждаш, как ги пронизва истинска и дълбока болка, а това в моя случай беше доста дразнещо, защото не исках да карам нито индианските сестри, нито още по-малко Индара да страдат и се насилвах, заключен в обятията им, за да им доставя колкото мога по-голяма наслада.

Вчера присъствах на най-прекрасната и изразителна пантомима, която някога съм виждал. В Английска Гвиана съществува нещо като модерна форма на робство. Явайците идват да се трудят в плантациите за памук, захарна тръстика или какао, като подписват договори за пет

или десет години. Мъжът и жената са длъжни да излизат на полето всеки ден, освен ако не са болни. Ако обаче докторът реши, че симулират, за наказание след края на договора ги принуждават да работят още цял месец допълнително. Подобни наказания се налагат и за най-дребното прегрешение. Тъй като всички те обичат хазарта, лесно заборчляват на плантацията и за да платят на лихварите си, подписват продължения на договора с още една или няколко години.

На практика, веднъж попаднали в плантацията, те никога повече не могат да излязат. Способни са да проиграт на карти собствената си жена, но има нещо, което е свещено за тях — децата. Готови са на всичко, за да запазят свободата им. Преодоляват най-тежки трудности и лишения, но много рядко позволяват на децата си да подпишат договор с плантацията.

И тъй, него ден се женеше млада индийка. Всички бяха облечени в дълги роби. Жените носеха бели воали, а мъжете бели туники, падащи до глезените. Наоколо бе покрито с портокалови цветчета. След няколко религиозни церемонии, точно преди мъжът да отведе жена си, дойде време за сцената, която искам да ви опиша. Поканените се бяха строили отляво и отдясно на портата. От едната страна жените, от другата — мъжете. На прага пред широко отворената врата седяха майката и бащата. Младоженците се разцелуваха с близките си и тръгнаха между двете редици, проточили се на няколко метра. Изведнъж младоженката се отскубна от мъжа си и се хвърли към майка си. Майката закри очи с ръка и й направи знак да се връща обратно при момъка.

Той протегна към нея ръце и я повика, а тя започна с жестове да обяснява, че не знае как да постъпи. Майка й й е дарила живот — тя показва как нещо малко излиза от корема на майката. После тя й е дала гърдата си да суче. Нима девойката ще забрави всичко това, за да последва любимия си? Може би да, но почакай, не бързай — казваше му тя с жестове, остави ме още малко да погледам родителите си. Те бяха толкова добри към мен, че допреди ти да се явиш, живеех само заради тях.

Тогава на свой ред младежът й обясняваше с мимики, че животът иска и тя да стане съпруга и майка. Цялата сцена се развиваше на фона на надпяванията на група младежи и девойки. Накрая тя още веднъж се отскубна от съпруга си, изтича да целуне майка си и баща си, после

сама скочи в обятията му и той бързо я отнесе към обкичената с цветя каручка, която ги очакваше.

Подготвихме бягството си внимателно. Просторната и дълга лодка, хубавото платно, първокачествените кормило и кливер бяха осигурени така, че полицията да не се усети.

Скрихме корабчето си надолу по течението на Пенитънс Ривърс — малката рекичка, която се вливаше в Демерара. Беше боядисано и номерирано точно като една регистрирана в Джорджтаун китайска риболовна лодка. Само екипажът бе друг. За да минем спокойно под светлината на прожекторите, не биваше да се изправяме в цял ръст, тъй като китайците от имитирания кораб бяха ниски и мършави, а ние бяхме високи и яки.

Всичко мина без проблеми и ние излязохме от Демерара, за да поемем пътя в открито море. Въпреки радостта, че сме се измъкнали и че вече няма опасност да ни заловят, нещо ми пречеше да се наслажда на успеха. Бях заминал като крадец, без да предупредя моята индийска принцеса. Не се гордеех със себе си. Тя, баща ѝ, расата ѝ ми сториха само добрини, а аз им се отплащах зле. Не се стараех да намеря аргументи, за да оправдая поведението си. Смятах постъпката си за грозна и ни най-малко не я одобрявах. На тръгване оставих на явно място върху масата шестстотин долара, но парите не могат да заплатят всичко на този свят.

Трябваше в продължение на четиридесет и осем часа да вървим само на север. Обзе ме отново старото желание да стигна до Британски Хондурас. Това значеше два, че и повече дни в открито море.

В бягството участвахме петима души — Гиту, Шапар, Барьер от Бордо, Дьопланк от Дижон и аз, Папийон, капитан на кораба.

Едва бяха изминали тридесетина часа, и попаднахме на страхотна буря, последвана от нещо като тайфун, циклон. Светкавици, гръмотевици, огромни блъскащи се вълни, ураганен вятър, вилнеещ в кръг около нас — напълно безпомощни, ние оставихме стихииите да ни гонят през едно море, каквото никога дотогава не бях виждал, нито можех да си представя. За първи път ставах свидетел на това, как ветровете сменят посоките си с такава сила и скорост, че престанахме да чувстваме пасатите, а вихърът ни запрати обратно там, откъдето бяхме тръгнали. Ако това чудо бе продължило осем дни, току-виж, щяхме да се върнем в каторгата.

Въпросният тайфун бил паметен и за жителите на сушата — научих по-късно в Тринидад от френския консул господин Агостини. Стихията бе унищожила повече от шест хиляди бананови дървета от личната му плантация. Минала като трион и буквално изсякла горичките на височина един човешки бой. Къщи са били изтръгвани от основите им и захвърляни надалеч — на земята или в морето. Ние от своя страна загубихме всичко — провизиите, багажа, бъчвите със сладка вода. Мачтата се счупи, платното се скъса, а най-страшното бе, че кормилото излезе от строя. Като по чудо Шапар успя да спаси малкото ни гребло и оттук нататък аз управлявах лодката с него. Не стига това, ами по едно време се съблякохме до голо, за да скалъпим нещо като ново платно. Използвахме всичко — сака, панталони, ризи. И петимата останахме само по гащи. Съшито с помощта на малко жица, която успяхме да намерим на борда, въпросното платно ни помогна да се движим почти нормално, въпреки прекършената мачта.

Пасатите отново задухаха нормално и аз се възползвах от това, за да обърна лодката на юг и да се опитам да стигна до твърда земя, ако ще и да е Английска Гвиана. Щяхме да посрещнем очакващата ни там присъда като добре дошла. Другарите ми се държаха достойно по време на бурята. Впрочем меко е да се каже буря — по време на катаклизма, на потопа, на циклона.

Едва шест дни по-късно, два от които протекоха при пълно затишие, видяхме земя на хоризонта. Не можехме да управляваме лодката по свое желание, тъй като разполагахме единствено със скалъпеното платно, в чиито дупки вятърът се оплиташе. Късото гребло също не ми помагаше да насочвам корабчето с твърда и сигурна ръка. Тъй като бяхме голи, получихме жестоки изгаряния и загубихме силите си за борба. Не ни бе останала кожа по носовете, изглеждахме като живо одрани. В същото състояние бяха устните ни, краката, местата между бедрата и самите бедра. Мъчеше ни такава жажда, че Дъопланк и Шапар започнаха да пият солена вода.

След като опитаха да се утолят по този начин, страданията им се увеличиха. Въпреки жаждата и глада никой, абсолютно никой не се оплакваше. Нито си позволяваше да дава съвети на останалите. Ако някой искаше да се нагълта с морска вода или да се облива с нея под предлог, че това щяло да го разхлади, той сам много скоро си даваше сметка, че солта дразни раните му и засилва болката.

Очите на всички бяха възпалени и залепнали. Само аз можех да отворям едното си око. Налагаше се въпреки болката да ги промиваме в морето, тъй като трябваше да виждаме накъде вървим. Жежкото слънце палеше раните ни толкова яростно, че едва издържахме. Дъопланк почти полудя и заговори, че ще скочи да се удави.

Вече от един час ми се струваше, че различавам земя на хоризонта. Веднага се насочих натам, без да казвам нищо на останалите, тъй като не бях съвсем сигурен, че съм прав. Отнякъде се появиха птици и закръжиха над нас — значи не бях сгрешил. Крясъците им донесоха новината до моите другари, които лежаха в дъното на лодката, повалени от слънцето и от умората и се опитваха да прикрият лицата си с длани.

Гиту изплакна устата си, за да може да изкара някакъв звук, и попита:

— Виждаш ли земя, Папи?

— Да.

— След колко време мислиш, че ще успеем да стигнем?

— След шест-седем часа. Слушайте, приятели, не издържам повече. Не ми стигат раните, дето ги имаме всички, ами отгоре на това задникът ми остана без кожа от търкането върху дървената пейка. Вятърът не е много силен, напредваме бавно и ръцете ми са непрекъснато изтръпнали от стискането на веслото, което използвам вместо кормило. Искате ли да ви предложи нещо? Нека да свалим платното и да го опънем върху лодката като покрив, за да се прикрием от слънцето до падането на нощта. Лодката ни и сама ще се движи към земята, защото течението ще я носи натам. Или приежете този вариант, или някой друг да дойде да държи греблото вместо мен.

— Не, не, Папи. Нека да направим, както ти казваш, и да поспим малко на сянка.

Взехме решението към един час след пладне под лъчите на палещото слънце. Проснах се на дъното на лодката с животинската наслада, че най-после попадам на сянка. Другарите ми ми отстъпиха най-хубавото място, за да мога да дишам свеж въздух. Дежурният на пост единствен не се излегна, но също остана под платното. Всички, включително и той, скоро заспахме дълбоко. Бяхме смазани от умора и щастливи, че най-после сме успели да избягаме от овъгляващото слънце.

Внезапно бяхме събудени от писъка на сирена. Отдръпнах платното — наоколо бе нощ. Колко ли беше часът? Заех мястото си при кормилото и почувствах как свежият бриз гали разраненото ми тяло. Стана ми студено. Но колко приятно беше, че вече не съм подложен на изгарящите лъчи!

Отново вдигнахме платното. Промих очите си с морска вода. За щастие само едното беше възпалено. И съвсем ясно видях земя отдясно и отляво. Къде ли се намирахме? Към кой от двата бряга трябваше да се насоча? Отново чухме воя на корабна сирена. Разбрах, че сигналът идва отдясно. Какво ли искаха да ни кажат, мамка им?

— Къде смяташ, че сме попаднали, Папи? — запита Шапар.

— Искрено казано, не знам. Ако тази земя не е откъсната от континента, и това, което виждаме, е залив, значи може би сме стигнали до най-горния край на Английска Гвиана и се намираме близо до Ориноко (голяма венецуелска река, която служи за граница). Но ако земята отдясно е откъсната от тази отляво, значи полуостровът насреща ни е всъщност остров и става дума за Тринидад. В такъв случай отляво е Венецуела, а ние сме в залива Пария.

Спомените от морските карти, които бях имал възможността да изучавам, ме караха да мисля така. Ако отдясно е Тринидад, а отляво Венецуела, коя от двете възможности да изберем? На тази карта бе заложена съдбата ни. Иначе силният свеж вятър щеше леко да ни отнесе до брега. Засега не се приближаваме към нито една от двете страни. В Тринидад на власт бяха ростбифите — тоест същото правителство, както и в Английска Гвиана.

— Там със сигурност ще се отнесат добре с нас — рече Гиту.

— Да, но какво решение ще вземат, след като напуснахме територията им без разрешение и нелегално във военно време?

— А за Венецуела какво ще кажете?

— Не знаем какво е положението там — отвърна Дъопланк. — По времето на президента Гомес каторжниците бяха принуждавани да строят пътища при изключително тежки условия, а после връщаха „кайенците“, както ни наричат там, на Франция.

— Да, но сега нещата са различни, тече война.

— Доколкото разбрах в Джорджтаун, ония не са се включили във войната. Останали са неутрални.

— Сигурен ли си?

— Сто на сто.

— Е, тогава за нас става опасно.

Вече различавахме светлините и по двата бряга. Отново чухме сирената, която този път изсвири три сигнала поред. Отдясно до нас достигнаха няколко светлинни сигнала. Луната изгря, като освети пътя ни. Точно отсреща се издигаха две огромни остри скали. Сигурно заради тях виеше сирената, предупреждаваше, че е опасно да се приближаваме натам.

— Я гледай, шамандури! Цяла редица. Защо не се вържем за тях, за да дочакаме деня? Свали платното, Шапар.

Той смъкна с едно дръпване парцала, съшит от ризи и панталони, който аз толкова претенциозно наричах платно. Послужих си с греблото като със спирачка и приближих към „шамандурите“ с носа напред. За щастие беше ни останало парче въже, завързано за лодката толкова здраво, че тайфунът не бе успял да го откъсне. Ето, закачихме се. Не директно за шамандурата, която изглеждаше много странно и нямаше по себе си никакви куки за закачане, а за въжето, свързващо две плуващи топки една за друга. Сигурно бяха поставени, за да обозначават някакъв воден коридор. Залюляхме се кротко до шамандурите и без да обръщаме повече внимание на сирената, която продължаваше да се дере от дясната ни страна, се свихме на дъното на лодката и се завихме с платното, предпазвайки се от вятъра. Приятна топлина обля пронизаното ми от вятъра и нощния хлад тяло и аз пръв от компанията захърках, потънал в дълбок сън.

Когато се събудих, вече се беше развиделило. Слънцето се измъкваше от постелята си, морето беше леко развълнувано, а синьо-зеленият му цвят подсказваше, че дъното е покрито с корали.

— Какво ще правим сега? Ще поемем ли към твърдата земя? Умирам от глад и жажда.

За първи път някой си позволяваше да се оплаче от глад, въпреки че не бяхме хапнали от седем дни насам.

— Толкова близо до земята сме, че не можем да допуснем сериозна грешка — предположи Шапар.

От мястото си виждах ясно надалеч. Зад двете скали се простираше морето, земята там бе прекъсната — значи отдясно бе Тринидад, а отляво Венецуела. Нямаше съмнение, че се намираме в

залива Пария. Водата беше синя, а не жълта от наносите на Ориноко, тъй като плувахме по течението на канала, разделящ двете страни.

— Какво да правим ли? Гласувайте. Въпросът е твърде сериозен, за да взема решението сам. Отдясно се намира английският остров Тринидад, отляво — Венецуела. Къде искате да отидем? Като имаме предвид състоянието на лодката и нашето изтощение, трябва да стигнем колкото можем по-скоро до бряг. Между нас има двама освободени каторжници — Гиту и Барьер. Ние тримата с Шапар и Дъопланк сме изложени на повече опасности. Затова именно ние тримата трябва да решим. Съгласни ли сте?

— Най-разумно би било да идем в Тринидад. Условията във Венецуела са ни непознати.

— Не е нужно да взимате каквото и да било решение — намеси се Дъопланк. — Този катер, който идва насреща ни, ще го вземе вместо нас.

И действително, към нас се бе устремил бърз катер. Спря на разстояние от петдесетина метра. Някакъв човек на борда му взе високоговорител в ръце. Забелязах, че знамето им не е английско. Цялото бе обсипано със звезди, изглеждаше много красиво — никога досега не бях виждал подобно знаме. Сигурно беше венецуелско. По-късно то щеше да се превърне в „моето знаме“, в символ на новата ми родина — вълнуващото доказателство, че и аз като всички нормални хора по света мога в парче плат да видя обединени най-благородните черти на един велик народ — моя народ.

— *Quien son vosotros* (Кои сте вие)?

— Французи сме.

— *Estan locos* (Луди ли сте)?

— Защо?

— *Porque son amarados a minas* (Защото сте се завързали за мини).

— Вие затова ли не се приближавате?

— Да. Бързо се отвържете.

— Слушаме.

Шапар размота въжето за три секунди. Действително ние се бяхме закачили ни повече, ни по-малко за верига плуващи мини. Не бяхме хвъркнали във въздуха само по една случайност — обясни ми

капитанът на катера, който ни изтегли. Без да се качват на борда ни, хората от екипажа ни подадоха кафе, подсладено топло мляко, цигари.

— Вървете във Венецуела, там ще се отнесат добре с вас, уверявам ви. Не можем да ви изтеглим до сушата, тъй като трябва спешно да окажем помощ на един ранен при фара на Баримас. Не се опитвайте да стигнете до Тринидад, защото възможностите да се натъкнете на мина са девет на десет...

След като ни пожела „Adios, buena suerte“ (Сбогом, на добър час), катерът се отдалечи. Оставиха ни два литра мляко. В десет сутринта с позапълнен от кафето и млякото стомах и цигара в уста аз без никакви усилия изкарах лодката върху ситния пясък на непознатия плаж, където петдесетина души чакаха да видят кой ще слезе от странния съд със скършена мачта и съшити от панталони и ризи платно.

**ТРИНАДЕСЕТА ТЕТРАДКА
ВЕНЕЦУЕЛА**

РИБАРИТЕ ОТ ИРАПА

Постепенно откривах един абсолютно неподозиран досега свят, опознавах хората и обичаите им. Първите мигове, прекарани на венецуелска земя, толкова ме развълнуваха, че ако река да опиша, да изразя атмосферата на топлия прием, който ни оказа щедрото население тук, ще ми е нужен талант, много по-голям от скромните ми възможности. Мъжете — бели, черни, но най-вече леко мургави, с цвета, който придобива белият човек след няколко слънчеви бани, обикновено носеха навити до коляното панталони.

— Горките, в какво състояние се намирате! — ни казваха те.

Рибарското селище, където бяхме акостирали, се наричаше Ирапа, административна единица от щата Sucre. Младите жени, до една хубавици, нисички, но за сметка на това твърде грациозни, по-зрелите и съвсем възрастните се превърнаха тутакси в санитарки, милосърдни сестри и майки закрилници.

Под навеса на една от къщите, където вече бяха подготвили пет вълнени хамака, маса и столове, те ни намазаха с какаово масло от главата до петите. Нито един сантиметър наранена плът не остана забравена. Лежахме полумъртви от глад и преумора. Дългото гладуване беше предизвикало известно обезводняване на организма. Тукашните хора знаеха, че при това положение трябва да ни осигурят сън, но и храна на малки порции. Импровизираните медицински сестри ни сложиха да си легнем по хамаците и започнаха да ни дават малки късчета храна така, както спяхме. Бях нечовешки изтощен, силите ми ме бяха напуснали изцяло и в момента, в който ме положиха върху хамака с добре намазани с мехлем рани, буквално потънах в някаква бездна и започнах от този момент нататък да спя, да се храня и да пия, без да си давам сметка за случващото се край мен и с мен.

Празният ми стомах не можа да приеме първите лъжички с каша. Не бях единственият. И петимата на няколко пъти повръщахме всичката или част от храната, която жените се опитваха да вкарат в устите ни.

Жителите на селото бяха изключително бедни. Въпреки това всички без изключение участваха в излекуването ни. Три дни по-късно благодарение на грижите, а също и на младостта ние почти успяхме да се изправим на крака. Седяхме под освежаващата сянка на навеса от кокосови листа и в продължение на дълги часове разговаряхме с местните хора. Не бяха достатъчно богати, за да ни облекат и петимата наведнъж. Затова се организираха в малки групи. Тези тук ще се грижат за Гиту, онези за Дъопланк и прочее. Около десетина души се занимаваха с мен.

Първите дни слагахме износени, но изрядно чисти дрехи. Сега те използваха всяка възможност да ни купят по някоя нова риза, панталон, колан, чехли. Сред жените, които се грижеха за мен, имаше и съвсем свежи девойчета от индианската раса, но получили вече примеси на испанска или португалска кръв. Едната от тях се казваше Тибисей, а другата Ненита. Купиха ми риза, панталон и чифт патъци, които наричаха „aspargate“. Състояха се от гумена подметка без ток и плетена горна част. Тъканта обхващаше петата, но оставяше пръстите на краката голи.

— Няма нужда да ви питаме откъде идвате. По татуировките ви познахме, че сте избягали от френската каторга.

Това ме развълнува още повече. Та те са знаели, че сме осъдени за сериозни престъпления, че сме избягали от затвор, за чиято строгост са чели в книгите и вестниците, и въпреки това намират за най-естествено да ни се притекат на помощ! Да облечеш някого, когато си богат или заможен, да нахраниш гладния чужденец, когато нито ти, нито семейството ти търпите лишения, доказва, че си добър човек. Но да разделиш на две залька, въпреки че не достига за теб самия и за близките ти, да споделиш мизерната си трапеза с непознатия беглец от правосъдието, е направо достойно за преклонение.

Нея сутрин всички — мъже и жени — се бяха умълчали. Изглеждаха притеснени и угрижени. Какво ли ставаше? Тибисей и Ненита седяха близо до мен. За първи път от петнадесет дни насам успях да се обръсна. От осем дни живеехме сред тези щедри хора с открити сърца. Върху раните ми се беше образувала тънка коричка и аз посмях да посегна към бръснача. Заради брадата жените не бяха успели да си съставят ясна представа за възрастта ми. Бяха очаровани, че съм толкова млад и най-наивно си го признавах. Вярно, навършил

бях вече тридесет и пет години, но изглеждах на не повече от двадесет и осем — тридесет. Да, всички гостоприемни мъже и жени сега се косяха заради нас — чувствах това със сигурност.

— Какво ли става? Кажете ми, Тибисей, какво се е случило?

— Чакаме да дойдат представители на властите от Гуирия — едно съседно село. Не знаем как, но полицията е узнала, че сте тук. Затова ще изпрати свои хора.

Към мен се запъти висока красива негърка, придружена от млад мъж с навити до коляното панталони и гол до кръста. Атлетичното му тяло имаше чудесни пропорции. Ла Негрита (негърката) — във Венецуела, където няма никаква расова или религиозна дискриминация, често наричат така цветнокожите жени — се обърна към мен:

— Сеньор Енрикес (господин Анри), сега ще пристигне полицията. Не знаем дали това ще ви помогне, или навреди. Бихте ли искали да се скриете за известно време в планината? Брат ми може да ви заведе до една къщурка, където никой няма да ви открие. Ние трите с Тибисей и Ненита ще ви носим храна и сведения всеки ден.

Изключително развълнуван, аз посегнах да целуна ръка на благородното момиче, но тя внимателно я отдръпна и чистосърдечно ме целуна по бузата.

Група ездаци се приближиха към нас в галоп. Всички те имаха бравички, с каквито тук режат захарната тръстика — носеха ги праметнати като саби над лявото си бедро, — широки колани с патрондаши и револвери, затъкнати в кобури, закопчани отдясно. Скочиха от седлата. Към нас се приближи около четиридесетгодишен мъж с монголоидно лице — дръпнати като на индианец очи, кожа с меден цвят. Беше висок и сух и носеше огромна широкопола шапка, оплетена от оризова слама.

— Добър ден. Аз съм полицейският префект.

— Добър ден, господине.

— Вие защо не сте ни предупредили, че имате тук петима бегълци от Кайен? Донесоха ми, че пребивават тук от осем дни. Отговаряйте.

— Чакахме, докато съберат сили, за да се изправят на крака и докато изгарянията им пооздравеят.

— Дошли сме да ги вземем, за да ги отведем в Гуирия. След малко ще пристигне камионът.

— Искате ли кафе?

— Да, благодаря.

Всички седнахме в кръг и засърбахме кафето. Огледах префекта и останалите полицаи. Не изглеждаха лошави. Оставяха впечатлението за хора, които се подчиняват на чужди заповеди, без да са напълно съгласни с тях.

— От Дяволския ли сте избягали?

— Не, идваме от Джорджтаун в Английска Гвиана.

— И защо не си останахте там?

— Животът там е тежък.

Шефът се подсмихна и подхвърли:

— Да не мислите, че тук ще ви е по-леко, отколкото при англичаните?

— Да, защото сме латински народ като вас.

Група от седем-осем души се приближи към нашия кръг. Предвождаше ги петдесетгодишен мъж с посребрена коса, висок повече от метър и седемдесет и пет, със светло шоколадов цвят на лицето. Имаше огромни черни очи, издаващи рядко срещани интелигентност и сила на характера. Дясната му ръка почиваше върху ръкохватката на една брадвичка, провиснала край бедрото му.

— Какво ще правите с тези хора, господин префект?

— Ще ги заведем в затвора в Гуирия.

— Защо не ги оставите да живеят тук с нас? Всяко семейство е готово да приеме по един от чужденците.

— Невъзможно, това е заповед на губернатора.

— Но те не са извършили никакво престъпление на венецуелска територия.

— Вярно, така е. Но въпреки всичко, това са много опасни хора. Трябва да са извършили тежки престъпления, след като са били осъдени на френска каторга. Отгоре на това са избягали без документи за самоличност и тяхната полиция сигурно ще си ги поиска обратно, когато научи, че са във Венецуела.

— Искаме да останат с нас.

— Не може. Заповед на губернатора.

— Напротив, може. Какво знае губернаторът за нещастните хора по този свят? Едно човешко същество никога не бива да се смята за напълно пропаднало. Въпреки престъпленията, които човек е извършил, винаги идва момент, когато той може да изкупи грешките си, да стане добър и полезен член на обществото. Нали е така, приятели?

— Да — отвърнаха мъже и жени в един глас. — Оставете ги при нас, ние ще им помогнем да започнат живота си наново. За осем дни успяхме да ги опознаем достатъчно добре, за да видим, че са смели и почтени.

— По-цивилизовани от нас са намерили за нужно да ги затворят в килии, за да не вършат повече злини — противопостави се префектът.

— Кое наричате цивилизован, шефе? — запитах аз. — Да не мислите, че французите са по-цивилизовани от хората, които ни приеха и излекуваха, само защото имат асансьори, самолети и метро? Ако искате да знаете скромното ми мнение, ще ви кажа, че у всеки член на това общество, което живее простичко сред природата, далеч от богатата на механическата цивилизация, има повече човещина, благородство и добродетели. Липсват им удобствата на прогреса, но чувството им за християнско милосърдие е по-възвишено, отколкото у онези, които претендират за най-напреднала цивилизованост. Предпочитам неграмотните жители на тукашното селище пред висшистите от парижката Сорбона, особено ако душата им е като на прокурора, който навремето ме осъди. Едните са преди всичко хора, а другите са забравили, че са човешки същества.

— Разбирам ви. Но аз съм само инструмент на чужда воля. Ето че камионът пристигна. Моля, дръжете се така, че да нямаме инциденти по пътя.

Всяка групичка жени разцелува онзи, за когото е полагала грижи. Тибисей, Ненита и Ла Негрита ме прегърнаха, като ридаеха горко. Мъжете ни стиснаха ръцете и ни показаха колко страдат, задето отново ни отвеждат в затвора.

— Сбогом, благородни жители на Ирапа. Вие намерихте куража да се противопоставите на властите в собствената ви страна, за да защитите непознати довчера нещастници. Хлябът, който вкусих у вас, хлябът, който откъснахте заради мен от собствената си трапеза, този

хляб, символизиращ братството между човечите, се превърна в най-прекрасния пример на завета „Не убивай. Помагай на страдащите, дори ако това ти струва лишения. Винаги помагай на по-бедните.“ Ако един ден изляза на свобода, винаги ще помагам на другите така, както ме научиха първите срещнати жители на Венецуела.

А ми предстоеше да срещна много други хора като тези, които сега напусках.

КАТОРГАТА В ЕЛДОРАДО

Два часа по-късно пристигнахме в голямо пристанищно село, което претенциозно се наричаше град — Гуирия. Префектът лично ни предаде на местния полицейски комендант. В комисариата с нас се държаха повече или по-малко добре, но ни подложиха на разпит и тъпият следовател упорито отказваше да повярва, че идваме от Английска Гвиана, където сме били освободени. Запита ни, защо сме пристигнали във Венецуела в състояние на пълно изтощение и накрая на силите си, щом като сме пътували само от Джорджтаун до залива Пария. Разказахме му историята с тайфуна и той заяви, че му се подиграваме.

— Две големи лодки потънаха целите по време на торнадото, натоварен с боксит кораб изчезна с целия си екипаж, а вие сте се спасили с петметровата си черупка? Кой ще повярва на подобна история? Дори просякът от пазара не би клъвнал на тази въдица. Лъжете, историята ви е съшита с бели конци.

— Поискайте сведения от Джорджтаун.

— Да, та да дам на англичаните повод да ми се смеят.

Не знам какъв рапорт съчини този тъп, вироглав, недоверчив и надут чиновник, нито до кого го изпрати. Но в резултат една сутрин ни събудиха в пет часа, оковаха ни, натовариха ни в камион и ни отпратиха в неизвестна посока.

Както вече казах, пристанището Гуирия е разположено в залива Пария точно срещу Тринидад. То има предимството, че се намира при устието на река, голяма колкото Амазонка — Ориноко.

Оковани и заобиколени от десетина полицаи, ние отивахме към град Боливар — столицата на едноименния щат. Движихме се по черни пътища и това допълнително ни изтощи. Каросерията на камиона, в която ни бяха натъпкали като торби с картофи, заплашваше да се разпадне всеки момент. Полицаи и затворници подскачахме и се блъскахме едни в други в продължение на пет дни. Нощем спяхме по местата си, а на сутринта продължавахме лудешкото препускане.

Най-после на около хиляда километра от морето пътешествието ни приключи — там, където посред девствените джунгли свършваше черният път, съединяващ град Боливар с Елдорадо.

Когато пристигнахме, и войниците, и затворниците бяхме в ужасно състояние.

Но кое е това Елдорадо? На времето испанските конквистадори нарекли така голямата си надежда, защото, като видели как идващите от тези земи индианци притежават златни изделия, решили, че тук някъде има планина от чисто злато. Или най-малкото — наполовина пръст, наполовина злато. С две думи, Елдорадо е селище, разположено на брега на една река, пълна с пирани — риби човекоядки, които за минути могат да разкъсат човек или добиче, а също и с тембладори — вид електрически риби, които кръжат около плячката си и я обстрелват с токови удари, след което ѝ виждат сметката. Посред въпросната река е разположен остров — истински концентрационен лагер. Там именно се намира венецуелската каторга.

Тази колония за принудителен труд е най-страшното, най-дивото и нечовешко нещо, което съм виждал през живота си, тъй като тук затворниците ги пребиват от бой. Заеманата от нея площ е във формата на квадрат с дължина на едната страна около сто и петдесет метра. Заобиколена е с огради от бодлива тел. Около четиристотин души спят под открито небе, изложени на капризите на природата. В целия лагер има само няколко ламаринени навеса, под които можеш да се скриеш.

Без да ни дадат възможност да кажем и една дума, без да оправдаят по някакъв начин решението си, в три часа следобед тукашните власти ни присъединиха към останалите каторжници така, както бяхме слезли от камиона — полумъртви от умора след изтощителното пътуване. В три и половина, без да записват имената ни в никакви регистри, просто ни извикаха и ни тикнаха две лопати и три мотики. Заобиколени от петима войници, въоръжени с пушки и камшици от биволски жили, ние бяхме принудени да отидем до мястото на изкопните работи, защото иначе рискувахме да ни пребият. Скоро разбрахме, че надзирателите правят демонстрация на силата си. Щеше да е изключително опасно да им се противопоставяме точно в този момент. По-късно ще видим...

Щом пристигнахме на работната площадка, ни заповядаха да дълбаем траншея покрай строящия се напред джунглата път.

Подчинихме се безмълвно и всеки заработи в зависимост от силите си, без да вдига глава. Въпреки това чувахме псувните и жестоките удари, които непрекъснато се сипеха върху останалите затворници. Нито един от нас не получи удар с камшик. Явно демонстрацията имаше за цел да ни покаже веднага след пристигането ни как живеят осъдените тук.

Действието се развиваше в събота. След работа, потънали в прах и пот, бяхме върнати обратно в лагера. Пак не ни записаха в никакви документи.

— Петимата французи, елате тук! — заповяда ни затворническият отговорник.

Беше метис, висок метър и деветдесет. Винаги носеше камшик. Този неописуем грубиян беше натоварен да отговаря за дисциплината вътре в лагера.

Посочиха ни къде да си опънем хамаците — на открито, близо до входната врата. Там поне имаше ламаринен навес, което значеше, че ще сме на завет от дъжда и слънцето.

Голямата част от каторжниците бяха колумбийци, останалите — венецуелци. Нито един от гвианските карцери не можеше да се сравни по ужас с тази трудова колония. Дори магаре не би оживяло след побоищата, които тукашните затворници търпяха. Въпреки всичко повечето от тях се чувстваха здрави, тъй като храната бе изобилна и вкусна.

Събрахме се на нещо като военен съвет. Ако някой от войниците посмееше да удари наш човек, щяхме да прекратим работа и да легнем на земята, откъдето нямаше да ставаме колкото и да ни мъчат. В крайна сметка все щяха да повикат някой от началниците и ние щяхме да го запитаме защо ни държат в затвора, при положение че не сме извършвали никакво престъпление. Двамата освободени — Гиту и Корбиер — подметнаха, че ще поискат да ги екстрадират във Франция. После решихме да повикаме настрана главния надзирател. Разговора с него щях да проведа аз. Наричаха го Негро Бланко (Белия негър). Гиту тръгна да го търси. Най-послед палачът пристигна. Както обикновено, носеше в ръка камшика от биволски жили. Ние петимата го наобиколихме.

— Какво искате от мен?

— Да ти кажем само две думи — отвърнах аз. — Ние няма да допуснем нито едно нарушение против правилника и няма да ти дадем

повод да ни удряш. Забелязахме обаче, че биеш наред, понякога без причини. Извикахме те да ти кажем, че ако удариш някой от нас, си труп. Ясно ли ти е?

— Да — рече Негро Бланко.

— И още един съвет.

— Какъв? — попита оня с глух глас.

— Ако решиш да докладваш за чутото от нас пред някого, разкажи го на офицер, а не на войник.

— Разбрано — и си тръгна.

Случката се разигра в неделя — почивен ден за затворниците. Малко по-късно към нас се запъти един тип с нашивки.

— Как ти викат?

— Папийон.

— Ти ли си главатарят на французите?

— И петимата сме си главатарии.

— Защо точно ти си взел думата пред отговорника?

— Защото най-добре знам испански.

Човекът, който ми задаваше въпроси, беше военен от националната гвардия. Обясни ми, че не той е комендантът на лагера. Имало двама по-висши от него началници, но те в момента отсъствали. Откак бяхме пристигнали, наказателната колония беше все в негова власт. Другите двама щели да се върнат във вторник.

— Ти си заплашил отговорника от свое име и от името на другарите си, че ще го убие, ако си позволи да удари някого от вас. Вярно ли е?

— Да, и заплахата ни е напълно сериозна. Но добавих, че ние няма да му дадем никакъв повод за телесни наказания. Знаете, господин капитан, че тук ни докараха без съд и присъда, тъй като не сме извършвали никакви престъпления на територията на Венецуела.

— Нищо не знам. Пристигнахте в лагера без каквито и да било документи освен предписанието на селския полицаи: „Да бъдат накарани да работят веднага след приемането им.“

— Е добре, господин капитан, молим ви да проявите справедливост — вие все пак сте военен. Предупредете войниците си, още преди началниците ви да са пристигнали, и ги накарайте да се отнасят към нас не както към останалите затворници. Повтарям ви, че

не сме осъдени и че не бихме могли да бъдем осъдени, тъй като не сме извършили никакво нарушение на венецуелска територия.

— Добре, ще дам такава заповед. Надявам се, че не сте ме излъгали.

Целия следобед на този първи неделен ден, прекаран тук, посветих на изучаването на останалите затворници. Най-удивително ми се стори това, че всички изглеждаха здрави. Побоищата се бяха превърнали във всекидневие и мъжете до такава степен бяха свикнали с тях, че дори когато можеха да ги избягнат благодарение на примерно поведение — например в почивния ден, — те като че ли намираха някакво мазохистично удоволствие в играта с огъня. Непрекъснато вършеха точно това, което бе забранено — хвърляха зарове, чукаха младежи в кенефите, крадяха от другарите си, подхвърляха мръсни думи към жените от съседните села, дошли да им донесат цигари и нещо за хапване. Жените се занимаваха също и с търговия. Купуваха плетени панери или издялани от дърво малки фигурки срещу дребни стотинки или пакети цигари. Имаше затворници, които намираха начин да проврат ръка през бодливата тел и да грабнат парите на жената. После побягваха, без да са й дали предлагания предмет, и се смесваха с останалите на двора. Направих си следния извод — телесните наказания се раздаваха тук толкова несправедливо и неравномерно, че каторжниците с буквално нашарени от бичовете гърбове изпитваха див страх, от който не печелеха нито обществото, нито дори редът в лагера. Страх, който с нищо не помагаше за превъзпитанието на нещастниците.

Изолаторът на Сен Жозеф с неговия закон за мълчанието беше къде-къде по-страшен от тукашния затвор. В Елдорадо страхът те връхлиташе и изчезваше бързо. Правото да разговаряш с останалите през извънработно време, богатата и пълноценна храна позволяваха на човек съвсем спокойно да изкара присъдата си, а тук никой не се застояваше повече от пет години.

Неделята мина в пушене, пиене на кафе и разговори помежду ни. Няколко колумбийци се приближиха към нас, но ние ги отпъдихме учтиво и категорично. Трябваше да се научат, че не сме затворници като всички останали — иначе бяхме загубени.

На следващия ден, понеделник, в шест сутринта тръгнахме към работната площадка, след като обилно закусихме. Да ви разкажа

процедурата в началото на работния ден. Петдесет затворници и петдесет войници се подреждат в две редици едни срещу други. На всеки затворник се пада по един войник. По средата между двете редици са струпани петдесет сечива — мотики, лопати или брадви. Мъжете от двете групи се наблюдават взаимно. Затворниците — обзети от страх, войниците — изнервени и ожесточени.

Сержантът извиква: „Този и този — мотика!“

Нещастникът се хвърля, грабва мотиката и я мята на рамо. В момента, в който хуква към работното си място, сержантът извиква „Войник еди-кой си.“ И войникът тръгва след него, като по целия път го налага с камшика си. Ужасната сцена се повтаряше по два пъти дневно. По пътя към строежа човек можеше да остане с впечатлението, че собствениците на някакви магарета пердашат бедните си животинки, като подтичват зад тях.

Вледенени от откритието си, чакахме да дойде нашият ред. Към нас, слава Богу, се отнесоха различно.

— Петимата французи, тук! По-младите да вземат мотики, а вие двамата — лопати.

Поехме към познатата ни вече площадка, без да тичаме, но с бърза крачка. Съпровождаха ни четирима войници и един ефрейтор. Този ден ни се стори по-дълъг и по-отчайващ от първия. Стигнали до края на силите си, нарочените от войниците нещастници крещяха като луди и молеха на колене да не ги бият повече. Следобеда ги накараха да съберат в едно няколко зле изгорели купчини дърва и да пометат останалата пепел. А от стотината почти изцяло догорели дънери трябваше да се направи голямо огнище в центъра на лагера. Всеки войник караше „своя си“ затворник да събира отломки и да ги носи тичешком до центъра, като през цялото време го пердашеше с бича. Демоничното надбягване предизвика у някои от каторжниците криза на лудост. В бързането си те понякога сграбчваха все още пламтящи клони и изгаряха ръцете си. Тази фантастична сцена, в която жестоко пребиваните мъже тъпчеха боси по жаравата, продължи около три часа. Нито един от нас не бе поканен да участва в почистването на лагера. И слава Богу, защото, докато копаехме с наведени глави, се бяхме разбрали, че ще се хвърлим върху петима от войниците, ще ги обезоръжим и ще стреляме напосоки по останалите диваци.

Днес, вторник, не ни извикаха на работа. Заведоха ни в кабинета на двамата коменданти от националната гвардия. Двамата военни бяха изключително учудени от факта, че сме се озовали в Елдорадо без документи, които да доказват, че сме изпратени тук със съдебно решение. Обещаха ни още утре да поискат обяснение от Дирекцията на затворите.

Процедурата не продължи много. Двамата майори от наказателната колония бяха без съмнение изключително строги, дори, може да се каже, прекомерно сурови, но освен това излязоха и коректни хора, тъй като настояха директорът на колонията да дойде и лично да ни обясни как стоят нещата.

Той се изправи пред нас, съпровождан от баджанака си Русиян и от двамата офицери от националната гвардия.

— Е, французи, аз съм директор на колонията в Елдорадо. Поискали сте да разговаряте с мен. За какво става дума?

— Първо, какъв е този съд, който ни е осъдил на поправителен каторжен труд, без да ни изслуша. Колко ще трае наказанието и за какво престъпление ни е наложено? Пристигнахме в Ирапа, Венецуела, по море. Не сме извършили и най-малкото нарушение. Какво правим тогава тук? И как ще обясните това, че ни принуждавате да работим?

— Първо на първо, живеем във военно време. И затова трябва внимателно да проверим кои точно сте вие.

— Вярно е, но това не обяснява защо се намираме във вашата каторга.

— Избягали сте от френското правосъдие и ние искаме да знаем дали френските власти ви търсят.

— И тук съм съгласен, но отново ще ви повторя: защо се отнасяте към нас като към хора, които изтърпяват присъда?

— Ще ви задържим по закона за „vagues et maleantes“ (скитниците и хулиганите), докато съберем нужните сведения.

Разговорът щеше да се проточи твърде дълго, ако един от офицерите не го беше прекъснал, намесвайки се със собственото си мнение:

— Господин директор, няма да е честно, ако се отнасяме към тези хора както към останалите затворници. Предлагам ви, докато

сезираме властите в Каракас по дадения случай, да намерим начин да ги използваме другояче, а не като строители на пътищата.

— Тия петимата са много опасни — заплашили са, че ще убият отговорника, ако удари един от тях. Така ли е?

— Не само че го заплашихме, господин директор. Който и да се опита да ни измъчва за забава, ще бъде убит.

— Дори да е войник?

— Да. Не сме извършили нищо, което да оправдава подобно отношение. Нашите закони и затворнически режими са може би пострашни и антихуманни от вашите, но няма да допуснем да ни бият като животни.

— Видяхте ли колко са опасни тези мъже? — обърна се победоносно директорът към офицерите.

По-възрастният от двамата се поколеба една-две секунди и после за всеобща изненада заключи:

— Френските бегълци имат право. Те не са извършили във Венецуела нищо, което да оправдава изтърпяването на наказание в тази колония. Аз съм на тяхна страна. Има още две неща, господин директоре, или ще им намерите друга работа, или изобщо няма да ги карате да работят. Ако ги пратите при останалите, някой ден един или друг войник все ще се нахвърли и върху тях.

— Ще видим. Сега-засега ги оставете в лагера. Утре ще ви съобщя решението си. — И с тези думи директорът се оттегли, придружен от баджанака си.

Поблагодарих на офицерите. Дадоха ни цигари и ни обещаха, че по време на вечерния рапорт ще запознаят офицерите и войниците със заповедта да не удрят никого от нас по какъвто и да било повод.

Бяхме тук от осем дни. Вече не ходехме да работим. Вчера, в неделя, се случи нещо ужасно. Колумбийците хвърляха чоп, за да изберат кой да убие Негро Бланко. „Печалбата“ изтегли около тридесетгодишен момък. Намериха му метална лъжичка и изпилиха дръжката ѝ под формата на острие. Човекът смело устоя на сключената с приятелите му уговорка. Той нанесе три удара на Белия негър — всичките в сърдечната област. Отговорникът бе спешно откаран в болницата, а нападателя завързаха за един стълб по средата на двора. Войниците хукнаха като луди да търсят други скрити оръжия. Раздаваха удари наляво и надясно. Тъй като не успях да сваля

панталона си достатъчно бързо, един от тях в яростта си ме удари с камшик през бедрата. Корбиер грабна първата попаднала му пейка и я вдигна над главата на войника. Негов другар обаче свари да го цапне с палката си през ръцете, докато аз свалих нападалия ме надзирател на земята с един ритник в корема. Вече бях грабнал падналата пушка, когато чухме някой да крещи:

— Спрете! Не пипайте французите! Французино, пусни пушката!

Заповедите идеха от капитан Флорес — онзи, който ни бе приел в лагера още първия ден. Тъкмо навреме, защото аз се готвех да стрелям в мелето. Ако не се беше намесил, щяхме може би да убием един-двама от зверовете, но щяхме също така да оставим труповете си тук, в това загубено кътче от Венецуела, в тази загубена каторга, в която ни бяха натикали несправедливо.

Благодарение на енергичната намеса на капитана войниците оставиха нашата групичка на мира и тръгнаха да утоляват другаде жаждата си за разплата. И тогава се видяхме принудени да присъстваме на най-долната сцена, която може да измисли човек.

Завързаният за стълба колумбиец беше бит без прекъсване от трима души едновременно — отговорник и войници. Това продължи от пет часа следобед до шест сутринта на другия ден. Не е лесно да убиеш човек само с удари! Спираха кървавата баня от време на време, за да го попитат кои са съучастниците му, кой му е дал лъжичката и кой я е изпил. Мъжът не издаде никого, дори когато му обещаха, че ще спрат с изтезанията. Той на няколко пъти губи съзнание. Свестяваха го, като го обливаха с кофи вода. В четири сутринта ужасът стигна до своя връх. Биячите забелязаха, че плътта му не реагира на ударите дори чрез конвулсивни потрепвания. И спряха.

— Умря ли? — попита един от офицерите.

— Не знаем.

— Отвържете го и го сложете подпрян на колене и лакти.

Поддържано от четири страни, тялото се закрепил в това положение. Тогава единият от палачите изсвистя с камшика си между краката му така, че биволската жила да се вреже в половите му органи. Ударът на майстора мъчител успя най-накрая да изтръгне вик на болка.

— Продължавайте — отсече офицерът. — Не е умрял.

Биха го до изгрев-слънце. Достойната за средновековието инквизиция, на която и кон не би могъл да издържи, не успя да ликвидира колумбиеца. Оставиха го, без да го бият в продължение на час. После му лиснаха няколко кофи вода и той намери сили да се надигне с помощта на няколко войници. Дори успя за момент да се задържи сам. Санитарят пристигна с чаша в ръка:

— Изпий това — заповяда офицерът. — Ще те оправи.

Колумбиецът се поколеба, след което изгълта съдържанието на един дъх. Миг по-късно се свлече на земята — този път завинаги. Докато агонизираше, промълви: „Глупако, остави се да те отровят.“

Няма защо да ви обяснявам, че никой от останалите затворници, включително и ние, не можеше да мръдне дори само пръста си. Всички без изключение бяхме вледенени от ужас. За втори път през живота си поисках да умра. Известно време имах желание да грабна пушката, която някой от войниците бе оставил небрежно недалеч от мен. Спря ме единствено мисълта, че ще ме убият, преди да съм имал време да сваля предпазителя и да стрелям по тях.

Месец по-късно Негро Бланко отново вилнееше из лагера, по-жесток от преди. И все пак писано му е било да пукне в Елдорадо. Една нощ постовият му преградил пътя и му заповядал:

— На колене!

Негро Бланко се подчинил.

— Кажете си молитвата, защото ще умреш.

Оставил го да се помоли, след което изстрелял в него три куршума. Според затворниците войничето било отвратено от начина, по който този палач се отнасял към жертвите си. Други казваха, че Негро Бланко го наклепал пред началниците му, че преди да надене униформата, момчето било крадец в Каракас. Сигурно лежи погребан недалеч от колумбиеца — човек, който без съмнение е бил престъпник, но който доказва, че притежава рядко срещано мъжество и смелост.

Бурните събития забавиха взимането на окончателно решение по нашия случай. Впрочем останалите затворници също не излизаха на работа в продължение на петнадесет дни. Селският доктор се погрижи за ударения с палка Бариер.

Засега с нас се отнасяха добре. Вчера Шапар замина да работи като готвач на местния губернатор. От Франция пристигнаха сведения относно всеки от нас. В резултат Гиту и Бариер бяха освободени. Аз се

бях представил под италианско име. Но данните за истинското ми име дойдоха заедно с отпечатъците на пръстите ми и присъдата доживот. За Дъопланк и Шапар разбраха, че имат по двадесет години. Много горд от себе си, директорът ни съобщи за новините от Франция: „Въпреки всичко — заключи той, — тъй като не сте извършили никакво престъпление на територията на Венецуела, ще ви задържим за известно време, а после ще ви пуснем на свобода. Но сега трябва да работите и да се държите примерно. В момента сте под наблюдение.“

Няколко пъти офицерите се бяха оплаквали пред мен, че много трудно си осигуряват пресни зеленчуци. Към колонията уж имаше някаква земеделска площ, но тя не раждаше плод. Там отглеждаха ориз, царевица, черен боб и толкоз. Предложих да се заема с тази работа, ако ми осигурят семена. Съгласиха се.

Първото предимство бе, че ни позволиха да живеем извън лагера. Бяхме двамата с Дъопланк, а после към нас се присъединиха двама избягали заточеници, арестувани в град Боливар. Първият — Тото, бе парижанин, вторият — корсиканец. Четиримата си построихме две дървени колиби, които покрихме с палмови листа. В едната живеехме ние с Дъопланк, а в другата — двамата ни нови приятели.

С Тото сглобихме високи маси, чиито крака поставихме да стъпят в пълни с бензин кутии, за да не могат мравките да се покатерят и да изядат семената. Съвсем скоро вече можехме да се похвалим с едри домати, патладжани, пъпеши, зелен фасул. Започнахме да ги засаждаме в лехи, защото преценихме, че достатъчно са израснали, за да устоят на мравчето нашествие. Около доматиите издълбахме нещо като миниканал, който често бе пълен с вода. Тя винаги поддържаше влагата в растенията и препречваше пътя на паразитите — твърде многобройни из тукашните девствени земи.

— Я, какво ли е това? — запита ме Тото. — Виж как блести това камъче.

— Измий го, приятелю.

Той ми го подаде. Беше парче кристал, голямо колкото грахово зърно. След като го изплакнахме, то заблестя още по-силно, особено откъм страната, където беше леко отчекнато, защото останалата му повърхност все още бе покрита с нещо като черупка от втвърдена глина.

— Да не е диамант?

— Затваряй си устата, Тото. Дори да е брилянт, няма нужда да вдигаме пара около него. Помисли си какво би станало, ако се окаже, че сме открили диамантено находище. Скрый това до довечера.

Вечер се занимавах да давам уроци по математика на един сержант (днес той вече е полковник), който се подготвяше за изпити за офицерско звание. Човекът беше достоен и на него можеше да се разчита (доказа ми го по време на последвалото ни двадесет и пет годишно приятелство). Нарича се полковник Франсиско Болянйо Утрера.

— Какво е това, Франсиско? Скален кристал ли е?

— Не — отвърна той, след като го огледа внимателно. — Диамант е. Скрый го добре и никому не го показвай. Къде го намери?

— В лехата с доматиите.

— Странно. Дали не си го донесъл, като си ходил за вода при реката? Попада ли и пясък в кофата ти, когато загребваш вода?

— Да, случва се.

— Сигурно това е отговорът. Брилянтът е попаднал в кофата ти от река Карони. Потърси дали не си донесъл и други, но внимавай. Никога не се случва да откриеш само един скъпоценен камък. Там, където си го намерил, непременно трябва да има и други.

Тото се захвана за работа.

Никога досега в живота си не беше работил с такова усърдие. Двамата ни другари — на тях не бяхме казали нищо — му подхвърляха:

— Стига си се блъскал, Тото. Ще пукнеш, докато влачиш тия кофи с вода. Отгоре на всичко загребваш и пясък от реката.

— Това е, за да олекотим пръстта, приятелче — отвръщаше Тото. — Като я смесваме с пясъка, филтрира по-добре водата.

Въпреки подигравките ни, Тото продължаваше да мъкне вода от реката. Веднъж по пладне, по средата на поредния курс, той се спъна и падна по лице точно пред сенчестото местенце, където ние се бяхме разположили. От разсипания пясък се търкулна диамант, голям колкото две грахови зърна. Ако не беше леко откършен, нямаше да го забележим. Грешката на Тото беше, че се хвърли да го вдигне твърде бързо.

— Я виж ти — възкликна Дъопланк. — Това да не е диамант? Войниците ми казаха, че в реката се намират диаманти и злато.

— Ето затова мъкна непрекъснато вода. Видяхте ли, че не съм толкова тъп! — отвърна Тото доволен, че най-после може да оправдае прекомерното си трудолюбие.

За да приключа с две думи историята около диамантите, ще ви кажа, че след шест месеца Тото притежаваше седем-осем карата. Аз имах с около дузина повече, но разпределени в тридесетина малки камъчета. Според жаргона на миньорите те ставаха само за „промишлена употреба“. Един ден обаче намерих диамант, голям шест карата. По-късно в Каракас го дадох да се шлифова и остана четирикаратов камък, който и досега денонощно нося на пръстен. Дъопланк и Антарталия също посъбраха няколко диамантчета. Аз все още пазех каторжническия си патрон и държах богатството си в него. Останалите също си пригодиха нещо като патрони. Никой не знаеше за откритието ни освен бъдещият полковник — сержант Франсиско Боланьо. Доматите и другите насаждения покълнаха и дадоха плодове. Офицерите честно и почтено си плащаха за зеленчуците, с които ги снабдявахме всекидневно.

Ползвахме се с относителна свобода. Работехме без какъвто и да било надзор и спяхме в двете колибки. Никога не стъпвахме в лагера. Отнасяха се към нас добре и ни уважаваха. Разбира се, при всеки удобен случай настоявахме пред директора да ни пусне на свобода. Всеки път отговаряше: „Да, да“, но ето че от осем месеца нищо такова не се случваше. Започнах да споменавам за бягство. Тото не искаше и да чуе. Останалите също. За да проуча реката, се снабдих с рибарска мрежа и въдица. Започнах да продавам и риба, и най-вече прочутата caribes — месоядна риба, която стигаше до килограм парчето и имаше зъби на акула.

Днес настъпи истинска революция. Гастон Дюрантон, наричан още Изкривения, избяга, отнасяйки седемдесет хиляди боливера от касата на директора. Тоя каторжник имаше интересна съдба.

Като дете попаднал в поправителния дом на остров Олерон и там работел като обушарче. Един ден коженият ремък, който придържал обувката на коляното му и минавал под стъпалото му, се скъсал и изкълчил крака му в тазобедрената става. Лекували го зле, ставата се понаместила криво-ляво, но отгук нататък той си останал изкривен, с ненаместен крак. Било мъчително да го наблюдаваш как ходи — хилавото и осмивано момче можело да се придвижва само влачейки

непослушния си крак. Бил пристигнал в каторгата на двадесет и пет години. Няма нищо странно в това, че след дългия си стаж из поправителните домове станал крадец.

Всичко живо му викало Изкривения. Почти никой не знаел истинското му име — Гастон Дюрантон. Изкривен бил, Изкривения го наричали. Но въпреки подигравките сполучил да избяга от каторгата и да стигне чак до Венецуела. Това се случило по времето на диктатора Гомес. Малко каторжници успели да оцелеят при тогавашните репресии. Сред редките изключения беше и доктор Бугра, който беше спасил цялото население на бисерния остров Маргарита след пламналата епидемия от жълта треска.

Заловен от специалната полиция на Гомес, Изкривения бил изпратен да строи пътища за Венецуела. Френските и венецуелските затворници били оковавани за гюлета, белязани със знака на Тулонската лилия. Щом някой се оплачел, отвръщали му: „Но тези вериги и гюлета са донесени тук от твоята родина — погледни лилията.“ С две думи, Изкривения успял да избяга от лагера, където работел. Няколко дни по-късно го уловили и го върнали обратно в „пътуващата каторга“ на строителите на пътища. Накарали го да се съблече чисто гол и да легне по корем пред останалите затворници и го осъдили на сто удара с биволска жила.

Много рядко се случва някой да оцелее след повече от осемдесет удара. Нашият човек обаче имал късмет, че бил толкова кльощав, защото благодарение на това, както лежал по корем, не можели да засегнат черния му дроб — а това е органът, който най-лесно се разкъсва от удари. По принцип винаги след подобен побой, при който задните части остават като живо одрани, посипват раните със сол и оставят човека да лежи на слънце. Все пак покриват главата му с някое по-плътно листо, защото смятат за нормално да умре от камшика, но не и от слънчев удар.

Изкривения оживял след това достойно за средновековието мъчение и когато се изправил на крака за първи път — о, каква изненада! — вече не бил изкривен. От ударите ставата му се била наместила точно както трябва. Войниците и затворниците се развикали, че това е чудо. Никой не се досетил за истинската причина. Хората тук са много суеверни и повярвали, че Господ е пожелал да възмезди момчето заради достойно понесеното страдание. От тоя ден

нататък му свалили оковите и гюлето. Всички се отнасяли с него внимателно и му осигурили работа като разносвач на вода. Той бързо се съвзел и понеже имал вече възможност да се храни до насита, скоро се превърнал във висок атлетичен момък.

Франция научила, че тук използват каторжниците за строители на пътища. Като преценило, че енергията им може да се използва по-разумно във Френска Гвиана, правителството натоварило маршал Франше д'Еспере с мисията да поиска от диктатора екстрадирането на безплатната работна ръка. Гомес се съгласил и на пристанището Пуерто Кабело пристигнал кораб, който да натовари обратно бегълците. И тогава настанала страшна бъркотия, защото хората от другите лагери не знаели историята на Изкривения.

— Хей, Марсел, как си?

— Кой си ти?

— Изкривения.

— Я не се подигравай с мене! — отговаряли всички, като гледали високия и хубав веселяк, стъпил здраво на двата си здрави крака.

Изкривения, който бил млад и весел, не спрел да се закача с познатите си по време на цялото пътуване. И никой от тях не можел да повярва, че Изкривения се е поправил. Научих тази история от неговата уста, след като ме върнаха в каторгата при първото ми бягство — още на остров Роаял.

През 1943 година той избягал отново, но го пипнали в Елдорадо. Той казал, че и преди е живял във Венецуела, без, разбира се, да признава, че е бил затворник. Така си издействал работа като готвач — постъпи на мястото на Шапар, който от своя страна стана градинар. Живееше в селището при директора — от другата страна на реката.

В кабинета на директора имаше монтирана каса и в нея се пазеха парите на колонията. Та въпросния ден, за който ви разказвам, нашият човек беше откраднал около седемдесет хиляди боливера, което по онова време правеше близо двадесет хиляди долара. Оттам възникна цялата бъркотия в нашата градина — събраха се директорът, баджанакът на директора и двамата майори, командващи охраната. Директорът искаше да ни върне обратно в лагера. Офицерите се възпротивиха. Защистваха ни главно защото благодарение на нас се снабдяваха със зеленчуци. Най-после успяхме да убедим директора, че не можем да му дадем никаква информация. Казахме, че ако сме

знаели предварително нещо, сме щели да избягаме заедно с Изкривения, но нашата основна цел е да станем свободни граждани на Венецуела, а не на Английска Гвиана — единствената страна, към която можем да се отправим оттук. По-късно го откриха на около седемдесет километра от лагера, близо до английската граница. Това стана благодарение на ятата от лешояди, които разкъсваха трупа му.

Първата и най-удобна версия беше, че са го убили индианците. Много по-сетне в град Боливар бе задържан някакъв мъж, който искал да обмени подозрително новички банкноти от по петстотин боливарара. Банката, от която ги бе изтеглил директорът на колонията Елдорадо, имаше записани номерата на сериите и се откри, че именно това са откраднатите банкноти. Задържаният призна и дори издаде още двама свои съучастници, но тях така и не успяха да ги пипнат. Такава е накратко историята за живота и смъртта на моя добър приятел Гастон Дюрантон, наричан също Изкривения.

Някои от офицерите нелегално караха затворниците да търсят злато и диаманти в река Карони. Сензационни открития не бяха направени, но резултатите бяха достатъчно обнадеждаващи, за да поощрят търсачите. Имаше двама души, които работеха по цял ден в дъното на градината ми — вместо сито използваша обърната надолу китайска шапка. Пълнеха я с пръст и вода. Като по-тежки диамантите потъваха и оставаха най-отдолу. Отбелязахме вече и един смъртен случай. Някакъв тип крадял от „шефа“ си. В резултат на избухналия по този повод малък скандал нелегалната „мина“ беше закрыта.

Имаше в лагера един човек с изцяло татуирани гърди. На шията му беше изписано „Майната му на палача“. Дясната му ръка беше парализирана. По изкривената му уста и висящия от нея лигав език можеше да се познае, че е получил удар. Къде? Никой не знаеше. Беше пристигнал тук преди нас. Откъде идеше? Със сигурност можеше да се каже само, че беше каторжник или избягал заточеник. Татуировките му сочеха, че е бивш престъпник.

Копоите и затворниците го наричаха Пиколино. Отнасяха се добре с него, даваха му редовно да яде по три пъти на ден, снабдяваха го и с цигари. Сините му очи живо реагираха на всичко и погледът му невинаги беше тъжен. Щом видеше някой, когото обича, зениците му засияваха от щастие. Разбираше всичко, което му казваха, но не можеше нито да говори, нито да пише: дясната му ръка беше

парализирана, а на лявата липсваха палецът и два пръста. Тази човешка отломка оставаше с часове до телената ограда в очакване да мина оттам със зеленчуците на път към офицерската столова. Всяка сутрин се спирах да му поговоря. Подпрян на бодливата тел, той ме гледаше и хубавите му очи се изпълваха с живот, въпреки че тялото му беше почти мъртво. Казвах му по няколко мили думи и той кимваше с глава или мигаше с клепачи, за да ми покаже, че следи мисълта ми. Горкото му парализирано лице светваше за миг, а очите му се стремяха да изкажат толкова много неща. Винаги му носех по някой деликатес — салати от домати, марули, краставици, приготвени с олио и оцет, малки пъпешки, печена на скара риба. Той не гладуваше, защото храната във венецуелската каторга беше обилна, но подаръците ми разнообразяваха постоянното меню. Накрая му давах и цигари. Тези наши срещи се превърнаха в навик и дори войниците и затворниците започнаха да го наричат сина на Папийон.

СВОБОДАТА

Може да ви прозвучи невероятно, но тези венецуелци са толкова завладяващи и грабващи хора, че аз реших да им се доверя. Нямах да бягам повече. Приех ненормалното си положение на затворник с надеждата, че един ден ще стана частица от техния народ. Сигурно ви изглежда парадоксално. Дивашкият начин, по който се отнасят към затворниците си, не ме окуражаваше да се вляя в обществото им, но разбирах, че и затворниците, както и войниците, приемат телесните наказания в реда на нещата. Ако войник допуснеше грешка, той също получаваше няколко удара с биволската жила. И няколко дни по-късно същият този войник разговаряше с изпълнителя на присъдата си като че нищо не се е случвало.

Варварската система беше останала от времето на диктатора Гомес, който в продължение на дълги години беше управлявал страната с подобни методи. Навикът се бе затвърдил до такава степен, че дори полицаите наказваха гражданите под тяхна юрисдикция със същото средство — камшика.

До освобождаването ми се стигна благодарение на една революция. Преврат с участието на военни и цивилни свали президента на републиката Ангарита Медина — един от най-големите либерали, които историята на Венецуела е познавала. Той беше толкова добър, такъв демократ, че не успя или не пожела да се опълчи срещу превратаджиите. Разправяха, че категорично отказал да пролее кръвта на свои сънародници, за да се задържи на поста си. Този голям войник на демокрацията, разбира се, не знаеше какво става в Елдорадо.

Абе с две думи, месец след революцията всички офицери бяха сменени. Започна се следствие около смъртта на пребития колумбиец. Директорът и баджанакът му бяха уволнени и на тяхно място дойде бивш дипломат адвокат.

— Да, Папийон, ще ви освободя още утре, но бих искал да вземете със себе си онзи нещастник Пиколино, за който се грижите. Не знаем нищо за неговата самоличност, но аз ще му издам документи.

Що се отнася до вас, ето ви редовни документи с истинското ви име. Условието, при които ви освобождавам, са следните — преди да се установите в някой голям град, трябва една година да живеете в слабо населено място. За вас това ще бъде свободен живот без надзор, но в същото време ние ще можем да ви наблюдаваме и да си направим заключение за това как се каните да се устроите оттук нататък. Ако в края на тази година местният началник на полицията ви даде сертификат за добро поведение — а аз искрено вярвам в това, — ще сложим край на интернирането ви. Смятам, че за вас Каракас ще бъде идеалният град. Вече ще живеете в нашата страна съвсем законно. За нас миналото ви няма значение. На вас остава да докажете, че сте достоен за възможността, която ви се дава, и да се превърнете в почтен човек. Надявам се, че до пет години ще станете мой съгражданин — че ще бъдете натурализиран от новата ви родина. Бог да ви пази! Благодаря ви, че приехте да се грижите за нещастния Пиколино. Мога да го освободя, само ако някой се подпише, че поема отговорността за него. Да се надяваме, че в някоя болница ще успеят да го излекуват.

И така, утре в седем сутринта, придружен от Пиколино, ще стана истински свободен. Топлина заля сърцето ми — най-после успях веднъж завинаги да победя „блатото“. Беше август 1944 година. Очаквах този ден от тринадесет години насам.

Прибрах се в къщурката на сред градината. Помолих другарите ми да ме извинят — имах нужда да остана сам. Вълнението бе твърде силно и твърде красиво, за да го споделям с други хора. Въртях в ръцете си документите, дадени ми от директора — в левия ъгъл имаше моя снимка, горе беше вписан номер 17286229 и датата на връчването — 3 юли 1944 година. В средата бе изписана фамилията ми, отдолу — малкото ми име. След тях датата на раждането — 16 ноември 1906 година. Документът беше напълно редовен, подписан и подпечатан от съответните власти. Положение във Венецуела: „резидент“. Прекрасна е тази дума резидент. Тя означава, че имам венецуелско жителство. Сърцето ми биеше до спукване. Искаше ми се да падна на колене, за да благодаря на Господ. Но ти не знаеш нито една молитва, а и не си кръстен. Към кой бог ще се обърнеш, след като не принадлежиш на нито една религия? Дядо Господ на католиците? На протестантите? На евреите? На мохамеданите? Кого да избира, за да му посветя измислената от мен молитва. Но защо точно днес се колебая към кой

бог да се обърне? Винаги, когато съм го призовавал или проклинал, съм мислил за младенеца Исус в обора, заобиколен от магарето и бивола. Дали пък в подсъзнанието си не крия все още някакво озлобление към колумбийските монахини? Защо вместо това да не мисля за единствения, прекрасния архиепископ на Кюрасао Монсеньор Ирелей дьо Брюн? Или за добрия свещеник от Консиержери?

Утре ще бъда свободен, напълно свободен. След пет години ще бъда натурализиран венецуелец, защото отсега съм сигурен, че няма да допусна никаква грешка на тази земя, която ме приюти и ми се довери. Оттук нататък трябва да живея два пъти по-честно от останалите.

В крайна сметка прокурорът, ченгетата и дванадесетимата глупаци успяха да ме пратят невинен в каторгата, само защото бях мошеник. Животът ми на авантюрист им позволи да изтъкат около личността ми цяла мрежа от лъжи. Да отваряш касите на другите хора не е най-достойната професия и обществото с пълно право се защитава от онези, които я практикуват. Бях хвърлен в блатото, защото, честно казано, се държах като постоянен кандидат за това място. Да, вярно, подобни наказания не са достойни за народ като френския; да, действително, обществото има право да се защитава, но не и да си отмъщава така долно. Но това е друга тема. Не мога да изтрия миналото си с един замах. Трябва първо да се реабилитирам в собствените си очи, а после и в очите на другите. Затова, Папи, благодари на католическия Господ и му обещавай нещо много важно.

— Прости ми, Боже, задето не умея да се моля, но надникни в сърцето ми и ще видиш, че думите не могат да опишат благодарността ми за това, че ме доведе дотук. Борбата беше трудна, тежък беше кръстът и ако успях да преодоля всички препятствия и да доживея до този благословен ден здрав и читав, то е, защото Ти ми помогна. Какво бих могъл да сторя, за да Ти изразя искреното си признание за сторените от Теб добрини?

— Откажи се от отмъщението си.

Нима настина чух тази фраза, или ми се стори, че я чувам? Не знам, но тя ми прозвуча отчетливо като плесница през лицето. Почти съм готов да повярвам, че действително съм я чул.

— О, не! Само това не! Не искам от мен такова нещо. Тези хора ми причиниха премного страдания. Как искаш да простя на подлите

полицаи или на лъжесвидетеля Полен? Да се откажа от изтръгването на езика на лишения от човещина прокурор? Не, невъзможно. Искаш твърде много. Не, не и не! Съжалявам, че Ти се противопоставям, но няма да се откажа от отмъщението си на никаква цена.

Излязох, боях се, че ще се смиля, не исках да абдикирам. Направих няколко крачки из градината. Тото подреждаше стъблата на насажденията със зелен фасул така, че да се увият около пръчките. Тримата се приближиха към мен — изпълненият с надежди парижанин Тото, който беше стигнал дотук, тръгвайки от калта на Рю дьо Лап, роденият в Корсика джебчия Антарталия, който в продължение на дълги години беше освобождавал парижани от портфейлите им, и Дьопланк от Дижон, който беше видял сметката на друг сводник. Погледнаха ме — лицата им светеха от щастие, че най-после ме виждат свободен. Без съмнение скоро щеше да дойде и техният ред.

— Не донесе ли от селото някоя бутилка вино или ром, за да отпразнуваме заминаването ти?

— Извинете ме, толкова бях развълнуван, че дори и не помислих. Простете ми, задето забравих.

— Спокойно, няма какво да ти прощаваме. Сега аз ще направя по едно хубаво кафе за всички.

— Сигурно си доволен, Папи, най-после си на свобода, след толкова дълги години на борба. Всички се радваме за теб.

— Надявам се, че и вашият ред ще дойде скоро.

— Сто на сто — отвърна Тото. — Капитанът ми каза, че всеки петнадесет дни ще пуска по един от нас. Какво ще правиш, като излезеш оттук?

Поколебах се секунда-две и после, въпреки страха, че ще ми се подиграят, смело отвърнах:

— Какво ще правя ли? Е, не е много сложно — ще започна работа и ще живея почтено. Бих се срамувал, ако извърша престъпление в тази страна, която ми повярва.

Останах изненадан, защото вместо ироничния отговор получих уверения едновременно и от тримата:

— И аз реших да бъда почтен. Прав си, Папи, сигурно ще ни е трудно, но си струва усилието. Тези венецуелци заслужават да ги уважаваме.

Не можех да повярвам на ушите си. Нима чувах тези думи от Тото — скитника от бедните квартали около Бастилията? Това наистина ме обърка! Нима и Антарталия реагираше по същия начин — той, който през целия си дълъг живот бе пребърквал джобовите на другите? Истинско чудо. А Дъопланк, този професионален сводник — нима дори той не мислеше да намери някоя подходяща мацка и да започне да я експлоатира? Още по-невероятно. И четиримата избухнахме в смях.

— Хайде стига, бе! Тази сценка си заслужава да се запомни. Ако утре някой от нас се върне на Монмартър и я разкаже наред Плас Бланш, никой няма да му повярва!

— Хората от нашата среда ще повярват, приятелю. Те ще ни разберат. Само мърльовците ще се смеят. Повечето французи не допускат, че един човек с минало като нашето може да стане почтен. Тук е разликата между венецуелския и нашия народ. Разказах ви за оня човек от Ирапа, бедния рибар, който обясни на полицейския префект, че една душа никога не е напълно загубена и че трябва да ѝ се даде шанс и да ѝ се помогне да стъпи на правия път. Почти неграмотните рибари от залива Пария, изгубени на края на света някъде из огромното устие на Ориноко, показаха повече хуманизъм от много наши съграждани. Прекомерният технически прогрес, напрегнатият живот, обществото, стремящо се единствено към нови технически изобретения и по-лек живот... У нас вкусват научните открития така, както се смуче захарна пръчка — апетитът за удобства се разгаря, а заедно с него и решимостта да ги постигнеш. Всичко това убива душата, съпричастието, съчувствието, благородството. Нямах вече време да се занимаваш с околните, още по-малко с грешките на правосъдието. В тази пустош тук дори властите гледат по друг начин на нещата. Те са отговорни за общественото спокойствие и въпреки това рискуват да си навлекат големи неприятности, но да спасят човека. А това е прекрасно.

Имах чудесен костюм в морскосиньо, подарен ми от моя ученик, който днес е полковник. Преди месец той замина за офицерската школа, след като на конкурса се класира сред първите трима. Радвах се, че с уроците, които му давах, съм допринесъл поне малко за успеха му. Преди да отпътува, той ми подари някои почти нови дрехи. Стояха ми много добре. Благодарение на него — Франсиско Боланьо, сержант

от националната гвардия и глава на семейство, щях да изляза оттук облечен като добър гражданин.

Този висш офицер, който сега е полковник в националната гвардия, в продължение на двадесет и шест години ме удостоява с благородното си и безкористно приятелство. Той олицетворява честността, благородството и най-възвишените чувства, които човек може да притежава. Въпреки високия му пост във военната йерархия, той нито веднъж не пропусна да ми засвидетелства другарството си и да ми помогне, ако имам нужда. Дължа много на полковник Франсиско Боланьо Утрера.

Да, бих направил дори невъзможното, за да остана почтен. Единственото неудобство е, че никога не съм работил и нищо не умея да върша. Ще се наложи да се захващам с какво ли не, за да си изкарвам хляба. Няма да е лесно, но ще успея. От утре ще бъда човек като всички останали. Загуби баса, прокуроре, аз завинаги излязох от блатото.

Въртях се в хамака си, неспособен да заспя през последната нощ от моята затворническа одисея. Станах, прекосих градината, за която толкова добре се грижех през изтеклите месеци. Луната осветяваше всичко като че ли беше ден. Реката безшумно течеше към устието си. Не се чуваха птичи гласове — дори птичките спяха. Небето беше осяяно със звезди, но луната грееше така ярко, че трябваше да ѝ обърнеш гръб, за да ги забележиш. Пред мен се разстиляше джунглата, чиято плътност беше разкъсвана само от поляната, където се издигаше селото Елдорадо. Дълбокият покой на природата подежда отпускане на нервите ми. Лека-полека възбудата ми стихна, а ведрината наоколо ми вдъхна спокойствието, от което се нуждаех.

Чудесно си представях мястото, където утре щях да сляза от лодката, за да стъпя на земята на Симон Боливар — човека, освободил страната от испанското иго и завещал на синовете си онези чувства на човеколюбив и милосърдие, благодарение на които днес започвах живота си наново.

Бях на тридесет и седем години — все още млад. Чувствах се в чудесна физическа форма. Досега не бях боледувал тежко, а и душевното ми равновесие — мисля, че имах право да го заявя със сигурност — беше напълно стабилно. Животът в блатото не беше

оставил върху мен белезите на деградацията. Сигурно защото в нито един момент не се признах за победен.

През първите седмици на свободния ми живот трябваше не само да намеря начин да си изкарвам прехраната, но и да се погрижа за горкия Пиколино. С него поех тежка отговорност. Сложих голям товар на плещите си, но въпреки това смятах да изпълня даденото пред директора обещание и да не изоставям нещастника, преди да съм го настанил в болница, в ръцете на компетентен персонал.

Трябваше ли да известя татко, че съм вече свободен? От години той не бе чувал нищо за мен. Какво ли знаеше? Получавал е някакви новини единствено при редовните посещения на полицията по повод бягствата ми. Не, не биваше да бързам. Нямах право отново да разчоплям раната, която може би почти е зараснала през изтеклите години. Щях да му напиша, когато се установя, когато си извоювам положение, когато мога да му кажа: „Мили татко, твоето момче е на свобода, той стана добър и честен човек. Живее така и така, по такъв и такъв начин. Вече няма нужда да навеждаш очи, когато стане дума за него. Пиша ти, за да ти го съобщя, както и за да ти кажа, че те обичам и боготворя.“

Там върлува война. Кой знае дали фрицовете не са се настанили и в моето малко селце? Ардените не са важна част от Франция. Сигурно окупацията там не е пълна. Какво могат да търсят там поробителите освен кестенови гори? Да, ще пиша чак когато стана почтен и се почувствам достоен за баща си.

Къде да ида сега? Реших да се отправя към златните мини около едно селище на име Ле Каяо. Щях да прекарам именно там годината, през която не биваше да отивам в големите градове. Какво ли щях да работя там? Господ знае! Ей, не си струпвай предварително всички грижи на главата. Дори да се наложи да копаеш земята, за да си изкарваш хляба, просто ще се примириш и толкоз. Първо обаче трябва да се науча как да живея на свобода. Няма да е лесно. Като изключим няколкото месеца, прекарани в Джорджтаун, през последните тринадесет години не ми се е налагало да се грижа за прехраната си. Вярно, в Джорджтаун се справих доста добре. Сега авантюрата продължава и аз трябва да си изнамеря номера в живота — без да вредя никому, разбира се. Ще поживеем, ще видим. И така — до утре в Ле Каяо.

Седем часът сутринта. Ярко тропическо слънце, синьо безоблачно небе, птиците чуруликат и възпяват радостта си от живота, приятелите ми са се събрали около вратата на нашата градина. Пиколино е облечен чисто с цивилни дрехи, дори е обръснат. Всичко — природата, животните, хората, радостно честват моето освобождаване. Сред групичката на приятелите ми е и един лейтенант, който ще ни придружи до селището Елдорадо.

— Хайде! Да се целунем и да тръгваш — рече Тото. — Така ще е най-добре за всички ни.

— Сбогом, скъпи приятели. Потърсете ме, ако минете през Ле Каяо. Ако имам свой дом, той ще бъде широко отворен за вас.

— Сбогом, Папи, и на добър час!

Бързо стигнахме до кея и се качихме на лодката. Пиколино вървеше добре. Беше парализиран само от кръста нагоре, иначе краката му си бяха в ред. Пресякохме реката за по-малко от петнадесет минути.

— Ето ви документите на Пиколино. На добър час, французино. От този момент нататък сте свободни. Адиос!

Ето колко просто било да свалиш веригите, които влачиш от тринадесет години насам. „От този момент нататък си свободен.“ Обръщат ти гръб и по този начин ти показват, че вече си без надзор. Толкоз. Бързо изкачихме каменливата пътечка зад реката. Носехме само малък вързоп с три ризи и един панталон. Аз бях облечен в морскосиния си костюм, бяла риза и добре подбрана синя вратовръзка.

Както се досещате, да започнеш живота си наново не е като да пришиеш скъсано копче. И ако днес, двадесет и пет години по-късно, съм женен, баща на една дъщеря и живея щастливо в Каракас като венецуелец, то е, защото минах през много други авантюри, сполуки и неуспехи, но винаги като свободен човек и честен гражданин. Един ден може би ще ви разкажа за тях, както и за някои любопитни случки, които не намериха място в тази книга.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.